קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

לקוטי שיחות

— י״ד —

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

●

מכבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ספר רביעי — כרך חמישי

דברים

— הוצאה חדשה ומתוקנת עם הוספות —

הוצאה שני׳

הוצאת ספרים
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
״אוצר החסידים״

770 איסטערן פארקווי ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושש לבריאה

מפתח כללי

הקדמת המו"ל III
לוח המפתחות V
לקוטי שיחות ע"ס דברים 1

תוספות:

שיחות ומכתבים 171
מכתבים כלליים לר"ה 447

LIKKUTEI SICHOS

VOL. 14

DEVORIM

Published and Copyright by

Vaad L'hafotzos Sichos

770 Eastern Parkway, Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 774-7200 • Fax 774-7494

Fourth Printing: 5758 - 1998

יום הבהיר ה' טבת ה'תשנ"ח

Printed in the U.S.A.

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Schneersohn, Menaḥem Mendel, 1902 --

Likuṭe siḥot 'al parashiyot ha-shavu'a ḥgim u-mo'adim (vol. 14) Bereishis.

(Sifriy.–Otsar ha-Ḥasidim-Lyubaviṭsh) (Ḳovets Shalshelet ha-or; hekhal 9, sha'ar 3)

In Hebrew or Yiddish

Title on verso of t.p.: Likutei sichois (vol. 14)

1. Hasidism--Sermons. 2. Bible. O.T. Pentateuch--Sermons. 3. Jewish sermons--United States. 4. Sermons, Hebrew--United States. 5. Sermons, Yiddish-United States. 6. Habad-Addresses, essays, lectures. 7. Festival-day sermons, Jewish. I. Title. II. Title: Likutei sichois. III. Series: Sifriyat Otsar ha-Ḥasidim Lyubaviṭsh. IV. Series: Ḳovets Shalshelet ha-or; hekhal 9, sha'ar 3.

BM198.S3355s 1988 [1997] Hebr

ISBN 0-8266-5718-4 (set)

ISBN 0-8266-5732-X (vol. 14)

Library of Congress Catalog Card # 61-57983

נסדר בדפוס
שמחה ובנו גרשון גלוקאוו
Bookmart Press, Inc.
N. Bergen, N.J. 07047

נסדר בדפוס „עמפייער פרעסס"
ע"י מרדכי ליב בן פיגא ויוסף יצחק בן ברכה
Empire Press
550 Empire Blvd. • Brooklyn, N.Y. 11225
(718) 756-1473 / Fax (718) 604-7633

פתח דבר

בתודה ושבח להשי"ת הננו מוציאים לאור — בהמשך לספרי לקו"ש שהופיעו [1] — את הכרך החמישי של ספר הרביעי של לקוטי שיחות (חלק יד) על ספר דברים.

חלק גדול מהשיחות שבכרך זה הוא (בדומה להכרכים שבספר השלישי של לקו"ש) ליקוט ביאורים לפרש"י עה"ת שביסודם הוא הכלל הידוע של רש"י [2]: „ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"; וכמבואר בפרטיות בהקדמה לחלק ה' — ספר בראשית.

* * *

כמו שאר ספרי לקו"ש, כן גם ספר הזה הוא קובץ של שיחות שכבר הופיעו, במתכונתן הנוכחית, בקונטרסים בודדים מדי שבוע בשבוע, במשך שנות תשל"ג (שנת השבעים שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א) — תשל"ה.

אמנם שונה הוא כרך זה מקודמיו (וכשאר כרכים בספר זה) בצורתו הלשונית: עפ"י בקשת רבים ולתועלתם של חוגי לומדים, הוחלט להעלותן על הכתב ולהוציאן בלשון הקודש.

* * *

בתור הוספה להנ"ל בכרך זה מופיעים גם כו"כ מכתבים ושיחות קודש מכ"ק אדמו"ר שליט"א שיש בתוכנן שייכות וקשר לעניני פרשיות השבוע, המועדים ויו"ט (וחגים) הכלולים בספר.

כדאי לציין, ש„מדור" המכתבים לפ' עקב כולל (כבלקו"ש כרך ט) לקט מכתבים בעניני תפלה [3], נוסחה ודיניו; „מדור" לט"ו-ח"י אלול [4] כולל שיחות

---

1) ספר ראשון: כרך א' (בראשית, שמות, ויקרא), כרך ב' (במדבר דברים — הוספות), תשכ"ב. (הוצאה שני', תשכ"ז. הוצאה שלישית, תשל"ה).
ספר שני: (ב' כרכים כנ"ל) תשכ"ד. (הוצאה שני', תשכ"ח. הוצאה שלישית, תשל"ה).
ספר שלישי: חלק ה' — בראשית (י"א ניסן תשל"ב). חלק ו' — שמות (י"ד כסלו תשל"ג). חלק ז' — ויקרא (ערש"ק כ"ף מנ"א תשל"ג). חלק ח' — במדבר (עש"ק יו"ד שבט תשל"ד). חלק ט' — דברים (יו"ד כסלו תשל"ה).
הוצאה שני' ומתוקנת של כרכים הנ"ל — ט"ו מנ"א תשל"ח.
ספר רביעי: חלק יו"ד — בראשית (י"א ניסן תשל"ה). חלק י"א — שמות (יו"ד שבט תשל"ו). חלק י"ב — ויקרא (יו"ד שבט תשל"ז). חלק י"ג — במדבר (פורים קטן תשל"ח).
2) בראשית ג, ח. ג, כד. ועוד.
3) בשייכות להנאמר בפ' עקב (יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם וארז"ל (תענית ב, א) „זו תפלה".
4) ימי התייסדות ישיבת תומכי תמימים בשנת תרנ"ז.

ומכתבים ע"ד ישיבת תומכי תמימים; בסיום הספר המכתבים כללים לר"ה שנות תשל"ו — תשל"ח[5].

וכגון דא צריך לאודועי: חלק גדול מהמכתבים הועתקו מהעתקות שונות ואפשר שנפלו בהן שגיאות וכדומה.

* * *

חלק חשוב של ההוספות הם מכתבים לאנשים פרטים שהואילו בטובם למסור העתק המכתבים ע"מ לזכות את הרבים.

ובזה הננו פונים בבקשה נמרצה לכל מי שיש תח"י מכתבים מכ"ק אדמו"ר שליט"א שיש בהם משום תועלת לרבים (בעניני נגלה, חסידות, יר"ש, הפצת המעינות וכו'), לשלחם (ע"מ להחזירם) ל„ועד להפצת שיחות", ע"מ להדפיסם בספרי לקו"ש, ויהי' בזה ממזכי הרבים.

* * *

ויה"ר שנזכה בקרוב להוציא לאור עוד שיחות ומאמרים של כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויחזק השי"ת בריאות כ"ק אדמו"ר שליט"א ויתן לו אריכות ימים ושנים טובות, ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה במהרה בימינו ממש, ונזכה ללמוד תורה מפיו של משיח צדקנו.

ועד להפצת שיחות

ימי הסליחות, ה'תשל"ח
ברוקלין, נ.י.

---

5) המכתבים כללים לר"ה תשי"א-תשל"ה נדפסו בהוספות ללקוטי שיחות חלק ט'.

— להוצאה שני' —

באשר הוצאה הקודמת של ספר לקוטי שיחות חלק י"ד אזלה מן השוק,

הננו מוציאים לאור בזה הוצאה חדשה, ונתתקנו בה כמה מטעויות הדפוס שנפלו בהוצאה הקודמת.

ועד להפצת שיחות

ג' סליחות ה'תשמ"ו
ברוקלין, נ.י.

מ פ ת ח

דברים

שיחה א (תשל"ג) 1
פרש"י ר"פ ד"ה ודי זהב (ופרש"י תשא לב, לא)

שיחה ב (תשל"ד) 8
הטעם (ע"פ פשש"מ) שהפסיק הכתוב באמצע סיפור המרגלים (א, כב ואילך) לספר ע"ד הגזירה על משה רבינו שלא יכנס לארץ (א, לה ואילך)

ואתחנן

שיחה א (תשל"ד) 12
סיום מס' שבת: פוקקין ומודדין וקושרין בשבת. גדר קשר שאינו של קיימא

שיחה ב (תשל"ג) 21
ההפרש בין מצוות ק"ש לתלמוד תורה: ק"ש קשורה עם זמן ות"ת חיוב תמידי; סיום הש"ס: אימא ביממא תהוי זבה כו' תדב"א כל השונה הלכות כו' – הקשר ביניהם

עקב

(כ"ף מנ"א) שיחה א (תשל"ג) 30
„קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כשבירת הלוחות" (רש"י פרשתנו י, ו. ועוד); הקשר לבעל ההילולא דכ' אב שנסתלק בהיותו בגלות

שיחה ב (תשל"ד) 37
חיוב אשה בתלמוד תורה (וברכת התורה) ושייכותה לת"ת מחמת עזרתה לבעלה ובנה

ראה

שיחה א (תשל"ד) 45
פרש"י יב, כג ד"ה רק חזק לבלתי אכול הדם

שיחה ב (תשל"ג) 53
פרש"י יג, ה ד"ה ובו תדבקון (והחילוקים לגבי פרש"י עקב י, כ; יא, כב); כמה אופנים בענין הדביקות בהקב"ה

שופטים

שיחה א (תשל"ד) 64
פרש"י יח, יג ד"ה תמים תהי' גו'; פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אם נמנה במנין המצוות

שיחה ב (תשל"ג) 70
„אליו תשמעון – כגון אליהו בהר הכרמל" (יבמות צ, ב); סיום מס' זבחים – בגדר הקרבה בבמה ע"י נביא

תצא

שיחה א (תשל"ג) 78
פרש"י ר"פ – „במלחמת הרשות הכתוב מדבר וכו'" (והחילוקים לגבי שופטים כ, א; שם, י; שם, יט – ובפרש"י שם)

שיחה ב (תשל"ד) 86
פרש"י ס"פ ד"ה תמחה את זכר עמלק: גדר מחיית זכר עמלק

הערה: ליד כל שיחה צוינה (בסוגריים) השנה שבה יצאה לאור בפעם הראשונה בקונטרס בפ"ע.

תבא

שיחה א (חשל"ג) 93
טעם שקריאת המביא בכורים היא רק אודות הצלת יעקב מבית לבן ויציאת מצרים – ע"פ פשוטו של מקרא ובפנימיות הענין

שיחה ב (חשל"ד) 99
פרש"י ס"פ ד"ה ולא נתן ה' לכם לב לדעת

נצבים

שיחה א* (חשל"ד) 108
פרש"י כט, כ ד"ה הכתובה בספר התורה הזה

שיחה ב (חשל"ג) 114
פרש"י כט, י ד"ה מחוטב עציך

שיחה ג (חשל"ב) 118
„והי' כי יבואו עליך גו' **הברכה** והקללה גו' ושבת עד ה' אלקיך גו'" (ל, א-ב): איך פועלת הברכה את ענין התשובה

ראש השנה

ראש השנה (חשל"ה) 122
מעלת יום ב' דר"ה כשחל יו"ט (ראשון) של ר"ה בשבת; בר"ה התחדשות הבריאה ובאופן המדגיש תכליתה; ביאור בל' הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) אע"פ שתק"ש בר"ה גזה"כ רמז יש בו כו'

וילך

שיחה א (חשל"ג) 127
אותו היום (ד„הקהל") כהנים עומדים כו' וחצוצרות כו' (תוספתא סוטה פ"ז, ח) – שייכותם של כהנים למצות „הקהל"; ההפרש בין קטורת דכל השנה וקטורת דיוהכ"פ בהלכה וברוחניות

שיחה ב (חשל"ד) 135
פרש"י לא, כה ד"ה לקוח (ושייכותו לעשי"ת)

האזינו

(שבת תשובה) שיחה א (חשל"ג) 143
„לפי שהי' משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים כו'" (ספרי ר"פ) – והשייכות להעילוי שבהתשובה ד„שבת תשובה"

שיחה ב (חשל"ד) 148
ההפרש בין ברכת התורה לברכת המצוות; טעם שאין מברכים בכל פעם שלומדים; ברכת התורה דנשים

ברכה – שמח"ת

שיחה א (חשל"ג) 156
טעם קביעת שמח"ת („גמרה של תורה") ביו"ט אחרון של חג ולא בחה"ש ע"פ נגלה וע"פ פנימיות

שיחה ב (חשל"ד) 164
הקשר ד„ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם גו'" (לג, ה) לשמחת תורה – שמחה שלמעלה מהתחלקות

---

*) מקום שיחה זו צ"ל אחרי השיחה הבאה – אלא היות שבהוצאה הקודמת נדפסה בטעות כאן. השארנו אותה במקומה (שלא לשנות מספרי העמודים).

ה ו ס פ ו ת

שיחות ומכתבים

ח' מנ"א

משיחת ש"פ דברים תשל"ה 173
סיום מס' ברכות ומס' מו"ק והשינויים ביניהם; ע"פ ביאור האריז"ל, הבעש"ט ואדה"ז

משיחת כ' מנ"א תשל"ה 179
ב' גירסאות במארז"ל (סוף ברכות וסוף מו"ק) „ת"ח אין להם מנוחה כו'" או „צדיקים אין להם מנוחה כו'"

ט' מנ"א 185
ת"ב שחל בשבת; מקור לרמב"ם הל' תענית פ"ה ה"ח

ואתחנן

שיחת י"א מנ"א תשל"ח – לילדי מחנות קייץ 186
תיקון סיבת התענית דת"ב במיוחד ע"י ילדי ישראל;
ע"י תורה וצדקה ..... ס"ב
ההוראה מפ' השבוע, סיפור דמ"ת ..... ס"ו
ענין ט"ו באב, שלימות הלבנה ..... ס"ז
שיעור החומש דט"ו באב – „ושננתם לבניך" ..... ס"ח
„נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן" ..... ס"י
ניגוני שמחה ..... סי"א

שיחת ז"ך מנ"א תשל"ח – לתלמידות „אמונה" 195
ביאור תוכן שם „אמונה" והשייכות לקטנים ובמיוחד לילדות
שמשחקות בבובות כו' ..... ס"ב
מבצע „נרות שבת קודש" ..... ס"ז

מכתבים 200
הכרח הזהירות בבריאות הגוף / ישוב מנהג עיה"ק שלא להזהר במים שלנו בכלי מתכת וביאור בשו"ע אדה"ז הל' שמירת גו"נ סוס"ז / מקום קביעת המזוזה בגזוזטרא / ע"ד המאורעות באוגנדה בקייץ תשל"ו – שמירת הבית ע"י מזוזה והשייכות לנשים / ביאור בהא דהולד מתייחס אחר האם

ט"ו באב 206
הוספה בלימוד התורה

כ"ף מנחם אב 208
הוספה במבצעים / לחנוכת ביכנ"ס דעולי גרוזיא בלוד

עקב 211
אמירת רצה ויעלה ויבוא בברהמ"ז כשסעודת יו"ט נמשכת לשבת

ארץ הקודש 211
ההכנה הראוי' לנסיעה לארה"ק / והירות והידור במצות – כשנוסעים לארה"ק / ע"ד עזיבת מקום השפעה וכו' בשביל לנסוע לארה"ק / לשלוחים לצפת – תשל"ז / ההכרח להוסיף בקדושת הגוף בארה"ק / הכרח חינוך; בתי חינוך בארה"ק / מעלת ירושלים עיה"ק; נסיעה באניות ישראליות בשבת / לעולים ומתיישבים בנחלת הר חב"ד; חיזוק בהפצת היהדות והמעיינות; יסוד „אגודת נחלת הר חב"ד" / הנחת אבן הפינה לישיבת תו"ת בכפר חב"ד

תפלה 223
שקו"ט בשיטת אדה"ז אי תפלה דאורייתא / אי כוונה מעכבת בתפלה; נוסח ברכת שהחיינו / הכרח תפלה באריכות / עבודת התפלה גם אצל איש פשוט / עבודה שבלב שייכת לכאו"א / מתי עדיף להתפלל כשניעור כל הלילה / ע"ד הפסקה בתפלה בתיבות באידיש וכו' / כשהציבור מתפללים נוסח אשכנז אם יכול הש"ץ להתפלל נוסח האריז"ל / אודות המנהג לומר בסוף התפלה פסוק המתחיל ומסיים כמו שמו / מקור וסדר ה„פסוק" – „ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך" / אי רוב מנין מספיק / אם מותר לאבל לגור לצורך פרנסתו במקום שאין מנין / אמירת קדיש ע"י נכד, כשאומר קדיש בלאה"כ על האבל / אמירת קדיש ע"י אב על בנו התינוק; חשבון יום היאצ"ט / חיוב ומעלת אמירת הקדישים שלאחרי קדיש תתקבל במקום שאין חיוב / המנהג שהצריך להזכיר נפשות עולה לתורה בו ביום / קריאת ויחל ביום ת"צ / ע"ד ציורים על העמוד / מחשבות זרות בתפלה / פיזור הנפש / איך להתרגש מלימוד ותפלה; מחשבות זרות; הרהורים רעים / זהירות בבריאות הגוף; מוטב לאכול כדי להתפלל וכו'

תורה 236
טעם שהתחיל הרמב"ם הל' ת"ת **בפטורי** ת"ת / מעלת לימוד הלכות הצריכות / ביאור מ"ש בלקו"ת קדושים ע"ד זכרון תושב"כ / אי פנימיות התורה מכלל שליש תלמוד או שליש מקרא

התקשרות 237
ע"ד „מעמד" והפצת המעיינות / הכרח ביצוע שליחות הנשיא / פרנסה ומלכות בית דוד הושוו זל"ז (אגה"ק סכ"ב) וכן פרנסה רוחנית; הכרח ביצוע שליחות הנשיא / חיזוק מוסדות אדמו"ר; ג' דרגות בהתקשרות / האחריות המוטלת על מקושרי אדמו"ר להיותו ראשם / אמירת דברי מוסר בכח המשלח / אמונה (בצדיק) סגולה לחולה ברגלים / הוראות לקבוצה שבאה מארה"ק, לתשרי תשכ"א

ראה

משיחת ש"פ ראה תשל"ה 248
„ראה אנכי נותן גו' **ברכה**" בחודש אב ע"י „וכל **בניך** לימודי ה'" (הפטרה), מעלת החינוך

מכתבים 252
ע"ד ספר התכונה לרח"ו; תפיסת יד קטן בע"ז / שלילת היאוש מצד הקישויים כו'; הוראה כללית מאומנות הציור בעבודת ה' / כל דעביד רחמנא לטב עביד / שלא להתפעל מנסיונות / בדין בהמת עיר הנדחת שעבר והקדישה (תוד"ה למעוטי חולין קמ, א) / ביאור בהגהות אדמו"ר (רש"ב) נ"ע בתניא בענין חיות וקיום דברים המותרים והאסורים; בע"ח טמאים לעת"ל / הפרשת צדקה בלי נדר וכו'

אלול 261
התעוררות בחינוך הילדים בחדש אלול **תשל"ג** / „אירגון" כינוס לילדים לתורה וצדקה לפני תשרי דשנת הקהל (**תשל"ד**) / תודה לילדים על קיום השליחות הנ"ל / לעסקני החינוך – הסדר לכינוס הנ"ל / חמשת המבצעים וקשרם לחודש אלול / השתדלות לכינוסי תורה תפלה וצדקה בחודש אלול (תשל"ד) ותשרי (תשל"ה) / מכתב כללי – ביאור משל המלך בשדה והמזמור לדוד ה' אורי / לנשי חב"ד – ההתעוררות באלול בין אדם למקום ובין אדם לחבירו / פירוש „אורי וישעי" / ניצול ימי הרצון דאלול לפעולות דצאגו"ח

שופטים 276

שיחת ב' אלול תשל"ז – לילדי מחנות קייץ 276
„שופטים ושוטרים תתן לך" בעבודת כאו"א, ובפרט לילדי ישראל ..... ס"ג
הוראה: לכ"א מילדי ישראל צ"ל סידור שלו וקופת צדקה שלו ..... ס"ה
„ואהבת לרעך כמוך" – פעולת ילדי ישראל על אחרים ..... ס"ז
ניגוני שמחה ..... ס"י

שיחת בדר"ח אלול תשל"ח – לילדי „גן ישראל" 284
ענינו של „גן ישראל" וההוראה שבזה; במיוחד בר"ח, בר"ח אלול,
בפ' „שופטים ושוטרים" ..... ס"ב
ניגוני שמחה ..... ס"י

מכתבים 292
הוראה ממסירת „מפתח העיר" / ביאור ברמב"ם הל' ע"ז (פ"ו ה"ט) בענין „אשרה"

עניני צבא 293
האחריות דאיש צבא לשמור תומ"צ / כל אחד שיש ביכולתו להשפיע מחוייב בזה / עיקרו של צבא – קב"ע, וההוראה בעבודת ה' בקב"ע מלכות שמים / יוצאי צבא צריכים להחמיר בתומ"צ / הוראה להנהגה בצבא בשנת תשי"ז (בעת „מבצע סיני") / הוספה בעניני קדושה באנשי הצבא / ע"ד מבצע תפילין ומזוזה בצבא / הפציעה במלחמה – מס"נ בפועל / המקבל עליו עול תורה כו'

תצא 301
ביאור בד"ה אני לדודי תש"ח בענין „בחשקו תלה הכתוב"

עניני שידוכים 302
מדת הבטחון בנוגע לשידוכים / ע"ד אופן בחירת שידוכים / ע"ד הזמן שבין קשר השידוכין והחתונה / זמן קביעת החתונה בחודש תמוז או אב; מקום המגורים / ב' ענינים בעדים, וכן בערות דישראל „אתם עדי" / יסוד חיי נישואין – על יסודי התוהמ"צ / חתונה גדולה ברוחניות ע"י מיעוט בזבוז ממון / ההבהלה שבריקודי תערובות בחתונה / אופני ברכת המזון בעשרה בחתונה / זמן הנישואין – מתאים לשינוי בהנהגה לטובה

ט"ו-ח"י אלול

משיחת ח"י אלול תשל"ז 310
פ' שנה ליסוד תו"ת; מספר פ' רומז לחיבור מ' פתוח ומ' סתום, נגלה ופנימיות; הוראה למעשה

משיחת אחש"פ תשל"ו 314
השייכות דהמאמר „מלכא ומלכתא הוו יתבי כו'" ליסוד תו"ת; חיבור תורה ותפלה; חיבור תורה ומבצעים

משיחת בדר"ח מר־חשון תש"ל 325
הנסיעה בשליחות לישיבה במדינה רחוקה – כמו כללות ירידת הנשמה בגוף לגלות מעלת „בן המלך" גם במקום רחוק וכו'

שיחות 330
לשלוחי אוסטרליא, שלוחי ארה"ק וצרפת, ע"ד הישיבה בניו הייוועץ, ועוד ישיבות

מכתבים 340
התלמידים במקום רחוק – שלוחים / ע"ד נסיעה דתלמידי ישיבות מאה"ק

לארה"ב / מעלת ישיבת תו"ת – „גרות להאיר" / זכות העסק עם תלמידי התמימים / עבודת דורנו דתלמידי התמימים / „אלומנאי" דישיבת תו"ת / לימוד בתו"ת אפילו לזמן קצר פועל לעולם / ההיזק שבעבודת הצומות; התאמת סדרי הישיבה ועסק ההפצה ע"פ הוראת ההנהלה

ח"י אלול 347
תוכן עבודת ח"י אלול וג' סליחות שנתגלה בדורנו דוקא / חיות בכל עניני אלול ככל הר"ת שבו / התעוררות בעבודת צאגו"ח באה"ק / עבודת הבעש"ט – התאחדות הרוחניות והגשמיות / מענה על הצעה לבוא לאה"ק; הכנסת חיות בעניני אלול / התעוררות לשנת הלימודים החדשה מהולדת הבעש"ט ואדה"ז / שאלות בתולדות הנשיאים; שנת הולדת רבינו הזקן

תבוא 355
עצה איך לבוא לידי שמחה / הכרח ביטול העצבות ומרה שחורה / במקום לב נשבר ונדכה צ"ל בשמחה והודאה ובטחון / שלילת דכאון בעבודת ההפצה / עצבות מקורה מהיצה"ר / כמה פרטים במעלת מדת הבטחון והשמחה

נצבים 361
ביאור בד"ה כה אמר ה' תש"ג בענין תיקון פגם דמ"ע ע"י תשובה / שקו"ט בענין „מקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צ"ג כו" – המקור ופסק ההלכה

ראש השנה 364
לשונות הברכה אחרי קריאת הפ"נ הכללי דשנות תשל"ב־תשל"ח / התעוררות במבצע נש"ק לפני ר"ה (שח"ל בשבת)

משיחת יום בדר"ה וש"ש תשל"ח 369
ע"ד הכרח ומעלת עריכת מגבית (ע"ד „מעות חטים") לימים טובים דחודש תשרי

מכתבים 374
שבכל ביכנ"ס יהיו שיעורי תורה וקרן גמ"ח / חיזוק ההתקשרות לנשיא וראש הדור בר"ה / מעלת ר"ה שח"ל בשבת / כנ"ל; ענין „ליום שכולו ארוך" / חיות העולמות בר"ה שח"ל בשבת / מקור הנוסח „להדליק נר של שבת **קודש**" ונוסח הדלקת נרות ר"ה / תספורת דג' שנים כשיום ההולדת בר"ה / ר"ה ותפלתו – ענין כללי על כל השנה / הכתרה דר"ה ע"י נשמות בני ישראל שהם מלכים / ביאור בדרמ"צ מצות נ"ח פ"ב בענין „תתן אמת ליעקב" ושייכותו ל„תיקון ואמת" (דמשה)

עשרת ימי תשובה 380
עשי"ת – תשו"ע; הסיוע בזה ע"י התקשרות לנשיא הדור / תוכן ועבודת ימים אלו / ע"ד סליחות בעשי"ת / סליחות דצום גדליה

יום הכפורים 384
לשונות ברכות עיו"כ (אחר מנחה, ולתלמידים לפני כל נדרי) דשנות: תשכ"ג, תשל"ב־תשל"ח

מחרת יוהכ"פ 400
„עתה ביחוד צריך לעשות תשובה"

י"ג תשרי

שיחת י"ג תשרי תשל"ד 401
אפשריות והכרח התוועדות בזמן כזה (דמלחמת יוהכ"פ) ..... ס"א

„ניבא ולא ידע מה ניבא" – הפעולות ד„עוללים ויונקים
. . להשביית אויב ומתנקם" בקיץ תשל"ג ..... ס"ח
ביטול הקס"ד דהחזקת שטחים ..... ס"ט
סיום מס' חלה – ההפרש בין אלכסנדריא לדמשק; הקשר
למאורעות דזמן זה ..... ס"י
ע"ד ביטול גזירת „מיהו יהודי" ..... סי"א
הוספה בתורה וצדקה ..... סי"ב

מכתב 412
לועידה הכ' דצאגו"ח

חג הסוכות 415
שיחות בעת מסירת אתרוג כפ"ח וכו' — דשנות: תשל"ג, תשל"רתשל"ח

שיחת שחוהמ"ס תשל"ד 418
מעלת קביעות השנה שאין הפסק בין יו"ט לשבת ..... ס"א
ענין האחדות דישראל המתבטא בד' מינים ..... ס"י
המשך סיום מס' חלה (משיחת י"ג תשרי) – הקונה בסוריא כקונה בפרוור
שבירושלים"; הכרח כיבוש דמשק; ע"י בירור ההלכה פועלים למטה . סי"ג
מלחמה שתחלתה ביוהכ"פ המכפר מצר עיצומו של יום ..... סי"ז

משיחות ליל ערחה"ס תשל"ו 431
ביטול אפשריות דפגיעה בשלימות הארץ ע"י הוספה בשמחת החג; נסיעה
לערי השדה ע"י נציגים מהרבה מדינות

מכתב 433
השמחה דסוכות גם במצב של ירידת הגשמים המונעים ישיבה בסוכה

שיחת ג' דחוהמ"ס תשל"ז – לתלמידי של"ה 433
ענין „אתה בחרתנו" בעבודה – לילדים ..... ס"א
ענין „ושמחת בחגך" בעבודה – לילדים ..... ס"ב
ענין „עוצו עצה ותופר" בעבודה – לילדים ..... ס"ג

מכתבים 440
העבודה דחה"ס – זכר ליציא"מ, יציאה ממדידה והגבלה / מבצע ד' מינים

שמע"צ ושמח"ת 442
מהשמחה דשמע"צ ושמח"ת נמשך על כל השנה / ר"ד ליל שמע"צ תשל"ז
לפני הקפה ה' – הקפות ע"י לוים במקום הקפות בעיר חברון / ר"ד ליל
שמח"ת תשל"ז לפני הקפה ה' – הקפות ע"י אנשי צבא

מכתבים כלליים לראש השנה תשל"ו־תשל"ח

ח"י אלול ה'תשל"ה 449
וא"ו תשרי ה'תשל"ו 454
ח"י אלול ה'תשל"ו 458
ימי הסליחות ה'תשל"ו 461
יום ו' תשרי ה'תשל"ז 465
י"ג תשרי, אור ליו"ד ערב חגה"ס ה'תשל"ז 469
ח"י אלול ה'תשל"ז 473
וא"ו תשרי ה'תשל"ח 477

דברים

א. בתחלת פרשתנו, עה"פ "אלה הדברים אשר דבר משה וגו' ודי זהב", מפרש רש"י: "ודי זהב — הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיו להם שנאמר[1] וכסף הרביתי להם[2] וזהב עשו לבעל".

והנה, אע"פ שכבר הקדים רש"י בתחלת פירושו לפסוק זה "שהן דברי תוכחות (ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו וכו')" ובכ"ז חזר וכתב גבי "ודי זהב": "הוכיחן (על העגל)" — נראה שטעמו הוא מפני ש"די זהב" אינו נכלל בהמקומות המנויים בפסוק (כי משמע לי' לרש"י שאינו שם מקום), ובמילא לא ידענו עדיין שגם "די זהב" הו"ע של תוכחה. ולכן פי' רש"י על "די זהב" — "הוכיחן (אף שלא פירש כן בהמקומות — הקודמים) על העגל שעשו בשביל רוב זהב" — ובזה כוונתו (גם) להדגיש, שאין "די זהב" שם מקום שבזה מרמז להוכיחן, אלא שלשון זו עצמה מודיעה את ה' תוכחה על העגל: "הוכיחן על העגל כו' "[3]. וכפירושו על "ובין תופל ולבן" — "הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן", כי גם תופל ולבן אינו שם מקום.

ומה שהכריחו לרש"י לפרש ש"די זהב" אינו שם מקום, י"ל בפשטות שזהו משום שלא מצינו בקרא מקום ששמו "די זהב"[4]; וגם זה הוא כמו (ובהמשך למה) ישכתב בנוגע ל"תופל ולבן" — "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא כו' "[5].

---

1) הושע ב, י.

2) כ"ה בכת"י וברוב הדפוסים, אף ש־בכתוב: "הרביתי לה גו'" — הרי שגם מפרש"י זה מוכח הכלל שנת' במ"א (על פרש"י יתרו כ, ח) — דע"פ שיטת' דבא לפרש פשוטו של מקרא (גם לזה שאך זה עתה מתחיל בלימוד המקרא — בן חמש, כדבר חכמים במשנתם (אבות פ"ה מכ"ב — לגירסת אדה"ז)) — הרי כשמביא ראי' מקרא (ועאכו"כ ממחז"ל) — כותב הל' בפירושו — היינו ע"פ פשוטו (באם הראי' — מפשט הכתוב), אף שלי' הכתוב שונה — וכן בנדו"ד: לי' הכתוב "הרבתי לה", אבל רש"י כותב (כנ"ל כגירסת הכת"י וברובם ככולם דדפוסי רש"י*) "הרבתי להם" כפירוש ה־כתוב — ע"פ הכלל הנ"ל (עד שבא מעתיק ובחור־זעצער שרצה לתרץ רש"י מהמקשה עליו מל' הכתוב — ושיבש הכת"י והדפוסים "ותיקן" וכתב "לה").

*) משא"כ בדפוס ראשון ושני וא' מהכת"י שנמצא "לה".

3) בסגנון אחר: ע"פ הקדמת רש"י "ומנה כאן כל המקומות וכו'" מובן שפי' תיבות "במדבר בערבה וגו'" הבאות לאח"ז ה"ה המשך ל"הדברים (תוכחות) אשר דבר משה", ש"דבר (תוכחות — הוכיחן) . . . במדבר וגו'". משא"כ "בין תופל ולבן", וכן "ודי זהב", מכיון שאינם שם מקום, אינם באים בהמשך ל"דברי (תוכחות) משה" — לכן מוכרח רש"י לפרשם.

4) וראה רבינו בחיי כאן.

5) ואין רש"י צריך לכתוב ב"ודי זהב" שאינו שם מקום, כי מובן הוא מעצמו ע"י הקדמתו "הוכיחן כו' " — ואין צריך לכתוב ש"חזרנו על כל המקרא וכו' " כי כבר כתב כן בנוגע ל"בין תופל ולבן".

אבל צריך להבין:

למה לא יפרש שזהו שם מקום[6], ונקרא המקום "די זהב" ע"ש "העגל שעשו (שם) בשביל רוב זהב"? והרי מצינו כמה מקומות בתורה, שנקראו ע"ש הפעולות שנעשו בהם[7]. ואף שלא מצינו עוד פעם במקרא מקום ששמו "די זהב" — הרי כו"כ מקומות[8] נזכרו בתורה רק פעם אחת בלבד.

ואינו דומה ל"תופל ולבן" — כי בהם אין לומר שהמקום נקרא כן ע"ש שבו "תפלו על המן שהוא לבן" — כי בשם כזה (הנקרא ע"ש איזו פעולה) — צ"ל ניכר בהשם מענין הפעולה, או הדבר שבו נעשה הפעולה, או עכ"פ הדבר שהוא סיבת הפעולה שהיתה במקום זה; אבל בנידון ד"תופל ולבן" הרי זה שהמן הוא "לבן" הוא ענין צדדי בהמן ואינו ע"ד הנ"ל [ובתיבת "תופל" עצמה (שפירושה ש"תפלו") בלא תיבת "ולבן", אין מרומז שום חטא מיוחד, כי כל ה"חטאים של בנ"י במדבר היו זה ש"תפלו" על איזה ענין]. ולכן מסתבר שאין "תופל ולבן" שם מקום ע"ש ששם "תפלו" על המן (הנרמז בענין צדדי לגמרי —) שהוא לבן"[9].

אבל ב"די זהב" הרי מרומזת סיבת החטא (הפעולה), וכלשון רש"י "שעשו בשביל רוב זהב שהיו להם" — וא"כ הרי אפ"ל שג"ז נכלל בהמקומות ש־הכעיסו, כי המקום נקרא "די זהב" ע"ש רוב זהב כו'.

גם אינו מובן: תוכן פרש"י זה, כבר כתבו רש"י בפ' תשא[10] עה"פ "וישב משה אל ה' ויאמר וגו' ויעשו להם אלקי זהב" ופירש"י: "אלקי זהב — אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו וכו'" — ואם כפרש"י כאן צריך להביא ראי' ע"ז (מהכתוב "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל") הו"ל לרש"י להביא הראי' בפ' תשא, שבה נאמר ענין זה בפעם הראשונה?

ב. והביאור בזה:

ההכרח של רש"י לפירושו בפ' תשא מובן הוא[11]: דלכאורה תמוה מאד הקדמת משה "חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלקי זהב" (כטעם) לבקשתו הבאה תיכף אח"כ "ועתה אם תשא חטאתם וגו'"? ה"ז סתירה לבקשת הסליחה! וע"כ[12] ב־הכרח לומר שבדבריו אלו מבאר טעם ונימוק המקטין את החטא; היינו, אף שא"א למעט ערכו של החטא עצמו, דהרי "חטא העם הזה חטאה גדולה", מקטין שייכות וקשר בנ"י להחטא — לסיבתו. וזהו שפירש"י שמשה התכוון בזה לומר ש"אתה הוא שגרמת להם

6) וכפי' הרשב"ם כאן. וראה ראב"ע, חזקוני, ועוד.

7) ראה נח יא, ט. וירא כא, לא. ויחי ג, יא. בשלח יז, ז. שלח יג, כד. ובכ"מ.

8) ראה בקונקורדנציא לשמות.

9) משא"כ אם הוא רק רמז בעלמא, יכול לרמוז גם בענין צדדי לגמרי. ואדרבה: מכיון ש"הזכירם (רק) ברמז מפני כבודן של ישראל", הרי מסתבר שאמר רמז הכי רחוק.

10) לב, לא.

11) כפי' בבאר מים חיים על פרש"י שם.

12) וגם: "ויעשו להם אלקים מיבעי לי' כמו זובח לאלקים יחרם, קום עשה לנו אלקים" (רא"ם עה"פ וכ"ה בשאר מפרשי רש"י).

וכו׳", ללמד זכות על ישראל, שאינם אשמים (כ״כ) בעשיית החטא [13].

עפ״ז מובן שישנו חילוק עיקרי (לפי פשוטו של מקרא [14]), בין תוכן הענין (של ריבוי הזהב) בפ׳ תשא ובין תוכנו בפרשתנו: בפ׳ תשא אמרו משה להקב״ה בכוונה ללמד זכות על ישראל ולהקטין סיבת חטאם, משא״כ בפרשתנו שאמרו לבנ״י והתכוון ל־ "הוכיחן" [15] — מדגיש גודל החטא.

ומעתה מובן שא״א לרש״י, המפרש פשוטו של מקרא, להביא בפ׳ תשא הכתוב "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל", כי בפסוק זה מודגש שהכסף וזהב שנתן הקב״ה — ולא נתינה סתם, כ״א "הרביתי להם" — מהם עצמם עשו דבר שהוא היפך רצונו של הקב״ה — הרי נקודה זו מבליטה את גודל החטא ביותר [16].

משא״כ בפרשתנו, כשבא משה להו־כיח את בנ״י, מתאים להביא פסוק זה.

ג. ע״פ הנ״ל מובן אשר אא״פ לפרש ש"די זהב" הוא שם מקום, שנקרא כן ע״ש ששם עשו את העגל "בשביל רוב זהב שהי׳ להם", היינו ע״ש סיבת החטא שחטאו שם; ע״פ הנ״ל הרי — הן לפי ההדגשה (בפר־שתנו) שהרוב זהב הו״ע של הוספה בחומר החטא, והן לפי המודגש בפ׳ תשא שהוא פרט המקטין את ערכו של החטא וסיבתו — ה"די זהב" הוא פרט צדדי באופנו של החטא, או גורם המסייע בהחטא, אבל לא עצם (סיבת) החטא. (שהרי הסיבה האמיתית היתה זו שאמר הכתוב [17] "וירא העם כי בושש משה וגו׳"). וא״כ לא מסתבר לומר שהמקום ייקרא

---

13) ומובן שבפשוטו של מקרא אין לומר כשיטת ריב״ב ביומא (פו, ב. תו־ספתא שם פ״ד הי״ד. ירושלמי סוף יומא) שמשה אמר "אנא חטא העם וגו׳" לפי ש"צריך לפרוט החטא" — כי פשטות ה־משך "ועתה אם תשא וגו׳" לא משמע כן*, דהרי אין פירוט החטא (ע״י אחר) טעם למחילת החטא (כ״א שבלא״ה א״א שימחול), ובמילא הי׳ צריך לומר, לכל לראש, דבר הנותן טעם שימחול, ואח״כ גם לפרט החטא, כדי שלא תהי׳ מניעה להמחילה.

14) משא״כ ע״ד ההלכה והדרוש — כדמוכח מזה שבברכות (לב, א) יומא (שם) וסנהדרין (קב, א) מבואר הלימוד זכות על התיבות "ודי זהב" שבפרשתנו. ובברכות מוסיף להלימוד זכות גם את הפסוק "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל". אבל מת־אים הוא עם הנת׳ לקמן סע״ד שע״ד הרמז וכו׳ מרומז גם בפרש״י כאן (תוכחה) הלימוד זכות הנ״ל (וראה חדא״ב מהרש״א בברכות שם).

15) וי״ל שגם מטעם זה כותב רש״י כאן עוה״פ "הוכיחן (על העגל)" — לרמז שאין זה לימוד זכות כבפ׳ תשא, כ״א תוכחה (אבל מובן שאין לומר שרק זה הוא הטעם להוספת תיבה זו).

---

*) אבל אין לומר שרש״י שולל פי׳ זה לפי שלא מצינו במקרא ש"צריך לפרוט החטא" — כי כו״כ ענינים בתורה יודעים מזה עצמו שכתוב שכן עשו בפועל.

16) ובנדו״ד הרי לא רק שיזעו בכל־לות שכל מה שיש לבנ״א, הי״ז ניתן מאת הקב״ה (וכמ״ש (חגי ב, ח) "לי הכסף ולי הזהב נאום ה׳ צבאות" —), כ״א באופן גלוי ניתן להם הכסף וזהב במדבר מהקב״ה, כמפורש (שמות ג, כב. בא יא, ב) שהקב״ה ציוה "ושאלה גו׳ כלי כסף וכלי זהב ושמ־לות וגו׳". וכן בפועל הי׳ "וה׳ נתן את חן העם וגו׳" (בא יב, לו). ואח״כ הי׳ ביזת הים (פרש״י בשלח טו, כב) ע״י שהקב״ה קרע להם את הים וכו׳.

17) תשא לב, א ואילך.

ע"ש פרט בכובד או קלות פשע ה־חוטא ולא ע"ש דבר שבהחטא עצמו (או הדבר שבו נעשה או עכ"פ סיבתו העיקרית).

ד. אבל עדיין אינו מוסבר לשון רש"י: ע"פ הנ"ל הו"ל לרש"י לכתוב "הוכיחן על העגל שעשו ב(רוב) הזהב (וכיו"ב) שהי' להם" — לשון המש־תמע שפיר שאותו רוב הזהב שהי' להם מהקב"ה, ממנו עשו את העגל — ולמה נקט רש"י "בשביל (רוב זהב וכו')", לשון המדגיש שה"די זהב" הי' כעין סיבת החטא (שהרי הוא כאומר: בשביל רוב הזהב עשו החטא), ובפרט שמבואר שבנדו"ד כוונתו להחמיר בהחטא ולא להיפך?

והביאור בזה (ע"פ חלק הרמז וה־"ינה של תורה" שבפרש"י): בפירושו על פסוק זה מקדים רש"י ואומר: "והזכירם (החטאים) ברמז מפני כבודן של ישראל"; וי"ל שכוונת רש"י היא, דכשם שמפני "כבודן של ישראל" העלים משה את החטאים מלהזכירם בפירוש — אע"פ שכוונתו להוכיחם עליהם — כן, ומטעם זה גופא, רמז משה בדבריו אלו גם על לימוד זכות להקטין חטאים אלו, כי גם זה הוא "כבודן של ישראל", אף שבעיקר הרי אדרבא, בא להוכיחן ולהודיעם חומר החטא.

ולכן כותב רש"י "בשביל רוב זהב" לרמז להלימוד זכות הנ"ל ש"אתה הוא שגרמת להם וכו' מה יעשו שלא יחטאו"[18].

ה. והנה כיון שבנדו"ד נזהר משה "בכבודן של ישראל" מובן שכמו בנוגע ל"ודי זהב", בהתוכחה גופא מרומז הלימוד זכות, עד"ז צ"ל גם בשאר התוכחות שבפסוק זה.

ומרומזים הם בלשון הכתוב או בלשון רש"י[19]: "במדבר" — "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו[20] מי יתן מותנו וגו'" — ולכאורה אינו מובן: למה רמז על זה ע"י תיבת "מדבר" שהוא שם כללי דכל המקו־מות, ולא ע"י שמו של המקום הפרטי שבו "הכעיסוהו" בטענתם הנ"ל[21] —

18) וראה במהרש"א שבהערה 14.

19) ועפ"ז יומתקו כמה דיוקים בכתוב ובפרש"י — כדלהלן בפנים.

20) בשלח טז, ג.

21) ע"ד הפשט י"ל: רש"י מקדים "ומ־נה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", ולכאו' ישנם עוד ענינים שהכעיסו בהם את הקב"ה ולא נמנו כאן (כמבואר בערכין (טו, א) המובא בפרש"י כאן וב־פרש"י שלח (יד, כב)) — לכן מקדים הכתוב "במדבר" לכלול בזה כל הנסיונות שהיו במדבר, והא דמפרט שאר הענינים כאן (עון בעל פעור, תפלו על המן, המרגלים, מח־לוקת קרח וחטא העגל), אף שגם הם היו במדבר, כי אין סיבת חטאים אלו מצד היותם במדבר, משא"כ החטאים האחרים. וי"ל שזוהי כוונת רש"י במ"ש "מי יתן מותנו וגו'", שהיא לא רק לרמז לסיום פסוק וענין זה, כ"א לרמז גם להחטאים שהיו אחרי* חטא זה, שנכללו במ"ש "ב־מדבר".

*) ובנוגע החטא במרה — "וילונו העם על משה לאמר מה נשתה וגו'" (בשלח טו, כד) — שהי' קודם לטענתם "מי יתן וגו'", מעיקרא לא קשה, כי רש"י מקדים "ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו בהן לפני המקום" ובמרה הרי "וילונו העם על משה", משא"כ בשאר התלונות מפורש בהם בהמשך הפרשה שהתלונה היתה (גם) על הקב"ה.

היינו "מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני", כמפורש בכתוב [22]?

אלא שבשם "מדבר" בא לרמז שיש ללמד זכות על טענתם "מי יתן וגו'": מכיון שהיו אז "במדבר" שהוא ה"מדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" [23], (וגם לפני פרשתנו מבואר שהמדבר הוא מקום של נחשים ועקרבים וכו' [24]), הרי מובן שזהו נסיון גדול מאד, ולכן אין להאשימם כ"כ על טענתם "מי יתן מותנו וגו'".

"בערבה" ובפרש"י "בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב". וצלה"ב: ערבות מואב הי' "מבית הישימות עד אבל השטים" [25] וא"כ הול"ל "בשטים" ולא "בערבה".

אלא שבזה מרומז לימוד זכות על בנ"י: "בערבה" (בית קמוצה, המשמשת במקום ה' הידיעה), וכאלו כתוב "בהערבה" (הידועה), כפרש"י "בערבות מואב". והנה בקריאת השם של מואב ועמון פירש"י *[25] "מואב — זו שלא היתה צנועה פירסמה שמאבי' הוא, אבל צעירה קראתו בלשון נקי', וקבלה שכר בימי משה שנאמר [26] בבני עמון אל תתגר בם כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם [27] אבל לצערן התיר לו".

ולכאורה הרי מפורש בפרש"י [28]: "לשנאי; פוקד עון אבות על בנים — כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם", וא"כ איך התיר לצער את בני מואב משום [29] עון האם שלא היתה צנועה? הרי שזה מכריח לומר שגם בימי משה היתה הנהגת בני מואב בהיפך הצניעות לגמרי.

וזוהי ההדגשה כאן בערבה, בערבות מואב — לימוד זכות בעון בעל פעור (שסיבתה [30] ובעיקרה הי' זה חטא של זנות [31]), מכיון שהיו במקום (בערבות מואב) של פריצות רבה בעון זה, ושבמילא גם הנסיון הוא גדול ביותר [32].

"מול סוף" — "על מה שהמרו בים סוף, בבואם לים סוף שאמרו [33] המבלי אין קברים במצרים, וכן בנסעם [34]

---

22) בשלח טז, א.
23) עקב ח, טו.
24) פרש"י בהעלותך י, לד.
25) מסעי (לג, מט).
*25) וירא יט, לז.
26) פרשתנו ב, יט.
27) שם, ט.
28) יתרו כ, ה. תשא לד, ז.

29) ואף שלכאו' י"ל שאין בזה עונש, כי מלכתחלה לא נאסר אלא כיבוש ארצם, אלא שלעמון נתן שכר שלא להתגר בם — אין זו דעת רש"י שמאריך ומפרט "ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם אבל לצערו התיר לו".

30) פרש"י בלק כה, ב.

31) כדמוכח מפרש"י (שם כד, יד) שעצת בלעם היתה "אלקיהם של אלו שונא זמה כו' להכשילם בזמה", וכן מזה שנפסקה המגיפה ע"י מס"נ של פינחס בהענין ד"הבועל ארמית וכו'".

32) להעיר מהמדרש (במדב"ר פ"כ, כב. תנחומא בלק יז) "יש מעינות שמגדלין גבורים כו' ויש שטופין בזמה ומעין שטים של זנות הי' " — הרי שלא רק הנהגת בנ"א דשם היתה באופן כזה, אלא שגם המקום עצמו גורם לזנות, אלא שעפ"ז הול"ל כאן "בשטים" (שנקרא ע"ש שטות — וזנות),
אבל ל"ק לרש"י — שהוא ע"פ פשוטו של מקרא ומדגיש (בלק כה, א): "בשטים, כך שמה", ותו לא.

33) בשלח יד, יא.

34) בפשטות כוונת רש"י לזה שלא

מתוך הים שנאמר[35] וימרו על ים

רצו לנסוע משם (פרש"י בשלח טו, כב), ולא להמבואר בערכין, כי לא מצינו ענין זה בפשש"מ*. ומה שמציין לערכין הכוונה לכללות הדרש בהפסוק "וימרו וגו'", או כדלקמן. וראה פרש"י בשלח (יד, ל): "לא יאמרו ישראל כשם שאנו כו'" (ולא שאמרו כן בפועל).

ומה שפרש"י שקאי גם** על "בנסעם מתוך הים" (ובמילא מוכרח לפרש שאי רצונם לנסוע משם נחשב לחטא וכו') הוא: א) ממ"ש "מול סוף", שפירושו הפשוט "נגד ה(ים) סוף", ומכיון שלא פי' באיזה צד, הרי י"ל שהכוונה לכל צד***. ב) כיון שבפשוטו של מקרא היו (עכ"פ) ב' ענינים בים סוף להוכיח עליהם — מסתבר לומר ששניהם נרמזו בכתוב.

וכיון שאין כ"ז פשוט כ"כ — מביא רש"י: שנאמר וימרו (א) על ים (ב) בים סוף (ואין הכוונה כאן שמפרש קרא: איזה ים — ים סוף, כ"א שהמרו כמה**** פעמים) כדאיתא בערכין.

ועפ"ז יתורץ הא דרש"י מביא רש"י רק בפי' "מול סוף".

35) תהלים קו, ז.

---

*) ואף שבתהלים עה"פ "וימרו וגו'" מביא רש"י הדרשה דערכין, מ"מ: א) אם לזה כוונת רש"י גם בפרשתנו, הי' צריך לפרש (אבל י"ל שכיון שמציין רש"י כאן לתהלים — כלול בזה גם פירושו שם). ב) בתהלים מסיים רש"י בלשון "מצאתי", המורה שגם שם אין זה פשוטו של מקרא ממש (ובכלל צריך בירור אם דרכו של רש"י בפירושו על ני"ך הוא ע"פ כל הכללים שלו שבפירושו עה"ת).

**) ועיין ת"י ותיב"ע.

***) אף שבדוחק י"ל — שמכיון ש־דיבר ברמז, לא פירש לאיזה צד מתכוון (ומסתבר שמתכוין לדבר המפורש בתורה יותר).

****) וע"פ הנ"ל יומתק גם שינוי הל' בתהלים: ההמרה מבלי אין קברים גו' הייתה מפני שים (סתם) סתם דרכם. זה בים סוף" — ומובן הלימוד זכות: בבואם על שפת הים לא הי' שום אפשריות בדרך הטבע להנצל, כי מצד אחד היו המצריים ומצד השני הי' הים וכו', וכן בנסעם מן הים, שהיו עסוקים בביזת הים[36], דבר שהקב"ה עצמו רצה שיתעסקו בזה, ה"ז "אתה הוא שגרמת" — ומובן גודל חפצם ותשוקתם בזה.

"בין פארן" — "ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים" — ולכאו' הול"ל (בקיצור) "בחטא המרגלים" וכיו"ב. אלא כוונתו לדייק שהחטא הי' על ידי המרגלים — הם הסיתו ופיתו את בנ"י, ולולא המרגלים לא היו חוטאים בנ"י בעון זה.

"ובין תופל ולבן" — "שתפלו על המן שהוא לבן": מה שמדגיש כאן לובן המן (בה"יינה של תורה" שב־פרש"י) הוא, שמכיון שהמן הי' "לבן", חלק ומופשט מכל צבע — וע"ד פרש"י*** שמשה שימש כל ז' ימי המילואים בחלוק לבן, היינו שהו"ע של "פשיטות" שאי אפשר "למששו בידים"[37], הרי לא הי' להם בזה תענוג אמיתי*[37], ובמילא מובן ש־

---

36) ראה לעיל הערה 34.

*36) צו ח, כח.

37) ראה דרך מצותיך (מצות בנין מקדש ע' פו): המראה לבן אינו תופס מקום ואיננו נתפס כו' מציאות דבר ועכ"ז אינו נתפס כו'.

*37) ראה לקו"ש ח"ט ע' 21. ולהעיר מיומא (עד, סע"ב): "שאינו רואה ואוכל". ורש"י שם (ד"ה אינו): אכילת המן טועב טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן.

שויסע בעל כרחם — הי' מפני הביזה שבים סוף.

פרט זה נותן מקום להתלונן על המן (אף שבפועל לא היתה טענתם על זה שהמן הי' לבן — שלכן אאפ"ל שזה שם המקום כנ"ל — מ"מ זה גורם לתנועה כללית של התנגדות כלפי המן).

"וחצרות" — "במחלקותו של ק־רח" [38]. ולכאורה הול"ל "במחלוקת קרח ועדתו"? אלא כוונתו לרמז גם בזה להנ"ל: המחלוקת היתה רק של קרח, ולא של בנ"י, אלא שקרח פיתה אותם [39], וכטענת משה [40] "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" (אף שלפועל פיתה את כולם [41]).

ו. והנה פ' דברים קוראים לעולם בשבת שלפני תשעה באב או בשבת ת"ב עצמו — וגם זה שייך לענין הנ"ל: כללות ענין "בין המצרים" הוא שהזמן עצמו [42] "מוכיח" את בנ"י, ומלמדנו פרש"י בראש ותחלת הפרשה שגם בה"תוכחה" נזהר הקב"ה בכבודן של ישראל, כי תכלית הכוונה בה־"תוכחה" תהירידה של הגלות היא בשביל העלי', לגדל "כבודן של ישראל", ולכן מובן שגם בעת הגלות (ה"תוכחה") גופא, ניכר "כבודן של ישראל" (כנ"ל בפרש"י).

אחד הענינים שמודגש בו "כבודן של ישראל" גם בעת הגלות גופא הוא מ"ש בתחלת מגילת איכה: "איכה ישבה בדד וגו'" — שיש בזה גם מדה טובה [43], והוא מ"ש [44] "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב", שבנ"י אינם מתערבים עם או"ה [45], וכמארז"ל [46] "השמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערבים עם העכו"ם".

ומצד מעלה זו שב"איכה ישבה בדד", שאין בנ"י מתערבים עם האומות, נזכה שתתגלה "כבודן של ישראל" בגלוי, בבנין בית המקדש השלישי, שגם הוא נרמז בפסוק זה [47], שיבנה במהרה בימינו ובעגלא דידן.

(משיחת ש"פ דברים תשל"א)

---

38) ובנוגע לפי' השני — הרי מעיקרא הוא רק מה ש"הי' לכם ללמוד כו'". ומובן שאי"ז ענין חמור כ"כ.

39) ראה בארוכה לקו"ש חי"ג ע' 53 ואילך.

40) קרח טז, כב.

41) פרש"י שם, יט.

42) ראה תענית (כט, א): מגלגלין זכות ליום זכאי כו'.

43) ע"ד פרש"י בענין "והשימותי אני את הארץ — זו מדה טובה לישראל וכו'" (בחוקותי כו, לב).

44) בלק כג, ט.

45) ראה רשב"ם שם. ועוד.

46) שמו"ר פל"ו, א. וראה גם במדב"ר פי"ח, ג.

47) ראה בד"ה איכה תשל"א (קונטרס מאמרים ע' קיג) ע"פ רשימות הצ"צ לאיכה ע' 5, 13.

דברים ב

א. דובר כמ"פ[1] כי דרכו של רש"י בפירושו עה"ת היא, לפרש כל דבר הקשה ובלתי מובן בפשוטו של מקרא, והעניינים הדורשים ביאור (ע"פ פשטות הכתובים) ואין רש"י מפרשם, הרי זה גופא הוכחה שלדעתו של רש"י מובנים הם בפשטות ועד כדי כך שאין צורך לפרשם[2] (או שמובנים הם ע"פ מה שכבר פירש"י לפנ"ז).

עפ"ז צלה"ב תמי' גדולה המתעוררת בלימוד פשוטם של כתובים בפרשתנו, אשר כמה[3] ממפרשי התורה משתדלים לתרצה, ודוקא רש"י ראש הפשטנים לא עמד עלי':

בפרשתנו[4] מספר משה בארוכה על חטא המרגלים ועל הגזירה שנגזרה עי"ז על דור המדבר "אם[5] יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה גו' (וממשיך) זולתי כלב בן יפונה הוא יראנה גו' יען אשר מלא אחרי ה'", ומפסיק ואומר "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", ואחרי ההפסק ממשיך עוד לספר בענין המרגלים "יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבוא שמה וגו' וטפכם אשר אמרתם לבז יהי' גו' המה יבואו שמה וגו'".

ולכאו' תמוה: למה מפסיק באמצע סיפור מעשה המרגלים במה שאירע למשה רבינו "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", כאילו שגם הגזירה על משה שלא יבוא אל הארץ היא בסיבת חטא המרגלים, והרי חטא משה רבינו שבשבילו נגזר שלא יכנס לא"י מפורש בקרא שהוא חטא מי מריבה, וכמש"נ[6] "יען לא האמנתם בי גו' לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם", ומה ענינו באמצע סיפור מעשה המרגלים? ובפרט שמעשה המרגלים ומי מריבה רחוקים זה מזה כמעט ארבעים שנה: מעשה המרגלים הי' קרוב לצאת בנ"י מאמ"צ (ובגללם נגזר "יום לשנה יום לשנה גו' ארבעים שנה"[7]), ומעשה מי מריבה הי' אחרי מיתת מרים[8], קרוב לסיום הארבעים שנה.

והנה הרמב"ן מתרץ שמשה הזכיר כאן חטא מי מריבה "כי רצה להזכיר יחד עונש כל הנמנעים מעבור אל הארץ כי הכל בגרמת עונותיהם כו'".

אבל בפשוטו של מקרא קשה לתרץ כן, כי:

א) הכתובים לפניו ולאחריו הם ב־ענין המרגלים — ומה טעם להכניס

---

1) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ובהערה 1 שם.

2) וכשאין ביאור (ע"ד הפשט) — כותב רש"י "איני יודע" וכיו"ב (תולדות כח, ה. ועוד — ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2 ובהנסמן שם).

3) ראה אברבנאל, רמב"ן, ספורנו, כלי יקר, אוה"ח, ועוד.

4) א, כב ואילך.

5) שם, לה ואילך.

6) חוקת כ, יב.

7) שלח יד, לד.

8) חוקת שם, א ואילך. וראה גם פרש"י שם, ב.

באמצע דוקא סיפור החטא דמי מריבה?

ב) אנשי דור המרגלים מתו קודם לחטא דמי מריבה, כמפורש בפרש"י [10] ש"כבר מתו מתי מדבר ואלו פירשו לחיים". ועפ"ז אינו מובן אמרו "ותאמרו נשלחה אנשים גו' בי התאנף ה' בגללכם גו' וטפכם אשר אמרתם גו'" שמשמעותו שהם הם אותו הדור שעליהם מדבר בכל כתובים אלה?

ג) לפי"ז כתוב זה ("גם בי התאנף גו'") הי' צ"ל בסמיכות לאמירתו שדור המרגלים לא יראו את הארץ, ולא לאחרי שאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה גו'" שמדבר באלו שיכנסו אלי'[11].

ב. יש מפרשים [12], ש"גם בי התאנף ה' בגללכם" — הכוונה היא לחטא המרגלים, ובעיקר בסיבת חטא זה נגזר על משה "גם אתה לא תבוא שם".

ואף שמשה בעצמו לא השתתף בחטא המרגלים, מ"מ נענש ע"ז משום שעל ידו (ע"י "שלח לך — לדעתך" [13]) עכ"פ נגרם חטא המרגלים [14]. ולכן אמר "בגללכם", היינו שלא יכנס לארץ לא מצד חטאו הוא, אלא "בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם" — מכיון שעל כל הדור נגזר שלא יכנסו לארץ, לכן גם משה [15] לא יכנס.

[ומה שמבואר בכתוב, כנ"ל, שמשה לא נכנס לארץ בחטא מי מריבה, י"ל דרק בצירוף שניהם יחד נגזר עליו העונש [16], וע"ד מה שמצינו בחטא נדב ואביהוא, שכמה טעמים נאמרו במתתם, ודוקא בצירוף כולם יחד נענשו בפועל בעונש מיתה [17]].

ומשום זה נאמר "גם בי התאנף ה' בגללכם גו'" באמצע מעשה המרגלים, כי גם זה הוא פרט במעשה זה, ו"בגללכם" קאי על דור המרגלים שעליו מדובר בקרא.

אולם שיטת רש"י א"א לפרש כן, כי [נוסף לזה שעדיין אי"מ סדר הכתובים, כנ"ל בקושיא הג', הנה]:

א) מפורש בפרש"י שעל משה נגזר שלא יכנס לא"י אך ורק מפני מי מריבה, וכלשונו [18] "שלא היתה בהם אלא זו בלבד", "הם (מי מריבה) לבדם אין בהם עון אחר".

ב) עפ"ז איך אמר "גם בי התאנף ה' — נתמלא רוגז", והרי לא השתתף משה בחטא המרגלים (ורק ש"בגללכם" לא נכנס לארץ), כנ"ל.

ג. לכאורה הי' אפשר לתרץ, שהתורה הסמיכה חטא מי מריבה לחטא המרגלים — אף שאינו שייך לכאן ורחוקים זמ"ז זמן רב — ללמד על

---

9) כמו שהקשה באוה"ח כאן.
10) חוקת שם, א.
11) אבל ראה המשך דברי הרמב"ן שם — הובא לקמן הערה 22.
12) אברבנאל כאן. וראה אוה"ח כאן. מלבי"ם כאן.
13) פרש"י ר"פ שלח.
14) וראה בארוכה אברבנאל כאן.
15) להעיר ממרז"ל (ברכות לב, א — הובא בפרש"י תשא לב, ז) כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל (אבל לפי' האברבנאל הנ"ל — חטא המרגלים נגרם ע"י משה).
16) ראה פרש"י משפטים כד, י. שמיני י, ב. מפרשי רש"י לשמיני שם. אברבנאל כאן.
17) פינחס כז, יג. יד. וראה פירש"י חוקת שם, יב.
18) פרש"י.

חומר חטא מי מריבה, דשקול הוא (לפני הקב"ה) כחטא המרגלים.

וע"ד מה שפירש רש"י לעיל [19] (ולכן א"צ לפרשו כאן עוה"פ): למה נסמכה מיתת מרים לפ' פרה אדומה (שהרי פ' פרה אדומה נאמרה בשנה שני' לצאת בנ"י מארמ"צ ומיתת מרים לסוף מ' שנה [19]), לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת.

ועד"ז פרש"י לקמן בפ' עקב [20]: וסמך משה תוכחה זו (מיתת אהרן) לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנש־תברו בו הלוחות וכו'.

וכן נאמר בנדו"ד, שמסמיך ב' ה־חטאים ללמד ששקולים הם בחומרם.

אבל תירוץ זה דוחק הוא, כי:

א) אין חידוש בזה שחטא מי מריבה הוא חמור כחטא המרגלים, שהרי חטא מי מריבה גרם לחילול השם בפני כל בנ"י, כמש"נ "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בנ"י", ועד שנגזר עי"ז "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ".

ב) אם הכוונה היא ללמד חומר חטא מי מריבה, הו"ל להזכיר החטא, ולא — רק זה שנגזר על משה כתוצאה מן החטא.

ד. והביאור בזה:

בכתוב מבאר עונש דור המדבר "אם יראה איש גו' את הארץ הטובה", ומסיים "זולתי כלב בן יפונה גו' יהושע בן נון", שאינם כשאר הדור אלא הם יראו את הארץ.

אמנם הכתוב מחלקם לשנים: תחלה נאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה גו'", ואח"כ בפסוק בפ"ע "יהושע בן נון גו' הוא יבא שמה גו'".

והטעם על זה: אף ששניהם באו לארץ, הנה בבואם לא הי' מצבם דומה זה לזה, כי "כלב בן יפונה (רק) יראנה ולו אתן את הארץ (חלקו) גו'", ואילו "יהושע בן נון גו' יבא שמה (ועוד זאת) הוא ינחילנה את ישראל" — הי' המנהיג שינחיל את הארץ לבנ"י.

ועפ"ז מובן זה שלפני אמרו "יהושע בן נון גו' הוא ינחילנה את ישראל" הקדים משה לומר "גם בי התאנף ה' גו' ":

בזה מתרץ, בתור מאמר המוסגר: מה נשתנה מצבו של כלב ממצב יהושע, אף דמעשה שניהם שווה "ויהושע [21] בן נון וכלב בן יפונה גו' קרעו בג־דיהם" ולכן גם שכרם בחדא מחתא נאמר "במדבר הזה יפלו פגריכם גו' כ"א כלב בן יפונה ויהושע בן נון" — והתירוץ: זה דביהושע ניתוסף, אשר גם "ינחילנה את ישראל" — הוא מפני כי לאחר כמעט ארבעים שנה ניתוסף כי "גם בי התאנף ה' גו' גם אתה לא תבא שם", ולכן — "יהושע בן נון גו' (לא רק) יבא שמה (אלא) אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל" [22].

ואין רש"י צריך לפרש שהוא מאמר המוסגר, כי כמ"פ מצינו בקרא כגון

---

19) ראה"פ, גו"א וש"ח לפרש"י חוקת שם, א.

20) ז, ו (בנדפס הוא בכתוב ז' — אבל בדפוס שני ועוד הוא חלק מד"ה הקודם שבפסוק ו' — ראה לקמן ע' 30 שוה"ג להערה 1).

21) שלח יד, ו. שם יד, כט־ל.

22) וכ"פ במלבי"ם כאן. וראה רמב"ן כאן: וכדי שיזכיר כאן ענין יהושע כי הוא יעבור מפני שמלא אחרי ה' כחבירו, ויזכיר

דא [ולדוגמא — לעיל [22]: ואצווה את שופטיכם גו' תקריבון אלי ושמעתיו — שהוא מאמר המוסגר. וראה בפ' בשלח [24] בפ' המן "ובנ"י אכלו את המן ארבעים שנה גו'" — שאינו נוגע ל־המשך הפרשה שם. ועוד].

וכן א"צ לפרש ש"בגללכם" קאי על דור שנכנסו לארץ (ולא דור ה־מרגלים) — שהרי כבר פירש לפנ"ז, כנ"ל, שהגזירה על משה היתה רק מפני חטא דמי מריבה.

ושוב אין להקשות מש"נ "בגללכם" דהוי כאילו מדבר על אותם האנשים שמדבר אליהם בקרא ע"ע — כי ה"ז מאמר המוסגר ולא בהמשך לתוכן ה־פרשה.

ה. אמנם עדיין קשה: מאחר שכתוב זה הוא מאמר המוסגר, ונאמר כאן רק בכדי להזכיר שנגזר על משה "לא תבוא שם" ולכן יהושע גם "ינחילנה את ישראל" — למה לי' להוסיף ש־"(התאנף ה') בגללכם" — למאי נפק"מ כאן אם הי' "בגללכם" אם לאו?

והביאור בזה: כבר פירש"י לעיל בפ' פינחס [25]: "בכ"מ שכתב מיתתם כתב סירחונם, לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר כו' לכך ביקש משה ש־יכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים הי'".

ולכן כיון שכתוב כאן מיתתו — הוצרך להזכיר ש"בי התאנף ה' בגלל־כם" — להזכיר (בדא"ג) סרחונו שאינו בו כ"א בגללכם, החטא דמי מריבה אשר רבו בנ"י את הוי', מריבת העדה [26].

ועפ"ז (שנאמר "בגללכם" רק בדא"ג ובתוך מאמר המוסגר), יובן עוד ענין בפירש"י דילן:

לקמן בפ' ואתחנן [27] נאמר "ויתעבר ה' בי למענכם", ופירש"י: "למענכם — בשבילכם אתם גרמתם לי, וכה"א [28] ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם".

ולכאו' אי"מ: אם רש"י צריך להא־ריך בפי' "למענכם" — "אתם גרמתם לי", ולהביא ראי' ממש"נ בתהלים "ויקציפו גו'", הי' צריך לפרש כן בתיבת "בגללכם" שבפרשתנו, שהיא קודם לפ' ואתחנן, ולא לסמוך בפ' דברים על מה שיפרש אח"כ בפ' ואתחנן [29]?

ועפ"י הנ"ל שכאן נאמר "בגללכם" רק בדא"ג בתוך מאמר המוסגר, מובן שאין צורך לפרשו כאן בפרטיות, מ־כיון שבא כאן רק בדרך אגב. ובמקומו בפ' ואתחנן (ששם הסיפור בנוגע ל־משה עצמו) — יפרשנו ויפרטנו.

(משיחת ש"פ דברים תשל"ג)

עוד שינחיל הארץ לדור הב' בעבור שנענש משה ונגזר עליו שלא יעבור.

23) א, טז־יז.

24) טז, לה. אלא ששם מדבר עכ"פ בהמשך פ' המן, אלא שבפ' המן עצמה הוא מאמר המוסגר. וראה פרש"י שם, לג.

25) כז, יג.

26) במדבר כ, יג. שם כז, יד. — בכל ג' אלו (וכן בתהלים — הובא לקמן בפנים) מודגש שאין הענין במשה.

27) ג, כו.

28) תהלים קו, לב.

29) במפרשים לרש"י (ואתחנן שם) כת־בו דרש"י בא לשלול שלא לפרש "למענכם — בעבור שיעשה רצונכם וכו'" (רא"ם); "למענכם — בשביל כבודכם וכו'" (גו"א) — אבל גם תיבת "בגללכם" יש לפרש כן — וא"כ הו"ל לרש"י לשלול זה כאן, כבפנים.

ואתחנן*

א. בקשר לדיני שבת — ששמירת שבת היא אחת מעשה"ד, הכתובות [גם] בפרשתנו[1] — אי' במשנה בסיום מס' שבת[2]: "ומעשה בימי אביו של ר' צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור [החלון] בטפיח [פך של חרס] וקשרו את המקידה [כלי חרס] בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח או לא. ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת". היינו שבשבת מותר לפקוק את החלון, למדוד ולקשור קשר שאינו של קיימא[3].

[ובגמ' שם[4] מבואר דרק מדידה של מצוה מותרת, וכן בנוגע לקשירה מפורש בשו"ע[5] שרק לצורך מצוה מותר לקשור קשר אומן שאינו של קיימא. אולם בנוגע לפקיקה מבואר בתוס' שם[6] שהיא מותרת גם שלא לצורך מצוה].

וצלה"ב:

הטעם מה שהסדר בהמשנה הוא "פוקקין" ואח"כ "ומודדין וקושרין", י"ל בפשטות מפני דכך הוי עובדא, שמתחילה "פקקו את המאור", ואח"כ קשרו ומדדו. אבל לפי"ז הול"ל "וקושרין (ואח"כ) ומודדין" — שהרי תחלה "קשרו את המקידה" ואח"כ (ועי"ז) מדדו "לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו".

וגם את"ל דהטעם להקדמת דין ד"פוקקין" הוא [לא רק מפני דכך הוי עובדא, כי"א גם] מפני הכלל (המבאר מדברי התוס'[7]) שבשתי תיבות הסדר

*) וסיום מס' שבת.

1) ה, יב-טו.

2) קנז, א. וראה שבת קכה, ב ואילך.

3) פרש"י שם ד"ה וקושרין.

4) קנז, ב. וראה רמב"ם סכ"ד מהל' שבת ה"ה. שו"ע או"ח סי' ש"ו ס"ו. שו"ע אדה"ז שם סעי' יח.

5) או"ח סי' ש"ו ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

6) ד"ה מגידה. וראה שבת קכה, ב ואילך. רמב"ם סכ"ב מהל' שבת הכ"ו. שו"ע אדה"ז סשט"ו ס"ב.

7) קידושין מא, רע"א ד"ה האיש. וראה דברי שלום (להרב מבערזאן) מע' זו ואצ"ל זו. שד"ח כללים ז כלל יא. ומסתימת לשון התוס' שם ד"לא זו אף זו לא שייך לשנויי כו' אלא בשני בבות אבל בשתי תיבות לא" משמע שכלל זה דבשתי תיבות לא אמרינן "לא זו אף זו", הוא לא רק בנידון שדין א' מובן מהשני בדרך ממילא ואין צורך לשנותו כלל [ע"ש קושיית הגמ' שם "השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא" — ד"בו" לא הו"ל למיתני כלל* כיון דידעינן אותו מ"בשלוחו"], אלא גם בנידון שבכל אופן צריך לשנות הדין הב' כי אינו מובן בדרך ממילא מדין הא' (וכבנדו"ד דהדין ד"פוקקין" אינו מכריח הדין ד"מודדין וקושרין", אלא שיש בו חידוש יותר), לא אמרינן "לא זו אף זו", אלא שונה החידוש תחילה**. וי"ל שהוא

*) אין לומר דקושיית הגמ' היא דהול"ל בסדר הפוך ("בשלוחו" ואח"כ "בו"), כי אז יהי' בסדר "זו ואצ"ל זו", וחרי גם את"ל דבשתי תיבות אפ"ל "זו ואצ"ל זו" (תוס' שבועות ד, ב ד"ה הסול. וראה רשב"ם ב"ב קלב, א ד"ה גובה בסופו. וראה עצמות יוסף ובאר שבע שבפנים ההערה), הרי מוכח מדברי התוס' (פסחים לט, ב ד"ה לא. יומא סד, ב ד"ה מכבין. ב"ק קה, ב ד"ה ושמואל) שסדר זה הוא דוחק גדול (והיכא שמתרץ כן בגמ' — עכצ"ל שזהו מפני שא"א לתרצו באופן אחר). ולהעיר מהשקו"ט האם גם בקרא כן הוא (נסמן בשד"ח שם).

**) אבל אי"ז בכלל "זו ואצ"ל זו" (שדוחק הוא — נסמן בשוה"ג הא') — כי הדוחק דסדר כלל זה הוא רק היכא שע"י דין הא' ידוע בדרך ממילא דין הב',

הוא זו ואצ"ל זו ובמילא מובן שצרי־כים לשנות תחלה הדין שיש בו חידוש יותר [9] — ולכן בא כאן תחלה דין "דפוקקין" משום יתרון החידוש שבו (והיינו כיון שהתירו לפקוק אע"פ דדמי לבנין — הרי מוכרת) שזהו בכל אופן גם שלא לצורך מצוה (דמשום מצוה לא היו מתירין כמבואר בתוס' [10]), משא"כ מדידה וקשירה שהתירו רק לצורך מצוה, כנ"ל — טעם זה אינו שייך להקדמת "ומודדין" ל"וקושרין", דהחידוש דין בשניהם שווה, ובאין יתרון חידוש במדידה — מסתבר שה־סדר במשנה צ"ל ע"פ סדרן במעשה בפועל — קשירה קודם למדידה.

ואדרבה: לכאו' בהיתר דקשירה יש חידוש יותר מבהיתר מדידה: איסור מדידה בשבת הוא "מפני שהוא מעשה חול וזלזול שבת" [10], משא"כ איסור קשירה של קשר שאינו של קיימא הוא מטעם (ובאופן) ש"מד"ס נקרא זה ג"כ של קיימא" [11], היינו בקשר שהוא דומה לקשירה דאורייתא.

ועפ"ז פשוט יותר לאסור (מד"ס) קשירה הדומה למלאכה דאורייתא, מלאסור (מד"ס) מדידה שהיא רק מע־שה חול וכו'. ולכן כשהתירו שניהן (לצורך מצוה) הרי בהיתר קשירה רבותא יתירא מבהיתר המדידה — וא"כ גם מטעם זה הול"ל תחלה "ו־קושרין" ואח"כ "ומודדין".

ב. ויובן כ"ז בהקדים מה ששנינו בתחלת מס' שבת [12] שמלאכת הוצאה אינה אסורה מדאורייתא אלא באופן שהמוציא עושה עקירה והנחה. אבל בעקירה בלבד בלא הנחה, או בהנחה בלא עקירה, אינה אסורה כ"א מד"ס [13]. וידועה [14] הקושיא ע"ז: למה לא תיאסר מדאורייתא גם עקירה לבד, או הנחה לבד, מטעם חצי שיעור שהוא אסור מה"ת [15] (גם במלאכות שבת [16])?

ע"ד "כיון דאתיא מדרשא חביבא לי'" (יבמות ב, ב). — אבל עפ"ז צע"ק דגם בשתי בבות צ"ל כן.

ואפילו את"ל ההכוונה (ראה עצמות יוסף (קידושין שם), באר שבע (נסמן בגליון הש"ס שם)) דבב' תיבות צריך לשנות רק החידוש — עכצ"ל שזהו רק באם הדין השני מיותר הוא כי מובן בדרך ממילא מדין הא', משא"כ בגדו"ד דפוקקין ומודדין ו־קושרין.

8) ואין להקשות מדברי התוס' ביומא (שבשוה"ג הא' להערה הקודמת) דלכן תני "מכבין ומפסיקין" לפי שהדין הב' יש בו חידוש (וע"פ הנ"ל הרי צריך לשנות החידוש תחילה) — כי אין כוונתם שבדין הב' יש בו חידוש יותר מבדין הא' (שהרי פשוט שעצם הדין שמותרין לכבות הוא עיקר ויסוד כל החידוש, ורק שבפרטים אחדים ישנו חידוש גם בדין הב'), כ"א כוונתם שדין הב' אינו מוכרח מדין הא' (מצד פרטים אלו), ולכן אי"ז בגדר "זו ואצ"ל זו" (וכנ"ל בהערה הקודמת ובשוה"ג הב' שם), אבל בכל אופן עיקר החידוש הוא "מכבין", ולכן נשנה תחלה.

9) קכו, ב ד"ה ומדבריהן.

וכפשטות הלשון "זו ואין צריך לומר זו". וראה הערה הבאה.

10) שו"ע אדה"ז סי' ש"ו שם. וראה תוס' שבת שם.

11) שו"ע אדה"ז סי' שי"ז סעי' א'.

12) וכבר העירו האחרונים על הקשירה והשייכות דתחלת מס' וסופה מברכות י, רע"א. ובתוס' שם. וראה ס' ויהא ברכה, ולהעיר מס"י פ"א מ"ז: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן.

13) וראה שו"ע (ושו"ע אדה"ז) סי' שמ"ז ס"א.

14) ראה בשד"ח כללים מערכת ח כלל ד. וש"נ. וראה לקו"ש חי"ה ע' 33 הערה 31. חי"ז ע' 110 הערה 34.

15) יומא עד, א.

16) כ"ה דעת אדה"ז, כמפורש בשו"ע שלו סי' שמ סעי' א וסעי' ד. וראה גם בקו"א לסי' שב. והוא ע"פ שיטת רש"י

ומבואר[16*] בישוב הדבר, ע"פ הדיוק בהדגשת הלשון דהאי כללא גופא: ה־איסור מה"ת הוא דוקא "בחצי שיעור" — היינו שחסר רק בשיעור, כמות האיסור ולא במהותו ואיכותו. אבל אם החסרון הוא במהות האיסור לא אסרה תורה. וכן הוא בנדו"ד, שהעקירה או ההנחה לבדה הרי הן חצי מלאכה ולא חצי שיעור — חצי באיכות וגדרי ומהות פעולת ההוצאה, לכן אינה אסורה מה"ת.

וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע לקשירה — דלכאו' גם בקשר שאינו של קיימא (היינו כשחסר בסיום (בשלימות) של מלאכת הקשירה, "מעשה אומן"[17], מפני שאינו קושר "על דעת שישאר כן כל זמן שאפשר לו להיות קיים כו'"[18]) יש להקשות: למה לא יהי' אסור מה"ת מטעם חצי שיעור? —

והתירוץ הוא ע"ד הנ"ל: אי"ז חצי שיעור (בכמותה) של המלאכה, פ"א חצי מלאכה — חסר באיכות וגדרי ומהותה של המלאכה, כי ה"דעת ש־ישאר כן לעולם" הוא חלק מאיכותה ומגדרי המלאכה, ובלעדה חסר בגדר המלאכה[19] ולכן אינה אסורה מה"ת.

ג. אבל עפ"ז צלה"ב:

במלאכת ההוצאה בעקירה או הנחה לבדן (שאסורה מד"ס), לא מצינו ש־יתירה לצורך מצוה; ואדרבה: מבואר במפרשים[20], שהטעם מה ששנו חכמים במשנתם ריש מס' שבת הדין דהוצאה בעני ועשיר, הוא בכדי להורות דגם הוצאה דנתינת צדקה מעשיר לעני אסורה — היינו שאסורה גם לצורך מצוה ועקירה או הנחה לבדן מד"ס — ומאי שנא חצי מלאכת הקשירה (שאינה של קיימא) שהתירוה לצורך מצוה[21]?

ובטעם החילוק י"ל, דאף ששניהן אסורים מד"ס, מ"מ אין טעם האיסור שוה: טעם איסור ההוצאה בעקירה או בהנחה בלבד הוא "גזירה שמא יבואו כל אחד ואחד מהם לעשות מלאכה

(שבת עד, א). מאירי (שם ג, ב — וראה לקח טוב להגר"י ענגל כלל ט סעי' ו). הגהת אשרי ס"פ כלל גדול ור"פ המוציא יין (וראה ק"נ שם). ועוד. משא"כ לדעת הרמב"ם — ראה בשד"ח שבהערה 14. תוצאות חיים (להגר"מ זעמבא הי"ד) סי' ח. וראה חלקת יואב (לר"י מקינצק) חיו"ד סי' ט. ועוד.

*16) ראה מפענ"צ סוף ע' קפה ואילך. וש"נ.

17) הדיעות בזה ראה שו"ע אדה"ז סי' שיז ס"ב.

18) שו"ע אדה"ז שם ס"א.

19) ואף שבשו"ע שם מבואר ש"אם קוצב בדעתו איזה זמן שאז יתירנו בודאי אפילו הוא זמן ארוך מאד אין זה של קיימא מה"ת ופטור וכו' אבל מד"ס נק' זה ג"כ של קיימא כו'", ובזה לכאו' י"ל שהוא חצי שעור: הדעת שישאר כן לעולם הוא שעור, וכשחושב בדעתו להתירו לאחר איזה זמן הרי יש כאן כל איכות המלאכה, גם המחשבה והדעת שישאר, ורק שחסר בהשעור — לכמה זמן ישאר,

זה אינו, כי קשר שישאר כן לעולם, ענינו הוא קשר שלא יהי' בו שינוי (בדר מחודש) — ולא קשר שיתקיים ריבוי זמן עד אין סוף. וראה לקמן בפנים.

ולהעיר משו"ת הרשב"א ח"א סי' ט, תיח במש"נ ואתה הוא ושנותיך לא יתמו (הובא בס' החקירה להצ"צ לה, ב ואילך. קכ, ב. עי"ש).

ולהעיר מהתואר והגדר "נצחי" ששייך גם ביש לו תחלה — וא"כ הוא בגדר זמן (יונת אלם בהקדמה. פלח הרמון שער ד' פ"ג, לקו"ת פקודי ז, ב). ואכ"מ.

20) מאירי שבת ב, א. רע"ב ותוי"ט ריש מס' שבת. וראה חי' שפת אמת שם. ועוד.

21) וראה שבת של מי בסיום מס' שבת. לשון הזהב שם. חי' חת"ס שם. ועוד.

שלימה בשבת"[22], מסוג הדברים, "ש־אסרו חכמים כו' גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה"[23]; משא"כ טעם איסור קשירת קשר שאינו של קיימא הוא לפי ש"מד"ס נקרא זה ג"כ של קיימא הואיל ועומד להתקיים איזה זמן", היינו שהוא מסוג המלאכות "ש־אסרו[24] חכמים כו' מפני שהן דומים למלאכות"[25].

ומכיון שאיסורה של מלאכת ה־קשירה (שאינה ש"ק) אינו משום גזירה שמא יבוא עי"ז לאיסור דאורייתא, אלא רק מפני שדומה היא למלאכה דאורייתא, הרי בזה יש מקום לחלק ולומר דשאני במקום שיש איזה צורך (מצוה וכיו"ב); משא"כ במלאכת ה־עקירה או ההנחה (לבדה), שאיסורה מטעם שמא יבוא ע"י לאיסור מה"ת, הרי מסתבר שלזה יש לחוש ולאסור גם כשהמלאכה היא לצורך מצוה.

אבל הא גופא דורש ביאור: למה באמת לא גזרו מעיקרא דדינא גם במלאכת הקשירה שאינה של קיימא — מכיון שהיא חצי מלאכה — שהרי מקום לחשוש שמא יבוא לעשות קשר של קיימא שהיא מלאכה דאורייתא, ולכן תהא אסורה גם לצורך מצוה?

והדברים ק"ו[26]: אם גזרו בעקירה או הנחה לבדה, אעפ"י שא"א לבוא ממנה למלאכה שלימה כ"א ע"י פעולה נוספת (להניחה אחרי העקירה, או להקדים ההנחה — עקירה[27]), הרי כ"ש שהו"ל לגזור בקשר שאינו ש"ק שבכדי לעבור בו על איסור מה"ת אין הוא חסר אלא ה"דעת שישאר כן לעולם".

ד. והביאור בזה:

בהסברת הטעם[28] שהתורה אסרה דוקא קשר של קיימא, י"ל: מלאכת הקשירה תוכנה — חיבור ואיחוד של שני דברים (חוטים וכיו"ב) ואין הקשר ראוי להקרא בשם חיבור ואיחוד אמתי אלא באופן שנעשה ע"מ "שישאר כן לעולם". והיינו שהדעת שיהי' קשר

---

22) שו"ע אדה"ז סי' שמז ס"א מפי־רש"י שבת ב, א ד"ה שניהם. אבל בפי־רש"י אין תיבת "מהם". וי"ל שכוונת אדה"ז להדגיש שגזירה זו (והחששא) היא גם על מי שעושה ההנחה בלבד, והגזירה היא שלא יבוא הוא עצמו לעשות מלאכה שלימה בפעם ב'. וראה שקו"ט במפרשים בפרש"י ותוס' שבת ג, א ד"ה פטורי דאתי. ואכ"מ.

23) רמב"ם רפכ"א מהל' שבת.

24) שהמלאכות מסוג זה אינם מחשש שמא יבוא לאיסור דאורייתא, דאל"כ למה מחלקם לב' סוגים, והרי סוג א' הוא — וראה רמב"ם רפכ"ד מהל' שבת: "שאינם דומין למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה" — וכדומכח מזה שבכו"כ מלאכות האסו־רין מדרבנן כותב הרמב"ם (בפכ"א־כ"ג) "מפני שהוא כ . . (מלאכה דאורייתא פלונית)" זכיו"ב, ובכו"כ איסורים כותב (שם) "גזירה שמא . . .", "גזירה משום . . .", וכיו"ב.

25) ומה שמצינו שבכמה אופני קשר גזרינן אטו קשר של קיימא — ראה לקמן הערה 35.

26) ולכן אין לומר בזה מ"ש התוס' (שבת כג, ב ד"ה גזירה (בסופו). וראה תוס' חולין קד, א ד"ה ומנא. נדה לג, ב ד"ה ורמינהו) "ושמא אין להשוות גזי־רות של חכמים זו לזו אותם שאינם במלאכה א'", כי כוונת התוס' שבמקום שאין קושיא ע"ז, אז אין להשוות גזירות ולהקשות למה פעם גזרו ופעם לא כו', אבל מובן שבמקום שישנה סתירה להגזירה (מצד ה־סברא וכו') צריכים לתרץ הסתירה ולבאר טעם החילוק. ועפ"ז יובן למה הרבה פע־מים מפרשים חילוקי הגזירות וכיו"ב.

27) ראה לעיל הערה 22.

28) הטעם ע"ז הוא לפי שהקשרים ש־קשרו במשכן היו "קשורי קיימא" (שו"ע אדה"ז ר"ס שי"ז) — אבל ההסברה ע"ז גופא י"ל כבפנים.

של קיימא הוא תנאי במלאכת הקשירה. ולכן אם התכוון לכתחילה לקושרם רק לאיזה זמן ולהתירם אח"כ, הרי גם בזמן שהם קשורים יתדיו, אי"ז חיבור אמתי [29] ואינו בגדר קשירה [30] שאסרה התורה [31].

ועפ"ז יובן שבלעדי הדעת שיתקיים הקשר הרי אין הענין שנחסר חלק משלימות פעולת המלאכה, אלא שנעדר מלכתחילה העיקר שבמלאכת הקשירה [32], שהרי החוטים אינם קשורים ומאוחדים באמת, ואין זאת כ"א פעו-

---

29) ולהעיר מזה שהנהרות שנפסקין פ"א לשבוע (שמיטה) פסולין למי חטאת — כי מציאות המים גם בעת היותם אינה מצי-אות ד(מים) חיים, כ"א מציאות ד"מכזבין" (פרה פ"ח מ"ט). וראה לקו"ש ח"ו ע' 92.

30) ועפ"ז (שפעולת הדעת שישאר כן לעולם היא להחשיב את. פעולת הקשירה שתהי' נק' קשר אמיתי) יש מקום לומר שהיכא שישנו ענין אחר שנותן חשיבות להקשירה ג"כ חייב, גם אם אין בדעתו שישאר כן לעולם, כמו בקשירה של מצוה * דמצותי' אחשבי' (ראה בכורות י, א. רש"י ד"ה חלה (ביצה כו, ב). וראה אנציק' תלמודית מע' אסורו חשובו). וראה מנחת חינוך מצוה לב (סי' כא — מלאכת ה-קושר) **. משא"כ אם נאמר שהקשירה

---

*) ולהעיר מזה שבש"ס דילן (שבת עד, ב) מקשה בפשטות (על הקס"ד ש-מלאכת קשירה במשכן היתה זה שהיו "קושרין ביתדות אהלים") "ההוא קושר ע"מ להתיר הוא", אף שג"ז היתה קשירה של (מצוה) חשיבות, וכמו שמפורש בירו-שלמי (שבת פ"ז סה"ב) דעת ר' יסה ע"ז "מכיון שהיו חונין ונוסעין ע"פ הדיבור כמי שהוא לעולם", ואף שר' יוסה פליג שם וסובר "מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה", הרי הבבלי אינו סובר כן, כדמוכח מזה שבעירובין (נה, ב) מבואר (בלי חולק): "כיון דכתיב בהו (בהעלותך ט, כ) ע"פ ה' יחנו ועל"פ ה' יסעו כמאן דקביע להו", אף שבירושלמי (עירובין פ"ה ה"א) מביא גם ע"ז קושיית ר' יוסי (ראה קה"ע ופנ"מ שם).

אבל יש לחלק בשיטת הבבלי בין הא דשבת להא דעירובין, דשם הי' ציווי ה' על החני' עצמה, משא"כ קשירת המיתרים היתה רק משמש ופפל בכדי שלא יזוזו הקלעים. ואכ"מ.

**) וראה כלי חמדה פ' ויקך (לא, יט). לקו"ש ח"א ע' 227. ובכ"מ.

עצמה היא ג"כ חלק מהמלאכה מצד עצמה, והדעת שישאר כן לעולם ה"ז תנאי בה-מלאכה (אבל אינה להחשיב הקשירה), אז לא יועיל מה שהיא קשירה חשובה (של מצוה) כיון שחסר תנאי, (אבל בדוחק גם אז יש מקום לשקו"ט לומר שגם התנאי של הדעת שישאר כן לעולם ענינו להחשיב הפעולה עוד יותר מכפי שהיא חשובה מצ"ע, וא"כ גם קשירה של מצוה תועיל בזה). [ופשוט שמדין זה עצמו — שלצורך מצוה מותר לקשור קשר שאינו של קיימא — אין להביא ראי' שקשירת מצוה אינה מחשיבה את הקשירה, כי כאן מיירי שאין המצוה בהקשירה עצמה, כ"א "שקושר למ-דוד א' משיעורי תורה" וכיו"ב].

ולהעיר מקשירה דנימא דכנור דביהמ"ק (עירובין קב, ב).

ולהעיר ממש"ע אדה"ז סי' תרנא ס"ו בנוגע לאיגוד הולב: "אבל אסור לעשות עניבה ע"ג קשר (ביו"ט) כיון שאינו חושש להתירו עולמית" — שמזה משמע שאם הי' בדעתו להתירו לאחר זמן הי' מותר, אף שזהו קשר של מצוה. אבל י"ל שמכיון שרק "מצוה מן המובחר לאגוד הולב כו'" (שם ס"ב) אינו מספיק להחשיבו, ולכאו' מוכרח לומר כן, דאל"כ הרי "קשר שאינו של קיימא מה"ת כו' מותר לקושרו לצורך מצוה כו' ואפי' קשר מעשה אומן כו'" (שם סשי"ז ס"ד) — אם לא שנאמר שאיירי כשאפשר בענין אחר.

31) וכמו שהוא בצד ההפכי — ש-מקלקל ע"מ לתקן חייב אף שמקלקל בכלל פטור, כי מכיון שהוא ע"מ לתקן, הרי גם בעת הקלקול אינו קלקול אמיתי.

32) ובדוגמת — ולא ממש — מ"ש המ"מ (בפי"ב מהל' שבת ה"ב, הובא גם במג"א סי' שיח סקל"ו. וראה רמב"ן שבת מב, א) בנוגע למלאכת תיקון כלי, שאם לא נתכוין לתכלית זו אינה בגדר מלאכה

לה של קירוב ונגיעת החוטים בלבד וכיו"ב [33]. ומכיון שאין בזה אפי' מקצת וחלק של אותה המלאכה שאסרה ה־תורה [34], לכן לא גזרו בה [35] שמא יבוא ממקצתה לעשותה כולה ויעבור על איסור מה"ת [36]. ומעתה מובן שהטעם שאעפ"כ אסרוה חכמים אינו אלא משום זה שבחיצוניותה דומה מלאכה זו למלאכת הקשירה דאורייתא; ומכיון שאי"ז מטעם גזירה, לכן מותרת היא לצורך מצוה וכו'.

משא"כ מלאכת ההוצאה ע"י עקירה או הנחה לחודא:

גדרה של מלאכה זו מה"ת, היא הוצאה (או הכנסה) מרשות לרשות [37], כולל כמה חלקים ופרטים: עקירה, הנחה וכו'. כשחסר בפעולתו חלק ופרט בגוף המלאכה, עם היות שאז אינה מלאכה שלימה אף באיכותה ומהותה, מ"מ המקצת שעשה ופעל הרי זה חלק מפעולת ההוצאה — ולכן יש לאסור חלקה משום גזירה שמא יבוא לעשות כולה ויעבור על איסור מה"ת; ומטעם גזירה זו יש לחוש גם במקום שהוא לצורך מצוה וכו'.

ה. עפ"ז יבואר גם הטעם מה ש־שנו במשנה (בסיום המסכת) "מודדין" ואח"כ "קושרין":

כללי*, אפי' למ"ד דבר שאינו מתכוין גם בשבת אסור מה"ת, ולהעיר מתוי"ה וצריך לעצים (שבת עד, א).

33) היינו, דאף שהיכא שיש כוונתו שישאר כן לעולם (וחייב עלי') נחשבת פעולת הקשירה עצמה ג"כ חלק מהמלאכה (דהרי אם לא יקשור בפועל אינו חייב) — הרי הפי' בזה שהדעת שישאר כן לעולם מחשיב את הפעולה שתהי' פעולת מלאכה. אבל אם חסר הדעת גם הפעולה אינה כלום.

34) וע"ד המבואר בס"ג: "ואם אינו אלא קשר א' בלבד בלא עניבה ע"ג אינו נקרא קשר כלל ומותר לקשרו ולהתירו אפי' אם עומד להתקיים לעולם" — ואעפ"כ בנדו"ד אסור (שלא לצורך מצוה) — כי עכ"פ דומה למלאכה, משא"כ קשר א' אינו דומה כלל למלאכה.

35) חוץ אם יש סיבה חזקה לגזור, כמו הא דבשו"ע אדה"ז סי' שיז ס"ב — כשהוא מעשה אומן (להדיעה שמה"ת אסור רק כשהוא מעשה אומן) — שאז קרוב מאד שיעשה קשר של קיימא*; שם ס"ה — "שרגילין לקשרו"; שם ס"ת — שקרוב

---

*) ישנם הרוצים לומר כן גם בנוגע למלאכת צידה (מרכבת המשנה פ"י מהל' שבת הי"ז והכ"ג. ועוד) שבלא כוונה לצוד אי"ז בגדר צידה כלל (ולא רק שהוא בגדר "אינו מתכוין" (או) שחסר ב"מלאכת מח־שבת") — ומתרצים עפ"ז קושיית הר"ן בשבת (קו, ב) על הרשב"א בפי' דברי הירושלמי וכו'.

אבל אינו כן, כי מפורש בביצה (לו, א. וכ"ה בשו"ע שם סי' שמז ס"ד. ובשו"ע אדה"ז שם ס"ה) שמותר לפרוס מחצלת ע"ג כותרת של דבורים כו' ובלבד שלא יכוין לצוד ובאופן שאינו פס"ר. ואם בלא כוונה אי"ז צידה כלל, לא איכפת לן אם הוה פס"ר. וראה חלקת יואב חאו"ח סי"א ובשוה"ג שם.

*) והא דהתירו לצורך מצוה גם מעשה שלא יחלקו בין התבלים וכיו"ב; ובס"י — "שלפנמים נמלך ומבטלו".

משא"כ בהוצאה הרי אסרו בכל אופן.

36) ע"ד המבואר בלקו"ש ח"ה ע' 33 הערה 31, עי"ש.

37) ואפי' לפי מה דשקו"ט האחרונים במלאכת הוצאה אם העקירה היא העיקר או ההנחה או ששניהם עיקריים, או ש־שניהם טפלים לגבי ההוצאה עצמה — הרי כל השקו"ט הוא רק מתי נק' (בעיקר) שהוציא (או שהכניס) החפץ מרשות ל־רשות. אבל לכ"ע גדר המלאכה הוא ההו־צאה (או ההכנסה) וכל פרט של ההוצאה (וההכנסה) הוא עכ"פ חלק מהמלאכה.

אומן — י"ל דלפי שפקע האיסור כללי שיש בזה (שדומה למלאכה) פקעה גם ה־גזירה כו'.

נת"ל שבקשירת קשר שאינו ש"ק שאסרוה חכמים אין שום חלק ממלאכת הקשירה דאורייתא, האיסור הוא רק מפני שדומה הקשר לקשירה גמורה מה"ת. דהיינו שאין איסורו בא מצד פעולת הקשירה, כ"א רק מפני שיש לדמותה לענין אחר, למלאכה אסורה — בלי שום שייכות אלי'. ז. א. שלולא הדמיון אין טעם לאסור הקשירה מצ"ע.

משא"כ פעולת המדידה, דאעפ"י שאין איסורה מצד שייכות למלאכה אסורה מה"ת (לא חלק ממנה ולא — דמיון אלי'), אלא שכל יסוד איסורה הוא רק מדרבנן — אולם מאידך הרי מזה גופא מוכח שאיסורה הוא מצד עצמה, מצד פעולת המדידה: "שהוא מעשה חול וזלזול שבת".

ומטעם זה מסתבר שבמדידה, שהוא בגדר איסור מצ"ע [38], יש להחמיר בה יותר מבקשירה (שאין איסורה מצ"ע, כנ"ל). ולכן כשהמשנה באה להורות ששתיהן הותרו לצורך מצוה, הרי ב' היתר המדידה איכא רבותא יתירה, ומשו"ז נקטה (ע"פ דברי התוס' הנ"ל שהחידוש צריך להיות נשנה תחלה) "מודדין" תחילה ואח"כ "וקושרין".

ו. הביאור ע"פ פנימיות הענינים למה נשנו ג' ענינים אלו בהסדר של "פוקקין ומודדין וקושרין" — ובהק' דים דיוק הלשון "פוקקין וכו'", בל' הווה ופעולה ודאית, ולא תנא "מותר לפקוק וכו'" וכיו"ב, שמזה משמע רמז שכן צריכים לעשות ושכן עושים תמיד:

נתבאר במ"א [39] הטעם (ע"פ פני' מיות הענינים [40]) מה שמסכת שבת מתחילה דוקא בדיני הוצאה — מפני שברוחניות ה"ז ענין כללי בכל איסורי שבת: ע"י עשיית המלאכות האסורות מוציאים מרשות היחיד (יחידו של עולם) לרה"ר (טורי דפרודא — עולם הקליפות) [41], ולכן בא ענין ההוצאה בתור הקדמה כללית לכל דיני שבת; עד"ז הוא גם בנוגע לסיום וחותם המסכת ש"הכל הולך אחר החיתום" [42], שמבאר שם ענין כללי הנעשה ע"י כללות שמירת שבת (בכל פרטי') — וכדלקמן.

מבואר בכ"מ [43] החילוק שבין ג' הזמנים דשבת: א) מעלי (ליל) שבתא; ב) יומא דשבתא; ג) זמן מנחת שבת, רעוא דכל רעוין [44] — שבליל שבת הוא עליית המלכות מבי"ע לאצילות, כי בימות החול יורדת המל' לבי"ע לברר בירורים, וכמ"ש [45] "רגלי' יור' דות גו'", ובליל שבת היא עולה משם לאצילות. ומכיון שהעולמות מקבלים מספירת המלכות, הרי מאיר אז בבי"ע ספי' המל' כפי שהיא באצילות. אח"כ

---

38) ובדוגמת מ"ש החת"ס (שו"ת או"ח סו"ס קמה) בנוגע ליו"ט שני של חגה"ש, שמכיון שטעמו הוא רק "כדי שלא לחלוק במועדות" (רמב"ם הל' קדה"ח פ"ג הי"ב), וא"ז מטעם ספיקא דיומא, יש בזה כח של ודאי, משא"כ בשאר היו"ט ה"ז רק בגדר ספק (אף שבשאר היו"ט ה"ז ספיקא דאורייתא, ובחגה"ש ה"ז ודאי דרבנן).

39) ראה לקו"ש חי"א ע' 68 ואילך.

40) ע"פ נגלה — ראה תוס' וראשונים ריש מס' שבת.

41) תו"א צט, ד. לקו"ת תזריע כא, ג. מצה זו תר"ם פנ"ז.

42) ברכות יב, א.

43) ראה הגהות הרח"ו לזח"ב רה, ב. לקו"ת אמור לו, ב. שלח מג, א. סידור ד"ה מזמור שיר ליום השבת (קפח, א ואילך). וראה המשך תרס"ו ע' תקמד"ה. ועוד.

44) זח"ב פח, ב.

45) משלי ה, ה. נתבאר בלקו"ת שה"ש נא, ב. ובכ"מ.

ביומא דשבתא מאיר בחי' נעלית יותר, בחי' ז"א, מדות דאצילות. ואח"כ בזמן רעוא דרעוין הוא גילוי הבחי' ומדרי' שלמעלה מז"א ומל', שממנה בא היחוד דז"א ומל'. ולכן אומרים בתפלת ערבית של שבת "וינוחו בה" (מל'), בתפלת שחרית "וינוחו בו" (ז"א), ובתפלת מנחה "וינוחו בם" (יחוד ז"א ומל') [46].

והנה מכיון שבליל שבת יש עליית העולמות [47], ספי' המל' מאירה בבי"ע כפי שהיא באצילות, לכן מתבטלין ב(ליל) שבת כל הקליפות [48]: בימות החול, מכיון שמל' יורדת לברר בי' רורים שבעולמות בי"ע הרי שהקלי' פות יש להן "תפיסת מקום", לכן לא נתבטלו הקליפות בהעולמות. משא"כ בשבת, מכיון שספי' המל' עולה אז באצילות, שאין בה רע כלל וכמ"ש [49] "לא יגורך רע", לכן העולם הוא במצב כזה שהקליפות בטלים.

אמנם, מובן, שבזה (עליית המל', וביטול הקליפות וכו') שייך וקשור זה (במדה ידועה [50]) לעבודת האדם [51].

ולכן ארז"ל [52] (בנוגע לעבודת בנ"י): "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" — שמהביאורים בזה הוא ע"פ מארז"ל [53] "רוח צפונית אינה מסובבת", היינו שמצד הבריאה מצד עצמה הרי צד צפון, המורה על (מקור ומקום [54]) הקליפות (כמ"ש [55] "מצפון תפתח הרעה") פתוח הוא, שישנו מקום לקלי' פות. אבל בשבת, שע"י עבודת בנ"י (המל' עולה ועי"ז) מתבטלות הקלי' פות, הרי זה כאילו עושים וסותמים [56] את צד הצפון וגמרת הבריאה. וזהו שבנ"י נעשים "שותף להקב"ה [57] ב' מע"ב", שגם הם פועלים בבריאת העולם.

ודבר זה נעשה תומ"י בכניסת השבת ע"י קבלת השבת ושמירתה אז.

ואח"כ, כשכרה של עבודה זו, מתעלים (ביומא דשבתא) לדרגא נעלית יותר, לגילוי האור דז"א דאצילות. ואח"כ מתעלים עוד יותר — עד לגילוי האור שלמעלה מז"א ומלכות, ומייחדם.

וזהו שבסיום מס' שבת — היינו שבסיום (ושמירת [58]) כל הלכות (מס')

---

46) ראה שו"ע אדה"ז סרס"ח ס"ו. וראה בהנסמן בשער הכולל פי"ז אות לא. וראה כף החיים אות ב'.

47) להעיר מירוש' (דמאי רפ"ד) דעם הארץ בשבת — אינו משקר.

48) ראה זח"ב קלה, ב. וראה בארוכה סה"מ להצ"צ — מצות לא תבערו אש. ובכ"מ.

49) תהלים ה, ה.

50) וכידוע בבי' משנ"ג לעשות את השבת אף דשבת מיקדשא וקיימא (תו"א ד"ה זכור את יום השבת (הא'). וראה בארוכה ד"ה את שבתותי ה'ש"ת. ובכ"מ).

51) ולהעיר שגם ע"ד ההלכה צריכים בנ"י לפעול ולעשות את (מציאות) יום השבת — ראה בארוכה לקו"ש כרך ח' ע' 52 ואילך.

52) שבת קיט, ב. טאו"ח סי' רסח. שו"ע אדה"ז שם ס"א.

53) ב"ב כה, ע"ב. וראה לקו"ת ר"פ תזריע.

54) ראה ס' הבהיר סקפ"ב.

55) ירמי' א, יד.

56) ראה זח"ג קעח, ע"ב.

57) ועפ"ז יובן (יומתק) מרז"ל (פדר"א ספ"ג): צפון כו' ולא גמרו אמר שכל מי שיאמר שהוא אלוקה יבוא ויגמור כו' וידעו הכל שהוא אלוקה — וע"פ ב"ר (פצ"ח, ג) א"ל הוא ישראל אביכם מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם.

58) כי לימוד מביא לידי מעשה (קדושין מ, ב).

שבת (שכולם נכללים בזהירות באיסור דהוצאה שבתחלת המס', כנ"ל) — באה ה"הודעה" על ג' העליות בשכרה של עבודה זו — והן הנרמזות בשלש ה־ענינים ולפי סדר זה דוקא: "פוקקין ומודדין וקושרין":

בליל שבת, פועלים עליית המל' עליית העולמות וביטול הקליפות, ש־עי"ז סותמין ו"פוקקין" את החלל דרוח צפונית; ואח"כ מגיעים לגילוי בחי' המדות דאצילות — "ומודדין" (שהוא מל' מדה, כלשון רז"ל [59] "במדה שאדם מודד בה מודדין לו"), ואח"כ עולים לבחי' "וקושרין", שמאיר האור של־מעלה מז"א ומל' המקשר ומאחד אותם, ועי"ז גם מקשר כל העולמות כולם — שנעשים כולם רשות אחד רשות היחיד [60] —

מקשרם ביחידו של עולם [61].

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ב)

---

59) סוטה ח, ב.

60) עפ"ז יובן מענה רע"ק בב"ר (פ"א, ה). — וע"פ המבואר בפנים (רס"ו) דהוצאה היא תוכן כל מלאכות שבת — איך שבמענה הנ"ל מתורץ בנוגע לכל הפעולות שבעולם בשבת. וראה לקו"ת תזריע שם.

61) ראב תו"א (ס"פ תרומה — כי"ק אדמו"ר נ"ע) דז"א הוא תכלית יריד[ת] אוא"ס מלמעלמ"ט ומל' היא מקור בי"ע שבאצילות — ועפ"ז יומתק השייכות לנדו"ד ד"יחיד" — ולא "אחד".

ואתחנן* ב

א. שתי מצות עקריות מבוארות בפרשתנו[1]: מצות ק"ש ומצות תלמוד תורה. ואף ששניהם נכתבים בפסוק א', ופס"ד הוא דבק"ש[2] שחרית וערבית מקיים מצות והגית בו יומם ולילה*[2], ולאידך גיסא ת"ת שינון כק"ש[3], מ"מ חילוק גדול ביניהם:

החיוב דמצות ק"ש הוא פעמיים בכל יום, בשחרית ובערבית, כמפורש כאן*[3] "בשכבך ובקומך", וכ"א מהם הוא ענין בפ"ע[4], וכדמוכח גם מזה ש"מברכים ברכות ק"ש פעמיים בכל יום בשחרית ובערבית[5]; משא"כ מצות ת"ת אינה מחולקת לחיובים נפרדים בזמני היום והלילה, אלא הוא חיוב אחד הנמשך תמיד — בכל הזמן דיום ולילה[6]. ולכן מברכים ברכת התורה רק פעם אחת ביום, גם מי שאין דרכו ללמוד אלא לפרקים[7], כי חיוב הלימוד הוא המשך אחד שאין בזה הפסק*[7].

וצריך להבין: לכאורה, מצד ענינם, הרי איפכא מסתברא: ת"ת ה"ה ענין הקשור בהבנה והשגה, כי מחובת ה"

---

*) וסיום הש"ס (מס' נדה).

1) ו, ז.

2) וי"ל דבנוגע לקיום מצות והגית די לכ"ע בפסוק אחד (ואפילו רק ענין אחד) דק"ש — כמו שדי בפרק (שיעור) אחד שחרית כו'.

*2) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. וראה רמ"א וג"כ השו"ע ר"ס רמ"ו.

3) ירוש' שבת פ"א ה"ב בסופה — אלא שהמפרשים שם פירשו באופן אחר.

*3) זכן — עקב יא, יט.

4) לא מיבעי לדעת הרס"ג (בסהמ"צ שלו מ"ע ג'. וראה ביאור הרי"פ פערלא שם (עת, א ואילך)) והרמב"ן (בסוף השגותיו על ספהמ"צ להרמב"ם. ועיין בדבריו סוף שרש ט' שם) ועוד, שמנו מצות ק"ש של שחרית ושל ערבית לב' מצות במנין המצות — אלא גם לדעת הרמב"ם (בסהמ"צ שלו מ"ע יו"ד), הסמ"ג (בסהמ"צ שלו מ"ע יח) והחנוך (מצוה תכ) ועוד, שמנו אותם למצוה אחת, הרי הפירוש הוא שהם ב' מצות נפרדות, אלא שנמנות כמצוה אחת, וכדמוכח גם מזה שמצות ק"ש היא מ"ע שהזמ"ג (וראה שו"ת שאגת ארי' סי' יב).

5) ואף "דלכאורה אין להם שייכות כלל עם ק"ש כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקים" — מ"מ הרי נתקנו כברכות ק"ש לפני ולאחרי' (ועי"ז יבוא האדם לעבודת הק"ש — ראה תניא פמ"ט).

6) ראה מנחות צט, סע"ב. סנה' צט, א (הובא בתניא פ"א). ילקוט ופרש"י תהלים (קיט, קכו). הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ה. וראה גם ר"ן נדרים ח, א ד"ה הא קמ"ל. וראה טורי אבן חגיגה ז, א. ואף ש"מן הדין יוצא ידי חובתו בקביעות עתים וכו' ביום ובלילה וכו' ואם אירע וכו' אפילו בלימוד מועט כמו פרק א' ביום וכן פרק א' בלילה וכו', ובשעת הדחק וכו' יוכל לצאת י"ח בק"ש שחרית וערבית" (הל' ת"ת שם ה"ד) — הרי כל זה הוא הבדיעבד של מצות והגית בו יומם ולילה כפשוטו (שם), היינו של החיוב האחד הנמשך תמיד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' קנו ס"א.

7) שו"ע אדה"ז סי' מז סעי' ז ש"וכן נהגו". ועוד (ועיקר): המחלוקת בין ב' הדיעות (שם) הוא רק אם צריך לברך עוה"פ כשהסיח דעתו, אבל לד"ה אינו קשור להתחלקות דיום ולילה.

*7) והא דמברך בכל יום (ולא פעם אחת בחייו — דלכאורה הרי החיוב נמשך תמיד ואין בו הפסק כלל) הוא לפי "שברכת התורה היא כברכות השחר" (שו"ע אדה"ז שם). וראה לקמן הערה 36.

מצוה להבין הדבר הנלמד — ואם לא ידע מאי קאמר בתושבע"פ [8] לא קיים מצות ת"ת [9], ואין מברכים ע"ז — ומאחר שבהבנה והשגה ישנם שינויים ואין כל הזמנים שוים — סברא לקשר מצות ת"ת לגדר הזמן וההתחלקות שבזמן. ובפרט הרי מצינו חילוק בהבנה דלימוד היום או הלילה וכל הגורס ביום שמעתתי' מחדדן [10]. ובדברי אגדה [11] מפורש [12]: "מנין הי' משה יודע אימתי יום ואימתי לילה אלא בשעה שהי' הקב"ה מלמדו מקרא הי' יודע שהוא יום ובשעה שהי' מלמדו משנה הי' יודע שהוא לילה", הרי דבנתינת התורה — הי' שינוי בלימוד התורה לפי שינויי העתים דיום ולילה [13]. משא"כ מצות ק"ש, הרי ענינה קבלת עול מלכותו ויחודו של הקב"ה זכרון תמידי [14] שצ"ל בכאו"א מישראל — ומכיון שזכרון מלכותו ויחודו ית' הוא חובה אחת תמידית, הרי אין סברא שיהיו בזה שינויים והתחלקות מצד חילופי הזמנים דיום ולילה.

ב. והביאור בזה:

חיי האדם נחלקים לימים, כי יומי מפסקי מהדדי [15]. ויום (שלם) היינו בצירוף יום ולילה, כמש"נ [16] "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

ובזה גם מרומז עיקר תכלית עבודת האדם:

תכלית האדם היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים [17], היינו לא שישלול בעבודתו כל מציאות העולם, אלא שהעולם (התחתון) כמו שהוא נראה כמציאות בפ"ע ייעשה דירה לו ית', היינו שגם במציאות זו יורגש איך שכל מהותה היא מאמיתית המצאו ית' — וזה הוא גילוי דאמיתת אחדותו של הקב"ה.

וזה נרמז ג"כ במש"נ (ביום ראשון של מע"ב) "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" הכוונה היא לצרף ולחבר את הערב והחושך והתחתון עם הבוקר והאור והעליון, חיבורו של עולם הזה תחתון שאין תחתון למטה ממנו עם העליון שאין עליון למעלה ממנו, ואז הוא "יום אחד" [18], וכמרז"ל *[18] בפי' אחד "צריך לכוין באלף שהוא אחד,

---

8) ועיקר ת"ת ה"ה בתושבע"פ. ומעשה ("כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת" — אגה"ק סוסכ"ט) בא רק ע"י לימוד תושבע"פ.

9) מג"א סי' נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ג. ע"ייג"כ לקו"ת ויקרא ה, א בשם הפרדס שכ"ז פ"א. ולהעיר מפמ"ג שם. ומשאל אברהם (להרה"צ וכו' מבוטשאטש) סמ"ז ס"א. ולהעיר ממגילה (ג, א) "שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה" לפי ש־במקרא מגילה אינו עוסק כ"כ בהבנת התורה.

10) ר"ח עירובין סה, א.

11) ונוגע גם למעשה (ראה באה"ט או"ח סו"ס רלח. ברכי יוסף שם. ועוד).

12) יל"ש תשא רמז תו.

13) וראה זח"ג לט, ב: "והוה אוליף לי כל יומא ג' מלין דאורייתא ובליליא ג' מלין דחכמתא דאגדתא". וראה לקוטי לוי יצחק לזהר שם (ס"ע ער ואילך).

14) ראה חינוך מצוה תך. כוונות ק"ש ועוד.

15) פלוגתא דאמוראי נזיר ז, א (צפע"נ השלמה סע"ה). ובזהר ח"ג (צד, ב) כל יומא ויומא עביד עבידתי'. וראה זח"א רסד, ב.

16) בראשית א, ה.

17) ראה תנחומא נשא פט"ו, ועוד.

18) וראה ב"ר ספ"ג: יום אחד כו' שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו שלא הי' בעולמו אלא הוא.

*18) סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א.

ובחי"ת שהוא יחיד בז' רקיעים ובארץ הרי ח', והדלי"ת רמז לד' רוחות" — ובפרט ע"פ הידוע — דיוק תיבת "אחד" [19] (ולא "יחיד") שמורה שישנו מקום לאיזו מציאות זולתו ית', ומ"מ ה"ה אחד, היינו שמציאות ה"לילה" מחוברת וכלולה באמיתית מציאות ה"יום".

וזוהי*[19] עבודת הק"ש: "שמע ישראל וגו' ה' אחד" — העבודה דאמליכתי' למעלה ולמטה ולד' רוחות [20] — ששה קצוות העולם — לגלות אחדותו ית' בעולם, לשון העלם [21], היינו כמו ש־הוא במציאותו [19]. וזהו הטעם שמצות ק"ש קשורה בשני הזמנים דיום ולילה — לא להדגיש החילוק והפירוד שבי־ניהם, אלא, אדרבה, לפעול בב' הבחי־נות ההפכיות ד"יום" ו"לילה" ולחברם ל"יום אחד" — גילוי אחדותו בעולם.

משא"כ תורה, שאינה נתפסת בענ־יני העולם (כ"א רק מתלבשת בהם), אינה שייכת להעולם (התחתון) כפי שהוא במציאות של "תחתון", דהרי היא למעלה מלהיות נתפסת ומשתנית ע"י העולם ובעולם [22] (גם לאחר שנסעה וירדה בסתר המדריגות כו' ומחשבה דבור ומעשה תפיסא בהן [23]) אשר לכן אין חושך העולם מעלים על התו־רה [24], וכמרז"ל [25] "הלא כה דברי כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טום־אה" [26], היינו שמצד התורה הרי אין נראה בהעולם מציאותו [27] — לכן גם החיוב דתלמוד תורה אינו מוגדר ב־גדרי יום ולילה.

ג. עוד ביאור בזה: ענינה של ק"ש הוא, כנ"ל, לפעול אחדות (דהוי' אחד) בעולם; ואין הפי' שפעולתה היא רק לגלות בעולם שהוא בטל במציאות, כ"א גם לפעול בעולם ביטול זה, שהו"ע האחדות. וכדיוק ל' מרז"ל הנ"ל (בביאור ענין הק"ש) "כיון דאמליכתי' למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת", היינו שהאדם ממלין את הקב"ה בעולם. וכיון שכן, ש־פעולת הביטול בעולם תלוי' בעבודת האדם, הרי בהכרח שישנם שינוים בדרגת הביטול הנפעל בעולם, דהרי לא כל הזמנים שוין בעבודת האדם;

---

19) ראה לקו"ש חי"א ע' 11 ואילך ובהנסמן שם.

*19) ראה בריש ברכות בנוגע לק"ש "ליף מברייתו של עולם".

20) ברכות יג, ב.

21) לקו"ת שלח לו, ד. ש"ש סד, ב. ביאוה"ז להצ"צ ע' שנה (ומציין למרז"ל). ועוד.

22) ראה ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ: וענין ההתלבשות דתורה אי"ז מענין הת־לבשות של התעסקות . . ולשון התלבשות הוא רק שם המושאל בלבד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 65 ואילך.

23) תניא פ"ד.

24) ראה לקו"ת ראה כ, א: דהתורה היא עץ החיים . . ואין כח בקליפה לשלוט שם.

25) ברכות כב, א: ריב"ב אומר כו', וגם לרבנן דפליגי עלי' — ה"ז לא אטעמי', כ"א כדי שלא יהיו ת"ח מצויין כו' (ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ח), או מפני בזיון וכיו"ב (תר"י ברכות שם). ולהעיר מלקו"ת תבוא (מג, סע"ב ואילך). ס' מאה שערים מה, א.

26) להעיר מזח"ג פ, סע"ב.

27) ולהעיר אשר בעת מ"ת בגילוי נת־בטל העולם ממציאותו בגילוי, כמרז"ל (שמו"ר ספכ"ט) "צפור לא צוחה כו' אלא העולם שותק וכו'". וראה לקו"ש חי"א הנ"ל.

ואדרבה עבודה אמתית צ"ל בבחי' „ילכו מחיל אל חיל" [28], לעלות בכל עת מדרגא לדרגא נעלית יותר.

ומובן שבכל דרגא שהאדם מגיע ועולה (שהו"ע ק"ש של שחרית), עם שהיא „יום" ואור לגבי דרגתו הקודמת, צריך להרגיש (וכ"ה האמת) ש- אי"ז מספיק עדיין, ושעליו לעלות לדרגא נעלית יותר. ז.א. שצריך להרגיש שדרגת הביטול שהוא פועל עתה בעולם היא „לילה" (ק"ש של ערבית) לגבי דרגא עליונה ממנה — בחי' „יום", וכן למעלה מעלה. הרי שפעולת האחדות, שהיא עבודת הק"ש, משתנה ועולה בשינוי יום ולילה, ולכן גם מצותה של ק"ש מוגדרת בזמני יום ולילה — בהתאם לתוכנה ואופן עבודתה.

משא"כ בתורה, מכיון שאין ענינה לפעול אחדות בעולם, כנ"ל, כי מצד התורה הרי העולם הוא בטל במציאות, ובמילא אין שייך בה סדר העליות הנ"ל בדרגות הביטול — ולכן אינה מוגדרת בבחי' „יום" ו„לילה" [29].

28) תהלים פד, ח. וראה סוף ברכות. שו"ע אדה"ז תאו"ח רסקנ"ה. ושו"ג (ומד"ש במים בפנים הציון לברכות משמע דמ"מ שעל הגליון הם לאדה"ז).

29) ואף שגם בלימוד התורה צ"ל הליכה ועלי' ועד א"ס, מ"מ מכיון שאין ענין העלי' לפעול ביטול בהיש דשכל הקודמו, כ"א לגלות האמתית הנמצאת בו, אין להגדיר הדרגא התחתונה בשם „לילה". וע"ד: קמי' מלכא — מחוי במחוג ה"ז מרידה (חגיגה ה, ב), בשמו"ע צ"ל כעבדא קמי' מרי' כו' לפני המלך (שבת י, א. שו"ע אדה"ז סו"ס צה), משא"כ קודם לזה*. אבל במשל התחתון

*) בק"ש שו"מ מפני הכבוד כו' (ובפרש ע"פ הירוש' ברכות פ"ב סה"א דנלמד ממש"נ

ד. ועוד חילוק ביניהם: מכיון ש- ענין הק"ש הוא ביטול העולמות ע"י עבודת האדם, הרי בהכרח שיהיו שי- נויים בדרגת עבודתו, הואיל והאור האלקי אין מאיר אצלו בכל הזמנים בשוה — לפעמים הוא בבחי' „יום" ולפעמים בבחי' „לילה", ונאמר [30] „ש- בע יפול צדיק וקם". אמנם הכוונה היא שלא להתפעל מהשינויים, ולעבוד עבודתו בפעולת הביטול בעולם גם ב„לילה". וזהו שמצות ק"ש מוגדרת בב' סוגי הזמן דיום ולילה, היינו שעבודה זו מוטלת עליו הן „ביום", כש- מאיר אצלו אלקות (שצ"ל ביטול נעלה יותר), הן בזמן של העלם והסתר, „בלילה". משא"כ תורה שהיא למעלה מעבודת האדם בעולם, אין נוגע בזה השינוי דיום ולילה [31].

אמנם, בכדי שיוכל האדם להתגבר ולעבוד עבודת הק"ש גם „בלילה" [אף שאז הוא בדרגא תחתונה], זקוק הוא לנתינת כח מדרגא כזו שהיא למעלה מכל שינויים, שלכן ביכולתה לתת כח

דג' אלף משלי שלמה נמצא בו הנמשל (עיין תו"א יא, ג).

30) משלי כד, טז. וראה תנוך קטן.

31) והשינוי הנ"ל (ס"ב) דלימוד מקרא דוקא ביום ומשנה בלילה — הוא כמו שבנוגע לברכות צ"ל הלימוד בהלי ברכות וכו'.

ודברת בם) ומותר לקרוץ בעיניו וכמעשה דרב (יומא יט, ב). משא"כ בתפלה דצ"ל כעבדא קמי' מרי' בלי שום תנועות, ועיין ברכות לג, רע"א: עומד לפני ממה"מ כו'. ומ"ש בשו"ע או"ח סי' סג ס"ז: הקורא ק"ש לא ירמוז וכו' הרי מפורש הטעם (ארעי ולא קבע — ולא ביטול). וכן איתא שם לאחר פ"ר מותר לצורך מצוה קצת.

בנוגע לתפלה — להעיר מסי' קד ס"ב עומד לפני המלך — אין לזוז ממקומו.

להתגבר על כל השינויים ולפעול בי־טול נעלה יותר גם ב„לילה" — ודרגא זו היא תורה (שבק"ש). כי ק"ש, אף שהיא מצוה, יש בה גם מעלת התורה כנ"ל, שתורה היא למעלה מכל שי־נויים, כנ"ל, והיא הנותנת כח בעבודת ה„לילה".

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר הקישור שבין התחלת הש"ס וסיומם (בגמ'): תחלת הש"ס אירידי בק"ש דלילה „מ־אימתי קורין שמע בערבין", וסיום הש"ס: „תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכ"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנא' [32] הליכות עולם לו, א"ת הליכות אלא הלכות [33], וידוע [34] שבתורה (וכ־יו"ב) ישנו קישור בין ההתחלה לסיום. והביאור: הציווי לקרות שמע בערבין (שככל המצות — אינו מבקש אלא לפי כוחן [35]) — הכח ע"ז הוא ע"י התורה שהיא למעלה מהשינויים דער־בין ושחרית, אלא „בכל יום", חיוב תמידי [36].

ומדייק „כל השונה הלכות בכל יום", כי אמיתית ענין התורה שלמעלה מכל שינויים נראה בעיקר בההלכה ש־בתורה: בהשקו"ט ופלפולא דאורייתא הרי לא ניתנה תורה חתוכה [37] ובני ישראל אין דיעותיהן שוות [38] ו„אלו ואלו דא"ח" [39] (ובפרט אשר „שבעים פנים לתורה" [40] ושש"ר פנים לתורה [41]), שבזה הרי אפ"ל (ובפרט מצד האדם הלומד [42]) נטי' מהאחדות האמיתית שלמעלה מכל השינויים (אף שג"ז אפ־שר שתבוא מהאחדות האמיתית [43]) ולכן אין הלכה כמותו; משא"כ הלכות — ה"ז מסקנה אחת ופסק אחד, בלי שום שינויים ונטיות.

ו. עפ"ז יש להסביר גם השייכות של מאמר זה („כל השונה כו' ") לה־סוגיא שלפניו (במס' נדה): „א"ל ר' שמעי' לר"א אימא ביממא תהוי זבה

---

32) תבקוק ג, ו.

33) תוכן הלימוד הוא ע"פ המבואר בכ־ללי הש"ס (ראה ס' הליכות אלי ס"ג. ועיין מו"נ ח"ג פמ"ג. שו"ת הרדב"ז ח"ג תשובה אלף ס"ח (תרמ"ג)) שהלימוד דאל תקרא אינו שולל את פי' הפשוט של התיבה כ"א מוסיף עוד דרש — ובנדו"ד הפי' הוא: ע"י „הלכות" ה"ה בבחי' „הליכות (ה"ה הולך ל)עולם" (עוה"ב).

34) כבר העירו ע"ז באחרונים מברכות י, ע"א ובתוס' שם. וראה ספר ויהא ברכה. ולהעיר מס"י פ"א מ"ז: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן.

35) שמו"ר רפכ"ט. במדב"ר פי"ב, ג. תנחומא נשא יא. וראה ע"ז ג, א.

36) ומה שמגדירו „בכל יום" [דלכאורה מכיון שהיא למעלה משינויים אינה מוגדרת ביום כלל], כי כל יום הוא ענין בפ"ע כנ"ל (בפנים רס"ב). ראה בארוכה מפענח צפונות פ"ב. [אף שבכללות יותר — היקף שלם הוא ז' ימים, כדלקמן].

37) ירוש' סנה' פ"ד ה"ב.

38) ראה ברכות נח, א. (סנה' לח, א).

39) עירובין יג, ב.

40) במדב"ר פי"ג. טז. זח"א מז, ב. ח"ג כ, א. רטז, א. רכג, א.

41) שער הגלגולים הקדמה יז. שער רוה"ק בענין היחודים על קברי הצדיקים הקדמה ג. לקוטי מהרח"ו זלה"ה שבסוף שער מאמרי רז"ל להאריז"ל.

42) ראה לקו"ש חי"א ע' 150 ואילך.

43) וגם הקושיות והקס"ד וכו' שבתורה — באים מאחדות האמיתית, וזהו מהביאורים שגם לאחר שיודע התירוץ והמסקנא שבתורה לומד עוה"פ את הקושיא והקס"ד, וה"ז בכלל ת"ת. ולהעיר שכמה הלכות נלמדות מקס"ד בתורה. וראה בארוכה לקוטי לוי יצחק — אגרות ע' רסג ואילך.

בלילא תהוי נדה (ופרש"י: "ראתה ביום תהא זבה כדכתיב[44] ימים רבים אבל ראתה בלילות לא תהא זבה"), א"ל עליך אמר קרא על נדתה סמוך לנדתה, סמוך לנדתה אימת הוי בליליא וקא קרי לה זבה" (ופרש"י: "סמוך לנדתה — ליל שמיני שהרי ימי נדות כל שבעה עד הלילה כדכתיב[45] שבעת ימים תהי' בנדתה"). ולכאורה מהי השייכות שבין "תנא דב"א" להשקו"ט בגמ' ישלפני'?

ואף שכתבו התוס' על אתר "דאיידי דאירי לעיל בהלכתא מייתי לה לסיים בדבר טוב וכו' שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין" — הרי כתב שם המהרש"א ש"צריך התלמוד לסיים במאמרי אגדה השייך קצת להלכה דמסיים בה"[46].

ז. אמנם עפ"י הנ"ל י"ל בזה — ובהקדים המבואר במ"א[47] בביאור מה שארז"ל[48] שדם נדה היא מן הקללות שנתקללה חוה מחמת חטא עה"ד, היינו שע"י חטא עה"ד נתהוה בה מצי־אות של רע, המתבטא (בחלקו) בדם־נדה[49], דם טמא. אבל הגוף הישראלי בטבעו — דוחה אותו החוצה, כי כאו"א עליו נאמר[50] "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", לכן אינו סובל מציאות של רע, ודוחה אותו לחוץ. אמנם מכיון שלפי שעה נמצא בו הרע שצריך לדחותו, נטמא האדם ע"י, עד שיטבול במקוה — ע"פ ביאור הרמב"ם[51] (ועוד) — פרישה מהרע לגמרי וביאה (וביטול — מים שכל גופו עולה בהם — אותיות[52] טיבול) בטהרה.

וזהו גם היסוד להפרש בין נדה לזבה, שהזבה (היינו אשה ה־רואה דם (ג' ימים) בהי"א ימים שבין נדה לנדה) אינה נטהרת ע"י טבילה במקוה בלבד, כ"א ע"י הקדמת ספירת שבעה נקיים (ואם ראתה דם בא' מז' ימים אלו, ה"ז סותר כל הנקיים), משא"כ הנדה שאי"צ שבעה נקיים*[52]:

בטעם ספירת ז' נקיים של הזבה כ'

---

44) מצורע טו, כה.

45) שם, יט.

46) גם יוקשה שאין הנידון דומה לגמרי לרא' — דמה שה"נביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין", הוא בכדי שלא לסיים בדברים של היפך השבח וכו' הכתובים לפניהם; אבל בנידון דידן הרי (גם לולא שהביא את ה"תנא דבי אליי") מסיים בענין של הלכה, אבל י"ל שאינו רוצה לסיים ב"זבה" — ענין דחולי.

47) ראה לקו"ש ח"ג ע' 983.

48) עירובין ק, ב.

49) ורק בנשים (אף שזה מורה על הרע בכלל שנעשה ע"י חטא עה"ד) — כי רק באשה נאמר ותרא כי תאוה היא (בראשית ג, ו). וגם היא התחילה וגרמה החטא. וראה אוה"ת תבוא ע' תתרצה ואילך. וראה לקמן הערה 63.

50) יתרו יט, ו.

51) ראה רמב"ם סוף הלכות מקואות שטהרה במקוה הו"ע "לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור" (ואולי טעות המעתיקים והדפוס הוא וצ"ל "במי הדעת הטהור טהור").

52) טבילה אלא שנתחלף הוא"ו בה"א בלבד וד"ל (סידור סד"ה כוונת המקוה).

*52) ראה הקדמת אדה"ז להל' נדה. ובכ"מ.

החנוך [52] "והזבה צריכה ז' נקיים לפי שהזיבה תורה על רוב מותרי האשה וזהו המשך הרקת דמי' ימים רבים אחר ימים הנהוגים ברוב הנשים" — ולפי המבואר לעיל מובן, דמה שכ' "שהזיבה תורה על רוב מותרי האשה", היינו ששייכותה של הזבה למציאות של רע היא ביותר מכפי הרגיל.

והביאור בזה: ע"י חטא עה"ד "ירדה זוהמא לעולם" [53], שירדו האדם והעולם [54] משלימות שלהם וממעלתם, כי נתערבה בהם זוהמא ורע — ועד"ז נמצאת היא בהם [55] עד שיקויים ה' יעוד [56] "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" בגאולה העתידה שאז תתבטל הזוהמא לגמרי והאדם והעולם יתבררו ויזדככו ויתעלו בתכלית הבירור, ה' זיכוך והעלי'.

ז. א. שע"י חטא עה"ד ירדה ה"זוהמא" בבנ"א, באופן שהרע נעשה אצלם כדבר טבעי — וצ"ל עבודת האדם לדחותו; וזהו"ע דם נדה — רע הנגרם ע"י חטא עה"ד והנעשה כטבע באדם, ועליו להרחיק א"ע ולי' טהר מרע זה [57], וזוהי עבודת כל אדם [58].

אמנם מכיון ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימ'

---

53) מצוה קסו.

54) שבת קמו, רע"א.

55) ראה תו"א תולדות כא, ב. יתרו עד, א־ב. משפטים עט, ד.

56) ואף שע"י מ"ת "פסקה זוהמתן" (שבת שם. ע"ז כב, ב. וח"א נב, ב. ח"ב קצג, ב) — הרי ע"י חטא העגל חזרה זוהמתן (והר שם. וראה תניא ספל"ו), אף שאינה כפי שהייתה לפנ"ז (כדמוכח בש"ס שם. וניצוצי אורות וח"ג יד, ב).

57) זכרי' יג, ב. וראה גם וח"א קכו, רע"א.

58) עפ"ז יש להסביר טעם הדעות* (הובאו בדרכי תשובה סי' קצו ס"ק ג) שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר, אף לפי מאי דקיי"ל שטבילה בזמנה לאו מצוה — כי זה מורה על הטהרה מהרע והזוהמא שע"י חטא עה"ד.

59) ועפ"ז יומתק מרז"ל (מדרש תהלים (קמו [ד])): "אין איסור גדול מן הנדה כו' ולע"ל הוא מתירה כו'", כי כנ"ל יתברר אז העולם מהטומאה של חטא עה"ד. וכל פרטי' הטבע יהיו טהורים (ויהי' "דם" (דער קאָך) הנצרך בתחלת העבודה, משא"כ כש־בטל. וראה יומא (סה, ב) כליא עלמא). וראה אגה"ק סכ"ו (קמג, סע"א) שלע"ל יצטרכו לידע דיני טומאת יולדת ואינו מזכיר טומאת נדה. וראה אוה"ת בראשית ע' נא.

*) וראה שו"ע אדה"ז (או"ח סי' שכו ס"ז): "ובמדינות אלו נהגו לאסור טבילת אשה בשבת אא"כ יש בעלה בעיר וגם לא הי' אפשר לה לטבול קודם השבת או שלא הי' בעלה בעיר ובא בער"ש שלא פשעה במה שלא טבלה קודם לכן". וראה שם סי' תריג ס"כ. וצ"ע במ"ש ביו"ד (סי' קפו סק"ח) "שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר כדלקמן סי' קצז". (ואולי פירש שם דבריו, אבל אצלינו חסר סי' זה). וראה פס"ד להצ"צ (יו"ד סי' קצו ס"ו): "אם האשה אינה מתחלת לספור ז' נ' ממחרת יום ההפסקה כו' מ"מ עלתה לה ספירה, ואף לכתחילה תוכל לעשות כן אם תרצה", אף שע"ז מאחרת היא את הטבילה. אבל מוכרח לומר שהצ"צ אירי באופנים מסוימים, (או דלא קאי כאן אלא בדין שהס־פירה עולה לה) דהרי לא חילק שם בין אם בעלה בעיר או לא, ואם בעלה בעיר הרי בודאי שאסור לה לאחר הטבילה (כמ־פורש בשו"ע אדמוה"ז סי' תרי"ג ס"כ).

שוך"[60], והבינוני הרי הרע שבו גם בשעת ק"ש ותפלה "לא נתבטל לגמרי אלא בצדיק"[61] וכו', אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן וכו' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור"[62] — והוא הדבר בנידון הזוהמא והרע שבכ"א (טומאת דם נדה): אף שדחה את הטומאה והרע מקרבו, בכ"ז בע־בור איזה זמן (חודש בערך[63]) חוזר וניעור הזוהמא והרע עוה"פ (כי חטא עה"ד, שורשו של הרע, עדיין לא נתבטל לגמרי) ושוב צ"ל העבודה לדחותו ולטהר א"ע ממנו.

אולם מי שחטא ופגם כו' ועבירה גוררת עבירה — היינו שעלול הרע להתעורר גם קודם שיגיע הזמן שבו הוא חוזר וניעור מצד טבע הבינוני[64]; ומובן שזהו לא רק קדימה בזמן, כ"א גם תוס' במציאות ואיכות הרע.

ותוספת זו במציאות הרע זוהי טומ־את זיבה — שהיא רואה דם בימים שמצד הטבע אין לראות בהם, וזה מורה "על רוב מותרי האשה" — היינו שהרע נתרבה ונתחזק יותר מכפי שהוא בטבע חטא עה"ד.

ולכן גם דיחוי' של טומאה זו אין מספיק סדר העבודה של דיחוי וטיהור רגיל, אלא צריך לשוב בתשובה שלי־מה יותר — וזהו שאין טומאת זיבה נטהרת אלא ע"י שבעה נקיים, שה־ימים שלאחרי הזיבה צריכים להיות נקיים לגמרי, בקצה ההפכי, מטומאת דם — והיא־היא התשובה השלימה והאמיתית בנדו"ז, כמ"ש הרמב"ם[65] שאם נטה לצד אחד יותר מדי אז תשובתו היא שיטה א"ע לקצה השני לגמרי, ולכן אם רואה דם בא' מן הימים ה"ז סותר כל הימים למפרע (כי אז ה"ז הוכחה שאין תשובתו אמיתית), ורק אחרי ספירת ז' ימים נקיים רצופים[66] ה"ה טובלת ונטהרת מן הטומאה.

ודוקא שבעה נקיים, כי שבעה הוא היקף שלם[67]. וגם ידוע[68] ש"כל יומא ויומא (מימי השבוע) עביד עבידתי"; והיינו שע"י העבודה בשבעה ימים רצופים הרי יש בזה הן השלימות בעבודה הפרטית שבכל יום מימי ה־שבוע[69] והן השלימות בעבודה הכל־לית של (שבוע) היקף שלם — תשובה שלימה בכל פרטי' ועניני' ורק ע"ז הוא נטהר מטומאה זו.

---

60) תניא רפי"ד.

61) והטעם שישנו דם נדה גם בצדקת (המורה שבעבודה רוחנית הוא גם בצדיק), מובן ע"פ מ"ש בתו"א (משפטים עט, ג): "אעפ"י שהם צדיקים גמורים מ"מ נשאר בם עדיין שמץ מזוהמת הנחש שלא יכול להסירו מכל וכל".

62) תניא פי"ב.

63) והטעם דחודש, י"ל: כי חטא עה"ד נגרם ע"י מיעוט הלבנה והיא מתחדשת (וכל עניני') בכל חודש. וראה אוה"ת פינחס ע' א'קסה. א'קפ. וראה גם לעיל הערה 49.

64) ראה תניא רפכ"ט. שם רפל"ה.

65) הל' דעות פ"ב ה"ב.

66) דוגמא לדבר שטבילת כל הגוף צ"ל בב"א.

67) תשובת הרשב"א ח"א ס"ט.

68) זח"ג צד, רע"ב. וכ"ה בכל שבוע (עיין ר"ה לא, רע"א). ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (כה, א).

69) להעיר ממשנ"ת (ראה שער הכוונות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא')) בענין השבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ שהיא עבודת הת־שובה על כל ימי השבוע של כל השנה כולה, כי בז' ימים אלו ישנם כל א' מז' ימי השבוע.

ח. עפ"ז מובנת הסמיכות והשייכות של "תנא דבי אליי' כל השונה הלכות וכו' " להסוגיא שלפנ"ז:

שאלת הגמרא היא[70]: מכיון שההפרש בין נדה לזבה הוא, כנ"ל, שדם נדה עניגו התעוררות הרע באופן הרגיל והטבעי בבנ"א, ודם זיבה מורה על חולי, תוס' במציאות הרע — "אימא ביממא תהוי זבה" — פי' ב"יום", כאשר ראיית הדם (בימי זיבה) הוא כשה"שמש (ומגן הוי' אלקים)"[71] מאיר בעולם ובאדם, ה"ז הוכחה שהחסרון הוא בו חולי (דלולא זאת אין מקום לראיית דם); אבל "בליליא" — אם רואה דם זה ב"לילה", בזמן ש"חושך" בעולם, ההעלם דאור אלקי — "תהוי נדה" — כי מצד החושך וטבע העולם נתעורר הרע קודם זמנו הרגיל, ואינו ענין של זיבה — חולי בו.

והמסקנא שגם בלילה הוי "זבה", כי כאו"א מישראל, באיזה מצב שנמצא, יש בכחו לעבוד עבודתו, עד שלא יהי' שייך ל"ראיית דם" אפילו כש"לילה" בעולם — ולכן הו"ע של זיבה גם בלילה. והכח על עבודה זו הוא מהתורה: בהיותה למע' מכל שינויים כדלעיל, לכן נותנת כח גם באדם שגם הוא בעבודתו לא יתפעל מהשינויים, ההעלמות וההסתרים, הבאים בעולם, וזהו אומרו: "עליך אמר קרא כו' " (יתור ל' ושאינו רגיל) עליך (בדרך מקיף) אמר קרא (כח ה)תורה.

ובהמשך לזה מסיים "כל השונה הלכות בכל יום וכו' ", שהתורה (ובפרט ההלכות) בהיותה למעלה מכל השינויים, נותנת כח לעמוד בפני כל השינויים לגריעותא ולעבוד עבודתו כדבעי.

ומבאר בתוס' שזהו ע"ד "גביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין"[72] — כי גם מאמר זה הוא ענין של תנחומין, ל"נחם" ולעודד את כל מי שהוא נופל ממדריגתו, שהתורה נותנת גם לו את הכח להתעלות ע"י עבודתו. ועד שע"י ההלכות — הליכות עולם לו.

(משיחת י"ט כסלו תשכ"ד)

---

70) ראה בזה גם לקו"ש ח"ז ע' 317-8.
71) תהלים פד, יב.

72) שבח ותנחומין — לכאורה הול"ל "שבח ונחמה". וי"ל ע"פ מש"כ אדה"ז (תניא רפל"ה) בעבודת הבינונים: לנחמם בכפלים לתושי'. ולהעיר ממרז"ל (איכ"ר ספ"א) עה"פ דהפטורת פרשתנו: מתנחמים בכפלים שנאמר נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם.

ע ק ב

כ' מנחם אב *

א. בטעם הסמיכות של שבירת הלוחות למיתת אהרן בפרשתנו, אמרו רז"ל [1], כי "קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כשבירת הלוחות".

והנה כשתורת אמת משווה ב' ענינים, ה"ז השוואה אמתית וכוללת. ז.א. שהשוואת "מיתתן של צדיקים" ל"שבירת הלוחות" הוא לא רק בזה ששניהם קשים לפני הקב"ה, ולא רק בזה שגודל הקושי הוא שוה בשניהם, כי אם שהם דומים זה לזה גם בתוכנם (ואדרבה זהו הסיבה, והדמיון בגודל הקושי שבהם — ה"ז המסובב).

וכיון שהם דומים זל"ז בתוכנם, הרי מובן שגם פרטי הענינים שמצינו ב־

*) הוא יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח וכו' המקובל מוהר"ר לוי יצחק ז"ל שניאור־סאָהן (אביו של — יבלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תש"ד בעיר גלותו במחוז קאָזאַכסטאַן (וראה בסוף השיחה).

1) ירושלמי יומא פ"א ה"א (קה"ע שם). תנחומא (באַבער) אחרי י, הובא בפרש"י פרשתנו (י, ו*). וראה גם תנחומא אחרי ז, ויק"ר ס"פ כ.

*) כ"ה בדפוס שני וברש"י כת"י, ש־"קשה מיתתן כו'" הוא חלק מד"ה הקודם (ובנ"י נסעו). וראה גם (לשון רש"י ב)רמב"ן כאן.

בכמה דפוסים — מתיבות "ומן הגדגדה וגו'" הוא ד"ה חדש. אבל בפשטות צ"ל כנ"ל — שהרי אא"ל שרש"י יתרץ ("ונדמה לכם כאלו מת שם") בד"ה שני, שאלתו ("שם מת אהרן כו'") שבד"ה הקודם ? !

שבירת הלוחות צ"ל דוגמתם במיתת צדיקים.

וצריך להבין: מה הוא הצד השווה דשבירת הלוחות ומיתתן של צדיקים בכללות ענינם, ובמה הדמיון דהפרטים?

ב. והנה אף ששבירת הלוחות היא צרה [2], ו"קשה לפני הקב"ה", מצינו שיש בה גם ענין למעליותא. הוכחה לדבר: כשהיו יוצאים ישראל למלחמה, הי' יוצא עמהם הארון שבו מונחים שברי לוחות [3]. דלכאורה תמוה: הרי שברי הלוחות מזכירים חטאם של ישראל; ולא חטא סתם אלא חטא העגל שעליו נאמר [4] "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" — ש"אין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל" [5] — ואיך יתכן, שבעת שבנ"י יוצאים למלחמה, שאז זקוקים ביותר ללימוד זכות ולהתעוררות רחמים ע"י

2) רמב"ם הל' תעניות רפ"ה.

3) פרש"י בהעלתך י, לג (ועיין פרש"י פרשתנו י, א). תוס' עירובין (סג, ב ד"ה כל זמן) ורבותינו בעה"ת פרשתנו (י, ב — מספרי עה"פ (ראה במפרשי הספרי שם). והוא כדעת ר"י כן לקיש בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א. סוטה פ"ח ה"ג) ובתוספתא סוטה פ"ז ה"ט (כגירסת תוד"ה מפני — סוטה מב, ב).

וראה תוס' עירובין (שם), דברי דוד (לה־ט"ז, פרשתנו י, א) וראש בהעלותך (שם) — שאי"ז סתירה להמ"ד (ב"ב יד, ב) דלוחות ושברי לוחות מונחים בארון.

4) תשא לב, לד.

5) פרש"י שם.

מצות ומע"ט — וע"ד משנ"ת כי תצא מחנה על אויבך גו' והי' מחניך קדוש גו' — דוקא אז יקחו עמהם השברי לוחות, דבר המזכיר חטא העגל וכו'?

ומזה מוכח*, שדוקא בשברי הלוחות יש ענין של לימוד זכות על בנ"י היוצאים למלחמה; ולא עוד, אלא ש־היא זכות גדולה ביותר, שהרי יוצאי מלחמה היו כולם צדיקים**, שאין בידם אלא מצות ומע"ט (ו„מי שהי' ירא מעבירות שבידו" נצטווה[7] „ילך וישוב לביתו ולא ימס גו' "[8]) — וכל זה לא הי' מספיק ואמרו שצ"ל שברי לוחות יוצאים עמהם למלחמה.

וע"פ הנ"ל מובן שעד"ז הוא גם במיתת צדיקים: גם בה יש מעלה גדולה ויתירה, דוגמת המעלה שב־שבירת הלוחות.

[ויש לומר, שבהביטוי „קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כשבירת הלוחות" נרמז גם העילוי שבשני ענינים אלו. כי „קשה לפני הקב"ה" מצינו בענין שהוא תכלית הטוב, וכמרז"ל[9]: „קשה... כקריעת ים סוף" — אשר קריעת ים סוף הי' אחד הניסים היותר גדולים ונעלים].

וצריך להבין: מהי המעלה במיתתן של צדיקים ובשבירתן של הלוחות — דלכאורה הם ענינים שכל כולם הוא ו־פך המעלה?

ג. והנה גבי לוחות הראשונים נאמר[10]: „והלוחות מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים הוא, חרות על הלוחות", היינו, שהיו בהם שתי מע־לות: א) מעלת הלוחות מצד עצמם[11] — „מעשה אלקים המה". ב) מעלתם מצד „מכתב אלקים" החרות עליהם.

---

6) תצא כג, יא. ולהעיר מפרש"י (שופטים כ, ג): שמע ישראל אפילו אין בכם זכות אלא ק"ש בלבד כו' — היינו שמזכירים זכות.

*) לאחר זמן מצאתי בחי' הרמב"ן ספ"ק דב"ב ד"ה א"ל הקב"ה: שברי לוחות חביבין לפני המקום דאלו היתה שבירתן קשה לפניו לא הי' אומר לשומם בארון שאין קטיגור נעשה סניגור.

**) בעה"ט ר"פ תצא.

7) להעיר דלפרש"י (שופטים כ, ז) „כדאי הוא שימות" מחוייבים לחזור. וב־מנ"ח ובתורה תמימה כ' דאפילו את"ל דבהשאר רשות בידו לחזור — הירא ורך הלבב מחוייב לחזור ולא ימס גו'. [ולכאו־רה ממנו גלמד לכולם — דלא חילק הכתוב]. ובתו"ת הביא דאי' מסוטה (מד, א) „בשני לאוין" — דמחוייב לחזור.

ולהעיר אשר הבה"ג והרמב"ן (בלאוין מחודשים שלו ל"ת עשירי) מנו לא ימס את לבב אחיו כלבבו במנין הלאוין (ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג ח"ג פרשה ה' (קיד, ד)).

8) שופטים כ, ח. משנה סוטה מד, סע"א. (הובא בפרש"י עה"פ). תיב"ע שם. וראה גמרא שם (ע"ב. מג, רע"ב).

9) סוטה (ב, א): קשין לזווגן כקי"ס. וזח"א (רז, ב. וראה פסחים קיח, א ובפרש"י שם): קשין מזונא דבר נש קמי' קב"ה כקרי"ס. וראה אוה"ת דברים (ע' רע"א). ועוד.

10) תשא לב, טו.

11) ראה פדר"א פמ"ו ויל"ש תשא רמז שצב: הלוחות לא נבראו מן הארץ אלא מן השמים. וראה אלשיך תשא לב, טו. לד, ד.

וראה תניא פנ"ג: „החקוקות בלוחות ש־בארון בנס ומעשה אלקים חיים [הוא עלמא דאתכסיא המקנן בעולם הבריאה כו']". ואף שבביהמ"ק היו לוחות האחרונות — ראה סה"ש תש"ג ע' קכג. ואולי עוד יל"פ בתניא שהכוונה שהעשה"ד בלוחות היו חקוקות בנס (כמרז"ל מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין — שבת קו, א) ומעשה אלקים חיים (כמש"נ ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון — פרשתנו י, ד).

ואף שבהלוחות מצד עצמם היתה מעלה נפלאה הנ"ל, בכל זאת אמרו חז"ל [12]: "נסתכל (משה) בהן וראה שפרח כתב מעליהן, אמר האיך אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא אאחוז ואשברם".

ולכאורה תמוה:

א) גם לאחר "שפרח כתב מעליהם" עדיין נשארו במעלתם הנפלאה שהם "מעשה אלקים" [13] — ואיך אמר עליהם משה "שאין בהם ממש"?

ב) "אין בהם ממש" — טעם שלא יתנם לישראל (כ"א לגונזם וכיו"ב) אבל לא ענין דבזיון "אשברם"?

ג) פשיטא דצ"ל "אאחוז" ומאי קמ"ל (בפי' זה שאינו מזכיר שלקחם מהזקנים וכו')?

ד. והביאור בזה בהקדם דוגמא לדבר:

גולמי חומר הכי יקר אינם חשובים עד כדי לקבל טומאה — כ"א צ"ל נעשית כלי והכלי צ"ל גמורה בכל השלמות שעלה ברצון [14]. לאחרי גמר מלאכת הכלי ונטמאה ואח"כ נחסר בשלמות [15] הכלי, אף שכמובן מהנ"ל ה"ז ירידה גדולה ממעלתה, בכ"ז בטומאתה עומדת. ושבירתה (מתפקידה העיקרי — דמשקה במוציא משקה [16] וכו') זוהי תקנתה (ביטול הטומאה) [17].

והנה הלוחות היו לוחות אבן (שאפילו כלי גמור אינו מקבל טומאה [18]) ועוד ועיקר אפילו בשר היורד מן השמים טהור הוא [19] ועאכו"כ לוחות שמעשה אלקים המה — אבל הוא ע"ד שאמרו שבגדי קודש מדרס לחטאת [20]. והמדובר בנדו"ד הוא בירידה במעלה.

והנה נתינת הלוחות הייתה אל משה [21] וע"מ להניחם בארון, למסרם לציבור. ולכן קודם ש"אשברם" הי' צ"ל "אאחוז" — שיהיו שלו לגמרי [22].

בסגנון אחר (בפנימיות הענין):

מכיון שה"מכתב אלקים" הי' "חרות על הלוחות" — באותיות החקיקה, היינו שה"מכתב" לא הי' דבר נוסף עליהם, כמו אותיות הכתיבה בדיו על הקלף, כ"א שה"מכתב אלקים" הי' "מעצמן של הלחות אשר נחקק מהם ובהם" [23] — הרי מובן כי העילוי שה"מכתב אלקים" פעל בהלוחות הוא באופן שנתעצם בהם בתכלית, היינו שעי"ז נעשה מציאותם האמיתית ה"מכתב אלקים" החקוק בהם.

ולכן, כאשר "פרח כתב מעליהן" — אף שנשארה בהם מעלתם מצד היותם "מעשה אלקים", מ"מ — "אין בהם ממש" וראוי לשברם, היות וכבר

---

12) אדר"נ פ"ב. וראה רבינו בחיי תשא לב, טז.

13) ראה מושב זקנים תשא (לב, יט). ולהעיר מצפע"נ עה"ת (שם, טו).

14) חולין כה, א. רמב"ם רפ"ח מהל' כלים. ושם רפ"ה, ורפ"ח.

15) הדוגמא בנדו"ד — שפרח ה"רות קדוש" שבהכתב (לקמן בפנים).

16) שם רפי"ט.

17) כלים פ"ג ואילך. רמב"ם שם פ"ו.

18) שבת נח, א. רמב"ם הל' כלים פ"א ה"ו.

19) סנה' נט, ב.

20) חגיגה יח, ב.

21) תשא לא, יח. וראה מדחז"ל עה"פ ד"ויתן" — מתנה.

22) להעיר מדחז"ל בתנחומא: ואתפוש גו' (פרשתנו ט, יז) דשני ספתים אתו הקב"ה כו' וגברו ידיו של משה ואחז כו'.

23) לקו"ת ר"פ בחקותי.

נחקק ונתעצם בהם שאמיתיות מציאותם הוא ה"מכתב אלקים" והוא "פרח מעליהן".

[יתרה מזו: "פרח כתב מעליהן" (בפשטות) אין לפרש שפרח מהם גוף הכתב (האותיות עצמן) — דא"כ מהו הל' "לוחות שאין בהם ממש" — ה"ז "לוחות שאין בהם כלום". ועוד מכיון שהכתב הי' "מעצמן של הלחות", הרי כל זמן שהלוחות היו שלימות (טרם שבירתן) הרי הי' שלם גם הכתב החקוק בהם [24] — אלא הכוונה שפרח ה"רוח קדוש" שהי' "בקרב כל אות ואות" [25].

ומזה מובן, שאמיתית המציאות של הלוחות היתה (לא רק גוף הכתב, אלא ובעיקר) הנשמה וה"רוח" שבהכתב. שלכן, כאשר פרח הרוח, הנשמה של הכתב (אף שנשארו האותיות בציורם) — "אין בהם ממש"].

ה. והנה דוגמת שתי המעלות ד־קדושה שהיו בלוחות הראשונים — א) ה"מעשה אלקים" של הלוחות עצמם, ב) ה"מכתב אלקים" שהי' חרות עליהם — יש דוגמתן גם באיש הישראלי [26], שהוא מורכב מגוף ונשמה: גופו של איש הישראלי הוא בדוגמת הלוחות עצמם שהיו "מעשה אלקים", וכמוהם גם גוף הישראלי יש בו קדושה נפלאה [27]; והנשמה שניתנה בו היא דוגמת ה"מכתב אלקים" שהי' חרות על הלוחות. ובנשמה עצמה — כמה בחי' הן זו לפנים מזו, ובכללות נשמה ונשמה לנשמתא [28] — ע"ד הנ"ל [29] ב"מכתב אלקים".

וכמו שהלוחות, עם היות שלכאורה הם ענין לעצמם גם מבלעדי המכתב אלקים שהי' חרות עליהם, שהרי מציאותם של הלוחות היתה קיימת קודם שנחרת בהם עשה"ד — ובכ"ז הנה לאחרי שנחרתו בהם עשה"ד נתעלו בעילוי עצמי עד שכל מציאותם הוא ה"מכתב אלקים", ובאופן שכאשר "פרח" הכתב הרי הם דבר "שאין בו ממש" ובאו לשבירת והפסד מציאותם, כנ"ל;

כן הוא גם בנוגע לגוף הישראלי, דאף ש"אין התהוות שרש הגוף ועצמותו מנשמתו אלא מטיפות אביו ואמו" [30]; ועוד, התהוותו של הגוף קדמה להזמן שניתנה בו נשמתו — מ"מ, לאחרי שהנשמה נתלבשה בהגוף, שלימות התלבשות זו היא — שאין הנשמה דבר נוסף על עצמותו, אלא שהנשמה נעשית מהותו דהגוף. וכנאמר [31] "שחיי הצדיק אינם חיים בשריים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה".

עם ולשון הוא הגוף". וראה בארוכה תורת שלום ע' 120 ואילך.

28) זח"ג קנב, א.

29) להעיר אשר הנשמה ה' שמות נקראו לה (מתאים להבחי' שבה) — ב"ר ספי"ד. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד, ה"ח — וגם ב"המכתב" היו טנת"א והרוח קדוש ששכרם.

30) שער היחוד והאמונה פ"ו.

31) אגה"ק ביאור דאגרת זך.

24) אבל ראה חדא"ג מהרש"א פסחים פז, ב.

25) אלשיך שם לד, א. שם, ד (קרוב לסופו).

26) ראה רבינו בחיי שם העיר 12. אלשיך פרשתנו י, א. ועוד.

27) ראה תניא פמ"ט: "ובנו בחרת מכל

וזהו הדמיון שבין "מיתתן של צדיקים" לשבירת הלוחות — כי שניהם נשתנו מכפי שהיו בתחילה וה"רוחניות" (הנשמה, ה"מכתב אלקים") נעשה כל מציאותם.

ו. ע"פ כל הנ"ל יובן גם גודל העילוי שב"שברי לוחות", ושייכותו למלחמה — וכנ"ל (ס"ב) שכשהיו יוצאים למלחמה הי' יוצא עמהם הארון שבו היו מונחים שברי לוחות:

תוכנה של מלחמת בנ"י הוא: אף שהיו דור דעה במדבר — לעבור את הירדן[32] ולכבוש נחלת גוים[33] ארץ כנען, לעשותה ארץ ישראל, ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, וכל כמה שלא נכבשה כל הארץ כולה — ה"ז מלחמת מצוה[34] לכבוש נחלת גוים ולעשותה דירה לו ית'.

וההתעוררות (והכח) לזה באים מה"שברי לוחות": כמו שהלוחות, שגם מצד עצמם היתה בהם המעלה ד"מעשה אלקים", עלו למעלה גדולה יותר, המעלה ד"מכתב אלקים", ועד כדי כך — שכאשר "פרחה" מהם מעלה זו, לא הי' בהם "ממש".

ה"ז מעורר את היוצאים למלחמה, שלא דיים כלל בהמעלות וכו' שישנן בהם ע"ע שהם צדיקים וכו' כנ"ל כ"א מלחמת מצוה וחובה היא לאזור את כל הכחות לכבוש, ובל' הרמב"ם[35] "כל ארץ ישראל האמורה בתורה" — שזהו כולל זה שציווה משה רבנו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו ב"נ כו' שיקבל אותן כו' מפני שציווה בהן הקב"ה בתורה כו' — כל העולם נעשה דירה לו ית'.

זוהי ההוראה לכאו"א בעבודתו: אין לו לאדם להסתפק במה שעשה בעבודת ה' עד עתה. ואפילו אם כבר הגיע למדריגת צדיק, מצוה וחובה היא ל"עלות למדריגה נעלית יותר.

ז. והנה הוראה זו שייכת גם לפשטות הענין ד"מיתתן של צדיקים":

ארז"ל[36] "צדיקים[37] אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנא' ילכו מחיל אל חיל וגו'". היינו, שעומדים בעלי' תמידית בעבודתם לקונם.

ואף שבכל ימות השנה "אין להם מנוחה", הרי ביום היארצייט, יש אז עלי' יתרה. והטעם י"ל:

מבואר בכ"מ[38] דבכדי לעלות למדריגה עליונה יותר, שהיא באי"ע למדריגתו הקודמת, ה"ז ע"י הקדמת ביטול ממדריגתו הקודמת. ובלשון אדה"ז[39] "שבע יפול צדיק . . ובין

---

32) שנוטל מזה ונותן לזה, ק"נ (לקו"ת שלח מו, א).

33) ראה פרש"י עה"ת בתחלתו.

34) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"א וה"ו.

35) שם ה"ו, וספ"ח.

36) ברכות בסופה. ובליקוטי הש"ס להאריז"ל (שם) דאפילו מרע"ה בכל יום ויום עולה ומשיג יותר.

37) כן הובא בשל"ה בהקדמה (יז, א). תו"א מט, סע"א. צח, ב. ובכ"מ. ולהעיר מתרגום עה"פ (תהלים פד, ח).

38) תהלים שם.

39) תו"א צו, א. ד"ה זה היום (ואילך) תרס"ו. ועוד. מאמרי והאיש משתאה לה מהריש.

40) חנוך קטן בסופו.

מדריגה למדריגה טרם שיגיע למדריגה עליונה ממנה הוא בבחי' נפילה ממדריגה הראשונה"; ועד"ז ב"מי תתן של צדיקים"[41], שה"מיתה" — ביטול מציאותם הקודמת, היא ההקדמה וההכנה לעלייתם מעוה"ז לג"ע — עלי' שלא בערך[42].

ולכן בכל שנה ושנה ביום היאָרצייט, כאשר מתעורר הענין כמו שהי' בפעם הראשונה, יש עלי' נוספת יתרה[43] — עלי' שלא בערך עליות הקודמות.

ומזה שאחז"ל ש"צדיקים אין להם מנוחה" (גם) בעוה"ב (ג"ע[44]), דלכאורה ה"ז הלכתא לג"ע — מוכח שגם זה שיש עליות לצדיקים בג"ע, נוגע בעבודה עתה; והיינו, כי ע"י עליית הצדיק "מחיל אל חיל", הרי זה סיוע ונתינת כח לכל השייכים אליו, לומדים תורתו וכו', בעבודתם הם לעלות "מחיל אל חיל"[45];

ובפרט ביום היאָרצייט, שאז ההכי והעלי' ביתר שאת ויתר עז.

ח. עפ"ז מובן שמעלה יתרה ונפלאה בנוגע להסתלקות הקשורה בגלות (כאמו"ר — בעל ההילולא — שנסתלק בגלות), והביאור:

מבואר בס' החנוך[46] אשר צער גלות "שקול כמעט כצער מיתה, שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים".

וענין נוסף בצער גלות שאין בצער מיתה, שצער גלות הוא צער "מיתה" שנמשך זמן רב. ולכן קיום התומ"צ בגלות למרות הצער הקשור בזה, ה"ז מעלה יתירה ונפלאה [ע"ד משאר"ל "אילמלי נגדוהו לחנני' מישאל ועזרי' וכו'" — אף שמסרו עצמם למיתה בכבשן האש[47]].

ומזה מובן גם בנוגע להעלי' של־אחרי זה, דכיון ש"לפום צערא אגרא"[48], הרי העלי' שלאחרי "צערא" וירידה כזו, היא דרגת עלי' גדולה בהעלי' ד"מיתתן של צדיקים".

ועד"ז גם בנוגע לסיוע ונתינת כח (כנ"ל ס"ז) לכל השייכים אליו וע"ד מרז"ל[49] דבתר רישא גופא אזיל אף שהם נמצאים במקומות שונים [ובפרט ע"י לימוד תורתו, שאז הרי זה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות"[50]].

ועד"ז בכללות העבודה: ע"י עבודת העלי' "מחיל אל חיל" בזמן הגלות — דנשמה בגוף ודגלות זה בתוך גלות שע"י חטא עה"ד (שדנו בגירושין[51]) ולאח"ז — בתוך גלות ד"גלינו

---

41) ד"כל מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה בי' קרי בי' מיתה" (זח"ג קלה, ב).

42) ראה תניא פל"ז (מח, א־ב).

43) שזהו הטעם לאמירת קדיש (ביום זה) — מפני עליית הנשמה (אריז"ל הובא בלחם הפנים ובשיורי ברכה לשו"ע יו"ד סו"ס שע"ו).

44) ראה תו"א צח, ב וד"ה זה היום שם (ובכ"מ), שמפרש "עוה"ב" במרז"ל זה על ג"ע. וראה לקמן ע' 182.

45) ראה אגה"ק סי' זך וביאורו.

46) מצוה תי.

47) כתובות לג, רע"ב.

48) דניאל ג, יב ואילך. סנה' צב, ב.

49) אבות פ"ה מכ"ג (מכ"א לגירסת אדה"ז בסידורו).

50) עירובין מא, א.

51) תניא פ"ה.

52) ב"ר פ"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ר ד

מארצנו״ [53] ובגלות זה עצמו בגלות משכונה [54] לשכונה ובגלות זה עצמו — בפרט בעבודת ימות החול [55]

עה״פ והמה כאדם. וראה רשימות הצ״צ לאיכה עה״פ הנ״ל (ע׳ יד).

53) ראה אגה״ק סכ״ה (קמ, רע״א).

54) מכות יב, ב.

55) ראה לקו״ת בלק עב, א. עב, ג.

ה״ז הכנה להעבודה והדרגא דלמע־לה מעליות [56] — עבודת יום השבת (ומנוחה), שנה השביעית שבת להוי׳, אלף השביעי ״יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים״.

(משיחת כ׳ מנ״א תשל״ב)

---

56) סוף תמיד.

עקב ב

א. מהפסוק „ולמדתם אותם את בניכם" שבפרשתנו [1] למדו בגמ' [2] ד' נשים אינן במצות תלמוד תורה „דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם, בניכם ולא בנותיכם".

והנה אדה"ז בשולחנו [3] מביא הלכה זו ד„אשה אינה במצות ת"ת כו'" וממשיך: „וכשם שאינה במצות ת"ת לעצמה כך אינה במצות ת"ת לבני' ופטורה משכר לימוד בני' כו'. ומ"מ אם היא עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאדה שיעסוק בתורה חולקת שכר עמהם ושכרה גדול מאחר שהם מצווים ועושים על ידה". ובסוף הסעי' מסיים „ומכל מקום גם הנשים [4] חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן לידע אותן כו'".

וצריך להבין:

זה ש„חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן" הוא ת"ת דהנשים עצמן, וצ"ל בכל אחת ואחת. העזר לבנה או לבעלה אינו ענין של לימוד כ"א ענין של עזר, השייכות שלה היא להשכר דת"ת של בנה ובעלה, אינו אלא בזו שיש לה בעל ובן [5] והם זקוקים לעזר,

1) יא, יט.
2) קידושין כט, ב.
3) הל' ת"ת פ"א הי"ד.
4) בהמ"מ שם נסמן אגור (הל' תפלה אות ב) ב' ס"ה והוא בסמ"ק בהקדמה. וע' ג"כ ספר חסידים סי' שיג. ב"י או"ח סי' מז. רמ"א יו"ד סרמ"ו ס"ו ועוד (ראה מ"מ והערות להל' ת"ת שם).
5) ואף ש„חולקת בשכר" גם באם היא עוזרת לסתם אנשים בלימוד התורה (וראה לקמן סעיף ו' ובהערה 44) הרי כאן מדובר רק ע"ד העזר לבנה או לבעלה.

אין כ"ז הלכה ודין מיוחד בנשים כ"א בכאו"א העוזר *5 להמחוייב בת"ת ש־יעסוק בתורה (אלא שגם נשים בכלל).

ועפכ"ז הו"ל להקדים ולהתחיל ש־„חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן", ולאח"ז ש„אם היא עוזרת כו'".

והנה לכאורה י"ל שכיון שכ' דפטורה משכר לימוד בני' — רוצה לסיים עניני' ד„מ"מ אם היא עוזרת כו'". — אבל הא גופא צ"ע למה סידר אדה"ז המשך דבריו כנ"ל והרי הו"ל להקדים המאוחר, כנ"ל.

ב. והנה בהל' ברכות השחר [6] כ' אדה"ז: שמטעם זה ש„חייבות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן" נשים מברכות ברכות התורה (ומוסיף אח"כ עוד טעם) — ומזה שמברכות ברכות התורה על לימודן, מוכח שלימוד הל־כות הצריכות להן הוא אצלן ענין של לימוד התורה (ולא רק הכשר למצות שלהן).

וצלה"ב:

א) מאין המקור בגמרא דלימוד ה־נשים את ההלכות הצריכות להן הוא ענין בפ"ע, ענין של לימוד תורה, ולא — רק הכנה לקיום מצות שחייבות בהן. ולכאו' פשטות הלימוד ד„ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם" משמע דאינן

*5) ומצוי בפרט בעזר במאי.
6) וכמו שהוא ברמ"א (בשו"ע יו"ד שם) שהקדים הדין דחייבת כו' לדין דעוזרת, אלא שהרמ"א בא בהמשך למ"ש המחבר בנוגע ללימודה בעצמה משא"כ המשך דברי אדה"ז.
7) סו"ס מז וראה בהנסמן לעיל הערה 4.

בלימוד התורה (כלל), וכל' אדה"ז "אשה אינה במצות ת"ת"?

ב) יתירה מזו: אמרז"ל [8]: "נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנוי גברייהו כו'". ואם חיובן ללמוד הלכות הצריכות להן הו"ע של מצוה בפ"ע, לימוד תורה, מהי השאלה "במאי זכיין", ובהמענה הול"ל דיש להן זכות של לימוד התורה (הלכות הצריכות) בעצמן (ולא רק "ד־איקרויי בנייהו כו'").

ג) במס' סוטה [9] מקשה הגמ' (בפי' "אם יש לה זכות תולה לה"): "זכות דמאי, אילימא זכות תורה הא אינה מצוה כו' " — הרי דאין לנשים (מצ"ע) זכות תורה (אם לא מטעם דאקרויי כו' ואתנויי כו' כדמסיק שם בגמ').

ד) חיובן בלימוד ההלכות הצריכות להן הוא בכדי (כל' אדה"ז) "לידע אותן", "לידע האיך לעשותן" — וא"כ לכאו', אשה הבקיאה בדינים שלה כו' ובמילא עפ"ז אין עלה חיוב ללמוד ההלכות [10] לא שייך לחייבה בברה"ת מטעם זה,

וא"כ איך הביא אדה"ז (בטעם חיובן בברה"ת) טעם זה כטעם ראשון ועיקרי, והרי אינו שייך בכל הנשים (ולכל היותר הו"ל להביאו — כטעם נוסף) [11]?

ג. והביאור בזה:

אי' בגמ' [12] גבי נכרי [13] הלומד תורה: "שנאמר אשר יעשה אותם האדם גו' כהנים לוים וישראלים לא נאמר כו' למדת שאפי' נכרי ועוסק בתורה ("ב־שבע מצוות דידהו" [14]) הרי הוא ככהן גדול". והנה חשיבות זו (ד"ה כ־כה"ג") הנעשה בנכרי הלומד תורה דשבע מצוות בני נח, היא מצד מעלת לימוד התורה דוקא, וכמ"ש בתוס' [15] ד"להכי נקט כה"ג משום דכתי' [16] יקרה היא מפנינים ודרשי' [17] מכה"ג הנכנס לפני ולפנים כו'", שזוהי מעלת התורה [18] (אלא שבבנ"י ע"י לימוה"ת נעשה "קודם לכה"ג", ונכרי העוסק בתורה הוא (רק [19]) ככה"ג [20]).

ולכאורה אינו מובן: התורה היא מורשה קהלת יעקב — ניתנה רק לישראל ולא לנכרים, ומה שמותרים ללמוד תורה (אף כי "נכרי שעוסק

---

8) ברכות יז, א. ועד"ז בסוטה כא, א.

9) שם.

10) ראה ברכ"י (להחיד"א) סי' מו אות ז: "חייבות . . למען דעת הדינין שלהן ואי בקיאית בהן תו ליכא עלייהו שום סרך חיוב ללמוד".

11) וכן הקשה בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' ו) על האגור (לפי הבנת המ"א). ומש"כ שם בכוונת האגור — פשטות לשון האגור אינו משמע כן.

12) ב"ק לח, א. סנהדרין נט, א. ע"ז ג, א.

13) כצ"ל — ראה ס' חסרונות הש"ס — ובדפוסים שינו מאימת הצענזאר.

14) סנה' שם.

15) ב"ק שם. ע"ז שם ד"ה ה"ה ככה"ג.

16) משלי ג, טו.

17) הוריות יג, א.

18) כן משמע גם ממרז"ל זה עצמו, דאין לומר ש(הלימוד שלו הוא חלק בקיום המצות שלו ו)זה שנעשה ככה"ג הוא מצד גודל הענין דקיומם שבע מצות דידהו, כי א"כ כ"ש שכן צ"ל בקיום המצות ע"י ישראל, ולא מצינו זה בשום מקום. וראה לקו"ש ח"ז ע' 49 שוה"ג להערה 11 — אלא שמדברי התוס' מוכרח הוא, כבפנים.

19) ראה לקמן הערה 57 הטעם בזה (בפנימיות הענינים).

בתורה חייב מיתה"[20]), הוא לפי ש־נצטוו לקיים ז' מצות ב"נ, במילא צריכים הם ללמוד הלכות אלו בשביל לידע האיך לעשות מצות, אבל מאין להם המעלה דעסק התורה (מעלה זו שאינה בקיום המצות)?

ועכצ"ל: מאחר שבפועל מחויבים ב"נ ללמוד הלכות דמצות אלו (— כי בלא"ה לא יוכלו לקיימן), הנה אף שלימודם הוא בשביל קיום המצות, מ"מ, כיון שעכ"פ מחוייבים ללמוד תורה — יש בהם גם הגדרים דלומד תורה, כולל מעלות הנ"ל.

בסגנון אחר: לימוד תורת ז' מצות ע"י בני נח, אף שאינו בא לכתחילה מצ"ע, כ"א בשביל דבר אחר — קיום המצות — היינו שהלימוד הוא הכנה מוכרחת (כעין הכשר) להמצות, מ"מ נעשה עי"ז ענין לעצמו — לימוד התורה מצ"ע[21].

ולכן יש בו גם הענין הנפעל ע"י לימוד התורה — "הרי הוא ככה"ג"[22] (אף שאינו בקיום המצות).

ד. דוגמא לדבר: לכמה דיעות[23] (והלכה כמותן[24]): אחד מד' עבודות שמחשבה פוסלת בה, היא הולכת הדם להמזבח לזרקו. ומבאר הרגצובי[25]: דאף שהולכה הכרחית היא (בנדו"ז) בשביל הזריקה שלאח"ז[26], נעשה חשיבות בפ"ע והוי עבודה שמחשבה בה פוסלת[27].

ה. ועד"ז מובן בלימוד התורה דנשים[28]: הא דחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, אם שהוא (לא מצד מצות לימוד התורה מצ"ע, כ"א) בשביל "לידע האיך לעשותן" (היינו שהוא דבר הכרחי בשביל קיום המצות), בכ"ז נעשה הלימוד ענין בפ"ע. ולכן מברכות הן משו"ז ברכות התורה[29].

מובן דע"פ תורה מוכרח הוא ללמוד ה־הלכות וא"כ (מכיון דמוכרח בזה ע"פ תורה) יש בלימודו מעלת ויקר התורה.

23) ת"ק ור"א במשנה (זבחים יג, א). וראה לקמן הערה 26.

24) רמב"ם הל' פסוהמ"ק פי"ג ה"ד.

25) ראה צפע"נ עה"ת ר"פ מסעי. מהדו"ת נא, ג. ועד"ז מבאר בכו"כ עניני תורה (וכיו"ב) — ראה במקומות הנ"ל. ובצפע"נ למו"נ ח"א פע"ב (נדפס בצפע"נ עה"ת דברים ע' שעב ואילך ובהגסמן שם). וראה לשונו (שם) "אף שזה סיבה אך מ"מ זה הכרח ונעשה כמו עצם".

26) ולדעת הרמב"ם (שם בסוף הפרק) גם אם מהלך במקום שאינו צריך, מחשבה פוסלת בה (כדעת הת"ק. ראה כס"מ שם).

27) ומה שר"ש פליג שם הוא כי ס"ל ד"אפשר בלא הילוך שוחט בצד המזבח". אמנם בנדון דבר המוכרח בעצם (וע"ד נוע"ד), י"ל שגם ר"ש מודה שנעשה ענין וחשיבות בפ"ע.

28) וראה גם ב"ח סי' מז סד"ה ועוד יש. ובדרישה שם בסוף הסימן.

29) ועפ"ז מובן ג"כ בפשטות דיכולות לברך "ונתן לנו את תורתו" (ראה ביאורי

---

20) סנהדרין שם.

21) ועפ"ז מקום ביותר לצ"ע בדין נכרי המתנה עם בנ"י שיפרנסו ויחלקו בת"ת דילי' — ראה לקמן הערה 42.

22) בבמדב"ר פי"ג, סו הגירסא: "נכרי המתגייר שלמד תורה ה"ה ככה"ג" והכוונה בזה שלומד גם שאר חלקי התורה (ולא רק שבע מצות דידהו) — דאל"כ התנאי "המתגייר" אינו (וראה חידושי הרד"ל וחי־דושי הרש"ש שם), והטעם: כיון שבא להתגייר שרי ללמוד התורה כמ"ש בחזאע"ג (שבת לא, א ד"ה א"ל מקרא). אבל ראה שו"ת רעק"א סי' מא. וראה שו"ת מנחת חיים ח"א סי' ז. ועוד.

והביאור הוא — כבפנים: מכיון שתיכף כשנתגייר נעשה מחוייב בכל המצות הרי

ומאחר שלימוד הלכות (דמצות אלו) נעשה ענין ותכלית בפ"ע (של לימוד התורה), מובן[29] ששוב אין הוא מוגבל רק לשעה ש"צריכה לידע היאך לעשותן" בפועל. ולכן גם האשה היודעת כבר הלכות הצריכות לה ויודעת "האיך לעשותן", יש לה שייכות[30] ללימוד התורה, ולכן יכולה לברך ברכות התורה.

ועפ"ז מובן מה שדייק אדה"ז וכתב בטעם דנשים מברכות ברה"ת טעם זה דוקא כראשון ועיקרי, שהרי בענין זה יש לנשים שייכות לתורה מצ"ע.

ו. אמנם לפי הנ"ל, דחיובן של הנשים ללמוד הלכות הצריכות הוא (לא רק הכשר לקיום המצות שלהן, אלא גם) ענין של לימוד התורה — תגדלנה ביותר הקושיות דלעיל (סעי' א־ב)?

הגר"א או"ח סי' מז ע"ש) שהרי עפ"ז גם להן ניתנה התורה (במ"ת) בנוגע (וע"י) המצות שלהן*. וראה שו"ע אדה"ז סקפ"ז ס"ז (מ"א שם סק"ג) שמטעם זה אומרות הנשים בברה"ז "ועל תורתך שלמדתנו".

30) ובפרט לדעת הרמב"ם דלעיל ב־ הערה 26.

31) וי"ל שזהו דיוק ל' אדה"ז "אשה אינה במצות ת"ת" (ולא כתב פטורה מלימוד התורה — וכיו"ב).

---

*) מובן שאי"ז שייך בב"נ כי הם לא קיבלו התורה (ד"החזירה הקב"ה כו'" (ע"ז ב, ב. ועוד) וכנאמר "בחר בנו מכל העמים ונתן לנו כו'") ובמילא מובן שאין מקום שיאמרו "ונתן לנו" כו' (וענין הברכות בכלל אין בהם), משא"כ נשים, דאדרבא, כהקדמה למ"ת נאמר: כה תאמר (ותחלה) לבית יעקב אלו הנשים (ואח"כ) ותגד לבני אלה האנשים (יתרו יט, ג ופרש"י שם. שמו"ר פכ"ח, ב). וכ"כ במ"א שבפנים ההערה.

והביאור בזה:

אף שנתבאר שבלימוד ההלכות הצריכות להן יש ענין של לימוד התורה, בכ"ז מכיון שחיוב זה מסובב מחיובן במצות שלהן, הרי אין לומר ע"ז שהן "במצות ת"ת", ובמילא אין שייך לומר שיקבלו ע"ז שכר כמצווה ועושה במצות ת"ת.

וע"ד המבואר[32] בלימוד התורה דב"נ בשבע מצוות דידהו, דאף שיש בזה מעלת התורה כנ"ל, עד ש"הרי הוא ככה"ג", בכ"ז "אין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושין אלא כמי שאינו מצווה ועושה".

ועפ"ז מובן מה שלא אמר בגמרא דנשים יש להן זכות תורה מצד זה שחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן: הא דקאמר בגמ'[33] ד"הא אינה מצווה כו' נהי דפקודי לא מפקדא כו'", הכוונה בזה היא (לא שאין למצוא בנשים חיוב דלימוד התורה, כ"א) בנוגע (ל"זכות תורה" —) להשכר על מפקדא — מצות לימוד התורה כ־ "מצווה ועושה", שדוקא שכר זה (דזכות מצות ת"ת) "מגנא כולי האי".

ולכן בלימוד הלכות הצריכות להן, אם כי יש לאשה בזה יוקר מעלת התורה כו', מ"מ אין היא "מצווה ועושה", ואין לה זכות זו דתורה שישנה למצווה ועושה[34].

---

32) ע"ז שם.

33) סוטה שם.

34) וכשמקשה "אילימא זכות תורה הא אינה מצווה כו'" הכוונה גם על התורה שלומדת לדעת לקיים מצותי'. ועפ"ז יומתק גם הקס"ד "אילימא זכות תורה" שהוא (גם ובעיקר) על ענין זה דתורה (יוקר התורה) שישנו בנשים (וראה לשון רש"י שם) ומ"מ

ז. אמנם בזה ש"היא עזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שיעסוק בתורה חולקת שכר עמהם ושכרה גדול מאחר שהם מצווים ועושים על ידה". (וחהו שמסיים גם בגמ' "לעולם זכות תורה כו' באגרא כו' ").

הביאור בזה: לכאו' אינו מובן למה היא חולקת שכר עמהם בלמוד תו־רתם מפני שעושים על ידה — ה"ז בדוגמת נותן כסף לעני והעני קיים בכסף זה מצוה (כגון שקנה בו מזון לסעודות שבת, וכיו"ב) דלא מצינו בשום מקום דיש לנותן הצדקה חלק במצוות שעושה העני בכסף זה (כ"א רק שכר קיום מצות צדקה)?

והתירוץ בפשטות הוא: כשאדם נותן צדקה לעני, נעשו המעות של העני, ואח"כ — כשהעני עושה מצוה במעות אלו — הוא עושה המצוה בדילי'; אבל בנדו"ד, האשה עזרת לבנה או לבעלה מלכתחילה בקיום המצוה של ת"ת — היינו שהיא עושה פעולת השתתפות בענין ומצוה זו, עזרת בעצם המצוה ולכן חולקת שכר עמהם, מקבלת (חלק ב)שכר לימוד התורה של הבעל והבן[39].

דוגמא לזה מצינו במצות פו"ר: כתב הר"ן[40] דאשה אע"ג שאינה מצווה בפרי' ורבי'[41], "מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו".

והביאור: קיום המצוה של הבעל הוא ע"י "ודבק באשתו והיו לבשר אחד"[42], היינו שמצות פו"ר שהבעל מצוה עלי' נעשית דוקא ע"י שניהם. ומכיון שהיא מסייעת בהמצוה "יש לה (ג"כ) מצוה"[43].

ועד"ז הוא בנדו"ד, כשעזרת בלי־מוד התורה הרי שהמצוה נעשית ב־פועל בהשתתפותה ו(גם) על ידה, לכן יש לה ג"כ מצוה.

ח. אמנם מדברי הר"ן עצמו אינו ברור הפי' ש"יש לה מצוה", די"ל בשני אופנים:

א) "יש לה מצוה (סתם)" — היינו אף שבעצם אין עלי' הציווי לקיים פו"ר, מ"מ מכיון שהיא מסייעת ל־בעל לקיים מצוותו, יש לה ג"כ מצוה, אבל אין לה ה"מצוה רבה"[44] דפו"ר.

---

35) ועי"ד הסמ"ד (הובא לקמן הערה 42) "ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה כו'".

36) רמ"ב דקידושין.

37) יבמות סה, ב: "פרו ורבו גו' וכבשוה — איש דרכו לכבוש ואשה אין דרכה לכבוש".

38) בראשית ב, כה.

39) וכ"ה בנוגע לברכת כהנים, שגם לבני ישראל השומעים את הברכות יש חלק בהמצוה, מאחר שהכהנים צריכים להם (כדי לקיים מצותם) — שיהי' למי לברך (וראה חרדים (מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקוי־מן בכל יום, פרק ד' אות יח): וישראל העומדים כו' ומכוונים לבם לקבל ברכתם כו' הם גמי בכלל המצוה. וראה שע"ת לשו"ע או"ח סי' קכח ס"ק ב. ולהעיר מחי' הרשב"א (המיוחס להריטב"א) סוכה לא, ב (ד"ה מאי לאו): דליכא חיובא אישראל להתברך מצוה דכהן הוא).

וכדמוכח מהדין (שו"ע אדה"ז סי' קכח סעי' לח. מסוטה לח, ב) "עיר כו' שכולה כהנים כו' למי מברכין לאחיהם שבשוות" — דבלא האי טעמא לא היו יכולים לברך.

ועד"ז יש לבאר בעוד כמה וכמה דינים והלכות, ונתבאר בארוכה בההתעדות. וראה לקו"ש חי"ז ע' 235 (ס"ד) ואילך.

40) תוס' שבת ד, א ד"ה וכי. גיטין מא, ב ד"ה לא תהו.

המסקנא "הא אינה כו'" כי גם בזה "אינה מצוה (בתורה) היא" כבפנים.

ב) „יש לה מצוה" שבנדו"ד — היינו חלק במצות פו"ר [41].

ועד"ז מקום לספק בשכר שיש לה כשעוזרת לבנה לקיים מצות ת"ת.

והנה מלשון הגמרא „פלגאן בה־דייהו" (וכן לשון אדה"ז „חולקת שכר עמהם" — ולא נוטלת שכר), מוכח כאופן הב' דיש לה חלק במצות ת"ת ממש, והיינו כנ"ל: מכיון דמצות ת"ת של הבעל והבן, שמצווים בזה, נעשית בעזרתה ו(גם) על ידה, הרי יש לה חלק בקיום מצותו, היינו חלק במצות ת"ת, ולכן „פלגאן בהדייהו" — „חולקת שכר עמהם" כמצווה ועושה, „משא"כ שהם מצווים ועושים על ידה" [42].

ועד"ז י"ל גם במצות פרי' ורבי', שבסיועה לבעלה לקיים מצותו, יש לה חלק במצוה זו [43].

ט. אמנם עפ"י הנ"ל יש לדייק: מאחר שאם היא עוזרת לבנה או לבעלה חולקת שכר עמהם, הרי שיש לה חלק במצות ת"ת שלהם כמצווה ועושה — ולמה לא הביא זה אדה"ז גם בהל' ברה"ת, עכ"פ כטעם נוסף על שמברכות ברכת התורה [44].

ויובן זה בהקדים קושית המפרשים [45] על הר"ן:

איתא בגמרא [46]: „ההיא דאתאי כו' (ותבעה את בעלה לגרשה כי לא היו לה בנים ממנו), אמר לה לא מיפקדת, אמרה לי' לא בעיא הך איתתא תיטרא לידה כו'", והקשו „אמאי לא קאמר משום דמסייע (כסברת הר"ן) דעדיף טפי".

אך הביאור: הא דמסייעת לבעל לקיים מצותו כו' הוא דבר התלוי ברצונה: אם רוצה, יכולה היא לי־הנשא ולסייע לאיש לקיים מצותו

---

41) לכאו' משמע דבפו"ר אין לה חלק במצות פו"ר, כי מהא ד(פטרתה תורה ו)אין לה הציווי ע"ז אף שא"א להמצוה להתקיים רק ע"י סיוע האשה, מוכח שהופקעה מ־שייכותה למצוה זו (דפו"ר) ואין לה אלא מצוה סתם — אבל אינו מוכרח דיש"ל דה־פסור הוא רק מהציווי והחיוב (מטעם כי „הוא ימשול בך", ואשה התובעת כו' (בראשית ג, טז ובפירש"י שם. נדרים כ, ב. בר"ן ופי' הרא"ש שם) ולכן הנשים אין זה בידן ולכן לא חייבתן התורה ע"ז), אבל לא הופקעו משייכות לעצם המצוה.

42) וכהפס"ד בשו"ע יו"ד סי' רמו ס"א ובהגה"ה שם (והל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד): „ומי שא"א לו ללמוד כו' יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו לומד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה כו' ויחלוק עמו כו'".

43) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 214 הערה 44. ומה שהר"ן כתב הלשון „(יש לה) מצוה (סתם)" (ולא כתב מצות פו"ר), הוא כי מצד הסברא בלבד אין זה מוכרח (וראה לעיל

הערה 41) ואין כוונת הר"ן אלא לפרש הלשון בגמרא מצוה בה יותר מבשלוחה.

44) אין הקושיא שיכתוב זה כטעם ראשון ועיקרי (וכמו בהל' ת"ת) כי הרי צריך ליתן טעם לחיוב כל הנשים בברה"ת — גם אלה שאין להן בעל או בנים, אבל קשה למה לא הביאו כלל (ואפי' לא כסניף), ואין לומר שזהו מפני לשון הברכה „לעסוק" — כי י"ל דגם הענין דעוזרת ה"ז התעסקות בלימוד התורה ושייך בזה הלשון לעסוק.

גם אין לומר שזהו משום דלפי"ז קשה הנוסח „ונתן לנו את תורתו", כי (נוסף על מש"כ לעיל בהערה להערה 29) הרי כתב אדה"ז שם גם הטעם דם' התמיד וגם ע"ז לכאו' יש להקשות כן.

45) חידושי אנשי שם (בשם ספר דרך תמים) שם.

46) יבמות סה, ב.

וע"י זה יהי' לה חלק בקיום מצותו, אבל מצ"ע אינה מצווה ע"ז. ומובן שאינה יכולה לתבוע את בעלה בדין שיגרש אותה בכדי שתוכל לקיים מצוה זו, שהרי אין עלי' שום ציווי, ורק כאשר מסייעת לבעלה בפועל אז היא חולקת במצותו ומקיימת מצוה. ולכן טענתה רק "לא בעיא כו' חוטרא כו'" ד"כי הא ודאי כייפינן" [47].

ועד"ז הוא בנדו"ד: הא דעוזרת לבעלה ולבני' שעי"ז "חולקת בשכר", ה"ז דבר התלוי ברצונה (הייני שאם רוצה יכולה להשתתף במצות ת"ת דמצווה ועושה של הבעל ובני'), אבל חיוב אין עלי' בזה.

ועפ"ז מובן שלא הביא אדה"ז מה שעזרת כו' אפילו לא כטעם נוסף שתברכינה ברכה"ת — כי מכיון שאין עלי' שום חיוב ע"ז, א"א לומר אשר לכולי עלמא [48] תברך ברכות התורה על שיכולה לעזור לבנה ולבעלה ב־מצות ת"ת שלהם.

אמנם בהל' ת"ת, שמבאר דאף ש־"אשה אינה מצווה במצות ת"ת", מ"מ יש לה שייכות למצוה זו, מקדים ומביא ענין זה לראשונה, שהרי מצד דעזרת כו' תהא שייכת א) למצות ת"ת ממש דמצווה ועושה, ב) ובכה"ת כולה, אשר ע"כ "חולקת" היא בשכר עמהם כמצווה ועושה.

משא"כ זה דחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, אף שמצד זה יש להן שייכות ממש אל התורה, כי בלימודן זה יש גם יוקר ומעלת התורה — מ"מ מכיון דזה בא להן כהסתעפות חיובן במצות שלהן (ולא שייכות ישי־רה לת"ת), אין להן בלימוד הלכות אלו המעלה דמצווה ועושה במצות ת"ת [49] כנ"ל, ולכן מביא זה לבסוף אחרי הענין דעוזרת כו'.

יו"ד. בפנימיות הענינים: הקב"ה וכנס"י נקראו, כביכול, איש ואשה [50]. והנה תכלית בריה"ע היא "מלאו את הארץ וכבשוה" [51], לכבוש את העולם (מל' העלם) ולהמשיך בו אור האלקי שלמע' מהעולם (הטבע).

ו"איש (זה הקב"ה) דרכו לכבוש כו'" [52], כי אין בכחו של נברא לשנות בכח עצמו את הטבע, לכבוש העולם, זהו רק בכחו של הקב"ה בורא העולם.

והנה שליחות זו, לכבוש את ה־עולם נעשית בפועל דוקא ע"י בנ"י ובכח התורה שניתנה להם [53], כי ה־תורה גם בירידתה למטה היא למע' מהעולם; שלכן ארז"ל [54] "כל חפצים

---

47) וראה גם ברכ"י אבה"ע סי' א אות טז קטע ד"ה וחזה, וסוף קטע ד"ה ותו.

48) וכידוע הפלוגתא בברכות נשים ב־מ"ע שהזי"ג (תוד"ה דילמא עירובין צו, א. רמב"ם פ"ג מהל' ציצית ה"ט. טושו"ע או"ח רסי"ז ובנ"כ). אבל מובן שגם אם נימא שמברכות במ"ע שהזי"ג (כמ"ש אדה"ז או"ח סי"ז ס"ג) הרי אי"ז כברכת אנשים, וכאן כתב "נשים מברכות ברכה"ת (סתם)" — בכל יום בברכות השחר, כאנשים.

*48) אבל מ"מ מברכות וצונו בברכה"ת כיון דסו"ס חייבות ללמוד מצ"ז, כנ"ל ס"ה, ולקמן ע' 150 הערה 11 ובשוה"ג לשם.

49) וכל שיר השירים מיוסד ע"ז, כידוע במדרשי רז"ל.

50) בראשית א, כח.

51) יבמות שם.

52) ראה לקו"ש ח"ט ע' 348 ובהערה 11 שם.

53) מו"ק ט, כ. וראה לקו"ת במדבר טו, ד.

לא ישוו בה״״ — ״אפי׳ חפצי ש־מים״, כי המצוות (״חפצי שמים״) נתלבשו ממש בדברים גשמיים, אבל התורה גם לאחרי שנתלבשה בגש־מיות כתיב״״ ״הלא כה דברי כאש״, ולכן היא למע׳ מחפצי שמים, כי היא בחי׳ ״שמים״״ עצמן״׳.

ובנ״י ע״י לימודן בתורה מתיח־דים״״ עם התורה ועי״ז נעשים בעה״ב על טבע העולם לכובשו (ולכן ביכולתם לשנות טבע העולם, וכמארז״ל״״ ע״פ לא־ל גומר עלי).

ומכיון שבנ״י הם ה״מסייעים״ ב־עבודה זו לכבוש את העולם — אף שבעצם הכח (ה״מצוה״) ע״ז בא מ־הקב״ה ע״י התורה — נעשים הם שותפים עם הקב״ה במצוה ועבודה זו — תכלית בריה״ע [וכמארז״ל״״ ״נעשה שותף להקב״ה במע״ב״] ״׳.

(משיחת חגה״ש וש״פ נשא תש״ל ותשל״א)

---

54) משלי ח, יא.

55) ירמי׳ כג, כט. ברכות כב, א. וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 352 ובהערה 6 שם.

56) ראה תו״א א, א ואילך ובכ״מ דתו״מ הם בחי׳ שמים וארץ.

57) וזהו שארז״ל (הוריות יג, א) דה־עוסק בתורה קודם ויקר מכה״ע שנכנס לפני ולפנים: ביהמ״ק וקה״ק הוא שלימות ה־קדושה שבעולם (להעיר מכלים פ״א מ״ו ואילך), אבל בכ״ז זוהי קדושה שב(ערך ה)עולם — אלקות שנתלבש לפי״ע העולמות (ולהעיר מתניא פנ״ג); אבל התורה — גם בירידתה למטה היא למע׳ מהתלבשות בעולם (ראה ד״ה ויאמר משה תש״ד, וב־לקו״ש שם), ולכן ישראל הלומד תורה ומת־יחד עם התורה הוא למע׳ גם משלימות הקדושה ש(נתלבשה) לפי״ע העולם.

משא״כ ב״נ הלומד תורה ה״ה רק כפה״ג (בכ״ף הזמיון) ולא למע׳ מזה (אף דיש לו בלימודו יוקר התורה כנ״ל בפנים סעיף ג) כי אין להם שייכות למדרי׳ אלקות (ותורה) כפי שהיא למע׳ מן העולם. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 12 הערה 49.

---

58) ראה תניא פ״ה.

59) ירושלמי נדרים פ״ו ה״ת. ועוד.

60) שבת קיט, ריש ע״ב. וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 22 ובהערה 73. וראה לקו״ש ח״י ע׳ 74 ובהנסמן בהערה 27 שם.

61) וי״ל שעד״ז הוא הביאור ע״פ נגלה בזה שדומם (קלף של תפילין, צמר של ציצית וכיו״ב) נעשה דבר שבקדושה (חש־מישי קדושה, או תשמישי מצוה) — דמכיון שדבר זה מסייע בקיום המצוה ה״ז ״מקבל״ חלק ב(קדושת) המצוה.

ר א ה

א. עה"פ [1] "רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש גו'" מעתיק רש"י תחלת הפסוק "רק חזק לבלתי אכול הדם", ומפרש: "ממה שנאמר חזק אתה למד שהיו שטופין בדם לאכלו לפיכך הוצרך לומר חזק דברי רבי יהודה, רבי [1*] שמעון בן עזאי [2] אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות אם הדם שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו קל וחומר לשאר מצות".

בפשטות מובן הקושי שבכתוב ש־רש"י נחית לתרץ, והוא משנ"א "חזק", שלא מצינו לשון זה בשאר מצות ה־תורה [3], וע"ז מביא הדרשות שבספרי כאן שעל פיהן מבואר לשון "חזק" הנאמר בדם.

אמנם צלה"ב:

א) דובר כמ"פ שכאשר רש"י מביא ב' פירושים הוא לפי שבכ"א מהפי' ישנו קושי בהבנת הכתובים, שיתורץ ע"י פירוש השני, אלא שהפי' הראשון קרוב יותר לפשש"מ. עפ"ז צריך ביאור מה טעם הוצרך רש"י להביא כאן ב' הדרשות — מה קשה בפי' הא' שמת־יישב ע"י פי' השני, ומה חסר בפי' השני המכריח להביא פי' הראשון?

ב) בכלל במחלוקת זו דר"י ור"ש בן עזאי ובפרט ע"ד הפשט קשה — ה"ז פלוגתא במציאות ובהיפך מן הקצה אל הקצה: לר"י "הוצרך לומר חזק" לפי "שהיו שטופין בדם לאכלו", והיינו שבזמן ההוא היו רגילים וביותר בא־כילת דם; ולר"ש בן עזאי, על דם עצמו אין צריך חיזוק כלל כי "קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו" (ובאופן כזה הי' גם בשעת הציווי, ש־לכן התהרו בזמן ההוא "רק חזק לבלתי אכול הדם" [4]).

ג) בדברי ר"ש בן עזאי שבפרש"י [5] "שאין אדם מתאוה לו", ולא "שאין אדם שטוף בו", ע"ד דברי ר"י "שהיו שטופין בדם".

ד) לקמן עה"פ [6] "למען ייטב לך גו'" פרש"י [7] "(צא ולמד מתן שכרן

---

1) פרשתנו יב, כג.

*1) נזכר בדחז"ל בג' אופנים: בן עזאי, שמעון ב"ע, רשב"ע. וראה רש"י קדושין (מט, רע"ב). ואכ"מ.

2) בדפוס ראשון ובדפוס שני דרש"י "ר' שמעון בן יוחאי אומר", וברש"י כת"י "ר"ש (סתם)". אבל בדפוסי רש"י שראיתי הוא "ר"ש בן עזאי". וכ"ה בספרי (בדפוסים שראיתי, עכ"פ) שהוא מקור פרש"י.

3) ראה רמב"ן כאן: "מצינו לשון חזוק במצות . . וזה כלל במצות כולן . . אבל במצוה אחת לא נמצא כן".

4) ראין לומר דלר"ש בן עזאי זה שאין אדם מתאוה לדם הי' לאחר זמן, משא"כ בזמן אמירת הציווי, כי א) הל' "קל להשמר כו' שאין אדם מתאוה" הוא ל' הוה ב) הל' "לא בא הכתוב אלא . . אם הדם כו'" משמע שבכל זמן הוא כן (כולל גם זמן הציווי).

5) משא"כ בספרי: דם שאין בכל המצ־ות קל ממנו.

6) שם, כה.

7) ממכות כג, ב.

של מצות אם) הדם שנפשו של אדם קצה ממנו", דמלשון זה משמע שכן הוא בכל זמן — נפשו של אדם קצה מדם. ולכאורה הוי לא כמר ולא כמר: לר"י "היו שטופין בדם" (היפך "נפשו כו' קצה ממנו" [8]); וגם לר"ש בן עזאי — "אין אדם מתאוה לו", אבל לא "שנפשו של אדם קצה ממנו".

ה) מדובר כמ"פ שאין רש"י מביא שם בעל המאמר אם לא שעי"ז נוסף ביאור בתוכן הפירוש (עכ"פ לתלמיד ממולח). וצלה"ב מה נוסף בפירושו כאן ע"י שבעלי המאמר הם ר"י ור"ש בן עזאי. ועוד: דברי ר"ש בן עזאי הובאו בספרי (גם) בשם ר"ג, ועפ"ז הול"ל לרש"י רבותינו פירשו (וכיו"ב), והי' נכלל בזה גם ר"ג [9]?

ב. והנה כאמור, פירושו של רש"י הוא מספרי, אמנם רש"י משנה כאן מל' הספרי — הן ע"י השמטה, הן ע"י הוספה:

א) בספרי איתא בדברי ר"י "שהיו שטופים בדם קודם מ"ת" [10], ואילו רש"י מעתיק רק "שטופים בדם". וה"ז השמטה שפירושה היפך הספרי — כיון שכתוב זה נאמר לט' שנה לאחר מתן תורה, וע"ז פירש"י שצריך לומר להשומעים חזק מפני שהיו שטופים בדם. ואדרבא באם הי' רש"י מפרש בפשש"מ ובמילא מעתיק בדברי ר"י גם התיבות "קודם מ"ת" — אין פלוגתת ר"י ור"ש בן עזאי במציאות, כי י"ל שגם לר"ש בן עזאי היו שטופים בדם קודם מ"ת כמו לר"י, ומה שאמר ר"ש בן עזאי "שאין אדם מתאוה לו", המדובר לאחרי (ומפני) שהוזהרו על אכילת דם — לאחר מ"ת.

ב) רש"י מאריך בדברי ר"י [11] "ממה שנאמר חזק אתה למד.. ולפיכך הוצרך לומר חזק". ואילו בספרי הוא בל' קצרה "מגיד שהיו שטופין כו'".

ג) בספרי אי' בדברי ר"ש בן עזאי "מה דם שאין בכל המצות קל ממנו הזהירך הכתוב עליו" ורש"י מוסיף "שאין אדם מתאוה לו",

ואף שבכמה מהנ"ל יש לומר שהיתה לרש"י גירסא אחרת בספרי [12], מ"מ הא

---

8) במשכיל לדוד שם: דדרשה זו דנפשו קצה ממנו אתי' אפי' לר"י, ד"מדכתיב ג"כ ולבניך אחריך שאם האבות היו שטופים הבנים לא הוו אלא ע"כ איצטריך ללמד ק"ו כו'". אבל רש"י מעתיק "למען ייטב לך" ותיבת "ולבניך אחריך" מרמז רק ב"וגו'", ולפי פירושו הו"ל להעתיק "ולבניך אחריך" שהרי זה היסוד ללימוד דרשה זו (גם לר"י).

9) ולפי פי' עמק הנצי"ב בספרי שר"ש בן עזאי מבאר האזהרות הרבים שבזה, ור"ג אומרו על החיזוק הכתוב בזה — קשה ביותר דהרי רש"י מבאר רק מש"נ "חזק".

10) בספרי מסיים: יכול אף משקבלו אותה בשמחה מהר סיני. וכ"ה בילקוט כאן. ובעמק הנצי"ב מפרש שזהו הקדמה לדברי ר"ש בן עזאי ולא סיום דברי ר"י. אבל בכמה כת"י (ראה ב"מאיר עין" בספרי) ממשיך ומסיים "ת"ל רק חזק". ועד"ז היא גירסת הגר"א.

11) גם: רש"י מוסיף בדברי ר"י "(שטופים בדם) לאכלו". שאינו בספרי.

12) אבל אינו מוכרח שכן הוא בכל השינוים הנ"ל. וכמו הוספות רש"י "לאכלו", "שאין אדם מתאוה לו", ש"ל שרש"י מבאר דברי בן עזאי אף שאי"ז לשונו *, אבל גם עפ"ז — עדיין צריך ביאור מה מכריח תוספת ביאור זה.

---

*) שיתרה מזו מצינו שרש"י אפילו משנה לשון מחז"ל, או אפילו לשון הכתוב

גופא צריך ביאור: מדוע בחר רש"י בגירסא נדירה של הספרי ולא בגירסא הרווחת שלפנינו (כי מזה שבדפוסים שלפנינו באה בספרי גירסא זו, מוכח שכן היתה הגירסא עכ"פ ברוב כת"י של הספרי — גם בזמן רש"י)?

ג. והביאור בזה:

רש"י אינו מעתיק בדברי ר"י כ־גירסתנו בספרי "שהיו שטופין בדם קודם מ"ת" — דמשמעותה שנשתנה לאחר מ"ת, כי עפ"ז אינו מובן: האזהרה על אכילת דם נאמרה בתורה כמ"פ[12], ואם נאמר שהיו שטופים בדם רק קודם מ"ת (שבפשטות הוא לפי שהיו שטופים בדם במצרים[13]) — הול"ל "חזק" כשהוזהרו על אכילתו בפעם הראשונה, היינו בסמיכות לאחר מ"ת, קרוב לזמן שהיו שטופים בדם. ומדוע נצטוו להתחזק שלא לאכול דם ב"אלה הדברים", שנאמרו בסוף שנת הארבעים לאחרי צאתם ממצרים, וכבר מת כל הדור ההוא, ולא נאמר "חזק" באזהרה על אכילת דם שבחומש ויק־רא[14]?

לכן מאריך רש"י בדברי ר"י "ממה שנאמר (כאן) חזק אתה למד שהיו שטופין בדם לאכלו"[15] — היינו בזמן האמירה, גם בשנת הארבעים שאז נאמר ציווי זה לישראל.

ומ"מ אין בזה מחלוקת במציאות ולומר שסברת ר"י הפוכה מסברת ר"ש בן עזאי שהדם "אין אדם מתאוה לו", כי אפשר לאדם שלא יתאוה לדבר, ויתירה מזו — שתהא נפשו קצה ממנו, ומ"מ בפועל יהי' שטוף באכילתו מפני טעם צדדי — מאמין שיש סגולה[16] או רפואה[17] בזה, מפני שרגיל בזה וכיו"ב — וכנראה בחוש. ועד"ז ב־נדו"ד בדם — היו שטופים בו שנים רבות גם לאחר צאתם ממצרים, אף שלא היו מתאוים לו[18], או גם נפשם קצה ממנו.

---

13) ראה כריתות ד, ב: "חמשה לאוין האמורים בדם כו'" ובפרש"י שם ד"ה ה' לאוין. תוס' ד"ה רק (בכורות טו, א). ובסהמ"צ להרמב"ם שרש ט: וכן באה האזהרה מאכילת דם שבע פעמים. ועד"ז הוא ברבינו בחיי כאן.

14) להעיר מרמב"ן כאן מה שהביא ממו"נ (ח"ג פמ"ו).

15) בעמק הנצי"ב שם מבאר: דאף ש־משעת מ"ת ואילך אינם צריכים להתחזק בדם שאינם להוטים עוד, מכ"מ שייך לשון

— מתאים לפירושם ולתוכנם, וכמו בפרש"י ר"פ דברים ד"ה ודי זהב (ראה לעיל ע' 1 הערה 2), ואתחנן ו, ז (ראה לקו"ש ח"ט ע' 33 הערה 7). ובכ"מ.

חזק, פי' הוי עומד בחזקך שלא לאכול דם, אבל עדיין תקשה הקושי' שבפנים.

16) ולכן מוסיף רש"י "לאכלו" בכדי לשלול הפי' שהיו שטופים בו היינו ש"היו זובחים את זבחיהם לשעירים תמיד ומקבצים הדם לשדים והם אוכלים ממנו וכו'" כבמו"נ (שם הובא ברמב"ן כאן). וכן הובא במלבי"ם כאן בפי' דברי הספרי (וראה ספורנו. ורבינו בחיי). וכ"ה בבאר מים חיים על פרש"י.

וטעמו דהרמב"ן בזה הוא כי לדעתו, הספרי מבאר טעם ריבוי האזהרות בדם אבל הלשון "חזק" אינו מתיישב מה חזוק ואומץ צ"ל בהזהר מן הדם כו' (ולכן מבאר כבמו"נ).

אבל בפשש"מ מובן בפשטות דמכיון ש־שטופים בדם לאכלו צריך חיזוק יתיר להבדל ממנו.

17) כבמו"נ ורמב"ן שם.

18) ע"ד מרז"ל כל נפש משיב את הנפש (ברכות מד, ב).

19) ראה באר מים חיים כאן על פרש"י, אבל (אם ציון מקום פירושו נכון) מפרש כן בדברי ר"ש בן עזאי כטעם למה הוצרך לחזקם בדם כיון שדם קל להשמר ממנו.

אמנם אין די בטעם זה למש"נ דוקא כאן "חזק" בדם, כי

א) כיון שהיו "שטופים בדם" הול"ל "חזק" גם בהאזהרה על דם שבספר ויקרא — ואדרבא עיקר מקומו שם בסמיכות למ"ת ולא (רק) בסוף האר־בעים שנה*[19].

ב) ועיקר: מכיון שכבר הוזהרו כמ"פ על אכילת דם לפני שנת האר־בעים, אין מסתבר כלל לומר שבמשך קרוב לארבעים שנה לא הועילו על אזהרות אלו כלל ועדיין היו שטופים בדם.

ג) ביותר קשה לומר, שבסוף אר־בעים שנה שכבר מתו כל העם היוצ־אים ממצרים, יהיו בניהם[20] שטופים בדם, ובפרט לאחרי שנאמרו בזה אז־הרות הקב"ה כמ"פ.

ולכן מביא רש"י הפי' השני (דעת ר"ש בן עזאי) שמה שנא' "חזק" כאן — אינו לפי שהיו שטופים אז בדם: "ולא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות" — שהרי אף ש"קל להשמר" מדם "שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, ק"ו לשאר מצות". ומוסיף רש"י בדברי ר"ש בן עזאי "שאין אדם מתאוה לו":

א) מכיון שזה ש"קל להשמר ממנו" הוא לפי "שאין אדם מתאוה לו", היינו שזהו דבר שבטבע האדם, מובן שכן הי' גם בזמן בו נאמר הציווי.

ב) שלא נאמר ש"קל להשמר" מדם דוקא לפי "שנפשו של אדם קצה ממנו"[21], כי (אף שאין זה היפך מן הדעה שהיו שטופים בדם כנ"ל, מ"מ) אז תהיינה הדעות של ר"י ור"ש בן עזאי רחוקות יותר זו מזו. ועוד ועיקר — ה"ז היפך המוחש: דבר שאין אדם מתאווה לו וגם מזהירין אותו ע"ז כמה פעמים — בודאי שקל לו להשמר ממנו.

ד. אמנם אין רש"י מסתפק בפירוש זה לבדו, ועוד זאת מביאו כפירוש השני (גם בנכונות הפי') — כי מכיון שסו"ס נאמר "חזק" גבי דם[22], קשה לומר שהוא רק בכדי ללמדך להתחזק בשאר מצות, ומסתבר יותר שגם איסור דם בעצמו צריך חיזוק.

ומשמע כן גם מהמשך הפרשה: בפרשה זו בא להתיר בשר תאוה[23] (שהיו אסורים בו ע"ע) וכמש"נ "כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר", "ואכלת בשעריך בכל אות נפשך" — וכשממשיך אח"ז "רק חזק לבלתי אכול הדם"[24], משמע

---

*19) פירכא גמורה אין כזה — כי מצינו כו"כ מצות שאפילו פרטי אופן קיום המצות ולא עוד אלא שהמצות עצמן נאמרו רק ב"אלה הדברים".

20) ואף שבראב"ע וכלי יקר (פסוק כה) כ' שטבע האב נמשך גם לבנים — ה"ז בנוגע לטבע (תכונות) הנפש ולא בנוגע לרגילות באכילה וכיו"ב, ובפרט שהזהירה התורה ע"ז כמ"פ, כבפנים.

21) כן פירש בעמק הנצי"ב בהספרי.

22) גם לא באזהרת שקצים שיש בהם "שיקוץ נפש" (פרש"י שמיני יא, מג), דנפשו של אדם קצה בהם (רש"י בפ' המשנה דמ־כות שם. וראה ב"מ סא, כ. פרש"י ס"פ שמיני).

23) ראה פרש"י פרשתנו יב, טו. כ.

24) וצפ"ז יומתק מה שרש"י מעתיק מהכתוב גם תיבת "רק".

בפשש"מ שגם בזה שייך "כי תאוה נפשך", תאווה מאיזה טעם שיהי', ולכן "ממה שנאמר (כאן) חזק אתה למד שהיו שטופין בדם לאכלו". משא"כ לדברי ר"ש בן עזאי, שהדם אין אדם מתאווה לו ורק שבא ללמד כו' — הרי סגנון האוהרה על אכילת דם (רק — למרות הנאמר לעיל — חזק) אינו מתאים להכתובים שלפניו.

ולכן מביא רש"י דעת ר"י לראשונה (במעלה), כי כן משמעות המשך הכתובים והקושי הוא רק מצד תוכן הענין (שהיו עדיין שטופים בדם או), כנ"ל.

ה. אמנם עדיין יש מקום לתלמיד ממולח להעיר: מאי טעמא אמר מר הכי ומר הכי ופליג על פירוש חברו — מאי אולמי' דהאי דוחקא מהאי דוחקא? לכן מביא רש"י שמו של בעל המאמר, כי כל אחד לשיטתו אזיל[25]:

לר"י מצינו[26] במש"כ[27] "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי גו'", שס"ל "דברים ככתבם, לגר בנתינה ולנכרי במכירה" (ופליג על ר"מ דאמר "אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה"). ולשיטתו זו בנדו"ד, שיש לפרשו שבא הכתוב ללמד על שאר מצות, או שמדבר בנוגע לדם עצמו — מפרשו "דברים ככתבם", שבא ללמד באוהרת דם עצמו, שנאמר "חזק" גבי דם לפי שצריך לחזקם בדם "לפי שהיו שטופים בו" — ואף שיש בזה דוחק, כנ"ל; ולכן גם מאריך (רש"י?) בלשונו "ממה שנאמר חזק אתה למד . . לפיכך הוצרך לומר חזק"[28].

שיטת ר"ש בן עזאי מצינו — א) לזרז ולחזק בקיום המצות אפילו ה־קלות, וכאמרו[29] "הוי רץ למצוה קלה (שפי' (גם אם לא גרסינן "כלחמורה"[30], וכגירסת אדה"ז[31]) לא — רק למצוה קלה, אלא — גם למצוה קלה[32], וכ־הטעם שמסיים) שמצוה גוררת מצוה"; ועד"ז להיפך בעבירה אומר "ובורח מן העבירה (וגם ע"ז הטעם) ועבירה גוררת עבירה".

ב) קיום מצוה קלה — מביא לקיום שאר המצות, גם חמורות יותר, ולאי־דך גיסא — בעבירה.

ולשיטתו — גם כאן באיסור דם: א) גם בציווי "שהוא קל להשמר ממנו" — צ"ל "חזק" באזהרתו, שבמ"ע הוא מש"א "רץ למצוה (גם) קלה"; ובל"ת (בכל עבירה) "בורח מן העבירה";

---

25) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 209 ס"ז ובהערה 36 שם. ובכ"מ.

26) פסחים כא, ב.

27) פרשתנו יד, כא.

28) ע"פ מה שנת' (לקו"ש ח"ה ע' 267 ובהערה 28 שם) ששיטת ר"י בכ"מ היא שר"י מפרש הכתוב כפי שמשמע מהכתובים עצמם אפי' במקום שממעט בכבודן של ישראל, מובן שכן היא שיטתו גם כאן שמפרש כפי המובן מהכתובים ומהמשך ה־פרשה עצמו. אף שע"ז ממעט בכבודן של ישראל לגלות "שהיו שטופין בדם".

29) אבות פ"ד מ"ב.

30) ראה תויו"ט שם ובשינוי נוסחאות למשניות שם.

31) בסידורו (ראה שער הכולל פ"ל אות ג: ואפשר שמזה הטעם הדפיסם אדמו"ר בסידור).

32) ראה פרש"י שם. וראה בפי' ה־רמב"ם שם "וכבר העירו חכמים ע"ה על הדוש נפלא בתורה יש בו זרוז על מעשה המצות כו'".

ב) „להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות... ק"ו לשאר מצות", כי הנאמר כאן הוא חיזוק לשאר המצות. דוגמת אמרו „הוי רץ למצוה קלה . . שמצוה גוררת מצוה", ותקיים גם שאר מצות, „ובורח מן העבירה", ועי"ז תהי' רחוק גם מ־שאר העבירות.

ו. והנה ע"פ האמור, ידעינן דשיטת ר"י היא — „דברים ככתבם" ושיטת ר"ש בן עזאי — לרוץ אפילו למצוה קלה והפכה — בעבירה. אבל מנלן שר"י לא ס"ל כר"ש בן עזאי שצ"ל „חזק" במצוה שקל לשומרה, ור"ש בן עזאי לא ס"ל כר"י ד„דברים ככת־בם"?

והביאור: איתא בסוף מס' ברכות[33]: תניא בן עזאי אומר פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים, למדתי כו'. אמר לו ר' יהודה עד כאן העזת פניך ברבך. אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך.

ולכאו' במאי פליגי?

וי"ל שר"י סבר דאף שתורה היא וצריך ללומדה, הרי, כרגיל בלימוד התורה — עליו לשאול ההלכה ב־ביהמ"ד, וזהו שאמר לרשב"ע „עד כאן העזת פניך" במקום שאלה בביהמ"ד.

אמנם ר"ש בן עזאי שמדגיש שצ"ל ריצה אפילו למצוה קלה, ועד"ז מובן ג"כ בנוגע לבירור הלכה — הרי ב־מקום שאפשר אין מספיק שאלת הלכה בביהמ"ד, כ"א לראות מעשה, אשר מעשה רב*[33], וע"ד מחז"ל[34] אין למ־דין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה (באם נוגע ויש מקום לטעות בטעם[35] המעשה) עד שיאמרו לו הל־כה למעשה — ולכן נכנס אחרי רע"ק לראות הנהגתו בפועל[36].

ועפי"ז מתורצת קושית החד"ג שם, „דמי הכריח ולהעיז פניו הי' לו לש־אול על דברים אלו מרבו".

והנה שם מתרץ ד„לא אסיק מדעתי' בהני מילי דאית בהו חשש איסור לשאול עליהם, ותורה היא וללמוד כו' דקאמר היינו לידע מה שיש שם ללמוד ממנו כו'".

ולא זכיתי להבין: הרי זה גופא הי' יכול לשאול את רבו אם „יש שם ללמוד ממנו" והי' לומד הדבר מפיו, ולא הי' צריך להעיז פניו ברבו.

והביאור הוא כנ"ל: שיטתו ודרכו של ר"ש בן עזאי, לעשות כל דבר וענין בתומ"צ באופן של ריצה והת־חזקות יתירה. ומכיון שאין פסק הל־כה יותר טוב וברור מ„מעשה רב", לא הסתפק בזה שישאל את רבו, אלא „נכנס אחריו לביהכ"ס" ללמוד ממנו ע"י שיראה הנהגתו בפועל.

משא"כ שיטתו של ר"י היתה שאין צריך לרוץ עד כדי להעיז פניו וכו', ואף שתורה היא וכו', די שישאל את רבו אם ישנם הלכות ודינים בשייכות לבית הכסא. והנהגת בן עזאי ה"ז

---

33) סב, א.
*33) שבת כא, א. וש"נ.

34) ב"ב קל, ב. וברשב"ם.
35) אבל כשאין מקום לזה — מעשה דוקא רב. עיין ב"ב שם.
36) ואף דאיתא שם לפנ"ז א"ל בן עזאי לר"ע „עד כאן העזת כו'", י"ל דמזה למד לעשות כן.

לשיטתי' דר"י — "עד כאן העזת פניך ברבך" [37].

עד"ז מצינו [38] לאידך גיסא: "בן עזאי אומר נאמר [39] מכשפה לא תחי' ונאמר [40] כל שוכב עם בהמה מות יומת, סמכו ענין לו, מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה. א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה, אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו, ולמה יצאו, להקיש להם ולומר לך, מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה".

וטעם מחלוקתם י"ל: בן עזאי דורש "סמוכין" בכל התורה כולה, "סמכו ענין" — הפרשה [41] בכללותה ועד כדי כך ללמוד מזה עונש סקילה. אבל ר"י מתמה "וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה", כ"א לומד הדין מזה ש"אוב וידעוני בכלל כו' ולומר לך כו' מכשפה בסקילה" — "מקרא מפורש" [42].

ז. מיינה של תורה שבפרש"י:

בטעם אזהרת דם מפרש הכ' "כי הדם הוא הנפש גו'". וביארו המפרשים [43] דאף שגם בבשר הבהמה נמצאת הנפש, מ"מ ישנו הפרש בין הבשר שבו נמצאת הנפש *[42] לדם ש"הוא [43] הנפש" עצמה *[43].

דהנה מכל דבר מאכל נעשה דם ובשר מבשרו ולכן נקבע בהאדם טבע המאכל שהוא אוכל [44].

וכאשר האדם אוכל בשר בהמה (טהורה) הרי א) אין בזה תוקף נפש (וטבע) הבהמה [45], ב) הבשר צ"ל נלעס ומתעכל ומשתנה וכו' עד שנעשה דם ובשר "ושב אל טבע הנזון"; אבל הדם שאין צריך עיכול וכו' כבשר וכיו"ב, הרי ע"י אכילתו הדם שהוא הנפש דהבהמה, יתחבר טבע ונפש הבהמה בנפש האדם ותתעבה כנפש הבהמה [46].

והמובן מזה, שאלו השטופים בדם, מדות דנפש הבהמית *[46] שלהם כטבע נפש הבהמה.

---

37) ובכל אופן צע"ק שהרי רע"ק רבו דר"י העיז פניו כו' (כנ"ל בהערה 36) — ומהי התמי' על רשב"ע? ואת"ל ד(עדיין) לא ידע ר"י עובדא זו — למה לא ענה רשב"ע לר"י — מעשה רב שרע"ק עשה כן.

38) ברכות כא, ב. וש"נ.

39) משפטים כב, יז.

40) שם, יח.

41) פרש"י ברכות שם רע"ב.

42) רמב"ן אחרי יז, יא. תינוך מצוה קמח בתחלתה. עקדה אחרי (שער מו). אוה"ח אחרי שם. אברבנאל כאן "בטעם השני". ועוד.

43) להעיר מתניא פ"א "המתלבשת".

*43) להעיר מברכות (מד, ב): כל נפש משיב את הנפש וכל קרוב לנפש משיב את הנפש.

44) וכמבואר (רמב"ן ויקרא יא, יג ועוד) בטעם איסור אכילת בע"ח הדורסים וטורפים כי מוליד אכזריות בלב האוכל.

45) באוה"ח שם "ואין הנפש בבשר כל עיקר". אבל מרמב"ן ואברבנאל וכו' שם מובן כבפנים.

46) ואף אשר איסור אכילת דם הוא כאשר כבר יצא ממנו נפש הבהמה, י"ל (גם את"ל שנפשו לחוץ והדם הוא רק כלי אליו — ראה בכ"מ שנסמנו בהערה 42) שגם לאחרי צאת הנפש נשאר עדיין רוח נפש הבהמה בדם, וע"ד המבואר בהנוגע לגוף האדם (ד"ה שובה תרנ"ט). וראה אלשיך אחרי שם.

*46) וה"ז פועל גם במדות דנפה"א שלו.

וזהו ב' הפירושים שבפרש"י:

בתחלה מדבר בזה ש"היו שטופים בדם" ו"לפיכך הוצרך לומר חזק" והוא הציווי על החיזוק בתקון ובירור מדותיו הטבעיים[47] של נפש הבהמית.

ופי' זה אומרו ר"י, כי ר"י הוא מל'[48] "הפעם אודה את ה' " שהוא בחי' הודאה וביטול[49], ומצד זה ה־עבודה היא בביטול ובירור מדריגות הכי תחתונות, עבודת אתכפיא — היינו שיש לו שייכות למדות טבעיים דנפש הבהמית, וצריך לבררם ול־שנותם.

אבל ר"ש בן עזאי דעבודתו "הי' בבחי' רצוא דוקא שכל חפצו ומגמתו הי' לעלות למעלה כו' וכמו"כ בעסק התורה שלו נפשו חשקה[50] בתורה וכו'"[51], ואשר לכן כל ענין של תומ"צ עשה באופן של ריצה והתחזקות, כנ"ל, לדעתי' "לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות", והיינו שהכתוב לא בא על בירור ושינוי מדות טבעים — אלא להזהירך להתחזק במצות, להזהירך מל' זוהר ואור[52], היינו שעל האדם להתחזק ולהתעלות כו' ולהאיר נפשו באור אלקי בענין המצות —

אם בדבר "שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו", ז.א. אם בענין כזה ש־בלא"ה אין אדם מתאוה לו מצד מדותיו הטבעים דנפשו הבהמית ומובדל ממנו גם מצד[53] טבע מדותיו[54], מ"מ "הוצרך לחזק באזהרתו", שגם בזה עליו להת־חזק עוד יותר באזהרתו, בבחי' אור אלקי, היינו לעלות מעלה בהבדלה גם מטבע מדותיו —

"ק"ו לשאר מצות" בעניני מצות כאלו שנפשו של אדם מתאוה להן — עאכו"כ שעליו להתחזק ולהתעלות לה־יות באופן של הבדלה מזה[55], ולה־איר נפשו באור אלקי.

(משיחת ש"פ ראה תש"ל)

---

47) להעיר מתניא פט"ו. וראה ד"ה זה היום תרצ"ד פ"ה. ובכ"מ. וראה לקו"ד ח"א ע' נו סע"א ואילך. התמים ח"ו ע' סו [298] ואילך.

48) ראה המשך וככה תרל"ז ספ"פ.

49) וראה תו"א (מד, א. מה, א ואילך) בבחי' הודאה שביהודה.

50) יבמות סג, ב.

51) ד"ה אחרי מות תרמ"ט אות יג (קרוב לסופו). ועוד. וראה לקו"ש ח"ג ע' 990 ובהערות 11, 12 שם.

52) וכידוע (ספר המאמרים תש"ח ע' 240, וראה אגה"ק סו"ס ז) בפי' אבוך במאי הוי זהיר טפי.

53) להעיר מח"פ להרמב"ם פ"ו (הובא בדרמ"צ פד, ב) שהרעות שהם רע גם מצד השכל צריך לומר ע"ז אי אפשי.

54) ראה בח"פ שם.

ראה ב

א. עה"פ[1] "אחרי ה"א גו' ובו תדבקון" מפרש רש"י התיבות "ובו תדבקון": "הדבק בדרכיו גמול חסדים קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב"ה". כוונתו של רש"י, בפשטות, היא ליישב התמי' בזה: וכי אפשר להדבק בהוי' אלקיכם[2]? ומתרץ שפי' רוש הכתוב הוא "הדבק בדרכיו גמול חסדים וכו' כמו שעשה הקב"ה" — שעי"ז אתה דבוק בהקב"ה.

וצלה"ב:

א) ענין זה שעל האדם להדבק בהקב"ה כבר נאמר קודם לכן — בס"פ עקב[3] "ולדבקה בו", ועוד לפנ"ז — "ובו תדבק"[4] — ובכ"ז אין רש"י מסביר שם, כבפרשתנו, שענינו דבקות בדרכיו:

עה"פ "ולדבקה בו" פירש רש"י: "אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליכם כאלו נדבקת בו"; ועה"פ "את ה"א תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע" מפרש רש"י "את ה"א תירא — ותעבוד לו ותדבק בו ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע".

והנה מה שלא מפרש גבי "ולדבקה בו" כמו שפי' בפרשתנו — "הדבק בדרכיו" — י"ל[5] הטעם כי זה נאמר בפירוש בפסוק זה (ולפני "ולדבקה בו") "ללכת בכל דרכיו" ובפרט ע"פ פרש"י "הוא רחום כו' הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים"; אבל בנוגע לאידך קרא ד"ובו תדבק" קשה: מאחר שדבקות בהקב"ה א"א לפרש כפשוטו, ולכן הוצרך רש"י לפרש ענינו (בס"פ עקב ובפרשתנו), א"כ הו"ל לפרש זה על "ובו תדבק" הנאמר לפני פסוקים אלו[6]?

---

1) פרשתנו יג, ה.

2) וע"ד מה שמקשה בס"פ עקב עה"פ (יא, כב) ולדבקה בו "אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא". וראה לקמן בפנים ובסוף ס"ד.

3) יא, כב.

4) עקב י, כ.

5) כמו שפירש בדברי דוד (להט"ז) וב"ש"ח (בס"פ עקב).

6) בדברי דוד שם: ד"שם אין שייך להקשות וכי אפשר לומר כן דה"נ קאמר הכי אם אפשר לך לדבוק בו אז ובשמו תשבע אלא שא"א לך לדבק בו לכן לא תשבע בשמו (משא"כ כאן (בס"פ עקב) שמצוה עלינו שנדבק בו)".

אבל לאחרי שרש"י מפרש שם שכוונת הכתוב היא "ולאחרי שיהי' בך כל המדות הללו אז ובשמו תשבע" (ראה מפרשי רש"י (בהפסוק "ובו תדבק"). ובדברי דוד (שם) כי' שהכתוב מוסיף "דמצוה להשבע") הו"ל לפרש מהו הפי' ד"ובו תדבק".

ומ"ש בש"ח (כאן) דעל ובו תדבק לא הוצרך רש"י לפרש משום דבפשש"מ פירושו הדבק בדרכיו ומה שהוצרך לפרש כאן "דלא נטעה לומר ולפרש הקרא אחרי ה' תלכו וכו' ולאחרי שיהיו בך כל המדות הללו אז ובו תדבקון להיות כל השגחתו עליכם", א"מ בדרך הפשט: א) מנין הפשיטות בפשש"מ ד"בו (תדבק)" פירושו (הדבק) בדרכיו. ב) "ובו תדבקון" דפרשתנו הוא ציווי שעל האדם לעשות בהמשך לשאר הציווים שבהפסוק, ולא הבטחה שהקב"ה ישגיח עליהם.

ב) לאידך גיסא: מזה שלא פרש"י ענינו של "ובו תדבק", וכן בפ' ואתחנן [7] שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם גו' " ואין רש"י מפרש ענינה של דבקות בה' — משמע שענינה מובן בפשטות ועד כ"כ שאין צורך לפרשו — וא"כ קשה: פירושו של רש"י הנ"ל בס"פ עקב ובפרשתנו למה לן (באם הוא — כהפי' בפ' ואתחנן כו'), או מנ"ל (באם אינו כפי' הנ"ל)?

ב. גם צריך להבין בפרש"י של־פנינו: "גמול חסדים קבור מתים בקר חולים" מהו תוכנו של "גמול חסדים" כאן? ועוד: הרי גם "קבור מתים" ו"בקר חולים" בכלל גמילות חסדים הם [8]?

אמנם בזה י"ל ש"גמול חסדים" כאן אינו ענין פרטי, כ"א "גמול (כל מיני) חסדים" וזהו תוכנו וענינו של "הדבק בדרכיו" בכלל, אשר פרטיו הן "קבור מתים בקר חולים".

אבל אינו מובן:

א) בפ' עקב עה"פ "ללכת בכל דרכיו" מפרש רש"י "מה הוא גומל חסדים אף אתה גמול חסדים", מבלי לפרט את הפרטים דקבורת מתים ובקור חולים — ומה נשתנה כאן בפרשתנו? ואם מן הצורך לפרש ה־פרטים ד"גמ"ח", הו"ל לפורטם לעיל בפ' עקב במקום שהענין (ד"גמילות חסדים") בא לראשונה?

ב) מדוע לא קחשיב רש"י בהפרטים של "גמול חסדים" הנ"ל, גם את ה־פרט של גמילות חסדים בממונו, היינו הלואת כסף לנצרכים [9]; ואדרבה, לכל לראש הו"ל להביא סוג זה (העיקרי) דגמ"ח, מכיון שהוא חיוב ומצוה מפו־רשת בתורה "אם כסף תלוה" [10]; וב־פרט שהלואת כסף הוא חסד שאפשר לגמול עם כאו"א בכל מצב שהוא [11], והיא מצוה תדירה ומצויי' הרבה יותר מקבורת מתים ובקור חולים?

ג) המקור לפירושו של רש"י, הוא לכאורה מס' סוטה [12], אבל פרש"י הוא בשינוי ובהשמטות:

בגמרא נדרש זה על תחלת הפסוק "אחרי ה"א תלכו — להלך אחר מדו־תיו", ואילו בפרש"י מובא הענין על סיום הפסוק "ובו תדבקון".

בגמרא איתא ג"כ "מה הקב"ה מל־ביש ערומים, הקב"ה ניחם אבלים" — ואילו רש"י בפירושו אינו מביא ב' ענינים אלו. ביותר תמוה הדבר: כ"א מב' הענינים נלמד בגמרא (הנ"ל) מפשוטו של מקרא מפורש ושנאמרו לפני פרשתינו: "הקב"ה מלביש ערו־מים" ממ"ש [13] "ויעש ה' אלקים לאדם

---

7) ד, ד.

8) דהרי בלשון תורה גמילות חסדים היא עשיית חסד הן בגופו הן בממונו וכו' (משא"כ בל' המדוברת עתה דהיא הלואת ממון). וראה ב"מ (ל, ב) ביקור חולים היינו גמ"ח, קבורה היינו גמ"ח (ועיין סוכה מט, ב. ירושלמי פאה פ"א מ"א). והאה רע"ב פאה פ"א מ"א וגמ"ח וכו' כגון ביקור חולים ולקבור מתים.

9) וגם עזר בכלל לנצרכים שגם בזה ציוני מפורש "כי ימוך אחיך והחזקת בו" (בהר כה, לה).

10) משפטים כב, כד. פרש"י שם.

11) הגם דבכתוב נאמר את העני, הרי פרש"י שם ש"עני ועשיר עני קודם" ולא לשלול עשירים.

12) סט"א (יד, א). וכן משמע מהרא"ם כאן שהביא הגמ'.

13) בראשית ג, כא.

ולאשתו כתנות עור וילבישם", "הקב"ה ניחם אבלים" מהא דכתיב[14] "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק" — ורש"י השמיטם אף שהוא בעצמו מפרש עה"פ "ויברך אלקים את יצחק — נחמו תנחומי אבלים"?

ד) כמו"כ את הראיות מקראי (שבגמרא) ש"קבור מתים ובקר חולים" הם "דרכיו" של הקב"ה לא הביאם רש"י — והא ניחא בנוגע בקור חולים, משום שכבר פירש זה רש"י בר"פ וירא ש"וירא אליו ה' " — "לבקר את החולה"; אבל בענין "קבור מתים" הו"ל להביא הראי' שהקב"ה קבר מתים, והיינו הפסוק "ויקבר אותו בגי"[15] הנאמר בנוגע למשה, שהרי הפסוק הזה הוא לאחרי פרשתנו — בסוף פ' ברכה?

ה) מהו הטעם שרש"י נקט "קבור מתים" לפני "בקר חולים"? הרי סדרם הפוך הן מצד סדר מאורעות אלו בחיי האדם (בקור חולים קודם), והן מצד הסדר בקראי ש"עשה הקב"ה", שמתחלה "בקר חולים" (אברהם), ו־אח"כ "קבר מתים" (משה).

ג. והביאור בכ"ז:

בפ' "ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום" אין צורך לפרש "דבקים" כי כבר למדנו ענינו לעיל בפרשת וישלח[16]: "ותדבק נפשו בדינה וגו' ", שהכתוב עצמו מפרשו מיד לאח"ז, שענינו של "ותדבק" הוא "ויאהב את הנערה". ועד"ז מובן בפשטות במש"כ "ואתם הדבקים בה"א", שבנ"י דבוקים הם בנפשם בה"א באהבה לה'[17], ולכן לא הוצרך רש"י לפרש זה בפ' ואתחנן. ועד"ז במה שנא' בפ' עקב: "את ה"א תירא . . ובו תדבק", ג"כ יש לפרשו שהוא ענין של דבקות בה' באהבה — והכתוב "ואתם הדבקים" דיבר ב־הוה, שהיום הם דבקים בהוי' בפועל, והכתוב בפ' עקב הזהיר על העתיד[18], שכשיכנסו לארץ צ"ל דבקים בה': "ובו תדבק"[19].

אבל "ולדבקה בו" (דסוף פ' עקב) א"א לפרש שענינו דביקות באהבה מאחר שזה בא בציווי בפ"ע, ובכתוב

14) חיי שרה כה, יא.
15) ברכה לד, ו.
16) לד, ג.

17) בתו"ת פ' ואתחנן (שם) כתב שטעם מה שלא פירש הגמ' (כתובות קיא, ב) ואתם הדבקים, שהוא מלשון דבקות ה־נפש מאהבה וחיבה יתירה כו' — "משום דמדה זו היא היותר גדולה באהבת ה' ומסוגלת רק ליחידי סגולה כו' וא"א לומר כזה לכל המון העם כו' ". אבל בפשש"מ אין זה קושי', כי, אף שדביקות זו מחמת אהבה וכו' אינה שוה בכל אחד, מ"מ אפ"ל בכאו"א לפי ערכו ומעלתו כו'. ולהעיר מהא דראו במוחש דאפילו קל שבקלים מסנ"פ על קדה"ש.

18) וגם אם הי' הכתוב בפ' ואתחנן ג"כ ציווי לא הי' קשה הכפלתו, כי בכו"כ ציוויים כללים מצינו ב(משנה) תורה הכפלתם, וכמו שמירת המצות (ואתחנן ד, א. ו, מ. ה, א. ו, ב. יז, ז, יא. ובכ"מ בפ' עקב). ליראה את ה' (ראה שם ו, ב. יג, עקב י, יב. כ. ועוד) וגם באהבה עצמה (ו, ה. י, יב. יא, א. ועוד). ורק במקומות ספורים מהנ"ל מפרש רש"י הכוונה שבהכפלתם.

וגם בדרך ההלכה כן הוא, ראה (בענין זה עצמו) סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ח' "וכבר נכפל זה הציווי . . וכבר נכפל זה הענין כו' ". ועד"ז בכ"מ.

19) נוסף לזה הרי רש"י בעצמו מפרש שהכוונה בהכתוב (בעיקר) הוא ש"לאחר שיהיו בך כל המצות הללו אז ובשמו תשבע" (ראה מפרשי רש"י שם).

זה עצמו: "לאהבה את ה"א ללכת בכל דרכיו" (ומסיים) "ולדבקה בו" — והרי אין לומר שחזר הכתוב מיד לצוות עוה"פ על ענין האהבה וכו'; ועכצ"ל שהכוונה לדביקות (יותר כללית, דהיינו) לאחרי שבא "לאהבה את ה"א", וגם "ללכת בכל דרכיו", שיתעלה עוד ויגיע לבחי' "ולדבקה בו" ממש. ומכיון שכן, קשה (לרש"י): "אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא", היינו, איך אפשר "לדבקה בו" בדביקות, שהיא למעלה מדביקות שע"י האהבה לה', "והלא אש אוכלה הוא"? ולכן צל"פ: "הדבק בתלמידים וב־חכמים ומעלה אני עליכם כאלו נדבקת בו"[20].

ד. והנה הפסוק (בפרשתנו) "אחרי ה"א תלכו ואת מצותיו תשמרו גו' ובו תדבקון" נאמר באמצע הפרשה הדנה בנביא שקר מסית ומדיח: "כי יקום בקרבך נביא או חולם גו' ובא האות והמופת גו' לאמר נלכה אחרי אלקים אחרים גו' ונעבדם לא תשמע אל דברי הנביא ההוא גו' כי מנסה ה"א אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה"א בכל לבבכם ובכל נפשכם".

ולכן הפסוק "אחרי ה"א תלכו" הבא מיד לאחרי הפסוקים הנ"ל, מובן ש־תוכנו לשלול ולסתור את דברי הנביא השקר, שהוא אמר "נלכה אחרי אלקים אחרים גו' ונעבדם", הנה לעומת זה הזהירה התורה כי "אחרי ה"א תלכו . . ואותו תעבודו"[21]; אמנם מה ש־הוסיף הכתוב בסיום הדברים "ובו תדבקון" אי"מ מהו ענינה של דביקות זו? — כי הלא א"א לפרש כבכתובים הקודמים, כדלהלן:

א) אין לומר שהכוונה בזה לדביקות הנפש באהבה (כבפ' ואתחנן) — כי הרי הכוונה כללית בזה שהקב"ה נותן ממשלה*[21a] לנביא השקר לעשות אות — מפורשת היא בפרשה (בפסוק ש־לפנ"ז): "לדעת הישכם אוהבים את ה"א גו'", ז. א. שאהבת ה' היא תכ־לית ועיקר של כל הענין המדובר כאן — ואיך יתכן שחזר הכתוב להז־היר עלי' בתור פרט אחד[22]? ועוד: בפסוק זה עצמו באה אזהרה מפורשת "ואת מצותיו תשמרו", ובהאי בכללן של "מצותיו" היא מצות אהבת ה'[23].

---

20) ומה שאינו מפרש כבגמ' (כתובות קיא, ב) כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו, כי בפשש"מ: נוסף ע"ז דמכיון שלדבקה בו נאמר כשישראל היו עדיין במדבר (ראה בפרש"י פסוק כג: עשיתם מה שעליכם) לא הי' שייך כ"כ הפרקמטיא וכו', הנה (גם בנוגע לשאר הדברים) הציווי דלדבקה בו הוא לכל ישראל לא רק לאלו שיש להם בנות ונכסים כו'.

21) וזהו שפירש"י "ואותו תעבודו — במקדשו", היינו עבודת הקרבנות (רא"ם ושפ"ח), כי זהו לעומת "ונעבדם" (שאמר הנביא) שבזה נכלל להקריב קרבנות לע"ז.

וע"פ מש"כ בפנים שהכוונה בהכתוב היא להזהר מלשמוע ומלילך אחר הנביא השקר כו', יובן גם מה שפירש"י "ואת מצותיו תשמרו — תורת משה" (ולא תורת הנביא השקר) "ובקולו תשמעו — בקול הנביאים" (ולא הנביא ההוא).

*21) בפרש"י. וצ"ע כוונתו. ואכ"מ.

22) ובפרט שכבר כתב (לא רק "הישכם אוהבים" סתם אלא גם) בכל לבבכם וכל נפשכם.

23) שהרי רש"י מפרש ואת מצותיו תשמרו "תורת משה" ולא "זו מצות לא תעשה" (כבספרי). ראה מפרשי רש"י (רא"ם ושפ"ח) שהכוונה בזה לתורת משה כולה

ב) וכן קשה לפרש שהדבקות בפר־שה זו פירושה דביקות בתלמידים וחכמים (כדבסוף פ' עקב): מכיון שהפסוק כאן מונה והולך כמה ענינים ובסדר של מעלין בקודש בעילוי אחר עילוי: "אחרי . . ואותו תעבודו", הרי מובן שהענין שבסיומם, "ובו תדבקון", הוא הכי נעלה שבכולם, היינו ש"ובו תדבקון" (מאחר שאא"ל שהמכוון לדביקות נפשית באהבה, כנ"ל), היינו בתכלית הדביקות (למעלה מדביקות שבמצות ואהבת את ה'א), דביקות שאין למעלה הימנה — ולכן אין לומר שהכוונה לדביקות בתל־מידים וחכמים; כי אף שעי"ז מת־דבקים בהקב"ה מטעם "עבד מלך מלך"[24], מ"מ כיון שהת' וחכם ה"ה בו"ד, אין זו דביקות בהקב"ה אפילו לא כב"ואהבת גו' מאדך", כ"א (כפי' רש"י שם) "מעלה אני עליכם כאילו נדבקת בו"[25].

וכיון שכן מהי דביקות הלזו? — לכן מפרש רש"י (ומיישב בזה גם את הקושיא איך אפשרית דביקות כזו? אלא שאין צורך לפרש כאן הקושיא עוד הפעם לאחר שהקשה כבר בפירושו בסוף פרשת עקב): "ובו תדבקון — הדבק בדרכיו, גמול חסדים כו' כמו שעשה הקב"ה", היינו שבזה שאתה דבוק בדרכיו הנך דבוק "בו" ממש[26]. (משא"כ בס"פ עקב דלא מצי לפרש "הדבק בדרכיו", מאחר שכבר נאמר בפסוק הקודם "ללכת בכל דרכיו", כנ"ל, ומן ההכרח לה־עמיס בו ענין נוסף, והיינו דביקות בתלמידים וחכמים).

ה. עפ"ז יובן מה שרש"י קחשיב ב"הדבק בדרכיו" רק "קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב"ה":

מכיון שאזהרת "ובו תדבקון" באה בסוף כל הציווים המנויים בהכתוב, וביניהם גם "ואת מצותיו תשמרו", הרי מובן שהציווי על דביקות זו (— הדבק בדרכיו) הוא בדבר שחיובו אינו מצוה בין המצות, היינו שלולי הציווי "הד־בק בדרכיו" לא הי' עושהו מצד ציווי מפורש אחר,

ולכן מפרש רש"י "הדבק בדרכיו גמול חסדים — קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב"ה", רק דברים אלו אנו מוצאים שהקב"ה עשאם באופן שבדוגמתם גבי האדם לא הי' מחוייב לגמול חסד זה מצד מצוה וחיוב (ורק משום הציווי "הדבק בדרכיו" יעשם);

בקור חולים — (גם) במצב שהקב"ה בא לבקר את אברהם, וכמו שפרש"י "וירא אליו — לבקר את החולה"[27],

---

שכל המצות נכללים בה. ואהבת ה' כבר נצטוו עליו' (ראה לעיל הערה 18).

והטעם שאינו מפרש בהפסוק לאהבה את ה', כמו שמפרש ואותו תיראו, הוא כנ"ל בפנים שזהו תכלית ועיקר הענין המדובר כאן לדעת הישכם אוהבים כו'.

24) פרש"י לך טו, יח. דברים א, ז.

25) כדברי דוד בס"פ עקב: שמה ש־פרש"י כאן הדבק בדרכיו "לפי שהוא יותר פשוטו מלפרש הדבק בתלמידים" אבל אינו מפרש הטעם.

26) ולא כמ"ש בש"ח דפשש"מ ובו תדבק פירושו הדבק בדרכיו כו' עד שרש"י אינו צריך לפרשו (ראה לעיל הערה 6 דמנין לנו בפשש"מ שבו (תדבק) פירושו (הדבק) בדר־כיו) אלא שרש"י בא לומר שכוונת הכתוב בזה שאומר "ובו תדבקון" הוא הדבק כ־דרכיו שעי"ז אתה דבוק בו, כבפנים.

27) ראה ש"ח (ר"פ וירא) שמה שכ'

עם היות שבודאי כמה מאנשיו ורעיו באו לבקרו[28].

ועד"ז ב„קבור מתים"[29] — שאין הכוונה לזה שהקב"ה קבר את משה (שהתלמיד לא למד עדיין עד"ז ואם לזה מתכוון הו"ל לרש"י להביא ה־כתוב „ויקבור אותו בגי"), כ"א ל־

רש"י „לבקר את החולה" ולא כתב (בקר־צור) „לבקרו" כדי להשמיענו שזהו מצד הענין דביקור חולים (סתם) — אפילו באם הי' זה מישהו אחר.

28) וכמו „ממרא" ש„הוא נתן לו עצה על המילה . . ונגלה אליו בחלקו" (פרש"י ר"פ וירא).

ואף שפרש"י (שם) „הוציא הקב"ה חמה מנרתקה שלא להטריחו באורחים ולפי ש־ראהו מצטער שלא היו אורחים כו' ". הרי נוסף ע"ז שזה הי' ביום השלישי (כבפרש"י שם) משא"כ בשני ימים הראשונים (ראה לקו"ש ח"ה פ' וירא ששייך ביקור חולים גם בשני ימים הראשונים ושי"ל שהקב"ה בקר את אברהם גם ביום א', ראה שם ס"א) הנה גם בנוגע ליום השלישי לא היו אורחים (הקשורים בטרחה וכו') אבל איך אפ"ל שמכל ב"ב דאברהם לא ביקרו אף אחד! וממרא הרי, כנ"ל, הי' זה בחלקו.

29) ראה עד"ז במפרשי סהמ"צ להרמ־ב"ם שרש א'* בישוב דעת הרמב"ם, שבס־המ"צ (מ"ע רלא. ועד"ז ברי"פ י"ב מהל' אבל) כי שהקבורה היא מ"ע של תורה, וברפי"ד מהל' אבל כתב שהיא מ"ע של דבריהם. וביארו דכשאין מי שיתעסק בקבו־רתו וכן על הקרובים היא מצוה מהתורה. אבל לשאר כל אדם (במקום שישנו מי שיתעסק בקבורת המת) חייבים לסייע לקרו־בים כמצות בקור חולים וזה בכלל גמ"ח מדרבנן.

---

*) לב שמח (קרוב לסופו) ד"ה והנ"ל בזו. קנאת סופרים ד"ה איברא דלגבי. וראה באו"א קצת במרגניתא טבא שם קרוב לסופו ד"ה ואין להקשות (ואילך).

קבורת אהרן (שהתלמיד למד כבר עד"ז) שהיתה ע"י הקב"ה; שהרי הסתלקותו היתה במערה[30] ובהפסוק נאמר[31] רק „וימת אהרן שם בראש ההר (ומיד) וירד משה ואלעזר" (ולא נזכר שם כלום אודות קבורתו, כמו במרים שנאמר[32] „ותקבר שם"[33]) — אבל בפ' עקב נאמר „ויקבר שם". וע"כ שהקב"ה התעסק בקבורתו, אף שרבים מבנ"י היו בודאי מוכנים להת־עסק בזה.

ולא עוד אלא שמוכרח לומר — לפרש"י — שהקב"ה התעסק בקבו־רתו — שהרי כל בנ"י לא ידעו שמת עד שהראום מוטל במטה[34], אלעזר בלבשו בגדי אהרן (בחייו) נעשה כה"ג — עליו נאמר לאביו לא יטמא[35] וכן משה (שרק בניו יקראו על שבט ה־לוי[36]) ושמש בכה"ג בימי המילואים — ולא מצינו שהורידוהו מגדולתו זו — אסור להטמא לאהרן[37], ולא הי'

---

30) פרש"י חקת כ, כו.

31) שם כח.

32) שם א.

33) וגם בפי מסעי (לג, לח) נאמר בנוגע לאהרן רק „וימת שם" ולא נזכרה קבורתו. משא"כ בפ' עקב (י, ו) שנאמר ויקבר שם. וראה פרש"י שם.

34) פרש"י חקת שם, כט.

35) אמור כא, יא.

36) פרש"י שמות (ד, יד). וראה לקו"ש ח"ו ע' 175 הערה 28.

37) ואף שמהלשון בפרש"י חוקת (שם, כו) „מיד חמד משה לאותה מיתה" משמע שהיו בהמערה בעת המיתה (וא"כ נטמאו בטומאת אוהל),

מ"ש „לאותה מיתה" כאן — אין הפי' מיתה עצמה (שהייתה בנשיקה) כ"א ההכנה אלי' — מטה מוצעת כו' כי: א) מיתה עצמה — לא הוזכרה כלל בפרש"י כאן (משא"כ בהאזינו לב, ג. וצ"ע). ב) מיתת

בזה ענין דמת מצוה[38] שהרי יכלו לקרוא לבנ"י להתעסק בזה.

ו. ועפ"ז מובן שאין מתאים כאן להביא הפרט של גמ"ח בממונו, הל־ווואת ממון לאיש הישראלי, כי, נוסף ע"ז שלא מצינו בזה "שעשה (כן) הקב"ה", הלא הוא ציווי מפורש בתורה "אם כסף תלוה" ובמילא נכלל כבר בהציווי "ואת מצותיו תשמרו".

ועד"ז יש לבאר ג"כ למה השמיט רש"י "מלביש ערומים" (שבש"ס), אעפ"י שאי"ז ציווי מפורש בתורה, ומצינו שהקב"ה "הלביש ערומים" שנאמר "ויעש ה' אלקים לאדם ול־אשתו כתנות עור וילבישם" — בכ"ז מובן שצ"ל כן גם לולא הציווי ד־הדבק בדרכיו:

כשאדם מלביש ערומים במצב ה־דומה לזה דאדם ואשתו, שלא הי' מי שילביש אותם זולת הקב"ה — ה"ז מצוה מפורשת ובפרט בנוגע ללבוש (ובמכש"כ וק"ו ממש"נ בכסות יום — אף שיש לו חלוק וכו') עד בא השמש תשיבנו לו[39].

[ועפ"ז גם יומתק הא דע"פ פשוטו ש"מ לא פרש"י (גם לא כדוגמא נוספת על קבורת אהרן) "קבור מתים, כמו שקבר הקב"ה (גם) את משה, כמ"ש ויקבור אותו בגי" (כבגמ'), כי [נוסף ע"ז שאין הכרח לומר שהקב"ה קברו, וכנראה מזה שרש"י הביא שם פי' השני ש"הוא קבר את עצמו", הנה גם לפי פי' הראשון "שהקב"ה בכבו־דו" קברו] מכיון שהדבר הי' צ"ל באופן ש"לא ידע איש את קבורתו" (מאיזה טעם שיהי') א"כ לא היתה אפשרות שבנ"י יתעסקו בקבורתו — ושוב אין לנו הוכחה מזה להנהגת "ה־דבק בדרכיו" גם במקום שיש מישהו אחר שיכול להתעסק בזה].

ז. ומעתה יתבאר גם טעמו של רש"י שדוקא בפרשתנו הוצרך לפרש הענינים ד"גמול חסדים". משא"כ ב־ס"פ עקב בהפסוק "ללכת בכל דרכיו" שמפרש "הוא רחום ואתה תהא רחום הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים" מבלי לבאר פרטיו של "גמול חסדים":

"ללכת בכל דרכיו" (בס"פ עקב) נאמר בהמשך וכפי' להתחלת הענין "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה" — ומבאר ומפרש "(לאהבה את ה"א) ללכת בכל דרכיו גו'". וא"כ מובן שכוונת הכתוב להליכה בדרכיו ("הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים") ה־כוללת כל עניני גמ"ח — בין שיש עליהם ציווי מפורש בתורה, ואדרבא לכל לראש הן אלו הנכללים ב"כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם", ובין אלו שאין עליהם ציווי מפורש, שחיובם הוא משום "שהוא גומל חס־דים כן גם אתה".

משא"כ בפרשתנו, הרי אזהרה זו ד"ובו תדבקון" באה לאחרי שכבר נצטוו "ללכת בכל דרכיו — הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים"; ועוד:

נשיקה הי' גם במרים — כפרש"י (חוקת כ, א).

ועוד ועיקר: הנוגע בקבר (ופשיטא — המקבר) וכן הנמצא באוהל — מפורש בקרא דטמא. משא"כ הנמצא במערה (שאינה בדוגמת אוהל).

38) פרש"י אמור שם.

39) משפטים כב, כה.

בפסוק זה כבר נאמר "ואת מצותיו תשמרו" (ולא כהקדמה לסיום הכתוב "ובו תדבקון", אלא כפרט בפ"ע)[40], הרי מובן שאין המדובר כאן בכל ענייני "גמ"ח" ולכן צריך רש"י לפרשן ולפרטן[41].

ח. והנה מכיון שענינם של "גמול חסדים", קבור מתים ובקר חולים כאן הנם באופן שאין על האדם לעשותם (מחמת מצוה וחיוב) אלא רק משום שהקב"ה עושה כך ועל האדם לידבק בדרכיו, לכן נקטם רש"י דוקא בסדר הזה: קבור מתים ואח"כ בקר חולים (אף שבעשיית הקב"ה וגם בסדר ה־ מאורעות בחיי האדם הם בסדר הפוך כנ"ל):

קבור מתים — ענין טרחא ויגיעה, אבל אין בזה חשש שהאדם יוזק עי"ז; משא"כ בקר חולים, טרחא ויגיעה אבל מועטת מהנ"ל אבל מקום לחשש שהמבקר יוזק ממחלתו של חבירו, ולכן מביאו בסדר ד"קבור מתים" ואח"כ "בקר חולים", מהקל אל הכבד. וכנ"ל שהכתוב מונה עילוי אחר עילוי.

ועפי"ז יובן מה שלא הובא ברש"י גם "נחם אבלים כמו שעשה הקב"ה כמ"ש ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק", כי

[נוסף ע"ז שרש"י הביא שם פי' שני, שמזה מוכח שע"פ פשש"מ ישנו קושי בהפי' "נחמו תנחומי אבלים"[42]],

מובן הוא במכש"כ וק"ו משני ה־ דברים "קבור מתים ובקר חולים";

ומה בעניינים הנ"ל הקשורים ב־ טרחה רבה (— קבור מתים) או בחשש של סכנת חולי (— בקר חולים) על האדם לידבק בדרכיו ולגמול חסדים

---

40) ועפ"ז מובן גם מה שרש"י אינו מביא * פרנס עניים (ראה לעיל הערה 9), שהרי גוסף ע"ז שהאדם הי' עושהו בלא"ה ונכלל בללכת בכל דרכיו הוא רחום . . הוא גומל חסד כו', הנה הוא ציוי מפורש בתורה "וכי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו" כנ"ל, ונכלל ב"ואת מצותיו תשמרו".

41) אבל אין לפרש שכוונת רש"י היא ג' דברים, גמ"ח בכללות בכל הדברים, וקבור מתים ובקר חולים אפילו במקרים שאין מחוייב מצד גמ"ח. [ע"ד מ"ש בגמ' (כ"מ ל, ב) את הדרך זו גמ"ח ילכו זה בקור חולים בה זו קבורה. ומקשה הגמ' היינו גמ"ח ומתרץ בביקור חולים — "לא נצרכה אלא לבן גילו", ובקבורה — "לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו"], ולכאו' אז הי' מתאים גם "כמו שעשה הקב"ה" ששני דברים הנ"ל מתאימים לגבי הקב"ה שהוא ע"ד "בן גילו" (ראה לקו"ש ח"ה ע' 84 הערה 46) ו"זקן ואינו לפי כבודו",

כי [נוסף ע"ז שבפשש"מ לא מצינו ענין זה שבן גילו נוטל אחד משישים בחליו כו'] בפרש"י מסיים במו שעשה הקב"ה (ולא כמו שעושה) ואיפה מצינו "שעשה הקב"ה" "גמ"ח" בכללות (בכל הדברים)?

ומה שרש"י לא האריך קבור מתים בקר חולים כבגמ' שם או כבנדרים (לט, ב) בקר חולים אפי' גדול אצל קטן כי ב־ פשש"מ כו"כ פרטים ישנם בהנ"ל (ולא רק גדול כו') — וכולם נכללו בלי קצרה ש־ מעתיק "כמו שעשה (כנודע כבר המאורע בפרטיו) הקב"ה".

---

*) בדפוס ראשון הובא (לאחר בקור חולים): "פרנס עניים". אבל בכל הדפוסים שראיתי אינו.

42) ראה משכיל לדוד שם ולפי' האי מה ענין הברכה עם תנחומין (ולהעיר מפ־ רש"י סוטה שם ד"ה ויברך אלקים . . וברכו ברכת אבלים).

אלו [43]; כ"ש וק"ו בענין ד"נחם אבלים", שאין בזה (ע"ד הרגיל), לא טרחא ולא חשש היזק להאדם.

ט. אבל עפ"ז צלה"ב לאידך גיסא: מכיון שרש"י צריך לפרט "קבור מתים בקר חולים", א"כ ל"ל לרש"י להקדים הכלל "(הדבק בדרכיו) גמול חסדים" הול"ל "הדבק בדרכיו — קבור מתים ובקר חולים כמו שעשה הקב"ה"?

ויובן בהקדים מחלוקת מוני המצות בפרטי גמ"ח הנ"ל: "ניחום אבלים, קבורת מתים, בקור חולים והלבשת ערומים" שלפי שיטת הבה"ג [44] (לפי פי' הרמב"ם [45]) נחשבות למצות מיוחדות כ"א בפ"ע; ושיטת הרמב"ם [46] שכולן נכללות במצוה אחת בתורה — "ואהבת לרעך כמוך" (ופרטי המצות דנחום אבלים וקבורת מתים [47] ובקור חולים — בתור מצות מיוחדות הן מ"ע של דבריהם).

והנה בזה שרש"י מקדים "(הדבק בדרכיו) גמול חסדים (ואח"כ מפרט) קבור מתים בקר חולים", הרי הוא מלמדנו (דרך אגב) שיטתו שונה בענין זה:

מכיון שזה שעל האדם להדבק בדרכיו למדין (לא ממ"ש [48] "והודעת להם את הדרך ילכו בה — ילכו זה בקור חולים בה זה קבורה" [49], כל מצוה מלימוד מיוחד [50], וגם לא מוהלכת בדרכיו [51] (דרכיו שהיא ל' רבים), כ"א) מ"ובו תדבקון" שאין מודגש בזה רמז לעניינים רבים, א"כ ע"כ שהמצוה הנלמדת מזה (להדבק בדרכיו) הוא ענין אחד "גמול חסדים", אלא שכלול מהפרטים ד"קבור מתים בקר חולים" [52] — היינו לא כדעת הבה"ג (לפי פי' הרמב"ם) שהן מצות מיוחדות במנין המצות. וגם לא כדעת הרמב"ם עצמו שהן מצות פרטיות של דבריהם, ומד"אורייתא אינם אלא מ"ע אחת ד"ואהבת לרעך כמוך", כ"א שהן מ"ע אחת

---

43) אבל אין לומר שזהו כל הטעם שרש"י מביא קבור מתים בקר חולים — מחמת הקושי שעל האדם הגומל החסד (טרחה והיזק כו') — (וע"ד לא נצרכה שהובא בגמ' ב"מ לעיל הערה 41), ועפ"ז אין מקום להביא נחום אבלים כלל —

כי עיקר ההדגשה בפרש"י היא הדבק בדרכיו לעשות הדברים שעשה הקב"ה אף שמצ"ע לא הי' עושהו לפי שאין בזה חיוב כו' (כבסעיף ה'). והמבואר בסעיף זה הוא פרט נוסף שאף שישנה טרחה והיזק וכו' מ"מ עליו לעשותם כו'.

44) במצות קום ועשה.

45) בסהמ"צ שורש ב'.

46) הל' אבל רפי"ד. ובסהמ"צ שם. ור' אה קרית ספר (להמבי"ט) הל' אבל שם.

47) כשאינה המ"ע דקבור תקברנו. וראה לעיל הערה 29 ובהנסמן שם בשוה"נ.

48) יתרו יח, כ.

49) ב"מ שם. כן כתב הרמב"ם (בסהמ"צ שם) בדעת הבה"ג, ומלבוש ערומים כתב הרמב"ם (סהמ"צ שרש א) שהבה"ג למד מקרא דישעי' כי תראה ערום וכסיתו כו'.

50) ראה לב שמח שם.

51) תבוא כח, ט. והוא ביאור הרמב"ן בהשגות שם (שרש א) בדעת הבה"ג *.

52) ולהעיר שבפרש"י כתב קבור מתים

*) אבל דעת הרמב"ם (עצמו) דוהלכת בדרכיו (ועד"ז ללכת בכל דרכיו ואחרי ה"א תלכו) הי' מ"ע שעל האדם להדמות בו בפעולותיו הטובות וכו'. אבל לא מנה בזה פרטים הנ"ל (ראה סהמ"צ מ"ע ח. הל' דעות פ"א ה"ה-ז).

דגמ"ח [53] (— „ובו תדבקון"), המת־חלקת לכמה [54] מ"ע פרטיים: קבור מתים בקר חולים כו'.

י. מיגה של תורה שבפרש"י:

מכיון שציווי זה שעל האדם לידבק בדרכיו לעשות כמו שעשה הקב"ה נאמר בהכתוב בל' „ובו תדבקון", הרי מובן שתכלית הדביקות והיחוד ב־הקב"ה נעשה דוקא עי"ז שהאדם הולך בדרכיו של הקב"ה וגומל חסדים כמו שעשה הקב"ה וכו', גם לא ע"י „ואת מצותיו תשמרו" הנאמר בהכתוב לפנ"ז. וצלה"ב: הלא מצוה היא (מל') צוותא וחיבור [55], שעי"ז נעשה התקשרות והתאחדות האדם בהקב"ה, ואיך אפ"ל שלאחרי „ואת מצותיו תשמרו" בא ה־כתוב להוסיף דביקות שאלי' מגיע רק ע"י ההליכה בדרכיו של הקב"ה — מהי הדביקות שלמעלה מהצוותא וחיבור שע"י קיום מצוותיו של הקב"ה?

והביאור בזה:

מכיון שהמצות הן בדרך ציווי כו', היינו שהאדם מקיימן בפועל משום שהוא מצווה על עשייתן, הרי זה גופא מוכיח שהצוותא והחיבור של האדם בהקב"ה היא באופן שמורגש מציאות של ה„נצטווה" המקושר ב־(הקב"ה) המצווה ע"י קיום הציווי; משא"כ בהענין ד„ובו תדבקון", אף שגם זה הוא בדרך ציווי, הרי אין הציווי (על ההליכה בדרכיו, גמ"ח) אלא על הדביקות, שמהותה הוא ש־האדם דבוק בו בהקב"ה [56].

בסגנון אחר קצת: אף שמתחיל בזה (ובו תדבקון) מפני הציווי מהמצוה לה־

בקר כו' בלא וא"ו — ראה מרגניתא טבא (שם) שגירסת הרמב"ם בדברי בה"ג היתה „ללכת בדרכיו ולהלביש ערומים" (בוא"ו) ולכן לא ה' נראה לו לפרש דלהלביש ערומים וכו' הוא פירוש דללכת בדרכיו, ולפי ישוב הרמב"ן צריך לגרוס בלא וא"ו (ראה בלב שמח שם — ד"ה אמר הצעיר).

53) אף שבגרו"ד אינו מחוי"ב משום מ"ע דגמ"ת, כ"א משום „ובו תדבקון" — כנ"ל בפנים, פשוט שכשהוא גמ"ח במצב כהנ"ל, ה"ה מקיים גם מצות גמ"ת.

54) אף שלצורך פי' הכתוב כאן — אינו מפרט אלא שתים.

55) לקו"ת בחוקותי מה, ג*. ד"ה רבי אומר ה'ש"ת ספ"א ואילך. ד"ה ביוהשמע"צ השי"ת בתחלתו. התמים ח"א ע' כה ואילך. ועוד.

---

*) להעיר שבלקו"ת שם כתב זה על „ואת מצותי תשמרו" (שבתחלת בחוקותי) כהל' שלפנינו „ואת מצותיו תשמרו־

56) ולכן בזה דוקא נאמר הלשון ובו תדבקון, הדבק בדרכיו, משא"כ מצות הם מל' צוותא וחיבור, וי"ל שהוא ע"ד ההפרש שבין התקשרות ודביקות, שהתקשרות (נש"י עם הקב"ה ע"י תומ"צ) הוא „כמו שצוררין דבר בדבר וקושרין אותן יחד . . וזהו הנק' קשר ויחוד שמחברין ומקשרין דבר נפרד" (ד"ה למען תזכרו תקס"ח — ריש ע' שלו). משא"כ דביקות מורה שאינו מצ־אות לעצמו והם דבר א', ולכן על הנשמה למעלה כותב בתניא (פל"ז מה, סע"א) הל' דביקותו (ראה ד"ה והי' עקב תער"ג (תש־י"א) נעתק בלקו"ש ח"ט ע' 73 בשוה"ג להערה 15).

ולהעיר ששה ענינים שבפסוק זה (אחרי ה"א גו') הם כנגד שש חיבות שביחוד שמע ישראל ואשר „ובו תדבקון" הוא כנגד אחד „שכביכול שמתבלעים בו" (ש"ך עה"ת — הובא ונתבאר בלקו"ת פרשתנו כב, ד. וב־אוה"ת פרשתנו ע' תרפד"ה. וראה גם סדור כו, א־ב (ואילך). ואוה"ת שם ע' תרצד ואילך — בהעילוי של „ובו תדבקון").

נצטווה — הקיום והשלימות הוא ע"י שהנצטווה נדבק בהמצווה. — דוגמא לדבר — שמו"ע: הכנה והתחלה הכוון לקראת אלקיך ישראל [57]; מהותה — כעומד לפני המלך [58] — שאא"פ אפילו מחוי במחוג [59] כעבדא קמי' מרי' [60] שאינו מציאות כ"א רק מציאות ה־אדון [61]. —

ועפ"ז מובן ג"כ גודל העילוי ועד לאין ערוך — בגמ"ח לקיים מצות "ובו תדבקון" על גמ"ח לקיים מצות "אם כסף תלוה" וכיו"ב.

ועפ"ז גם תתורץ הקושיא (גם ע"פ פשוטו ש"מ): כיון שהפי' הוא הדבק בדרכיו או בתו"ח וכו' הול"ל בקרא מפורש: ודבק בדרכיו וכיו"ב.

[להעיר מהמסופר [62] אודות אדה"ז שכל הנהגותיו היו בדוגמא של מעלה ממש, ולכן בערש"ק לעת ערב, הי' מתנמנם מעצמו, לפי שאז הוא זמן שינה למעלה [63]; משא"כ ר' הלל מ־פאַריטש שלא הי' מתנמנם מעצמו, אלא ששכב לישון (ער האָט זיך גע־לייגט שלאָפן) משום שאז הוא זמן שינה למעלה]

וכמו שהענין הוא מלמטה למעלה, מישראל להקב"ה, שנאמר ע"ז "ה' צלך" [64] — ופי' הבעש"ט [65] שכמו בצל האדם למטה: כל עשיותיו ותנועותיו של האדם חוזרים "ונעשים" בהצל שלו בדרך ממילא, כן הוא כביכול למעלה בבחי' "ה' צלך" שכל פעולותיו ועשיותיו של האדם למטה, דוגמתו נעשה ונפעל למעלה;

עד"ז הוא לאידך גיסא מהקב"ה לבנ"י, שמה שעושה הקב"ה, עושים גם בנ"י. ודוקא בהנהגה כזו, שהאדם מצד שהוא דבוק בו הרי הוא עושה בדרך ממילא מה ש"עושה הקב"ה", נראית ונגלית הדביקות הכי נעלה של נשמת ישראל והקב"ה. שהרי ה־נשמה היא חלק אלקה ממעל ממש [66], וכאשר האדם דבוק בדרכיו ועושה כאן למטה מה שהקב"ה עושה למעלה, הרי בזה באה לידי גילוי דביקות ישראל בהקב"ה — שישראל (ואורייתא) וקוב"ה הם כולא חד.

ועניין זה נאמר בתורה — הוראה לכאו"א מישראל, "וזה גופא היא ה־נתינת כח לכאו"א מישראל להגיע למדריגה זו, לידבק בו ע"י שדבק בדרכיו עד ש(סו"ס) עושה בדרך ממי־לא "כמו שעשה הקב"ה".

(משיחת ש"פ ראה תשל"א)

---

57) שבת י, א.
58) ברכות לג, רע"א.
59) תניא ה, ב.
60) המשך תרס"ו ע' שכו. ולהעיר מהבי' דמה שקנה עבד קנה רבו מצ"ע ולא ע"י קנייה העבד (חי' הרשב"א קידושין כג, ב).
61) תו"ש שמח"ת תרס"א (ע' 13).
62) ראה שם הערה 10.
63) תהלים קכא, ה.
64) קדושת לוי פ' בשלח ד"ה או יבואר אז ישיר (מב, סע"ג ואילך). ד"ה והנה ידוע (מג, ג). פ' נשא (ושם: שהי' מוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק). קדושה שני' קרוב לסופה (ט, סע"ג ואילך).
65) תניא רפ"ב.

שופטים

א. בפסוק[1] „תמים תהי' עם ה' אלקיך" מעתיק רש"י כל הכתוב ו־מפרש: „התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות וכו'" (כדלקמן ס"ב).

וצריך להבין: א) כו"כ פעמים נאמר בתורה „תמים": בנח — „תמים הי' בדורותיו"[2]; אברהם — „התהלך לפני והי' תמים"[3]; בדיני קרבנות — פעמים רבות[4]; שצ"ל „תמים" — ומה קשה בתיבת „תמים". כאן שהוצרך רש"י לפרשה?

ב) פרטי פירושו — „התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות" — מנ"ל לרש"י דב־פשוטו של מקרא „תמים תהי'" כולל כל פרטים אלו?

ג) מהדיוקים בלשון פרש"י: בכתוב נאמר הל' „שואל" „דורש" — אבל רש"י כותב „תחקור".

ב. אח"כ מסיים רש"י[5]: „ואז תהי' עמו ולחלקו" — שהשכר של „התהלך עמו בתמימות וכו'" חוא „תהי' עמו ולחלקו".

וצריך להבין: א) שכר מצוה זו — בפשוטו ש"מ, מאן דכר שמי'? ב) מנ"ל בפשוטו[6] ש"מ שזהו השכר?

המפרשים פירשו[7], דכוונת רש"י היא: הפסוק „תמים תהי' עם ה' אלקיך" נחלק לשנים: „תמים תהי'" הוא הציווי להאדם — „התהלך עמו בתמימות . . . קבל בתמימות"; „עם ה' אלקיך" הוא השכר על קיום הציווי — „תהי' עמו ולחלקו"[8].

וההכרח לזה[9]: הול"ל „תמים תהי'", כמו שנאמר באברהם „והי' תמים", ותו לא. „עם ה' אלקיך" מאי קמ"ל? לכן מפרש רש"י ש„עם ה' אלקיך" הוא ענין בפ"ע — שכר קיום המצוה, וכההמשך באברהם שם: ואתנה בריתי ביני וביניך גו' — ע"י מצוה ד„והי' תמים".

אבל א"א לפרש כן ברש"י, כי:

א) עפ"ז התחלת דברי רש"י „התהלך עמו . . . בתמימות" וסיום דבריו „ואז תהי' עמו ולחלקו" הו"ל לרש"י ל־כותבם בב' ד"ה: בתחלה להעתיק

1) פרשתנו יח, יג.
2) ר"פ נח.
3) לך יז, א. והאריכות בפרש"י שם הוא (לא פירוש תיבת „תמים", כ"א) ביאור הוספת „והי' תמים" על „התהלך לפני" הנאמר לפנ"ז — ראה במפרשי רש"י שם.
4) ראה ויקרא א, ג. ג, א. ט. ד, ג. כג, ה, טו. יח, כה. ועוד.
5) בדפוס ראשון ושני וברש"י כת"י חסר סיום זה. אבל כ"ה בשאר הדפוסים שראיתי. וראה ר"ם ובאר מים חיים (על פרש"י) כאן.

6) משא"כ ע"ד הדרש כבספרי כאן.
7) ראה"ם, גו"א (ראה לקמן הערה 11), באמ"ח, וש"ח כאן.
8) אבל פשוט שאי"ז ב' פי' בפרש"י [א) ד„עם ה"א" קאי אדלעיל, ב) „עם ה"א" הו"ע בפ"ע] — דא"כ הול"ל „ד"א" וכיו"ב, כדרכו בכ"מ.
9) גו"א ובאמ"ח כאן.

„תמים תהי׳״ ולפרש „התהלך עמו . . בתמימות״, ואח״כ להעתיק „עם ה׳ אלקיך״ ולפרש „ואז תהי׳ עמו ול־חלקו״ [10].

ב) פשטות לשון רש״י „התהלך עמו בתמימות״ משמע ד„עם ה׳ אלקיך״ קאי אדלעיל, והוא חלק מהציווי „תמים תהי׳״, וכפשטות פי׳ הכתוב, ולא ענין בפ״ע (שכר על קיום הציווי) [11].

ג) ע״ד הפשט מש״נ „עם ה׳ אלקיך״ אינו מיותר, כי בא בהמשך להאמור לפנ״ז „לא ימצא בך גו׳ מעונן גו׳ ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים״ — דורש עתידות וכו׳ ואתה „תמים תהי׳ (לא עם הנ״ל, כ״א) עם ה׳ אלקיך״ [12].

ד) מהו תוכן הענין שרש״י מוסיפו „(עמו) ולחלקו״? — ועוד: בכתוב הרי נאמר רק „עם ה׳ אלקיך״ [13].

ג. והביאור בזה:

פי׳ הפשוט של „תמים״ בכל מקום הוא „שלם״, ו„תמים תהי׳״ — דנח וכן „והי׳ תמים״ דאברהם פירושם — שלם בקיום רצון הקב״ה [עד״ז פירשו רוב המפרשים [14] גם בכתוב דילן, ד„תמים תהי׳ עם ה״א״ פירושו, להיות „שלם״ עם ה׳].

אבל ע״ד הפשט — שיטת פירש״י — כאן א״א לפרש כן: תוכן הפרשה הוא שלא „לעשות כתועבות הגוים גו׳ מעביר בנו גו׳ קוסם קסמים גו׳ ודורש אל המתים״ — איסורים מתי מספר ובדיוק, וכאמרו „עושה אלה ובגלל התועבות האלה״ — זה שהאדם צ״ל שלם עם ה״א היינו קיום כל התרי״ג מצות.

ואין מתאים לומר: לא תעשה עשר עברות, כ״א תזהר מעשיית שס״ה מל״ת ותקיים רמ״ח מ״ע!

ולכן מפרש הרמב״ן כוונת הכתוב

---

10) בגו״א תירץ „שזה הי׳ מקרא חסר כאשר נשאר עם ה״א בפ״ע, אבל השתא פי׳ תמים עם ה״א ואז תהי׳ עם ה״א״ — אבל אי״מ, דעדיין הי׳ מספיק להעתיק עוה״פ „תמים תהי׳ עם ה״א״ לפרש „ואז תהי׳ עמו ולחלקו״, ולא לצרף אריכות הפי׳ ד־„תמים״ — „התהלך עמו . . קבל בתמי־מות״ להשכר „ואז תהי׳ עמו ולחלקו״ שהם ב׳ ענינים נפרדים.

11) בגו״א כתב: „כיון שלא הוי צריך למיכתב רק תמים תהי׳ הוי כאלו נכתב עם ה״א שתי פעמים תמים תהי׳ עם ה״א ואתה מקבל כל דבריו בתמימות ראוי ש־תהי׳ עמו לחלקו״ — אבל (נוסף לזה ש„עם ה״א״ אינו מיותר כדלקמן בקושיא הג׳, הרי) אם זוהי כוונת רש״י — הו״ל לפרשו ד„תהי׳״ קאי בין אלפניו בין לאחריו, ולא לסתום.

ובפרט דמפרש״י ב„מחר״ (בשלח יז, ט) וב„משוקדים״ (תרומה כה, לד) משמע דאין לפרש כן בפשש״מ. וראה יומא (נב, ב) ובפרש״י ותוס׳ ומפרשים שם. בתו״ש (שם ובכ״מ) ועוד. ואכ״מ. ומובן דלומר ד„תהי׳ עם ה״א״ באילו נכתב ב״פ — רחוק עוד יותר מפשש״מ.

במשכיל לדוד כ׳ ד„הך דהכא מאלקיך נפקא כלומר שאז יהי׳ שייך לומר אלקיך שתהי׳ חלקו״ — אבל (נוסף לזה שעדיין לא תתורצנה שאר הקושיות שבפנים, הנה) לא נרמז כלל בפרש״י.

12) וראה דבק טוב ושפ״ח כאן.

13) ואף שכ״ה לשון הספרי — הרי אין ענינו של פרש״י להעתיק לשונות מד־רז״ל, כ״א רק המוכרח בפשש״מ.

14) ראה תרגום, רמב״ם ורמב״ן — הובאו לקמן בפנים. ראב״ע, תזקוני, ספורנו, אוה״ח כאן. וראה לקו״ת נצבים מה, ג. ועוד.

„שתהי' תמים עם השם בכל אלה כו'", שלם באמונת ה' בענינים אלה, שלא תשמע אל מעוננים וקוסמים כו' „שאין כל דבריהם אמת ולא יודיעו בכל הצריך", כי „הכל בידי שמים כו' היכול בכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו כו'", ולכן „ממנו לבדו נדרוש העתידות מנביאיו כו'".

אבל בפשוטו של מקרא קשה לפרש כן, דכיון שאומר „תמים תהי' עם ה'א" סתם, ובפרט לאחרי ההדגשה פעמיים בכתוב שלפניו „עושה אלה גו' האלה" — פירושו הוא להיות שלם בכל, „כל מום לא יהי' בו".

ד. ולתרץ זה מפרש רש"י דתמים כאן אין פירושו כבכל מקום, אלא — „התהלך עמו בתמימות", ע"ד מש"נ[15] „ויעקב איש תם", שזהו הי"ף הענין דשלימות, וכפירש"י שם: תם, אינו בקי כו' אינו חריף כו'.

ועפ"ז מובן המשך הכתובים: הכתוב מתחיל ומזהיר „לא תלמד לעשות גו' מעביר בנו גו' קוסם . . . ודורש אל המתים (והטעם) כי תועבת ה' כל עשה אלה גו'" (לא מפני שאין דבריהם אמיתיים), ועד"ז נאמר אח"כ „כי ה' גוים האלה גו' אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה'א נביא מקרבך גו'" (לא מפני שהמעוננים וקוסמים אין דבריהם אמיתיים (וכפירש"י: „לא כן נתן לך — הקב"ה לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים"[16] — אבל לא מטעם שכתב הרמב"ן, כנ"ל „שאין כל דבריהם אמת")).

ולכן צריך הכתוב להזהיר „תמים תהי' עם ה' אלקיך", כלומר: אף שעל ידם תדע העתידות, בכ"ז „לא תלמד לעשות גו'" כ"א „תמים תהי' עם ה' אלקיך" — „התהלך עמו בתמימות (ובמילא) ותצפה לו", ולא תשאל אצל מעונן וקוסם וכו'.

ה. אבל מקום לשאול: בזה ש„תצפה לו" לא יגיע ולא ישיג התועלת שע"י עשיית התועבות גו' ודורש אל המתים — ידיעת העתידות ובמילא — איך להתנהג וכו'.

לכן ממשיך רש"י „ולא תחקור אחרי העתידות": ההנהגה ד„התהלך עמו בתמימות" היא שיצפה להקב"ה ולא יחקור מה יקרהו בעתיד.

אבל עדיין אינו מובן: מאחר שלא יחקור אחר העתידות הרי יהי' בדאגה תמידית — מה יולד יום (וכנראה במוחש) — (וה"ז גם — הי"ף הנהגה של תמימות)?

ולכן ממשיך רש"י „אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות": הליכה

---

15) תולדות כה, כז.

16) ומה שמוסיף רש"י „אורים ותומים" — אף שבכתוב נאמר רק „נביא" — י"ל שב' הדברים „נביא" ו„או"ת" הם נגד ב' הדברים שבכתוב שישגם בגוים „מעוננים" ו„קוסמים". דקוסם הוא „האוחז את מקלו ואומר כו' ומקלו יגיד לו" (פרש"י יח, י) — ודוגמת זה, להבדיל, „אורים ותומים" שמגלים להכהן דברי נבואה; „מעונן" — „אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית כו' אלו אוחזי העינים", שדברים אלו ע"י עצמם — ודוגמתו, להבדיל — „נביא".

ובכ"ז לא נאמר בכתוב רק „נביא" — כי האורים ותומים כבר מפורש בקרא לפנ"ז, והחידוש דכאן הוא „נביא . . יקים לך".

בתמימות עם ה"א כוללת גם זה לקבל כל מה שיבוא עליו מאת הקב"ה — בין לטובה בין כו'[17] — (במנוחה ו)בתמימות, ובמילא לא ידאוג כלל.

ו. לכאו' מקום לומר דבהמשך לזה כותב רש"י "ואז תהי' עמו ולחלקו", לא לפרש פשש"מ, כ"א להסביר לה־ תלמיד איך אפשר שיהי' בתמימות:

ידיעה זו שוללת כל דאגה ולכן יהי' בתמימות אמתית — כי "תהי' עמו ולחלקו", טוב יהי' לו גם בגשמיות.

אבל אא"פ לומר כן בכוונת רש"י, כי עפ"ז: א) מנ"ל לרש"י דיהי' עמו ולחלקו, ב) הו"ל לרש"י לומר "שהרי תהי' עמו ולחלקו" ולא "אז תהי' כו'".

והביאור בזה:

פסוק זה בא בהמשך לתוכן כללות הפרשה, כנ"ל. מזה מובן, דכשם ש־ "בגלל התועבות האלה ה"א מוריש אותם (מן הארץ) מפניך", כן — במדה טובה יאכו"כ, שצ"ל שכר על ההנהגה ד"תמים תהי' עם ה"א" — ירושת הארץ.

ולכן ממשיך[18] רש"י "אז תהי' עמו ולחלקו", "חלקו" של הקב"ה, וכיון ש"חלק הוי' עמו" לכן[19] "ירכיבהו על במתי ארץ" — ארץ ישראל[20], ארצו של הקב"ה, כמש"נ לעיל[21] "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה וגו'", משל למלך[22] שהיו לו בנים ויש לו שדות, אשר לבן שהוא אוהב נותן שדה הכי טובה. — וכהתחלת פרשה זו "הארץ אשר ה"א נותן לך" וכן לפני ובתכיפות לפסוק זה "מוריש אותם (מארץ ישראל) מפניך" — וע"ד מש"נ מכבר[23]: עם זו קנית (חבבת משאר אומות) תביאמו ותטעמו בהר נחלתך.

ז. אבל ע"פ הנ"ל קשה: אחרי ה־ כתוב "תמים תהי' עם ה"א" ממשיך בפרשה: "כי הגוים האלה . . אל מעו־ננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה"א. נביא מקרבך כמוני יקים גו' אליו תשמעון" —

בשלמא לפי' הרמב"ן וכו' ד"תמים תהי'" פירושו להיות "שלם" עם הקב"ה ולא לשמוע אל "קוסם . . ה־ מתים", מובן המשך הפרשה: הכתוב מבאר טעם הדבר שלא לדרוש אל מעוננים וכו', לפי ש"אתה לא כן נתן לך ה"א, נביא מקרבך גו'", דבנ"י ידרשו העתידות ע"י הנביא, כי רק ממנו ישמעו דברי אמת.

אבל לפירש"י, הרי זה בסתירה

---

17) כמש"נ (ואתחנן ו, ה): ואהבת את ה"א . . בכל מאודך ופרש"י: ד"א כו' בכל מדה ומדה שמודד לך. ובל' רז"ל (ברכות ס, ב) "לקבולינהו בשמחה".

18) אבל לא שזה פי' "עם ה' אלקיך". וי"ל שלכן מעתיק רש"י בתחלת פירושו כל הכתוב — אף שלגוף פירושו נוגע רק תיבת "תמים גו'" — להדגיש ד"עם ה"א" מחובר ל"תמים תהי'" כפשטות פירוש ה־ כתוב, דלא כפי' המפרשים (דלעיל הערה 7). משא"כ אם הי' מעתיק רק "תמים תהי' וגו'" הרי אז הי' משמע כמפרשים הנ"ל דהתיבות "עם ה"א" שרק מרמזן — תוכנו השכר (מדה כנגד מדה שלכן מרמזן).

19) האזינו לב, ט"ז.

20) ואף שעדיין לא למד התלמיד כתו־ בים אלה — ה"ז סברה פשוטה — כבפנים.

21) עקב יא, יב.

22) ראה פרש"י דברים א, כז.

23) בשלח טו, טז"ין. ובפרש"י.

למש"נ קודם: "תמים תהי'" פירושו, כנ"ל, דאף שהם אומרים דברי אמת, בכ"ז "לא תלמד גו'", כ"א "תמים תהי' עם ה"א . . לא תחקור אחר ה' עתידות כו'"; ותיכף לאח"ז "כי הגוים האלה גו' אל מעוננים גו' ואתה גו' נביא מקרבך גו' אליו תשמעון" — שמותר לחקור אחר העתידות (ע"י נביא)?

ח. והביאור בזה:

לפירש"י, מה שנאמר "כי הגוים האלה גו' ואתה לא כן גו' נביא מ' קרבך גו'" אינו המשך (וטעם) לפרשה שלפניו, אלא — התחלת ענין חדש, שהקב"ה יקים נביא וגו'.

ומה שנאמר "כי הגוים האלה וגו'" הוא לא נתינת טעם ("דהא") על ה' נאמר לפנ"ז, אלא פירושו "כאשר" [24]. ועד"ז מצינו התחלת כמה פרשיות בתורה [25].

והנה כ"ז לפירש"י, שהוא ע"ד הפשט, ולכן אא"פ לפרש "תמים תהי'" כבכ"מ — שלם, כנ"ל (ס"ג), אלא מפרשו תמימות, ולפי"ז מש"נ "כי ה' גוים האלה גו'" היא פרשה חדשה [26].

ובלאה"כ מוכרח זה ע"פ פשש"מ: אם נאמר דפרשת "כי הגוים האלה" היא המשך לפרשה הקודמת — למה לי' להכפיל עוה"פ באותו ההמשך ד' הגוים "קוסם קסמים ומעונן" גו'?

אבל כיון שעכ"פ מפורש שע"י נביא מותר לשאול עתידות (וגם בכתובים דידן משמע — דעיקר האיסור הוא מפני שבא ע"י קוסם וגו') בסתירה לפרשה הקודמת — מתרץ זה רש"י ע"י הדיוק (השינוי) לא תחקור דוקא — השתדלות יתרה [27] המורה על דאגה יתרה, משא"כ שאלה בעלמא ואפילו דרישה.

משא"כ להרמב"ן [28], שאין פירושו פשש"מ דוקא, פי' "תמים" — שלם (ולכן מוסיף "תמים כו' בכל אלה" כנ"ל ס"ג), ולכן מפרש ד"כי הגוים גו'" הוא טעם אלפניו, ש"יקים בקרבך נביא ויתן דבריו בפיו ואתה תשמע ממנו מה יפעל א-ל ולא תצטרך אתה בעתידות אל קוסם ומנחש כו' שאין כל דבריהם אמת ולא יודיעו בכל ה' צריך אבל בנבואה תודיע חפץ השם ולא יפול דבר".

ט. מענינים ע"ד ההלכה שבפרש"י:

בציווי "תמים תהי' גו'" — פלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן אם נמנה במנין המצות: הרמב"ם לא הביאו בסהמ"צ שלו, והרמב"ן בהשגותיו [29] מנאו ("ש-

---

24) ראה לקמן ע' 78 ובהערות שם.

25) וכמו התחלת פרשה זו עצמה "כי אתה בא אל הארץ גו'".

26) ולהעיר שלפי' זה (שכאן — התחלת ענין החדש) מובן מה שמפסיקים כאן ב-חלוקת קה"ת ("חמישי"); משא"כ לפי' הרמב"ן ש"כי הגוים גו'" הוא נתינת טעם על הנאמר לפנ"ז צ"ע למה מפסיקים באמצע ההמשך (ועד"ז צ"ע — לכ"ע — בההפסק דרביע"י. ובכ"מ). וראה ס' מאו"א (להר"א וירמש), "סדר סיום הפרשיות" בס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הרה"ג וכו' ממונקאטש — בעהמ"ס מנח"א).

27) ראה לעיל ראה יג, טו.

28) אבל מובן שבכל אופן, גם להרמב"ן (ש"כי יקום הגוים גו' הוא טעם") י"ל שגם לאחרי שבטלה נבואה אסור לחקור עתידות — ראה שו"ע יו"ד רסקע"ס ובדרכי תשובה ובנ"כ שם. — ולהעיר מאגה"ק סכ"ב.

29) בסהמ"צ במנין העשין הנוספים מ"ע ח.

נצטווינו להיות לבבנו תמים עמו ית' וכו' ") — ומסיים "ואולי חשב הרב שהיא צוואה כוללת המצות וללכת בדרכי התורה כו' ולכן לא הביא בחשבונו".

וי"ל דאזלי בפלוגתא זו לפי שיטתם בפי' הכתוב "תמים תהי' עו"ע".

כתב הרמב"ם [30] בטעם כל איסורים אלו: ודברים אלו כולן דברי שקר וכזב הן . . ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו . . בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלה הדברים כו' תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו תמים תהי' עם הוי' אלקיך.

היינו, שהרמב"ם מפרש דתמים תהי' עו' ענינו תמימות ושלימות הדעת. ובמילא מובן שהוא ציווי כולל [31], ש־הרי תוכנו — להיות תמים (ושלם) בדעת עם ה"א — שזהו כולל קיום כל ציוויי הקב"ה. ולכן עם היות שקבעוהו לציווי זה בפרשה זו דוקא "כשהזהירה על כל אלו ההבלים", בכ"ז תוכנו שייך לקיום כל המצות, והוי ציווי כולל [32].

אבל הרמב"ן שמפרש "שנייחד לבבנו אליו לבדו ית' ושנאמין שהוא לבדו עושה כל כו' וממנו לבדו נדרוש ה־באות כו' כי הוא משנה מערכות ה־כוכבים והמזלות כרצונו כו'", אינו ציווי כולל: ע"ה שכללות הענין דאמו־נה הוא בכל התומ"צ, הרי הציווי כאן ד"תמים תהי' עו"ע" שייך רק לפרטים מסויימים באמונתו ית' (לא לכל ה־תומ"צ), אשר ביכלתו לשנות מערכות הכוכבים כו' שלכן אין לחקור אצלם דברי עתידות.

אולם לפרש"י, פשש"מ, ד"תמים" הוא (לא לשון "שלם", אלא) מלשון תמימות — הרי פשוט שזוהי מצוה פרטית ("התהלך עמו בתמימות") — ונמנית במנין מ"ע.

נוסף על המל"ת שלפני זה "לא ימצא בך גו' קוסם גו'" (כל מיני חוקרי עתידות).

ואז תהי' עמו ולחלקו.

ואולי י"ל דע"י קיום לא ימצא בך גו' תועבת הוי' — תהי' עמו, וכשהוא גם מצפה לו כו' וכל מה שיבוא מקבל בתמימות יהי' גם לחלקו.

(משיחת ש"פ שופטים תשכ"ז)

---

30) הל' ע"ז ספי"א. וראה פיה"מ ע"ז פ"ד מ"ז.

31) במג"א (ספהמ"צ שם) תי' ד"מא־חר שמנה כאו"א מהם לאו בפ"ע א"צ להביא אזהרה אחרת על אלו הדברים כו'" — אבל ראה בביאור הרי"ם פערלא (לס־המ"צ רס"ג) מל"ת יח — שהשיג עליו. ולכאורה רק ע"פ משכ"כ הרמב"ן (דהרמ־ב"ם ס"ל דהוי מצוה כוללת) יובנו דברי הרמב"ם (הל' ע"ז שם) "ונטשו כל דרכי האמת בגללן" [וסיומו (שהתיפך מן הקצה אל הקצה הוא) תמים תהי']. וזהו פי' הרג"ץ בתמים, שאף מום אחד אין בו.

32) ואף אם נאמר שהאיסור לשאול למעונן כו' — גם לדעת הרמב"ם — הוא רק מפני הציווי דתמים תהי' [פסחים קיג, ב. שו"ע יו"ד סקע"ט ס"א וכרמ"א. וראה ש"ך שם סק"א. וראה השקו"ט בזה (בדעת הרמב"ם) — תרומת הדשן (פסקים וכתבים) סי' צו. שו"ת מהרש"ל סי' ג. ישו"ש חולין פ"ח סי"ב. וראה מנ"ח מצוה תקי. ועוד. ועיין לשון הרמב"ם הל' ע"ז שם ה"ז. ז. ט. יד. סהמ"צ מל"ת לא. לב. ואכ"מ] — בכ"ז אי"ז ציווי על "מעשה מיוחד", כ"א ציווי כולל שממנו מסתעף גם זה שאסור לשאול כו'.

שופטים* ב

א. עה"פ 1 "נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלקיך, אליו תשמעון", אמרז"ל 2 "אליו תשמעון — אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה, כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי שעה, שמע לו".

והנה עה"פ 3 "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" דרשו בספרי "אבל אתה מעלה בכל מקום שיאמר לך הנביא כדרך שהעלה אליהו בהר הכרמל".

ולכאורה אינו מובן: מכיון שישנו ציווי כללי ד"אליו תשמעון", המחייב לשמוע אל הנביא אם הוא אומר "עבור על אחת מכל מצות שבתורה", הרי מובן שבכלל זה הוא גם החיוב לשמוע אליו כשהוא אומר להקריב בבמה בשעת איסור במות — וא"כ למה לן לימוד מיוחד (מדיוקא דקרא "בכל מקום אשר תראה") ש"אתה מעלה בכל מקום שיאמר לך הנביא"?

והנה הגאון הרגצובי מביא 4 מה שאמרו בירושלמי 5: "אין הבמה ניתרת אלא בנביא". מ"ט, השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום וגו', ואליהו מקריב בשעת איסור הבמות, א"ר שמלאי דבורא (דבירא) 6 א"ל ובדברך עשיתי 7 בדיבורך עשיתי", ומבאר דהירושלמי ס"ל "דזהו דין דעפ"י נביא יכולין להקריב בבמה בשעת מקדש, ואין עליו שם שחוטי חוץ כלל והוה קרבן", משא"כ הבבלי הנ"ל לא ס"ל כן; עפ"ז לדעת הירושלמי הרי זה דין בדיני במה: שעפ"י הנביא נפקע ה"איסור של הקרבה בבמות "בשעת מקדש", והרי הן מותרות כמו שהיו מותרות טרם ביאתן של בנ"י לירושלים 8; ומובן שחידוש דין זה דורש לימוד מיוחד, כי אין לילף זה מ"אליו תשמעון", שאין ענינו הפקעת עצם האיסור עפ"י הנביא, כ"א החיוב לשמוע אליו ולעבור על האיסור. משא"כ

---

*) וסיום מס' זבחים.

1) פרשתנו יח, טו.

2) יבמות צ, ב. ספרי עה"פ.

3) ראה יב, יג. וראה פרש"י שם.

4) צפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ב הי"ח ע' 124 (הובא בצפע"נ עה"ת עה"פ). וראה שם בהשמטות ע' 7. הל' יסוה"ת פ"ט ה"א (ג, ב). מהדו"ת דף פ' ע"ב.

5) מגילה פ"א הי"א. וכ"ה בויק"ר פכ"ב, ט. וראה ירושלמי תענית פ"ב ה"ח. בצפע"נ נראה שמפרש בפשטות שכן דעת הירושלמי. אבל בדוחק יש לפרש שאין כוונת הירושלמי לדרוש כן הכתוב, כ"א כעין שקלא וטריא: מכיון שכתוב "השמר לך פן תעלה וגו'", א"כ איך "אליהו מקריב בשעת איסור הבמות". ומתרץ: "ובדברך עשיתי בדיבורך עשיתי" שהי' ע"פ הדבור (ראה פי' מהרז"ו בויק"ר שם). אבל מהלשון "מאי טעמא", משמע שכתוב זה הוא טעם עמ"ש לפנ"ז "אין הבמה ניתרת אלא בנביא".

6) "כך שמו" (קה"ע שם), ולפי"ז "אמר לי" הכוונה: אמר אליהו להקב"ה; אבל לפי הפי': "מפי הדיבור נאמר לו לעשות" (פני משה שם), ולפי"ז "אמר לי" הכוונה: הקב"ה לאליהו [ולפי' זה מוכרחת הגי' "דבורא" (בוא"ו)].

7) מלכים א יח, לו.

8) ומפרש הנפק"מ: "דיכול להקריב את"כ בביהמ"ק כמבואר זבחים דף קכ". וראה לקמן סעיף ד עוד נפק"מ.

9) זבחים קיב, כ.

להבבלי הרי גם על פי הנביא לא נפקע גוף האיסור דהקרבה בבמות, ואין זה אלא דין בדיני נבואה, שעפ"י ציווי הנביא חייבים לעבור על ד"ת לפי שעה, ובמילא נכלל גם ענין זה — כמו שאר האיסורים — בה־ציווי כללי ד"אליו תשמעון"[10].

ועפי"ז מובן בפשטות גם בנוגע לדרשת הספרי — שגם הוא חולק על הבבלי, שלדעת הספרי לא יתכן להביא הא דאליהו בהר הכרמל כדוג־מא על הציווי כללי ד"אליו תשמעון — אפילו אומר לך לעבור על אחת מכל מצות שבתורה".

ב. אמנם אין זה מובן: הרי גם הספרי מביא הדרשה הנ"ל עה"פ "א־ליו תשמעון", וגם מביא ע"ז הדוגמא מאליהו בהר הכרמל, וא"כ הרי אאפ"ל דמ"ד דדרשה זו חולק על הדרשה ד"אבל מעלה אתה בכל מקום שיאמר לך הנביא וכו'".

עפ"ז צ"ל שגם לדעה זו ובמילא גם לדעת הבבלי הרי זה דין בדיני במה — שע"פ נביא מותרת (כדלהלן סעיף ה) [ובפרט עפ"י הכלל[11] דהיכא ש־אפשר להשוות דעת הבבלי ודעת ה־ירושלמי (והספרי וכו') אמרינן כן אפילו בתירוץ דחוק]. ובהקדים ביאור בענין המוקשה בסיום מס' זבחים (ש־מזה ג"כ הוכחה שכ"ה גם לדעת ה־בבלי):

חלק גדול מסיום מס' זו ה"ה כולל פרטי דיני במה — ולכאורה תמוה הדבר: הלא מפורש שם "באו לירו־שלים נאסרו הבמות ולא הי' להן עוד היתר"[*], וא"כ מהו הטעם שחז"ל לימדונו לדעת היום, ובאריכות ה־פרטים, את הדינים שבבמה — הרי "מאי דהוה הוה" (כקושיית הש"ס ב־כ"מ *[11])? ומזה מובן שגם עכשיו ב־זמה"ז ישנה האפשריות ע"פ הלכה ל־הקריב בבמה, אשר ע"כ גם לנו נחוץ לדעת פרטי דיני'.

והנה אופן אחד של היתר ההקרבה בבמה בזמה"ז, הוא כמרז"ל[12] "ועכו"ם בזמן הזה רשאין לעשות כן (להקריב בבמה) כו' דת"ר דבר אל בנ"י *[12], בנ"י מצווין על שחוטי חוץ, ואין ה־עכו"ם מצווין על שחוטי חוץ, לפיכך כל אחד ואחד בונה לו במה לעצמו ומקריב עליו כל מה שירצה כו' אסור לסייען ולעשות שליחותן כו' ולאוריב־הו שרי". ומכיון שמותר לבן ישראל להורות לעכו"ם איך להקריב בבמה בזה"ז הרי עליו לדעת פרטי הדינים[13].

אמנם עדיין דוחק לומר שכל ה־אריכות הנ"ל בגמרא הוא בשביל לאו־

10) ומבאר שגם הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ט ה"ג) ס"ל כהבבלי. וכן רש"י בברכות (סג, א ד"ה מסיפי', וכ"ה בפרש"י תהלים קיט, קכו) דמפרש שע"ז קאי מ"ש "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וי"ל דאפילו לפי סברת הרגצובי אינו דומה ממש שיטת רש"י לשיטת הרמב"ם, דלרש"י הוא באופן של דחוי ("הפרו תורתך"), ולהרמב"ם ה"ז הותרה ("לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת כמו שציוה משה, אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכ־חיש גביאי הבעל"). וראה לקמן הערה 36.

11) תוס' ד"ה והאמר (יומא פז, ב). יד מלאכי כללי ב' התלמודים ס"י. וש"נ.

*11) יומא ה, ב. ובכ"מ.

12) זבחים קטו, ב. קטז, ב.

*12) אחרי יז, ב.

13) וכן תירץ בתפארת ישראל סוף זבחים.

רינהו לעכו"ם; ובפרט דאעפ"י שמ־צינו בגמ' כו"כ ענינים, שקו"ט והוראות, גם בנוגע לדבר בלתי רגיל ומצוי, או אפילו במציאות רחוקה לגמרי *13, בכ"ז ה"ה ענינים שבאם יארע דבר זה יש בו מצוה והוראת דין לחיוב וכו' — ולכן מן ההכרח לפרשם ולבארם (למען דעת מה לע־שות באם דבר זה יבוא בפועל); יתירה מזה אפילו בענינים ש"לא הי' ולא עתיד להיות" י"ל דשקו"ט מה דינו באם הי' נמצא 14.

אבל בענין שגם אם יארע הדבר בלתי רגיל לא יהי' בו חיוב להן או ללאו, כמו בנדו"ד (שירצה עכו"ם להקריב קרבן בבמה בזה"ז ועפ"י דיני התורה דוקא) שהוא דבר רחוק ממצי־אות, ואפילו אם תהי' מציאות כזו, גם אז אין שום חיוב להורותן בזה (וכהלשון: "לאורינהו שרי" 15) דוחק גדול לומר שאעפ"כ באה כל האריכות בש"ס.

---

*13) להעיר מהא דאפקוהו לר' ירמי' מבי מדרשא (ב"ב כג, ב).

14) ואף שבסנה' (עא, א): "בן סורר ומורה לא הי' ולא עתיד להיות כו' עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות", ומבאר "ולמה נכתב ודרוש וקבל שכר" — הרי מדייק "ולמה נכתב" (מעיקרא כל הדין), אבל כמה שנכתב ומצינו שקו"ט בפרט ממנו "שלא הי' ולא עתיד להיות" — ה"ז בכלל תושבע"פ (וי"ל שזהו פי' ד"דרוש וקבל שכר"). ע"ד "למסברי קראי (שבת סג, א). ועפ"ז יובן ג"כ אמרם "דרוש" ולא "למוד" (ששייך גם בתושב"כ). ואכ"מ. ורואה תניא פ"ה. קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל (קנט, ב).

15) והוחק לומר דנקיט "שרי" מפני דלפ"ז קאי ב"אסור", אבל חיוב יש בזה.

ועוד: שקו"ט לפס"ד — יש בזה קדימה 16 לענין שהז"ג וכו',

ועפ"ז צ"ל שכל השקו"ט לפס"ד בדיני במה — היו בזמן שלא היו ספקות כלל בכל דיני ש"ס השייכים לבנ"י וכו' 17.

ועוד ועיקר: כמה מדיני במה נל־מדים מכתובים שהם מתחילים "דבר אל בני ישראל". וא"כ כשם שכללות הדין שעכו"ם מותר להקריב בבמה בזה"ז נלמד מזה שהפרשה התחלתה "דבר אל בנ"י", ולא עכו"ם, כמו"כ צ"ל שגם פרטי דיני במה אלו (ה־נלמדים מכתובים שנאמר בהם "דבר אל בנ"י"), נוהגים רק בבמת ישראל, ולא בבמת עכו"ם, וא"כ הרי הקושיא מאי דהווה הווה בתקפה עומדת בנוגע להשקו"ט ודיני במה הנלמדים מכתו־בים אלה.

ג. אמנם, יש עוד אופן של אפ־שרות להקריב בבמה גם בזמן איסור במות, והוא ע"פ ציווי נביא. ואף שאמרו 18 "משמתו נביאים האחרונים חגי זכרי' ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל", שמזה משמע לכאורה, ש־א"א שיקום נביא בזה"ז — אינו, כי

---

16) שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ט-טו. וש"נ.

17) להעיר מהכלל (שד"ח קונטרס ה־כללים מערכת ה' כלל קיז וש"נ) דכשמצינו בש"ס שקו"ט אליבי' דחד מ"ד, ה"ז הוכחה דאין הלכה כבר פלוגתי' (אף דבמתא דילי' — בסח נהגו כמותו, ובמשך הזמן אפשר שיקום ב"ד גדול יותר ויפס"ד כמותו).

החילוק ל"דרוש וקבל שכר" מובן — דה"ז שקו"ט בדעה ש(עתה) נפס"ד שהיא היפך הדעה (הגדולה) שמביאה לידי מעשה.

18) יומא ט, ב. סוטה מח, ב. תוספתא שם פי"ג, ד. סנה' יא, א.

מפורש בכ"מ בדברי חז"ל[19] שהיתה גם לאה"ז[20] השראת רוה"ק[21]; ועכ"צ"ל דמה שאמרו „נסתלקה רוה"ק מישראל" הכוונה שמני אז לא היתה מצוי' כמקודם, אבל לא שבטלה לגמרי[22]. כלומר: מכיון שאין הנבואה שורה אלא במי שעלה והגיע לכו"כ מעלות גדולות, שהן הקדמה והכנה לנבואה, כמבואר ברמב"ם[23], ולכן כשאכשור דרי (בתמי') ואם הראשונים כמלאכים אנו כו'[24] אין בני אדם ראוים לנבואה — אבל לא שנפסק גילוי הנבואה באופן של גזר מלמעלה.

ועפ"ז מדוייק הלשון „נסתלקה רוה"ק מישראל" ולא „בטלה" או „פסקה" (כהלשון בגמרא שם בנוגע לכמה דברים שבטלו) כי לא בטל ולא נפסק גילוי הנבואה, אלא שנסתלק מלמטה, כיון שאין בנ"א הראוי לקבלת הנבואה.

אבל באם יהי' בנ"א הראוי לקבלתה, תשרה עליו רוה"ק ונבואה גם בזמן הזה.

ע"פ הנ"ל מתורץ ומובן הא דהרמב"ם אף שמבאר כו"כ פרטים בנוגע לנבואה אינו מזכיר כלל[25] שאין נבואה משמתו נביאים האחרונים (עד לפני ביאת המשיח[26]); ובפרט שמביא גם פרט בשלילת הנבואה: „ואפשר שלא תשרה"[27], ואעפי"כ אין בדבריו שום רמז שא"א שתשרה בזמן הזה. ואדרבה: לאחר שהוא מונה התנאים הנצרכים לנבואה מסיים „מיד[28] רוה"ק שורה עליו", הרי שהנבואה תלוי' רק בענינים אלו[29], ולא בשום תנאי אחר[30].

---

19) וראה פרקי גילוים להר"ר מרגלית בפתיחתו לשו"ת מן השמים. וש"נ.

20) ואף שאין זה * באותה הדרגא של השראת רוה"ק שהיתה אצל הנביאים [וראה אגה"ק (סכ"ב): „ההיתה כזאת כו' אף לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים וכו' כ"א לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרואה וכו']. מ"מ בכללות ה"ז דרגא בנבואה (וכמ"ש שם: „אשר כל רז לא אניס להו ונהירין להון שבילי דרקיע". וגם בהשלילה כותב: „נביאים ממש"). וראה בפנים מאגרת תימן.

21) להעיר מר' עזרא הנביא מבעלי התוס' (גיטין (פח, א) ד"ה ודילמא ועוד).

22) ובמכ"ש ממ"ש התוס' (שבת כ, ב ד"ה אנן. וכ"ה בר"ש פ"ט מ"ב דכלאים) שמה שאמרו בסוטה (שם) „משחרב מקדש ראשון בטלה כו' וזכוכית לבנה" לא לגמרי בטל אלא שלא הי' נמצא כ"כ.

23) הל' יסוה"ת פ"ו. פ"ז משמונה פרקים שלו. מו"נ ח"ב פל"ב. הקדמתו לפה"מ.

24) שבת קיב, ב.

---

*) ע"ד הקבלה ראה ש' רוה"ק (להאריז"ל) בתחלתו. ש' היחודים בתחלתו.

25) ומ"ש בהל' יסוה"ת פ"ט ה"ב „כמו שאמר האחרון שבהם", וכוונתו למלאכי — הכוונה בזה שהוא האחרון דתקופת הנביאים [וכהל' בגמרא: נביאים האחרונים], כי אחריו כבר התחילה תקופת אנשי כנסת הגדולה. אבל לא שאחריו אא"ל נביא. וראה לשונו בהקדמתו לפיה"מ: כמו שאמר הנביא מסיים הנביאים כו'.

26) אגרת תימן המובא להלן.

27) הל' יסוה"ת פ"ו ה"ה.

28) ידועה השקו"ט מהסתירה ממו"נ (ח"ב פל"ב ד"ה והדעת השלישי) שכתב „אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלקי" (וראה לח"מ הל' יסוה"ת רפ"ז).

29) וכן נראה דעת החנוך שכותב (מצוה תקטז) „ונוהגת מצוה זו (דשמיעה לנביא) בזו"נ כל הזמן שימצא נביא בינינו", ואין כותב שנוהג רק בזמן הבית וכיו"ב.

30) ולהעיר מל' הרמב"ם בהל' יסוה"ת (פ"ט ה"ב-ג): „וכן אם צוונו כו' וכן אם

ויתר מכן מבואר ב„אגרת תימן" להרמב"ם: „שזה שאמר בלעם[31] כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א־ל יש בו סוד, שמן העת ההיא יש לחשוב כמנין שיש ששת ימי בראשית ועד אותה העת ותחזור הנבואה לישראל כו' ונבואה זו נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארמ"צ, ותמצא התחלת החשבון עד אותה העת אלפים ארבע מאות שמונים ושמונה שנה, שהסימן בתפ"ח גאולים, ולפי ההיקש הזה והפי' הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תשע מאות שבעים ושש ליצירה"[32] — הרי מפורשת דעת הרמב"ם דלא זו בלבד שיש אפשרות לגילוי הנבואה בזה"ז, אלא ש„תחזור הנבואה לישראל".

ועוד ועיקר: הרמב"ם ממשיך שם (באגרת תימן[33]) אודות אחד (שהי' קרוב לזמנו) שניבא על כו"כ דברים וכולם נתקיימו, ומוסיף: „המופת הזה (המבואר שם לפנ"ז — אודות האיש ההוא שניבא) הוכיח לעיני כל שהוא נביא באין ספק" — הרי דלא זו בלבד שהי' קבלה לאביו של הרמב"ם „שקבל מאביו ומאבי אביו והוא קבל הדבר" שתחזור הנבואה לישראל, אלא שהוא גם מעיד שקרוב לזמנו הי' „נביא באין ספק".

עפ"ז הרי בכל זמן אפשר שיבוא נביא ויצוה להקריב בבמה, ולכן שק"ו"ט בפרטי דיני במה.

ד. אמנם גם ע"פ הנ"ל עדיין דוחק בזה: ציווי נביא להקריב בבמה בשעת איסור הבמות אירע ע"ע רק פעם אחת, בתור „הוראת שעה", ואעפ"כ מאריכים בשקו"ט בדיני במה אולי יארע עוה"פ שיבוא נביא ויצוה להקריב בבמה[34]?

ועוד: כשיבוא נביא ויצוה להקריב קרבן בבמה בזה"ז, הרי פשוט שמצווים לשמוע אליו גם בנוגע לדיני במה לשנות או לבטל וכו' באם יצווה ע"ז כיון שכללות ענינה אז הוא היפך דיני התורה אלא שבהוראת שעה חייבים אז לעשות היפך דיני התורה, הרי מקום קרוב לומר שגם בנוגע לפרטי הענין תהי' הוראת שעה.

וליישב כ"ז הוא ע"י ההכרעה כאו־תה השיטה דציווי נביא להקריב קרבן בבמה בזמן איסור הבמות, אין זה העברה על ד"ת ודין מדיני נבואה

יאמר לנו הנביא כו'" (ולא „וכן אם צוה כו' וכן אם יאמר הנביא"). וראה גם בהקדמתו לפיה"מ: „אילו איש נביא שנתבררה אצלנו נבואתו כו' יאמר לנו ביום שבת שנקום כו' הי' חובה עלינו אנחנו וכו'".

31) בלק כג, כג.

32) כן הוא בשלשלת הקבלה (אף שאינו מתאים לחשבונו שם) ובקובץ תשובות ה־רמב"ם (ליפסיא, תרי"ט), אבל בסדר הדורות מגי' — בשה"ק — שצ"ל תתקע"ב. וכן הוא גם בפי' של ר' יהודה אלברצלוני על ספר יצירה וקה"ע בירושלמי (שבת ספי"ו) — תתקע"ב. וי"א אשר בכ"י אגרת זו נמצא תתק"ע. וצע"ג הגהת הסה"ד, וכן, בכלל, הספק בגירסא הנכונה באגרת הרמב"ם, שהרי מוכחי קראי דנבואת בלעם היתה בשנת הארבעים — (ולא ל"ת) — ליציאת מצרים, ז. א. בשנת ב' אלפים תפ"ח, ועל פי זה „בעת" — הוא ד' אלפים תתקע"ו.

33) בכמה הוצאות נשמט.

34) ואין זה דומה כלל להנת"ל שהגמרא מבארת גם פרטי דיני דבר שבמציאות רחוקה שיארע — כי כאן אין זה פרט בדין מסויים, כ"א כללות הענין — חשש בעלמא.

שנסתלקה כו', אלא שזהו חלק פרטי בכללות דיני במה, שכן ניתן הדין מתחלה שע"פ נביא מותרים (ומצווים) להקריב בבמה, וחוזרים וחלים בה בשעה כל דיני במה — ובמילא מובן שצריכים לדעת כל פרטי דיני'.

ועפי"ז — אינו ענין של חשש (אולי יבוא נביא ויצוה על זה), אלא שזהו חלק מפרטי דיני במה. ולכן לא איכפת לן אם זוהי מציאות רחוקה, כי כמו שצריכים לבאר כל הפרטים של כל דיני התורה, גם הפרטים שבנוגע למציאות רחוקה, כמו"כ צריך לבאר (בגמ') גם פרט זה שהיא מציאות רחוקה בדיני במה. וכנ"ל.

בסגנון אחר קצת: נבואה בזמה"ז היא מציאות רחוקה וחשש וכו',

משא"כ במה — ה"ז רק דארי' (האוסר) הוא דרביע עלי' [34*].

יתרה מזה מצינו בנוגע למצות לא תחי' כל נשמה — שנמנית במנין תרי"ג מצות, אף ש"אולי יחשוב חושב שזאת מצוה שאינה נוהגת לדורות", וכהסברת הרמב"ם [35] וז"ל: "כי הציווי שנשלם בהגיע תכליתו מבלתי שיהי' זה תלוי בזמן ידוע לא יאמר בו אינו נוהג לדורות, אבל הוא נוהג בכל דור שימצא בו אפשרות הדבר ההוא כו'".

ה. ע"פ כהנ"ל מובן שגם הבבלי קאי בשיטה זו, שכן ניתן הדין דבמה מעיקרא להיות כולל גם מציאות זו שע"פ ציווי נביא. ואע"פ שאמרז"ל "אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה, כגון אלי' בהר הכרמל" — אין כוונת הגמרא דגם לאחר שציוה הנביא להקריב בבמה הרי כשמקיימים הציווי עוברים בשעת מעשה על מצוה (דבמה) שבתורה, אלא שדחוי' היא ע"י הציווי — כ"א (כלנ"ל) שהנביא בא לצוות לעבור על אחת מכל מצות שבתורה, אבל ע"י ציווי הנביא הותרה ההקרבה בבמה, ויתרה מזו, גם נעשית מצות הקרבת קרבן, נוסף על המצוה דלשמוע לנביא — וזה נלמד מהשמר גו' תראה [36].

בסגנון אחר קצת: החידוש — שהנביא יכול לצוות להקריב בבמה בשעת איסור במות, ושבנ"י מחוייבים לשמוע אליו בזה — נלמד מ"אליו תשמעון", שהוא פרט בדיני נבואה, כמו בשאר מצות התורה שבכחו של הנביא לצוות לעבור עליהן. לאחר שלמדנו דאליו תשמעון להקריב בבמה בא הלימוד בבמה ד"מעלה אתה בכל מקום שיאמר לך הנביא", ההיתר וציווי — פרט בדיני במה.

ו. והנה ע"פ המבואר לעיל (שבהקרבה בבמה ע"פ נביא יש בה שני ציווים: [א] "אליו תשמעון" ב) הקרבת קרבן בבמה), מובן שבהקרבה בבמה ע"י נביא יש בה מעלה יתירה לגבי ההקרבה בבמה בשעת היתר

34*) ע"ד עירובין עח, ב.

35) ספהמ"צ מ"ע קפז.

36) וכן היא שיטת הרמב"ם. ואדרבה, יש להעמיס בלשונו שמרמז גם לזה (שכן ניתן מתחילה) — "לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם כו' אבל אני אקריב היום בחוץ כו'", הרי שמתחילה לא נאסר זה. אבל ראה לעיל הערה 10 שי"ל שכוונתו שאף שעובר על ד"ת מ"מ ה"ז הותרה.

הבמות (ולא רק יתרון "בכמות" ש־מקיים ב' מצוות, כ"א גם מצד "אי־כותה" של ההקרבה):

קרבנות חובה אינן קרבין בבמה [37], היינו שאין די (בהקרבה) בבמה וקדו־שתה — שחיוב שישנו על האדם יוכל לקיימו בבמה, אף שמצות קרבן שאינו מחוייב בו מקיימה בבמה. חילוק זה הוא רק בנוגע להאדם — בנוגע להעבודות (ופעולות) בהקרבן חובה — הרי נעשות הן גם בהקריבו קרבן (שאינו חובה) בבמה.

משא"כ כשמקריבים בבמה ע"פ ציווי הנביא — ה"ז (מעין) קרבן חובה;

בסגנון אחר: קדושת (ההקרבה ו)ה־במה פועלת לא רק בהקרבן, כ"א גם בהאדם, האדם מקיים ציווי ה' המוטל עליו — הציווי ד"אליו תשמעון".

ועל דרך כללות החילוק שבין ה־הקרבה בבמה להקרבה בביהמ"ק:

ההקרבה בבמה אינה פועלת שתת־פשט הקדושה במקום בו הוקרב הקרבן, לא מצינו קדושה בהמקומות שבעבר היו בהם במות; משא"כ במזבח של המקדש, שהקרבת הקרבן פועלת קדו־שה גם במקומו [38] — היינו שאין בכחו של קרבן בבמה להמשיך הקדושה ממנו וחוצה, משא"כ קרבן בביהמ"ק [39].

וכעין זה הוא החילוק שבין הה־קרבה בבמה בשעת התירה — להקרבה בבמה ע"פ נביא: הקרבן בבמה סתם אין בכחה לפעול גם חיץ ממנה — על האדם, משא"כ ההקרבה ע"פ נביא פועלת גם בהאדם.

ז. וע"פ הנ"ל, שהסוגיא בסיום מס' זבחים איירי בעיקר (לא בדין במה סתם, כ"א) בדין הקרבה בבמה ע"פ נביא, מובן גם הקישור של סיום המס' להתחלתה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה" — שהחסרון בקרבן שנזבח שלא לשמה הוא ש־אינו פוטר את האדם מחיובו, היינו שאין בכוחו לפעול על האדם — הנה חסרונו זה (שבו קאי בריש המס') נדגש במיוחד ע"י דיני סיום המס': אפילו בבמה (ע"פ נביא — שבה איירי בעיקר בסיום המס') נמשכת הקדושה גם על האדם המקריב (אעפ"י שהתפשטות ופעולת הקדושה דבמה ב־כלל — אינה כזו שבביהמ"ק), על אחת כו"כ בביהמ"ק שעיקר עניגו (קרב־נות) חובה שעל הציבור (והיחיד) — זה שפועל וממשיך קדושה ע"י הקרבן.

ח. תוקף קדושת (המצות) הקרב־נות כהביהמ"ק ושבבמה ע"פ נביא וכו', ופעולתו באדם ובמקום — כעין זה הוא בנוגע לביהכ"נ וביהמ"ד, כיון שהם "מקדש מעט" [40]: מתפללים בהם

---

37) זבחים קיז, א־ב.

38) ואף שלכאורה אין קדושת המזבח תלוי' בהקרבנות — מ"מ מוכרח שאינו כן, מהדין (שבועות יב, א. רמב"ם הל' שקלים פ"ד ה"ט) דקיין המזבח, היינו שמקריבים קרבנות אך ורק בשביל המזבח עצמו. נוסף ע"ז: קדושת המזבח מעיקרא נעשית ע"י קרבנות מסויימים (ר"פ שמיני ואילך. נשא יז, י ואילך. וראה מנחות מה, א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב הי"ד־טו) — כשחינכו אותו, וי"ל שהיא פעולה נמשכת.

39) ולהעיר ממ"ש הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז) בנוגע לקדושת המקדש וירושלים: "שכינה אינה בטילה לעולם".

40) מגילה כט, א.

(ש"תפילות כנגד תמידין תקנום"[41]) ולומדים בהם (וכ"ז תמיד בדוגמת הבי־ המ"ק שמקריבים בו תמיד וכו' — נוסף על העניינים שישנם גם בבמה) הרי בהם עצמם נמשכת הקדושה באופן שנשאר שם גם לאחר זמן ופועל גם בהאדם — שמזה מובן שדבר שב־ קדושה הנעשה במקומות אלו יש בו תוס' קדושה;

ומזה ההוראה בנוגע לפועל, שלכ־ אורה טוב[42] לעשות דבר שבקדושה וכו' בביהכ"נ וביהמ"ד[43] מלעשותו (אף שיהי' באותו ההידור וכו') במקום אחר, מכיון שכשעושהו במקום שיש בו קדושה יתרה, מתוספת קדושה על קדושתו.

---

41) ברכות כו, ב.

42) וכמרז"ל שהקב"ה מצוי בבהכ"נ (ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ סוס"י). וצריך חיפוש האם הובא בפירוש בפוסקים (לבד מתפלה).

43) ע"ד דרז"ל עה"פ אוהב ה' שערי ציון וכו' (ברכות ח, א).

וע"י המשכת והתפשטות הקדושה של "מקדש מעט" בעולם, במשך זמ־ ה"ג, נזכה לבנין ביהמ"ק השלישי, ולקבל המשכת הקדושה ממנו, ע"י שנקריב בו קרבנות בפו"מ; ומכיון שאז[44] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", בודאי שכל הקרבנות יהיו "לשמן", "כמצות רצונך"[45] ותומשך קדושת הקרבן וכו' גם על מקריבי הקרבנות, ויתעלו בעילוי אחר עילוי בקרבתם[46] להוי'[47].

(משיחת כ' מנ"א תשכ"ט)

---

44) זכרי' יג, ב.

45) ראה המשך וככה פי"ז ואילך.

46) עיין אוה"ח ר"פ אחרי. ד"ה אחרי — תרמ"ט. ועוד.

47) ואמאי איקרי קרבן אלא מפני ש־ מקרב (ספר הבהיר סי' מו (קט). ועי"ג"כ זח"ג ה, א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה).

תצא

א. בתחלת פרשתנו מעתיק רש"י את התיבות „כי תצא למלחמה" ומפרש: „במלחמת הרשות הכתוב מדבר (ומביא הוכחה לזה) שבמלחמת א"י אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר לא תחי' כל נשמה".

והנה לעיל בפ' וירא[1] פרש"י: „כי משמש בד' לשונות אי דילמא אלא דהא". שמהסדר מובן[2] דפירוש הכי פשוט של „כי" הוא „אי" (אם), היינו שספק הוא אם יבוא הדבר[3] שזהו פירושו הפשוט של „אם"[4].

ועפ"ז הו"ל לרש"י להביא עכ"פ סניף (כיון שיש יוצאים מן הכלל) ראי' לפי' — מזה שבכתוב נאמר „כי תצא למלחמה" (ולא „כאשר תצא למלחמה", או: „והי' בצאתך למלחמה" וכיו"ב) ש„כי תצא" עצמו משמע ש„במלחמת הרשות הכתוב מדבר"[5].

ולאידך, כיון שבפירושו בא רש"י לבאר באיזו מלחמה הכתוב מדבר וההוכחה שלו היא ממ"ש „ושבית שביו", ולא מתיבת „כי (תצא)" — הי' עליו להעתיק בתחלת פירושו רק תיבת „למלחמה" (ולא גם התיבות „כי תצא")[6]?

ב. והנה בפרשה הקודמת נמצא ג"פ „כי" בנוגע למלחמה, ע"ד שב' פרשתנו — ובכל פעם פרש"י הוא באופן שונה מהשאר ומדפרשתנו!

עה"פ[7] „כי תצא למלחמה גו' וראית

---

1) יח, טו.

2) ובפרט שעל אתר בכתוב שרש"י מפרשו — „כי" הראשון פי' „דהא" וה"ה שני „אלא". ובפי' „אי דילמא" אין בכתוב זה.

3) מצינו בכ"מ „כי" משמש בלשון „כאשר"* ובענין שהוא ודאי, וכבפרשה שלפני זו (יט, א): כי יכרית ה"א. ועכצ"ל שנכלל בא' מד' לשונות הנ"ל, היינו — „אי" (אם)**, אבל מפרש"י ד„כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג'" (יתרו כ, כב) משמע דפירושו הפשוט של „כי" בל' „אם" הוא דבר שבספק — חוץ במקום יוצא מן הכלל שאי אפשר לפרשו אחרת (כב' מקומות הנ"ל) אז משמש „כי" בלשון „כאשר" ודאי.

אף שבדוחק י"ל שכלל הנ"ל הוא כש' בכתוב מפורש אם, משא"כ — „כי" בלשון „אם", וכנ"ל ב„כי יכרית ה"א", בכ"מ שנאמר „כי תבואו(ו) אל הארץ" וכיו"ב.

4) ואף לפי מה שנת' בלקו"ש חי"א (ע' 100 ואילך) שכלל זה (הערה 3)

---

*) גם בל' „אשר" — ובזה גופא בפי' שהוא מוכרח רק במקומות ספורים שלכן מביא רש"י (חוקת כ, כט) הדוגמא מקרא דאיוב.

**) ראה פרש"י ר"ה (ג, א ד"ה כד' דכל אם רשות הוא רק במקומות שבגדר רשות או חובה, אבל בשאר מקומות (כמו „הלא אם תטיב שאת" (בראשית ד, ז)) יכול להיות ענין של חובה (עי"ש ס"ג-ד) — הרי"ז בנוגע הנידון שבהפסוק, אם הוא רשות או חובה; אבל בנוגע השמוש דתיבת אם, הרי בכ"מ (חוץ מהנ' מקומות (ועוד ב' מקומות — ראה לקו"ש שם ס"ו)) הו"ע שבספק ותנאי.

5) ראה פרש"י סוטה לה, ב (ד"ה ה"ג): „דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת". וראה מלבי"ם ותו"ת כאן.

6) אבל ראה לקמן הערה 14.

7) כ, א.

ר"ל) ותוס' (שם ד"ה אלא. גיטין צ, א ד"ה כי משמש).

גו' לא תירא גו'" לא פירש רש"י באיזו מלחמה הכתוב מדבר, אם של רשות או של חובה — אף שבספרי[9] מפרש שם: "במלחמת הרשות הכתוב מדבר".

על הפסוק[9] "כי תקרב אל עיר להלחם גו'" מעתיק רש"י את התיבות "כי תקרב אל עיר" ומפרש[10]: "במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו'".

ועה"פ[11] "כי תצור אל עיר ימים רבים גו'" לא הביא רש"י בתחלת הענין (על התיבות "כי תצור אל עיר") ד"במלחמת הרשות הכתוב מדבר"[12]; ורק לאחרי שמפרש (על תיבת "רבים") "שלשה מכאן אמרו אין צרין על עיירות וכו' ולמד שפותח בשלום ב' או ג' ימים וכו'", ממשיך רש"י (באותו ד"ה) "ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר".

וצלה"ב:

א) מדוע רש"י עה"פ "כי תקרב אל עיר גו'" ועד"ז עה"פ "כי תצור אל עיר") אינו מסתייע לפי' ד"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" מהלשון "כי תצא" ("כי תצור"), כנ"ל ס"א[13].

ב) מזה שרש"י מפרש על התיבות "כי תקרב אל עיר — במלחמת הרשות" וממשיך "כמו שמפורש בענין כן תעשה גו'" שז"נ כמה פסוקים לאחרי זה[14], משמע שגם מתיבות "כי תקרב אל עיר" יש להוכיח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" ולכן פי' זה כאן, אלא שהוכחה דכאן אינה מספקת, ולכן מביא הוכחה חזקה "כמו שמפורש בענין וכו'". ואינו מובן:

(א) מהי ההוכחה מ"כי תקרב אל עיר" יותר מ"כי תצא", מ"כי תצור"?

(ב) לאידך גיסא: מה קשה בהוכחה זו שמשום כך מוכרח רש"י לומר "כמו שמפורש בענין וכו'"?

ג) מדוע פירש רש"י על תיבת "רבים" — "ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר", מבלי לפרש מהי הראי' על זה (כמו שמפרש בפסוק "כי תקרב אל עיר", ובתחלת פרשתנו)?

ג. והביאור בכ"ז:

בהמשך ל"כי תצא למלחמה" כתוב תיכף בתיאור המאורע — "ושבית שביו". עפ"ז אף את"ל שהמדובר הוא במלחמת חובה, מ"מ שייך (וצריך)

---

8) וכ"ה במשנה סוטה (מד, ב) בנוגע ההכרזות ד"מי האיש אשר בנה בית גו' נטע כרם גו' ארש אשה". וראה לקמן הערה 18.

9) שם, י.

10) וכ"ה בספרי (בלי הסיום "כמפורש בענין כו'").

11) שם, יט.

12) כבספרי עה"פ.

13) וראה גם במלבי"ם על פסוקים אלו.

14) משא"כ בפרשתנו שההוכחה ד"במלחמת הרשות כו'" היא מפסוק זה עצמו ("ושבית שביו") אין להוכיח כ"כ ממה שרש"י מבאר זה על תיבות "כי תצא" כיון שהם התחלת פירושו "במלחמת הרשות כו'", ועוד אפ"ל (כדלקמן בפנים) שמצד הפרי' ד"במלחמת הרשות כו'" מתפרשים התיבות "כי תצא" באופן אחר.

[ואת"ל שמהם הוכחה לפירושו (ראה הערה 5, 16) יוקשה גם כאן (ע"ד כבפסוק "כי תקרב") דהול"ל "ובמלחמת כו'" (ראי' על נוספת) ולא "שבמלחמת כו'" (ראי' על הקודם)].

לומר ע"ז "כי תצא" כי ספק הוא אם יהי' "ושבית שביו".

ומכיון שכן, אין הכרח מתיבת "כי" ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר". ולכן מביא רש"י הוכחה "שבמלחמת א"י אין לומר ושבית שביו כו'".

עפ"ז יש לבאר מה שרש"י מעתיק בתחלת פירושו גם תיבות "כי תצא" — כי ע"י פירושו "במלחמת הרשות הכתוב מדבר" משתנה פירושן של תיבות אלו:

אילו הי' הכתוב מדבר במלחמת א"י שהיא חובה, הי' מוכרח לומר, שתיבת "כי" (— "אם" (תנאי)) מוסבת על תיבות "ושבית שביו" [או: שהיא מוסבת על "תצא למלחמה" אבל פי' "כי" — מלשון "כאשר"]; אולם לאחרי שפרש"י "במלחמת הרשות כו'", הרי תיבת "כי" מוסבת על תיבות "תצא למלחמה" (בפירושו ה־פשוט של כי — ל' "אם").

עד"ז בתיבת "תצא":

באם הי' המדובר במלחמת א"י (לכובשה), לא הי' אפשר לפרש "תצא" במובן גשמי — יציאה ממקום מושבם למקום המלחמה, שהרי[15] לא הי' אז עדיין לבני ישראל מקום קבוע, ואדרבא זאת היא מטרת ה־מלחמה — לכבוש את א"י ולעשותה מקום קבוע לבנ"י[16]. ובהכרח לפרש "כי תצא" במובן הרוחני[17] — יציאה ממצב של מנוחה — להכנה למלחמה; אבל עכשיו ש(פרש"י ד)"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" — הפירוש "תצא" כפשוטו — יציאה[18] מא"י למקום האויב.

ד. עפ"ז מובן גם מה שלא פירש רש"י "במלחמת הרשות כו'" על ה־פסוק (בפ' שופטים) "כי תצא למל־חמה גו' וראית גו' עם רב ממך" — כי שם יש לפרש שבמלחמת חובה הכתוב מדבר, ותיבת "כי" (— "אם" (תנאי)) מוסבת על "וראית גו' עם רב ממך" — שהרי ספק אם יראו "עם רב ממך" בעת המלחמה ויצטרכו להזהיר את בנ"י "לא תירא מהם";

וכיון שגם מהמשך הפרשה אין הכרח שהמדובר במלחמת רשות, סתם רש"י ולא פירש באיזו מלחמה מדו־בר כאן[18].

---

15) לבוש האורה כאן.

16) ראה פרש"י סוטה (שבהערה 5): "דקרא בחו"ל כתיב כי תצא למלחמה מ־ארץ לחוצה לארץ". הובא במשכיל לדוד כאן, ומפרש כן בפרש"י כאן [ובלבוש האורה מוסיף, שלכן לא פרש"י כלום עה"פ "כי תצא" שבפ' שופטים (ראה לקמן ס"ד והערה 18) כי הכרח זו מל' תצא "הוא פשוט בעיניו ואין צריך לפרש, ואין כוונת רש"י בכאן לפרש אלא לסיים דבריו בפי' דושבית שביו וכו"]. אבל ראה הערה הבאה שמצינו כמ"פ יציאה במובן הרוחני.

17) כמו "כל יצא צבא בישראל" (ב־מדבר א, ג. ועוד), "יצאו אנשים בני בליעל" (ראה יג, יד), "ויצא בן אשה הישראלית" (אמור כד, י ופרש"י שם). וראה פרש"י לך (טו, טו ועוד) "יצא לתרבות רעה". ועד"ז מצינו ל' יציאה לענין יציאת חפץ מבעלותו של אדם (בהר כה, כח־לג). ועוד.

18) והיינו, שע"ד הפשט, מכיון שה־תורה לא פירשה אם הפרשה איירי במלחמת רשות או חובה, משמע מזה דקאי על כל סוגי מלחמה (גם חובה — דלא כב־ספרי וגמ' כו' שההכרזות ד"מי האיש

וכן עד"ז בפסוק "כי תצור אל עיר", מובן שיש לפרש תיבת "כי" כפשוטה (— "אם" (תנאי)), אף אם המדובר הוא במלחמת חובה, שהרי אין חיוב לצור על עיר, ומלחמה באופן זה הו"ע שבספק (גם אם עצם המלחמה היא חובה).

ולכן לא פירש רש"י "במלחמת הרשות כו'" על תיבות "כי תצור"; וגם אינו מעתיק תיבות אלו בתחלת פירושו, כבפרשתנו (אף שמוכרח ד"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" מ־תיבת "רבים", כדלקמן) — כי פי' של תיבת "כי" לא ישתנה ע"י פירושו "במלחמת הרשות כו'", וגם אילו הי' המדובר במלחמת חובה, הרי יתפרש "כי תצור" "אם" — ספק — "תצור".

אמנם, לאחרי שמפרש (בתיבת "ר־בים") "למד שפותח בשלום וכו'" — שפסוק זה מלמדנו [19] שקריאת שלום

גו'" היו רק במלחמת הרשות, ראה לעיל הערה 8).

[במשכיל לדוד (ר"פ תצא. וראה גם בדברי דוד שם) ומה שרש"י אינו מפרש כלום בפ' שופטים — אף שההכרזות הן דוקא במלחמת הרשות — כי תחלת הפרשה, "יראית סוס גו' וניגש הכהן גו'", איירי בין במלחמת הרשות ובין במלחמת חובה, "וכיון דלא מצי לפרושי כולי' ענינא בסגנון א' סתם ולא פי' מידי".

אבל (נוסף שאין נזכר בפרש"י שה־הכרזות היו במלחמת הרשות דוקא, הרי) את"ל ש(גם) רש"י ס"ל הכי בפשש"מ — אדרבא צריך רש"י לפרש דמשתנה הפשט ותחלת הענין הוא ככל המלחמות וסופו — רק במלחמת הרשות].

19) וההכרח לזה בפשטות הכתובים י"ל: תיבות "להלחם עלי'" מיותרות, שהרי מובן מעצמו דכוונת "כי תצור אל עיר" היא בשביל מלחמה. ועוד: מדוע הפסיק בתיבות "ימים רבים" בין "כי תצור" ל"להלחם עלי'", והול"ל "כי תצור אל עיר להלחם עלי' ימים רבים"?

ולכן פרש"י דתיבות "ימים רבים" קאי בין אלפניו ("כי תצור") ובין אלאחריו ("להלחם עלי'"). ובזה מלמדנו * הכתוב ב' דינים: א) אלפניו "כי תצור" — "מכאן אמרו אין צרין כו' פחות מג' ימים כו'", ב) אלאחריו "להלחם עלי'" — שצריך להיות שהיית זמן ד"ימים רבים" קודם מלחמה (ולכן) "למד שפותח בשלום ב' או ג' ימים".

20) כ"פ בגו"א כאן.

אבל אין לומר כבראי"ם דהוכחת רש"י היא ממ"ש "לתפשה" ואי' בספרי "לתפשה ולא לשובתה" — "ואם במלחמה של מצוה לשובתה ולא לתפשה" — שהרי (נוסף לזה שלא הובאה בפרש"י דרשת הספרי) עדיין יוקשה (כנ"ל ס"ב) מדוע אין רש"י מפרש הוכחה זו?

היא ב' או ג' ימים, מוכרח הוא ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר", שהרי כבר פרש"י לעיל עה"פ "כי תקרב אל עיר גו' וקראת אליו ל־שלום" — "במלחמת הרשות הכתוב מדבר" [20].

ה. אבל בהפסוק "כי תקרב אל עיר להלחם עליו' וקראת גו'", שאין עוד פרט בתיאור המאורע אחרי "כי תקרב וגו'" שיהא אפשר לומר ש־תיבת "כי" (— "אם" ספק) מוסבת עליו, הרי בהכרח שתסוב על המל־חמה עצמה. ולכן מעתיק רש"י תיבות

*) והשינוי בל' רש"י — "מכאן אמרו אין צרין כו'", ו"למד שפותח בשלום כו'" — י"ל, כי הדין דאין צרין כו' הוא רק מד"ס (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ח ס"ה). ולכן כ' רש"י "מכאן אמרו", כי הוא רק אסמכתא לאמרו דרז"ל, משא"כ הדין שפותח בשלום כו' שהוא מד"ת, ולכן כ' רש"י "למד שפותח בשלום כו'".

„כי תקרב (אל עיר)", ומפרש „במלחמת הרשות הכתוב מדבר".

ואעפ"כ אין רש"י מסתפק בהוכחה זו, משום שלכאורה מוכח מהמסופר בתורה לפנ"ז, כי קריאת שלום שייכת גם במלחמת א"י:

בפ' חוקת[21] (ובפ' דברים[22]) מסופר שמשה שלח לסיחון מלך האמורי (מז' אומות) „(דברי שלום) לאמר אעברה בארצך גו' "; אשר מזה מוכח, דאף במלחמת חובה ע"ד מלחמת א"י יש לפתוח בדברי שלום, ולא הי' משה עובר, ח"ו, על אזהרת התורה „לא תחי' כל נשמה"[23]. ועפ"ז הרי צ"ל ד„כי תקרב גו' " הוא גם (ועיקר — שזהו חידוש גדול יותר —) במלחמת חובה, ו„כי" — בלשון „כאשר".

ולכן ממשיך רש"י: „כמו שמפורש בענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות גו'". היינו שאי אפשר שידבר הכתוב במלחמת א"י, שהרי מפורש בפרשה להיפך.

ובכדי שלא יקשה: איך פתח משה רבינו בדברי שלום לסיחון מלך האמורי, מעתיק רש"י בתחלת פירושו גם תיבות „(כי) תקרב אל עיר", ובזה מרמז דמה שפתיחה בדברי שלום היא דוקא „במלחמת הרשות", הוא רק כש„תקרב אל עיר" — היינו בעת שקרב אל העיר (להלחם), אבל שלא בעת קריבה לעיר (או שלא בעת להלחם) מותר[24] לפתוח בשלום גם עם ז' האומות*[24]; ועד"ז בנדו"ד: מה ששלח משה דברי שלום לסיחון הי' זה בשעה שרצה לעבור דרך ארצו, כמש"נ „אעברה בארצך", ולא קרב

21) כא, כא־ב.
22) ב, כו־ז.
23) כמו שהקשה הרמב"ן שופטים (כ, י) על רש"י.
24) אבל אין מצוה לפתוח בדברי שלום (כבמלחמת הרשות בעת מלחמה), כדמוכח מפרש"י בנוגע לסיחון (בפ' חוקת (ועד"ז בפ' דברים) שם) ד„אע"פ שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו מהם שלום" — דמזה מוכח דלפרש"י הי' מותר להם לפתוח בשלום, אבל לא נצטוו על זה.

*24) ברמב"ן שם מקשה מהא דאי' בירושלמי שביעית (פ"ו ה"א), ויק"ר (פי"ו, ו. ובשינוי לשון דב"ר ה, יד) ד„ג' פרסטיגיות (פרוזדיגמאות) שלח יהושע כו' להשלים ישלים", וכמפורש ביהושע (יא, יט) „לא היתה עיר אשר השלימה אל בנ"י בלתי החוי יושבי גבעון" — דמוכח מזה שמותר להשלים עמם, ובמפרשי רש"י (ראה בהמצויין בהערה הבא) מתרצים שדעת רש"י היא כשיטת הראב"ד (בהשגות הל' מלכים פ"ו ה"ה) ותוס' (גיטין מו, א ד"ה כיון) דס"ל דקודם שעברו את הירדן הי' מותר לפתוח בשלום, ורק לאחרי שעברו את הירדן נצטוו „לא תחי' כל נשמה" [ודלא כדעת הרמב"ם (הל' מלכים שם) והרמב"ן (שם) דאף במלחמת א"י עם הז' אומות מצוה גם בא"י לפתוח להם בשלום],

אבל עפ"י פשוטו של מקרא לא מצינו חילוק בזה בין קודם שעברו הירדן לאח"כ, ומפשטות הכתובים דפ' שופטים (כ, י־יח) משמע דאף קודם שעברו הירדן אסור לפתוח בשלום עם הז' אומות (באם הוא בקירוב שיכול לשלוח מרגלים עכ"פ — כביריחו). אלא ש(ע"ד הפשט) האיסור לפתוח להם בשלום הוא רק כאשר „תקרב אל עיר להלחם עלי' ", כבפנים. משא"כ בכיבוש א"י בכלל — שז' שנים כבשן (ולכן י"ל (ובפרט להגירסא „חזר ושלח") — דאגרת הג' או גם הב' שלח בא"י לאחר שקבל המענה על אגרת הקודם), ולא היתה קריבה להלחם לשום מקום (לבד יריחו שהי' קריבה למלחמה — ששלח מרגלים משטים (שהי' מעבר לירדן)).

לעיר (ולא בא להלחם בו), והי' מותר לו לפתוח בשלום[26].

ו. מה"ענינים מופלאים" ע"ד ה־הלכה שבפרש"י דידן:

רש"י מתחיל פירושו "במלחמת ה־רשות הכתוב מדבר", ומסיים — "ש־במלחמת א"י אין לומר ושבית שביו". ולכאו' הו"ל לסיים מעין הפתיחה "ש־במלחמת חובה וכו'" [ועוד: מלחמת חובה כוללת גם מלחמת עמלק, שגם בה אין לומר "ושבית שביו" שהרי נצטוו[28] "תמחה את זכר עמלק — מאיש ועד אשה וגו'"][29]?

אלא שבזה מרמז רש"י ד"מלחמת א"י" אף באופן שאינו חובה — אין לומר "ושבית שביו", כי במלחמת א"י גם שאינה חובה "כבר נאמר לא תחי' כל נשמה", כדלקמן.

בפ' משפטים[30] כתיב "לא אגרשנו מפניך, בשנה אחת פן תהי' הארץ שממה גו' מעט מעט אגרשנו גו' עד אשר תפרה ונחלת את הארץ". ומזה מובן (ע"ד הפשט[31]) שהמצוה והחובה להוריש את הארץ מיושבי'[32] היא באופן שלא יביא עי"ז ש"תהי' הארץ שממה"[33]. ועפ"ז מובן דאם כובשים את הארץ באופן שא"א ליישבה — אין מלחמה זו "מלחמת חובה".

ועפ"ז תתורץ — ע"ד הפשט — התמי': איך דחו בנ"י כיבוש הארץ והאריכו בו שבע שנים! ואף שפ־רש"י[34] דזהו גנותו של יהושע — עדיין יקשה — שלא מיחו ע"ז ה־זקנים וכו'. ועוד ועיקר: בודאי[35] של־יהושע הי' איזו הוראת היתר לדחות כיבוש א"י ע"י בנ"י לז' שנים (שלא תהי' הארץ שממה). ועפ"ז יובן ג"כ

---

25) ראה"ם וגו"א שופטים שם. גו"א, דברי דוד ושפ"ח חוקת שם. לח"מ הל' מלכים פ"ו ה"א בסופו.

וראה בביאור פערלא לסהמ"צ לרס"ג בל"ת יג־יד (כא, א־ב) מתוס' ע"ז (כ, א ד"ה אמר) דלא תחי' כל נשמה הוא רק בשעת כיבוש. ומוסיף דכ"ה משמעות ה־כתובים שמסיים "החרם תחרימם" דמשמע ד"בשעת מלחמה וכיבוש אייריי".

26) סוף פרשתנו ופרש"י שם.

27) מלחמת חובה ד"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"א) — הנה המקור ע"ז הוא (כנראה) ממש"נ וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם (בהעלתך י, ט. וראה רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"א, פ"ב ה"ג. וראה שו"ע אדה"ז סשכ"ט ס"ו) ולכן אאפ"ל דבזה מדבר במש"נ כי תצא למלחמה (אף שיש ללמוד זמ"ז).

בנוגע לדינא כיון שבאים להלחם בישראל הרי בכיו"ב "למדך תורה (הבא להרגך) השכם להרגו" (פרש"י משפטים כב, א) ולא "ושבית שביו" — עכ"פ ע"פ פשש"מ (אף שאפשרי הוא בנוגע לנשים וטף שלהם שלא "באו להרגך"). וגם ע"ד ההלכה — י"ל כן עפמרז"ל (סוטה רפ"ח. הובא בפרש"י שופטים כ, ג) "על אויבכם כו' אין מרחמים עליכם", אבל ברש"י מסיים: לפיכך התחזקו למלחמה.

28) כג, כט־ל.

29) וצ"ע וחיפוש הדין ע"ד ההלכה.

30) ראה לקו"ש חי"ג ע' 122 הערה 4.

31) כי אף שישוב א"י אינו מצוה לדעת רש"י (ראה לקו"ש שם), אבל פשוט שזהו התכלית של כיבוש א"י. וכד־מוכח גם ממש"נ בכמה קראי "וירשת גו' וישבת". וכיו"ב.

32) יהושע יא, יח.

33) ראה פרש"י שמות ד, כד.

34) כג, כט־ל.

35) וצ"ע וחיפוש הדין ע"ד ההלכה.

30) ראה לקו"ש חי"ג ע' 122 הערה 4.

31) כי אף שישוב א"י אינו מצוה לדעת רש"י (ראה לקו"ש שם), אבל פשוט שזהו התכלית של כיבוש א"י. וכד־מוכח גם ממש"נ בכמה קראי "וירשת גו' וישבת". וכיו"ב.

32) יהושע יא, יח.

33) ראה פרש"י שמות ד, כד.

דיוק ל' רש"י שם "הי' מתכוון[34] לדחות" — ולא "דחה" — כי הכוונה מנעה ההשתדלות שלא תהי' הארץ שממה — ובמילא נדחה.

וזהו דיוק רש"י "שבמלחמת א"י אין לומר ושבית שביו" — במלחמת א"י איזו שתהי', גם כאשר אינה מלחמת חובה, נצטוו "לא תחי' כל נשמה".

והטעם: "לא תחי' כל נשמה" היא מצוה בפני עצמה ואינה קשורה עם מצות כיבוש א"י, ותוכנה — שלא יהיו מז' אומות בא"י "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם"[35]. ולכן אף במלחמת א"י שאינה חובה מוזהרים ב"לא תחי' כל נשמה".

וממשיך רש"י בד"ה שלאחריו: "ושבית שביו — לרבות כנענים שבתוכה אע"פ שהם מז' אומות". כי עפ"י האמור שמצות "לא תחי' כל נשמה" אינה קשורה עם מצות כיבוש א"י, הי' מקום לומר, דגם במלחמת רשות עם האומות שבחו"ל, אסור לי־קח שבי מהכנענים שבתוכם ומווה־רים ב"לא תחי' כל נשמה"[36];

ולכן מדגיש רש"י דמהריבוי "ושבית שביו" על כרחך מרבינן גם "כנענים שבתוכה אע"פ שהם מז' אומות"[37], והחיוב "לא תחי' כל נשמה" הוא רק על ז' האומות היושבים בא"י[38].

ז. והנה ידוע פתגם אדה"ז[39] שפרש"י עה"ת הוא "ייגה של תורה", שמזה מובן דפרש"י מתאים עם המבואר בפנימיות התורה.

ולכאו' אינו מובן בנדו"ד:

בדרושי חסידות[40] על התחלת פרשתנו, מבואר בארוכה ש"כי תצא למלחמה גו'" קאי על מלחמת הנה"א עם הנה"ב (יצה"ר) בעת התפלה, ד־"שעת צלותא שעת קרבא" — ואיך מתאים פירוש זה עם פירושו של רש"י ד"במלחמת הרשות הכתוב מדבר"[41]?

והביאור בזה[42]:

---

34) וכן ל' רש"י "גנותו" ותו לא. וראה פרש"י במדבר ט, א. שם טו, לב.

35) שופטים שם, יח. וראה גם אחרי יח, כד־ח. קדושים כ, כב־ד. ועוד.

36) עפ"י המבואר בפנים ד"לא תחי'" אינו קשור עם מצות כיבוש א"י אלא הו"ע בפני עצמו — "למען אשר לא ילמדו גו'", יומתק מה שפירש בדברי דוד (שופטים כ, יא. ועד"ז בלבוש האורה ריש פרשתנו) והחידוש בפסוק זה על מש"נ בפ' שופטים (שם) "והי' כל העם הנמצא בה" ופרש"י: "אפי' אתה מוצא בה מז' אומות שנצטוית להחרימם אתה רשאי לקיימם" — דהו"א ד"ליקח לביתו בשבי לא קמ"ל שביו".

37) ובזה יובן אריכות לשון רש"י "אע"פ שהם מז' אומות" (ראה קושיית משכיל לדוד).

38) והטעם י"ל, כי דוקא כשיושבים ביחד בא"י, ה"ה אומה שצריכים להזהיר "למען אשר לא ילמדו", משא"כ בתו"ל שהם בטלים לשאר אומות. וראה שפ"ח ריש פרשתנו.

39) היום יום ע' כד.

40) לקו"ת ואוה"ת כו'.

41) כמו שהקשה באוה"ת שופטים (ע' תתסד) על מלחמה (דשופטים כ, א) ומציין לד"ה "כי תצא למלחמה".

42) ראה שם באוה"ת. וי"ל הבי': בכוא"א עבודת התפלה מלחמת חובה היא בתחלת עבודתו, אלא שלאח"ז אפשרים שני אופני עבודה תורה או תפלה.

מבואר בכ"מ[43] שיש ב' אופנים בבירור היצה"ר: א) בדרך מלחמה, ב) בדרך מנוחה.

שבכללות[44] זהו החילוק[45] בין עבודת התפלה — "שעת קרבא", לעבודת התורה — "דרכי' דרכי נועם גו' שלום"[46]: עבודת התפלה הוא בירור היצה"ר מלמטלמ"ע, ע"י התלבשות המברר (נה"א) בהמתברר (נה"ב), ולכן בא ע"י מלחמה ויגיעה; אבל הבירור שע"י תורה הוא מלמעלמ"ט, בדרך ממילא, שע"י לימוד התורה ממשיך ומגלה אלקות בנפשו, ועי"ז מתבטל (ומתברר) היצה"ר מאליו.

עפ"ז מובן מה שבירור היצה"ר ע"י מלחמה נק' "מלחמת הרשות" — כי ישנו בירור באופן של מנוחה — ע"י עבודה של תורה.

(משיחת ש"פ תצא תשכ"ה)

---

43) תו"א ה, ד ואילך. לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. ועוד.

44) בפרטות גם בתורה יש עה"ת ואילנא דטו"ר (ראה אגה"ק סכ"ו), או ש"ס ירוש' וש"ס בבלי (שערי אורה כד, א) וראה טעהמ"צ להאריז"ל ואתחנן וש' המצות שם שה"ארי"ל הי' מקשה בכת כו' עסק ההלכה כדי לשבר הקליפה כו'; ובתפלה — תפלה דחול ודשבת וקראת לשבת עונג (תו"א סה, ג).

45) ראה בארוכה ד"ה ת"ר נ"ח תרנ"ט. ויאמר משה תש"ד.

46) משלי ג, יז.

תצא ב

א. בסיום פרשתנו מעתיק רש"י „תמחה את זכר עמלק" ומפרש: „מ־איש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה[1] שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה"[2].

בהשקפה ראשונה — בא רש"י להשמיענו שמחיית זכר עמלק פירושה (לא רק הריגת הבנ"א דעמלק, אלא) גם מחיית הבהמה. ומוכרח הוא ב־פשש"מ — דאם לאו הכי הרי נזכר שם עמלק (על הבהמה). ועוד דבנ"א אינם „זכר עמלק" אלא עמלק עצמו.

וצלה"ב: מה בכלל קשה בהתיבות „תמחה את זכר עמלק" שהוזקק רש"י לפרשן[3]? ואם נאמר שרש"י מפרש (לא פי' התיבות שבכתוב, אלא) קושטא דמילתא איך הוא מחיית זכר עמלק — הו"ל לפרש זאת לעיל בפ' בשלח[4] שנאמר בה „אמחה את זכר עמלק", ומדלא פרש"י כלום בפעם הראשונה, מוכח דהן פי' התיבות והן אופן מחיית זכר עמלק הוא מובן ופשוט גם לבן חמש למקרא — וא"כ ל"ל לרש"י לפרשו כאן[5].

עוד יש לדייק בדברי רש"י:

א) מכיון שחידושו של רש"י כאן הוא שמחיית זכר עמלק הוא „אפילו על הבהמה" — למה (מעתיק מהכתוב בשמואל[6] ו)כותב גם „מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק"[7].

ב) למה לא הביא רש"י גם סיום הכתוב „מגמל ועד חמור"[8], מאחר שגם הם „זכר עמלק", ואינם בכלל „משור ועד שה", כדמוכח מקרא דשמואל ד־מפרטו בפ"ע[9].

ג) „מאיש ועד גו' שה" קרא הוא, (כנ"ל), ובכ"ז לא כתב רש"י, כדרכו בכ"מ „כדכתיב", או כיו"ב.

ד) אחרי שמבאר רש"י „שלא יהא שם של עמלק נזכר אפי' על הבהמה", מוסיף „לומר בהמה זו כו'" — ולכאו' הוי כפל לשון.

ה) בראש פירושו מעתיק רש"י גם התיבות „תמחה את" — והרי לא נחית לפרש אלא מהו „זכר עמלק".

---

1) ש"א טו, ג.

2) ראה מכילתא ס"פ בשלח. פס"ז כאן עה"פ ובשלח שם. אבל ראה לקמן הערה 17. ברמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ד וכן בחינוך מצוה תרד הזכירו רק מחיית האדם (ולא הבהמה) — ראה מנ"ח שם.

3) ומובן דאין לומר שזהו מפני שכן דרשו רז"ל (ראה בהערה הקודמת) שהרי א) אין רש"י מביא דרשות רז"ל רק במקום שנוגע לפשש"מ, ב) דרשה זו אי' (גם) במכילתא פ' בשלח וא"כ הו"ל לרש"י להביאה בבשלח שם, וכבפנים.

4) יז, יד.

5) ועפ"ז מובן שאינו מספיק התירוץ דהוקשה לי' כמ"ש בגו"א „דאל"כ . . הוי למיכתב תהרוג את עמלק מאי תמחה את זכר עמלק" — דא"כ הו"ל לפרש בפעם הא' בבשלח, כבפנים, ומוכרח לומר דכאן ישנה קושיא דאינה שייכת בפ' בשלח.

6) כדלעיל הערה 1.

7) וכמו שהוא בספורנו כאן.

8) ולהעיר שבדרשת רז"ל (ראה לעיל הערה 2) הוזכר „גמל זה של עמלק".

ב. והביאור בזה:

בהציווי ד"תמחה את זכר עמלק" קשה בפשש"מ: "זכר עמלק" פירושו הוא הזכרון של עמלק; והציווי "תמחה את זכר עמלק" הוא למחות זכרון של עמלק ממקום הזכרון היינו ממחשבתו ולבו של אדם. ואי"מ: איך שייך ציווי למחות "זכר עמלק" ממחשבתו, והול"ל "זכר עמלק לא יהי' על לבך" או "תסיר מלבך" וכיו"ב, היינו שלא יחשוב ע"ד עמלק ברצון, אבל אינו "בעה"ב" על מחשבתו שלא "יפול" במח' "זכר עמלק".

וע"ד מרז"ל [*8] ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכ"י הרהור עבירה כו'.

ואדרבא: כשנזכר על הציווי זה עצמו מזכיר את עמלק.

בשלמא בפ' בשלח נאמר "כי מחה אמחה את זכר עמלק" — שהקב"ה ימחה את זכרו של עמלק. הקב"ה (שהוא כל יכול) מבטיח שימחה וישכיח את זכר עמלק ממחשבתם ולבן של בני אדם[9]. אבל בפרשתנו שה"ציווי הוא אל בני ישראל — "תמחה את זכר עמלק", קשה, כנ"ל, איך יכול האדם למחות זכרון שבמחשבתו ושבמחשבת של כל בנ"א אשר "תחת השמים"?

וזה בא רש"י לפרש ולבאר: הציווי הוא לא על מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם, כ"א — למחות כל הדברים המזכירים שמו של עמלק[10]: "משור ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה", שעי"ז (ובדרך ממילא) יישכח סו"ס[*10] זכרון עמלק גם ממחשבתו ולבו של האדם[11].

---

*8) ב"ב (קסד, סע"ב). וראה תניא פי"ב. — בתניא מעתיק גם ההמשך "ועיון תפלה" (אבל אינו מעתיק הסיום "ולה"ר") — וי"ל דכוונתו לפי' התוס' שם דעיון תפלה היינו העדר "לכוון בתפילתו היטב", שמזה מוכח דאין ניצול ממח"ז אפילו בזמן קצר דתפלתו. — ומזה מובן גם בגדו"ד.

9) בפירש"י בשלח (שם): "לכך אני מזהירך שתפץ אני למחותו", ובראי"ם שם: לא שאמחה אותו אני דא"כ מאי ושים באזני יהושע.

אבל י"ל שזה שמזהיר את יהושע הוא דבני' צריכים ללחום נגדם ולמחותם ע"י הריגתם שיהרגום הם (ולא שאמחה ואהרוג אני), אבל מחיית "זכר עמלק" מלב האדם הוא ע"י הקב"ה — "מחה אמחה וגו'".

10) וראה רא"ם ובאר מים חיים (לפירש"י) כאן. וראה רד"ק ומהר"י קרא (ש"א שם).

ומה שברש"י שם פי' "שהיו בעלי כשפים ומשגין עצמן ודומין לבהמה" — הרי פירש"י בנ"ך אינו כ"כ בדיוק בתכלית ע"פ פשש"מ כמו בפירושו עה"ת* (וכמש"כ דוגמאות בזה במ"א**).

*10) להעיר ממחז"ל דעלה במחשבה ונתקיים דהמת ישתכח מן הלב (פסחים נד, ב). וראה ברכות נח, ב. — ואין לומר דזהו רק בבנ"א (דזיל בתר טעמי') שהרי בברכות מביא קרא דכלי אובד.

11) משא"כ ע"ד ההלכה מדכתיב "זכר"

---

*) הטעם ע"ז י"ל, כי כמו דשיטת רש"י עה"ת לפרש רק פשש"מ י"ל הטעם מפני דבן חמש למקרא ואינו שייך רק לדרך הפשט, משא"כ בן עשר, שלכן פרש"י על המשנה וגמרא הוא לא רק פשט (אף שאינו ע"ד השקו"ט כהתוספות) — כשגדל הבן חמש כ"כ עד שלמד כמה פעמים כל החומש ומתחיל לימוד נ"ך — גדל ג"כ בהבנתו (כמו שבפשטות נתקרב לשנות בן עשר) ושייך ללימוד יותר מפשש"מ לבד.

**) ראה לקו"ש ח"ה ע' 180 הערה 3. לעיל ע' 6 הערה א'. להערה 34. לקו"ש ח"ג ע' 92 הערה 42. ועוד.

ג. ועפ"י הנ"ל, דרש"י נחית לפרש תיבת וענין "זכר (עמלק)", דהיינו תוכן הציווי על מחיית הזכרון (ולא רק להשמיענו פרט נוסף בזכר עמלק (שהוא כולל גם בהמה), כדמשמע לכאו' מכללות לשונו דרש"י), מובן מה ש־כותב גם (תחילת הכתוב) "מאיש ועד גו'":

במלחמת מדין שבה נצטוו "נקום נקמת בנ"י מאת המדינים"[12], נאמר בה "כל הטף בנשים גו' החיו לכם"[13]. גם בנוגע ל"אשה" שבזה נאמר "וכל אשה גו' הרוגו", הרי מפורש הטעם: כי "הן הנה היו לבנ"י למסר מעל גו' ותהי המגפה בעדת ה'" שבסיבתם היתה המגפה, דמשמע מזה, דלולי זאת היו גם הנשים בכלל ד"החיו לכם" — כמו ה"טף בנשים" — אף שהי' הציווי לנקום ולהרוג את המדינים. ועד"ז הי' מקום לומר גם במלחמה דמחיית עמלק, שגם היא היתה ע"ד נקום נקמת בני ישראל[14], וכמו שמקדים (בפרשתינו) "זכור את אשר עשה לך עמלק גו' אשר קרך גו' ויזנב בך גו'", ולכן "תמחה את זכר עמלק גו'"[15], והייתי סבור לומר שחייבים למחות (להרוג) את האנשים, אבל הנשים והטף "החיו לכם"[16]; לכן מבאר רש"י (בהביאו תחלת הכתוב): הציווי כאן הוא למחות "זכר (עמלק)" — וזה כולל "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק".

אולם (סיום הכתוב) "מגמל גו'" אין צורך להביאו, כי מובן הוא מאליו, דכיון שהציווי להרוג משור ועד שה מפרש רש"י הטעם (לא מפני "דכתיב" בשמואל כו', אלא) מפני שכאן נאמר "זכר" ולכן צ"ל "שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' על הבהמה", פשוט שכל הבע"ח שלהם בכלל זה.

ד. אך עדיין אי"מ: לפי פי' רש"י שהטעם הוא "שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' כו'" קשה: הרי נקרא שמו של עמלק לא רק על בעלי חיים, אלא גם על נכסים אחרים, כגון בתים ושדות וכרמים ואפילו מטלטלין — ולמה כתב רש"י רק דנצטוו למחות את הבהמה, ולא הי' הציווי להשמיד כל נכסיהם, "שלא יהא שם עמלק" נזכר גם על הדומם?

("שבכלל זכר הוא הכל") למדו רק שצריך להרוג גם הנשים. ראה חינוך שם.

12) במדבר לא, ב.

13) שם לא, יח.

14) ולהעיר שכמו שמצינו במלחמת מדין "נקום נקמת בנ"י" (שם, ב), "נקמת ה' " (שם, ג), עד"ז במלחמת עמלק שבסוף פ' בשלח נאמר "מלחמה לה' בעמלק" (וראה פירש"י שם), ובפרשתנו "זכור אשר עשה לך גו'". וראה ספורנו כאן: "להנקם מעמלק כו'".

15) אבל אין ללמוד ממלחמת ז' עממין, מלחמת א"י שבזה נאמר "לא תחי' כל נשמה" (שופטים כ, טז) כי הטעם שם הוא "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם" (שם יח), שזהו דוקא בא"י. ראה בארוכה לעיל ע' 84.

16) וגם במלחמת חובה ד"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"א) שהוא משו"נ "כי תבואו מלחמה גו'" (בהעלותך י, ט), ש"למדך תורה הבא להרגך השכם להרגו" (פרש"י משפטים כב, א), בפשטות זהו רק בנוגע לאנשים אבל נשים וטף שלא "באו להרגך" אין להרגם (ראה לעיל ע' 83 שם הערה 27 ובשוה"נ שם). ועפ"ז להעיר שגם עמלק בא למלחמה על ישראל וא"כ קס"ד שבמלחמת נקמה נגדו הרי"ז בדוגמת הנ"ל ד"השכם להרגו" רק האנשים שבאו להרגך.

לכן מוסיף רש"י "לומר בהמה זו משל עמלק היתה", ובזה מתרץ קושיא הנ"ל: מחיית עמלק צריכה להיות בדברים המעוררים הזכרון ע"י ש־יאמרו עליהם "זו משל עמלק היתה", וזה שייך רק בבע"ח ולא בנכסים אחרים [17].

והביאור בזה:

בבהמה (ובכללה כל הבע"ח) א"א לעשות בה שינוי גמור שלא יהי' ניכר כלל מציאותה הקודמת, או שינוי שאינו חוזר לברייתו, ובפרט שאסור לצער את בע"ח [18] וא"כ א"א לעשות בה שינוי המצער. ומזה מובן, שגם כאשר תצא הבהמה לרשות בעלים חדשים, מאחר שאין שייך בה שינוי גמור נשאר עלי' רושם של בעלים הראשונים. ובטבע האדם להזכר על ידה שמם של בעלי' הקודמים. ולכן בהמת עמלק גם כשתעבור ל־רשות ישראל מכיון שלא תשתנה (שינוי גמור) מציורה הקודם, יאמרו עלי' "זו משל עמלק היתה", ולא יימחה שמו של עמלק.

משא"כ בנכסים אחרים — אין הכ־רח ל"מחות" אותם, ודיו וצריך — ע"פ פשש"מ — שינוי באופן שלא יזכירו הנכסים שם עמלק. ואולי י"ל דדברים אלו, מאחר שאינו מוכרח שי־שארו לעולם במציאותם הקודמת, הנה ע"י שינוי הרשות — שנכנסו לרשות אחרת ואפשר לשנותם, אין בטבע ה־אדם לומר עליהם אח"כ "זו של . . היתה". נכסים אחרים (דבר דומם וכו', אפי' אם חשובים הם, כגון אבנים טובות ומרגליות "מאחר שיכולים לשנותם") אין מציאותם קיימת עד

---

17) במדרש תהלים (מזמור ט, ז. הובא בילקוט שם): "תני בשם רבי אלעזר שבועה נשבע הקב"ה . . שלא להשאיר זכר עמלק לא נין ולא נכד . . שלא יאמרו אילן זה של עמלק הי' . . שנא' אבד זכרם המה". ולכאו' משמע מזה דמחיית עמלק שייך לא רק בבע"ח אלא גם באילן כו'.

אבל: א) המדובר שם הוא לא בציוי שעל בנ"י במחיית עמלק אלא "נשבע הקב"ה . . שלא להשאיר", מה שיעשה הקב"ה. (וכ־בכתוב שלפניו "שמם מחית" ובמדרש שם (הובא בפירש"י שם): שנא' מחה אמחה גו' *). ב) ועיקר: כפשטות דרז"ל הנ"ל אינו מדובר בכלל על איבוד אילן כו' של עמלק אלא "שלא להשאיר . . לא נין ולא נכד" של עמלק ועי"ז יאבד (גם) זכרם "שלא יאמרו אילן זה של עמלק כו'" שהרי אין מציאות עם עמלק. (אבל ראה במדרש תהלים באבער דשם הוא באו"א קצת). ולה־עיר מרבינו בחיי ס"פ בשלח ד"המלחמה וה־שלל הכל יהי' אסור בהנאה כו'".

וע"פ הנ"ל אפ"ל שגם במכילתא ופס"ז בשלח שם כ"ה הפירוש, (שאין הכוונה בזה "שלא יאמרו גמל זה של עמלק" שימחה גם הבע"ח של עמלק, כ"א שע"ז שלא יניח "נין ונכד" של עמלק יאבד זכרם גם מהבע"ח שלהם) **, שהרי אי' שם אותה

---

*) וכן הביא רש"י בס"פ בשלח (ששם מדובר ב"מחה אמחה") הכתובים דתהלים שם.

**) ועפ"ז אין המכילתא וכו' מקור דפרש"י דילן, ולא כמ"ש מהר"י פערלא (לסהמ"צ רס"ג) ח"א רסב, א. ועוד, דמקור פרש"י זה הוא מהמכילתא בס"פ בשלח.

המימרא בשם ר' אלעזר (אלא שמוסיף "המו־דעי") וע"ד אותו הל' "נשבע הקב"ה אם אניח" (אלא שמסיים "שלא יאמרו גמל זה של עמלק" במקום "אילן זה"). אבל בפס"ז כאן הוא באו"א.

18) ראה לקו"ש ח"ו ע' 150, ובהערה 42.

כדי כך [19] שייקרא עליהם שם הבע־לים הראשונים לעולם.

וזהו שמוסיף רש"י „לומר בהמה זו משל עמלק היתה", שעי"ז מובן למה לא נצטוו למחות כל נכסי עמלק מלבד הבהמה (הבע"ח), כי דוקא עלי' שייך זכרון עמלק, ורק במחייתה יימ־חה שמו של עמלק.

וההכרח (גם) בפשש"מ כאן על אתר שלא כל נכסי עמלק מאבדים — דא"כ הול"ל בקרא ל' „חרם", עדמש"נ לעיל בעיר הנדחת *[19].

ה. ע"פ הנ"ל בשיטת רש"י בפש־ש"מ יתורץ מ"ש במג"א [20] „הנה בית המן נתתי לאסתר". לכאו', מכיון ש־המן הי' מזרע עמלק — „המן הא־גגי", הרי חייבים היו למחות את זכרו, ואיך קבלה אסתר את ביתו [21] ?

לפי שיטה הנ"ל ניחא: לא הי' בזה איסור כי (זה שנקרא שמו של המן על הבית — „הנה בית המן נתתי לאסתר" — הי' רק בעת ה־נתינה, אבל כשנכנס לרשותה של אסתר) לא נקרא עוד „בית המן" ולא אמרו עליו [22] בית זה של המן הי' [23].

---

19) ולהעיר מהכלל ע"ד ההלכה ד„כל העומד כו' כזרוק דמי" (פסחים יג, ב) „כשרוף דמי" (מנחות קב, ב) ועוד בכמה ענינים — ראה כתובות נא, א. ב"ק עו, ב. חולין עב, ב — אף דשאני בהנ"ל דעומד הוא ע"ז שתעשה בו הפעולה משא"כ כאן אינו ודאי דעומד להשתנות, כ"א דשייך בו.

*19) ראה יג, טז־יח. וע"פ האמור בפנים מובן זה ששאול השמיד רק הבע"ח. ומש"כ בבחיי (שם) מ„ובביזה לא שלחו את ידם" — רש"י לשיטתי' ופירש שם (אסתר ט, יו"ד) „שלא יתן המלך עין צרה בממון" — מוכח דלולא זאת היו שולחים ידם.

20) ח, ז.

21) וכמו שהקשה מהר"י פערלא בסהמ"צ רס"ג ח"א ע' 523. וע"י"ש כמה תירוצים:

א) ע"פ הידיעות (רמב"ן וראב"ם) שמצות מחיית עמלק הטיל הכתוב על המלך, ולכן אז לא הי' נוהגת מצוה זו.

ב) אחשורוש קנה כל נכסי המן וטיהרו ברשות אחשורוש ולא נחשב כשל עמלק. ע"ד עמון ומואב טיהרו בסיחון (גיטין לח, א — הובא בפירש"י חוקת כא, כו).

ג) ע"פ מה שאי' בירושלמי (יבמות פ"ב ה"ו) „וכי בן המדתא הוא" (בתמי') — שהכוונה שלא הי' „בן המדתא" (מזרע עמלק), אלא הכתוב יחסו אחר רשע „צורר בן צורר".

אבל ע"פ פשש"מ (שיטת רש"י) אין לומר כל הנ"ל: א) כיון ש„זכור את אשר עשה לך גו' לא תשכח" — ציוי לכאו"א, כן הוא בנוגע להכתוב בין זל"ז. ב) לשון הכתוב הוא „בית המן נתתי לאסתר", משא"כ בחוקת (שם) „כי חשבון עיר סיחון גו'". ג) ע"פ פשש"מ הי' המן מזרע אגג.

22) ומ"ש רש"י שם: „ומעתה הכל רואים שאני חפץ בכם" דלכאו' משמע דכוונתו בנתינת הבית היתה שיהי' נראה שבית המן נמסר לאסתר, והרי ע"ז נזכר לכאו' שם (המן) עמלק, אין זה קושיא כי: א) זהו רק בעת הנתינה כששם המן עדיין נקרא על הבית (וכבפנים) אבל לא לאחר זמן, ב) זה עצמו חלק מפעולת מחיית (כחו וזכרו של) המן.

23) ויש להביא סמוכין לזה מדיוק ל' המדרש (הובא בב"י סי' תר"צ ד"ה כתב הא"ח): „כי מחה אמחה את זכר עמלק אפי' מעל העצים ומעל האבנים" (ע"כ"ש בב"י שמהגדה זו „יש שרש" להמנהג ד„כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י הניקוש הם נמחקים") — דלכאו' למה רק „מעל העצים ומעל האבנים" — דהול"ל למחות לגמרי זכר עמלק ע"י השמדת העצים והאבנים

ומכש"כ וק"ו: עצם הציווי "זכור את אשר עשה לך עמלק גו' לא תשכח" — מזכיר את עמלק, ובכ"ז אין בזה סתירה — ע"פ פשש"מ, כנ"ל — כי כשיזכור וימחה — ה"ז הדרך שסו"ס ישכח זכר עמלק לגמרי [24].

ואכו"כ בנתינת בית המן.

וא"ו. והנה לאחכ"ז תמוה: איך אפשר לימחות זכרו של עמלק והרי מה שאירע לעמלק — הוא כמה פרשיות בתורה [25], ואדרבא נצטווינו [26]: רק השמר לך גו' פן תשכח גו' ופן יסורו מלבבך. וכן, כנ"ל, הציווי דפרשתנו הוא, כל' הכתוב "זכור את אשר עשה לך עמלק".

ועכצ"ל (גם בפשש"מ) דאסורה זכירת עמלק לשם זכירה, ומחוייבת זכירת עמלק לשם מחיית זכרו. ולא עוד אלא שלכתחילה מנהג הוא לכתוב שמו על עצים ואבנים בשביל למחותו ע"י הקשה [27], שהרי א"א לו לקיים מצות תמחה את זכר [28] עמלק מבלי שיכתבו תחלה [29].

ולהעיר שעפ"ז צ"ע בנוגע לגונב מעני ע"מ לשלם תשלומי כפל כי יודע שלא יקבל באופן אחר [30], הקונה חמץ בפסח ע"מ לקיים "תשביתו" [31], עושה ע"ז ע"מ לקיים אבד תאבדון [32]. ואכ"מ.

ז. מ"מ[ינה] של תורה" שבפירש"י: מבואר בחסידות [33] דקליפת עמלק בעבודה הי"ע הקרירות, "אשר קרך בדרך" — שמקרר את האדם [34] שלא להתפעל מאלקות כו' [35], ומחיית זכר עמלק היא ע"י העבודה דקב"ע [36].

עצמם, ומוכרח מזה שהם עצמם אי"צ למחות, כ"א הזכר שעליהם. וראה תו"ת כאן.

24) אלא שעפ"ז צע"ק ממדרז"ל (הובא גם ברמב"ם סוף הל' מגלה) דימי הפורים לא יבטלו — דא"כ גם זכר עמלק לא יבטל. וראה מנ"ח (מצוה תרג): ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל כו' מ"מ הזכירה יהי' תמיד מ"ע.

וצ"ע שכותב זה בדרך אפשר — והרי עפמש"כ הרמב"ם במצות הריגת ז' אומות (סהמ"צ מ"ע קפז — בכמה דפוסים נשמט מפני הצענזור — הובא בחינוך מצוה תכ"ה) לכאורה, ודאי הוא.

25) ולכאורה מצינו כה"ג דע"ז הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה (סנה' סג, ב) — שאני התם דפי' טעמי' בשאילתות (יתרו סוף שאילתא גב) "הואיל ומשתרי למקרי' בתורה אישתרי", היינו דהתורה הוציאתה מכלל האיסור, משא"כ כנדו"ד הרי סו"ס לא ימחה זכר עמלק.

26) ואתחנן ד, ט. ובמשנה (אבות פ"ג, מ"ח) דאפילו דבר אחד ממשנתו כו'.

27) ראה לעיל הערה 23.

28) משא"כ מצות פחיית זרע עמלק — ולכן צ"ל ההסברה בסהמ"צ (שם) דאעפ"כ נקרא "נוהג לדורות".

29) ובאופן כזה אפשר לקיים המצוה — גם לאחר ש"יכרת עמלק מכל וכל" — ראה לעיל הערה 24.

30) ב"מ סא, ב. ובנ"כ.

31) עיין תוס' פסחים (כט, סע"ב) מל"מ לרמב"ם ריש הל' חו"מ. ועוד.

32) ראה סהמ"צ להרמב"ם מל"ת ב שהזהירנו מעשות ע"ז לעבוד. ועד"ז בחינוך (מצוה כז) וברמב"ן — הובא בחינוך שם.

33) ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ אות ג. ד"ה זכור וד"ה והי' כאשר ירים תרצ"ד (קונטרס כה). ועוד.

34) וכדרז"ל בתנחומא (פרשתנו ט) הובא בפרש"י כאן "ל' קור".

35) ראה גם תו"א ד"ה זכור (פה, א ואילך). וראה לקו"ש ח"ו ע' 104 (סי"ג ואילך).

36) ראה ד"ה והי' כאשר ירים משה תר"פ אות ד'. וד"ה הנ"ל תרצ"ד בסופו. וראה לקו"ש ח"ג בשיחה לפ' זכור.

ודבר זה מרומז בפירש"י:

עמלק וראשית גוים (ז' אומות, ז' מדות) עמלק יכולים לפעול בעיקר בזלעמ"ז: בז' מדות דנפה"א ובכל נפה"ב[37] ועד — שאין השם שלם (רק י' ה' — ולא ו' ה', ז"מ דלמע') ואין הכסא שלם[38] (כס, בלא אלף, אין אלופו של עולם נגלה בההעלם וכסוי דהעולם, אף דהשמים כסאי והארץ הדום רגלי (שרפרף)).

ובאדם — ה"ז "איש ו(המקבל) אשה" — דנקרא כן ע"ש המדות[39], וכשהם בקטנות — ה"ז "עולל ויונק"[40] ובנפה"א שלו "משור ועד שה" — בתוקפה, או (בחלישות) בקטנות[41].

ולכן צריך למחות את זכר עמלק "מאיש ועד . . שה",

וכיון שיש פעולת ובחי' עמלק ב"גוים" — שה"ה "ראשית גוים" וג"ז צריך למחות ובפרט שלעת"ל נאמר[42] "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד",

לכן נאמר בקרא גם "מגמל ועד חמור" (משא"כ בפירש"י שענינו ה"שייך לפשש"מ).

אבל בבחי' דומם שהיא העבודה דקב"ע ("אם לא שויתי ודוממתי"[43] — ביטול וקב"ע), בזה אין לעמלק אחיזה, ואדרבה ע"י בחי' קב"ע וביטול נעשית מחיית זכר עמלק גם מבחי' "איש ועד . . שה". ונעשה השם שלם וה"כסא שלם.

(משיחת ש"פ תצא תשכ"ה)

---

37) דרושים עה"פ ראשית גוים עמלק.
38) תנחומא תצא בסופו — הובא בפירש"י ס"פ בשלח.
39) לקו"ת שה"ש כה, א. ד"ה חביב אדם ה'ש"ת.
40) ראה רשימות הצ"צ לאיכה (א, ה) ע' 8, מילואים ע' 71.
41) ראה לקו"ת ויקרא ב, ד. אמור לז, א. קונטרס התפלה ע' 20.
42) צפני' ג, ט.
43) תהלים קלא, ב.

ת ב א

א. בתחלת פרשתנו, בפ' מקרא בכורים, נאמר[1]: "וענית ואמרת . . ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם . . ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה . . ויבאנו אל המקום הזה".

והנה הטעם שבהבאת הבכורים מזכיר המביא ב' ענינים אלו — "ארמי אובד אבי" (בכוונה להדגיש הצלתו מלבן[2]) וירידת בנ"י למצרים וגאולתם מגלות זו — נראה בפשטות, שזהו שבח והודאה להקב"ה על חסדים אלו, שהציל הקב"ה את אבותינו מ־להיות "אובדים" וכלים ע"י לבן וב־גלות מצרים וכו', עד שהביאם אל ארץ "זבת חלב ודבש" — והודאה זו שבדבור מתבטאת גם במעשה: הבאה מ"ראשית פרי האדמה" בכורים להוי'.

אמנם צ"ל: אם הטעם הוא בכדי להזכיר "חסדי המקום"[3] שעשה ל־אבותינו החל מ"ארמי אובד אבי" עד ביאתם אל הארץ — מדוע אינו מזכיר אלא ב' חסדים אלו (ההצלה מלבן והגאולה ממצרים) ולא שאר הנסים והחסדים*[3a] שעשה הקב"ה עמהם קודם שהביאם לארץ: קרי"ס, מלחמת עמלק; וכן החסדים שבמדבר: המן והבאר וכו' — כי הלא הם שעמדו לאבותינו להיות חיים וקיימים בלכתם מ' שנה במדבר ("הגדול והנורא"), לבוא אל הארץ הזאת ולהביא מפירו־תי' בכורים?! ובדוגמתם עוד חסדים, כמו "אשד הנחלים"[5], מלחמת סיחון ועוג וכו'.

ואף את"ל דשאני ההצלה מיד לבן ומגלות מצרים שהם חסדים עיקריים וכלליים, שבהם ועל ידם הציל הקב"ה את אבותינו ואת כל בנ"י מכליון ואבדון גמור[6]; משא"כ שאר החסדים

---

1) כו, ה־ט.

2) ראה תרגום יונתן: "ושזבי' מימרא דה' מן יד[ו]" וראה לקמן הערה 12.

3) פרש"י כו, ה. משא"כ לכמה משאר מפרשי התורה.

וי"ל שהטעם שרש"י אינו מפרש כהראב"ע ((כשהי') ארמי אובד (הי') אבי (יעקב)* "והטעם כי לא ירשתי את הארץ מאבי כי עני הי' כאשר בא אל ארם, גם גר הי' במצרים והוא הי' במתי מעט כו' ואתה

*) עד"ז פי' בספורנו (ראה בפנים ההע־רה). וברשב"ם פי', שארמי אובד קאי על אברהם. ובת"א (וראה גם תרגום יונתן) הוא כפרש"י שארמי הוא לבן. וראה רא"ם וגו"א בפרש"י.

ה' הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה") או כהספורנו (שיעקב לא הי' לו בית מושב ולכן לא הי' מוכן להעמיד גוי ראוי לרשת ארץ ואחר שהי' לגוי לא הי' ראוי לקבל מתנה שהי' תחת עבדות (מצרים) ומה ש־קנה עבד קנה רבו כו' עי"ש), כי לפירושים אלה — אין נפק"מ כלל פרטי קושי השעבוד וכו', משא"כ לפירש"י הרי"ז מגדיל "חסדי המקום".

*3) ולהעיר מפרש"י שלח יג, ל. הפיוט דיינו שבהגדה. ועוד.

4) ובפרט לפי מש"כ מפרשי רש"י (רא"ם וגו"א ושפ"ח) שמה שאומר ארמי אובד אבי גו' הוא רק כדי להזכיר חסדי המקום, אבל אינו שייך לכאן, שלפי"ז תמוה ביותר למה נקט דוקא חסדים אלו.

5) חקת כא, טו. ובפרש"י שם.

6) או בל' רש"י (בפסוק זה בנוגע למצ־

והנסים הנ"ל, שהנם כמו המשך של נסים פרטים והסתעפות של החסד דיציאת מצרים בכדי להביאם לארץ — שאין הנס דיצי"מ בשלימותו מבלי הנסים שבאו אחריו: קרי"ס, המן והבאר וכו' [7] — הרי עדיין קשה [8]: למה אינו מזכיר בהודאת הבכורים את החסד שנעשה ליעקב ובניו בין הזמן ד"ארמי אובד אבי" והזמן ד"וירד מצרימה", ושהי' בו הצלה עיקרית וכללית: הצלת יעקב ובניו מיד עשו ואנשיו [9] (שע"ז אמר יעקב אבינו בתפלתו "הצילני נא וגו' והכני אם על בנים" [10]) ?

ומכיון שקושיא זו היא ב"פשוטו של מקרא" — הרי תמוה: מדוע אין (רמז ל)ישוב קושיא זו בפרש"י, ש־ עניינו כידוע לבאר וליישב כל דבר הקשה והדורש ביאור ב"פשוטו של מקרא"? ומזה גופא ההכרח, שאין זו קושיא מעיקרא, והענין מובן ומתבאר בפשטות כ"כ עד שאין צורך לרש"י לפרש זה אפילו לבן חמש למקרא (או שמובן התירוץ ממה שפרש"י לפנ"ז) [11].

ב. והנה בישוב קושיא זו הי' אפשר לומר לכאורה דמה שאינו מזכיר מביא הביכורים גם את החסד דהצלת יעקב מעשו, הרי זה מפני שלא הי' באופן של הצלה מצרה שבאה בפועל ובמעשה (כ"א מסכנה הצפוי' במחשבה), שהרי בפועל לא עשה עשו שום מעשה רשע ליעקב [12].

רים) "ועוד אחרים באו עלינו לכלותינו". משא"כ ברוב נסים הנ"ל.

7) בנוגע להחסדים שבמדבר המן והבאר וכו' הי' אפשר לתרץ (בדוחק) שהטעם דלא חשבן לפי שזה הי' מזכיר (גם) חטא ה־ מרגלים שרק ע"ז הוכרחו להיות מ' שנה במדבר, והוצרכו כל הזמן להחסדים הנ"ל (אף שגם קודם חטא המרגלים הי' המן והבאר וכו'). ועד"ז י"ל במלחמת עמלק (ראה פרש"י בשלח יז, ח). ובנוגע לקרי"ס הי' אפ"ל שזה ה"ה הסיום של "ויוציאנו ה' ממצרים" — האותות ומופתים דיצי"מ, ונכלל בזה (אף דע"פ הספרי — הועתק בההגדה ש"פ — כל הפרטים שבזה רחשיב קרא: "ביד חזקה וגו' ובמופתים" כולם היו בארמ"צ).

8) נוסף לזה עדיין יוקשה בנוגע "אשד הנחלים" שגם אז "באו עלינו לכלותינו" (ראה פרש"י חקת שם).

9) וכן הנס ד"ויהי חתת אלקים וגו' ולא רדפו" שע"ז ניצולו מ"ונאספו וגו' ונש־ מדתי אני וביתי" (וישלח לה, ה. שם לד, ל).

10) וישלח לב, יב.

11) בתו"ת כאן, דהשייכות דהזכרה זו דיעקב ולבן להבאת בכורים, כי בא לתאר חסדי ה' מנתינת הארץ לבנ"י, דעפ"י הטבע לא הי' יכולת לבנ"י לכבוש ולרשת הארץ כי בכדי לכבוש וכו' צריך להיות במצב איתן כו'. משא"כ עם ישראל היו חסרים הנ"ל שלא הי' מצבם איתן כו' מחמת ההר־ פתקאות שבבית לבן ואח"כ מה שעבר עליו מירידתו למצרים כו'. אבל עפ"ז קשה ביותר למה לא מזכיר מה שברח מעשיו שמחמת זה הי' מסולטל ונטרד (כמו שכתב בעצמו שם לפנ"ז). וגם היותם מ' שנה נעים ומטול־ טלים כמדבר.

12) וזהו גם הטעם שאינו מפרט הצלתו מלבן כ"א "אובד אבי", כי רק "חשב ל־ עשות" רעה, משא"כ הגאולה ממצרים מז־ כירה ובפרטיות, כי כו"כ חסדים בהגאולה ובאופן הגאולה (ראה רא"ם וגו"א).

בדברי דוד כאן, שאינו נזכר החסד בה־ צלתו מלבן, כי החסד הוא בזה שלא הניחם לסבול עול גלות בארם אצל לבן, כ"א "וירד מצרימה" במצרים "וגותן טעם דידע הקב"ה שאצל לבן לא הי' כלל תקומה להם כי הוא ביקש לעקור הכל . . ובמצרים לא הי' כן". אבל מלשון רש"י "מזכיר חסדי המקום",

ואף שגם לבן לא הוציא את מחשבתו הרעה אל הפועל, בכ"ז הרי זה כאילו נתקיימה מחשבתו בפו"מ, דמכיון "ש־חשב לעשות — חשב לו המקום כאילו עשה שהאומות עו"כ חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה" כפרש"י, ולכן אומר המביא "ארמי אובד אבי"; משא"כ עשו, שישראל מומר הי' [13], אין מחשבתו הרעה נחשבת כמעשה, ומכיון שבפועל לא עשה את אשר זמם לעשות ואי"ז אלא ביטול דעה שהיתה "בכח", לכן אינו מזכיר הצלה זו ביחד עם ב' הענינים שבאו ב־מעשה (או — כמעשה).

אולם אאפ"ל כן (נוסף לזה שלא מצינו במשמעות הכתובים, על פי פשש"מ, שעשו הי' לו דין ישראל מומר; ובנוגע להאבות בכלל, אין הוכחה מפשטות הכתובים שחל עליהם הגדר והדין של ישראל כפי שהוגדרו בו בנ"י לאחר מ"ת [14]) דממ"נ:

אם נאמר שיש להזכיר בהודאת הבכורים רק אלה החסדים דהצלת אבותינו מצרה וסכנה מעשית (וע"ד שהי' במצרים: "וירעו אותנו המצרים ויענונו וגו' ויוציאנו וגו' "), א"כ לא הו"ל לומר גם "ארמי אובד אבי" מאחר שסוף־סוף לא הגיע מזה "לאבי" (ליעקב אבינו) שום רעה בפו"מ [15] —

דהרי מידה זו של מחשבה כמעשה נוגעת רק לגודל חטאו ועונשו של לבן, אבל אין בזה נפק"מ בנוגע ליעקב, דבין כך (שחשבה כמעשה) ובין כך (שאינה כמעשה) לא נגע בו לבן לרעה.

אלא — לאידך גיסא — שצ"ל, שאעפ"י שסכנת האבדון מידו של לבן לא היתה אלא בכח ובמחשבה, בכ"ז שפיר קורא המביא "ארמי אובד אבי" והר"ז בכלל "חסדי המקום" — א"כ הו"ל להמביא להודות ג"כ על החסד שעשה הקב"ה ליעקב אבינו בהצלתו מיד עשו.

המורם מהנ"ל: עכצ"ל שב' חסדים האמורים בכתוב יש להם שייכות מיוחדת למצות בכורים, מה שאינה בכל שאר החסדים.

ג. והביאור בזה:

במצות בכורים לא נתחייבו בנ"י אלא לאחר שבאו לארץ וכבשוה והת־יישבו בה, כמו שפרש"י [16] ("וירשת וישבת בה" —) "מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחל־קוה".

מזה מובן שמצוה זו דהבאת בכורים אינה רק הודאה על עצם נתינת ה־ארץ מהקב"ה לבנ"י, כ"א גם (ובעיקר)

ובד"ה שלאח"ז בנוגע למצרים "ועוד אחרים באו עלינו לכלותינו" משמע שהצלה מלבן הוא חסד בפ"ע ובדוגמת החסד דמצרים.

13) קדושין יח, רע"א.

14) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך.

15) דהרי לפרש"י פי' ארמי אובד אבי הוא מה שביקש לעקור את הכל כשרדף אחרי יעקב (שאז לא נעשה בפועל שום רעה ליעקב) ולא בהזמן * שיעקב הי' אצל לבן שאז: "ביום אכלני חרב וקרח בלילה . . ותחלף את משכורתי גו' " (ויצא לא, מ־מא).

16) בריש פרשתנו.

---

*) וע"ד פירוש שאר מפרשי התורה — ראה לעיל הערה 3.

עבור זה שבאו אל הנחלה בהתיישבות קבועה בה, כי רק אז היא מביאה אותו הטוב ששמח בו — ובכורי פירותי, מביאים להי' [17].

ומכיון שתכלית ענין הבכורים היא תודה להוי' על חסדו וטובו שנתן לנו "את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש" לשבת בה בקביעות ולאכול מפרי, ולשבוע מטובה — לכן, בכדי להדגיש גודל החסד הזה, מזכיר ה־ מביא ג"כ (רק) דוגמתם — את "חסדי המקום" שנעשו לאבותינו בעת היותם במקום קבוע ושבמקום ההוא לא הגיע להם שום טוב, כ"א אדרבא — בו עמדו לכלותם ולאבדם (תכלית הרע), והקב"ה עשה עמהם חסד והצילם — עד ש"ויביאינו אל המקום הזה", וניתן להם טוב הבא מהמקום עצמו ותכ־ לית [18] טוב זה.

וזהו שמזכיר דוקא את "חסדי המקום" שנעשו לאבותינו בארם [19]

---

17) ולכן חובת הבאת בכורים היא רק כשהפירות והאדמה שממנה גדלו הם שלו (ראה בכורים פ"א מ"א־ב. ירושלמי שם פ"א ה"ו. רמב"ם הל' בכורים פ"ב ה"י ואילך).

18) ולא "כל הפירות חייבין בביכורים" (רש"י כו, ב), ועל כיו"ב אומרים (סושו"ע אדה"ז חאו"ח סר"ז — דנוסף על "חסרונם" יש גם) "להחיות בהם נפש כל חי" — היפך מן הקצה אל הקצה ד"אובד". וראה לקו"ת בתחלתו (ד"ה ראו כי פ"ב)

19) ואף ש"לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב", הרי:

א) כל זה הי' מעבר לגל שהקימו יעקב ולבן — בחלקו של לבן הארמי וכמש"נ (ויצא לא, גב) "תעבור אלי",

ב) ועיקר — לבן בקש לעקור כו' כאשר הוגד לו כי ברח יעקב — היינו 1) כאשר

ובמצרים, כי במקומות אלו ישבו אבותינו באופן קבוע ("עשרים שנה" בארם ורד"ו שנה במצרים [20]);

ויומתק ג"כ הטעם שמתחיל את הודאתו ב"ארמי אובד אבי — וירד מצרימה", בכדי להדגיש, כנ"ל, שמצד המקומות עצמם של ארם ומצרים היתה צפוי' להם סכנת כליון ואבדון, אלא שהקב"ה בחסדו הצילם וגאלם, עד שהביאם אל המקום שהוא עצמו מלא ברכת הוי'.

משא"כ הצלתו של יעקב מעשו, שבאה בעת המצאו בדרך; ועד"ז ב־ שאר החסדים שנעשו לבנ"י בלכתם במדבר (וגם כי הוא בעצם אינו מקום ישוב לבנ"א), הרי הם חסדים שאינם בדומה לההודאה להוי' שבהבאת ה־ בכורים, כנ"ל.

ד. בפנימיות הענין י"ל:

מבואר באוה"ת [21] בענינה של מצות הבאת בכורים: פרי האילן הוא בחי' הנשמה שנתלבשה בגוף, ומצות בכו־ רים היא לקשר ולחבר בחי' הנשמה שלמטה בשרשה שנק' בכורים העל־ יונים, כמ"ש [22] כבכורה בתאנה ראיתי אבותיכם. ומבאר שם ש(ב' ענינים בזה: הבאת בכורים היא העלאה

הי' בארם, ואז נחשב לו כמעשה, כנ"ל. 2) מפני שברח מארם, ה"בקש" שייך ל־ "מקום".

20) ועפ"ז יומתק מה שעיקר האריכות בהפרשה היא בגלות ובאולת מצרים, כי שם הי' ישוב עיקרי — כמה דורות במשך כל חייהם.

21) פרשתנו ע' תתרמ ואילך.

22) הושע ט, יוד.

ממטה למעלה, ו)הקריאה של פרשת הבכורים היא המשכת אלקות מלמעלה למטה, דהיינו להמשיך בחי' בכורים של הנשמה ממעלה למטה, שיתחבר ויאיר בחי' הנשמה שלמע', בהנשמה המלובשת בגוף.

ועפ"ז יש לבאר שזהו הטעם שב־קריאת הפרשה של בכורים מוזכרים ב' הענינים: לבן ומצרים, כי שניהם (בשני ענייניהם: הירידה לשם וה־יציאה) היו בבחי' חסד והמשכה מל־מעלה למטה: "ויצא [23] (ונמשך) יעקב מבאר שבע (מלמעלה מעלה) וילך חרנה (למטה מטה)" וביציאה משם "וישכם לבן בבוקר" — בחי' "לבן" בקדושה "הוא בחי' לובן העליון מקור החסדים ועל לבן כתיב [24] "וישכם לבן בבקר", שבכל יום מתגבר ונמשך אור החסד עליון . . ויעקב הלך לדרכו להמשיך בחי' לובן העליון הנ"ל למטה מטה" [25]. ועד"ז בירידה למצרים, ועוד לפני זה: ואת יהודה שלח . . להורות לפניו — לתקן לו בית תלמוד [26]

23) ראה בדרושי רבותינו נשיאינו לר"פ ויצא.

24) ויצא לב, א.

25) תו"א ויצא כג, א. וראה גם שם כד, ב. קיז, סע"א.

ועפ"ז תובן שייכות פ' בכורים לחודש אלול * (ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב) כי יש התגלות דבחי' לבן — לובן העליון (גם) באלול והוא, בחי' י"ב מזה"ר שבחודש אלול (אוה"ת ס"פ ויצא — בראשית (כרך ה') תתסט, כ ואילך).

26) ויגש מו, כת. פרש"י שם.

*) ראה גם מהרש"א (ברכות ו, א) לענין את ה' האמרת היום גו' (ואח"כ) וה' האמירך היום שבפרשתנו (כו, יז־יח) ש־הוא ע"ד אני לדודי ודודי לי — ענינו של חודש אלול (ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתרנז־ח. ובארוכה לקו"ש ח"ט ע' 162 ואילך).

ולאח"ז יצי"מ שהי' מצד חסד הוי' שנגלה עליהם ממה"מ בכבודו ובעצמו וגאלם [27].

ועפ"ז י"ל ביינה של תורה שב־פרש"י מה שפי' "מזכיר חסדי ה־מקום", דלכאו' (א) המדובר כאן הוא בהצלת יעקב מלבן ויצי"מ שהם נסים גדולים ולא חסדים בלבד, והול"ל [28] נסי המקום; (ב) למה נאמר "חסדי המקום" ולא "חסדי הוי'"?

וע"פ הנ"ל י"ל שבפרש"י נרמז הטעם שמזכירין ב' ענינים אלו ב־פרשת בכורים, כי ענין קריאת פ' בכורים הוא בחי' "חסד" — המשכת אלקות — ב"מקום" דוקא [29], ולכן מז־כיר ענין ההצלה מלבן ויצי"מ שהם בחי' "חסדי" הוי' הנמשכים ב"מקום" (קבוע) כנ"ל.

ה. ההוראה מזה בעבודת האדם: אין להאדם להסתפק בעבודתו ועלייתו בתורה ותפלה, שעי"ז הוא מתעלה ומת־

27) ועד שכל חודש האביב (ניסן) הוא בחי' חסד (ראה זח"ב (נא, ב), שאותי' כסדרן הוא בחי' חסד, ושם (קפו, א) שחדש האביב הוא אותי' כסדרן משא"כ תשרי). לקו"ת להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הז' כוכבי לכת. ד"ה החדש הזה (ש"ת, פ"ח. ועוד).

28) ע"ד "הוי' נסי" (בשלח יז, טו. ועיין ברש"י שם: הקב"ה עשה . . שעשה המקום ה' הוא נס שלנו. ואכ"מ).

29) וי"ל שנעשה זה ע"י ש"חסדי" (— ז"א — נמשכים ונעשים "חסדי") "המקום" (מל').

קשר להוי', אלא צריך ג"כ שימשיך אלקות למטה וגם בדברי הרשות וב־ המובחרים שבהם; והיינו, לא רק ש־ עניני הרשות לא יתפסו שום מקום אצלו מחמת דביקותו בהוי', אלא שגם בעניני הגשמיים שמתעסק בהם ב־ אופן של קביעות וכו' ימשיך בהם אור וגילוי אלקי עד שיהפכם לטוב ולקדושה ממש (שזה צ"ל „מראשית פרי" דוקא — מן היפה[30] הנאה והטוב), שבזה הוא משלים תכלית הכוונה בברה"ע: לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(משיחת ש"פ תבא תשל"ב)

---

30) רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. ועיין שינוי הל' בשו"ע יו"ד סו"ס רמ"ח.

תבא ב

א. בסיום הסדרה[1] נאמר: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם גו' המסות הגדולות גו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה". ומעתיק רש"י מן הכתוב "ולא נתן ה' לכם לב לדעת" ומפרש: "להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו".

וצלה"ב:

א) מנ"ל לרש"י ש"לדעת" תוכנה שני ענינים: א) להכיר את חסדי הקב"ה, ב) ולידבק בו?

ב) למה מעתיק גם את התיבות "ולא נתן ה' לכם"? הרי אינו מפרש אלא "לב לדעת" — להכיר את חסדי הקב"ה בו'.

ג) במש"כ "ולא נתן . . לדעת" ה־כוונה לכאו' לדעת הנזכר לפנ"ז "ה־מסות הגדולות גו' האותות והמופתים". א"כ למה קוראם רש"י "חסדי הקב"ה" — והרי "נס" ו"חסד" הם ב' ענינים שונים, כי ישנו חסד שאינו בדרך נס, ולא כל נס הוא לשם חסד.

ב. אח"כ מעתיק רש"י את התיבות "עד היום הזה" ומפרש: שמעתי ש־אותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ש בפ' וילך[2] ויתנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וניתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עלי' ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה לנו ניתנה ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם[3] היום הזה נהיית לעם גו' היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.

וצלה"ב: הביטוי "עד היום הזה" נמצא כבר כמ"פ בתורה: "ע"כ שם העיר באר שבע עד היום הזה"[4]; "ע"כ לא יאכלו בנ"י את גיד הנשה גו' עד היום הזה"[5]; וכן בסיום ה־תורה[6] נאמר "ולא ידע איש את קבו־רתו עד היום הזה" — ובכולם פי' "עד" ועד בכלל, שהוא כולל גם את "היום הזה" — ומ"ש כאן שפירש"י ("עד" ולא עד בכלל, כי) "היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום".

ובפרט שרש"י מקדים ומדגיש דפי' זה (רק) "שמעתי". ז. א. שלא מצא זה בדרז"ל אלא שמע כן (מרבותיו כו').

---

1) כט, א ואילך.
2) לא, ט.

3) פרשתנו כז, ט.
ואף ששם כתב רש"י ד"היום הזה" פירושו "בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית" (ולא קאי על היום שניתנה הס"ת לבני לוי) — הרי ידוע הכלל בפירש"י ש־מפרש בכל מקום כפי המוכרח בפשט הכתוב על אתר [לדוגמא: הכתוב (יתרו יט, ד) "ואשא אתכם על כנפי נשרים", דבפ' בא (יב, לז) פירש"י דקאי על הנסיעה "מרעמסס סכתה", ובפ' יתרו (שם) מפרשו על קיבוץ בנ"י מכל ארץ גושן לרעמסס], ולכן לא הביא שם הפי' (ש"שמעתי") דקאי על היום דנתינת הס"ת לבני לוי, כי אין הכרח לזה בהכתוב שם (משא"כ בכתוב דילן).

4) תולדות כו, לג.
5) וישלח לב, לג.
6) ברכה לד, ו.

גם צלה"ב כמה דיוקים בפירש"י:

א) בטענת בנ"י נאמר "וקבלנו את התורה וניתנה לנו" — לכאו' איפכא הול"ל: בתחלה "ניתנה לנו" ואח"כ "וקבלנו אותה"?

ב) הטענה "ומה אתה מנאלי"ט את בני שבטך עלי", משמע שהתורה שייכת לכל בנ"י אלא שלבני לוי (יתרון ו)שליטה עלי', וע"פ ההמשך שחששו "ויאמרו כו' לא לכם ניתנה" — עדיפא הול"ל, מה אתה נותנה לבני שבטך? ובפרט שסיבת החשש פירש"י שהי' זה שנתן משה ספר התורה לבני לוי.

ג) ע"פ סדר הדברים לכאורה מתאים יותר לומר "ויאמרו לנו כו' לנו ניתנה (ומזה ראי' ש)לא לכם ניתנה" — וברש"י הוא בסדר הפוך.

ג. אח"ז בהמשך הפרשה נאמר "ואולך אתכם ארבעים שנה גו' לא בלו שלמותיכם גו' לחם לא אכלתם גו' ותבואו אל המקום הזה ויצא סיחון גו' ונכם ונקח את ארצם גו' ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'".

ומעתיק רש"י מן הכתוב "ותבואו אל המקום הזה" ומפרש: "עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד אל תבעטו במקום ואל ירום לבבכם ושמרתם את דברי הברית הזאת".

וצלה"ב:

א) מה קשה ב"ותבואו אל המקום הזה" שרש"י בא לתרץ ע"י פירושו "עתה אתם רואים עצמכם כו'".

ב) לאידך: בכל הכתובים שלפנ"ז מדובר בנסים שאירעו לבנ"י; וכן להלן בכתוב זה עצמו ממשיך בסיפור הנצחון הנסי במלחמת סיחון ועוג — ואיך יתכן שביחד עם הזכרת הנסים שראו בנ"י (שע"י נסים — "ויאמינו בהוי'" וכיו"ב) בא הכתוב לתארם ב־מצב כזה שצריך להזהירם "אל תבעטו במקום כו'"?

ג) מדוע רק "עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד כו'" יותר ממה שראו עצמם בכל זמן היותם במדבר?

ד) מה הם ב' הענינים ד"גדולה וכבוד"?

ד. אח"כ ממשיך רש"י ומפרש א) הנאמר ג' פסוקים לפני זה (ושכבר פירשו שם על אתר, ומוסיף כאן): "ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפי־כך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל מכאן ואילך יקפיד ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'"?

ב) ידוע שכאשר רש"י מפרש ב' פירושים בכתוב אחד, הר"ז מטעם שבכ"א מהם יש קושי שאינו בחברו, אלא שהראשון הוא עיקר וקרוב יותר לפשש"מ. ובגדו"ד (בפי' "ולא נתן . . לדעת"): מהו הקושי בכל פירוש מה־שנים, ובמה קרוב הראשון לפשש"מ יותר מהשני?

ג) בשני הפירושים שבד"ה ותבואו מסיים רש"י בדברי הכתוב שבסיום הפרשה "ושמרתם את דברי הברית", אלא שבפי' השני מוסיף "וגו'" — מהו טעם השינוי?

ה. והביאור בכ"ז:

תכלית המכוון בדברי פרשה זו בא

ומפורש בסיומה „ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון", היינו שהם דברי תוכחה ואזהרה כדי לחזק את בנ"י בשמירת התומ"צ.

וכיון שמצינו בתורה קודם לכן שהוכיחם משה רבינו כמ"פ — ובכ"ז כאן מקדים „ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם" ומתחיל במה ש־אירע עוד בהיותם בארמ"צ וכו' — עכצ"ל שבתוכחה זו יש חידוש גדול שאינו בהקודמות.

וזהו היסוד לפירושי רש"י בפרשה זו:

רש"י מעתיק את התיבות „ולא נתן ה' לכם (לב לדעת)" — שלכאורה אינם מובנים כלל בפשש"מ: איך אפשר ש־בנ"י לא היו להם „לב לדעת" את נסי הקב"ה — הרי מפורש בקראי שבנ"י הודו על הנסים שעשה להם, עי"ז ויאמינו בהוי', אמרו שירה וכו'? ועד כדי כך שאנשים מבנ"י שלא יכלו לעשות הפסח — זכר ליצי"מ — טענו „למה נגרע גו'"[7].

ולכן מפרש רש"י „להכיר את חסדי הקב"ה", להדגיש אשר זה ש„לא נתן גו' לדעת" — אינו בנוגע למ"ש לעיל („המסות הגדולות וגו'")[8], אלא נמש־כות למה שכ' להלן „ואולך אתכם ארבעים שנה גו' לא בלו שלמתיכם גו' לחם גו'", שהם חסדי הקב"ה (אף שגם הם בנס היו).

והביאור: נס הוא מאורע יוצא מ־דרכי הטבע, למע' *[8] מן הטבע והרגיל, אבל כאשר הנהגה נסית מסוימת נמ־שכת זמן רב והאדם מתרגל בה, שוב אינו מרגישה כענין נסי **[8], אלא כדבר טבעי, וע"ד הרגל נעשה טבע[9]. וכן בנדו"ד, כיון שנמשך „ארבעים שנה" — הרי מה שנרגש ונגלה לעיני כל הוא (רק זה) שהם „חסדי הקב"ה".

ומוסיף רש"י „ולידבק בו" — בזה מבאר החידוש בתוכחה זו: הכרת חסדי הקב"ה צריכה להביא „לידבק בו" דוקא.

נס — פועל יראה (פשוטה, או יראת הרוממות), אמונה (שהוא כל יכול) וכ־יו"ב — משא"כ חסד (השפעה, קירוב, אהבה) — פועל קירוב. ובאם זהו חסדי (ל' רבים) הקב"ה (גדולים ביותר) — קירוב גדול ביותר — דביקות.

ומאחר ש„לא נתן ה' לכם לב לדעת — להכיר את חסדי הקב"ה", ובמילא חסר גם ה„לידבק בו", לכן צריך להזהירם „ושמרתם את דברי הברית הזאת".

1. אמנם לפ"ז, דמש"נ „ולא נתן ה' גו'" כוונתו „להכיר את חסדי הקב"ה (ועי"ז) ולידבק בו" — שוב אי אפשר לפרש „עד היום הזה" עד ועד בכלל (דגם „היום הזה" עוד לא הכירו כו' ולא דבקו כו'), שהרי מפורש לעיל[10] „ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם היום".

---

7) בהעלותך ט, ז.
8) ראה גם רא"ם ושפ"ח כאן.

*8) ראה פרש"י חוקת כא, ח.
**8) ראה כתר ש"ט ר"ס רנו.
9) שבילי אמונה נ"ד ש"ב. תניא פמ"ד.
10) ואתחנן ד, ד.

אף שבדוחק י"ל שאע"פ שהל' ב־כתוב הוא "הדבקים" סתם — ה"ז בא בהמשך להסמוך לו וכדמוכח ממש"כ "ואתם" (בוא"ו) "האיש אשר הלך אחרי בעל פעור" משא"כ אתם בהיפך מזה ומן הקצה אל הקצה: 1) לא הלך גו', 2) הולכים אחרי ה"א, 3) יתרה מזה "דבקים" בה"א —

ועדיין אין נכלל בזה קיום מצות וכו'

ולמעלה מזה דרגת ולדבקה בו "הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו"* [10] וכו'. עוד דרגא בדביקות שבפרש"י כאן, שזה בא ע"י הכרת חסדים גדולים (ע"ד ענין בכורים שמגיד שאינו כפוי טובה [11])

ועד לדרגת "ובו תדבקון"* [11] הבאה לאחרי "אחרי ה' אלקיכם תלכו . . ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבודו".

לכן מפרש רש"י שכוונת הכתוב היא: אדרבה, "היום הזה" התחילו להכיר את חסדי הקב"ה. אבל לפי"ז נשאלת השאלה: איזה חידוש ראה משה "היום הזה" שלא ראה לפניו? לכן מפרש רש"י "שמעתי שאותו היום וכו'".

והביאור בזה (ועל פיו יובנו גם הדיוקים הנ"ל ס"ב):

טעם הדבר שספר התורה ניתנה לבני לוי, ולא לכל ישראל מובן ב־פשטות: בני לוי נבדלו מכל ישראל לשרת בקודש, נאמר להם שלא יהי' להם חלק ונחלה בארץ [12] והם לגיונו* [12] של מלך (הקב"ה) וכו' — ולכן הם לגיון שיגן על קיום תורתו [13] ולכן גם ילמדו את בנ"י תורה* [13] וכו';

ומפורש בקראי שמציין כאן רש"י — שנתן סה"ת להלוים "נושאי ארון ברית ה' " — והטענה היא רק "מה אתה משליט את בני שבטך עלי' כו'": הן אמת שבני לוי הם המלמדים את התורה לבנ"י, ובזה "שולטים" הם על בנ"י, אבל "מה אתה כו' משליט עלי'" — על התורה.

והנפק"מ והחשש בזה כי "יאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה כו'": לאחר שנכנס לארץ ונתחיל בחלוקת ה"חלק ונחלה" ולאח"ז בעבודת האדמה וכו', אז יאמרו לנו בני לוי "לא לכם ניתנה" — אף שיש לכם שייכות לתורה ומחוייבים בתומ"צ, מ"מ לא ניתנה לכם (ולכן אין אתם שולטים עלי' — וכיון שאנו שולטים עלי' ה"ז הוכחה ש)לנו ניתנה.

והמענה לטענה זו היא "אף אנו עמדנו בסיני — מתחיל מר"ח סיון — ו(אח"כ בהאמירה כל אשר דבר הוי' נעשה שבא במענה על "ועתה, אם עתה תקבלו עליכם [14] כו") קבלנו את התורה" ואח"כ "וניתנה לנו".

וכששמע משה דברים אלו "שמח כו' אמר היום הזה הבנתי שאתם

---

*10) עקב יא, כב ובפרש"י שם.
11) פרש"י פרשתנו כו, ג.
*11) ראה יג, ה. וראה לעיל ע' 55 ואילך.

12) שופטים יח, א.
*12) פרש"י במדבר א, מט.
13) כמפורש תשא לב, כו.
*13) וכמפורש בקרא (ברכה לג, י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל.
14) פרש"י יתרו יט, ה.

דבקים וחפצים במקום״: לא לבד ש־מודים ישראל להקב״ה על נסיו כו׳, כנ״ל, אלא שהם מכירים חסדי הקב״ה, ובמילא ״דבקים וחפצים במקום״.

ז. בהמשך לזה מעתיק רש״י ״ות־בואו אל המקום הזה״ ומפרש ״עתה אתם רואים עצמכם כו׳״:

והביאור: לכאו׳ תיבות ״ותבואו אל המקום הזה״ מיותרות. דאם כוונת הכתוב להמשיך בסיפור נסי הקב״ה — נצחון מלחמת סיחון ועוג המפורש תיכף, ל״ל להקדים ״ותבואו אל המקום הזה״?

ומזה מכריח רש״י דכוונת הכתוב היא (לא המשך סיפור הנסים, כ״א) התחלת ענין חדש [15] — ביאור למה הוצרך משה להזהיר את בנ״י עכשיו שידבקו במקום:

ע״ע היו בנ״י תלויים בחסדי הקב״ה דבר יום ביומו [16] (ולא גותר מן המן ליום מחר), ואין מקום (כ״כ) שיבעטו במקום כו׳; אבל כאשר ״ותבואו אל המקום הזה״ — קצה וסוף זמן היותם במדבר ונכנסים לארץ נושבת [17] — שאז אין צורך במן וכו׳ — ״עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד״, ולכן יש לחשוש שבמשך הזמן, וחסדי הקב״ה לא יהיו נגלים ובנ״י יתעסקו בעניני פרנסה בדרך הטבע, ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, ״תבעטו במקום וירום לבבכם״, וכמבואר בקרא לעיל [18] ״ורם לבבך ושכחת גו׳ ואמרת גו׳ כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה״ [19].

[ומדייק רש״י ״גדולה וכבוד״ להגדיל החשש דירום לבבכם: גדולה שייכת גם באדם לעצמו, שמחשיב א״ע למציאות; ״כבוד״ הוא מה שהזולת מחשיבו ומכבדו. וזהו הכפל ״גדולה וכבוד״: לא רק שרואים עצמם בגדולה (שאז יתכן שבבואם לארץ נושבת בין העמים ימעיטו גדולתם, שהרי ״אתם המעט מכל העמים״ [20]), אלא הי׳ להם גם ״כבוד״ מהאומות מסביב].

ולכן כשבאו ״אל המקום הזה״ ומתחילה הנהגה טבעית, יש צורך להזהיר במיוחד ״ושמרתם את דברי הברית הזאת״.

ח. אבל קשה: אחר ״ותבואו אל המקום הזה״ נאמר מיד ״ויצא סיחון וגו׳״, סיפור מלחמת סיחון ועוג — סיפור נס (וגם חסד) שאירע לבנ״י ובהמשך להנסים והחסדים שנעשו לפנ״ז, ואיך מתאים להפסיק לפני סיפור זה ב״ותבואו אל המקום הזה״, שבא להדגיש סיום תקופה הקודמת והתחלת בואם לארץ נושבת והנהגה טבעית [20]?

והביאור בזה: לפי׳ זה, הכוונה כאן בהסיפור דמלחמת סיחון ועוג היא לא להדגיש את הנס שבדבר, אלא להיפך — דבר שבו יכולים ישראל לראות עצמם בגדולה וכבוד — כיבוש ארץ סיחון ועוג שהיתה (כהמשך הכתוב) ״לנחלה לראובני גו׳״.

---

15) ראה עד״ז בס׳ הזכרון (להר״א בקראט הלוי) כאן.
16) בשלח טז, ד.
17) שם, לה.
18) עקב ח, יד. יז.
19) ואתחנן ז, ז.
20) ע״ד קושיית הרא״ם כאן.

ועפ"ז יובן השינוי שבסיפור מלחמה זו בפרשתנו לגבי סיפור מלחמה זו עצמה לעיל בפ' דברים[21] (ועד"ז בנ"ך[22]): שם מדייק קרא[23] "ויתנהו ה' אלקינו לפנינו ונך אותו גו'", "ויתן ה' אלקינו בידינו גו' ונכהו"[24] — בהדגשה שהנצחון הי' מאת ה', ואילו כאן כתב קרא "ונכם ונקח גו'" מבלי להזכיר שמאת ה' היתה זאת. וכנ"ל: כאן כוונת הכתוב להדגיש האפשריות שבנ"י יראו עצמם בגדולה וכבוד — כחי ועוצם ידי — ונכם גו'.

ט. ועדיין קשה:

א) בפי' "ולא נתן ה' לכם לב לדעת — להכיר את חסדי הקב"ה כו'": מלשון הכתוב "ולא נתן ה' לכם גו'" משמע שהעיכוב בזה הי' (לא מצד בנ"י, אלא) מצד הקב"ה[25].

ב) בפי' "עד היום הזה — אותו היום שנתן משה ספר התורה כו'": (א) לפי"ז פי' "עד" הוא ולא עד בכלל — דלא כבכל מקום.

(ב) לפ"ז "ויתנה (הס"ת) אל הכהנים גו'" שבפ' וילך אירע קודם להנאמר בפרשתנו "וידבר משה גו' היום הזה נהיית לעם גו'"[26].

ג) "ותבואו אל המקום הזה — עתה אתם רואים עצמכם בגדולה כו'": אם כוונת הכתוב להראות על שינוי במצבם בבואם למקום ישוב והתחלת הנהגה טבעית (עד שיש חשש שיבעטו במקום כו') — איך מזכיר הסיפור דמלחמת סיחון ועוג שהי' נס גלוי — וכמפורש לעיל בקראי (ופרש"י) דס"פ חוקת[27]? ולא הול"ל רק "ותבואו אל המקום הזה" (מקום ישוב) ולכן צריך להזהירם "ושמרתם גו'"?

ולכן — דוקא לאחרי שלמדנו פי' ותבואו גו' קשה פי' הנ"ל דולא נתן גו' לדעת — צ"ל: "ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת שאין אדם עומד כו' עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל מכאן ואילך יקפיד לפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'".

ולפי' זה ירווח לנו מכל הקושיות שבפי' הראשון:

א) "ולא נתן ה' גו'" — כי ברא ה' את האדם ונתן לו לב וכו' באופן שאינו עומד כו' עד ארבעים שנה.

ב) "היום הזה" הי' בתוך וסיום הארבעים שנה וע"ע לא הי' להם "לב לדעת". ופי' "עד היום הזה" הוא עד ועד בכלל כבכ"מ ואינו מקפיד — אבל "מכאן ואילך יקפיד".

ג) סיפור דמלחמת סיחון ועוג בא בהמשך להנסים שבפסוקים הקודמים.

---

21) ב, כד ואילך.
22) שופטים יא, כא.
23) ב, לג.
24) ג, ג.
25) ראה עד"ז במשכיל לדוד כאן. ובדוחק יש לפרש, שזה גופא שבנ"י לא הכירו חסדי הקב"ה הי' לפי שהקב"ה לא נתן להם הכח להגיע לזה ע"י עבודתם.
26) אלא שבזה י"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה (פירש"י בראשית ג, ו. ובכ"מ). אבל דוחק הוא, שהרי לפי' זה הר"ז בחי' עניגא" (בסיפור נתינת הס"ת כו') — ראה לקו"ש ח"ז (ע' 119 הערה 13) שגם לפירש"י עה"ת לא אמרינן אין מוקדם כו' בחד עניגא.
27) כא, יז ואילך. פרש"י שם יד-יז. כה. לג.

ועכשיו שיש לכם לב לדעת וגו' עליכם להתבונן בכל הנסים האלה, "ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'".

י. עפ"ז מובן מה שבפי' זה מוסיף רש"י "וגו'" משא"כ בפי' הראשון: לפי' הא' היתה הזהרת משה בכדי לשלול האפשריות שיבעטו במקום כו', ולזה אין נוגע (כ"כ) הפרטים שבפסוק "ושמרתם", רק נקודה הכללית "ושמרתם את דברי הברית הזאת" — היפך דיבעטו במקום כו'; אבל לפי' השני, הזהרת משה באה מפני שמכאן ואילך עמדו על דעת רבם וחכמת משנתו — עכשיו יקפיד ולפיכך "ושמרתם . . הזאת וגו'" (ועשיתם — כיון שיודעים דעת רבו — תשכילו את כל אשר תעשון — כיון שיודעין חכמת משנתו).

אלא שלפי' השני קשה מש"נ "ותבואו אל המקום הזה": א) תיבות אלו מיותרות לגמרי, שהרי השינוי "מכאן ואילך" אין תלוי בבואם "אל המקום הזה", אלא — בזמן דארבעים שנה. ב) למה הפסיק ב"ותבואו גו'" בין נסים הקודמים להנס דמלחמת סיחון ועוג?

ולכן מביא רש"י פי' זה רק כפי' השני, והראשון הוא העיקרי והקרוב יותר לפשש"מ.

יא. מיינה של תורה שבפירש"י:

פי' הא' מבאר ההכרח "להכיר את חסדי הקב"ה" כנ"ל, גם בהנסים ש-כבר הורגלו בהם ונעשו כטבע, ודוקא ע"י הכרה זו בא לידבק בהקב"ה. ועפ"ז מובן דיוק רש"י "חסדי הקב"ה" (ולא שם הוי' הנאמר בקרא): הוי' מורה על אלוקותו ית' שלמעלה מן הטבע, הוי' הוה ויהי' כאחד[28]; "הקב"ה" פירושו[29]: "הקדוש" — מה שקדוש ומובדל מן העולמות, "ברוך" (מלשון המשכה) — נמשך למטה בתוך העולמות. והיינו חסדי ונסי ה' כפי שנמשכים בתוך הנהגת וטבע העולם[30].

ועד"ז בסיום הדיבור שלאח"ז כו-תב: "הבנתי שאתם חפצים ודבוקים במקום": בנ"י היתה להם הכרה באלוקותו ית' גם כמו שנמשך בתוך "מקום" העולם[31] בהנהגת הטבע, ופ-על עליהם שיהיו "חפצים ודבוקים במקום".

אולם כל זמן שהיו ישראל במדבר לא הי' מקום כ"כ לנסיון והעדר הה-כרה דחסדי הקב"ה. אבל בעת כניסתם לארץ — ארץ נושבת ופסק המן וכו', והתחילו בכיבוש הארץ ובהתעסקות בעניני העולם בכלל בדרכי הטבע, יתכן שיבעטו במקום כו'. ולכן הזהיר משה "ושמרתם את דברי הברית ה-זאת": למרות ההעלם והסתר שב-הנהגת הטבע כו' צריך לשמור את הברית, שזוהי העבודה דקבלת עול

---

28) זח"ג רנז, סע"ב. שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

29) ראה לקו"ת תוריע כב, ג. שה"ש ה, ג. מ, ג ואילך. ועוד.

30) כי גם הניסים המלובשים בטבע שרשם מבחי' שלמעלה מהשתל' אלא שנת-לבשו בלבוש דטבע, "ואדרבה מזה מובן ששרש האור וגילוי למעלה הוא ממדריגות עליונות מאד" (תו"א צא, א. וראה שם צג, א. ב. ועוד).

31) ראה לעיל ע' 97 ואילך.

שלמעלה מטעם ודעת[32], שעי"ז מבט־לים ההעלם דטבע.

אלא שמ"מ קשה: מאחר שנברא העולם באופן שיש העלם והסתר הטבע על גילוי אלקותו ית', איך יכולים בני אדם להתגבר על זה?

לזה ממשיך רש"י בפירושו הב' "אין אדם עומד על סוף דעתו כו' מכאן ואילך כו'": בסוף ארבעים שנה קודם שנכנסו לארץ נתוסף בבנ"י (ע"פ טבע בריאת העולם והאדם ונתינת הלב) שיעמדו על סוף דעת רבם כו', ועי"ז גם תוס' כח בעבודתם — "לב לדעת וגו'" שעי"ז "תשכילו את כל אשר תעשון" — עומק ההשגה ב־אלקותו ית' (וכיון שנאמר כל — אולי י"ל שתשכילו עד שיוכלו להשיג גם פרטי המצות[33]) ועד — שכל מעשיך לש"ש.

וזהו הקישור בין ב' הפירושים שברש"י: נתינת הכח לשבור את ההעלם והסתר עד להכיר חסדי הקב"ה גם בהנהגת הטבע היא ע"י התוס' אור — ידיעה וחכמה כו' — שנמשך לישראל בסוף המ' שנה שאז עמדו "על סוף דעתו כו' וחכמת מש־נתו".

לאידך: כדי שתהי' ההשגה כדבעי צ"ל ההקדמה דקב"ע (המודגש בפי־רוש הראשון) — "ושמרתם את דברי הברית הזאת", שגם במצב שצריכים לשלול "שלא יבעטו במקום כו'", בכ"ז מצד קבלת עול — שומר דברי הברית.

יב. עוד ענין ביניה של תורה:

בפי' עה"ת כותב רש"י "אין אדם עומד על סוף דעתו וחכמת משנתו", ואילו בפי' על הש"ס[34] כותב "סוף דעתו ותבונתו" — וצלה"ב טעם ה־שינוי. וגם: הרמז בכתוב דכל פרטים אלו?

והביאור בזה[35]: "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" הם הג' מוחין חכמה בינה ודעת: "לראות" — מוח החכמה, שעניניה ראיית עין השכל. "לשמוע" — מוח הבינה, שמיעה מ־לשון הבנה. "לדעת" — מוח הדעת.

וכנגד זה כותב רש"י (בפי' עה"ת) "סוף דעתו וחכמת משנתו": סוף דעתו — דעת, חכמת — חכמה, משנתו — לימוד בהבנה, בינה.

ומדייק רש"י "סוף דעתו": תכלית של השגה זו הוא כסיום הכתוב "ושמרתם גו' ועשיתם גו' תשכילו

---

32) ראה תו"א יג, ג. לקו"ת נצבים מד, ב. ועוד.

33) להעיר מהידוע (ראה מו"נ ח"ג פכ"ו *. אגה"ק סי"ט (קכח, א) **) שאין לנו ידיעה בטעמי פרטי המצות. וי"ל שע"י עבודת הנסיונות (שעי"ז נמשך בחי' "לדעת" — ראה לקו"ת ואתחנן יט, ב ואילך) יכול להיות "תשכילו את כל אשר תעשון" — גם בפרטי המצות.

*) אלא ששם מבואר שאין טעמים בכל פרטי המצות, עי"ש.

**) דממש"כ שם "טעמי מצות לא נת־גלו . . וגם באיזהו מקומן שנתגלו כו'" מוכח שכוונתו (בעיקר) להטעמים על פרטי המצות, דאל"כ — הרי רוב המצות (ולא רק "איזהו") הם בסוג דמשפטים ועדות.

34) ע"ז ה, ב.

35) ראה לקו"ש כרך ח' ע' 337־8 וכ־הנסמן שם.

את כל אשר תעשון" — שיבוא לידי עשי'. וזהו "סוף דעתו" — השגה עד שבא ל"סוף" ומסקנת הלכה הבאה לידי מעשה [36].

אולם בפי' על הש"ס כותב רק "תבונתו" (ולא חכמת משנתו): בגמ' מפרשין הכתוב גם על משה רבינו, שגם הוא לא קאים אדעתי' דרבי' עד מ' שנה [37], ולא יתכן לומר שעד אז לא ניתנה למשה חכמה, שהרי מדריגת משה רבינו היא ספי' החכמה [38]. ולכן כותב רש"י רק "סוף דעתו ותבונתו" — בינה ודעת.

(משיחת ש"פ תבא תשכ"ה ותשכ"ד)

---

36) וזהו משארז"ל (עירובין יג, ב) אין בדורו של ר"מ כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו תביריו לעמוד על סוף דעתו — כי קביעת הלכה קשורה עם "סוף דעתו" דוקא.

37) ראה פירש"י (ע"ז שם): אף משה רבינו לא נזכר כו' עד מ' שנה.

38) ראה בארוכה לקו"ש כרך ו' ע' 244 ואילך. וש"נ.

נצבים

א. עה"פ [1] "והבדילו ה' לרעה גו' ככל אלות הברית הכתובה בספר ה־תורה הזה" מעתיק רש"י התיבות "הכתובה בספר התורה הזה" ומפרש [2]: "ולמעלה [3] הוא אומר בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'. הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, הזה ל' זכר מוסב על הספר. וע"י פיסוק ה־טעמים הן נחלקים לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זל"ז לכך אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זל"ז, לפיכך ל' זכר נופל אחריו שהלשון נופל על הספר".

וצלה"ב:

א) למה מעתיק מן הכתוב דהכא גם תיבת "הכתובה", והלא קושייתו (וכן פירושו [4]) הם רק בהתיבות "בספר התורה הזה" [5]?

ב) וכמו"כ בהכתוב השני: כיון שרש"י מצינו "ולמעלה הוא אומר" ומעתיק התיבות "בספר התורה הזאת", הרי כבר ידוע לאיזה כתוב הוא מת־כוון — ול"ל להעתיק גם התחלת הכתוב "גם כל חלי גו'". ואפילו את"ל שיש טעם שצ"ל גם ההתחלה — מאי טעמא ולא די בתיבות אלו [ולסיים "וגו'"], כ"א מעתיק גם "וכל מכה וגו'"?

ג) בהעתקת כתוב זה כותב תחילה סיפא דקרא "בספר התורה הזאת" ואח"כ (מסמנו ברישא דקרא) "גם כל חלי וכל מכה וגו'" [6]?

ד) מהי כוונת רש"י (כשהוא חוזר לציין את הפסוק ש"למעלה") שכותב "בפרשת הקללות הטפחא" וכו' — וממ"נ: אם משום איזה טעם יש צורך לסמן את הכתוב בתוכן הפרשה, הול"ל זה בתחילת פירושו במקום התיבה "ולמעלה (הוא אומר)"; ואם בפעם הראשונה מספיק לציינו "למעלה" סתם — כש"כ שאין צורך בסימן נוסף כשמזכירו בפעם השני'? — והול"ל: למעלה, או שם הטפחא וכו' (ע"ד שאמר להלן) "וכאן וכו'"?

גם עצם התירוץ דורש ביאור:

ה) אף לאחר שרש"י מסביר שאין

---

1) פרשתנו כט, כ.

2) כ"ה ברוב הדפוסים. אבל בדפוס שני (ועד"ז הוא ברש"י כת"י) הגירסא: "הכתובה בספר התורה (וברש"י כת"י אין תיבת "ה־תורה" בהד"ה) הזה — ולמעלה הוא אומר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, הזאת לשון נקיבה כו'" (ועוד שינויים בדיוקי הלשונות). ובדפוס ראשון חסרה ההתחלה, ונשמטה שורה באמצע פי־רושו (ע"י אותיות הדומות), וראה לקמן הערה 6, 8.

3) תבוא כח, סא.

4) וכמדובר כמ"פ שרש"י מעתיק תיבות מסוימות מהכתוב בשביל הקושיא, או בשביל התירוץ (או לשלול תירוץ אחר שהי' אפשר לתרץ).

5) ותיבה זו מועתקת ברש"י גם לפי הגי' (בדפוס שני ו)ברש"י כת"י (אף שתיבת "התורה" חסרה שם).

6) משא"כ בדפוס שני ורש"י כת"י (ראה לעיל הערה 2). אבל גם לפי הגי' שם צלה"ב: למה מעתיק גם התיבות "אשר לא כתוב"?

סתירה בלשונות הכתובים, מפני של' „הזה" דהכא מוסב על הספר, ול' „הזאת" דהתם מוסב על התורה — הרי האי שינוי גופא טעמא בעי: למה שינה הכתוב — דכאן מדגיש „הספר" ושם — על „התורה", והרי בשניהם נאמר אותו הלשון: „בספר התורה" [7]?

ב. ויובן כ"ז בהקדים עוד דיוק בפירש"י:

לכאורה אין צורך להקשות בכתוב דידן מפני הסתירה מכתוב אחר, כי בפסוק זה עצמו קשה כתבו „הזה" (ל' זכר), כיון שתיבת „התורה" הסמוכה לה היא ל' נקיבה? (והכתוב למעלה בפ' תבוא „התורה הזאת" הוא מדויק — ואי"ז בגדר לשון שקולה שאין לה הכרע) — והו"ל לתרץ שאין כוונת הכתוב כאן כפי הנראה לפום ריהטא, אלא ש„הזה" מוסב על ה„ספר", שהוא ל' זכר (כי הל' דבפ' תבוא אי"צ ל־ישוב כי מדויק הוא, כנ"ל).

אולם מהמשך הכתוב גופא מובן שאין מקום לקושיא זו: מדאמר הכתוב (וזוהי גם כוונת רש"י בהוסיפו להעתיק גם) „הכתובה בספר התורה הזה", היינו שהמדובר הוא בהכתיבה, הרי מובן שזה קאי ושייך לה„ספר" שבו כתובה ה„ברית" („ספר" הוא הדבר שבו כות־בים); משא"כ „תורה" שהיא שם לתוכן הדברים הכתובים בספר, ולכן אתי שפיר בפשטות מה שאמר הכתוב בל' זכר, „הזה", מכיון שהוא מוסב על ה־„ספר", אלא שהפסיק הכתוב בתיבת „התורה" לבאר תוכנו של הספר.

אבל קשה מזה ש„למעלה" (שגם שם נאמר ל' „כתוב" ובכ"ז) הוא אומר בספר התורה הזאת" [8]?

ג. ע"ז מתרץ רש"י: (דכיון שנאמר שם) „גם כל חלי וכל מכה וגו' (לכן צ"ל) הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, (משא"כ כאן) הזה ל' זכר מוסב על הספר" [9], היינו כי למעלה העיקר בה־פסוק היא „התורה", וההכרח לזה הוא

7) במשכיל לדוד כתב „דלעיל אמרו משה ימים רבים קודם מותו ועדיין לא נשלם ספר התורה ליכתב, ולכך לא שייך לומר ספר הזה* כו' אלא דעכ"פ תורה היא, אבל כאן שכבר הגיע יום מותו כו' ובו ביום סיים משה לכתוב הס"ת שייך לומר ספר הזה".

אבל [נוסף ע"ז שאי"מ מהי הנפק"מ בנוגע אמירת „ספר הזה" אם יסיים בו ביום או בעוד ימים, והרי בין כך ובין כך הוא לפני הגמר, הנה] גם לתירוצו הוא רק טעם למה כאן אפשר לכתוב „הספר הזה", אבל פשוט שגם „בספר התורה הזאת" מתאים, וא"כ אי"מ למה שינה ממ"ש לפנ"ז. ובפרט שבפשטות מתאים יותר לומר „הזאת" מפני סמיכות תיבת „הזאת" לתיבת „התורה".

*) וצע"ק מפרש"י משפטים כד, ז.

8) ואף שאין רש"י מעתיק בפירוש ה־תיבות „(אשר לא) כתוב", מ"מ ע"י שמעתיק תיבת „הכתובה" דהפסוק דילן, מדגיש בזה שהקושיא היא מצד תיבה זו, ומעצמו מובן שכוונת קושייתו היא מצד תיבת „כתוב", ומובן זה ג"כ מהסגנון: למעלה כו' הזאת כו' הזה — היינו שרק בזה שינוי בין ב' הפסוקים. ולהגירסא בדפוס שני ורש"י כת"י (ראה לעיל הערה 2) מועתק הוא בפירוש בפרש"י.

9) עפ"י הנ"ל יומתק למה התחיל רש"י בתירוצו בהפסוק דפ' תבוא ואח"כ בהפסוק דילן אף שע"פ פשטות* צריכים

*) אבל ע"ד ההלכה איתא בנדרים (ג, א. וראה נזיר ב, א. תוס' שבת כ, ב ד"ה במה. ועוד) „זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא זימנין ההוא דסליק מפרש ברישא".

מצד רישא דקרא "גם כל חלי וכל מכה וגו'" [10]:

ענין הקללות והתוכחה בפשטות הוא להתרות את בנ"י למען ישמעו וייראו לסור מדרך התומ"צ; ומובן שכל מה שמרבים ומחמירים בההתראה, בה במדה תגדל היראה לעבור על התומ"צ.

ולכן כשאומר "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם וגו'", שהכוונה להפחידם ביותר: נוסף על כל הכתוב באריכות גדולה לפני זה הנה יתוסף "גם" "אשר לא כתוב" — אבל יעלם הוי' גו'; ולא רק חלק ממנו, כי"א "כל חלי וכל מחלה", הכל — היינו שיש לכלול בזה כל שאפשרי ליכלל [11].

והנה ב"ספר", שענינו שהוא כתוב,

יש דברים הנכתבים בפירוש ויש דברים שנלמדים מהנכתב בפירוש כי בכללו הם — וגם אותם מתכוון ה' כותב שיורו (מל' תורה) אותם ע"י ספר זה, הנקרא "ספר התורה", וכמובן כ"ז מפרש"י [12] במש"נ "אשר כתבתי להורותם, כל תרי"ג מצות בכלל עשרת הדברות" — אף שרק עליהם נאמר "כתבתי". וכן גם בפרשת תבוא כשאומר שיתוסף על ה"כתוב בספר התורה" — כוונתו שיתוסף גם ע"ז שהוא בכלל הכתוב והכתוב מכוון שיורוהו מתוך הכתוב. וכאן, אדרבא, ההוראה הנכללת בה"כתוב" עיקר — שהרי תוכן פסוק זה הוא להגדיל ההפחדה ככל האפשרי, כנ"ל, ולכן תיבת "התורה" עיקר, ומובן שפיר מה שמסיים בל' "זאת".

וזהו החילוק בין ב' הפסוקים: בפסוק שלפנינו, מכיון שאין תוכן הענין מכריח שתיבת "התורה" היא העיקרית — יל"פ כפשוטו "הכתובה בספר — (שתוכנו) תורה — הזה"; משא"כ בהכתוב ש"למעלה" שתוכנו מכריח ש"התורה" עיקר.

ד. אבל עדיין אי"ז מספיק: עם היות שמתוכן הכתובים בפ' תבוא מוכח ש"התורה" הוא העיקר ולכן כתוב "הזאת", ובפרשתנו העיקר הוא "בספר" ולכן כתוב "הזה" — מ"מ כדי שלא לתת מקום לטעות וקושיא הי' מתאים יותר לכתוב בפרשתנו "בספר הזה" ולהשמיט תיבת "התורה", ומובן מאליו לאיזה ספר מתכוין; וכמו"כ בפ' תבוא — "התורה הזאת" (בהשמטת "בספר"). [ואף שאין זו קושיא מצ"ע (למה ני"

להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון (ראה לדוגמא: רש"י ר"פ נח. וישב לח, יג. ויקרא ד, יז. קדושים כ, כו. בהעלותך ח, כד. ועוד. אבל ראה פירש"י נח יא, ט. וירא יט, לב. ולהעיר מפרש"י ח"ש כד, כד) — כי טעם לשון הפסוק שלנו מובן מעצמו, ועיקר כוונת רש"י היא רק לתרץ הפסוק דפ' תבוא (ורק דא"ב ובקיצור מפרש גם פסוק שלנו), לכן מתחיל בזה.

10) וכ"ה גם להגי' בדפוס שני ורש"י כת"י, אלא שלגי' זו מעתיק רש"י תיבות אלו בהקושיא אבל גם זה לפי שנוגע לה' תירוץ, וכדרכו של רש"י לפעמים שמעתיק תיבות מסוימות של איזה כתוב וכיו"ב כי' פירושו בהקושיא, אף אם מצד הקושיא עצמה הי' אפשר להסתפק בלא תיבות אלו, כי נוגעים הם לתירוצו.

11) ובפרט שיש מקום לומר שכוונה זו היא בעיקר בפ' תבוא — יותר מבפ' בחוקותי, ולכן בפ' תבוא ישנם "מאה קללות חסר שתים" ובפ' בחוקותי רק מ"ט (פרש"י ריש פרשתנו).

12) משפטים כד, יב.

תוספו תיבות אלו) כי כן דרך המקראות, אולם בנדו"ד יש מקום לקושיא זו מצד השינוי בין ב' הכתובים].

לזה מוסיף רש"י "וע"י פיסוק הטעמים הן נחלקים לשתי לשונות" — היינו שאין מקום לטעות וקושיא כלל, כי הטעמים מפסיקים ומחלקים ברור לשתי לשונות.

ובזה תובן הדגשת רש"י "בפרשת הקללות" (שאין זה לשם ציון, כנ"ל) כי זה שהפרשה תוכנה (להפחיד בריבוי) קללות — מכריח ש"התורה" עיקר ולכן מוכרח שיהי' פיסוק הטעמים באופן הנ"ל.

ה. מ"יינה של תורה" שבפרש"י דילן:

כל התורה כולה "תורה אחת" היא, אף שבפרטיות נאמר בה[13] "תורותי — להביא תושבע"פ הלכה למשה בסיני" — ובכל אחת מהן קלות וחמורות וכו', ואמרז"ל[14] "לא תהא יושב ושוקל מצותי' של תורה", "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"[15], ועוד.

ואף שזוהי מצוה קלה וזו — חמורה, הרי כולם רצונו של הקב"ה. ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני, ובקיומו ממלא רצון השם — ואף זה צ"ל טעמו האמתי לקיום ה"תומ"צ, ולא מפני השכר או הפכו וכו', ופשיטא דלא מפני שזוהי מצוה שכלית

13) תולדות כו, ה. ובפרש"י שם.
14) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ילש"ש יתרו רמז חצר. ועוד.
15) אבות פ"ב מ"א. וראה לקו"ש חי"ג ע' 69.

וכו' — כי כולם הם חוק[16] ורצון השם, שהוא ורצונו אחד — ומקיימם מפני "רצון הפשוט" שבו (באדם) — וכמובן גם מדברי הרמב"ם הידועים*[16a] — בקב"ע ומסנ"פ.

ומכיון שהובטחנו "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", מובן שההנהגה הנ"ל, שהיא ציוויי התורה, בה תלוי' השפעת כל טוב גשמי ורוחני.

אבל אם בא לחלק ולהפריד ולומר שמועה[17] זו נאה ושמועה זו כו', ועביר גוררת עבירה — להפריד בין תושב"כ ותושבע"פ, מקבל התושב"כ כעיקר, והתושבע"פ כטפל ח"ו וכו', ה"ז היפך התורה וגורם למניעת הברכות וכו'.

וזהו שכתב רש"י ש"בפרשת הקללות הטפחא (המורה על הפסק ופירוד) נתונה תחת "בספר", והתורה הזאת דבוקים זל"ז" — היפך הברכה בא עי"ז שמפסיקין בין "בספר" — תושב"כ, ו"התורה" — תושבע"פ, כנ"ל.

והסיבה לפירוד הנ"ל הוא שאין נרגש אצלו הבחי' ד"אשר לא כתוב בספר התורה הזאת" — בחי' המס"נ וקב"ע, שהן למעלה (לא כתוב[18]) מהעבודה המפורשת ומוסברת בטעמי' בתושב"כ (בספר) ותושבע"פ (התורה).

16) שלכן בכללות — כל המצות נק' ראשו "חוקים", אף שבפרטיות נחלקות ל"עדות חוקים ומשפטים, וכמש"נ (ומתחיל) "העדות והחוקים והמשפטים" (ומסיים) "כל החוקים האלה" (ואתחנן ו, כ. ו, כד).
*16) הל' גירושין ספ"ב.
17) עירובין סד, א.
18) ראה תו"א צט, ב. לקו"ת ויקרא ד, ב. שערי אורה צט, ב. ועוד. וראה לקו"ש חי"ב ע' 212 ואילך.

משא"כ מי שמרגיש גם את "אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", הרי זה פועל אצלו שלא יחלק ו"יפסיק" בין פרטי התורה. ואדרבה: יקיים כולם בקב"ע ומס"נ: וע"ד שהוא בפשטות הענין, שע"י שמרגיש חומר האזהרה, כולל "גם כל חלי וכל מכה וגו' אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", ה"ז פועל חיזוק יתר בשמירת התומ"צ.

ו. ע"פ הנ"ל מובנת גם השייכות של פ' נצבים להזמן שקוראין אותה[19] — "לעולם קודם ר"ה"[20]: ההרגש דקב"ע ומס"נ הנ"ל בכללותו הו"ע עבודת התשובה שהיא עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה[21]. ועל כן התשובה בכוחה למלאות הפגמים[22] שע"י העדר קיום התומ"צ, כי היא למעלה מתומ"צ.

ומכיון שחודש אלול (ובפרט בהשבת שלפני ר"ה דמיני' מתברך ר"ה[23]) הוא זמן עבודת התשובה ובקשת רחמים וכו', לכן קורין אז פ' נצבים, שבה כו"כ פסוקים בענין התשובה[24] ופרטי',

ובה באה האזהרה (בפירש"י) שלא להפסיק בין פרטי התורה כ"א לקיים כולם לפני ה"א — בקב"ע ומס"נ ש־למעלה מן השכל וכו' — עבודת ה־תשובה.

ואעפ"כ ה"ז מפורש רק בפירש"י (תושבע"פ) ובפרשתנו, אבל בתושב"כ הוא בפ' תבוא ורק ברמז — כי ה־הפרש (בנוגע לרע וכו') בכללות בין ב' פרשיות אלו הוא שפ' תבוא היא פ' התוכחה, נאמר ענין הרע (ועונשו — שלכן צ"ל מלכתחילה סור מרע) — אבל לא נתפרש ענין התשובה וה־עבודה דאהפכא חשוכא לנהורא. והנה כל ענין הרע הוא כמש"נ[25] כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה — שיהפך הרעה ליום — אלא שתכלית זו בהרע היא בהעלם עד שיגלה אותה האדם ע"י עבודתו. ולכן בתושב"כ (לשון תורה — מפי הגבורה, ברוה"ק[26] — קודם עבודת האדם) בא זה ברמז;

פ' נצבים מדבר בארוכה ע"ד עבודת התשובה (לאחרי סיפור הרע והתוכחה) ותשו"ע (ומל ה"א את לבבך וגו') — לכן נתפרש הרמז ב(תושבע"פ — לשון חכמים[27]) פרש"י שבנצבים, בה נקרא בתושב"כ מפורש ובאריכות ע"ד עבודת התשובה,

וקורין אותה בשבת שלפני ר"ה — ומחשבה טובה ועאכו"כ דבור הקב"ה מצרפם למעשה — יתרה מזה בתשובה

---

19) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. תעוד.

20) לקו"ת ר"פ נצבים.

21) ראה זח"א קכט, סע"א. וראה לקו"ת שם מד, ג. מו, ג. אחרי כו, ג. ובכ"מ.

22) ראה לקו"ת שם מה, ג־ד. דרמ"צ מצות וידוי ותשובה. ועוד. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1345.

23) שהוא בימי הסליחות (או שבת — הנקרא שבת סליחות).

24) ראה ג"כ פי' הרמב"ן (ל, יא) — אלא שאין זה פשש"מ ולכן פרש"י דקאי על כל התומ"צ.

— להעיר מלקו"ת ד"ה כי המצוה הזאת (מה, סע"ב) "וכ"כ ברא"ח פ"א משער התשובה בשם הרמב"ן" — דיש מקשים למה מביא מר"ח כו' הרי הרמב"ן לפנינו — ומובן בפשטות: הרמב"ן בנדו"ד הוא בפי' עה"ת נוסף ע"ז בר"ח שמביאו בשער התשובה — הלכות ופס"ד התשובה.

25) משלי טז, ד. וראה תניא פכ"ז.

26) מגלה בסופה תוד"ה משה מעצמו.

27) עפ"ז יומתק הא דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (ע"ז נח, ב. חולין קלז, ב) — דלכאורה הו"ל לחכמים לומר דוקא בל'

דאפילו רק הרהר תשובה תומ"י נעשה בפועל ע"פ דין תורה צדיק גמור[28]

ותומ"י זוכים בדין ונצבים היום כולכם לפני ה"א — מאירים וקיימים[29] ועומדים[29] ונעשית הכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

(משיחת ש"פ נצו"י תשכ"ו)

תורה, ובמכש"כ הא דחייב אדם לומר בלשון רבו (ברכות מז, א. וש"נ).

28) קדושין מט, ב.

29) ראה תנחומא ריש פרשתנו. וראה תורת הבעש"ט — „היום יום" כה אלול.

נצבים ב

א. רש"י בפירושו עה"פ[1] "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב עציך עד שואב מימיך", מעתיק ה־תיבות "מחוטב עציך" ומפרש: "מל־מד שבאו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים[2] ויעשו גם המה בערמה, ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים".

וכתבו המפרשים[3] שכוונת רש"י היא כמ"ש בתנחומא "מלמד שבאו הגבעונים אצל משה ולא קבלן[4] ש־נאמר ויעשו גם המה בערמה וגו' מהו גם המה ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלן", היינו[5] שבפועל לא כרת משה עמהם ברית, אלא ש"נתנם משה — מיד — חוטבי עצים ושואבי מים"; והיינו, שנשארו עבדים לבנ"י[6].

אמנם מזה שרש"י מוסיף (על התנחומא) "(שבאו כנענים) להתגייר", ומשמיט (הכתוב בתנחומא) שלא קבלן משה, מוכח[7] שלשיטת רש"י (בפשוטו של מקרא) קבלן משה ונתגיירו בפועל.

אבל עפ"ז צלה"ב:

א) מנ"ל לרש"י, בפשוטו של מקרא, שנתגיירו? דלכאורה, אדרבה: כשם שמובן הכרחו של רש"י שה"חוטבי עצים וכו'" אינם מבני ישראל מד־חלקם הכתוב בסוג בפ"ע ולא נכללו ב"כל איש ישראל"[8], כן מוכח, לכאו־רה, שאינם גרים, מאחר שגרים כבר חשיב לפני זה "גרך אשר בקרב מחניך"[9], וכמפורש בפרש"י עצמו בגמרא[10]: "מדקרינהו לחוטבי עצים באנפייהו ש"מ לאו בכלל ישראל ניו־הו ולאו בכלל גרים כו'".

ב) מהי כוונת רש"י בכתבו "מלמד (שבאו כנענים כו')" ולא קאמר: "כנ־ענים באו להתגייר וכו'"?

ג) למה מעתיק (בהראי' ממש"כ ביהושע "ויעשו גם המה") גם תיבת "בערמה" — הרי גם בלעדה מובנת וברורה ראייתו?

ב. הביאור בכל זה:

בפשוטו של מקרא מוכח ש"חוטב

---

1) פרשתנו כט, י. וראה תנחומא כאן. ילקו"ש עה"פ.

2) יהושע ט, ד.

3) רא"ם. שפ"ח. ועוד. וראה רמב"ן עה"פ.

4) ראה עץ יוסף שם שכן הגירסא ה־נכונה. וכ"ה הגירסא בילקו"ש.

5) ראה עץ יוסף שם.

6) וכמו שפרש"י ביבמות (עמ, א ד"ה מחוטב).

7) ואין לומר שהכוונה שרק "באו כו' להתגייר", אבל בפועל לא התגיירו — כי א"כ הוספת תיבת "להתגייר" מיותרת לגמרי!

8) משא"כ "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך" שלא נכללו ב"כל איש (ולא אשה וטף) ישראל" (ולא גרים*).

9) במשכיל לדוד כתב שזהו גופא הכרחו של רש"י "שבאו כנענים וכו'" — אבל זה מתאים לומר רק לפי' המפרשים ששיטת רש"י היא שבפועל לא נתגיירו, אבל ע"פ מש"כ בפנים ששיטת רש"י היא שנתגיירו בפועל, הרי הקושיא שבפנים היא על רש"י.

*) כי גם ע"ד הפשט ישנו חילוק בין בן ישראל לגר, כדמוכח מזה שבכו"כ מצות מפרטת התורה שגם הגרים חייבים בזה. וראה צפע"נ עה"פ.

עציך עד שואב מימיך" הם חלק מעם ישראל, כי הרי תומ"י מפרש הכוונה של כל "אתם" ה"נצבים" (שבהם כלולים כל הסוגים הנמנים בקרא) שהיא "לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו אשר ה"א כורת עמך היום וגו'", היינו ברית לקיום המצות — ומזה מוכח שה"חוטבי עצים וגו'" או שהם בכלל בנ"י או שהם בכלל גרים, דא"ל"כ (אלא שהם עבדים וכיו"ב) אין להם שייכות — ע"פ דרך הפשט[10] — לעבור בברית של כל המצות.

וכיון שכן, מסתבר שהנם בכלל גרים: א) מהצד השוה שבהם בל' הכתוב: סוגים אלו "וגרך אשר בקרב מחניך, מחוטב עציך עד שואב מימיך" נאמרו כולם בל' יחיד, משא"כ ה' סוגים שנמנו לפנ"ז שבאו בל' רבים. ב) מסגנון הל' "מ(חוטב עציך) עד (שואב מימיך)" מוכח שממשיך בזה לפרש פרטים במ"ש לפנ"ז "וגרך אשר בקרב מחניך" (דאם לא כן, אלא שהם סוגים בפני עצמם לגמרי, הול"ל בלישנא כבהנהו דלעיל: "חוטב עציך ושואב מימיך"[11]), וע"ד מ"ש[12]: "כל בכור בארץ מצרים מ-בכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה", שהם פרטיו של "כל בכור בארץ מצרים" הנאמר לפנ"ז[13], "ה-גבה משור עד חמור עד שה"[14]. ועוד.

אלא שלפי"ז קשה: למה מפרטת התורה דוקא גרים אלו ומוציאתם מכלל "גרך אשר בקרב מחניך" — דפשיטא דאין קס"ד להוציאם מן ה-כלל מפני שהתעסקו בעבודות (קשות) אלו?! ובהכרח לומר שבענין היותם גרים הם בסוג נפרד מ"גרך" (סתם). ומובן ג"כ שסוג נפרד זה בגרים — נתחדש (בסיבת איזה מאורע שאירע) בזמן הסמוך לאמירת משה "אתם נצבים וגו'" — דאל"כ, הו"ל לפרט בתורה דין סוג זה של גרים בכ"מ לפנ"ז שנזכרו גרים בתורה?

לכן מפרש רש"י, דמכיון שמצינו "חבר במקרא" לגרים מסוג מיוחד ביהושע, מסתבר שסוג המיוחד שהי' בימי משה היו כמותם — היינו ש-סיבת הגירות שלהם היתה כעין הסי-בה שהביאה להגירות המיוחדת בימי

---

10) על דרך ההלכה ראה בארוכה ב-צפע"נ הנ"ל, ובהנסמן שם.

11) אף שמצינו כעין זה: "מאיש עד אשה * מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור" (שמואל א טו, ג. וראה ספורנו כאן) — הרי שם כל הסוגים באו בתוספת מ"ם.

12) בא יא, ה.

*) מזה מוכח דשייך לשון "מ.. עד" אף שאין סוג אחר ביניהם, אבל צ"ל צד השוה ביניהם: איש ואשה — גדולים כו', גמל וחמור — בהמה טמאה.

13) אבל אינו דומה ממש, כי: א) שם הרי חושב הסוג היותר חשוב והסוג היותר פחות, וכוונתו לכלול בזה גם כל הסוגים שבנתיים, משא"כ כאן. [לכאורה גם כאן י"ל "מן הראשון שבחוטבים עד האחרון שבשואבים" (ספורנו כאן. וראה גם משכיל לדוד כאן), אבל לפ"ז גם גבי "ראשיכם גו'" הול"ל בתוס' "מ'.. עד.." — שהרי בודאי גם בסוגים אלה יש ראשון ואחרון]. ב) שם הרי כלול ב"מבכור פרעה . . עד בכור וגו'" כל הבכורים, משא"כ כאן הרי ישנם עוד גרים (הנכללים ב"וגרך אשר בקרב מחניך") חוץ מאלו.

14) שמות כב, ג.

יהושע — זה שעמדו בנ"י לכבוש ארץ כנען — עד"ז בימי משה בזמן שעמדו בנ"י ליכנס לארץ כנען ע"מ לכבשה, באו אז הכנענים להתגייר ולהיות בכלל ישראל. ולפי"ז מובן שבאו להתגייר ערב היכנסם לארץ כנען, ורק אז נתחדש סוג זה של גרים, ולכן נמנו ונתפרטו (רק) כאן כסוג בפ"ע.

אבל עדיין אי"מ: מאי נפק"מ מאיזה סיבה נתגיירו הרי סו"ס גרים הם ככל הגרים ולמה נמנו בסוג בפ"ע? ואין לומר שבא לשלול קס"ד לומר שאינם נכללים ב"גרך וגו'" — דאיזה טעם ישנו לקס"ד זו? דכי מפני "שבאו להתגייר בימי משה וכו'" יעלה על הדעת שאינם נכללים ב-"וגרך אשר בקרב מחניך"[15]?

מטעם זה מדייק רש"י בתחלת דיבורו "מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה" וממשיך לבאר "כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע" — כלומר, שזה שהתורה מפרטת אותם בסוג שונה, כוונתה ללמדנו (לספר לנו) אשר באו כנענים להתגייר בימי משה כו' (וכו"כ ענינים לא אמרה התורה במפורש, כ"א ברמז), וככל המאורעות המסופרים בתורה.

ומכיון שאין פשוט כ"כ, שבתיבות ספורות אלו כוונת הכתוב לרמז על כללות מאורע ולפרטיו, לכן מוסיף רש"י: "וזהו האמור בגבעונים ויעשו גם המה". שמזה הוכחה שכבר הי' כגון דא, והיינו בימי משה, שבאו כנענים להתגייר; וע"ד האמור כאן "חוטב עציך ושואב מימיך" מפורש גם שם[16] שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים — הרי מבין שני ה-פסוקים יחדיו מתברר אופנה המיוחד של גירות זו, ומבוארת הכוונה במ"ש "מחוטב עציך וגו'".

אמנם יש עוד להקשות בזה: כשיראה התלמיד המסופר בגבעונים — שמציינו רש"י — ימצא הוכחה להיפך, שבימי משה לא הי' מאורע כזה — דאם נאמר שכבר באו כנענים להתגייר בימי משה וכו', למה הביא

---

15) לכאורה הי' מקום לומר, שכנענים אף שנתגיירו, כנ"ל, חל עליהם איסור "ולא תתחתן בם" (ואתחנן ז, ג), אף שאיסור ד"ולא תחי' כל נשמה" (שופטים כ, טז) לא חל עליהם, כפרש"י (שם, יח) "אם עשו תשובה והתגיירו אתה רשאי לקבלם" (וראה גו"א כאן).

[שעפ"ז מובן הא שהי' משה רשאי לקבלם — ונוסף ע"ז: ע"פ פשוטו של מקרא חל חיוב ד"ולא תחי' כל נשמה" רק כשקרב אל העיר להלחם עלי' (ראה בארוכה לעיל ע' 82 ובהנסמן שם), משא"כ בנדו"ד], וכדמוכח לכאורה מזה שבנוגע "ולא תתחתן בם" לא פרש"י דאם עשו תשובה כו' כמו שפי' בנוגע "ולא תחי' כל נשמה" שלאחריו (ואין לומר שסומך א"ע על מ"ש אח"כ),

ועפ"ז הי' אפשר לתרץ שלכן נפרטו בפ"ע — לשלול קס"ד שלא נכללו ב"וגרך וגו'" מפני שחל עליהם האיסור ד"ולא תתחתן בם", אבל אינו, כי ב"לא תתחתן בם" לא הוצרך רש"י לפרשו: ב"ולא תחי' גו'"

כתוב "למען אשר לא ילמדו וגו'", היינו שצ"ל ודאי שלא ילמדו גו' ואפילו כשעשו תשובה כו' — מידי ספק לא יצא; משא"כ ב"ולא תתחתן בם" כתוב "כי יסיר את בנך מאחרי וגו'", היינו שצ"ל ודאי שיסיר את בנך גו', ובעשו תשובה כו' הרי אפשר שיהי' גר צדק.

16) יהושע ט, כא. כג. כז.

זה "וילונו כל העדה על הנשיאים" [17] בימי יהושע? הרי עשו כהוגן, כמו שעשה משה; ועוד: הו"ל ליהושע לענות להם כן עשה משה?

ולייישב זה מעתיק רש"י גם תיבת "(ויעשו גם המה) בערמה" — משא"כ בימי משה "באו כנענים להתגייר" סתם [18], בכוונה גלוי' [19], ואין ללמוד מהמאורע שבימי משה שגם יהושע הי' צריך לנהוג כן, ולכן וילונו כל העדה במאורע דגבעונים ולא יכול יהושע להשיב על טענתם שכן עשה משה.

ג. מה"יינה של תורה" שבפרש"י דילן:

ידוע [20] פתגם אדמו"ר הזקן עה"פ "מחוטב עציך עד שואב מימיך", "עציך" מלשון עצה, והכוונה שצריכים "לחטוב" ולהסיר את "העצות" שהן ה"רבות מחשבות בלב איש" [21]; ו"שו"אב מימיך", הכוונה שצריכים לשאוב את ה"מים המצמיחים כל מיני תע"נוג" [22]. אך אפשר ומישהו יטעון:

התינח "ישכר", יושבי אוהל וכאו"א בלימוד שלו בתורה, בקיום המצות ובעבודת התפלה, אז בודאי יש איסור של תערובות ה"רבות מחשבות" שלו ותענוגי עוה"ז שלו. אבל "זבולון", בעלי עסק בשעה שהוא עוסק בעניני "מסחר", כולל באכילתו ושתיתו וכו' [23], הרי בזה, מכיון שהוא מטפל בדברים גשמיים, צריך הוא להעזר ולהסתמך במחשבתו, ונוגע שיהי' בזה התענוג שלו, שזה ממשיך הצלחה "בכל אשר תעשה".

וע"ז באה ההוראה בפרש"י "מלמד שבאו כנעניים להתגייר וכו' ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים", שגם "כנעני" (לפי הפי' "סוחר" [24]), צ"ל עבודתו באופן של חוטבי עצים ושו"אבי מים, כנ"ל.

ואם יחזור ויטעון, שזוהי עבודה קשה ביותר — להגיע למדריגה אשר גם בעניניו הגשמיים צריך לסמוך ולבטוח לגמרי בהקב"ה ולא לערב בהם ממח' ותענוג שלו — עונה ומרמז רש"י "ונתנם משה חוטבי עצים ושו"אבי מים", שהכח ע"ז בא מצד בחי' משה שבכאו"א [25], ולגבי "משה" (ש"בנשמת כאו"א מישראל) גם עבודה הנ"ל "מילתא זוטרתא היא".

(משיחת ש"פ נצו"י תשכ"ט)

---

17) שם, יח.

18) משכיל לדוד עה"פ. ודלא כהרא"ם ושפ"ח.

19) ולהעיר שביהושע פרש"י: "כמו שעשו בני יעקב בערמה"! ואולי אפ"ל דכיון "הגם המה" כתוב באמצע — מפרש רש"י: א) (כאן — הנוגע לכאן) דקאי אלפניו, דבגוף העשי' הי' "גם המה", ב) דקאי (גם) אלאחריו, דבאופן העשי' היו "גם המה" ובמילא הוכרח לומר שזהו כבני יעקב. וצ"ע פרש"י תרומה כה, לד.

20) היום יום ז' פט.

21) משלי יט, כא.

22) תניא פ"א.

23) ראה רמב"ם הל' דעות רפ"ה.

24) פרש"י וישב לח, ב. (ישעי' כג, ח) "כנעניי נכבדי ארץ"; (הושע יב, ח) "כנען בידו מאזני מרמה"; (זכרי' יד, כא) "ולא יהי' עוד כנעני בבית ה' צבאות". וראה תו"א ר"פ וישב.

25) תניא פמ"ב.

נצבים ג

א. „והי׳ כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך גו׳ ושבת עד ה״א גו׳ בכל לבבך ובכל נפשך״ [1].

והנה בהמשך הפרשה מובן, שהמכוון בפסוקים הוא שבסופו של דבר ישוב כל אחד מבנ״י בתשובה שלימה לה׳: היינו שגם מי שעבר על דרכי ה׳ וכו׳, הנה עי״ז שיבואו עליו „כל הדברים האלה גו׳ הקללה״ יתעורר להשיב אל לבו עד שיגיע ל„ושבת עד ה׳ אלקיך גו׳״.

אמנם לפי״ז צ״ל מש״כ „והי׳ כי יבואו עליך וגו׳ הברכה״: דהתינח בדבר שהוא היפך הטוב, הוא גורם לשבירת הלב וכו׳ ומובן שזהו סיבה להתעוררות תשובה; אבל איך יתעורר בתשובה ע״י שתבוא עליו „הברכה״ [2]? ומכיון שזה קשה גם בלימוד לפי „פשוטו של מקרא״, הרי יש בזה עוד תמי׳ נוספת: מדוע אין שום רמז לקושי׳ זו וישובה בפי׳ רש״י, שענינו ליישב ולבאר כל דבר הקשה והדרוש ביאור ב„פשוטו של מקרא״? וע״כ צ״ל דזה גופא הוכחה שלפי „פשוטו של מקרא״ אין מקום לקושיא זו מעיקרא.

והנה א״א לפרש את הכתובים האלו שהם דברי עתידות [3], בדרך נבואה, מהמאורעות העתידים לבוא על עם ישראל, ואשר ע״כ נאמר בהם „הברכה״ (ודוקא לפני תיבת „הקללה״) כי כן יהי׳ (והי׳) בסדר המאורעות של בנ״י בבואם לא״י: דהימים הראשונים יהיו ימי ברכה וטוב לבני ישראל, ולאחר זמן, כשיחטאו, יבוא עליהם היפך הטוב.

א) סיפור העתידות בא להלן בפ׳ וילך ב) הכתובים דלהלן מפורש שזהו סיפור המאורעות העתידים לבוא לאחר בואם לא״י — לא נזכר שם מענין הברכה והטוב!

ובכלל: הסברא נותנת שקבלת הטוב בעתיד אינו דבר הבא ונאמר למפרע בדרך נבואה — והטעם: כי הרי זהו דבר התלוי בבחירתו של האדם. וכמפורש בס״פ [4] „נתתי לפניך היום את החיים גו׳ ובחרת בחיים גו׳״, וכן מבואר בר״פ ראה (שהתלמיד למדו כבר) „את הברכה אשר תשמעו והקללה אם לא תשמעו וגו׳״. ובפ׳ וילך — אמר משה אח״כ: כי אנכי ידעתי את מריך גו׳ שעפ״ז מובנת הודאות דוקם וזנה.

ולפי״ז מבואר בנדו״ד, שאין כוונת הכתובים לספר עתידות, אלא שבאים להעיד ולהודיע שבאם לא ילכו בנ״י (בבחירתם) בדרכי ה׳ ואשר בגלל זה יבואו עליהם „הדברים״ הלא־טובים — הנה עי״ז עצמו יתעוררו לשוב

---

1) פרשתנו ל, א־ב.
2) וכקושיית הש״ך (עה״ת) והאוה״ח על אתר.
3) וע״ד פי׳ הרמב״ן כאן.
4) לא, סז ואילך.
5) ל, סו.

בתשובה שלימה. אבל א"כ הדרא קושי' הנ"ל לדוכתא: מה ענינה של "הברכה" להתעוררות תשובה, וכנ"ל?

ב. והביאור: בפרשה זו מבאר, כנ"ל דהרגש הצער מ"הקללה" היא שתעורר את החוטא לשוב בתשובה, וכפי שמסיים הכתוב — לתשובה נעלית כזו שהיא "בכל לבבך ובכל נפשך". והשכל הפשוט מחייב, שכשם שהתשובה היא באופן נעלה ביותר, עד שחודרת תוך פנימיות לבבו ונפשו — כמו"כ מחויבת להיות גם סיבתה, הרגש הצער של "הקללה", דהיינו שגם הרגשת הצער הוא באופן המכאיב ביותר מכפי הרגיל (ע"י "הקללה" איזו שהיא).

ומבאר הכתוב: "כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה" — המובן בזה: שכל דברי (פרטי) "הקללה" יבואו לאחר שבאו קודם לה כל פרטי "הברכה" — ומטבע בנ"א שדבר לא טוב הבא עליהם לאחר שקדמו דבר טוב אז נרגש ובולט חסרונו של הלא טוב הרבה יותר הן בכמות והן באיכות (מאילו לא קדמו הטוב), וכידוע, שעשיר שנתהפך עליו הגלגל ונעשה עני, הרי צערו גדול פי כמה ממי שהוא עני מעודו.

ונוסף ע"ז שזהו בפשטות גם "לבן חמש למקרא", הנה מובן הוא גם בפירש"י שלפני פרשה זו:

בפ' ראה עה"פ "די מחסורו אשר יחסר לו" פי' רש"י "די מחסרו — ואי אתה מצווה להעשירו; אשר יחסר לו — אפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו". ולכאורה, מכיון ש"אין אתה מצווה להעשירו", למה יהא חייב לתת לו גם "אפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו" שזהו בגדר עשירות (ובפרט ע"פ הדיוק "לרכוב עליו" "לרוץ לפניו" (אף שאין זה — לעבודת שדהו (פרנסתו) וכיו"ב))? נכון שזוהי דרשת חז"ל בגמרא — אבל מניין לו לרש"י לפרש ילפותא זו לפי "פשוטו של מקרא"?

אלא: נאמר בכתוב "די מחסורו", "אשר יחסר לו" הרי מזה גופא מובן שאם הוא דבר החסר לו, אין זה ענין של עשירות בשבילו אלא דבר הכרחי, (אף שלגבי מי שלא הורגל בדבר ה"ז בחי' עשירות) — ולכן חייבים לתת לו גם "סוס לרכוב וכו'".

מכ"ז מובן שגם לפי "פשוטו של מקרא" מבואר הטעם למה נאמרה "הברכה" בכתוב, כי בה וע"י מוסבר הדבר איך שרגש "הקללה" מביא לידי תשובה שלימה עד ל"בכל לבבך ובכל נפשך": כשה"קללה" מורגשת בכל עצמה, דהיינו ע"י שקדמה "הברכה", אז בכוחה לעורר גם התשובה בכל מעלתה ותוקפה — "בכל לבבך וגו'".

ג. אמנם לפי"ז צ"ל: כוונת הכתוב לבאר שהקב"ה יסבב הסיבות עד שכל אחד ואחד מבנ"י יעשה תשובה — ולכאורה, הדגשה זו (ששלימות התשובה תלוי' בתנאי של הקדמת ה"ברכה" לפני ה"קללה"), שוללת את האפשריות של תשובה שלימה במי ש"הקללה" היא אצלו בלי הקדמת "הברכה", היפך כוונת הכתוב הנ"ל,

והביאור בזה: בתחילת פ' ראה כתוב "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, את הברכה אשר תשמעו אל

---

6) טו, ח.

מצות ה' וגו'". ומפרש רש"י: אשר תשמעו "על מנת אשר תשמעו". שבפשטות כוונתו לתרץ מה שאמר הכתוב "אשר תשמעו" — שה"ז תנאי והול"ל "אם תשמעו" (כמ"ש להלן — — "אם לא תשמעו"), כי ה"ז תלוי בבחירת האדם. ובכ"ז פירש"י ע"מ (ולא אם) — דמהאי טעמא גופא ששינה הכתוב מרישא (אשר) לסיפא (אם) ההכרח לומר שאין פירושו של "אשר תשמעו" במובנו של "אם" (תשמעו)[8].

וההפרש בין "ע"מ" ל"אם" הוא בפשטות: הלשון "אם" פירושה: תנאי המחייב את קיומו קודם לדבר הניתן על ידו — אם יקיים את הענין הדרוש אז יותן לו שכרו (הברכה). ואמנם כן הוא בנדו"ד בנוגע להיפך הברכה: ש"אם לא תשמעו אל מצות ה"א וגו'" אז (ולאחר זה) תבוא הקללה. "ע"מ" פירושו שהדבר ניתן מיד, אלא שנתינה זו היא ע"מ — בתנאי שיעשה דבר פלוגי, וכן הוא בנדו"ד בענין הברכה: הקב"ה נותן לבנ"י "הברכה", וכדי שתתקיים אצלם ברכה זו בא התנאי "אשר תשמעו".

לפי"ז נמצא דאין לך אדם מישראל שלא קיבל את הברכה; דגם מי שחטא ופגם ועבר את הדרך ונענש ע"ז לאחרי שחטא בדבר שהוא היפך הברכה, הרי בכ"ז היתה "הברכה" בתחילה, אלא שלאח"כ כשלא קיים את התנאי (לשמור את התומ"צ) בא היפך הברכה.

---

7) וכפי' רש"י.

8) אף שיש מקומות שפירושו כך, כפירש"י ויחי מח, ו — (וכפי' הש"ס).

נמצא דענין המבואר בפרשתנו ש"כל הדברים האלה (של) הברכה (ושל) והקללה (אח"כ)" מביאים לידי תשובה שלימה "בכל לבבך ובכל נפשך"[9] הרי"ז ענין השייך לכאו"א מישראל.

ד. ובענין הנ"ל אנו רואים דבר נפלא (השייך בפרט בזמן שקודם ר"ה — "יומא דדינא רבא"):

הקב"ה הבטיח לתת לכל או"א מבנ"י את "הברכה" מבלי הבט על מצבו — אלא שמוסיף שהברכה התקיים אצלו "ע"מ אשר תשמעו".

והטעם כמובן: מכיון שכאו"א מבנ"י הוא בן אברהם יצחק ויעקב, ובנ"י הם "בני מלכים"[10] ויתירה מזו: "מלכים"[11], הרי הם ראויים שינתן להם הכל בשלימות.

וכמבואר בב"מ[12] בענין פסיקת מזונות לפועל ישראל: "אפילו אם אתה עושה להם סעודת שלמה בשעתו לא יצא ידי חובתך עמהם שהן בני אברהם יצחק ויעקב", והרי "מה שמצוה לישראל לעשות הוא עושה"[13].

ובודאי יקיים כאו"א את התנאי

---

9) וב"ינה של תורה" שבפירש"י ר"ל דהא דאינו מוסיף "בכל מאדך" כב"ואהבת את ה"א" — אף שכוונתו לומר שיגיע לדרגא הכי עליונה בתשובה — כי כל תנועת התשובה היא: יציאה מהגבלותיו, כל ענינה הוא בבחי' "בכל מאדך"; ובא הכתוב להוסיף שתחדור תוך כוחותיו הפנימיים "בכל לבבך ובכל נפשך".

10) שבת סז, א. ושי"נ. זח"א כז, ב.

11) ברכות ט, ב. הקדמת תקו"ז (א, ב). וראה שבת (נט, ב).

12) פג, א.

13) שמו"ר פ"ל, ט.

„אשר תשמעו אל מצות ה״א״. ותתקיים אצלו „הברכה״ בקביעות — ותשובתו תהי׳ לא על חטאים וכו׳, כ״א בבחי׳ „והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה״[14], בחי׳ תשו״ע — ובשמחה ובטוב לבב.

ובפרט בקביעות דשנה זו שהיא באופן של יו״ט של ר״ה שחל להיות בשבת, ומבואר באגה״ת[15] ששבת אותיות תשב, ועבודתו היא בחי׳ תשו״ע שהיא בשמחה רבה[16].

(משיחת ש״פ נצו״ר תשל״ב)

14) לקו״ת ר״פ האזינו.

15) פ״י.

16) אגה״ת פי״א.

ראש השנה

א. יו"ט שני של ר"ה חלוק מיו"ט שני של שאר היו"ט בשייכותו (ליו"ט ראשון ו)לעצם תוכנו וענינו של החג, וכמובן מההלכה למעשה (שבה משתווין כל ישראל[1]) שהגולד והנחלב ביום א' דר"ה אסור גם ביום ב' דר"ה (משא"כ בשאר יו"ט שני שמותר ממ"נ). והטעם בזה הוא לפי שב' ימים דר"ה „הם כיום אחד ארוך"[2].

ובפרט לפי פנימיות הענינים — דאי' בלקו"ת[3] עה"פ „יחיינו מיומיים", ד„יומיים הם ב' ימים של ר"ה כי ר"ה לעולם ב' ימים אפי' בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי'"[4], וכפי המבואר שם, ש„בב' ימים של ר"ה הוא עליית העולמות — ביום א' הוא בחי' פנימיות וים ב' הוא בחי' חיצוניות". הרי מובן מזה שב' ימים דר"ה הם ענין אחד — עליית העולמות, אלא שבענין זה גופא ישנם ב' פרטים[5].

והנה שייכות זו של יום ב' דר"ה (ליומו הראשון ו)לעצם ענינו של ר"ה, ניכרת ומתבטאת ביתר שאת בקביעות דשנה זו * כשיו"ט של ר"ה חל להיות בשבת, כדלקמן.

ב. והנה בתפילת ר"ה אנו אומרים „זה היום תחלת מעשיך" — דמזה שנאמר „מעשיך" (ל' רבים) מובן, ש„זה היום" אינו רק „תחילה" לבריאתו הפרטית של האדם, שנברא בר"ה, אלא שהוא „תחילת" כל מעשיו של הקב"ה — גם אלו שנבראו בחמשת הימים שקדמו לבריאת האדם, וכמבואר בארוכה בדרושי ר"ה.

---

1) דתורה אחת לכולנה, משא"כ בלימוד פרד"ס התורה (אף שגם בהם מבוארים כמה ענינים בההבדל שבין יום ב' דר"ה לשארי יו"ט הרי) יש בזה מ"ט פנים * וע' פנים וכו' ובכ' האריז"ל (שער הגלגולים הקדמה יז, וכ"כ בש' רוה"ק בענין היחודים על קברי הצדיקים הקדמה ג (קח, ב). לקוטי מהרח"ו ולה"ה שבסוף שערי מאמרי רז"ל להאריז"ל) דמכיון שישנם ששים ריבוא נשמות ישנם ששים רבוא פירושים, הן בפשט והן ברמז ובדרוש ובסוד. והטעם בזה הוא: הלכה הוא מבחי' הוי', כמרז"ל (סנה' צג, ב) „הוי' עמו — שהלכה כמותו בכל מקום", שהוא אחדות הפשוטה, משא"כ בחי' אלקים הוא ל' רבים, ולכן בהשקו"ט וכו' אלו ואלו דא"ח (עירובין יג, ב. נת' בד"ה כה אמר ה', ודה"ה כל השונה הלכות, תרס"ז). והרי מקור נש"י הוא כמש"נ חלק הוי' עמו, וכמבואר בתניא (פרק לב) שכל ישראל הנה בשרשן כולן מתאימות ואב אחד לכולנה.

2) שו"ע אדה"ז סי' תר, ס"ב-ג.

3) ר"ה סג, ב.

---

*) מדרש תהלים ז, ח. יב, ז. זח"ב סו, ב. כג, א. ועוד.

4) ראה גם שו"ע אדה"ז שם ס"ד: „בזמן קידוש החודש ע"פ הראי' והיו עושין ב' יו"ט של ר"ה אף באי' והיו עושין אותו כיום אחד ארוך וקדושה אחת עליהן". וראה רמב"ם הל' קדה"ח פ"ה ה"ו. וראה ירוש' עירובין פ"ג ה"ט: בשני יו"ט של ר"ה שהן מתקנת נביאים הראשונים.

5) ומה שבזמן שביהמ"ק הי' קיים לפעמים הי' ר"ה יום אחד, היינו לפי ש„קודם החורבן הי' כח בידינו לעלות . . ביום אחד אך עתה אחר החורבן בהכרח לעשות ב' ימים כמ"ש בזהר" (פע"ח ש' ר"ה ספ"ד. ש' הכוונות ענין ר"ה ד"ב. וראה אוה"ת בשלח ע' תקעו. וראה לקו"ת שמע"צ (צב, ג) ודרמ"צ (קיד, א) מאור נערב להרמ"ק — לענין יו"ט שני של גליות).

*) השיחה נאמרה בשנת תשל"ג. המו"ל.

היינו שהתחדשות הבריאה שבר"ה היא לא רק ענין המיוחד להאדם בלבד, אלא שהוא כולל כל העולמות וכל סדר ההשתשלות וכו' — ועכ"ז הרי התחדשותם של העולמות היא ביום ברוא האדם.

והטעם בזה הוא: תכלית כל ההשתלשלות והעולמות והצמצומים והמסכים והפרסאות וכו' הוא בכדי שיתהווה עוה"ז התחתון — דנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים[5].

וב' ענינים בזה:

א) מה שאינו ידוע ומושג — והוא: למה רצה הקב"ה שתהי' דירתו ית' בתחתונים — כי אין ע"ז שום טעם, והוא למעלה מכל טעם, ורק משום שכך „נתאווה", וכמבואר בהמשך ר"ה תרס"ו[6] מאמר אדה"ז „אויף אַ תאוה איז קיין קשיא". שכוונה זו היא למעלה מכל טעם. ב) לאיזה ענין „נתאוה" הוא ידוע — היינו שהמכוון והתכלית בבריאת העולמות — להיות לו ית' דירה בתחתונים.

אולם אם משו"ז, עדיין אינה מוסברת תכלית התהוותם של כל העולמות העליונים וכו' — שהרי ביכלתו ית' לברוא רק את הנבראים „התחתונים" בלבד והם יהיו דירה לו ית'? — והבי' בזה י"ל: רצונו וכוונתו ית' היתה לא זה בלבד שדירתו ית' תהי' „בתחתונים", כ"א שהנבראים „התחתונים" יעשו „דירה" לו ית' — כלומר, בעבודתם ויגיעתם דוקא — זה אפ"ל רק ע"י התהוותם באופן שקדם להם כל סדר ההשתלשלות של העולמות והדרגתם מלמעלה למטה, כמבואר בדא"ח[7].

ובזה יובן מה שר"ה הוא „תחלת מעשיך" (ל' רבים), שלא רק בריאתו של האדם מתחדשת בר"ה, כ"א של כל הנבראים דשי"ב וכו' לפי שכל עיקר ומטרת התהוותם הוא בכדי שהאדם בעבודתו בהם וע"י יעשה לו ית' דירה בתחתונים, ולכן גם הם מתחדשים בעת התחדשותו של האדם — עיקר ומטרת בריאתם.

ואף שגם בתחלת הבריאה הרי כל כוונת התהוותם של הנבראים היתה רק בשביל עבודת האדם, ועכ"ז לא נבראו בו בזמן שנברא האדם, אלא קודם לו — זהו לפי שאז, בראשית בריאתם, הרי הם עדיין בבחי' הכנה ויכולת לתכליתה הסופית של בריאתם (האדם), דהיינו שכוונת התהוותם היא בזה שהאדם ימצא (אח"כ) „הכל מוכן"[8] לעבודתו, משא"כ בעת התחדשותה של הבריאה שלאח"ז מדי שנה בשנה (ובפרט לאחרי מ"ת), שהאדם כבר עובד עבודתו, ובזה, הלא הוא כבר נעשה בפועל „תכליתם" של כל הברואים — ולכן גם התחדשותם תלוי' בעיקרם ותכליתם — האדם.

ג. והנה מכיון שבר"ה היא התחדשות כל העולמות וכו', ובאופן שמודגשת תכליתם: לעשות לו ית' דירה בתחתונים — הרי בהכרח לומר שגם במצות היום דר"ה [שהיא עבודת האדם ביום זה והיא הפועלת התחדשותם של

---

6) תניא פל"ו.
7) ע' ז.

8) ראה המשך תרס"ו ע' נג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 21 ואילך.
9) ראה סנהדרין לח, א. ובפרש"י שם.

כל העולמות] מתבטא ענין זה ד"נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים".

והביאור בזה: אמרו חז"ל[10] "מצות היום בשופר", ואיתא ברמב"ם[11] "אעפ"י שתק"ש בר"ה גזירת הכתוב רמז יש בו[12] כלומר עורו ישנים וכו' ".

ולכאורה, הרי חידושו של הרמב"ם כאן בהל' תשובה הוא לומר ש"תק"ש רמז יש בו" והוא ענין התשובה — ולמה מקדים (בהל' תשובה) שתק"ש הוא גזירת הכתוב?

בסגנון אחר: אפילו את"ל שתק"ש יש בה טעם (וע"ד מש"כ הרס"ג — הובא באבודרהם) אפ"ל בה (גם) רמז — וכמו שמצינו בכו"כ מצות.

ועכצ"ל שכל זה הוא חידושו של הרמב"ם, שבתקיעת שופר ישנם ב' ענינים: גזיה"כ, ורמז שבו — עבודת התשובה:

איתא במדרש[13] עה"פ "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני", דשלמה לא השיג בחכמתו הטעם דמצות פרה (אדומה), ורק למשה אמר הקב"ה "לך אני מגלה טעם פרה" — הייגו, אף שמצות פרה היא "חוקת התורה", ענין שלמעלה מהטעם, אינו ענין שבעצם הוא מושלל לגמרי מכל טעם (דהרי למשה נתגלה הטעם), אלא ששלמה לא השיגו.

וזוהי כוונת הרמב"ם בהדגשתו (ובהקדמתו לזה ש"רמז יש בו") שתק"ש גזירת הכתוב: שאין הפירוש דמצות תק"ש יש לה טעם, וזה שאינו מפרשו הוא מפני שלא ניתן להיגלות משום איזו סיבה שהיא — אלא שבעצם הו"ע של גזירת הכתוב שלמעלה מהטעם.

והטעם בזה הוא לפי שתק"ש היא בדרגא נעלית מאד, שהיא למעלה מכל שייכות לטעם ושכל.

וע"פ זה נמצא שמצות תק"ש שהיא גזה"כ שלמע' מהטעם היא בדומה לענין ד"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים", שהוא נעלה מכל טעם, כנ"ל.

ואעפי"כ "רמז יש בו עורו ישנים כו' ", שתוכן ענין השופר מורה על כללות עבודת האדם המתחלקת לב' פרטים: "עורו ישנים כו' " הו"ע סור מרע, ו"שפרו מעשיכם כו' " הו"ע עשה טוב.

ולכן כולל הרמב"ם שניהם יחד, זה שתקיעת שופר היא גזירת הכתוב והרמז שבו: אף שעצם ענינה של תק"ש הוא למעלה מטעם ובא מבחי' שלמע' מטעם (גילויים), בכ"ז הרי מגיעים לדרגא זו ע"י עבודת האדם דוקא: והרי זה עולה בקנה אחד עם ענין נתאווה הקב"ה כו' הנ"ל: מהותה של בחינת "נתאווה" הוא ענין שלמעלה מכל טעם, אבל הדירה אלי' נתאווה באה ונמשכת ע"י עבודת האדם דוקא, וכנ"ל.

ובזה מבואר מה שמצות היום דר"ה היא בשופר — כי תוכנה וענינה

---

10) ר"ה כו, ב.
11) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
12) בו — כ"ה בדפוסים שראיתי, אבל בכו"כ כת"י (והתימנים בתוכם): בה.
13) במדב"ר פי"ט, ג, ו.

מכוון ומתאים לכוונתה ותכליתה של בריאת כל העולמות (שנתאווה הקב"ה) המתחדשת בר"ה.

ד. והנה כאשר יו"ט של ר"ה חל להיות בשבת (כקביעות שנה זו), חסר ביום דר"ה ענין זה שבתק"ש, שההתחדשות באה ע"י עבודת האדם. דאף שהשבת עצמה פועלת וממשכת את כל ההמשכות וההתחדשות שע"י תקיעת שופר (שלכן אין תוקעין בו, כמבואר בכ"מ בדא"ח[14]), אבל הרי חסר אז ביום דראש השנה ענין עיקרי זה, שההתחדשות תבוא ע"י עבודת האדם. דהרי התחדשות העולם באה אז מלמעלה בכחה של השבת עצמה, שענינה "מקדשא וקיימא" בלא תק"ש.

ותוכן ענין תק"ש הנ"ל שהחידוש בא ע"י עבודת האדם (ענינו של ראש השנה) מודגש בקביעות זו רק ביום ב' דר"ה, שבו תוקעין גם בקביעות זו, וע"י עבודת האדם נמשכים כל הענינים דר"ה.

[ועוד זאת: עם היות שבקביעות זו, הנה יום השבת הוא במקום השופר ממש לכל ענייניו, מ"מ הרי אין אז קול השופר הנשמע לאוזן הגשמית, ועד שיפעול גם על הגוף שיתעורר וכו'; משא"כ ביום ב' כשתוקעין בשופר ממש, הרי קולו נשמע באזניו הגשמיות שלו [וגם להזולת — עד שגם אוה"ע שומעים] ופועל גם על גופו לזכור את המלכתו של מלך מה"מ הקב"ה המרומזת בתק"ש כמבואר ברס"ג, ע"פ מש"כ בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'; ולזכור השופר דמ"ת (השייך לתק"ש דר"ה) — עוד קודם אמרו פסוקי שופרות].

ה. ובזה הוא העילוי בהקביעות (כבשנה זו) שיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, כי מודגשת מעלת עבודת האדם עוד יותר מכאשר יו"ט דר"ה הוא בא' משאר ימי השבוע — ע"ד הפשט:

באותן השנים הרי עיקר התחדשות באה ע"י מצות היום — ע"י עבודת האדם (בתק"ש); משא"כ כשחל להיות בשבת הרי נפעלת התחדשות זו בלא עבודתו, ומ"מ אומרים לאדם: אף שביום ראשון נתחדש העולם כולו ובמילואו (שהרי נעשית ע"י מקדשא — מלמעלה — וקיימא), מ"מ, ולאחרי כ"ז, צ"ל עבודתך בזה[15], ובבוא יום ב' עליך לתקוע בשופר.

ומזה ההוראה לכאו"א [ומודגש הוא במיוחד בקביעות דשנה זו]:

החיוב דעבודה אינו דוקא באופן שיש ענין החסר ודורש תיקון וע"י עבודתו הוא מתקן ומשלים; אלא אפילו כאשר הדבר הוא כבר מתוקן ומושלם על ידי צדיקים ואפילו ע"י הקב"ה צדיקו של עולם, מכל מקום עדיין צריך הוא לעבודתו של האדם ה"תחתון",

---

14) לקו"ת דרושי ר"ה ד"ה להבין המשנה יו"ט של ר"ה (נו, א), סידור שער התקיעות בתחלתו, ובכ"מ. ואפ"ל דגם הרמז שכותבו הרמב"ם בתק"ש — נעשה ע"י השבת — דהרי שבת אותיות תשב (אגה"ת פ"י. לקו"ת ש"ש סו, ג. ועוד), ובא שבת — אפילו ע"ה אינו משקר (ירוש' דמאי רפ"ד).

15) וכמו בתחלת הבריאה שאף שעולם על מילואו נברא מהקב"ה (ב"ר פי"ד, ז), מ"מ צ"ל לעשות — לתקן (ב"ר פי"א, ו ובפרש"י).

ועד כדי כך שמבלעדי עבודתו אין שלימות הדבר שלימות אמיתית. ועד שאפילו ג"ע — שויטע ה"א גן בעדן מקדם, בכ"ז צ"ל "לעבדה ולשמרה" ע"י האדם[16].

גם ע"פ פנימיות הענין (כדלעיל ס"א) — דביום א' היא עליית העולמות בפנימיות וביום ב' — בחיצוניות.

בקביעות דיו"ט שר"ה שח"ל בשבת — מודגשת יותר חשיבות עבודת האדם: ביום א', דנעשו הענינים ע"י שבת דמקדשא ומקיימא — אין ניכר ונגלה בעוה"ז הגשמי הענין דתק"ש, אין ברכת שופר ושהחיינו ע"ז.

משא"כ למחרתו — כשהאדם תוקע בשופר, דמברך (וממשיך) "קדשנו במצוותיו וצוונו (ל' צוותא וחיבור)" — וא"צ בגד חדש וכיו"ב[17], כ"א מברך בפשטות: שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

(משיחת יום ב' דר"ה תשל"ג)

---

16) וראה המשך רס"ו (ע' ט) שע"ז ממשיכים תוס' אורות מאור א"ס המאציל בג"ע כו'.

17) שו"ע אדה"ז סתר"ס.

ויל"ד

א. בענין "הקהל" שבפרשתנו[1], אי' בתוספתא[2]: "אותו היום כהנים עומדים בגדרים ופרצות וחצוצרות של זהב בידיהם, תוקעין ומריעין ותוקעין [להקהיל את העם אל ביהמ"ק]. כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דומה זה שאין כהן הוא".

וצריך להבין:

עיקר ענין הכהנים הרי הוא לעמוד לשרת בביהמ"ק, וכמבואר ברמב"ם[3] ש"הכהנים הובדלו כו' לעבודת הקרבנות", וא"כ מהי שייכותם המיוחדת של הכהנים למצות הקהל [ובפרט לתקיעת חצוצרות בחוצות ירושלים שהיתה רק הכשר למצות הקהל] לתקוע בחצוצרות להקהיל העם; ועד כדי כך, שזו היתה הוכחה על עצם הכהונה, עד ש"כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דומה זה שאין כהן הוא"?

ב. ויובן בהקדים ביאור כללות ענין הכהונה. דהנה בכהנים כתיב*[3] "וישימו קטורה באפיך וכליל על מזבחיך". ומדמפרט הכתוב כאן עבודת הקטורת בפ"ע, מובן שחשיבות מיוחדת בעבודת הקטורת הנעשית ע"י הכהנים, ובה מתבטא תוכן עבודתם.

והנה בספרי עה"פ מפרש: "ישימו קטורה זו קטורת ש(היו מכניסים ביוהכ"פ) לפני ולפנים" — ומוכח מזה כי (אף שבכללות, כל ענין הקטורת מורה על תוכן עבודת הכהנים[4] ואדרבא קטורת דיוהכ"פ — ה"ה רק בכה"ג, בכ"ז בפרטיות) בקטורת דיוהכ"פ ישנו ענין מיוחד (שבו חלוקה היא מקטורת דכל השנה) ובו בא לידי ביטוי תוכן מיוחד בעבודת הכהונה בכלל (אלא שבפועל נעשית ע"י המיוחד[5] שבכהנים — כה"ג; כמו שהכה"ג מוציא בזה כל הכהנים כי הוא הגדול מאחיו — ע"ד שמצינו*[6] במצות התלויות במלך).

מן החילוקים[7] שבין קטורת דכל השנה ודיוהכ"פ: לדעת הרמב"ם*[8],

---

1) פרשתנו לא, י ואילך. ולהעיר שהשנה הבע"ל (תשל"ד) — לאחרי פ' ויל"ך זו — היא שנת הקהל.

2) סוטה פ"ז, ח.

3) הל' כלי המקדש פ"ד ה"א.

*3) ברכה לג, י.

4) כדמוכח ממה שארז"ל (יומא כו, א — הובא ברמב"ן עה"פ) שהקטורת (בכלל) מעשרת "משום דכתיב ישימו קטורה באפיך וכתיב בתרי' ברך ה' חילו", הרי שקאי כתוב זה גם על קטורת דכל השנה. וגם ע"פ פשוטו של מקרא קאי על כללות ענין הקטורת, וכדמשמע מזה שרש"י אין מפרש דקאי על קטורת יוהכ"פ (ראה לקמן הערה 12). וכן הוא לפי הפי' (ראה לקמן בהערה 10) שב"אפיך" פירושו רוגז — שהקטרת משכך האף וכו' — ה"ז בקטורת דכל השנה.

5) עד"ז יש ליישב מש"נ: וללוי אמר (כל השבט) תומיך ואוריך לאיש חסידך (רק הכה"ג).

*5) אגה"ק רסכ"ט.

6) אלא שהמשנה (יומא מג, ב) לא חשיב אלא ענינים שבפועל.

*6) ראה מל"מ הל' כלי המקדש פ"ב ה"ב. מראה הפנים לירוש' יומא פ"ד ה"ה.

אם לא נתן בקטורת דיוהכ"פ, את העשב ששמו (ועניגו) "מעלה עשן" — חייב מיתה[7], משא"כ בקטורת[8] דכל השנה[9].

[ובזה יומתק פי' הספרי ש"ישימו קטורה באפיך" מיירי בקטורת דיום הכיפורים, כי הפסוק מדבר בשימת היינו בעליית הקטורת "באפיך"[10], ועליית עשן הקטורת נעשית ע"י ה"מעלה עשן"[11] שעיקרו הוא (כנ"ל) ביום הכיפורים[12], שאז הוא לעיכובא[13] ובחיוב מיתה[14].

ולכאורה צ"ל, מה בין קטורת דיוהכ"פ לקטורת דכל השנה, שדוקא ביוהכ"פ חמור כ"כ חסרונו של ה"מעלה עשן"[14]?

משא"כ לדעת הר' אלחנן בתו"י יומא סג, א ד"ה ותיפוק. וראה בית יוסף או"ח סי' קלג ד"ה וכתב רבינו. וראה מג"א מצוה קג.

7) ראה יומא שם. ירוש' שם. רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"ה הכ"ה.

8) ודלא כבדין "אם חיסר א' מכל סממני' חייב מיתה" (יומא שם. כריתות ו, א. ירוש' שם. רמב"ם הל' כלה"מ פ"ב ה"ח) שזהו בכל השנה (ראה מל"מ, מראה הפנים ומנ"ח שם).

9) וראה צפע"נ ברכה שם דמעלה עשן ביוהכ"פ הוה זה מציאות גמור. משא"כ בכל השנה הוה רק הכשר (ומציין לירוש' יומא פ"ג ה"ה).

10) בתרגום יונתן ותרגום ירושלמי רבינו בחיי תצוה ל, א (ועוד) פירשו "באפיך" מל' רוגז, אבל ראה פרש"י בשלח (טו, ח) שגם כש"אף" מלשון רוגז, הרי בשרשו שייך ללשון חוטם (וראה גם מלבי"ם לספרי ברכה שם). ובפרט שבנדו"ד הרי בפשוטו של מקרא משמע שפירושו של "באפיך" הוא החוטם.

11) והעלי' ברוחניות קשורה בהעלי' בגשמיות, ובדוגמת מה שאמרו (ברכות לד, סע"ב. וש"נ) "אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות" [שאי"ז רק "שגורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע" (פרש"י שם. שו"ע אדה"ז ס"צ ס"ד) אלא גם] כדי שדרך שם יעברו התפלות לירושלים (דדרך שם עוברים התפלות, שלכן מתפללים לרוח א"י וירושלים (שו"ע אדה"ז סצ"ד ס"א)) כדמוכח מזה שהחלונות צ"ל "כנגד ירושלים" (רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ו. וראה כס"מ שם. שו"ע או"ח ס"צ ס"ד. וראה מחה"ש שם סק"ד. שו"ע אדה"ז ס"ד שם. וראה ט"ז לאו"ח קנא, סק"ד. שו"ת אבני נזר או"ח סל"ב).

12) ומה שלא פרש"י שקאי על קטורת דיוהכ"פ (וראה הערה 4) — כי בפשוטו של מקרא אולי "מעלה עשן" מעכב כל השנה, או שגם ביוהכ"פ אינו מעכב. ולהעיר שבפרש"י תשא (ל, לד) אינו מזכיר "מעלה עשן" כלל, אף שהזכיר "בורית כרשינה", שגם זה אינו מהי"א סממנים. ולהעיר שגם בפרש"י אחרי (טז, יג) משנה מל' הגמ' ("הא לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחד מכל סמני' חייב מיתה") וכותב "הא אם לא עשאה כתקונה חייב מיתה".

13) ראה צפע"נ שם: מעלה עשן לפני ולפנים הוה מציאות גמור "זה קטורה באפיך".

14) אף שי"ל שהוא לפי שביוהכ"פ צריך שענן הקטורת יחשיך את הבית בעננו, כדי שהכהן לא יראה הכבוד שנראה על הכפורת (רשב"ם, ראב"ע ורבינו בחיי — אחרי טז, ב), וכשאין בזה "מעלה עשן" ה"ז "מפציע לכאן ולכאן" (יומא לח, א. וראה רש"י שם גג, א ד"ה מעלה עשן), ולא יחשיך את הכפורת (מיד), ולכן גם מעכב אז — אבל עדיין צריך ביאור, דהרי לפי"ז אין זה דין בהקטורת, כ"א דין בקדה"ק, שהוא צריך להתמלאות עשן, ולפי"ז הי' צ"ל לשון הגמ' (יומא נג, א) ש"אם לא נתמלא עשן כו' חייב מיתה", ולא "הא לא נתן בה מעלה עשן כו' חייב מיתה", עד שבשביל זה ג"כ נק' שם "קטרת חסירה" — ומזה משמע ש"מעלה עשן" הוא תנאי בהקטורת. וכדלקמן בפנים.

ג. והביאור בזה:

הרמב"ם במורה נבוכים[15] מבאר טעם מצות הקטורת, שהיא להטבת הריח בביהמ"ק (בו נעשו עבודות שחיטה, חתוך בשר, רחיצת אברים הפנימיים, שריפה וכו', לכן צריכים לקטורת להטיב ריח ביהמ"ק) וריח העובדים בו.

אמנם מובן שאין כוונת הרמב"ם שהעברת ריח הרע כפשוטה היא כל הטעם לעבודה גדולה הלזו[16], ובודאי מרומז בזה גופא גם טעם פנימי יותר[17], וי"ל שהוא הטעם המבואר בזהר[18] שעבודת הקטורת היא להעביר הזוהמא וטינופא דיצה"ר.

דהנה הקטורת היתה מסממנים שאינם ראויים למאכל אדם [ולא כ־ קרבנות אשר תנאי בהקרבתם הוא שיהיו ראויים למאכל אדם, ומן ה־ מובחר והשמן דוקא[19], ו"עשיר שהביא קרבן עני לא יצא"[20]]. ומזה מובן שבתוכנם הרוחני מרמזים הסממנים על ענינים שבדרגא תחתונה; נוסף לזה: בין הסממנים היתה גם "החל־ בנה" שריחה רע[21], ומרמזת על ענין שבדרגא נמוכה עוד יותר — וע"י שהקטירום לה', ובאופן של "ריח ניחוח לה'", פעלו שגם הענינים שבמדריגה נמוכה נהפכו ונתעלו לקדושה[22].

ד. אלא שעפי"ז אינו מובן כלל: מכיון שכל ענין הקטורת הוא להעביר הזוהמא דלעו"ז (דהיצה"ר) — מהו הצורך ומהי התועלת שבהקטרת ה־ קטורת בקדה"ק ביוהכ"פ שאז אין לשטן שליטה, כמבואר בכ"מ[23] "ביומא דכפורי ליתי לי' רשותא לאסטוני"[24] — וא"כ מהו ענין הקטורת דיוה־ כ"פ *[24]?

מזה מוכח כי עבודת הקטורת ב־ יוהכ"פ שונה היא, ואינה בדומה ל־ עבודת הקטורת דכל השנה.

ה. והענין יובן עפ"י המבואר[25],

---

15) ח"ג, פמ"ה.

16) ראה רביגו בחיי תצוה (שם) "חס ושלום שנתלה העיקר הגדול שבסוד הקטורת כו' בטעם החלוש הזה".

17) ראה ספה"ש ה"ש"ת ע' 41 ובהערה *27 שם. לקו"ש ח"ג ע' 768 ובהערה 18 שם.

18) ז"ח שה"ש עה"פ משכני אחריך נרו־ צה (ד"ה פתח ר"ש כו' משכני). וראה גם זח"ב ריה, ב. ושם שתלוי במעלה עשן.

19) ראה רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח.

20) סוף מס' נגעים.

21) כריתות ו, ב. ושם שהחלבנה מורה על פושעי ישראל. וראה פרש"י תשא (ל, לד).

22) ראה ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פט"ו ואילך (וראה ג"כ תו"א צט, א) ובכ"מ, שענין הקטורת הוא בירור נקה"ט לגמרי.

23) יומא (כ, א). ויק"ר (פכ"א, ד). ועוד.

24) כי אז יתענו בנ"י וישובו בתשובה לכן נקיים הם מעוון ולא ישמע ה' לקט־ רוגו (יפה תואר בויק"ר שם), אף שבדוחק י"ל (ול' "ל"ל רשות" משמע כן) שאינם נקיים אלא שאין לו רשות לאסטוני ע"ז.

*24) אבל אין להקשות למה הקטירו קטורת ביוהכ"פ על המזבח הפנימי כבכל יום, כי מובן שביוהכ"פ לא נתבטלה אלא שליטת השטן (הלעו"ז), אבל לא נתבטל לגמרי, עד לע"ל "כי יבא יומם ויבולע המות לנצח כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (תניא פ"ז), והקושיא (בפנים) היא רק למה מה־ עקרים בעבודת יוהכ"פ (שביום זה מצ"ע — הוא ביטול הלעו"ז עד כמה שאפשר בזה"ז) הוא ענין הקטורת (שענינה — להעביר הזוהמא דהיצה"ר).

25) ראה בהבא לקמן: לקו"ת תצא לט,

שעבודת התשובה דיוהכ"פ ועבודת ה־תשובה דכל השנה — הם — בכללות — ב' האופנים שבתשובה: תשובה מאהבה ותשובה מיראה. עבודת ה־תשובה דכל השנה היא תשובה מיראה שעל ידה „זדונות נעשות לו כשגגות" [26]; ותשובת יוהכ"פ היא תשובה מאהבה, שע"י „זדונות נעשות לו כזכיות". ויתירה מזו: עבודת התשובה דיוהכ"פ היא תשובה עילאה מעומקא דליבא — פנימיות הלב — עבודה למע' מטו"ד, שמצד בחי' היחידה המתגלה אצלו, שבכללות זהו"ע תשובה הבאה מהאהבה דבכל מאדך.

וזה גופא טעם החילוק דפעולת התשובה בהזדונות — שהיא לפי אופן ביטולו: בתשובה מיראה אינו בטל במציאות לגמרי, והביטול הוא כמו בע"כ מפני אימת האדון, ועבודתו היא בתנועה של שלילה — להעביר כל הענינים המנגדים, ולכן פעולת עבודה זו ג"כ רק ענין באופן שלילי — שהזדונות אינן זדונות עוד (כ"א כ־שגגות — ו„אין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין" [27], אבל מ"מ נשאר רושם), אבל אינן נעשות מציאות חדשה של זכיות;

משא"כ בתשובה מאהבה (ובפרט אהבה דבכל מאדך), שהעבודה וה־ביטול הן בתנועה חיובית, שמוסר עצמו אל האהוב, (ובפרט כשהיא אהבה שלמע' מטו"ד, למעלה מהגבלות) — שרוצה לדבקה בו ית' ממש, ונעשה מציאות חדשה — מציאות הדבוקה בו ית' — הנה ע"י עבודה זו „זדונות נעשות לו כזכיות", בחי' „ויהפוך ה"א לך את הקללה לברכה" [28] — היינו שפועל בהזדונות שנעשים מציאות חדשה — זכיות (בדוגמת עבודתו), וכשהתשובה היא למעלה מהגבלות (בכל מאדך) יש בזה עוד ענין: שע"י עבודת התשובה שלמע' ממדידה והגבלה מתעלים לבחי' שלמע' ממדידה והגבלה, ומצד דרגה זו „זדונות נעשים כזכיות" [29].

ו. עפ"ז מובן גם ההבדל שבין קטורת דכל השנה ודיוהכ"פ: כללות עבודת הקטורת היא לפעול בענינים גמוכים ולהעלותם לקדושה, כנ"ל — הנה החילוק הוא באופן ודרגת פעולה ובירור זה (והוא כאופן החילוק שבין ב' אופני עבודת התשובה הנ"ל) [30]:

קטורת דכל השנה היא ע"ד עבודת התשובה דכל השנה — תשובה מ־יראה שהוא באופן של שלילה, להע־

א ואילך. סוכות פא, א. שמע"צ פז, א. וראה לקו"ש חי"ד ע' 1150 ואילך.

26) יומא פו, ב. וראה לקו"ש חי"ו ע' 54 ואילך.

27) אגה"ת פ"ב.

28) תצא כג, ו.

29) כי ע"י התשובה מגיעים לבעל ה־רצון, שלמעלה מכל מדוה"ג, גם של הרצון דתומ"צ (ד"ה תקעו תרצ"א קרוב לסופו. וראה גם לקו"ש חי"ד שם הערה 10 ובהנסמן שם. ובכ"מ). וראה ד"ה שובה ישראל אעת"ר קרוב לסופו: „שרש ענין התשובה הוא מפני שעצמות אוא"ס אינו מוכרח ח"ו ב־רצונו". דהגם שהרצון דמצות הוא ג"כ „בבחי' פנימיות ועצמות אוא"ס כו' אינו מוגבל ומוכרח ח"ו בהרצון". ומובן שבעיקר ה"ז בתשובה מאהבה (דבכל מאדך) שלמעלה ממדוה"ג. וראה לקו"ש חי"ז ע' 23.

30) וראה ג"כ תו"א שבהערה 22.

ביר הזוהמא; קטורת דיוהכ"פ היא ע"ד התשובה דיוהכ"פ — תשובה מאהבה, שהיא אמנם עבודה בהדברים תחתונים (זוהמא), אך היא עבודה חיובית, לפעול מציאות חדשה בעולם, שהדברים התחתונים (הזדונות) ייעשו ויתהפכו לקדושה (זכיות).

וע"פ הנ"ל שבתשובה מאהבה דבכל מאדך מגיעים לבחי' שלמע' מהגבלות, יובן גם הטעם להקטרת הקטורת ד' יוהכ"פ בקדה"ק דוקא: אין בקדה"ק רק הארון, ו"אין בארון רק שני לוחות וגו' " [31], וכנ"ל, הרי עבודת התשובה — והקטורת — דיוהכ"פ היא מאהבה ד"בכל מאדך", בל"ג — ה"ז מגיע עד למדריגת הארון [32], מדריגה שלמעלה ממדידה והגבלה [33], ופועלים עי"ז מציאות חדשה, היינו המשכת אור חדש מבחי' "קודש הקדשים" שלמעלה גם מבחי' סוכ"ע — שהיא "קדשים" [34].

ז. ועפ"ז מובן גם כן הטעם מדוע "מעלה עשן" הוא תנאי עיקרי ב' קטורת דיוהכ"פ: יוהכ"פ — ענינו שעולה למעלה מסדר ההשתל' למקום שלמע' ממדידה והגבלה (ופועל מציאות חדשה) — מוכרח אז להיות ה"מעלה עשן" [35], דבר המורה על נקודה זו — עליית הקטורת למעלה מעלה.

משא"כ בכל השנה שהקטורת אינה אלא לשלילת הזוהמא, אין חסרונו של "מעלה עשן" מעכב (כ"כ).

ולכן "מעלה עשן" שיעורו (ביוהכ"פ — ובמילא וכש"כ בכל השנה) "כל שהוא" [36], כי אין הדבר קשור עם ענינים של מדידה והגבלה — כ"א ככללות עבודת יוהכ"פ שהיא בבחי' יחידה שלמעלה מהגבלה (וע"ד "מקום ארון אינו מן המדה") [37].

ח. ע"פ כהנ"ל (שבפסוק "וישימו קטורה באפיך וכליל על מזבחיך" מרומז תוכן כללות ענין הכהונה — לפעול בעולם התחתון וכו' [38], ובב' אופני העבודה דקטורת: להעביר ה' זוהמא ולפעול מציאות חדשה בעולם), יש לבאר פי' התוספתא, שעבודת ה' כהנים היא להקהיל את העם להש' תתף במצות הקהל:

מכיון שעיקר ענין הכהנים הוא לפעול [39] עליית ענינים התחתונים,

---

31) מלכים א ח, ט.

32) ויתירה מזו: ראה לקו"ש ח"ד ס"ע 1153.

33) ראה יומא כא, א (וש"נ) שמקום הארון אינו מן המדה.

34) לקו"ת יוהכ"פ ע, א.

35) ראה לעיל הערה 11.

36) כריתות ו, א. ירושלמי שם.

37) ועוד מעלה בקטורת (דיוהכ"פ — שרק אז "מעלה עשן" מעכב) — וגם מטעם זה הקטירו הקטורת בקדה"ק (מקום הארון): בזה מתבטא החיבור דגבול ובל"ג — "מעלה עשן כל שהוא" מורה על בל"ג, ותכונתו ועניינו להעלות העשן של הי"א סממנים (ה' מורה על גבול), ובדוגמת "מקום ארון (גבול) אינו מן המדה" (בל"ג). וראה לקו"ש שם ע' 1044.

38) וי"ל שמרומז ענין זה גם בחלק השני של הפסוק "וכליל על מזבחיך", ענין הקרבנות (עולה — יומא כו, א. ספרי ורש"י עה"פ), כי גם עבודת הקרבנות ענינה להעלות הדצ"ח (ראה תניא פל"ד). אבל בעיקר ה"ז בעבודת הקטורת (וראה ד"ה והוא כתתן שם).

39) ומ"ש הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) שענינם "להבדל לעמוד כו' לשרתו

ועד לעילוי הכי נעלה״, לכן כשבא זמן ״הקהל״, שכל ישראל (גם הנשים והטף״ — שאינם מחוייבים לעלות לרגל״) נקהלים ובאים לביהמ״ק לשמוע תורה מפי המלך [שזו כשמיעה מפי הגבורה״], וזאת ״למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה׳״, היינו לפעול בכאו״א מישראל גם מי שהוא בדרגה נמוכה, שיתעלה בעבודתו וקיי־רובו לה׳ — הנה עבודת הכהנים אז היא לעורר ולסייעם בזה, בהתאם ל־

כו״ ובהל׳ כלי המקדש (רפ״ד) ש״הכהנים הובדלו מכלל הלוים כו׳ שנאמר ויבדל אהרן כו׳ קדש קדשים״ — זוהי הכנה לענין הכהונה, וכ״ה במ״ש (ברכה לג, ט) ״האומר לאביו וגו״ (שתוכנו הבדלה וכו׳ — ראה מושב זקנים עה״ת ״שמקטנותם היו הולכים ללמוד כו׳ וכשהיו חוזרים לבתיהן לא היו מכירים אמם ואבותם כו׳״) — זוהי ההכנה, ו״ישימו קטורה וגו׳״ — העבודה בפועל.

40) ובדוגמת כללות ענין הביהמ״ק, ש־מעיקר ענייניו שממנו אורה יוצא לכל העולם כולו להמשיך שם אלקות (ראה פרש״י ד״ה שקופים מנחות פו, ב), ולכן עיקר טעם ״מצות עשה לעשות בית לה׳״ הוא שיהי׳ ״מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות״ (רמב״ם ריש הל׳ בית הבחירה. ספהמ״צ מצוה כ. ודלא כהרמב״ן ד״פ תרומה ועוד. וראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1346), מתאים עם הנת׳ לעיל (הערה 38) שזהו גם תוכן עבודת הקרבנות.

וע״פ הנ״ל שעיקר עבודת הכהנים (בבי־המ״ק) מתבטא בעבודת הקטורת, יומתק מ״ש במו״נ (שם) ״וזה (עבודת הקטורת) ג״כ ממה שמעמיד יראת המקדש וכו׳״, וכ״כ החנוך (מצוה קג) שהוא ״להגדיל כבוד הבית, ולהיות מעלתו ומוראו ע״פ כל אדם״.

41) פרשתנו לא, יב.
42) רמב״ם הל׳ חגיגה פ״ג ה״ב.
43) רמב״ם שם ה״ו.

כללות עבודתם שהיא לפעול בירור ועלי׳ בהענינים התחתונים.

וזהו גם הטעם שיצאו ל״גדרים ופרצות״, כי עבודת הכהנים היא לפעול גם על חוצות ירושלים — חוץ מביהמ״ק — לתקוע שם בחצוצרות ולהשפיע גם על העם הנמצאים שם עד שגם הם יקהלו לביהמ״ק, ״למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו גו׳״.

ולכן זוהי ה״בחינה״ אם הוא כהן כדבעי: אם הוא מרגיש אשר זהו ענינו, והוא יוצא להקהיל את העם, ה״ז מוכיח למפרע שעבודתו במשך כל ז׳ השנים היתה כדבעי; ובא״ל — ״דומה זה שאין כהן הוא״.

וע״פ כהנ״ל יש לבאר גם הדיוק שהתקיעות היו דוקא בחצוצרות: ידוע מאמר ההמ״ן״ עה״פ״ ״ועשית שתי חצוצרות וגו׳״ שפירושו שתי חצאי צורות, שקאי על ישראל וקוב״ה — שישראל הם חצי צורה, וקוב״ה כבי׳ חצי צורה, ושניהם ביחד נעשים צורה שלימה. וע״ד דרשת חז״ל״ על הפסוק״ תמתי (ל׳ תמים) ״תאו־מתי״.

ומובן שע״י יחוד זה נעשית מצי־אות חדשה, כי הרי בלא״ה אין האדם מציאות שלימה״ — והרי נת״ל ש־

44) אור תורה בהעלותך מה, ד (הוצאת קה״ת תשל״ג). הובא ונתבאר באוה״ת בה־עלותך ע׳ שסט־ע. תהלים (יהל אור) צח, ו.
45) בהעלותך י, ב.
46) שהש״ר פ״ה, ב (ב). וראה לקו״ת שה״ש לה, ד.
47) שה״ש ה, ב.
48) ראה או״ת שם (הובא ביהל אור שם): ״האדם הוא רק ד׳ מ׳ כו׳ וכשמתדבק בהקב״ה כו׳ נעשה אדם״.

עבודת הכהנים היא לפעול מציאות חדשה, לכן צריך הכהן לצאת מביהמ"ק ולתקוע בחצוצרות, דבר המורה על עבודתו לחבר ב' חצאי הצורות — ישראל וקוב"ה — ולאחדם שיהיו צורה שלימה כביכול.

ט. ההוראה מכל הנ"ל:

ידוע[49] שגם המצות אשר קיומן תלוי בזמן ומקום — קיימות הן בעניגן הרוחני בכ"מ ולעולם[50], והו"ר ראתן בעבודת האדם היא גם בזמן שא"א לקיימן בפועל[51].

מזה מובן בנדו"ד, שמצות "הקהל" (אף שבפועל נוהגת רק בזמן שישראל על אדמתם[52]) — בתוכנה הרוחני[53], שייכת גם עכשיו[54]:

כאו"א מישראל נקרא בשם כהן, כמ"ש[55] "ואתם תהיו לי ממלכת כה"נים וגוי קדוש". הנה צריך כאו"א להתנהג בכו"כ מהנהגות הכהנים[56]:

על כאו"א (ובפרט על אלו שמכהנים בתור רב וכו' ולהם השפעה בסבי"בתם[57]) מוטל החוב לעמוד בחוצות בגדרים ופרצות ולתקוע בחצוצרות להקהיל את הקהל, אנשים נשים וטף[58], ללמוד ולשמוע תורה, ולקרבן אל מאור שבתורה[59] היא[60] פנימיות ה"תורה[61], עד שיפעול בהם ש"ישמעו וי' ילמדו וי' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" — קיום התורה ומצותי' ביראת שמים.

---

49) ראה לקו"ש ח"ב ע' 411 ואילך.

50) וע"ד "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב כו'" (מנחות קי, א).

51) ולהעיר מהמאמר הידוע (סה"מ קונ"טרסים ח"א ע' 350, לקו"ד ח"ד תרצ"ב, א), שהנשמות לא הלכו בגלות, שמזה מובן שלגבי עבודת האדם לקונו, הבאה מצד נשמתו, אין הליכה בגלות מעכבת (אף שמובן שמכיון שבפועל עובד ע"י הגוף, נעשה עבודתו קשה יותר מצד הגלות של הגוף).

52) חנוך מצוה תריב.

53) ראה ג"כ לקו"ש ח"ו ע' 332 ואילך.

54) בנוגע לעשיית זכר לענין ההקהל, כבר שקו"ט בזה (ראה "לאור ההלכה" ע' קמה).

55) שמות יט, ו (וראה בעה"ט עה"פ. ועוד).

56) ראה גם רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.

57) שזה בדוגמת ה"הקהל" שהגדול (ה"מלך) הי' קורא (ראה מנ"ח שם. ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"א עשה סו ועוד). ולהעיר שכמה ממוני המצות מנו קריאת המלך כמצוה בפ"ע (בה"ג מ"ע קסב. וראה בארוכה בביאור הרי"פ פערלא שם, וח"ג פרשה י).

58) ומזה הוראה נוספת בגודל ענין ה"חנוך. וכמרז"ל (חגיגה ג, א. רש"י עה"פ) "טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהן" — היינו שלאחר שמקבלים שכר עבור שבאו לשמוע תורה מפי המלך שהוא כשומע מפי הגבורה וכו', מוסיפים שאי"ז מספיק עדיין, אלא שמקבלים עוד שכר על הבאת (החנוך) הטף. וראה פירוש רבינו מיוחס ירושלים, תשכ"ח (בהמשך לדרשת רז"ל): מכאן שמצוה להוליך אדם את בנו לבית הספר ולביהכ"נ כדי להתחנך בכך. ולהעיר שלכמה דעות היו צריכים להביא גם יונקי־שדים (ראה רמב"ן ואוה"ח עה"פ (לא, יג). כלי יקר (לא, יב). חדא"ג מהרש"א חגיגה שם. משכיל לדוד על פרש"י שם. ועוד. וראה מנ"ח שם).

59) וראה איכ"ר (בתחלתו). וראה גם ירוש' (חגיגה פ"א סה"ז — לגירסת המ"כ באיכ"ר שם): המאור שבה הי' מחזירן למוטב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1118 ואילך.

60) קה"ע בירושלמי שם.

61) ולהעיר מהנת"ל שמעיקר עבודת ה"כהנים היא עבודת הקטורת דכל השנה ודיום הכפורים — הנה דוגמתם בתורה הו"ע נגלה דתורה ופנימיות התורה: נגלה דתורה ה"

וע"י קיום מצות הקהל בזמה"ז בענינה הרוחני, נזכה לקיים מצות הקהל כפשוטה בביהמ"ק השלישי, ע"י שהשי"ת יקהיל את כל ישראל, "בם עיור ופסח[63] הרה ויולדת יחדיו (באופן של) קהל גדול ישובו הנה"[64], "ובאו גו' והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים"[65], בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחת יום שמח"ת תשכ"ז)

שייכת לעירוב טו"ר, ה"ה בדוגמת הקטורת דכל השנה שענינה בירור הרע; ופגימיות התורה, דלית תמן לא קושיא ולא מחלוקת (אגה"ק סכ"ו. וראה בארוכה קונטרס עץ החיים פי"ב-ד), ה"ה כמו קטורת דיוהכ"פ שאין עניגה כ"כ בירור הרע, כ"א בעיקר עשיית מציאות חדשה, כדלעיל בפנים.

62) להעיר שמהקהל — פטורין (רמב"ם הל' חגיגה פ"ג, ה"ב). וראה מנ"ח (מצוה תרי"ב) דטף עור ופסח — מחויב.

63) ירמי' לא, ז.

64) ישעי' כו, יג.

וילך ב

א. בהכתוב [1] (ויצו משה את הלוים גו') "לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון גו' והי' שם בך לעד" מעתיק רש"י (בד"ה הראשון) מהכתוב "לקוח" ומפרש: "כמו זכור שמור הלוך".

והנה יש מפרשים [2] דכוונת רש"י היא לבאר ש"לקוח" אינו לשון ציווי אלא לשון הווה, וכמו שהוא פירושו ד"זכור" ו"שמור" וכו' [3] שענין הזכירה והשמירה צ"ל תמיד, אף כאן לקוח הוא לשון הווה "עליכם לקחת את ספר התורה הזה לשים אותו מצד הארון להיות לך לעד כל הימים" [4].

המובן מדבריהם שרש"י בא לפרש הטעם מה ש"לקוח" לא נאמר בלשון ציווי אלא בל' הווה — בכדי להורות שצ"ל ענין תמידי.

אבל קשה לפרש כן בפירש"י כי:

א) לפי"ז (העיקר חסר בפירש"י, כי) הו"ל לרש"י לפרש, דבזה שנאמר "לקוח", בל' הווה, כוונתו להדגיש שהספר התורה הזה תהי' שם לעד כל הימים, וע"ד שמפרש גבי "זכור" [5].

ב) לכה"פ הו"ל להוסיף התיבות: "ל' הווה" [6] (תמיד — דמה שנאמר כאן ל' "לקוח" הוא מפני התמידיות שצ"ל בזה).

ג) לפ"ז אי"מ סדר הראיות שב־פירש"י "זכור שמור (ואח"כ) הלוך", דהו"ל להביא תחילה "הלוך" הנאמר בפ' נח [7] לפני התיבות ד"זכור שמור", הנאמרות אח"ז [8].

ד) בכלל לא תתכן "ל' הווה" בענין הלקיחה (שהרי לקיחת הס"ת לא היתה אלא פעם אחת), כ"א בענין ובתיבת "ושמתם" — "שם", היינו שיושם מצד הארון במטרה שיהי' שם לעד כל הימים.

ב. מכהנ"ל מובן שכוונת רש"י כאן היא (לא לבאר הטעם שנאמר לקוח בל' הווה, כ"א) להוכיח שאף ש"לקוח" אינו לשון של פעולה וציווי, אלא ל' המורה על עצם ענין הלקיחה (כפי שנקרא בספרי הדקדוק) "מקור", מ"מ כוונתו כאן הוא — ציווי, שיקחו "את ספר התורה הזה", וע"ז מביא הראיות מ"זכור שמור הלוך" שגם הן (לשונות של) "מקור", ומ"מ משתמשין בהן במובן של — ציווי.

---

1) פרשתנו לא כה־כו.
2) רא"ם (ש"ח) באר מים חיים על פרש"י.
3) ראה פרש"י בא יג, ג. יתרו כ, ח. תבוא כז, א.
4) רא"ם (ש"ח) שם.
5) ואין לומר שלאחר שכבר פירשו בזכור ושמור (ראה בהערה 3) אי"צ לפרשו כאן, כי: א) גם בפ' פנחס (כה, יז) פי' "כמו זכור ושמור" ומ"מ מוסיף "לשון הוה עליכם לאייב אותם". ב) כאן שאני כדלקמן בקושיא הד'.
6) כבפ' תבוא שם.
7) ח, ג־ה.
8) בא שם. יתרו שם (תצא כה, ט. כה, יז) — זכור. ואתחנן ה, יב *. ראה טז, א. תבוא שם — שמור.

*) גם בואתחנן ו, יז. ובעקב (יא, כב) נאמר שמור, אבל שם נאמר "שמר תשמרון".

ועפ"ז מובן מה שהביא רש"י הראי' מתיבת "הלוך" לאחר "זכור שמור", כי כוונתו של רש"י כאן היא להביא ראי' מ"הלוך" שנאמר לאחרי "שמור" שהוא נאמר בתור ציווי [9] (וכמו "הלוך ודברת" [10], "הלוך וקראת" [11], ועוד [12]); ל' הלוך [13] זה הרי הוא בסדר פסוקי תנ"ך לאחרי "זכור" ו"שמור"; "זכור" בספר שמות, "שמור" בספר דברים, ו"הלוך" (בל' של ציווי) בנביאים.

ג. אבל עדיין צלה"ב:

א) למה צריך רש"י להביא ג' ראיות "זכור שמור הלוך", שגם ציווי אפשר שיבוא בל' של מקור, ואינו מסתפק באחת או שתים מהראיות?

ב) מכיון ש"זכור ושמור" כבר נאמרו בתורה לפנ"ז כמ"פ, בענין של ציווי, הו"ל לרש"י להקדים ולפרש שם כי אף שהם לשון של מקור הכוונה בהם היא ציווי [14]; ואם בפסוקים אלו הרי"ז

---

9) משא"כ לפי' המפרשים דלעיל מתאים גם "הלוך" דפ' נח, כנ"ל, כי גם שם הוא בל' מקור (תמידית).

10) ש"ב כד, יב.

11) ירמי' ב, ב.

12) ישעי' לח, ה. ועוד בכ"מ בירמי': ג, יב. יג, א. יז, יט. יט, א. כח, יב. לה, ב. לה, ב. יג. לט, טז. — כנסמן בקורקונדנציא.

הטעם שהובא בההתועדות ובפנים השיחה בפירוש ב' פסוקים הנ"ל (והשאר בתיבות "ועוד"): הפסוק שבש"ב — כי בו נאמר "הלוך" בפעם הראשונה בענין ציווי. הפסוק שבירמי' — להזכיר זכותן של ישראל (ש־ הזמן (דעשי"ת) גרמא).

13) ועפ"ז יומתק מה שרש"י כאן מביא גם הראי' מתיבת "הלוך", דלכאו' מכיון שמביא כאן "זכור", וב"זכור" הרי כבר הביא רש"י תיבת "הלוך" אין הכרח להביאו גם כאן,

אלא שכוונתו כאן להביא ראי' מתיבת "הלוך" הנאמר בציווי, משא"כ בפ' יתרו שם ראה בהערה הבאה.

14) ומה שפרש"י כפ' בא (שם) "למד שמזכירין יצי"מ בכל יום". ובפ' יתרו "ל' פעול הוא כו'". הרי כתבו מפרשי רש"י שם (גו"א. באר יצחק. ועוד. וראה רא"ם שם) שכוונתו בזה לומר הטעם מה שנאמר הציווי בל' של מקור. ואין לומר שכוונתו של רש"י היא לפרש גם זה שאף שנא' בל' מקור כוונתן ציווי, שהרי א) לא כ' רש"י למד שמזכירין יצי"מ ובכל יום; ב) מביא (ביתרו) הפסוקים "אכול ושתו" (ישעי' כב, יג) "הלוך ובכה" (ש"ב ג, טז) שאינם ענין של ציווי *.

אלא — זה שכוונת הכתוב הוא ציווי הוא דבר הפשוט, אלא שרש"י בא לפרש שם הטעם שנאמר בל' מקור (וכמ"ש שם: (בפ' בא) "למד שמזכירין יצי"מ בכל יום" (ובפ' יתרו) "וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד כו'") — והייגו שלכן נכתב הציווי בל' של מקור בכדי להורות שצריכה להיות בתמידות **, כי ה"מקור" אין לו זמן מיוחד (ראה במפרשים הנ"ל עוד).

משא"כ בפרשתנו בא רש"י לפרש ש־ "לקוח" הוא ציווי כבפנים.

ולהעיר מפ' וארא (ח, יא) בפירש"י שם "והכבד את לבו — ל' פעול הוא כמו הלוך

---

*) ומה שלא הביא שם "הלוך" דפ' נח דהרי הוכחת רש"י שם הוא על "לשון פעול הוא", ולכן הוזקק להביא הוכחה מ־ "הלוך ובכה" שהיא הליכה ממש (כפשוטה) ונמשכת, משא"כ הלוך דפ' נח.

**) לכאורה אפשר להקשות: מכיון שבפרשת וילך נאמר הציווי על לקיחה בלשון של מקור — "לקוח", אף שא"צ להיות בתמידות, מנ"ל לרש"י לפרש שהכוונה ב־ "זכור" הוא לזכירה תמידית? ויש לומר: א) מכיון ש"מקור" ו"ציווי" שני הפכים הם (כדלהלן סעיף ד'), בכל מקום שאפשר למצוא טעם על מה שהציווי נכתב בלשון של מקור, מסתבר לפרש הכתוב עפ"י טעם זה (אף שבפ' וילך אין טעם לזה ע"ד הפשט). ב) מקורו של רש"י לפרש "תנו לב לזכור

דבר פשוט שכוונתן ציווי (אף שנאמרו בל' של מקור) ועד שאין רש"י צריך לפרשו, למה הוצרך רש"י לפרשו בכתוב דילן?

ד. והביאור בזה:

משמעותה של לשון מקור שוללת את ענין הפעולה, וכמו לשון "לקוח", שמובנה הוא "לקיחה" כמו שהיא מופשטת מפעולת הלקיחה. וה"ריחוק" שבין ל' מקור לל' פעולה הוא יותר מה"ריחוק" שבין עבר הוה ועתיד בל' פעולה, כי כל ג' הלשונות מתייחסות לגוף הפעולה ופעולה בפועל (וההפרש ביניהן הוא רק בזמן הפעולה — אם שכבר היתה הפעולה, או שנפעל בהוה, או שהפעולה עתידה להיות) — משא"כ "מקור" שהוא מתאר את הנושא של הדבר מושלל מפעולה בפועל.

ולכן בפשש"מ במקום שנאמר בכתוב ל' מקור, הרי כל כמה שאפשר טרחינן לפרשה כמשמעותה ולא בל' ציווי. כי הרי תוכנו של ציווי הוא, שהדבר מחוייב ומוכרח הוא לבוא לידי פועל.

והנה בהתיבות ד"זכור" ו"שמור"

ונסוע וכן והכות את מואב כו'". ובפשטות פירושו הוא שבא לומר ש"והכבד" ל' מקור הוא. אלא א) ש"הכבד" הוא בל' הפעיל (כמו שפירשו המפרשים), משא"כ זכור שמור כו' (וכן הראיות שמביא בוארא) לשונות של פעול הן. ב) מביא ראיות אחרות מפי יתרו.

תמיד", אינו מהלשון זכור (בזיין קמוצה) כ"א מצד טעמים אחרים, שלכן כותב רש"י ענין זה לאחרי שמפרש "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו כו'". וכן בפ' בא מביא רש"י מהכתוב "זכור את היום הזה", כי ההוכחה לפירושו הוא גם מהתיבות "את היום הזה" (ראה ש"ח שם).

(שבפרשות הקודמות), עם היותן לשון מקור, אולם מכיון שאי אפשר לפרשן שאינן ל' ציווי (כמובן ומפורש בהמשך הכתובים) — על כן אין צורך שרש"י ישמיענו זה שם בפירושו מאחר שהוא מובן מאליו.

משא"כ בכתוב שלפנינו הי' מקום לפרש שתיבת "לקוח" ה"ה כמשמעותה ואינה ענין של ציווי. והכתוב "לקוח את ספר גו' ושמתם אותו גו'" הי' אפשר לפרש: כאשר תהי' לקיחת הספר, אז (הציווי) "ושמתם וגו'".

[ויש מקום לפי' זה (ש"לקוח" אינו ציווי) גם מעוד טעם: לעיל בפרשת תבוא[15] כ' רש"י שבב"י טענו לפני משה מדוע השליט את בני לוי על התורה, ע"י שנתן להם את הס"ת — ולשלול טענה זו (עכ"פ להחליש את הטענה) ה"ז ע"י הפי' ד"ויצו משה" — לא קאי על "לקוח" (כ"א על "ושמתם"), כי לא רצה להשליט את בני לוי כו', כ"א באם ובאשר יהי' "לקוח" (היינו כאשר ולאחרי שיסבירו לבנ"י שאין מקום לחשש ובמילא לא תהי' טענה וערעור) אזי הציווי[16] "ושמתם אותו מצד ארון ברית ה'" וגו'[17].

---

15) כט, ג.

16) להעיר מתבוא שם (כט, א): "ויקרא גו' ויאמר גו'" ומטרתם היא "ושמרתם גו'" (כט, ח) — וכל האריכות שביניהם היא הקדמה והסברה להמטרה.

17) ואף שכבר נאמר לפני זה (פרשתנו לא, ט) "ויתנה אל הכהנים בני לוי", [ואין לומר דכיון שמסיים שם "ואל כל זקני ישראל" הרי שאז ניתנה גם לישראל — שהרי רש"י מביא כתוב זה ומפרשו (תבוא כח, ג) דרק לבני לוי ניתנה] — כי פרש"י ד"ויתנה" שבכתוב זה הי' כשנגמרה כולה, היינו שהי' זה לאחרי אמירת לקוח גו'.

ואין מקום לשאלה ואי' מקום הס"ת באם לא יתקיים ה"לקוח" — כי הרי כבר פרש"י הטענה ושבכ"ז נתן משה הס"ת לבני לוי ועכצ"ל לפרש"י זה שהסבירם משה שאין מקום לחשש וא"כ בטוח הי' שסו"ס יהי' "לקוח", ולאידך גיסא, גם אם נפרש "לקוח" ציווי, מקום לשאלה (אלא שהשאלה תהי': למה בא הציווי בל' מקור). ועוד ועיקר: הנ"ל מעיקרא לא קשה: באם לא יקחו הס"ת — פשוט ש־ישאר במקום שהי' ע"ע (שלא נתפרש בכתוב) קרוב לארבעים שנה, שהרי תיכף ליצי"מ נאמר "כתוב זאת זכרון בספר" [18]; "ויכתוב משה את כל דברי ה' " [19].

ולכן מובן מה שהוצרך רש"י לפרש שתיבת "לקוח" כוונתה ציווי ולהביא ראיות לפירושו שמצינו ציווי בא — בל' מקור.

ה. והוצרך רש"י להביא ראיות מג' לשונות ולא די באחת מהן [20]:

18) בשלח יז, יד.

19) משפטים כד, ד.

20) לכאורה הי' אפשר לפרש דהטעם מה שרש"י אינו מסתפק בההוכחה מ"זכור", כי יש לומר, שדוקא כשהציווי הוא על פעולה תמידית, נכתב הציווי בלשון של מקור (ראה לעיל הערה 14). וכן בנוגע ל"שמור", הציווי הוא שישמרו תמיד (ראה פרש"י ד"ה צרור פינחס שם. ד"ה שמור תבוא שם). משא"כ בנדו"ד, שהלקיחה היא רק פעם אחת (אף שמטרתה הוא שתהי' לעד כל הימים), אין שייך שיבוא הציווי בל' של מקור. ולכן הוזקק רש"י גם להוכחה מ"הלוך" (ועפי"ז אפשר גם לבאר הטעם, מה שבס' פינחס שם אינו מביא רש"י "הלוך", ומסתפק רק ב"זכור שמור"). אבל — אינו. כי כאם, מצד כללי לשון הקודש, לא יבוא ציווי בלשון של מקור (כי "מקור" שולל את הפעולה, כנ"ל), גם במקום שהפעולה היא תמידית, לא יבוא הציווי בלשון של מקור (כי פשיטא שלא יהי' נכתב ציווי על פעולה בלשון של מקור שהוא שולל פעולה — בכדי להורות שה־ציווי על הפעולה הוא תמידי). ולכן מוכרח לומר הטעם על מה שההוכחה מ"זכור" עצמה אינה מספקת, לפי שהזכירה אינה פעולה ממש, כנ"ל.

21) אבל נמצא — בפשש"מ — גם בנוגע למעשה חיובי וכפרש"י: ושמרתם . . תפח תלטוש בצונן (בא יב, יז). ומקרא מלא דיבר הכתוב בפרשתנו (לא, ב): ושמרו לעשות גו'. ובכ"מ.

22) להעיר (ע"ד ההלכה) ממחלוקת (ב"מ צג, א) אי משמר כעושה מעשה דמי אי לאו.

23) ראה יב, א.

זכירה, אף כשהמכוון בה היא פעולת הזכירה (היינו כאילו נכתב: תזכור) — בכ"ז אינה ענין של פעולה במעשה. ולכן מהציווי בל' מקור (ש"רחוק" הוא מפעולה בפועל) גבי זכירה אין ראי' מספקת שגם בנוגע לציווי על פעולה שבמעשה (כמו בנדו"ד — לקיחה) י"ל הציווי בל' מקור.

ולכן מביא ראי' נוספת מל' "שמור" — שתוכנו שמירת (שלילת [21]) מעשה בפועל, ובכ"ז נאמר בו הציווי בל' מקור "שמור", ולכן ממנו הוכחה גם לל' "לקוח" שהיא פעולה של ממש.

אמנם עדיין יש מקום לדייק שגם מ"שמור" אין ראי' גמורה — היות ולשון שמירה בכתוב היא עפ"י רוב באופן של שלילת הפעולה [22] (וכמו הציווי הלזה ד"שמור את יום השבת", שכוונתו לשמור את השבת מלעשות בה מלאכה המחללת אותה), וכפי' רש"י [23] דכל השמר לשון לא תעשה

הוא (אלא שהכתוב שם בא „ליתן לא תעשה על עשה" — נתינת דבר אחד על דבר שני (שהוא הפכו)).

ומכיון שפעולת השמירה היא שלילת הפעולות ההפכיות, ע"כ יתכן הציווי עלי' בל' מקור שג"כ שולל את ענין הפעולה כנ"ל. ואין הוכחה לנדון של פעולה ועשי' ממש.

ומשו"ה מביא רש"י ראי' שלישית מל' „הלוך" שהוא ציווי על פעולה ומעשה בפועל — הליכה ברגל. ומכיון שנאמרה בלשון מקור הרי הוכחה גמורה שיתכן ציווי בל' מקור על מעשה.

אולם, מאידך, גם מ„הלוך" לחוד אין ראי' מספיקה, מפני שתיבת „הלוך" (בפסוקים הנזכרים לעיל) נאמרה בתור „הכנה" להציווי „ודברת" או „וקראת" — ולכן יש לומר שכוונתה (לא ל־הליכה כפשוטה, כ"א) „הליכה" נפשית, היינו שהאדם „הולך" ומכין עצמו לעשות פעולה (לדבר, לקרוא וכו').

[ובנוגע ל„הלוך וקראת באזני ירו־שלים" הרי אדרבא, מסתבר יותר לפרש שהו"ע „הליכה" בנפש — ואי"ז דומה ל„הלוך ודברת אל דוד" שנצטווה גד הנביא, דשם נוח יותר לפרש הליכה כפשוטה, מאחר שהנביא לא הי' נמצא אז (בעת הנבואה) במקום דוד המלך; משא"כ הציווי „הלוך וקראת באזני ירושלים" הנאמר לירמי' הנביא שאין סברא לפרש בפשטות שנצטווה ללכת לירושלים — מכיון שרוב נבואתו נאמרה לו בעת שהי' נמצא בירושלים, וע"כ יותר נכון לפרש הליכה בנפש ובמחשבה][24],

ולכן לא הסתפק רש"י בהראי' מ־„הלוך" לבד[25], וצריך להביא גם הו־

24) ואין לומר דמכיון שמצינו שבא' או ב' מקומות נאמר „הלוך" במקום ציווי והכוונה בהלוך שם היא הליכה ברגל כ־פשוטה, הרי זה דיו להוכיח שגם ציווי על פעולה ממשית וחיובית יתכן שייאמר בל' מקור (אף שבכמה מקומות יש לפרשו הכנה נפשית) וממילא מוכרח הוא כן בנדו"ד —

כי מכיון שתיבת „הלוך" נאמר בכל פעם (ראה במקומות שנסמנו לעיל הערה 12), בתור הכנה לציווי, ומצינו אף גם פ"א (כבירמי' דפנים) שמסתבר לפרשו שכוונתה רק להליכה והכנה נפשית, הרי הי' אפשר לדחוק שהטעם שבשאר המקומות נאמרה בל' מקור הוא (לא לפי שגם על הליכה ברגל כפשוטה מתאים ל' מקור, כ"א) מצד ה־הליכה והכנה נפשית שישנה בהליכה ברגל זו. וראה מצו"צ ירמי' ג, יב.

25) ומה שסו"ס הביא רש"י הראי' מ־„הלוך" ואדרבא זהו עיקר הראי' על „לקוח" בפרשתנו כנ"ל בפנים, אף שאפ"ל שהכוונה ב„הלוך" הוא הליכה בנפש, הוא כי:

א) אי"ז מוכרח בכל מקום שנאמר הלוך (לבד מבירמי' ב, כ. וגם שם יש לפרש שהכוונה ב„הלוך וקראת באזני ירושלים" היא שילך (ברגליו) ויקרא באזני — ל' רבים — בכל רחובות ירושלים). ואדרבה, פירוש ה־פשוט ב„הלוך" הוא הליכה ברגל, כפשוטו. וראה רש"י ירמי' ג, יב.

ב) עיקר השם הליכה הוא על הליכה ברגל, והתואר הליכה להכנה הנפשית הוא לפי שהיא בדוגמת ההליכה בפשטות (מה שהאדם, כשמכין עצמו לאיזה דבר, הוא „הולך" ממצבו הקדום למצב חדש). ולכן, באם על ההליכה ברגל, שהיא פעולה ממש, לא הי' נופל לשון של מקור בציווי, מסתבר שלא הי' נופל לשון זה גם בהליכה הרוח־נית*, מכיון שכל התואר הליכה בה הוא

*) ומה שמבואר בהערה הקודמת הוא

כחה מ"זכור" ו"שמור" שלא נאמרו בתור הכנה לציווי אחר כ"א ציווי הפעולה בהן עצמן.

ו. והנה הטעם שרש"י אינו מסתפק בב' הוכחות מהג' (כ"א מביא כל הג') הוא לפי שבב' הוכחות מהנ"ל ישנו צד השווה שבו אינם דומים ל"לקוח":

"זכור" ו"שמור" — שביהם אינם פעולות ממש, זכור היא פעולה רוחנית, "שמור" שייכת לשלילת העשי' של פעולה כנ"ל, משא"כ "הלוך" הרי ה־הליכה כפשוטה[25] היא פעולה ממש.

"זכור" ו"הלוך" (שיל"פ הליכה ב־נפש) — הם פעולות רוחניות, משא"כ "שמור" — אינה פעולה רוחנית אלא (מתייחסת ל)פעולה ממש (אלא שהיא בנוגע לשלילה).

רק לפי שהיא דוגמת ההליכה בפשטות.

ג) גם הליכה הרוחנית היא פעולה (אלא שהיא פעולה רוחנית), מה שהאדם מכין עצמו לעשות איזה דבר. משא"כ הזכירה, אינה פעולה כלל (דהפעולה שבזכירה (וכמו לחזור על לימודו כמה פעמים, וכדומה), הוא בכדי שעל ידה יבוא ל(ענין שני —) זכירה, אבל הזכירה עצמה, אינה פעולה).

ומ"מ יש עדיפות בההוכחה מ"זכור" על ההוכחה מ"הלוך", כי ההילוך בנפש כל ענינו הוא רק הכנה לעשיית פעולה, ולכן אין הוכחה ממנו ל"לקוח" (אף שגם "לקוח" הוא הכנה ל"ושמתם", כי הקיחה, רק מסרתה היא הכנה ל"ושמתם" (אבל היא פעולה בפ"ע). משא"כ ההליכה בנפש, הרי כל ענינה הוא רק הכנה לפעולה), ובזה עדיפות ב־"זכור", כמובן.

26) ראה בהערה שלפנ"ז.

בנוגע מה שמצינו תיבת "הלך" בקרא. משא"כ המבואר בפנים הערה זו הוא בעצם השם ומושג הליכה, וק"ל.

"שמור" ו"הלוך" — שניהם ענינם הכנה: הליכה בנפש היא הכנה לעשות פעולה[27], וכן השמירה — ענינה לש־מור שלא יבוא דבר אחר שהוא מנגדו. ובזה עדיפות בההוכחה מ"זכור" ש־אינה הכנה.

ז. מ"יינה של תורה" בפרש"י זה, וגם — הלימוד להזמן דעשי"ת[28] (שבכו"כ שנים קוראין פ' וילך בשבת תשובה):

דובר כמ"פ[29] שכאשר ציווי על פעולה נאמר בל' מקור, הרי"ז מורה שהפעולה צריכה להיעשות לא רק בכח העשי' של האדם כ"א גם בכח ה־"מקור" שבנפש, היינו מצד רצון ומקור הכחות שבנפש שלמע' מכחות האדם.

והנה בעשי"ת מאיר בחי' ה"מקור" שבכל אדם, יחידה שבנפש[30]. וע"ז מרמז רש"י שגילוי בחי' יחידה שב־נפש שבעשי"ת אף שהיא בחי' (ול') "מקור" שלמע' מכחות האדם מ"מ הוא

---

27) ראה בסיום הערה 25. וי"ל שגם אם נפרש שהליכה במקומות הנ"ל היא הליכה ברגל כפשוטה הרי מ"מ ענינה הוא הכנה סמוכה ממש לפעולה שהיא סוף הציוי והמטרה, וא"כ אין מזה ראי' כ"כ לנדו"ד ד"לקוח" שאי"ז הכנה לסיום המטרה וה־ציוי, כ"א שצריך עוד פעולה "ושמתם" בשביל המטרה שיהי' שם "לעד כל הימים", וא"כ אין לחשבו שכל ענינו הוא רק טפל והכנה. ועצ"ע.

28) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

29) ראה לקו"ש ח"ט ע' 140.

30) כידוע פירוש אדה"ז במרו"ל (ר"ה יח, א. זש"נ) "כאן ליחיד כו'" — לקו"ת תבוא מג, סע"ד. וראה לקמן ע' 145 הערה 16.

ציווי על פעולה, היינו שצריך לפעול ולבא לידי גילוי גם בכוחות הפרטיים של האדם [31].

ופרטי הדברים מרומז בהג' ענינים שרש"י מביא "זכור שמור הלוך": זכרון הוא במוח הזכרון, חכמה [32] וב־כללות — חב"ד שבנפש האדם; שמור הוא שמירה בלב [33], בינה לבא, בכללות — מדות שמקומם בלב [34]; "הלוך" (ברגל) הוא כח העשי' — התחתון שבכוחות הנפש ובדרגא הכי תחתונה שבו (דלא כעשי' שע"י היד).

ומרמז בזה שהגילוי דבחי' "מקור", בחי' יחידה שבנפש, ענינו לפעול בכל הכוחות הפרטים של האדם — החל מכוחות הנעלים דבחי' חב"ד, וגם ב־מדות דנפש, ועד לכח העשי' שהוא לבוש הכי תחתון בהאדם; בעשי"ת צריך שיורגש בכל הפעולות שלו בחי' ה"מקור" — יחידה שבנפש [35].

ח. עוד רמז בזה, שעפ"ז גם מובנת השייכות של תוכן הציווי ד"לקוח את ספר התורה הזה" לשבת תשובה:

גילוי בחי' "מקור" — יחידה שבנפש שבעשי"ת, הוא בעבודת התשובה [36]. ותשובה דמצד בחי' יחידה שבנפש הוא בחי' תשובה עילאה [37] (והרי ידוע דשבת הוא אותיות תשב, תשובה עי־לאה [38], ובמיוחד בשבת תשובה [39] שהיא שלימות העבודה דתשובה עילאה [40]).

והנה ענינה של תשובה עילאה היא (לא תשובה על חטאים ועוונות, אלא —) דבקות ויחוד הנשמה במקו־רה [41] שזהו ע"י "יתעסק באורייתא", כדאי' בזהר [42].

ולכן הרמז על גילוי בחי' יחידה שבפרשתנו הוא בתיבת "לקוח (בלשון מקור) את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ד'" שהוא תכ־לית ושלימות המעלה דתורה (התורה כמו שהיא בארון), שבעבודת האדם הוא תכלית השלימות והמעלה דתשובה עילאה (שע"י לימוד התורה).

וזה נמשך גם ב"זכור שמור הלוך" היינו בכל כחות ולבושי הנפש, כי תשובה עילאה זו דיתעסק באורייתא צ"ל "בבחי' אתדבקות רוחא ברוחא . . בכל חלקי הנפש שכל ("זכור") מדות

---

31) ראה עד"ז בלקו"ש ח"ט ע' 202 ואילך, שזהו גם תוכן פירש"י שלאח"ז ד"ה "מצד ארון ברית ה'" ושייכותו לעשי"ת.

32) ראה לקו"ת ד"ה והודרת (ס"פ קדו־שים), הוספות לויקרא גב, ד. ובכ"מ.

33) ראה תו"כ בחוקותי קרוב לתחלתו. וראה רמב"ן תצא כד, ט.

34) ראה תניא פ"ט. ובכ"מ.

35) וראה לקמן בפנים ובהערה 43.

36) ראה בהנסמן לעיל הערה 30.

37) לקו"ת ראה (כז, א), שה"ש (מט, סע"ב. נא, א). וראה גם שם נצבים (מו, סע"ד).

38) אגה"ת פ"ו. לקו"ת שבת שובה סו, ג. ועוד.

39) ובכלל "לכן נתקנו עשי"ת ויוהכ"פ גם לצדיקים כי זה כל האדם ועיקר התשובה הוא כמ"ש לך אמר לבי . . תשובה עילאה" (לקו"ת שם).

40) ראה גם לקו"ש ח"ד בהוספות ע' 1359 ואילך. לקמן ע' 145 ואילך.

41) אגה"ת פ"ח ואילך. לקו"ת שם. ור"פ האזינו.

42) רע"מ נשא קכג, סע"א. אגה"ת שם.

(„שמור") [43] ולבושיהן מחשבה דיבור ומעשה („הלוך") " [44].

ומזה ללבושיהן לכאו"א בפ"ע, וג"ז נרמז בג' הנ"ל (שהרי כו"כ פנים לתורה — וכפרש"י [45] (בל' הכתוב [46]) כפטיש יפוצץ סלע): זכור — בפיך, שמור — שמירת לב [47] (מחשבה), הלוך — מעשה.

43) וזהו ג"כ עשרת ימי תשובה (וגם מה שאומרים בה שיר המעלות ממעמקים), שהוא כנגד עשר כחות הנפש (שכל ומדות) שיומשך בהם בחי' מקור ופנימיות הנפש, ראה לקו"ת תצא לט, ב. נצבים מו, סע"ד. דרושי ר"ה נו, סע"ג.

44) אגה"ת פ"ט.

45) וארא ו, ט.

46) ירמי' כג, כט.

47) תו"כ בחוקותי הנ"ל (הערה 33).

ובעיקר [48] ע"י מעשה [49] — מצות מעשיות ממש [50] — נעשה האדם מהלך, וכמארז"ל [51] עלמא דאזלינן מיני' [52], ועי"ז נעשה והתהלכתי בתוככם גו' ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות [53].

(משיחת ש"פ וילך, שבת תשובה, תשכ"ם)

48) ראה תניא רפל"ז: וכל מה שמדבר בכח גדול יותר כו'.

49) וכנ"ל בפנים (ס"ה) בהפשט דפרש"י דעיקר הראי' על „לקוח" כאן הוא מ„הלוך" שהוא מעשה דוקא כ„לקוח".

50) ראה תניא ספל"ת.

51) ע"זרובין נד, א.

52) אוה"ת בראשית (כד, ב).

53) בחוקותי כו, יב־יג.

האזינו

שבת תשובה

א. עה"פ „האזינו השמים וגו' ותשמע הארץ" אי' בספרי: „לפי שהי' משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהי' רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ".

והנה מובן, דכמו שבכל ענייני התורה (מלשון הוראה [1]) ישנה הוראה לכל או"א מישראל, כן גם בדבר זה, „שהי' משה קרוב לשמים" — הוראה בזה לכאו"א בעבודתו [2], והיינו כי כיון שב„כל [3] נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא מ־שבעה רועים כו' כללות כולם" לכן כאו"א יכול להגיע עכ"פ „לאפס קצהו ושמץ מנהו" [4] מדרגות משה שהתורה הדיעה אודותם לנו, ובנדו"ד — להיות „קרוב לשמים". וכיון שיכול להגיע — מובן שמחוייב להשתדל בזה שהרי עבודת האדם צ"ל „כמאן דבעי ל־מעבד" [5].

וצלה"ב: איך הוא ביכולת כאו"א להגיע להיות „קרוב לשמים"? ולא עוד אלא שמחוייב להגיע לזה?!

גם צלה"ב: דובר כמ"פ [6], אשר תוכ־נה של כל סדרה שקוראים בתורה, שייך הוא להזמן שקוראים אותה. שמזה מובן בנדו"ד, כי הוראה האמורה — שעל האדם להיות „קרוב לשמים" — שייכת במיוחד להזמן שקוראים פ' האזינו — שבכו"כ שנים (כבשנה זו) קוראים אותה בעשי"ת (שבת תשו־בה) [7]. וצ"ל, מהי השייכות דהוראה זו — להזמן דעשי"ת בכלל, ושבת תשובה בפרט?

ב. ויובן בהקדים שהשבת שבין ר"ה ליוהכ"פ נקרא בשם „שבת תשו־בה" ועפ"י הידוע [8] דהשם של כל דבר מורה על תוכנו וחיותו של ה־דבר, מובן שתוכנו של שבת זה הו"ע התשובה.

ואף שבפשטות נקרא כן להיותו א' מעשרת ימי תשובה; אמנם, מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הנה מזה שקבעו שמו של היום — „שבת תשובה", מובן כי שייכותו לענין ה־

---

1) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק.

2) ובפרט עפ"י הידוע בענין לימוד האזינו ע"י כאו"א כו' (ראה סה"ש תש"א ס"ע 56, ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות פכ"ט ממהר"ל מפראג בזה).

3) תניא רפמ"ב.

4) תניא פמ"ד.

5) ראה כתובות סז, א.

6) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. אוה"ת ר"פ נצבים. ועוד.

7) ובשאר השנים חל בהר' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות. ולהעיר מסיפור הידוע שפעם למחרת יוהכ"פ אמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע „איצטער ערשט דאַרפן תשובה טאָן" (הובא ונתבאר בהקדמה לקונ' צו — נדפס בסה"מ תש"ט ולקמן ע' 400). וראה לקמן הערה 31.

8) ראה או"ת (להה"מ ג"ע) ס"פ בראשית ד, ב ואילך. שעהיוה"א פ"א.

תשובה היא לא רק בזה שהוא יום א' מעשרת ימי תשובה, אלא גם מצד ענין השבת שבו: להיותו השבת של העשי"ת, יש בו מעלה מיוחדת בענין התשובה, יתירה על שאר הימים מ־עשי"ת.

וגם להדיעה[9] שהשם הוא "שבת שובה" (ולא "שבת תשובה") — שלכאורה נקרא כן ע"ש ההפטרה המתחלת "שובה ישראל"[10],

הרי מזה גופא שקבעו ההפטרה "שובה ישראל" — שתוכנה ענין ה־תשובה — לשבת זה, מובן ששבת זה שייך במיוחד לענין התשובה.

וכדמוכח גם מהמובא בפוסקים[11] ד"גוהגין שאין נער אומר ההפטרה שובה ישראל" — אף שכל ימות השנה אומר גם קטן ההפטרה.

כי קביעות ההפטרה ד"שובה ישראל" בשבת זה אינה מצד שייכות ההפטרה להפרשה שקוראים בתורה (כברוב ההפטורות), אלא מצד התוכן של הזמן שהוא ענין התשובה[12].

ומכיון שכן, הרי מובן שאין מקום לקטן — שפטור מכל המצות[13] ומ־מילא אין שייך אצלו (שלימות) ענין התשובה[14] — שיאמר ההפטרה ד־"שובה ישראל"[15].

ועפ"ז י"ל, שהשבת נקרא "שבת

---

9) ס' המנהגים (לר' יצחק אייזיק טירנא — מנהגי עשי"ת). מטה משה (עניני עשי"ת אות תתלג). מטה אפרים (סתר"ב סעי' מ). וכן הובא השם בשו"ע אדמוה"ז סרפ"ד ס"ח. סתכ"ט ס"ב. אבל בסתקפ"ב ס"ד הובא בשם "שבת תשובה". וכ"ה בס' האגור (הל' ר"ה אות תתכב). מהרי"ל (הל' עשי"ת), שירי כנה"ג (לטור סי' תר"ב). וכן נרשם בכי"ק רבותינו נשיאינו על הדרושים דשבת זה שראיתי.

ב' הדיעות הובאו בס' נהג כצאן יוסף (עניני שבת תשובה).

10) ראה בס' המנהגים ומט"מ שבה־ערה הקודמת.

11) מהרי"ל שם. שירי כנה"ג שם. מט"מ שם (הובא כמג"א או"ח סרפ"ב סקי"ב). שו"ע אדמוה"ז סרפ"ד ס"ח בשם "ויש נוהגין".

12) ראה שו"ע או"ח סי' תכח ס"ח וברמ"א שם.

13) חגיגה ב, סע"ב.

ואף בקטן שהגיע לחנוך — הרי זה מצותי' דאב לחנך בנו, אבל הקטן עצמו פטור (הל' ת"ת לאדמוה"ז בתחלתו).

וגם לדעת התוס' (ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל) דהקטן נקרא "מחוייב בדבר מדרבנן" — מובן שאין לומר שבו החיוב בשלמותו.

14) רמ"א או"ח סו"ס שמג. שו"ע אדה"ז שם.

ומה ש"מ טוב לו שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה ולכפרה" (רמ"א ואדמוה"ז שם) — מובן שאי"ז שלימות ענין ה־תשובה (שלכן די "איזה דבר") ובפרט שי"ל דאין עניגה של תשובה זו למנוע עונש (דכיון שעשה העבירה בעת קטנותו, הרי לאו בר עונשין הוא); אלא להסיר הלכלוך והפגם דמעשה החטא (בתבאר באורוכה בהתועדות דש"פ בלק תש"ל (נדפס בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף) ח"ב ע' רסה ואילך)).

15) בשו"ע אדה"ז (או"ח סרפ"ד ס"ח): "ויש נוהגין כבוד וסלסול במרכבה כו' שלא יפטיר אלא גדול ויש נוהגין כן גם בשבת תשובה". ומשמע שהוא מטעם חשי־בות (ראה מטה אפרים סתר"ב סעי' מ: ויש לקרות להפטורה זו איש חשוב).

— אבל הרי זוהי החשיבות (ע"ד חשי־בות התשובה על שאר המצות. להעיר מ־לקו"ת ד"ה כי המצוה הזאת).

שובה" לא רק ע"ש תחלת ההפטרה, אלא (גם, ובעיקר) מצד תוכנו של השבת, שהו"ע התשובה (שבסיבתה קוראין הפטרה זו).

ונמצא, דגם לדיעה זו הרי השם "שבת שובה" מורה על שייכותו המיוחדת של שבת זה לענין התשובה.

וצ"ל: מהי השייכות המיוחדת בין שבת זה (מצד ענין השבת שבו) לענין התשובה?

ג. והביאור בכ"ז:

ידוע פירוש אדמו"ז[16] על מאמר רז"ל[17] (בהחילוק שבין התשובה דכל השנה להתשובה דעשי"ת) "הא (בעשי"ת) ביחיד הא (כל השנה) בציבור" — שהתשובה דעשי"ת היא מצד בחי' "יחיד" שבאדם — יחידה שבנפש, והתשובה דכל השנה היא מצד בחי' "ציבור" שבאדם — עשרה כחות הפנימיים.

וב' בחי' אלו בתשובה [א) מצד עשרה כחות הנפש, ב) מצד יחידה שבנפש] מתאימות לב' המדריגות שבתשובה: א) תשובה תתאה — שענינה לתקן עוונותיו של האדם, ב) תשובה עילאה — שענינה[18] בכללות "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[19], דביקות הנשמה בשרשה ומקורה[20].

והביאור בזה:

כללות העבודה דתומ"צ היא התקשרות האדם לאלקות מצד כחות הפנימיים שלו[21]. וכשעובר ר"ל על א' ממצות התורה, נעשה עי"ז חסרון ופגם בהתקשרות הכחות שלו להקב"ה. ומכיון שמצד הכחות פנימיים שלו נעשה נפרד מאלקות, לכן בכדי לחזור ולקשרם לאלקות, צריך לעורר עצם נפשו שלמעלה מהכחות פנימיים; כי החטאים אינם פועלים חלישות בהתקשרות עצם נפשו לאלקות[22], ולכן ביכולתו לחזור ולקשר גם את הכחות שלו להקב"ה[23].

---

16) לקו"ת תבא מג, סע"ד. ובחנוכה אריאל האזינו (מד, ב): בזה"ל שמענו בליאדי כאן ליחיד הוא בחי' תשובה דיחידה ליחידו ש"ע כאן לצבור לבחי' הגי קוין דמדות עכ"ל. — ולהעיר דאף דמפרש שם "והמדות גק' צבור ורבים כי רבים ג' היינו ג' קוין דמדות"

בנדו"ד הרי הכוונה (כפשוטה) לעשרה (מישראל). ומש"כ "דמדות" — ע"י"ש ש"ס הכוונה מוחין דגדלות הנמשכים במדות עליונות.

17) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. קה, א.

18) אגה"ת פ"ח ואילך. לקו"ת ר"פ האזינו.

ע"י קהלת יב, ז.

20) ראה לקו"ת נצבים (מו, סע"ד) דב' כחי' תשו"ת ותשו"ע הם כ' בחי' ממלא וסובב שבנפש. ובלקו"ת ראה (כז, א) ושה"ש (מט, סע"ב. נא, א) דתשובה עילאה הוא גילוי בחי' יחידה.

21) ועד"ז ההמשכה שע"י קיום המצות הוא "לאתקנא רזא דשמי'" — המשכת אורות בכלים דע"ס כי "רמ"ח פיקודין אינון רמ"ח איברין דמלכא" (ראה תו"א סז, ד. לקו"ת נצבים מה, ב. ובכ"מ).

22) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1151.

23) ועד"ז למעלה (ראה לעיל הערה 21), ד"מאחר שפגם בשם הוי' ע"י שחיסר מצוה כו' והתשובה היא באה לתקן ולהמשיך הוי', לכך צ"ל התשובה מגעת למעלה מעלה לבחי' אנכי הוא עצמותו ית' להמשיך בחי' הוי' משם למלאות

אמנם, מכיון שענינה של תשובה זו הוא למלאות הפגם והחסרון של הכחות פנימיים, הרי בהכרח לומר שהיא ממדריגה בנפש שיש לה שייכות להכחות, והחסרון בהם — על ידי עוונות — „תופס מקום אצלה"; ז. א. דתשובה זו, אף שגם היא באה מצד עצם נפשו שלמעלה מהכחות פנימיים, אבל היא ממדרי' בנפש שכבר נמשכה להיות בחי' שרש ומקור אל הכחות, ולא עצם הנפש ממש[24].

אבל בחי' יחידה — עצם הנפש שלמעלה מלהיות שרש ומקור אל הכחות — היא למעלה לגמרי מענין החטאים[25]. והתשובה מצד בחי' זו אינה על חטאים ועוונות, אלא עניגה העלי' מחיל אל חיל בדביקות ה' נשמה בשרשה ומקורה.

וזוהי מעלתה של התשובה דעשי"ת על התשובה של כל השנה — ה' עבודה דתשובה עילאה, מצד בחי' יחידה שבנפש.

ד. והנה, דוגמת ב' בחי' אלו ב' תשובה, הם בכללות ב' אופני העבודה דימות החול ודיום השבת:

בימות החול הרי עיקר עבודת האדם היא עבודת הבירורים, ע"י הל"ט מלאכות ועובדין דחול, שענינם לברר עניני רשות ולהעלותם לקדושה[26].

ודוגמתה בעבודת התשובה היא בחי' תשו"ת — העבודה עם הכחות פנימיים שלו, שהיו נפרדים מאלקות, לחזור ולקשרם לקדושה.

אבל ביום השבת המלאכה אסורה, כי מצד עליית העולמות ביום השבת, הרי האדם הוא למעלה מעניני העולם (ועבודת הבירורים); ועבודתו אז היא העלי' מדרגא לדרגא בקדושה גופא[27].

ובדרגות התשובה, עבודת יום ה' שבת היא תשו"ע[28] — דביקות ועליית הנשמה לשרשה ומקורה.

ובזה יש לבאר העילוי בעבודת ה' תשובה של שבת תשובה על עבודת התשובה דשאר הימים מעשי"ת:

כמדובר כמ"פ, הנה הז' ימים שבין ר"ה ויוהכ"פ הם כנגד ז' ימי השבוע של כל השנה, דבכל יום מז' ימים אלו בו התשובה והתיקון על אותו היום בשבוע של כל שבועות השנה (דהיינו, ביום א' התשובה והתיקון על כל יום א' דכל השנה, ביום ב' על כל יום ב' דכל השנה וכו')[29].

ועפ"ז מובן, דאף שבכללות הרי כל עשי"ת ענינם תשו"ע, כנ"ל, בכ"ז, מאחר שימי החול דעשי"ת ענינם ה' תיקון על העבודה דימות החול של כל השנה, אין זו אמיתית ושלימות העבודה דתשו"ע.

הפגם והחסרון" (לקו"ת נצבים שם, ג"ד. וראה לקו"ת אחרי כו, ג. דרמ"צ מצות וידוי ותשובה, ובכ"מ).

24) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1145 (ובהנסמן שם) דתשובה מכיון שעניגה הוא לתקן הענינים דהיפך רצון העליון הרי גם היא שייכת לבחי' רצון (אלא שבזה גופא היא מגעת בעומק הרצון, בבעל הרצון) ולא בעצמותו ממש.

25) ראה אוה"ת בראשית כרך ו ע' 2090 בסופו.

26) תו"א יג, א. סה, ב-ג. קיג, א. לקו"ת בלק עב, א ואילך. ועוד.

27) אגה"ת פ"י. לקו"ת שבת שובה סו, ג. ועוד.

28) ראה ש' הכתובות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא').

משא"כ ביום השבת דז' ימים אלו, שבו התשובה והתיקון על העבודה דיום השבת של כל השנה, הרי עבודת יום זה היא השלימות בהעבודה ד־תשו"ע.

ה. עפ"י כהנ"ל יש לבאר השיי־כות של דרשת הספרי — משה הי' „קרוב לשמים" (כנ"ל ס"א) — לשבת תשובה:

ב' הבחינות — „ארץ" ו„שמים" בנפש האדם, הם בכלל — הכחות פנימיים ועצם הנשמה: הכחות פני־מיים, שבאים בהתלבשות באברי הגוף, הם בחי' „ארץ" שבאדם; ועצם ה־נשמה, בחי' יחידה, שבבחי' מקיף על הגוף, היא בחי' „שמים" שבאדם[29].

ולכן ב' הבחינות שבתשובה [(א) תשו"ת — מצד הכחות פנימיים, ב) תשו"ע — מצד בחי' יחידה] מתאימות לב' הבחינות „ארץ" (תשו"ת) ו„שמים" (תשו"ע)[30].

ועפ"י המבואר לעיל (ס"ג) אשר התשובה דעשי"ת בכלל ושבת תשובה בפרט היא העבודה דתשו"ע, הנה מובן כי בימים אלו על האדם להיות „קרוב לשמים" — העבודה דתשו"ע[31].

ובזה יובן איך שביכולת כל אדם להגיע למדריגה זו ד„קרוב לשמים".

והביאור: זה שעבודת עשי"ת היא תשו"ע, אינו בא מצד האדם העובד, אלא מצד הכח שנותנים מלמעלה.

וכדרשת חז"ל[32] עה"פ[33] „דרשו הוי' בהמצאו גו' בהיותו קרוב" — „אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ", דבימים אלו הרי הקב"ה „קרוב" — „קירוב המאור אל הניצוץ"[34], שזה פועל על ה„ניצוץ" שיימשך (זאל זיך ציען) למקורו — המאור.

ולכן אף שבכל ימות השנה צ"ל העבודה בסדר והדרגה — מקודם תשו"ת, ורק אח"כ להגיע לתשו"ע, הרי בעשי"ת יש נתינת כח מלמעלה לכאו"א שיוכל להגיע להיות „קרוב לשמים" — תשו"ע.

ומעלה מיוחדת בקביעות אשר שבת תשובה בא תיכף אחרי ר"ה, ושבוע הימים בין ר"ה ליוהכ"פ מתחיל ביום השבת — דכיון דשבת „מיני' מת־ברכין כולא יומין"[35], ה"ז נתינת כח מיוחד שגם העבודה דכל שאר ה־עשי"ת תהי' במדריגת תשו"ע דיום השבת.

(משיחות שבת תשובה תשכ"ב, תשכ"ז)

---

29) לקו"ת שה"ש ד"ה כי כאשר ה־שמים החדשים (מט, ג).

30) לקו"ת שם (שם, ב־ג) וביאורו (ג, ג ואילך).

31) ראה לקו"ת שם (ג, סע"ב־ג). ועד"ז בד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות (ראה לעיל הערה 7), הרי מובן שהתשובה היא באופן נעלה עוד יותר (שהרי מעלין בקודש). ולכאו' חידוש הוא לומר שהיא למע' מהתשובה דעשי"ת ויוהכ"פ, וכהלשון (ראה הערה הנ"ל): „איצטער ערשט דאַרפן תשובה סאָן". וצ"ע בכ"ז.

[מה שלא נתבארה מעלה זו* דד' ימים אלו בפירוש בש"ס ופוסקים — י"ל שהוא ע"ד המבואר בנוגע להקפות שלא נזכרו בתושב"כ ולא בש"ס כו' (לקו"ת סוכות פ, ג. סידור אדה"ז רסט, ב)].

32) ישעי' נה, ו.

33) ד"ח יג, ד ע"ד. כא, סע"ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ"ה.

34) זח"ב סג, ב. פח, א.

---

*) כ"א רק שאז אין עתונות כי טרודים במצות (ויק"ר פ"ל, ז. ועוד).

האזינו ב

א. איתא בגמרא [1] "מנין לברכת התורה לפני' מה"ת [2] שנאמר [3] כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" [4].

והנה מזה שיש לימוד מיוחד בנוגע לברכת התו' (אף שלכאו' נכללת היא [*] בזה שמברכין על כל המצות [5]) משמע [6] דברכת התורה זו שונה מברכת המצות. וי"ל דהחילוק הוא — דברכת המצות היא הודאה להקב"ה על אשר מקדש אותנו במצותיו, ואילו ברכת התורה היא ברכה על עצם לימוד התורה (מלבד [*6] קיום המצוה שבזה), כדמשמע גם בשינוי הל' דברה"ת — מברכת המצות.

וכן משמע מלשון אדמו"ר הזקן בשולחנו [7]: "ולכן יראה כל אדם שתהי' כלי חמדתו של הקב"ה שהי' [8] משת-

---

1) ברכות כא, א (ועד"ז הוא בירושלמי שם פ"ז ה"א. וש"נ).

2) והרמב"ן (בסהמ"צ בהוספות למ"ע מצוה טו) מנאה במנין המצות. וראה צל"ח (בגמ' שם). שאג"א סי' כד. פר"ח לשו"ע או"ח ר"ס מז שהכריחו מסוגיית הגמ' דברכה"ת מדאורייתא. וכ"ה דעת הרשב"א (שם מח, ב). מאירי (כא א). חינוך (מצוה תל).

אבל גם אם נימא דלימוד הנ"ל רק אסמכתא היא (כמו שביאר במג"א (בסהמ"צ שם), פי' הצל"ח ושאג"א (הנ"ל) ועוד בדעת הרמב"ם, ובארוכה — במראה הפנים ל' ירושלמי (שם)) — מסתבר שהיא ברכה על עצם לימוד התורה כבפנים וכדברי אדה"ז לקמן.

וראה ביאור הרי"פ פעולא (לסהמ"צ רס"ג) מ"ע לג שמפרש שגם הרמב"ם ס"ל דברכה"ת דאורייתא היא, אלא שלא מנאה במנין המצות כי לדעתו נכללת היא במצות ת"ת.

3) פרשתנו לב, ג.

4) וראה דב"ר פ"ח, ב. פי"א, ו.

*4) אבל ראה ירושלמי (ברכות פ"ו ה"א) דברכת המצות נלמדת בהיקש מברכת התורה.

5) ראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו.

6) אבל אינו מוכרח, כי י"ל א) לפי שהיא דאורייתא (ראה בהערה 2). ב) גם להדיעות דהוי דרבנן (כמו שאר ברכת ה־מצות) אסמכוה אקרא מיוחד כי שאני תורה שהיא מצוה שבדיבור, ואינו דומה לשאר מצות שהם במעשה. [ובפרט שמהכתובים שעליהם סמכו ברכות המצות המדובר הוא במצות שבמעשה (הפרשת תרומה ומעשר, אכילת זבח (אבל ראה ירוש' שבהערה *4))]. וע"ד שאין מברכים על מצות ברהמ"ז ותפלה. ובברכות ק"ש — ראה "רשב"א (הובא בב"י או"ח סי' מו". הגר"צ) ושאר פוסקים" ד"אין להם שייכות כלל עם ק"ש" ו"קראו אותן ברכות ק"ש כו' משום כו'" (תניא פמ"ט). וראה שו"ע אדה"ז סנ"ט ס"ד.

*6) וי"ל דעל קיום המצוה — היא ברכת אקב"ו על ד"ת, שבברכות השחר (בנוסחא שווה לכל ברכות המצות), ולכן גם באה לראשונה.

7) או"ח סי' מז. ולפי מ"ש השאג"א (שם) והפר"ח (שם) שמדברי הגמ' (נדרים פא, א) על מה חרבה הארץ כו' שלא ברכו בתורה תחלה כו' מוכח דברה"ת הוי דאו' רייתא, י"ל שלכאו' גם אדה"ז ס"ל כן (אף שלא הביא הלימוד דברכות שם), שהרי הביא הא דנדרים בהתחלת דבריו (ראה עד"ז פר"ח שם שכ' כן בדעת הטור).

8) כ"ה בדפוסים שונים כולל דפוס א'

---

*) סד"ה וכתב הרא"ה (עי"ש דס"ל דישנה אמירת ברכות אלו אף שאינו קורא ק"ש). ובב"י שם דברכות ק"ש "אינו מברך אקב"ו לקרוא את שמע אלא ברכות השבח הן".

עשע בה בכל יום חשובה בעיניו לברך עלי' בשמחה יותר מעל כל הנאות ש־בעולם" *8. דמזה משמע שהברכה היא

וב'. וכ"ה גם בטור וב"ח — „שהי'". וזה של"כ „שהוא" — אולי מפני דלישני' דקרא נקט: ואהי' (אצלו גו' שעשועים). וראה לקו"ת במדבר (יח, ג) ואהי' כתיב לשון הווה והייגו שצריך להמשיך גילוי והתהוות בחי' השעשועים.

והביאור י"ל דבאלפיים שנה שקדמה תורה לעולם ע"ז נאמר ואהי' שעשועים יום יום (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד וש"נ. זח"ב קסא, א) ואח"כ „נסעה ויהדה בסתר המדריגות כו' עד שנת־לבשה כו'" (תניא פ"ד) — אופן הלימוד בעוה"ז. וראה לקו"ת תזריע (כג, ב ואילך) אופן הלימוד בג"ע וכו'.

*8) בהמ"מ לשו"ע שם נסמן בהתחלת דבריו („לפי שלא כו'") לר"ן גדרים שם. אבל סיום הל' „יותר מעל כל הנאות שב־עולם" אינו בר"ן שם, כ"א עד"ז הוא ב־לבוש כאן (ר"ס מ"ז),

אלא שבלבוש כ' „(להראות שהתורה חשובה בעיניו) ונהנה ממנו כמו שמברך על כל הנאותיו". ואילו אדה"ז כ' „לברך עלי' בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם".

וי"ל כי לפי' הלבוש הרי"ז ממש ברכת הנהנין, והיינו שנהנה כפשוטו מזה שלומד ויודע ומבין (וכמו"ש בהגה"ה שם ס"ו). אבל לדעת אדה"ז הוא לא גדר הנאה, הנאת הבנת הלימוד, אלא „שמחה" (שלכן צ"ל הברכה בשמחה כו') מעצם נתינת התורה לישראל וקבלתה. (ולכן מדייק וכותב (לא „כמו ועוד יותר מעל כל הנאותיו", אלא משמיט „כמו" שבלבוש וכותב) „יותר מעל כל הנאות שבעולם", ענין שהוא יותר מכל מיני הנאות). וי"ל ההוכחה ע"ז מהא שלכו"ע (ברכות יא, ב) מברכין ברה"ת על מקרא (רמב"ם הל' תפלה פ"ז ה"י. טושו"ע שם ס"ב וכן פסק אדה"ז בס"ב) אף שבתו־שב"כ גם ע"ה מברך ברה"ת „אף שאינו מבין" (ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב־יג. וש"נ).

והא דעל תושבע"פ באם אינו מבין

אינו מברך — י"ל שהוא מפני דגדר קבלתה — הוא ע"י ההבנה בה.

נוסף על זה אתי"ל שהיא ברה"נ ממש כדמשמע מפי' הלבוש — ה"ז היפך דעת הרמב"ן רפ"ח דברכות וז"ל: שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף כגון רחיצת מים קרים כו' לא אמרו אלא בדברים הנכנסין בגוף והגוף נהנה מהן כגון אכילה ושתי' וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסופו הוא ואכאילה ושתי' דמי. ועד"ז הוא ב־ריטב"א פסחים נד, א. ובשל"ה מס' תענית (ר, א): אע"פ שאינן דומות . . והריח הנשמה נהנית בו מ"מ נח"ר הוא גם להגוף *).

[ובס' שיח השדה (להרב מקאזיגלוב) שער ברכת ד' ס"א הביא כהנ"ל ושקו"ט בזה ומקשר זה עם הפלוגתא אם ריחא מילתא היא א"ל, ומביא גם בשם „ס' מלכיאל והוא מקדמון" דריח רק הנשמה נהנית ממנו].

9) ראה מנ"ח (שם): „מה"ת לומר . . איזה שבח על נתינת התורה הק'".

10) או"ח סו"ס מז. והוא מהאגור (הל' תפלה אות ב) ב' ס"ה — וראה בהנסמן לעיל ע' 37 הערה 4.

---

*) ומ"ש אדה"ז בהל' יוהכ"פ (סתרי"ב ס"ז) „לפי שהריח הוא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל אלא הנשמה בלבד נהנית ממנו" — הרי מדייק „נהנית" כל' הגמרא (ברכות מג, ב). וכן משמע מהרמב"ן וכו' שבפנים ההערה: „בריח . . הנכנס לגוף", „מ"מ נח"ר הוא גם להגוף". ולא כתבו שהנאה היא גם להגוף.

על עצם ענין התורה שנתן לנו הקב"ה. ע"ד ברכת הנהנין 9.

והנה כתב אדה"ז 10 „נשים מברכות ברכה"ת שהרי חייבות ללמוד מצות שלהן לידע האיך לעשותן והאיך ליזהר מכל ל"ת שהן מוזהרות בהן כאנשים וכו'".

וע"פ הנ"ל, דברכה"ת היא לא מפני חיוב המצוה של ת"ת (כברכת המצות),

אלא על עצם הענין דת"ת, המחייב ש־יברכו לפני' כו', הרי לכאו' גם לולא שנשים „חייבות ללמוד מצות שלהן כו' " צריכות הן לברך ברכה"ת לפני' [11], כי גם עליהן צ"ל חל המובא בגמרא [12].

ב. ויובן בהקדים הקושיא, שלכאו' לא הי' צ"ל זמן קבוע לברכה"ת, אלא בכל עת שבא אדם ללמוד תורה הי' חייב לברך [או לאידך גיסא: ע"פ הנ"ל דברכה"ת היא על עצם הענין שנתן לנו את תורתו כו', די שיברך אדם ברכת התורה פעם א' לכל ימי חייו, או עכ"פ — אחת בשנה [13]?].

אמנם להלכה נפסק ד(בכלל) מברך אדם ברכת התורה רק פעם אחת לפני הלימוד בתחילת היום, וזה עולה לו ללימודו כל היום, ואפילו הפסיק ב־אמצע.

וכתב אדה"ז [14] (לדיעה א'): „אם הוא אדם שרגיל ללמוד ואף כשיוצא להתעסק בפרנסתו ממהר לעשות צרכיו . . כדי לחזור ללמוד עסק זה אינו חשוב הפסק . . כיון שבשעה שהוא מתעסק בו דעתו על לימודו. וה"ה למרחץ . . שבעודו במרחץ ובה"כ אינו מסיח דעתו מללמוד אח"כ כו' וכן אם ישן . . שינת עראי אינה חשובה הפסק אבל ישן שינת קבע . . חשובה הפסק". [ואח"כ כותב דיעה ב' „וי"א שברכה"ת היא כברכת השחר שלא תקנו אותו [15] אלא פ"א ביום . . וכן נהגו"].

---

11) ואף ע"פ המבואר (בלקו"ש שם) שס"ל לאדמו"ר הזקן שעי"ז שנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן נעשה לימודן תכלית וענין בפ"ע, ענין של לימוד ה־תורה, ולכן מביא בעיקר טעם זה כי מצד זה יש להן שייכות לתורה מצ"ע כמו אנשים ולכן „נשים מברכות (סתם)" בכ"י בברכה"ש (עיי"ש באריכות) הרי הו"ל להביא טעם שבפנים כסניף עכ"פ, כי: א) גם לפי"ז שייכות הן לעצם לימוה"ת, ומצ"ז חייבות לברך כאנשים — זראה מנ"ח (שם) „עכ"פ ברכת השבח היא . . ולפ"ז נשים מוציאין האנשים כי חייבים הם מה"ת". ב) לפ"ז הברכה היא על כל התורה כולה, ולא רק ההלכות הצריכות להן. ג) לא הי' צריך לחידוש הנ"ל, דמצד חיובן במצות נעשה התורה תכלית בפ"ע *.

12) ומה שלא הביא הטעם האחר שב־אגור (שם — הובא בב"י או"ח שם) ד־מברכות מכיון דרשאות ללמוד תושב"כ (דהמלמד את בתו כו' זהו בתושבע"פ אבל לא בתושב"כ) י"ל: א) מצד הדוחק שבזה, דלשון הברכה „לעסוק (בדברי תורה)" משמע תושבע"פ כמו"ש האגור שם בעצמו. (ומ"ש „מ"מ אין לשנות מטבע הברכות" — צ"ע דהרי מצינו ברכה בנוסח מיוחד לנשים וע"ד הברכה „שעשני כרצונו" (שו"ע אדה"ז הל' ברה"ש סמ"ו ס"ד)). ב) כי

*) אבל עוד מעלה בטעם זה ד„חייבות ללמוד הלכות הצריכות" כי לפי זה מובן בפשטות מה שיכולות לברך ברכה הרא־שונה „וצונו (לעסוק)" (אבל ראה ביאור הג־ר"א שם סו"ס מז. מנ"ח שם), משא"כ להטעם שבפנים שהוא רק כמו שמברכות על כל מ"ע שהז"ג (ראה לעיל הערה *6, בהנסמן ב־לקו"ש שם הערה 48), משא"כ ברכת „אשר בחר בנו" וכמ"ש במנ"ח (שם).

„צוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה (סתם)" משמע אפילו תושב"כ (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א). וכן מוכח מלשונו (שם) דמתחיל „צוו כו' תורה" — סתם, ואח"כ ממשיך „ואם מלמדה תושבע"פ ה"ז כאילו מלמדה כו'". וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א הי"ג: תושב"כ לא ילמד אותה לכתחילה כו'.

13) ראה חינוך ומנ"ח במצות קריאת פ' זכור (מצוה תרג).

14) או"ח שם ס"ז.

15) אין ללמוד מזה שס"ל לאדה"ז ש־ברה"ת הוי דרבנן, כי מצינו בכמה דברים

וצלה"ב: בנוגע לתפלין פסק אדמו"ר הזקן [16] "מי שחלץ את תפיליו . . והי' בדעתו . . אם בשעת חליצת התפלין הי' דעתו לחזור ולהניחם מיד וחוזר ומניחן מיד אי"צ לחזור ולברך . . אבל אם עשה צרכיו ביניתיים כיון שבעת ההיא לא הי' יכול להניח תפלין א"כ אינו מועיל כלום מה שהי' בדעתו כו' (ו)צריך לחזור ולברך . . כאילו לא הי' בדעתו כלל".

ולכאורה מאי שנא מברכה"ת שפסק כאן דמרחץ ובבה"כ לא הוי הפסק והיסח הדעת [17] [ומה שלדיעה הב' גם אם הפסיק בשינת קבע אי"צ לחזור ולברך, הרי"ז (לא מפני דלא הוי הפסק, אלא) משום דלא איכפת לנו ההפסק, מאחר ש"ברכה"ת היא כברכת השחר כו'"].

ואין לחלק דתפלין שאני לפי שבתפלין אסור שיהיו מוגחים עליו בבה"כ כו' — שהרי גם ת"ת דינו כן, וכפסק אדה"ז [18] "כל ענין שהוא מדברי הקודש אסור לאומרה . . ב־בהכ"ס או בבית המרחץ ואפי' . . ל־הרהר בלבו אסור אפי' בד"ת כו'" [19].

ג. והנה מצינו דין מיוחד בתפלין דאסורין בהיסח הדעת, דכתב אדה"ז [20]: "אסור להסיח דעתו מהתפלין . . ק"ו מציץ [21] . . ואינו נק' היסח הדעת אלא כשעומד בשחוק או קלות ראש כו' [22] אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק כו' ואין דעתו על התפלין ממש אי"ז נק' היסח הדעת" (ורק "מצוה מן המובחר שלא להסיח דעתו מהן כלל" [23]).

ולכאו' אינו מובן: יסוד האיסור הוא, כנ"ל, "ק"ו מציץ מה ציץ כו' אמרה תורה והי' על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפלין כו' ואכו"כ" — ולמה לא ייקרא היסח הדעת רק "כשעומד בשחוק או קלות ראש", אבל "כשעוסק כו' ואין דעתו על התפלין ממש אי"ז נק' היסח הדעת" [24]?

והנה בדוחק הי' אפשר לתרץ ש־לדיעה זו [25] דין היסח הדעת בתפלין אינו שלא יסיח דעתו כפשוטו, אלא גדרו — היסח לקצה ההפכי דשימת דעת, כגון שחוק וקלות ראש שהם

שעצם הענין הוי מה"ת וחכמים תקנו פרטי הדברים הנוסח והזמן כו' (וכמו במלאכת חוה"מ — ראה פירש"י חגיגה יח, א. ובאנציק' תלמודית בערכו. ועד"ז בנוגע ל־תפלה — ראה שו"ע אדה"ז סי' קו ס"ב. ועוד). וכ"ה במ"ח שם "רק חז"ל תקנו נוסח הברכה ותקנו שנים או שלשה בר־כות כו'".

16) הל' תפילין סי' כה סכ"ט־ל.

17) וכקושיית ביאור הגר"א סמ"ז ס"י על הג"מ.

18) הל' ק"ש ר"ס פה.

19) ועפ"ז מובן מה שכ' כאן בברה"ת שזה שאינו חשיב הפסק "לפי שאף שבעודו במרחץ ובה"כ אינו מסיח דעתו מללמוד אח"כ", ולא כ' כבאגור (הובא בביאור הגר"א שם. וראה מ"א שם סק"י) ד"צריך להרהר שם דיניהם". וראה שו"ע אדה"ז שם ספ"ה "ואפי' הל' ביהכ"ס אסור ללמוד בביהכ"ס וכן הל' בית המרחץ כו'" ש־משמע גם הרהור, וכנ"ל בפנים (ספ"ה שם) בנוגע ללימוד התורה בכלל.

20) הל' תפילין ר"ס כח.

21) מנחות לו, ב. וש"נ.

22) והוא דעת הרא"ש הל' תפילין סי' כא בשם ה"ר יונה. ועד"ז כ' בברכות פ"ג סי' כח. טור סי' מד. מג"א שם סק"ב.

23) ב"ח ומג"א שם.

24) וכמו שהאריך להקשות על שיטה זו בשאג"א סי' לט.

25) משא"כ לדעת הרמב"ם שס"ל שאין להסיח דעתו מהם כלל — ראה שאג"א שם.

בזיון להתפלין שעליו, והוי כוונה ודעת הפכית מענין התפלין, ולא רק היסח הדעת.

אבל אא"פ לפרש כן דעת אדה"ז, כי (נוסף על הקושיא דק"ע מציק) הרי כותב "אסור להסיח דעתו מהתפלין כ"ז שהן עליו אפי' רגע א'" (שאינו בטור ושו"ע [26]), שמזה משמע [27] שענין היסח הדעת כאן הוא כפשוטו, שתהא דעתו ממש על התפלין ולא יסיח דעתו מהן [28], ולא רק לשלול כוונה וענין הפכי [29].

---

26) כ"א ברמב"ם הל' תפילין פ"ד הי"ד. ובב"י הביא עצם הק"ו (בר"ס כח שם) אבל לא "אפי' רגע א'".

27) בשאג"א (שם) כ' דמדברי הרמב"ם (פ"ד מהל' תפלין הי"ג) "המצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפלין שהמניח תפלין אסור להסיח דעתו מהן" מוכח דס"ל שכל היסח הדעת אסור בתפלין גם אם אינו שחוק וקלות ראש. ולכאו' מכיון שגם אדה"ז הביא הנ"ל (סי' לח ס"ח) מוכח שכן ס"ל גם לאדה"ז. אבל (נוסף ע"ז שמלשון זה עצמו א"א להוכיח כן שהרי גם הטור (סי' לח) הביא הנ"ל דהמצטער והטור בפירוש ס"ל (סי' מד. וכמו"ש אדה"ז כאן רסכ"ח) דרק שחוק וקלות ראש חשיב היסה"ד (וכמו שהעיר ע"ז בשאגת ארי') הרי אדה"ז מוסיף שם על דברי הרמב"ם והטור הנ"ל (דברי הב"ח והמג"א שם סקי"ב) "וא"א לו לישב דעתו . . אבל אם אפשר לו לישב דעתו חייב לישב דעתו ולהניחן". וראה שם מש"כ בר"ס כח בחצע"ג "מי שמטריד דעתו כו'" ובהמצויין בהמ"מ שם. ואכ"מ.

28) ראה צפע"נ (מהד"ת ע, ד) דבתפלין של ראש "הוי היסח הדעת פסול עצם".

29) אף שגם בזה י"ל שסיבתו היא מצד בזיון, היינו שלגבי גודל קדושת התפלין (ראה ל' הרמב"ם שם הי"ד) גם אם אינו עומד בשחוק וקלות ראש אלא רק מסיח דעת ה"ז כעין בזיון התפלין. וראה ביאור מהרמ"ב למרדכי הל' תפלין.

30) שו"ע (ואדה"ז) או"ח סי' כה ס"ה (י"א).

31) ראה ב"ח שם סי' ח. ועיין תניא רפמ"א.

32) ולא כמו שכ' בביאור מהרמ"ב שם.

33) להעיר ממ"ש הרגוצובי בכ"מ (צפע"נ שם. הובאו ונסמנו במפענצ"פ פ"ג סי"ח. פ"ה סי"ט) דתפלין של ראש המצוה היא שיהא מונח וכל רגע מקיים המצוה

ד. והביאור בכ"ז:

במצות תפלין יש ב' ענינים: א) הנחת התפלין, ב) כוונת המצוה ל"שעבד כו' הנשמה שהיא במוח כו' לבו" [30], שגם זה הוא חלק בקיום המצוה [31].

והנה גם אם אין דעתו על התפלין, אי"ז בגדר היסח הדעת והפסק בהנחת תפלין [32], שהרי בזה עצמו שמונחים עליו מקיים מצוה כל הזמן. וגם בנוגע לברכה, לא נפסקה שייכותו להברכה שבירך בעת ההנחה [33].

אולם כשחולץ את התפלין, הרי בזה נפסקה שייכותו אל התפלין, ולכן צריך לחזור ולברך כשחוזר ומניחן, אא"כ דעתו עליהן — לחזור ולהניחן.

נוסף לזה: אף אם הי' בדעתו להניחן אלא ש"עשה צרכיו בינתיים, כיון שבעת ההיא לא הי' יכול להניח תפלין, אינו מועיל מה שהי' בדעתו לחזור ולהניחן כו'" — כי מאחר ש"צ"ל בהמשך להברכה — היינו להנחתו הקודמת. צ"ל הדעת לחזור ולהניחן באופן שתוכל להביא לידי הנחה בפועל, שאז לא נק' הפסק (משא"כ אם יש רגע שאינו יכול להניח כו' לא תועיל דעתו מאחר שאינו ראוי להנחה).

והנה מכיון שא' מחלקי המצוה היא הכוונה „לשעבד הלב והמוח כו'", מובן שגם זה צ"ל כל עת קיום המצוה *[33]. אמנם, מכיון שבעת ההנחה היתה לו כוונה זו דשעבוד הלב והמוח, ומצד כוונה זו הרי הוא „עומד ביראה כו'", הנה גם במצב ד„סתם" הבא לאחריו, אף „שעוסק כו' ואין דעתו על התפלין ממש", נמשכה הכוונה שהיתה בעת ההנחה על כל משך הזמן שלאחריו, ולא הוי היסח הדעת ממנה, וע"ד לשמה „שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד כו' וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו ש־יאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו'" [34].

וכש"כ וק"ו בתפלין ש(היסח) הדעת הוא בקשר עם שעבוד בכלל וסתמי דהמוח והלב.

חמור מכולם ציץ — דאף דשווה לתפלין ד(היסח) הדעת קשור באזכ־רות שבהם, הרי ענינו ופעולתו לכפר ולרצות על הדם ועל החלב שקרבו וכו' *[34] — קרבן מסוים בזמן מסוים.

אבל „כשעומד בשחוק או קלות ראש נק' היסח הדעת" בתפלין [35] — כי הוי היפך ושלילת הכוונה הנ"ל ומבטל פעו־לת שעבוד הלב וכו' שהי' לו בעת הנחתן, ואז נפסקה שייכותו למצות תפלין והוי היסח הדעת *[35].

ה. והנה אדה"ז מביא ב' דיעות לענין הפסק בין ברכה"ת להתחלת הלימוד [36]: „י"א שא"צ ללמוד מיד אחרי' אלא אע"פ שמפסיק בין ברכה ללימודו דינו כאילו הפסיק באמצע לימודו כו' ואינו דומה לברכת המצות כו' אבל ת"ת שחייב לעסוק בה תמיד כשמפסיק בין ברכה ללימוד לא חשיב הפסק מאחר שבאותו זמן שמפסיק מחוייב הוא ללמוד. ויש חולקים ע"ז ונכון לחוש לדבריהם כו'".

וי"ל (לא לאפושי במחלוקת) דהדיעה הב' לא פליגא על עצם הסברא דמצד שת"ת „חייב לעסוק בה תמיד" יש להאדם שייכות לתורה גם בשעה שאינו עוסק בה [37] (ופליגא רק אם נאמר סברא זו גבי ההפסק בין ברכתה לתחילת הלימוד).

ולכן לכו"ע אין צריך דעת בפועל במשך היום שלא ייקרא הפסק והיסח הדעת, כי עצם החיוב לעסוק תמיד בת"ת מקשר האדם להמצוה [38]. ולכן גם כשנכנס למרחץ וביהכ"ס שאסור

(משא"כ בתפלין של יד דהמצוה היא מה שלובש — ההנחה).

*33) להעיר מסידור אדמו"ז (ו, א).

34) תניא פמ"א (נח, ב).

*34) ראה יומא (ז, א ושם). פרש"י תצוה כח, לח.

35) אבל לא מצינו זה בכתיבת גט — כי „שחוק" אינו „היסח הדעת" בכלל, כ"א רק ד„הדעת" שצ"ל מצד האזכרות — עמידה ביראה.

*35) ראה עד"ז בלקו"ש (ח"ד ע' 1128 ואילך) בביאור הטעם מה שכמה מצות אין צריכות כוונה, ובנוגע לעבירה אינו מתכוון פטור, עי"ש.

36) שם סי' מז סעיף ז.

37) שהרי מפורש כ' אדה"ז „ולד"ה אם התחיל ללמוד . . והפסיק . . אינו חשיב הפסק".

38) ראה מ"א שם סק"ז „דמצוה להגות יומם ולילה וא"כ לעולם ליכא היסח ה־דעת". וראה תוס' ספ"ק דברכות הובא בב"י שם ד"ה ואם בא. וראה גם ב"י שם ד"ה כתוב כתשו' הרשב"א ובלבוש שם ס"ו.

לו לעסוק בת"ת, בכ"ז מאחר שמחוייב הוא בת"ת [39] ורק "ארי' הוא דרביע עלי'" [40], מספיקה הדעת שילמוד אח"כ — שלא ייקרא הפסק.

משא"כ שינת קבע (או מי שאין דרכו ללמוד), שזהו היסח הדעת גמור [41], הוי הפסק וצריך לחזור ולברך (לדיעה הא').

ו. עפ"ז מובן מה שכותב אדה"ז דנשים מברכות ברכה"ת "שהרי חייבות ללמוד מצות שלהן כו' והאיך ליזהר מכל ל"ת כו'": לולא ביאור זה, הנה אף שהי' מקום לומר שנשים מברכות ברכה"ת כהקדמה ללימודן (מצד הילפותא ד"שם ה' אקרא כו'" או ע"ד ברה"נ, כמבואר לעיל ס"א), בכ"ז הי' צ"ל הדין שתברכינה בכל פעם ופעם שמתחילות ללמוד, וה"ז חידוש, ולא אישתמיט תנא בשום מקום לאמרו [42].

ולכן מבאר אדה"ז "שהרי חייבות ללמוד כו'", וכוונתו: כשם שאנשים מברכים פ"א ליום, כי מצד החיוב התמידי דת"ת מספיקה ברכה אחת ליום (אם אין היסח הדעת גמור); עד"ז בנשים, מאחר ש"חייבות ללמוד מצות שלהן כו' והאיך ליזהר מכל ל"ת כו'", ש(מהן) חיובן כל היום, במילא יש גם חיוב הלימוד עליהן כל היום. ולכן גם נשים סגי להן בברכה פ"א ליום כל־אנשים.

ז. אך לכאורה, לפי הדיעה (ש"כן נהגו") דמברכים ברכה"ת פ"א ביום לפי ש"ברכה"ת היא כברכות השחר שלא תקנו אותו אלא פ"א ביום" — הדרא קושיא לדוכתה, דלא הוצרך אדה"ז להוסיף טעם ברכה"ת בנשים משום "שחייבות ללמוד כו'" (וגם הנשים מברכות פ"א ביום כי "ברכה"ת היא כברה"ש כו'").

אבל זה אינו, דהנה בענין תיקון ברה"ש כתב אדה"ז [43]: "ברכות השחר תקנום חכמים על סדר העולם והנהגתו מה שהבריות נהנין בכל יום שיברכו להקב"ה על זה בפעם הראשונה שנהנין הנאה זו בכל יום ויום".

ומבואר בזה דברכות השחר נתקנו על מה שהבריות נהנין בכל יום ובתמידות, שתיכף בפעם הראשונה, בתחילת היום, יברכו על הנאתן [כגון ברכת "זוקף כפופים", שהוא ענין תמידי שישנו כל היום, ומברכים ע"ז בפעם הראשונה בתחילת היום]. אבל הנאות וענינים שאינם תמידיים, אף אם יבואו במשך היום בדרך ארעי פעם א' או יותר — וכן בת"ת דנשים (אם לא ש"חייבות ללמוד מצות כו'").

---

39) ויש להעיר שמכיון שאינו לומד ומהרהר בד"ת בבהכ"ס מצד ציווי התורה הרי"ז גופא משוה לי' עכ"פ שייכות ל־תורה גם בבהכ"ס.

40) ולהעיר שלאפרושי מאיסורא מותר להרהר בד"ת גם בבהכ"ס ומרחץ (שו"ע אדה"ז סו"ס פה).

41) אף שגם אז ישנו חיוב עליו, מ"מ החיוב לבד אינו מספיק (לדעת אדה"ז) אלא שצ"ל דעת "דעתו על לימודו", "אינו מסיח דעתו ללמוד אח"כ", (ולא כבט"ז שם סק"ח אבל ראה מחה"ש שם). משא"כ בהנ"ל שמסיח דעתו בפירוש וע"ד שנת"ל בפנים סוס"ד לענין תפלין.

42) אבל ראה פתחי עולם סו"ס מז.

43) ר"ס מו.

לא שייך לתקן ע"ז ברכה בברכות השחר.

ולכן צריך אדה"ז לבאר שנשים „חייבות ללמוד" מצות כו' והאיך ליזהר מכל ל"ת כו'", שמצד זה יש עליהן חיוב תמידי דת"ת, ושפיר שייכות הן לברכה"ת כאחת מברכות השחר.

(משיחות חגה"ש וש"פ נשא תש"ל)

---

44) ועפ"ז מובן בפשטות מה שיכולות לברך גם ברכה הראשונה „וצונו" ולא רק מטעם שמברכות על כל מ"ע שהזמ"ג (ראה לעיל שוה"ג להערה 11).

וזאת הברכה

שמח"ת

א. איתא ברמב"ם[1] (והוא ממשנה וגמרא[2]): "משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו . . ומה הן קורין . . (וממשיך ומונה הקריאות של כל המועדות) וביו"ט אחרון (של חג הסוכות) קורין כל הבכור . . ולמחר קורין וזאת הברכה".

והנה מהטעמים לקריאת "וזאת הברכה" ביו"ט האחרון של חגה"ס, אי' במחזור וויטרי[3] — "כדי לסמוך שמחת התורה שזכו לסיימה לשמחת החג שכן נכפלה שמחה במקרא ב־שמע"צ לפי ששמחת החג מרובה".

אבל מזה שברמב"ם (ובגמרא) באה הלכה זו שבשמח"ת "קורין וזאת הברכה", בהמשך ל"משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו" — ואילו בהתחלת דבריו[4], כשהוא מפרט סדר קריאת התורה של שבתות השנה "מתחילין בשבת שאחר חגה"ס וקורין בסדר בראשית בשני, אלה תולדות . . (הוא סותם ואומר) עד שגומרין את התורה בחגה"ס" מבלי לפרש שגומרין את התורה ב־וזאת הברכה ביו"ט האחרון של חג — משמע, שהשייכות ד"וזאת הברכה" ליו"ט האחרון של חג היא (לא רק מצד שהיא סיום התורה ומטעם לסמוך שמחה לשמחה[5], אלא) לפי שיש ב־פרשה זו ענין המועד.

ב. ויובן בהקדים ביאור הקושיא המובאת בדרושי חסידות[6]: "מהו ה־שייכות לשמוח שמחת תורה ביום השמע"צ והלא בשבועות הוא זמן מ"ת, וא"כ אז הי' צ"ל קביעת שמחה זו דהאי יומא דקא גרים". ומבואר שם התירוץ ע"ז, שהשמחה דשמח"ת היא על הלוחות השניות[6*] שניתנו ב־יוהכ"פ, ומצד לוחות אלו הוא מה שנוהגין לעשות חדוה ושמחה בשמע"צ ("שהוא יום האחרון שאחר יוהכ"פ"[7], וכדלקמן).

והנה ידוע דפנימיות התורה "נש־מתא דאורייתא", ונגלה דתורה —

---

1) הל' תפלה פי"ג ה"ח ואילך.
2) מגילה לא, א.
3) סי' שפה.
4) שם רפי"ב.

5) ועאכו"כ שהיא לא רק "כדי לסמוך ברכת המלך (שלמה) לברכת משה" (מחו"ו שם. אבודרהם סדר תפלת סוכות). או "לפי שהוא סוף כל המועדות תותמין בברכת משה רבינו שבירך את ישראל" (ר"ן מגילה פ' בני העיר).

6) אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. ד"ה ביוהשמע"צ תרס"ז (בתחלתו ובסופו), תש"ו (בתחלתו), ועוד.

6*) בתורה שבכתב (או במקום ששייך לתושב"כ) בכ"מ לוחות ל' זכר (תשא לד, א. ועוד) משא"כ בש"ס וכו'. וראה חולין קלו, ב. ולהעיר ג"כ מתוד"ה שתי (מנחות צד, א).

7) אוה"ת שם ס"ע א'תשעט. וראה גם שם ע' א'תשפו ואילך. תרס"ז שם (בסופו).

„גופא דאורייתא" [9] אינן ב' תורות ח"ו, כ"א תורה אחת היא שלימה; ושמות אלו עצמם מוכיחים ומודיעים שהן „נשמתא" (פנימיות) ו„גופא" (נגלה) של עצם אחד. ומזה מובן שכל ענין בפנימיות התורה הוא בהתאם לכמו שהוא בנגלה דתורה. ועפ"ז צריך ביאור — על פי נגלה מהי הקושיא בקביעות שמחת תורה בשמע"צ — הרי מפורש בשו"ע [10] הטעם ע"ז „לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה".

והנה בפשטות י"ל שהקושיא שב־חסידות (למה לא הוקבעה שמחת ה־תורה בזמן מתן תורתנו בחגה"ש) היא על התקנה מעיקרה; מדוע תקנו מ־עיקרא להתחיל קריאת התורה בשבת שלאחרי חגה"ס ולגומרה, בשמחה, בשמע"צ — הלא לכאו' הי' מתאים יותר (להתחילה ו)לסיימה (בשמחה) בחגה"ש שבו ניתנה התורה לישראל? וע"ז בא התירוץ (בחסידות), שביוהכ"פ ניתנו לוחות האחרונות, שעז"נ „ביום חתונתו זה מ"ת" [11], שהם „כפלים לתושי'" [12] לגבי הלוחות הראשונות, ולכן דוקא בהם הוא עיקר השמחה.

ג. אולם באמת י"ל שהקושיא תתכן גם לפי התקנה שגומרין את התורה בשמח"ת ולא בחגה"ש, ואעפ"כ מסתבר לומר שבחגה"ש בהיותו זמן מתן תו־רתנו, הי' צ"ל קביעות שמחה מצד „גמרה של תורה" [13]; והוא ע"פ מש"כ רש"י [14] בשם אזהרות הרס"ג שב־עשה"ד כלולות כל התרי"ג מצות, וא"כ בזמן מתן תורה (ועשה"ד) הרי ישנה כבר „גמרה של (נתינת כל ה)תורה" — ולכאו' יום „גמרה" של תורה באופן זה, היינו שכולה מתחלתה ועד סיומה כלולה בנתינתה, ראוי לעשותו יום שמחה. ואדרבא אופן זה קרוב ודומה יותר להמאורע שממנו למדין שעושין שמחה זו. דאיתא ב־מדרש [15]: „א"ל הקב"ה שלמה חכמה שאלת לך כו' חייך החכמה והמדע נתון לך כו' מיד ויקץ שלמה והנה חלום א"ר יצחק חלום הי' עומד על כנו חמור נוהק והוא יודע מה נוהק צפור מצוצי והוא יודע מה מצוצי מיד ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו א"ר אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה".

המשך תש"ו שם פמ"ד. וראה לקמן הע־רה 50.

8) וח"ג קנב, א.

9) טור או"ח סי' תרסט. רמ"א שם. וראה ת"ז תכ"א.

10) משנה סוף תענית ופרש"י שם.

11) שמו"ר רפמ"ו.

12) ואף שמצינו שמחה בחגה"ש — ראה שו"ע אדמוה"ז (סי' תצד סי"ח מרש"י פסחים סח, ב ד"ה דבעינן): „וצריך לא־כול ולשמוח בו", הרי אי"ז שמתה לגמרה של תורה אלא דנתינת התורה „להראות שנוח ומקובל לישראל יום שנתנה בו התורה" (היינו שאינו „עול" עליו). ולה־עיר מסה"ש תש"ג ס"ע 143 ואילך. סה"ש תש"ה ע' 104.

13) משפטים כד, יב.

14) שהש"ר פ"א א (ט). הובא בספר האשכול (הלכות סדר פרשיות והפטרות לכל שבוי"ט ותענית), אור זרוע (ח"ב סי' שכ) ובית יוסף (סו"ס תרסט) — כמקור על המנהג שעושין שמחה בשמח"ת לגמרה של תורה.

ואף שהתכללות זו של כל (התורה ו)המצות בעשה"ד (בהלוחות הראשונות) היא בהעלם, ובגילוי ניתנו רק העשה"ד — מ"מ בנתינתן לבנ"י הרי נתונה להם (אם שבאופן בלתי גלוי) כל התורה והמצוה[15], וע"ד מאמר רז"ל הפך בה והפך בה דכולא בה[16]. ונתינה זו של כל התורה במ"ת — דייה לעשות שמחה ביום סיומה. והרי עושים סעודה ושמחה בסיום אפילו מס' אחת בלבד[17].

ומכיון שכל הגילויים וההמשכות חוזרים וניעורים ונמשכים מדי שנה בשנה וכו'[18], הרי מובן שבכל חגה"ש, זמן מתן תורתנו, חוזר ומתחדש הענין דמתן תורה[19] והרי קורין פ' מתן תורה ועשה"ד — גמרה של (נתינת ה)תורה. וא"כ — אז הי' צריך להיות שמחה ל"גמרה של תורה".

ד. וביאור התירוץ בזה:

ההפרש שבין חגה"ש לשמע"צ: ה"לוחות (עשה"ד וכל הרמוז בהם) ה"ראשונות, היו באופן של מתנה לבנ"י מלמעלה[20]; משא"כ בשמע"צ שבו גומרים את התורה, היינו שבנ"י לומדים אותה במשך כל השנה ועד שגומרים כל התורה — עבודת ויגיעת בנ"י[21]. ובזה יובן שהשמחה על "גמרה של תורה" היא דוקא בשמע"צ ולא בחגה"ש:

שמחה שלימה בקבלת איזה דבר לא תתכן אלא כשאינו "נהמא דכסופא"[22], ובנדו"ד הרי שמחה זו שייכת בשמע"צ שבו גומרין את התורה הנלמדת, היינו התורה הנקנית ע"י עבודה ויגיעה [וגם זה שהוא בבחי' לא ידע מאי קאמר — שגם עליו לשמוח בשמח"ת — הנה אף שלא ידע, מ"מ "קאמר" עכ"פ, ובזה מתבטאת עבודתו].

משא"כ בחגה"ש, אע"פ שגם בו הוא "גמרה של תורה" (ולכאו' באופן נעלה

---

15) להעיר מפי' מהרז"ו במדרש שם "לגמרה של תורה — שכל החכמה שידע שלמה ברוה"ק נכלל הכל בתורה".

16) אבות ספ"ה. וראה ד"ה והי' אור הלבנה תרס"ו.

17) רמ"א בשו"ע יו"ד סו"ס רמו, וראה שו"ת חות יאיר סי' ע, יפה קול (למדרש שם) שכתבו שהכוונה במדרש הנ"ל (שבפנים) היא גם לסיום מסכת.

18) ראה לב דוד פכ"ט בשם הרמ"ז בס' תקון שובבי"ם. וראה משנה ספ"ג דגיטין. שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים) ס"ה בארוכה. סד"ה עלה אלקים, תש"ד.

19) ואף ש"בכל יום יהיו בעיניך חדשים" (פרש"י תבא כו, טז. וראה גם פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג) ובכ"י חותמים בברכת התורה נותן התורה (לי' הוה) שנותן לנו בכ"י (לקו"ת סוכות פא, ג. וראה ברכות כב, א. סג, ב), הרי ההתחדשות בכ"י היא רק התחדשות פרטית, ובחגה"ש היא התחדשות כללית, וכמו התחדשות הבריאה בר"ה שהיא התחדשות כללית לגבי התחדשות הבריאה בכל יום שהיא התחדשות פרטית (ד"ה ועשית חג"ש תש"ה פמ"ה).

20) ולהעיר מדחז"ל עה"פ (תשא לא, יח) ויתן גו' ככלותו — במתנה (שמו"ר פמ"א, ו. הובא בפרש"י תשא שם).

21) ועד"ז הו"ע לוחות שניות, כדלקמן בפנים.

22) ראה ירושלמי (ערלה פ"א ה"ג): דאכיל מן תברי בהית (בוש) מסתכל בי' (וראה לקו"ת צו ז, רע"ד), ולהעיר ממ"מ להב"י בראשית מהדו"ק ד"ה אור ליה"ש יד לטבת.

יותר, שהרי לימוד התורה ע"י האדם למטה אינו בערך לגילוי התורה מל־מעלה במ"ת), בכ"ז מכיון שזה בא במתנה, בלי עבודה ויגיעה, אין ה־שמחה שלימה (וע"ד אדם רוצה בקב שלו מט' קבים של חבירו [23]).

ויתירה מזו: כשהמדובר בדבר שאי אפשר לו לאדם להשיגו בעבודתו, כ"א רק ע"י שיקבלו במתנה (וע"ד הנ"ל בחכמת שלמה), הרי קבלתו תגרום לו שמחה — אף שאינה שלימה כבדבר שהשיגו ע"י עבודה; משא"כ בדבר שאפשר להשיגו ע"י עבודה, והוא מקבלו באופן של "נהמא דכסופא", בלי עבודה ויגיעה, הרי השמחה מעו־רבת בצער על אשר לא יגע כו' וקיבלה ע"ז. ובפרט שבנדו"ד, הרי נתינת התורה בחגה"ש היתה בכוונה שאח"כ ילמדו אותה.

ולכן אין קובעין שמחה מיוחדת ב"גמרה של תורה" זו.

ומובן הענין לכל או"א — דמכיון ששמחת התורה שייכת לכאו"א [24], ומשתתפים בה גם נשים וטף, לכן גם טעמה צ"ל מושג לכאו"א — גם לקטן ביותר;

כי גם אצלו מתעוררת שאלה הנ"ל: למה לא קבעו שמח"ת בחגה"ש? — שגם הוא יודע שאז "זמן מתן תורתנו" — וע"ז משיבים לו ומסבירים בדוג־מא מיני' וביי': כשמקבל התורה כש־עודנו בקטנותו, ובהסברה: תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב — בכ"ז מובן, שבתור יורש התורה נתונה לו, אמנם עדיין קטן הוא מלהבינה ול־השיגה, ולכשיגדל יבינה ובטוב טעם הרי ביחד עם השמחה מתעורר בו צער מזה שאינו מבינה עכשיו, ואין שמחתו בשלימות.

ה. והנה ביאור הנ"ל מתאים עם המבואר בכמה דרושי חסידות (מהנ"ל), שטעם הקביעות של שמח"ת בשמע"צ הוא מפני לוחות האחרונות שנתנו ביוהכ"פ (שזהו גם הטעם שתקנו ש־"גמרה של תורה" (היינו גמר לימוד התורה ע"י האדם, כנ"ל) תהי' ב־שמע"צ [25]);

כללות ההפרש בין לוחות הראשו־נות ולוחות האחרונות הוא [26] בהלוחות עצמן, דלוחות הראשונות היו "מעשה

---

23) ב"מ לח, א. וראה בכהנ"ל מכתב כללי (ושיחות) י"א ניסן תשל"ב (נדפס בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וכי־אורים (קהת תשל"ו) ע' שמג ואילך) ובה־נסמן שם.

24) ועוד יותר משמחת ביה"ש * שרק "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין", אבל כל העם באין לראות ולשמוע **, משא"כ בשמח"ת הרי מנהג ישראל *** שגם נשים וטף שמחים.

25) הקושי' שבסו"ס ב'.

26) כמבואר בתש"ו שם פל"ד. ובד"ה ויתן לך תרס"ו.

---

*) שמי שלא ראה שמחת ביה"ש לא ראה שמחה מימיו (משנה סוכה נא, א).

**) ראה משנה שם, רמב"ם הל' לולב פ"ח ה"ד.

***) שתורה היא (ראה ירושלמי פס־חים פ"ד ה"א. בתוד"ה נפסל (מנחות כ, ב): מנהג אבותינו. וראה גם מנהגים ישנים מדורא ע' 153. מהרי"ל הובא ברמ"א שו"ע יו"ד שעו ס"ד).

אלקים גו' מכתב אלקים"[27], ולוחות האחרונות היו רק "מכתב אלקים", אבל הלוחות עצמם היו מעשה ידי משה[28]. וזוהי גם הסיבה להפרש בפעולתם בישראל ובעולם:

בלוחות הראשונות ארז"ל[29] ש"אל־מלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל . . אין כל אומה ולשון שולטת בהן", אמנם בנתינתם של הלוחות האחרונות נת־חדש ענין היגיעה בתורה, והיינו דמ־צד לוחות הראשונות מקבלים בנ"י את התורה כמו שהיא נמשכת מלמ־עלה, בבחי' אור ישר, ובהגילוי מל־מעלה הרי לוחות הראשונות הם נעלים מלוחות האחרונות; אבל ע"י הלוחות האחרונות נתחדש ענין ה־עבודה ויגיעה בתורה בכח עצמו, בבחי' אור חוזר, שדוקא ע"ז ממשיך ממדריגה עליונה יותר בתורה מדרגא הנמשכת מצ"ע. ולכן דוקא בשמח"ת (שהוא הסיום דמ"ת שביוהכ"פ ז'), הוא עיקר השמחה על התורה.

ו. והנה בדרושים הנ"ל[30] מבואר עוד ביאור בטעם הקביעות של שמח"ת בשמע"צ — מצד לוחות שניות:

לוחות הראשונות הם כנגד בחי' צדיקים, דבעת נתינתם עמדו בנ"י במדרי' צדיקים דכתיב[31] "ויחן שם ישראל כו' כאיש אחד", והקדימו נעשה לנשמע[32] ובעת שעמדו בהר סיני פסקה זוהמתן[33]; אבל לוחות האחרונות הן כנגד בחי' בע"ת, כי בעת קבלתם היו בנ"י בבחי' בע"ת. ולכן נקבעה השמחה דוקא על נתינת התורה שהיתה ביוהכ"פ לבחי' בע"ת, כי עיקר השמחה ויתרונה הוא דוקא מקירוב הבא אחר הריחוק.

וגם זה עולה בקנה אחד עם ה־מבואר לעיל, דשמח"ת הוא דוקא מצד "גמרה של תורה" באופן של לימוד ויגיעה ולא ע"י מתנה מלמעלה — ובהקדים ביאור ההפרש בין צדיק לבע"ת[34], שהוא בשתים: א) בעבודת האדם בעצמו ועם עצמו, ב) בפעולת עבודתו בעולם:

א) בעבודת עצמו: עבודת הצדיק היא, כמו שהאלקים עשה את האדם ישר[35] — ועבודה זו היא מצד טבעו, כי יהודי אינו יכול בטבעו להיות נפרד מאלקות, וצדיק שאין בו שליטת (וה־העלם ע"י) היצר, עבודתו היא מצד טבעו [וגם מצד השבועה שמלמע' "תהי צדיק"[36]];

משא"כ בע"ת שחטא ופגם ועבר

---

27) תשא לב, טז.

28) דכתיב (שם לד, א) פסל לך גו' וכתבתי.

29) עירובין נד, א.

30) אוה"ת שם. וראה גם המשך תש"ו שם פל"ד ומ"ד.

31) יתרו יט, ב. ופרש"י שם.

32) משפטים כד, ז (וראה פרש"י שם, ד). שבת פח, א.

33) שבת קמו, רע"א. זח"א גב, ב. ח"ב קצג, ב.

34) ראה בזה לקו"ש ח"ט ע' 4-63. ע' 66. לקו"ש ח"י ע' 84 ואילך, ובהנסמן שם.

35) קהלת ז, כט.

36) ספ"ג דנדה (ל, סע"ב). וגם שבועה מל' שביעה, היינו שנותנים לו כחות מל־מעלה שיהי' צדיק (ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נז ואילך).

את הדרך, הרי כשם שהשינוי (תשובתו) הוא ע"י הבע"ת עצמו, כמו כן עבודתו בתומ"צ היא בעיקר בכח עצמו — "בחילא סגי"[37].

ב) ועד"ז בפעולת עבודתם בעולם: כשם שעבודתו של הצדיק בעצמו היא בזה שמגלה את הכחות שניתנו לו מלמעלה מהכח אל הפועל, כמו כן הוא בהדירה שעושה לו יתברך בתחתונים, שהיא נעשית ע"י שמברר דברי הרשות השייכים (בכח עכ"פ) לקדושה, ונמצא שעשיית ה"דירה" בעבודתו אינה באופן שיש בזה התחדשות ממש, אלא רק שמוציאה ומביאה (מן הכח) אל הפועל; וא"כ אי"ז שולל לגמרי את ה"נהמא דכסופא" שבפעולתו, מאחר שיסוד עבודתו הוא מתנה מלמעלה[38] (הכחות שניתנו לו מלמעלה, משביעים אותו כו' — ועד"ז בגילוי הדירה בתחתונים).

משא"כ בע"ת, שהוא מברר ומעלה גם הזדונות עד שנהפכו לזכיות[39], היינו שפעולתו היא גם בדברים המנגדים לאלקות (גקה"ט) לעשותם "זכיות" — כלים לאלקות; הרי עבודה זו אינה באופן של גילוי מהכח אל הפועל, אלא התחדשות ממש[40]. ונמצא שדוקא עבודת הבע"ת מושללת לגמרי מ"נהמא דכסופא", בהיות שהן עבודתו עם עצמו והן עבודתו בעשיית ה"דירה לו ית'", ה"ה בכח עצמו, בחילא יתיר, עד שמהפך מרע ממש לטוב וקדושה.

ועפ"ז יובן דב' הביאורים נקודה אחת משותפת בשניהם: מעלת עבודתו של האדם בכוחו ויגיעתו, שהיא נקודת הטעם בביאור הא' — שלכן שלימות השמחה ב"גמרה של תורה" היא רק ביו"ט האחרון של חג (שמח"ת) — והיא היא נקודת היסוד בביאור הב' שהשמחה דשמח"ת היא מצד הלוחות האחרונות שניתנו לבעלי תשובה.

ז. עפ"י כהנ"ל מובנת השייכות ד"וזאת הברכה" ל"ענין המועד" דשמע"צ[41]:

בתחלת פ' ברכה מדובר בלוחות הראשונות: "הוי' מסיני בא גו'", וע"ז נאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", מורשה ל' ירושה[42], היינו שניתנה ובאה בירושה, בדרך ממילא ולא ע"י עבודה ויגיעה[43]. והסיום דפ' וזאת הברכה (שהכל הולך אחר החתום[44]) הוא "לעיני כל ישראל", שקאי על שבירת הלוחות[45], "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנא-

37) זח"א קכט, ב.
38) ראה תניא פי"ד.
39) יומא פו, ב. וראה בארוכה דרך מצותיך קצא, א.
40) ראה אוה"ת שם (ע' א'תשפ): והנה בחי' זכיות אלו הם זכיות אחרים שלא כענין זכיות דצדיקים כלל.

41) ראה עד"ז לקו"ש ח"ט ע' 242 ואילך.
42) ראה לקו"ת פרשתנו צד, ד. וב-הנסמן שם.
43) להעיר שקטן משיתחיל לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה גו' (סוכה מב, א. הל' ת"ת לאדמו"ז הפ"א).
44) ברכות יב, א.
45) ספרי ורש"י ס"פ ברכה.

מר[46] אשר שברת ישר כחך שבררת"[47], שבזה מרומז עילויים של הלוחות האחרונות לגבי לוחות ה' ראשונות (שלכן אמר לו ישר כחך ששברת), כי דוקא ע"י שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיני כל ישראל, פעל בכל ישראל (גם באלו שלא חטאו בעגל) עבודת התשובה — עבודה בכח עצמו.

וכאשר נתקבלה תשובתם במילואה, אז נתן להם הקב"ה את הלוחות שניות, שבזה הראה לעין כל שהוא ית' קבל תשובתם ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם[48] ונתן להם לוחות שניות, היינו שגם בתורה תהי' העבודה ויגיעה — לימוד התורה בכח עצמו.

וכאשר באים לשמע"צ לאחר ז' ימי הסוכות, הזמן שכל ההמשכות נקלטות בפנימיות[49], וגם בחי' התורה שנתנה בלוחות שניות, הרי אז באה השמחה האמיתית והשלימה בלימוד האדם בתורה בכח עצמו[50].

---

46) תשא לד, א.

47) פרש"י ס"פ ברכה. וראה לקו"ש שם ש"ל ש„ישר כחך ששברת" נאמר לא בעת שבירת הלוחות, אלא כשנצטוה על הלוחות שניות „אשר שברת". ורש"י מביא (ומגלה) זה („ישר כחך ששברת) רק בסיום וזאת הברכה, כי רק או נתגלה העילוי שבא ע"י שבירת הלוחות.

48) פרש"י תשא לב, יא.

49) ראה לקו"ש סוכות פת, ד. אוה"ת שם ע' אתשפט. ובכ"מ.

50) ראה אוה"ת שם (ע' אתשפו ואילך. וראה גם לקו"ת ברכה צו, א) שביוהכ"פ וז' ימי הסוכות (שהוא ענין ז' ימי ה' ולכן לאחר סיום התורה „לעיני כל ישראל", מתחילין לקרות תיכף „בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כי ע"י עבודת האדם בלימוד התורה בכח עצמו (ועד"ז — בעבודת הבע"ת שהיא בכח עצמו ובבחי' התחדשות ממש) נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית[51] שהוא מוסיף ומשפיע כביכול במעשה בראשית[52] — כי שותפות בשלימותה היא כששני הם שותפים שווים לגמרי. ולכן ה' צדיק שעבודתו היא רק לגלות מהכח אל הפועל (הן הכחות שלו, והן בה' דירה שעושה בעולם) אין ה„שותפות" בשלימותה — שהרי הקב"ה בורא

משתה שאחר „ביום חתונתו" שביוהכ"פ) גילוי בחי' התורה שבלוחות האחרונות הוא בבחי' מקיף בלבד — קדושין וחופה, ובשמע"צ הוא „גמר יום חתונתו . . ולכן אז שייך השמחה מהתורה שגמשכת ומתפשטת בפנימיותם".

וראה אוה"ת שם (ע' א'תשעג) שזהו ע"י התשובה דוקא שלכן בלוחות הראשונות בשבועות לא נתקיימה הקליטה, „אח"כ ע"י התשובה נתנו הלוחות אחרונות ביוהכ"פ והם נתקיימו וזהו ענין הקליטה דשמע"צ".

51) ראה שבת י, א. קיט, ב. סור ושו"ע אדמוה"ז או"ח ר"ס רסח.

52) ועד"ז בתורה שארז"ל (ב"מ נט, ב) נצחוני בני נצחוני. וכאשר מתחיל ללמוד התורה עוה"פ אחר שסיימה הרי הלימוד הוא באופן נעלה יותר, ועוד שישראל מוסיפין * ומשפיעין ** בתורה. וראה לקו"ש שם ס"ד ובהערה 46 שם.

---

*) וחיוב הוא „לאפשא להי" (זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד).

**) שלכן בכ"מ נקראו התורה כלה וישראל חתן (ראה לקו"ת תצא לז, סע"א. ברכה צג, ד ואילך).

ומהווה מאין; אבל כשעבודתו היא בכח עצמו, הבע"ת שעבודתו היא התחדשות ממש בהבריאה, כנ"ל, ועד שעושה מדבר הפכי דבר הרצוי — מעולם דלא "הניין לי" (להקב"ה) עו־שה עולם ד"הניין לי" — עי"ז נעשה דומה לבורא — שותף בשלימות להקב"ה, ובורא "שמים וארץ "חד־שים" שנרגש בהם ש"ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", ומסיי־עין" להאדם למלאות שליחותו וע־בודתו בעולם.

(משיחת יום שמח"ת תשל"ג)

---

53) ב"ר פ"ג, ז.

54) להעיר מב"ר פצ"ח, ג: מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות, ובאוה"ת בראשית (רנח, ב) — וקאי על כל בנ"י.

55) נוסח התפלה דר"ה.

56) ראה ג"כ לקו"ת סד"ה ה' לי בעוזרי.

וזאת הברכה ב

א. כמדובר כמ"פ [1] — מזה שכ' הרמב"ם [2] (ועד"ז בגמרא [3]) בנוגע ל־קריאת פ' וזאת הברכה בשמח"ת: „ולמחר קורין וזאת הברכה", כהמשך וכסיום קריאות התורה במועדות — „משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בכל מועד ענינו" — משמע כי השייכות ד„וזאת הברכה" ליו"ט ה־אחרון של חג היא [לא רק לפי „שהיא סוף כל המועדות" [4] או „כדי לסמוך שמחת התורה שזכו לסיימה לשמחת החג" [5], או „כדי לסמוך ברכת המלך שלמה לברכת משה" [6], אלא] לפי ש־פרשת וזאת הברכה היא „ענין ה־מועד" [7] שנקראת בו.

ב. והנה הי' אפשר לבאר ע"פ הידוע שבשמע"צ (שאז עושים שמחת תורה [8]) היא הקליטה [9], שאז נקלטות בפנימיות כל ההמשכות דר"ה (וה־חודש בכלל). ומכיון שעיקרו ותוכנו של ר"ה הוא מה שישראל מכתירים את הקב"ה למלך עליהם, כמארז"ל [10] „אמרו לפני מלכיות כו' כדי שתמ־ליכוני עליכם", הרי מובן שמעיקרי הענינים דשמע"צ ושמח"ת היא קליטת המשכה זו ד„תמליכוני עליכם", ש־נמשכת בגילוי ובפנימיות בשמע"צ כו' [11].

ועפ"ז יש לבאר בפשטות השייכות דשמח"ת למש"כ [12] בפרשתנו, מש"כ „ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", שבזה ב' ענינים: „ויהי בישורון מלך", הוא בחי' תמליכוני עליכם, המשכת בחי' מלכותו ית' [13]; ו„בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", הוא „שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד" ואין בהם התחלקות דראש ורגל [14].

---

1) ראה לקו"ש ח"ט ע' 237 ואילך, לעיל ע' 156 ואילך.

2) הל' תפלה פי"ג ה"ח ואילך.

3) מגילה לא, א.

4) ר"ן מגילה פ' בני העיר (הובא בתוי"ט מגילה שם).

5) מח"ו סי' שפה.

6) מח"ו שם. אבודרהם סדר תפלת סוכות.

7) וראה בלקו"ש שם כמה עניני שייכות.

8) ראה לקמן הערה 17.

9) ראה לקו"ת שמע"צ פה, ג. פח, ד. אוה"ת שם ע' א'תשפט. ובכ"מ.

10) ר"ה טז, סע"א. ובל' הרס"ג הענין הראשון (בתק"ש דר"ה) „אנו ממליכים עלי־נו את הבורא ביום זה" (אבודרהם. טעמי התקיעות). וראה ד"ה יו"ט של ר"ה תש"ג.

11) ראה לקו"ת סוכות פב, סע"ג: „וזהו עצרת . . להיות לכם למשמרת לכל השנה קבלת מלכותו ית' . . והייגו כמ"ש שום תשים עליך מלך". ובריש ע"ד שם. ובקיצור לס"ד שם. וראה גם שם פז, סע"ג (במ"ש ביום השמיני (שהוא שמ־ע"צ) שלח את העם — דאין מלך בלא עם). צז, ד. אוה"ת בהוספות לשמע"צ ס"ע א'תתקמו. ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ה פכ"ו. ובכ"מ.

12) לג, ה.

13) וראה פרש"י עה"פ: תמיד עול מלכותו עליהם.

14) לקו"ת ר"פ נצבים בביאור הכתוב ויהי בישורון מלך.

וכתוב זה אי"ז רק פסוק (ופרט) אחד בהסדרה, כ"א זוהי הקדמה ו„כלי" לכל הברכות שלאח"ז, שהן (עיקר התוכן ו)שם

וב' ענינים אלו תלויים זב"ז[15], כי בעבודה זו דתמליכוני עליכם שווים כל ישראל: מכיון דתמליכוני עליכם נעשה ע"י ביטול וקב"ע מלכות שמים, הרי באם ישנו בזה חילוק בין הסוגים דראשיכם גו' שואב מימיך — אי"ז ביטול גמור וקב"ע מלכות שמים שלי־מה[16].

וכדוגמת הכתרת מלך בו"ד, שהיא ע"י ביטול העם, בשלימות הביטול, בעת ההכתרה, שווה בביטול זה שר גדול ואיש פשוט. באם ירגיש השר מציאותו, יהא חסר בביטולו להמלך. וההבדלה בין שר ואיש פשוט באה רק לאחרי שכבר נעשה מלך וגוזר גזירות, שאז ישנם חילוקים באופן קיום הגזירות (אבל לא בעת ההכתרה).

וב' ענינים אלו מרומזים גם בשם שמיני עצרת[17], שמהפירושים בזה:

א) עצרת (תהי' לכם) ל' מלכות וממ־שלה[18], ב) „כנישין תהי לכון", כפי' התרגום[19], „היינו התאספות והתקב־צות, שכל בני ישראל יתקבצו כולם להכלל במקום אחד במקורם ושרשם"[20]. שהן ב' הנקודות ד„ויהי בישורון מלך" — בחי' מלוכה, „בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", קיבוץ והתכללות כולם יחד, אשר הא בהא תליא, כנ"ל[21].

ג. אמנם עדיין צלה"ב: שמע"צ היא הקליטה דכל עניני חודש תשרי, ועיקר ענינו של שמע"צ ושמח"ת הוא שמחה, ובמה מתבטא בהשמחה דשמ־ע"צ ושמח"ת ענינו של ר"ה דוקא, יותר משאר עניני חודש זה.

והביאור בזה:

ענין תמליכוני עליכם בא לידי ביטוי בהתאחדות והתכללות שכל ישראל שוין בהן כנ"ל[16], וכמו שנאמר בנוגע לר"ה „אתם נצבים היום כלכם רא־שיכם שבטיכם גו'" שכולם הם לא־חדים כאחד[21]. וגילוי בחי' זו הוא דוקא בשמע"צ ושמח"ת, שענינו הוא

כל הסדרה „וזאת הברכה", כי הכלי לברכה הוא כולנו כאחד דוקא, „בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" — ראה לקו"ש ח"ט ע' 235 ואילך.

15) ראה פירש"י בהכתוב בסופו, וב־גו"א.

16) וראה אוה"ת ברכה (ס"ע א'תתנ ואילך. ס"ע א'תתסב. א'תתסו ואילך) בבי־אור כ' הנ"ל דבחי' ויהי בישורון מלך מקיף הכללי כו' נמשך ע"י בהתאסף ראשי עם (יראה וקב"ע ו)התכללותם כולם יחד. ושיי־כותו לשמח"ת.

17) ואף דקריאת וזאת הברכה היא בשמח"ת ולא בשמע"צ — ראה לקו"ש שם ע' 226. שלכן נאמר בזה הל' „למחר קורין וזאת הברכה" ולא כבשאר יו"ט שני שנאמר „בשני קורין" — מזה שבא"י קורין וזאת הברכה בשמע"צ ודלא ככל יו"ט שקורין בא"י הקריאה דיו"ט ראשון מוכח ששמח"ת וקריאתה שייכות גם לזה שהוא יו"ט שני דשמע"צ — ראה בלקו"ש שם שוה"ג להערה 12. לקו"ש שם ע' 237 הערה 7, 10. וכדמוכח גם מזה שברוב הדרושים מבואר הטעם ששמח"ת הוא ביום שמע"צ מצד ענינו של שמע"צ (לפי שאז היא הקליטה, וכיו"ב) — ראה לקו"ת ד"ה ביום השמע"צ הא' בסופו (פד, ג). והשני (פה, ג). ד"ה תורה צוה ס"ג (צד, ד). אוה"ת ד"ה ביום השמע"צ (ע' א'תשעט). ובכ"מ.

18) ראה זח"ג רנו, רע"ב. אוה"ת שמ־ע"צ ע' א'תשעו ואילך. ס"ע א'תתקמז.

19) עה"פ פנחס כט, לה.

20) לקו"ת רד"ה ביום השמע"צ (פד, ד). וראה אוה"ת שם ע' א'תשעח. ועוד.

21) לקו"ת ר"פ נצבים.

קליטה וגילוי, אלא שבר"ה הגילוי הוא בתנועה דביטול וקב"ע ובשמע"צ ושמח"ת מתגלה הוא בהיחוד והת־כללות דכל ישראל בתנועה ד"שמחה" (שענינה גילוי [22]) — כי דוקא בשמ־ע"צ ושמח"ת מנהג ישראל הוא דכל ישראל שמחים בזה בשוה, בלי חי־לוק [23].

[משא"כ ענינו של יוהכ"פ אף ש־שרש ענין הכפרה הוא מצד עצמותו ית' שלמע' מהתחלקות, ועד"ז הוא בנפש שבא מצד עצם הנשמה [24], מ"מ הכפרה עצמה היא בכאו"א לפי ענינו ועונותיו הפרטיים] *[24].

ד. והביאור: שלש רגלים ענינם הוא "מועדים לשמחה", אלא שבענין זה שמע"צ ושמח"ת מיוחדים הם. כי בכל הג' רגלים השמחה קשורה במצות היום או בעניניו של יום: בפסח — לפי שהוא "זמן חרותנו"; בשבועות הוא "זמן מתן תורתנו"; וגם בסוכות ש־הוא "זמן שמחתנו" קשורה השמחה במצוות נטילת ד' מינים וישיבה בסו־כה, כפשטות הכתובים [25]; ואילו ה־שמחה דשמע"צ ושמח"ת אינה קשורה במצוה וענין מיוחד, כ"א שאז הוא ענין השמחה עצמה.

ומכיון שהיא שמחה בלי שייכות למצוה מיוחדת כו', הרי מובן שה־שמחה היא למע' ממדידה והגבלה ד־שאר המועדים [26].

ולכן מנהג כל ישראל שדוקא בה־שמחה דשמע"צ ושמח"ת שמחים בזה כל ישראל בשוה בלי כל חילוק.

דבהשמחה דסוכות, מכיון שהיא שיי־כת למצות היום, הרי השמחה מוגבלת לפי אופן וערך המצות. ומכיון שישנם חילוקים בקיום המצוות דד' מינים וסוכה (כגון מה שאנשים מחויבים בזה משא"כ נשים וכו'), הרי מובן שעד"ז ישנם חילוקים בהשמחה ה־שייכת למצות אלו.

וגם שמחת ביה"ש, שעלי' אמרו "מי שלא ראה שמחת ביה"ש לא ראה שמחה מימיו" [27], הנה מאחר שהיא שייכת לחגה"ס ולניסוך המים שבו [28], ישנם בזה כמה חילוקים: דרק

---

22) לקו"ת סוכות עט, ד. ובארוכה בד"ה שמח תשמח תרנ"ז בתחילתו.

23) ראה לקמן הערה 30.

24) ראה לקו"ש ח"ד בשיחה ליוה"כ ובהנסמן שם.

*24) ועפ"ז יל"פ מה שאומרים ד"שמ־ע"צ ור"ה משתוים בכמה ענינים כוללים ויחודים עליונים כו'" (המשך תרצ"ה שם. היום יום ע' צח), ולא נאמר שמשתתה ליוהכ"פ (אף שיוהכ"פ הוא הגמר והשלימות דר"ה).

25) ראה אמור כג, ד ואילך. סוכה מג, ב. פרש"י ד"ה לולב שם (ד' מינים — לשמחה). ובירושלמי סוכה פ"ג הי"א שנוי' במחלוקת. ראה טז, יא (— שבועות). שו"ע אדמוה"ז סי' תצד סי"ח מרש"י פס־חים סח, ב ד"ה דבעינן. ראה שם יג־יד (— סוכות). אבל ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ב (שמחת שלמים). וראה תו"ת שם פסוק יב. טו.

26) ולהעיר דנק' שמיני עצרת שהוא למעלה מז' ימי ההיקף שבחגה"ס. ומובן שעד"ז הוא בנוגע להשמחה שהיא למעלה מהגבלה (ראה לקו"ת פט, סע"ב. אוה"ת ע' א'תשצג). אבל צ"ע ממש"כ בתו"ש ע' 34.

27) משנה סוכה נא, א.

28) ראה רמב"ם פ"ח מהל' לולב הי"ב. ולהעיר שבהמשך לשמחת ביה"ש מבאר הרמב"ם שם בהל' טו "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה כו'".

„חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים", אבל כל העם האנשים והנשים באים לראות ולשמוע[29].

משא"כ בשמע"צ ושמח"ת, השמחה היא למע' ממדידה והגבלה, ולכן גם אין הגבלות בנוגע לאלו השמחים בשמחה זו, וכלשון הפיוט: אגיל ואשמח בשמח"ת כו' אברהם שמח בשמח"ת יצחק כו' שלמה שמח ב־שמח"ת. ומנהג ישראל שכל ישראל, אנשים ונשים וטף שמחים בשמחת תורה[30].

ה. והנה ידוע דבכדי שתהי' הת־אחדות והתכללות דכל ישראל, הוא ע"י ביטול כאו"א ממציאותו, וזה מת־בטא גם בהביטול והעדר ההתחלקות שבכ"א, בהשמחה דשמח"ת —

דכשם שהוא בנוגע לכלל ישראל, שאף שישנם חילוקי מדרי' בישראל, מבחי' ראש עד בחי' רגל — מרא־שיכם שבטיכם עד שואב מימיך — מ"מ מתבטלים הם ממציאותם הפר־טית וכולם שמחים בשוה בשמע"צ ושמח"ת; כן הוא בכל אחד מישראל בפרט, שבשמח"ת צריך להיות אצלו בחי' ראש ורגל שלו בהשוואה[31].

היינו, שגם הראש, שעניניו בכללות הוא הבנה והשגה, הנה בשמע"צ ושמ־ח"ת יש בו בחי' ביטול וקב"ע דבחי' רגל[32]. וזה מתבטא בענין הריקודים בשמע"צ ושמח"ת כמנהג ישראל, ש־הריקוד הוא ברגלים ובאופן[33] שעל ידם „רוקד" כל הגוף וגם הראש.

ו. ועפ"ז יובן דב' נקודות הנ"ל בשמיני עצרת, בחי' מלוכה — „ויהי בישורון מלך", והתכללות כולם יחד — „בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" שתלוים זב"ז, כנ"ל, לא רק ישנן בשמע"צ ושמח"ת, אלא שהן גם באות לידי גילוי בהשמחה וה־ריקודים דשמח"ת.

וביתר ביאור: שלילת ההתחלקות בעם ישראל בשייכות לעבודת תמלי־כוני עליכם היא (נוסף על המבואר לעיל מצד שלימות ביטול העם ה־מכתירים את המלך) גם מצד בחי' ודרגת המלך:

לאחרי שכבר נעשה מלך וגוזר גזי־רות, הרי כשם שגזירותיו שונות הן, ובמדרי' חלוקות, כמו"כ שונים הם וחלוקים המקיימים את הגזירות (קטן או גדול, עבד או שר וכו'). אבל בבחי' „תמליכוני" (שהיא לפני ולמע'

29) ראה משנה שם. רמב"ם שם הי"ד.

30) ראה סידור שער הסוכות בסופו (רסט, ב): „ושמחת ההקפות לפי שהיא שמחת ס"ת עצמה גבוה היא הרבה גם מ־בחי' שמחת ביה"ש * וכל ישראל ראויים לה". וראה גם לקו"ת ברכה צד, ד: „וזהו שמחת תורה שכולם הם בשמחה הנ"ל מי שהוא בבחי' עבד לבד השמחה אצלו גדולה ביו־תר". וראה רד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה. ד"ה הנ"ל תש"ו בסופו.

31) ראה לקו"ת שם (צד, ג ואילך.

*) וראה גם לקו"ת סוכות פ, ג.

ובכ"מ) דכל הג' מועדים נק' רגלים „לפי שבו מעלה ומטה שוין ממש". וי"ל דעיקר הגילוי הוא בשמע"צ ושמח"ת.

32) ולכן מצינו בשמע"צ שצ"ל קב"ע מלכות שמים (כהובא בהערה 11). ואדרבה בשמע"צ היא התחלה דפנימיות שהיא בחי' קב"ע, אלא שבשמע"צ השמחה צ"ל מכוסה בקב"ע (לקו"ת שמע"צ פב, ד ואילך. תו"ש ע' 33 ואילך. וראה סה"ש תש"ב ע' 6).

33) משא"כ טיפוח בידים ורקידת רג־לים כשהוא יושב.

מבחי' זו שיגזור עליהם גזירות) — זה שייך להמלך עצמו, והמלך אחד הוא;

וכשם שבדרגת המלך שפועלים בו ההכתרה אין שום התחלקות, כן באלו הפועלים את ההכתרה "תמליכוני עלי־כם" הם למע' מהתחלקות — "לאחדים כאחד".

ועד"ז הוא בעילוי השמחה דשמע"צ ושמח"ת על כל ימי הסוכות:

בז' ימי הסוכות, להיות שהשמחה אז שייכת וקשורה למצות, גזירות המלך — ישנה בזה התחלקות; אבל בהשמחה דשמע"צ ושמח"ת שאינה ש־ייכת למצות, אלא שהיא בחי' תמ־ליכוני עליכם דר"ה שבא לידי גילוי בשמע"צ ושמח"ת [33] בקו השמחה [34] — בזה אין התחלקות — "יחד שבטי ישראל".

ז. אמנם ע"פ הנ"ל, שהשמחה ד־שמח"ת היא למע' ממדידה והגבלה אשר לכן אין הגבלה באלו השמחים בה — למה נקראת בשם "שמחת תורה", שמורה כי השמחה קשורה ומוגבלת לפי התורה, ולהתורה לכאו' יש מדי־דה, דמזה גופא שנאמר [35] "ארוכה מ־ארץ מדה ורחבה מני ים", משמע שהיא בגדר מדידה אלא שמידתה היא ארוכה מארץ וכו' [36]?

וע"פ תורת הבעש"ט [37] אשר שמו של כל דבר אשר יקראו לו בלה"ק זהו קיומו של הדבר, צ"ל אשר ה־שמחה הבלתי מוגבלת דשמח"ת נר־מזת היא בהשם "שמחת תורה".

והביאור בזה: ב"שמחת תורה" יש שני פירושים: א) ישראל שמחים ב־תורה [38] ב) התורה עצמה שמחה [39], והיינו שישראל משמחין את התורה [40]. ומכיון שב' הפירושים הובאו בתורה, תורת אמת, מובן שב' העניינים ישנם בשמח"ת, ושייכים ותלויים זב"ז. שזהו מהפירושים ב"זמן שמחתינו" ל' רבים, שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה עצמה שע"י ישראל.

ומאחר ששמח"ת שייכת לכאו"א מ־ישראל, כי כל ישראל, גם אנשים פשוטים, נשים וטף שמחים בה, צריך שיהי' הטעם מובן גם לאיש פשוט.

והנה בפשטות, הטעם הוא כפירוש הב': בכדי לשמוח בתורה שעניגה — ללמוד אותה ולהבינה ולהשיגה — צריך תחלה ללומדה ולהבינה כו' ואז לשמוח בה ולפי ערך הבנתו והשגתו, אבל בשמח"ת שבעת ההקפות אין לומדים בתורה ואדרבה רק מקיפים בתורה וכפי שהיא כרוכה ומכוסה ב־מפה, לכאו' אין מקום כ"כ לשמוח בתורה. ושמח"ת פירושה — שהתורה שמחה, וגילוי השמחה וגודל השמחה

---

34) ראה המשך תרצ"ה שם.

35) איוב יא, ט.

36) ראה רד"ה לכל תכלה תרצ"ט.

37) או"ת להה"מ ס"פ בראשית ד, סע"ב ואילך. שעהיוה"א פ"א. לקו"ת בהר מא, ג (ובהנסמן שם). ובכ"מ.

38) כפשטות הענין דשמח"ת ד"שמ־חין . . לגמרה של תורה" (רמ"א או"ח סתרס"ט. וראה גם טור שם).

39) ראה לקו"ת פו, רע"א: "שמחת"ת דהיינו שהתורה תהי' שמחה". צו, א: "ולכן הוא שמח"ת שהתורה עצמו שמחה מגילוי זה".

40) סה"מ תרצ"ט ע' 68, 72. ד"ה להבין ענין שמח"ת שם (בתחילה ובסוף). וראה גם זח"ג רנו, ב.

(הקפות [41], ריקודים) — בכ"ז זקוקה תורה שישראל יקיפו אתה וירקדו אתה שע"ז מגלים השמחה ומגדילים שמחת התורה [42].

ח. והענין הוא: תורה מצ"ע שייכת היא למדידה והגבלה, כנ"ל, ולכן מצ"ע גם השמחה והריקודים שייכים למדידה והגבלה. אבל ע"י ישראל, ששרשם (מחשבתן) של ישראל קדמה (לכל דבר גם) לתורה [43], הנה ע"י שנתגלה בישראל שרשם (שלמע' מהתורה) ש־הוא בל"ג — ע"י שמחה שפורץ גדר — עי"ז ממשיכים השמחה בל"ג גם בהתורה [44].

[וע"ד דאי' בספר הבהיר [45] שדוד הי' מחבר תורה שלמע' בקוב"ה, היינו שהמשיך בהתורה בחי' א"ס שלמע' מהתורה. ומצינו אופן שמחתו — ש־"דוד הי' מפזז ומכרכר בכל עוז לפני הוי'" [46] — בלי מדידה והגבלה — כטענת מיכל בת שאול].

ט. אמנם: לפי"ז צריך להבין: מ־כיון ששרש נשמות ישראל הוא למע' מהתורה, אשר לכן ישראל בכוחם לשמח את התורה (כפי' הב') — איך באה שמחה למעלה ממדידה והגבלה בישראל ע"י התורה (כפי' הא')?

והביאור: אף ששרש נשמות ישראל הוא למעלה משרש התורה, מכל מקום כמו שנמשכו למטה ישנו הפרש גדול בין תורה לנשמות: ה־תורה גם כפי שהיא למטה — "אור־רייתא וקוב"ה כולא חד" [47], שהיא נמשכת מן העצמות בבחי' יחוד עם העצמות; אבל נש"י נתהוו באופן להיות מציאות בפ"ע, וכמשל הבן ש־הוא ממהות האב ומ"מ הוא נעשה מציאות בפ"ע, נבדל מהאב [48].

ולכן הדרך שנש"י בהיותן למטה מתקשרין בקוב"ה הוא ע"י שמתקש־רין עם אורייתא [49], תורה היא הממוצע שעל ידה מתחברין ישראל בקוב"ה [50]. אמנם לאח"ז מתגלה בישראל שרשן למעלה שהוא למע' מהתורה [51], וממ־שיכים בחי' זו בתורה.

ועפי"ז תתבאר השייכות של ב' ה־פירושים בשמח"ת וקישורם זב"ז: מ־תחלה שמחים ישראל בהתורה, ועי"ז מתקשרין באורייתא, וע"י אורייתא מתקשרין בקוב"ה, ונתגלה בהם שרשן

---

41) סובב, ולא בקו ישר (וראה תורת שלום בתחלתו).

42) ראה גם דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר (הובאו בלקו"ש ח"ד בשיחה לשמח"ת (ע' 1169)).

43) ב"ר פ"א, ד. וראה לקו"ת שה"ש יט, ב־ג. המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו' במדבר סיני. ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה (פכ"ז). ועוד.

44) ע"ד המשכת ישראל בתורה ע"י שברכו בתורה תחלה (לקו"ת מסעי צא, ד. ראה כט, ג).

45) ראה וח"ג רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א.

46) ראה ש"ב וא"ו, סז. שם, כב. רמב"ם סוף הל' לולב.

47) ראה בהנסמן בסה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.

48) ד"ה וידבר גו' במד"ס שם בסופו. תש"ה שם. סה"מ ה'ש"ת שם. ועוד.

49) ראה וח"ג עג, א.

50) ה'ש"ת שם. בד"ה עוטה אור ה'ש"ת שם. ועוד.

51) המשך תרס"ו שם.

וישראל משפיעים בחי' זו בתורה, ועי"ז משמחין אותה[52].

וזהו גם מה שאומרים פסוקי תורה קודם הקפות ש"מביאים טעמים על השמחה דשמע"צ ושמח"ת" (שהוא כמו פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות)[53] — קודם הקפות, שאז הוא עיקר השמחה והריקודים דשמח"ת, מביאים טעמים על שמחה זו מפסוקי תורה, היינו ש־ע"י פסוקי תורה אלו בגדלות הוי' וגדלות ישראל נתגלה ונרגש אצלו השמחה בל"ג כנ"ל, עד שהולך ומקיף ומרקד עם הס"ת.

52) ראה לקו"ת שמע"צ פה, ג. או־ה"ת הנא ע' תתקעו. תש"ה שם בסופו.
53) סד"ה לעושה נפלאות גדולות תש"ד.

י. ומזה מובן שהשם "שמחת תו־רה", בפירושו שהשמחה שייכת לתורה, אי"ז סתירה להנ"ל, שהשמחה למע' ממדידה והגבלה ושייכת לכאו"א מ־ישראל בלי התחלקות, אלא אדרבה: מכיון ששמחה זו באה ע"י שמחתם והתקשרותם לתורה, שעי"ז נתגלה ב־ישראל שרשם — מצ"ז דוקא נעשה שמחה בל"ג, וגם "יחד שבטי ישראל", שכולם שמחים בשוה, כי מצד שורש נפשם כולן מתאימות ואב א' לכולנה, וכל ישראל הם אחים ממש[54].

(משיחת ליל שמח"ת תשל"ד)

54) תניא פל"ב.

הוספות

שיחות ומכתבים

מ פ ת ח

ה' מנחם־אב 173
ט' מנחם אב 185
ואתחנן 186
חמשה עשר באב 206
כ"ף מנחם אב 208
עקב 211
ראה 248
אלול 261
שופטים 276
תצא 301
ט"ו־ח"י אלול 310
ח"י אלול 347
תבוא 355
נצבים 361
ראש השנה 364
עשרת ימי תשובה 380
יום הכפורים 384
מחרת יוהכ"פ 400
י"ג תשרי 401
חג הסוכות 415
שמיני עצרת ושמחת תורה 442

ה' מנחם אב

א.

בקשר למה שדובר (בההתוועדות דיום ג' שהוכפל בו כי טוב ער"ח מנ"א) ע"ד השתדלות מיוחדת לסיים מסכתות במשך ט' הימים שמר"ח מנ"א — וכן ע"ד לימוד בתורת האריז"ל ביום ההילולא שלו (אשר יום זה (ד' מנ"א) הוא ערב יום ההילולא שלו, ובפרט — שעתה כבר לאחר חצות היום[1], ובזמן רעווא דרעווין[2]).

— הנה בלקוטי הש"ס להאריז"ל[3] מבאר מרז"ל „ת"ח*[3] אין להם מנוחה כו'" שבסיום מס' ברכות (מס' הראשונה שבש"ס) — ועד"ז בסיום מס' מו"ק[4], שע"פ ביאור זה יתיישבו כמה קושיות ודיוקים שבמאמר זה, כדלקמן.

* * *

א. איתא בסוף ברכות*: „אמר רבי חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר[5] ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון".

והקשה המהרש"א: הרי „עוה"ב שזוכין לו הת"ח הוא כולו מנוחה כמ"ש[6] ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי כו'" — וא"כ איך אפ"ל ש„ת"ח אין להם מנוחה כו' ולא בעוה"ב"?

גם צלה"ב: לפני זה המאמר („ת"ח אין להם מנוחה וכו'") איתא שם: „היוצא מבית הכנסת ונכנס לביהמ"ד ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני שכינה (וגם זה נלמד שם מאותו הכתוב וכדמסיים) שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון" — ומזה שאומר „היוצא" סתם, היינו אף מי שאינו ת"ח[7],

---

1) דשייך ביותר ליום שלאחריו — דלכן א"א תחנון במנחת ער"ח וכו'.

2) דשייך לרזי דרזין דאורייתא — תורת האריז"ל.

3) הובא גם באגה"ק סו"ס יז. ועוד.

*3) בשל"ה בהקדמה (יז, א). עמק המלך שער הדיקנא פ"ח (סא, ג). ועוד. אוה"ת ואתחנן (ע' סז), המשך תרס"ו (ע' יב): צדיקים אין להם כו'. נתבאר בארוכה לקמן ח"ב.

4) סיום שמותר לעשותו גם בת"ב.

*4) בבבלי אבל לא בירוש' (אף שהובא מרז"ל עד"ז בירוש' שביעית ספ"ד). וביארו באחרונים שי"ל — שבבבלי הודגש יותר הענין דילכו מחיל אל חיל שהיו עולים אח"כ ללמוד תורה בא"י ועד שר"ז התענה מאה תעניות כו' (ב"מ פה, סע"א).

5) תהלים פד, ח.

6) סוף מס' תמיד.

7) הלשון במס' מו"ק היא „כל היוצא מבית הכנסת לביהמ"ד ומביהמ"ד לביהכ"נ". ולכאורה י"ל הכוונה: שלומד בביהמ"ד כל היום עד שבא זמן תפלה ואז הוא יוצא מביהמ"ד לביהכ"נ (ויוקשה ענין ד„כל" היוצא — נוסף על הדוחק גדול לומר שמדבר רק בזה שתורתו אומנתו!). אבל במס' ברכות — שאינו מוסיף ומביהמ"ד לביהכ"נ — משמע שמדבר גם בבעלי עסק.

וכן מוכרח בשו"ע אדה"ז סקנ"ה, שמביא מאמר זה [„וכל היוצא מביהכ"נ לביהמ"ד כו'"] בהמשך למ"ש לפנ"ז „לקבוע אותה מיד אחר התפלה קודם שילך לעסקיו". ועפ"ז יל"פ במו"ק הוא"ו ד„ומביהמ"ד" — וא"ו המחלק (במקום או). ועייג"כ פרש"י שם.

מוכח שגם הכתוב „ילכו מחיל אל חיל וגו'" (שמני' ילפינן) אינו מדבר דווקא בת"ח — וא"כ מנ"ל ללמוד (במאמר השני) מפסוק זה כי רק ת"ח אין להם מנוחה כו'?

ב. והנה מאמר זה איתא (כנ"ל) גם בסוף מס' מו"ק — בשינוי לשון: „ת"ח אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון".

ושינוי זה הוא שינוי בתוכן הענין:

(ת"ח אין להם מנוחה) אפילו לעוה"ב — משמעותו, שמובן ופשוט הוא שאין להם מנוחה בעוה"ז, אבל צריך הודעה וראי' מקרא שאין להם מנוחה אפילו לעוה"ב: משא"כ במס' ברכות, שמהל' „אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר כו'" מוכח כי החידוש הוא גם בזה שאין להם מנוחה בעוה"ז.

ג. והנה על המאמר (שבמס' ברכות) „ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב וכו'", כתב בלקוטי הש"ס להאריז"ל*7, וז"ל: הענין כי בעולם שלאחר המיתה ת"ח עוסקים בתורה ועולין ממדריגה למדריגה ומישיבה לישיבה כי אפילו מרע"ה בכל יום ויום עולה ומשיג יותר כי כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף. וז"ס יצא אדם לפעלו[8] ר"ל[9] לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז כי כשיצא האדם מעוה"ז יוצא תחילה לפעלו ר"ל לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז ואח"כ לעבודתו[10] שהוא עובד שם וטורח עדי ערב ר"ל שיגמור העוה"ז הדומה לערב כי לעתיד אחר התחי' יהי' להם מנוחה ומלאה הארץ דעה כל אחד לפי מדריגתו[11]. עכ"ל בהנוגע לענינו.

ועפ"ז סרה קושיית המהרש"א, כי ב' זמנים שונים הם: מה שאמרו ת"ח אין להם מנוחה בעוה"ב כוונתם למשך הזמן עד „שיגמור עוה"ז"; ומה שנאמר „ליום שכולו שבת ומנוחה כו'" המכוון הוא „לעתיד אחר התחי'".

ד. וע"פ הביאור בלקוטי הש"ס שם יובן ג"כ מה שאמרו „ת"ח אין להם מנוחה כו'" — כי הענין ד„יצא אדם לפעלו", שפירושו הוא „לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז" שייך רק [בזה שתורתו אומנתו, ועכ"פ] בתלמיד חכם. משא"כ לימוד התורה של בעלי־עסקים, שאינו באופן ד„פעלו".

ואף שגם בבעלי־עסקים עבודתם את ה' צריכה להיות בתמידות [„וכל

---

*7) כו"כ ענינים ישנם בכתבי האריז"ל שהם (גם) ע"ד הפשט. וראה ל"ת להאריז"ל פ' ואתחנן בטעמי המצות שהאריז"ל מרוב גודל חריפותו הי' מעין ו' דרכים בהלכה, וא' ע"ד הסוד.

8) תהלים קד, כג.

9) ראה תנחומא (באבער) עה"פ. זח"א קפב, רע"א.

10) צ"ע ענין עבודה זו.

11) כנאמר בקרא (ירמי' לא, לג) מקטנם ועד גדולם שיהיו קטנים וגדולים. וראה רמב"ם בסופו.

מעשיך יהיו לשם שמים" ו(יתירה מזו) "בכל דרכיך דעהו"[12]], הרי בג"ע דלשם יוצא האדם מעוה"ז שייך רק פעלו דעסק התורה[13] ולא הפעולה דקיום המצות (כ"א רק קבלת שכרם). ועסק התורה באופן של "פעלו" הוא במארי תורה — בתלמידי חכמים דוקא.

ה. שינוי הלשון והענין שבין מס' ברכות למס' מו"ק — יובן בהקדים הידוע[14] שבעלי' ממדריגה למדריגה — "אין להם מנוחה"[15] — שני אופנים:

א) שהמדריגה העליונה, עם כל העילוי שבה, יש לה ערך להמדריגה שלמטה ממנה — ואז ההשגה דמדריגה הקודמת היא מסייעת להשגת מדריגה העליונה, הבאה אחרי'.

ב) המדריגה העליונה היא נעלית באין ערוך*[15] לגבי המדריגה שלמטה ממנה, עד שזו התחתונה (לא רק שאינה מסייעת, אלא אדרבה) היא מבלבלת להשגת מדריגה העליונה; ובכדי להגיע להשגתה של העליונה צ"ל תחילה ביטול השגה הקודמת.

ולכן ר' זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלישתכח גמרא בבלאה מיני'[16] — כי (לימוד ר"ז ב)תלמוד ירושלמי הוא מובדל בערך מתלמוד בבלי, ולכן בכדי לבוא לידי השגת התלמוד ירושלמי הי' צריך לשכוח תלמוד בבלי — ביטול השגתו הקודמת.

ו. והנה ידוע[17] שבתורה יש ב' מדריגות: א) כמו שנמשכה בעולם, שבחינה זו שבתורה (עם היות שארוכה מארץ מדה גו'[18]) היא במדה ושיעור. ב) התורה כמו שהיא מצ"ע, שהיא בבחי' בלי גבול וסוף. וכלשון האריז"ל (המובא לעיל סעיף ג): "כמו שהשי"ת אין לו סוף, כך תורתו אין לה סוף".

ושני אופנים ב"אין להם מנוחה" דלעיל ס"ה — הם בשתי בחינות אלו שבתורה: בבחינת התורה שבהגבלה — גם מדריגה הכי עליונה מוכרח שיהי' לה ערך להמדריגות שלמטה ממנה ואפילו למדריגה הכי תחתונה; ובבחי'

---

12) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. המעלה ד"בכל דרכיך דעהו" על "וכל מעשיך כו' לש"ש" — ראה לקו"ש ח"ג ע' 907. 932. ועוד.

13) ראה ספר המצות להצ"צ טו, ב. ובכ"מ.

14) המשך תרס"ו ע' יב ואילך.

15) גם אופן הא' דלקמן נקרא (בכללות — בשם המושאל) "אין להם מנוחה" — ראה ד"ה צאו"ר תר"ס (קרוב לתחילתו) שמביא מרז"ל זה לענין העליות שבבחי' גבול ומדה (אף שנקראות שם גופא "עמידה").

*15) וי"ל דזהו ג"כ הענין דלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו (עירובין יג, ב), ולא הי' יודע מה הן אומרים (מנחות כט, ב). וצ"ע. וראה שערי אורה לאדמו"ר האמצעי ובד"ה חייב אינש לבסומי תש"ח.

16) ב"מ פה, א. ולגירסת המהרש"ל — מ' תעניתא.
— הטעם שבפנים להתעניות — כ"כ בכ"מ. וראה בארוכה בד"ה חייב אינש לבסומי שם. ויש לתווכו עם פרש"י שם.

17) ד"ה ביום השני תרפ"ה פ"ו. ד"ה עמד וימודד ארץ תש"ה פמ"ט.

18) איוב יא, ט.

התורה שבבחי' א"ס — מוכרח שיהי' גם א"ע במדריגות, כיון שהיא א"ס. וכידוע[19] שכשהנדון הוא, בכללות מהותו, בבחי' בלי גבול, אזי הרי מדריגה העליונה שבו היא "בלי גבולית" לגבי המדריגה שלמטה ממנה.

ז. ועפי"ז יובן השינוי שבין הל' במס' מו"ק לזו שבמס' ברכות:

הפירוש ד"אין להם מנוחה" שבמס' מו"ק הוא העדר המנוחה כפשוטה, היינו שת"ח אינם עומדים במדריגה אחת כי אם עולים תמיד מדרגא לדרגא —

ולכן אומר "(ת"ח אין להם מנוחה) אפילו לעוה"ב" — החידוש הוא (וזקוק לראי' מקרא) שגם לאחר מיתה והסתלקות (עוה"ב) "משיגים הם השגות חדשות .. נתוסף בהם השגה"[20] (אבל בעוה"ז — פשוט שהולכים מחיל אל חיל — עולים בהשגת התורה[21]).

אבל במס' ברכות הכוונה ב"אין להם מנוחה" היא להעלי' באופן דאין ערוך [וכמובן ממש"כ בלקוטי הש"ס להאריז"ל בביאור מרז"ל שבמס' ברכות: "כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף"]

ולכן מדגיש ואומר "לא בעוה"ז ולא בעוה"ב" — כי הענין ד"אין להם מנוחה" באופן כזה, עלי' שבאין ערוך, הוא חידוש הן בעוה"ב והן בעוה"ז, ואדרבה: מכיון שההגבלה של עוה"ז היא במדה יתירה מההגבלות שבעולם הבא — הרי ה"אין להם מנוחה" בעוה"ז [היינו, שגם בהיותם בהגבלת עוה"ז יכולים להתעלות באופן דאין ערוך] הוא חידוש יותר מזה שבעוה"ב.

ח. ויומתק הנ"ל ויובן הבא לקמן — בהקדים: הכתובים ילכו מחיל אל חיל ויצא אדם לפעלו (ככל התורה) — כמה פי' בהם, ומהם פי' כללים, ושזה אמר חדא וזה אמר חדא ולא פליגי, כ"א משלימים זא"ז, פי' אחד בהזמן דהיום לעשותם[22] — בעוה"ז, והשני — בלמחר לקבל שכרם — עוה"ב. ובהזמן דהיום לעשותם: פי' אחד בל' ציווי, והשני — הבטחה ושכר. ועפ"ז מובן שכתוב אחד מלמדנו כו"כ ענינים. ובפרטיות: ילכו מחיל אל חיל — ציווי ללכת מביהכנ"ס לביהמ"ד כו' והבטחה (ושכר) שלא יהי' להם מנוחה בעוה"ז והבטחה (ושכר) שלא יהי' להם מנוחה בעוה"ב. ועד"ז בפי' הכתוב דיצא אדם לפעלו — פי' הבעש"ט ואדמו"ר הזקן ופי' האריז"ל כדלקמן:

ט. בפירוש הכתוב "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", מביא כ"ק מו"ח אדמו"ר (בעל המאסר והגאולה די"ב-י"ג תמוז) בתחילת מאמרו ד"ה זה[23]

---

19) ד"ה צאו"ר שם. המשך תרס"ו שם.

20) לשון הרגוצובי בצפע"נ להל' תשובה פ"ח ה"ד. ושם, שהרמב"ם חולק על זה — וגם מזה מובן החידוש שבזה. (ולהעיר שבצפע"נ שם מציין למאמר זה "ת"ח אין להם מנוחה כו").

21) ובפרט שכל איש ישראל מחוייב לחדש בתורה (אגה"ק סכ"ו (קמה, א). וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. וראה זח"א יב, ב: לאפשא לה כו').

22) עירובין כב, א (הובא בפרש"י ס"פ ואתחנן).

23) בסה"מ אידיש (ע' 200).

פירוש הבעש"ט: כל נשמה יש לה שליחות שבשבילה ירדה למטה. וזהו יצא אדם לפעלו, שיציאת האדם, היינו: ירידת הנשמה למטה, היא „לפעלו", לקיים את השליחות. ולעבודתו עדי ערב — שעל האדם לידע, שהוא צריך ומוכרח להשלים קיום השליחות „עדי ערב" בעוד שיש זמן לעשות[24].

ובסיום ד"ה זה מביא פירוש כ"ק אדמו"ר הזקן עה"פ: יצא אדם לפעלו, כאשר יהודי מתחיל עבודתו בעבודת הבורא באופן דקבלת עול — „לפעלו" — עי"ז נעשה „ולעבודתו עדי ערב", שיש לו עריבות ומתיקות בעבודתו, ומביאה לו שמחה גדולה ותענוג.

וע"פ הידוע[25] שהפירושים שבפסוק אחד יש להם קשר ושייכות זל"ז — י"ל בנדו"ד, שע"י קיום ההוראה דיצא אדם לפעלו גו' כפי פירוש הבעש"ט ואדה"ז, מגיעים להשכר דיצא אדם לפעלו גו' כפי פירוש האריז"ל.

יו"ד. שייכות המיוחדת של ג' פירושים הנ"ל — כ"א למי שאמרו — להאריז"ל הבעש"ט ואדמוה"ז י"ל בדא"פ:

כתהאריז"ל מבארים בעיקר את היחודים וכו', העילוי שבעולמות העליונים שנעשה ע"י העבודה דלמטה; עיקר הסברתה של תורת החסידות הוא — בענין ואופן העבודה שבעולם הזה ובפרטיות דוקא ובהתחלקות דוקא (ובגודל המעלה שבזה).

ובתורת החסידות גופא הפרש בין תורת החסידות הכללית לתורת חסידות חב"ד, כמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר[26] (בד"ה יצא אדם, שם[27]): הבעש"ט ביאר אשר כל יהודי (אפילו הפשוט שבפשוטים) יכול וצריך להיות עובד ה'; ואדמוה"ז ביאר (והורה את הדרך) איך לעבוד את ה'.

וע"פ הנ"ל י"ל בענין ג' הפירושים שבפסוק יצא אדם לפעלו גו':

פירוש הבעש"ט — שכל אחד צריך ומוכרח לקיים את השליחות „עדי ערב" — הוא בהתאם להענין שכל יהודי יכול וצריך להיות עובד ה';

פירוש אדה"ז — שע"י התחלת העבודה בקב"ע נעשה עריבות ומתיקות (שהוא הדרך בעבודה) — הוא בהתאם לההוראה איך לעבוד את ה'.

ופירוש האריז"ל — „בעולם שלאחר .. עולין ממדרי' למדרי' כו'" — הוא בהתאם להמבואר בקבלה בענין העילוי שבעולמות עליונים שנעשה ע"י העבודה למטה,

שע"י קיום ההוראה דיצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב כפי פירוש הבעש"ט ואדמוה"ז — מגיעים להשכר דיצא אדם לפעלו, ד„עולין ממדרי' למדרי' ומישיבה לישיבה".

---

24) וע"ד מ"ש ימים יוצרו (תהלים קלט, טז. המשך באתי לגני ה'שי"ת פ"י. ובכ"מ).
25) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.
26) ראה גם „התמים" ח"ב ע' נח. סה"מ תש"ח ע' 292.

ועד שבאים ל„יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

(משיחת ש"פ דברים, שבת חזון, ד' מנ"א
(ערב יום ההילולא של האריז"ל), תשל"ה)

* * *

הוספה (בכתב) ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, ד' מנ"א:

ויה"ר שיהפכו ימים אלה — מתחיל מיום זה — בחודש החמישי בשבעה לחודש[28] — לששון ולשמחה ולמועדים טובים, כי יצא אדם העליון, כביכול, לפעלו — פועל ישועות בקרב הארץ[29], כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה[30]

וכדברי חכמים במשנתם בסיום מס' מו"ק: ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים וגו',

ובל' (ופי') הזוהר[31]: לאחר כו' ומחה ה' אלקים דמעה כו' אזי כו' השמחה שיהי' לצדיקים לעתיד לבוא,

ומקרא מלא דיבר הכתוב[32]: ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ[33] נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

---

28) מלכים ב כה, ח. תענית כט, א.
29) תהלים עד, יב.
30) תהלים סט, לו. וי"ל שזהו בהתאם לזה שציון (זקוקה רק ל)תפדה (יושיע) משא"כ ושבי' (יבנה — מחדש) — ראה מאמרי ציון במשפט.
31) ח"א קטו, סע"א.
32) ישעי' ס, כא.
33) ארץ הקודש, עלי' נאמר לאברהם אבינו (לך יז, ח): ונתתי לך ולזרעך אחריך גו' לאחוזת עולם.

* * *

ב*.

א. במרז"ל שבסוף מס' ברכות (ועד"ז בסוף מס' מו"ק[1]) יש ב' גירסאות: א) „ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב כו"; ב) „צדיקים אין להם מנוחה כו"" (וגירסא זו מובאת בכ"מ[2]).

ונראה ששינוי זה, הוא שינוי גם בתוכן הענין: לפי הגירסא „ת"ח אין להם מנוחה כו"" — המדובר הוא במעלה מיוחדת השייכת דוקא בלימוד התורה („תלמידי חכמים"), כדלקמן; אבל להגירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו"" — הרי תואר זה כולל גם מארי עובדין טבין[3], שאינם ת"ח, שהרי גם הם — צדיקים.

וצלה"ב טעם שתי שיטות אלו.

ב. והנה בטעם הדבר ש„ת"ח אין להם מנוחה כו"", כתב האריז"ל בלקוטי הש"ס: „כי בעולם שלאחר המיתה ת"ח עוסקים בתורה ועולין ממדרי' למדרי' ומישיבה לישיבה .. כי כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף".

ולפ"ז מובן טעם הגירסא „ת"ח אין להם מנוחה כו"" — כי רק התורה היא בבחי' „אין לה סוף"[4], שלכן אין מנוחה (אין סוף) גם לעליות של ת"ח העוסקים בתורה: אבל המצות, עם היות שגם הן ציוויו של הקב"ה (שאין לו סוף), בכ"ז בהן עצמן ישנה הגבלה[5], ואדרבא צ"ל מדידה והן בכללות ענין המצות שנצטווינו לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, לא תוסיפו ולא תגרעו[6] (משא"כ בת"ת שצ"ל בהוספה דוקא כדאיתא בהל' ת"ת[7]), הן בכל מצוה בפ"ע: תפלין — ד' פרשיות ולא חמש וכו'[8].

---

*) ראה לקו"ש חט"ו (שיחה לכ' חשון — ע' 137 ואילך) שיחה זו — באידיש בשינוים והוספות. המו"ל.

1) בטעם השינויים בין מס' ברכות ומס' מו"ק — ראה לעיל.

2) ראה לעיל ח"א הערה 3.

3) ד„עיקר פי' צדיק נק' כן מי שמקיים המצות" (לקו"ת מסעי צא, א. שה"ש טז, ג). ואף שבתו"א צח, ב מביא (בהמשך להמבואר שם ע"ד העליות בהשגת התורה) „מ"ש בלקוטי הש"ס להאריז"ל על מארז"ל צדיקים אין להם מנוחה כו"" (ולא הגירסא „ת"ח").

— הרי צדיק במרז"ל (ולא רק בתורה) — ישנו במובן הכי רחב (וכמו רשע או צדיק לא קאמר — נדה, טז, ב. וראה תניא פ"א — דשולל רק רשע בדינו), כולל גם בע"ת, ת"ח וכו' ובמובן הכי מצומצם — רק אלה שעבודתם במדת היסוד (תניא פי"ד מתיקונים — בהקדמה. וראה זח"ג קט, ב). — אבל אין לפרשו בשום מקום שפי' רק ת"ח ולא מארי עובדין טבין כו'.

4) כמש"נ (איוב יא, ט): ארוכה מארץ מדה גו'.

5) אגה"ק ס"י. ד"ה השקיפה תרפ"ט פ"ב ואילך (נדפס בסה"מ ה'שי"ת ע' 272 ואילך). ובכ"מ.

6) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. ממרים פ"ב ה"ט. סהמ"צ להרמב"ם ל"ת שי"ג שי"ד. — ולא הביא כלל קרא הקודמו דואתחנן. וכ"כ באגה"ק סכ"ט (קנ, א). וראה רמב"ן עה"ת שפי' כן בואתחנן. וממשיך שם דהוספת מצוה „היא בכלל לא תוסיף עליו" — קרא דראה. והוא דלא כמש"כ בפסיקתא זוטרתא שם ובאדרת אלי' דפ' ואתחנן — הוא לא להוסיף על תרי"ג מצות בכלל, ודפ' ראה שלא להוסיף באותה מצוה גופא. וראה פי' הרי"ף פערלא לסהמ"צ באותה מצוה גופא. וראה פי' הרי"ף פערלא לסהמ"צ דרס"ג מ"ע ה' ומל"ת קמא. מנחת חינוך מצוה תנד. ואכ"מ.

7) ראה בהנסמן לעיל ח"א הערה 21.

8) ראה ספרי ופרש"י ראה יג, א. פרש"י ואתחנן ד, ב.

וכן הוא החילוק באופן חיוב האדם בהן: החיוב דת"ת אין בו הגבלות, ובל' הרמב"ם[9]: „כל איש מישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין כו'", והחיוב הוא תמידי[10]; משא"כ מצות, שכל מצוה ומצוה בהגבלה שלה (בזמן מסויים או במקום מסויים, וכיו"ב).

ועפ"ז צלה"ב טעם הגירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו'" — שבכללן גם מארי עובדין טבין (עבודת המצות) כנ"ל — איך שייך בעבודה זו (שהיא מוגבלת כנ"ל), „אין להם מנוחה כו'" המורה על ענין בל"ג?

ובהכרח לומר, שגם במצות ישנם מעלה זו דבל"ג, שעפ"ז אתי שפיר הגירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו'". והיינו שב' הגירסאות מתאימות בב' הבחינות: גבול ובל"ג.

ג. והנה לכאורה יש להוכיח שהמצות הן גם בבחי' בל"ג (כמו התורה) מהדין[11] שמבטלין ת"ת מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים — דאם נאמר שהמצות הן רק בבחי' גבול, איך ידחו ת"ת, דבר שהוא בל"ג[12]?

אבל באמת אין להוכיח מזה שגם מצות הן בל"ג — כי זה שמבטלין ת"ת מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים הוא לא מפני מעלת המצות, כ"א מפני שע"י העדר קיום המצוה חסר בלימוד התורה, כדלקמן:

כתב אדה"ז[13] (בטעם דין הנ"ל): „מפסיק תלמודו ועושה המצוה .. כי זה כל האדם כמו שאמרו[14] חכמים תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו[15] כו'",

דהוספת אדה"ז „ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות" (היינו, שהלימוד שלו אינו כדבעי) — לאחרי שאמר[16] ד„זה כל האדם" לקיים המצות,

יל"פ כוונתו, שטעם זה (ד„זה כל האדם") אינו מספיק, כי הן אמת דקיום המצות הוא „כל האדם", אבל סו"ס אא"פ שדבר מוגבל ידחה דבר (התורה) שהוא בל"ג — ולכן מוסיף אדה"ז „ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות", היינו: קיום המצות — „זה כל האדם"[17] (גם — כח השכל שבו.

---

9) הל' ת"ת פ"א ה"ח. הועתק בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה.

10) כמש"נ (יהושע א, ח) לא ימוש גו' והגית בו יומם ולילה גו'.

11) מו"ק ט, סע"א ואילך. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ג.

12) בתניא פל"ז (מט, סע"א. ועד"ז הוא בהל' ת"ת שם כדלקמן בפנים): ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו כו' להיות לו ית' דירה בתחתונים.

אבל: מכיון שהמעלה שבמצות שבהם „כל האדם" הוא רק בנוגע לתכלית בריאת האדם — הרי באם ביחס התורה ומצות עצמן, המצות הן שלא בסוג מדרי' התורה, אי"ז מספיק שיבטלו ת"ת מפני מצות, כי אא"פ לדחות ענין של בל"ג מפני ענין של גבול, כבפנים.

13) הל' ת"ת שם.

14) ברכות יז, א.

15) ירושלמי פ"ק דברכות (ה"ב), ובבלי ספ"ב דברכות.

16) וכמ"ש בתניא — כנ"ל הערה 12.

17) להעיר שזהו ברמב"ם (הלכות יב, יג) ובד' המבי"ל דזיכה את השלהות ברצון [illegible]

ו)כמו שאמרו חכמים תכלית (שכוונתו גם — שלימות) חכמה תשובה ומע"ט ו(עפ"ז מובן ש)אם אינו עושה כן נמצא שלמד (שלא כדבעי כיון שהוא) שלא לעשות כו'".

ד. ויש לומר הביאור בזה: במצות יש ב' ענינים[18]: א) גדרים המיוחדים לכל מצוה בפ"ע, שמבדילים בין זל"ז — שמצד זה הרי הן בבחי' גבול. ב) הצד השווה שבכל המצות — שמצד זה הן בבחי' בל"ג.

היינו הפרטים שבכל מצוה ומצוה — שבהם שונה כל אחת מחברתה — זוהי ההגבלה שבמצות: אולם נקודה הכללית שבכל המצות, שכולן הן מצוה לי' ציווי, היינו רצון העליון ב"ה שהוא בכל המצות בשוה — כי הרצון שבמצות הוא למעלה מההגבלות וההתחלקות שבמצות, וכנוסח הברכה (השווה בכל המצות): אשר קדשנו במצותיו וצונו, וכמרז"ל[19] "לא תהא יושב ושוקל במצותי' של תורה וכו' קלה שבקלות כו' וחמורה שבחמורות כו'" — שמצד נקודה זו שבמצות — רצונו של הקב"ה — ה"ה בל"ג.

וכשם שהוא בנוגע להמצות עצמן, כן הוא בנוגע לקיום המצות ע"י האדם: אף שחיובן של כאו"א בפ"ע הוא מוגבל (כנ"ל ס"ב), הרי כללות (העבודה של) המצות הוא חיוב תמידי, וכדברי חכמים במשנתם[20]: אני נבראתי לשמש את קוני, כל רגע שהוא קיים, הרי תכליתו לשמש את קונו, וכנ"ל כי זה כל האדם, ועד לפס"ד בשו"ע "כל מעשיך יהיו לש"ש"[21], ו"בכל דרכיך דעהו"[22], ויתירה מזו: ידוע[23] הטעם ד"עוסק במצוה פטור מן המצוה"[24], שזהו משום שכל המצות כלולות זמ"ז, ולכן כשעושה מצוה אחת ה"ז כאלו עשה גם שאר המצות, דזהו מצד הרצון העצמי שבמצות שלמעלה מהתחלקות[25]; ונמצא שגם בעסקו במצוה פרטית (אף שמצד פרטי מצוה זו הוא ענין נפרד ומוגבל, בכ"ז) יש בזה שייכות לכללות המצות, הבלי גבול שבהן.

ועפ"ז מובן החילוק בין ב' הגירסאות: מצד הפרטיות שבמצות — שהן גבול — הנה דוקא "ת"ח אין להם מנוחה כו'": אבל מצד כללות המצות — שהן בלי גבול — הרי כל אלו שהם "צדיקים (כולל מארי עובדין טבין) אין להם מנוחה כו'".

ה. אבל עדיין צ"ע: נתבאר[26] הטעם מה ש"ת"ח (דוקא) אין להם מנוחה

---

18) להעיר מלקו"ת שלח (לט, א ואילך). ובארוכה — עטרת ראש נג, א ואילך. נח, ב ואילך.
19) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. יל"ש יתרו רמז חצר. ועוד.
20) סיום מס' קדושין.
21) אבות פ"ב מי"ב.
22) משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.
23) המשך תרס"ו ע' סח. תקכב. ד"ה לסרבה המשרה ה"ש"ת פ"ג (סה"מ קונט' ח"ב תלה, ב).
24) סוכה כה, א.
25) ראה המשך תרס"ו שם ע' תקכב. ולהעיר מפיה"מ להרמב"ם אבות רפ"ב. לקו"ש ח"ד ע' 1192 ואילך (ובהערה 2 שם).
26) לעיל ח"א ס"ד.

כו' ולא בעוה"ב" — שזהו עפ"י מש"כ האריז"ל בלקוטי הש"ס: „וז"ס יצא אדם לפעלו[27] ר"ל לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז כי כשיצא האדם מעוה"ז יוצא תחילה לפעלו ר"ל לעסוק בתורה במה שפעל בעוה"ז כו'". ולכן רק „ת"ח אין להם מנוחה כו' בעוה"ב" — כי בג"ע, במקום שבו יוצא האדם מעוה"ז, שייך רק בחי' „פעלו" דעסק התורה[28] ולא (העסק) הפעולה דקיום המצות[29].

ועפ"ז עדיין אינו מיושב: הן אמת שגם במצות שייך הענין דעליות עד אין סוף מפני שגם בהן יש ענין הבל"ג, אבל איך אפ"ל ד„צדיקים אין להם מנוחה", שזהו מפני ש„יצא אדם לפעלו בעוה"ב" — והרי בג"ע אין בחי' „פעלו" דקיום המצות?

והביאור הוא: ידוע שב„עוה"ב" יש ב' פירושים: א) גן עדן (ונקרא עוה"ב, כי „באין לו לאדם אחר חיי העוה"ז"[30]); ב) עולם התחי'[31].

ולפי"ז י"ל, שהפירוש דעוה"ב במרז"ל זה תלוי בב' הגירסאות: לפי הגירסא „ת"ח אין להם מנוחה כו'" — שזה מצד מעלת התורה — „עוה"ב" פירושו (גם) ג"ע (ששם שייך ה„פעלו" דתורה ולא של המצות); ולהגירסא „צדיקים אין להם מנוחה כו'" — הכולל גם עבודת המצות — „עוה"ב" פירושו עולם התחי', שאז שוב יהי' זמן של „פעלו" גם במצות.

ו. לכאורה יש להקשות ע"ז: א) הרי ארז"ל[32] „מצות בטילות לעת"ל", ופירש אדה"ז[33] ד„היינו בתחיית המתים"?

ב) הרי מבואר בחסידות[34] דמשארז"ל „צדיקים אין להם מנוחה כו'" (שעולים תמיד מדרגא לדרגא) הוא בג"ע, אבל לעת"ל הוא זמן של שבת ומנוחה גם מהעליות[35] — ואיך זה מתאים עם הנת"ל, שהמכוון במ"ש ש„צדיקים אין להם מנוחה כו' בעוה"ב" הוא (לא לג"ע, כ"א) לעולם התחי'?

והביאור בזה: בהזמן של עולם התחי' גופא תהיינה ב' תקופות[36] — תקופה ראשונה עלי' כאו"א אומר: ושם נעשה לפניך כמצות רצונך, כי אז

---

27) תהלים קד, כג.

28) ראה אגה"ק סי"ז. לקו"ת ואתחנן ו, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב. ובכ"מ.

29) ראה ספהמ"צ שם. ובכ"מ.

30) רמב"ם הל' תשובה ספ"ח. ועיין שם שמעתיק מהכתוב (בגירסת דפוס רומי): אשר צפנת גו' פעלת.

31) וכמחז"ל (סנהדרין ר"פ חלק) „כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו' ואלו שאין להם כו' האומר אין תחה"מ כו'". ובגמרא שם: הוא כפר בתחה"מ לפיכך לא יהי' לו חלק בתחה"מ... מדה כנגד מדה.

32) נדה סא, ב.

33) אגה"ק סכ"ו (קמה סע"א).

34) אוה"ת והמשך תרס"ו שבהערה 2 (רח"א).

35) וכמ"ש האריז"ל בלקוטי הש"ס שם: כי לעתיד אחר התחי' יהי' להם מנוחה — אבל שם מבואר להגירסא „ת"ח אין להם מנוחה כו'", משא"כ במקומות שבהערה הקודמת.

36) ראה המשך תרס"ו ע' צז ואילך. ושם (ע' קה): ומה שלעתיד לא יהי' עוד עליות כו'.

מצות קיימות[37], ולכן ישנן גם העליות שע"י מדרגא לדרגא: ותקופה שני' שאז מצות בטילות.

מהראיות לזה: ידוע משארז"ל[38] דלעת"ל „משה ואהרן עמנו" ויקריבו קרבנות — קיום מצות. ובפרט הרי ענין הקרבן הוא העלאה של חיות הבהמה מלמטה למעלה, כמבואר בכ"מ — ומזה, שגם לאחרי תחה"מ יהי' הענין דעליות כו'.

ז. אולם עדיין אינו מבואר: „אין להם מנוחה" פירושו שעליות הצדיקים הן בלי שום הפסק; וע"פ הנ"ל, אף שצדיקים אין להם מנוחה בעוה"ב (עולם העשי') — אבל הרי בין עוה"ז לעולם התחי' יש להם הפסק של מנוחה בג"ע (שאין שם ה„פעלו" דמצות)?

והביאור בזה: נת"ל דעשיית המצות שייכת רק בעוה"ז כשהנשמה מלובשת בגוף, אבל הנשמה בג"ע, שהיא בלי הגוף, לא תתכן עבודה זו.

ולכן, בגדר (בשייכות ל)עבודה זו של מארי עובדין טבין (צדיקים) — שאינה במציאות כי אם כשהנשמה היא ביחד עם הגוף — הזמן דג"ע אינו במציאות[39]: ולכן מה שאין עליות למארי עובדין טבין בעת היות נשמתן בג"ע, לא נקרא הפסק בעליות אלו.

דוגמא לדבר: מ"ש הרגצובי[40] דלא שייך הוספה בזמן כשהנשמה היא למעלה. והיינו כי בשעה שנפסק חיבור הנשמה עם הגוף ועולה לג"ע, שוב אין בעולמה המושג דזמן דדיני התורה (אף שישנו בנוגע לשכר המצות, לעסק התורה וכו' — כידוע בנוגע לחצות לילה וכו').

ח. ועוד י"ל בזה: כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע מבאר (בהצוואה שלו[41]), וז"ל: „ועוד י"ל בדרך אפשר בעומק יותר, ע"פ מה ששמעתי בשם כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה שלצ"ג גם בג"ע מאיר להם בחי' אוא"ס הסוכ"ע[42] ..

37) וצ"ע מנדה שם דבגד שאבד בו כלאים עושה ממנו תכריכין למת דמצות בטילות לעת"ל. ואכ"מ.

38) תוס' פסחים (קיד, ב ד"ה אחד). וראה ג"כ יומא ה, ב.

39) עפ"ז יומתק מה דלא אשתמיט בשום מקום לומר דלהשיטה• דשיעור בן י"ג למצות הוא הלכה למשה מסיני (גזירה) — קטן כשיעמוד בתחה"מ חייב במצות מיד באם עברו י"ג שנה משנולד.

40) צפע"נ לרמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ד. וראה לקו"ש ח"ה (ע' 103 בהערה 45) דגם לדעת הראב"ד, י"ל, שעכ"פ לא שייך אז הענין דזמן דעוה"ז.

41) נדפס בקונטרס חנוך לנער ס"ע 31 ואילך.

42) ועיי"ש הראי' לזה מפרש"י ברכות (יח, ב) „ויושבים בעגולה",
ויש לקשר זה עם משארז"ל (תענית בסופה): עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בג"ע (ובע"י גריס: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע) — דענין המחול שהוא עיגול הוא בחי' סוכ"ע (לקו"ת ואתחנן ז, ב).
ואף שבלקו"ת שם מבאר זה על גילוי בחי' סוכ"ע שיהי' לעת"ל דוקא — הנה כמה פי' בלעת"ל ובכ"מ לעת"ל כולל כל הבא לאחרי עוה"ז (וכפי' הרמב"ם הל' תשובה ספ"ח). ועד לקצה השני ובכ"מ — שפי' רק לאחרי תחה"מ ואז גופא — כשמצוות בטילות (אגה"ק שם).

*) שו"ת הרא"ש כלל טז. פי' הב' שברש"י אבות (פ"ה מכ"א). ועוד.

ולפ"ז י"ל דשייכות שם מעין עשיית המצות, וע"ד מעין ודוגמא המצות שיהיו לעת"ל .. וזהו"ע כיבוד או"א מה שמכנים את האבות לג"ע כו'".

[וי"ל שזהו גם פירוש הפנימי בדברי הרמב"ם[43]: כך אמרו[44] חכמים הראשונים העוה"ב כו' אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף (שמפרש עוה"ב דמרז"ל זה — ג"ע[45]) .. וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו .. והיא העטרה שלהן כענין שאמר שלמה[46] בעטרה שעטרה לו אמו .. כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו השכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל.

די"ל שכוונתו — שבג"ע ב' ענינים: „עטרותיהן בראשיהן" — שעטרה היא על הראש ומקיפו, הידיעה מצד אור הסוכ"ע, שהוא בחי' מקיף עליהן[47]: „נהנין מזיו השכינה .. שיודעין ומשיגין[48] כו'", שזהו מה שעולין מדרגא לדרגא בהשגת התורה, שהוא באופן פנימי[49]].

ועפ"ז, שגם בג"ע שייך (עכ"פ) „מעין עשיית המצות", נמצא שעכ"פ „צ"ג"[50] אין להם מנוחה — גם מצד ה„פעלו" דמצות — אפילו בג"ע.

(משיחת כ' מנ"א תשל"ה)

---

43) הל' תשובה פ"ח ה"ב.

44) ברכות יז, א.

45) שלא כדעת הרמב"ן (בשער הגמול שלו) דקאי על תחה"מ.

46) שה"ש ג, יא. וי"ל שכוונת הרמב"ם לפי' המשנה שבסוף תענית, דכתוב זה מדבר (כפרש"י שם) בהקב"ה וכנס"י [ועפ"ז תובן ראית הרמב"ם מכתוב זה, דכפשוטו הרי י"ל „עטרה" כפשוטה].

47) כמ"ש באגה"ק (סי"ז): „ועטרותיהם בראשיהם .. עטרה היא בחי' מקיף וסובב".

48) עיין רמב"ם בסופו: יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם — ג' דרגות. ולהעיר מתחלתו (הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב): בשעה שיתבונן כו' ויראה מהן חכמתו כו' ומתאוה כו' לידע כו'. ואכ"מ.

49) ויש בזה ב' דרגות: „נהנין מאותו זיו שלא ישיגו כ"כ, אבל הצדיקים שזכו ניזונין עד שישיגו השגה שלמה" (זח"א (במהנ"ע) תולדות קלה, רע"ב).

50) משא"כ צדיקים סתם — ולכן נקט הגירסא (ופי') בלקוטי הש"ס — ת"ח, דכולם בכלל.

ט' מנחם אב

ז"ע נתקבל המכ' ממוצאי צום החמישי (ויה"ר שבקרוב ממש יוציאוהו גואל ישראל לגמרי) ות"ח על ההוראה לסיים גם בש"ק זה טהורה כו' יגדיל תורה ויאדיר. ואדרבה — דוקא בש"ק זה סעודת שלמה (שלא התענו לכ"ע, משא"כ בב"ש לפיה"מ ר"ה פ"א מ"ג). מקור הרמב"ם (הל' תעניות פ"ה ה"ח) ט' באב עצמו כו' — נ"ל שהוא התוספתא סוף תענית (ולכאורה מזה ראי' דלא כהגהת הגר"א. אף שי"ל בדוחק). פי' אינו מחסר כלום — ראה ג"כ ר"ן בתענית.

לכאורה אין להביא ראי' מהרמב"ם להוראה הנ"ל — כיון שלדעתו גם דברים שבצנעא אין ניהג (וצע"ק בהגמי"י שם).

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

ואתחנן

שיחה לילדי מחנות קיץ יומיים שיחיו – בבית הכנסת, אחרי תפלת מנחה – יום ב' פ' ואתחנן, י"א מנחם־אב, ה'תשל"ח.

א. [אמרו את הי"ב פסוקים ומאמרז"ל [1]].

ב. וועז אידן (ערוואקסענע אדער קלייגע) קלייבן זיך צוזאמען — דאָרף מען דאָס, צום אלעם ערשטן, פאַרבינדן מיט אַן ענין פון תורה און אידיש־קייט (אזוי ווי אלע אַנדערע זאכן [2]), אזוי אויך בנוגע צום היינטיקן צוזאמענ־קלייבן זיך.

אַ צוזאמענקלייבן זיך קומט פאַר אין אַ באשטימטן טאָג (וואָס טיילט זיך אויס [3] פון די פריערדיקע און פון די שפעטערדיקע טעג) — היינטיגער טאָג איז אויף מאַרגן פון דעם תענית פון תשעה באב.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס דאָרף דערמאָנען אויף דעם תענית פון תשעה באב (און די סיבה פאַרוואָס איז דאָ דער תענית); און אויך — אַז מ'האלט שוין נאָך דעם תענית.

וואָס אין די ביידע ענינים איז דאָ אַן אַנווייזונג און אַן אָפּלערנונג, פאַר יעדער אידן, סיי אַן ערוואקסענעם און סיי אַ קינד.

און וויבאלד אַז „המעשה הוא העיקר" [5] — איז פאַרשטאַנדיק, אַז די אַנ־ווייזונג דאָרף אַראָפקומען ביז אין מעשה בפועל.

ג. דער תענית פון תשעה באב [אַ תענית וואָס מ'פאַסט און מ'עסט ניט אַ גאַנצן מעת־לעת *[5] — אויך ביינאַכט] דערמאָנט אונז די סיבה פון תענית — דער חורבן פון ביהמ"ק,

וואָס די סיבה פון חורבן פון ביהמ"ק איז — „מפני חטאינו גלינו מארצנו" [6]: עס האָט געפעלט [7] אין קיום המצוות, און נאָכמער — מ'האָט זיך געפירט אין אַ פאַרקערטן וועג („חטאינו"), האָט דאָס געבראַכט צו דעם חורבן פון בית מקדשנו, און צו דעם וואָס מ'איז געגאַנגען אין גלות.

---

1) נדפסו בחוברת „י"ב פסוקים ומרז"ל" (ברוקלין, ה'תשל"ו).
2) מתאים להפס"ד בשו"ע (או"ח סרל"א) כל מעשיך יהיו לשם שמים.
3) ובלשון הזהר (ח"ג צד, ב) כל יומא ויומא עביד עבידתי'.
4) ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט אשר כל דבר ודבר אשר האדם רואה ושומע הוא הוראת הנהגה בעבודת השם (כש"ט הוספות אות קכז־קכט. וש"נ).
5) אבות פ"א מי"ז.
*5) היינו שמשפיע ומשנה את כל פרטי הנהגתו, הן בעניני יום והן בעניני לילה.
6) מוסף דיו"ט.
7) ד„חטא" הוא גם מלשון חסרון — כפרש"י עה"פ מ"א א, כא. וראה לקו"ת מטות פב, א. ובארוכה — ד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א קצא, סע"ב ואילך).

און דעריבער איז יעדער יאָר וועז ס׳קומט דער טאָג פון תשעה באב [סיידן וועז די קביעות איז, ווי בשנה זו, אַז תשעה באב פאַלט אויס ביום השבת, וואָס דעמולט טאָר מען ניט פאַסטן — איז מען דאָס דוחה[8] אויף מאָרגן, לאחרי השבת], דערמאָנט מען זיך אויף דער סיבה וואָס האָט גע־בראַכט (צום חורבן און) צום תענית,

וואָס די כוונה בזה (אין דעם זכרון) איז — ווי געזאָגט פריער אַז „המעשה הוא העיקר" — אַז מ׳זאָל אַלץ קלענער מאַכן די סיבה וואָס האָט געבראַכט צום חורבן און גלות, ביז אַז מ׳וועט אינגאַנצן מבטל זיין זי און דעם ענין הגלות, און קומען צו דער גאולה.

דאָס איז די אָפּלערנונג פון דעם טאָג וואָס איז אויף מאָרגן פון דעם תענית —

אַזוי ווי מ׳האָט שוין געפאַסט, און מ׳האָט אָנגענומען גוטע החלטות (באַשלוסן), וואָס דורך דערויף וועט מען מער ניט קומען צו „חטאינו" — דאַרף מען זיך שוין גרייטן צו דער גאולה פון דעם גלות, בקרוב ממש, דורך משיח צדקנו.

ד. האמור לעיל האָט אָ ספּעציעלע פאַרבינדונג מיט אידישע קינדער:

אין גמרא און מדרשים שטייען פילע סיבות צוליב וועלכע ס׳איז געווען דער חורבן פון ביהמ״ק וירושלים, איז פאַרשטאַנדיק אַז יעדער סיבה פאַר זיך איז געווג אויף צו ברענגען דעם חורבן.

איינע פון די סיבות וואָס מ׳רעכנט אויס, האָט אָ ספּעציעלע פאַרבינדונג מיט אידישע קינדער — ווי די גמרא[9] זאָגט אַז די סיבה פון דעם חורבן איז, „בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן", דערפאַר וואָס מ׳האָט מבטל געווען אידישע קינדער פון לימוד התורה.

וואָס דאָס אונטערשטרייכט נאָכמער די העכסטע וויכטיקייט וואָס איז דאָ אין דעם לימוד התורה פון אידישע קינדער, און (וויבאַלד אַז „גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[10] —) אין זייער קיום המצוות — וויבאַלד אַז פון דעם היינגט אָפּ דער צושטאַנד פון די קינדער, פון זייערע עלטערן, פון זייער גאַנצער שטאָט, ביז — דער צושטאַנד פון דעם גאַנצן אידישן פאָלק,

ביז אַז פון דעם היינגט אָפּ אַז ס׳זאָל צוריק אויפגעבויט ווערן דער ביהמ״ק, און ס׳זאָל קומען די גאולה השלימה.

וואָס אע״פ אַז דאָס היינגט אָפּ פון די עלטערן פון די קינדער — אַז די עלטערן זאָלן ברענגען די קינדער אין אָרט וואו מ׳וועט מיט זיי לערנען

---

8) להעיר, אשר בקביעות ש.ז. שת״ב „נדחה", ישנה נתינת כח מיוחדת לפעול שת״ב ידחה לגמרי (לקו״ש ח״ח ע׳ 355. וש״נ).

9) שבת קיט, ב.

10) קידושין מ, ב.

תורה און אידישקייט, און ס׳היינגט אָפּ פון די מלמדים מורים ומדריכים פון די קינדער —

איז דאָך אַבער דער עיקר (ניט דאָס וואָס היינגט אָפּ פון די עלטערן, און פון די מלמדים מורים ומדריכים, נאָר) דאָס וואָס היינגט אָפּ פון די קינדער אַליין, אַז דער קינד זאָל לערנען תורה, און לערנען מיט וואַרעמקייט, לעבעדיקייט און פריילעכקייט [11], וואָס דעמולט לערנט ער מיט מער הצלחה.

וואָס דורך דעם פאַרשנעלערט מען דעם סיום הגלות, אַז מ׳זאָל אַרויס־גיין פון דעם תענית (פון תשעה באב), און אַריינגיין אין די טעג שלאח״ז, וואָס זיי ווערן אָנגערופן די טעג פון „נחמתא״, טרייסט־טעג —

וויבאַלד אַז יעדערער גרייט זיך צו און טוט אַלץ וואָס היינגט אָפּ פון אים אויף צו מקרב זיין די גאולה, דורך לערנען תורה און מקיים זיין אירע מצוות.

ה. דאָס קומט אויך אין פאַרבינדונג דערמיט וואָס מ׳האָט געוועדט פאַראַיאַרן [12] בנוגע למעשה בפועל (מסתמא געדיינקט מען דאָס, וואָס דער־פאַר דאַרף מען דאָס ניט איבער׳חזר׳ן נאָכאַמאָל, מערניט ווי דערמאָנען בקיצור):

אַז יעדערער פון די קינדער (סיי אינגעלעך און סיי מיידעלעך [13]) זאָל האָבן אָן אייגענעם סידור, וואָס אין צוגאָב צו די תפלות וואָס זיינען דאָ אין דעם סידור, זיינען דאָרטן אויך דאָ ענינים פון תורה; און אויך האָבן אָן אייגענע צדקה פושקע.

וואָס דורך די צוויי זאַכן, לימוד התורה [וואָס דאָס איז פאַרבונדן מיטן סידור, וויבאַלד אַז דאָרטן זיינען דאָ ענינים פון תורה [14]], און קיום (המצוות, וואָס איינע פון די הויפט מצוות איז) מצות הצדקה [15] — שוואַכט מען אָפּ די סיבה וועלכע האָט געבראַכט צום תענית פון תשעה באב [16], און מ׳גייט אַריין אין די טעג פון „נחמתא״, די טרייסט־טעג, וועלכע קומען גלייך נאָך דערויף.

וכאמור — אין גאָר אַ גרויסער מאָס היינגט דאָס אָפּ פון יעדן אידישן קינד און פון אַלע אידישע קינדער, סיי אינגעלעך און סיי מיידעלעך,

דורך דערויף וואָס זיי וועלן לערנען תורה און מקיים זיין מצוות, מיט אַ לעבעדיקייט און מיט אַ פריילעכקייט,

---

11) ראה רמב״ם סוף הל׳ לולב. תניא פכ״ו.

12) בשיחה לילדי מחנות קיץ יומיים שיחיו — ב׳ אלול ה׳תשל״ז ס״ה (נדפס לקמן ע׳ 276).

13) דהרי נהוג ונתקבל בכ״מ דגם בנות מתפללות. וראה שו״ע אדה״ז תאו״ח סקי״ו ס״ב. שם סו״ס פ״ח. כף החיים ריש סי׳ ע׳. סו״ס פ״ח. וש״נ.

14) יתרה ע״ז: ברכות התורה — שהן ברכות לת״ת דכל היום כולו — ולימוד תורה שבכתב ושבע״פ לאחי״ז.

15) ששקולה צדקה כנגד כל המצוות (ב״ב ט, א. וראה ירושלמי פאה פ״א ה״א), ועד ש„בכל תלמוד ירושלמי היא נק׳ בשם מצוה סתם״ (תניא פל״ז (מח, ב)).

16) כמש״נ (ישע׳ א, כז) „ציון במשפט (תורה — לקו״ת ר״פ דברים) תפדה ושביה בצדקה״.

ביז אז זיי וועלן אויך ווירקן אויף אלע זייערע חברים און חבר׳טעס אז זיי זאלן זיך אויך פירן אזוי — לויט דעם אנזאג פון „ואהבת לרעך כמוך״ [17].

* * *

וא״ו. ס׳איז באוואוסט די תורה פון דעם אלטן רבי׳ן [18] אז אויף יעדער ענין דארף מען זוכן אן אפלערנונג און אן אנווייזונג פון דער סדרה פון דער וואך.

די סדרה פון דער וואך ווערט פאנאנדערגעטיילט אויף זיבן פרשיות — איז דא דער חלק פון דער סדרה וואס איז פארבונדן מיטן היינטיקן טאג, יום שני, וואס פון עם האט מען אן אפלערנונג בנוגע צו דער וויכטיקייט פון דער אויספירונג פון יעדן אידישן קינד און פון אלע אידישע קינדער:

אין דער סדרה ווערט דערציילט, אז וועז דער אויבערשטער האט ערקלערט וואס דער ענין פון „מתן תורה״ וועט אויפטאן — איז ער מסיים [19] „ואת בניהם ילמדון״, אז אידן וועלן לערנען די תורה מיט זייערע קינדער, עד סוף כל הדורות.

ד. ה. אז נאך א סאך יארן פאר דעם חורבן, א סאך יארן איידער אידן זיינען ארויסגעגאנגען אין א״י צום ערשטן מאל, נאך איידער אידן זיינען גע־וואלן א פאלק (דורך מ״ת) — האט דער אויבערשטער אונטערשטראכן אז „ואת בניהם ילמדון״, אז די עלטערן וועלן לערנען תורה מיט זייערע קינדער, וואס דוקא דורך דערויף וועט זיך אויפטאן דער ענין פון מ״ת בשלימות.

נאכמער ווערט דאס אונטערשטראכן אין תושבע״פ — וואס דארטן [20] ווערט דערציילט אז אידן האבן געזאגט צום אויבערשטן „בנינו עורבים אותנו״, אז די קינדער וועלן זיין די „ערבים״ אז אידן וועלן מקיים זיין די תורה — ד. ה. אז דער אויבערשטער האט געגעבן תורה צום גאנצן אידישן פאלק, דערפאר וואס „ואת בניהם ילמדון״, אז זיי וועלן לערנען תורה מיט זייערע קינדער, אין אן אופן אז דאס (תורה) וועט פאר זיי זיין אן אנווייזונג [21] — זיי וועלן זיך פירן לויט ווי ס׳שטייט אין דער תורה.

ז. מ׳האט דערמאנט פריער (ס״ד) אז אין דעם טאג אויף מארגן פון דעם תענית פון תשעה באב, גייט מען אריין אין די טעג פון „נחמתא״, די טרייסט־טעג.

צווישן די טרייסט־טעג גופא, איז דא אין היינטיקער וואך דער טאג פון ט״ו באב, וואס אויף עם ווערט דערציילט אז, בזמן שביהמ״ק הי׳ קיים, איז

---

17) קדושים יט, יח. וראה תו״כ ופרש״י עה״פ.
18) סה״ש תש״ב ע׳ 29 ואילך.
19) פרשתנו ד, י׳.
20) שהש״ר פ״א, ד.
21) דתורה מלשון הוראה — זח״ג נג, ב.

דאָס געווען איינער פון די גרעסטע ימים טובים, „לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו׳״ [22],

וואָס דאָס איז אויך פאַרבונדן [23] דערמיט וואָס אין דעם פופצענטר טאָג אין חודש איז „קיימא סיהרא באשלמותא״ [24], עס לייכט דער פולער פנים פון דער לבנה.

[די גאַנצע לבנה איז דאָ אַלע טעג פון דעם חודש, די גאַנצע לבנה לייכט אַבער ניט אַלע טעג פון דעם חודש, ביז אַז ס׳זיינען דאָ טעג אין חודש וואָס דעמולט איז דער גרעסטער טייל פון לבנה טונקל, ווען ס׳קומט אַבער דער פופצענטר טאָג פון דעם חודש, לייכט דעמולט די גאַנצע לבנה].

וואָס דערפון איז דאָ אַן אַפּלערנונג פאַר יעדער אידן, קליין און גרויס:

אידן זיינען „מונין ללבנה״ [25], זיי ציילן די טעג לויטן לוח (קאַלענדער) פון דער לבנה — איז ווען ס׳קומט דער טאָג וואָס „קיימא סיהרא באשלמותא״, דערמאָנט דאָס אַ אידן אַז דער אויבערשטער האָט אים געגעבן אַ גוף מיט אַ נשמה, און ער דאַרף זען אַז זיי זאָלן שיינען און (אויך) מאַכן ליכטיק אַרום זיך,

און אין אַן אופן אַז ס׳זאָל לייכטן ניט נאָר אַ טייל פון זיי, האָלב צי דריי־פערטל אַדער מער, נאָר אַז ס׳זאָל זיין „קיימא סיהרא באשלמותא״:

אין אַלע זיינע זאַכן, סיי אין זיין טראַכטן, עאכו״כ אין זיין רעדן, און נאָכמער אין זיין טאָן — זאָל יעדער מחשבה דיבור ומעשה זיין אַ ליכטיקע און אַ שיינענדיקע, אַז דאָס וועט מאַכן ליכטיק אויך אַרום זיך, אין זיין הויז, אין זיין בית־ספר, אין זיין גאַנצער שטאָט, ביז אַז דאָס וועט ליכטיק מאַכן די גאַנצע וועלט.

ח. ווי געזאָגט פריער (ס״ו) אַז מ׳דאַרף פאַרבינדן יעדער זאָך מיט דער סדרה פון דער וואָך — איז דער חלק הסדרה פון ט״ו באב, אויך פאַרבונדן במיוחד מיט אידישע קינדער:

אין דעם חלק הסדרה פון ט״ו באב שטייט [דער פסוק [26] וואָס מ׳האָט ערשט געזאָגט צווישן די י״ב פסוקים ומארז״ל] „ושננתם לבניך״:

נאָך איידער [27] אידן זיינען אַנגעזאָגט געווארן (אין דעם פסוק) אַז ס׳זאָל זיין „ודברת בם״, וואָס דאָס איז דער חיוב [28] אַז מ׳דאַרף רעדן (לערנען)

---

22) תענית כו, ב במשנה. וראה בגמרא שם ל, ב ואילך. ב״ב קכא, א ואילך. וראה חדא״ג מהרש״א לתענית שם: שטעמי שמחתו תלוים בבנין המקדש.

23) אוה״ת נ״ך כרך ב׳ ע׳ א׳צו. רד״ה נחמו עת״ר (סה״מ עת״ר ע׳ רכא).

24) זח״א קנ, רע״א. ח״ב פה, א.

25) סוכה כט, א.

26) פרשתנו ו, ז.

27) ראה לקו״ש חי״ט ע׳ 39 ובהערה 24 שם.

28) דבדברי תורה הכתוב מדבר — יומא יט, ב. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ג ה״ב. וראה לקו״ש הנ״ל הע׳ 16. — וראה פיהמ״ש להרמב״ם אבות פ״א מי״ז. שערי תשובה לרי״ ש״ג אות יז — שלמדו מ״ע דלימוד התורה מ„ודברת בם״. וראה לקו״ש הנ״ל.

דברי תורה — זיינען זיי אַנגעזאָגט געוואָרן עס זאָל זיין „ושננתם לבניך", לערנען תורה מיט די קינדער.

און ווי רש"י [29] טייטשט אָפּ „לבניך — אלו התלמידים", וואָס דאָס גייט אויף יעדער קינד צו וועלכן ער קען צוקומען און לערנען מיט אים תורה.

וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז קינדער קענען אויך מקיים זיין דעם ציווי פון „ושננתם לבניך" — דורך דערויף וואָס איין קינד לערנט מיטן צווייטן קינד אַ זאַך וואָס ער ווייסט שוין און דער צווייטער ווייסט נאָך ניט [30].

און דאָס דאַרף זיין אין אַן אופן פון „ושננתם", ניט סתם לערנען, נאָר „שיהיו מחודדים בפיך" [31], אַז דער ענין וואָס ער לערנט זאָל ביי אים זיין קלאָר, און אַז דאָס זאָל ביי אים לייכטן אין אַ קלאָרן אופן אין זיין מחשבה דיבור ומעשה.

ט. און דערפאַר, ווען ס'קומט דער טאָג וואָס איז נאָך דעם תענית פון תשעה באב, דערמאָנט מען זיך אַז אָט אָט קומט אַן דער טאָג פון חמשה עשר באב [32], וואָס אין דעם חלק הסדרה פון ט"ו באב (היי יאָר) ווערט אונטערשטראָכן „ושננתם לבניך" —

און דאָס איז מעורר אַז מ'זאָל זיך דערצו צוגרייטן באופן המתאים — אַז אין די טעג שלפנ"ז (און אין די טעג שלאח"ז [33]) זאָל שוין (אויך) יעדער קינד מקיים זיין דעם ענין פון „ושננתם", בנוגע צו זיך אַליין [34], אַז ער לערנט תורה, און אויך דעם ענין פון „ושננתם לבניך", אַז ער לערנט מיט זיין חבר (אַדער חבר'טע) אַן ענין פון תורה ומצוותי'.

וואָס דורך דערויף איז מען זוכה צו דער גאולה — וואָס דעמולט וועט מען פראַווען דעם יו"ט פון חמשה עשר באב אויפן גרעסטן און פריילעכסטן אופן [35] — ווי געבראַכט פריער (ס"ז) אַז „לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו'" (אין צוגאָב דערצו וואָס מען זאָגט ניט (אויך איצטער) קיין תחנון בט"ו באב [36], און מ'דערמאָנט זיך אויף די ענינים וואָס זיינען פאַרבונדן מיט ט"ו באב).

---

29) עה"פ — מספרי. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ח.

30) להעיר מאופן „מעשי חייא" (כתובות קג, ב. ב"מ פה, ב) דלכל חד וחד אמרי לי' אתני סידרך לחברך.

31) קידושין ל, סע"א. ספרי ופרש"י שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ג.

32) להעיר ממשנ"ת אשר גודל העילוי דט"ו באב — מתאים לגודל הירידה דת"ב (ד"ה נחמו עת"ר הנ"ל (שם ס"ע רכט ואילך)).

33) ובפרט ע"פ מארז"ל (תענית בסופה) „מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", ובפרש"י: מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו.

34) דב„ושננתם" נכלל גם החיוב „ללמוד" בעצמו — ראה לקו"ש שם.

35) ראה ד"ה נחמו עת"ר הנ"ל (שם ע' רכא), שחמשה עשר באב הוא „יו"ט ביותר משאר מועדים, דהיינו אפילו מפסח וסוכות".

36) שו"ע או"ח סקל"א ס"ו. אדה"ז בסידורו קודם „ובא לציון". השלמה לשו"ע רז"ל סקל"א ס"ח.

יו"ד. וויבאלד אז מ'האט די הבטחה אז די גאולה העתידה וואס וועט זיין בקרוב ממש, וועט זיין „כימי צאתך מארץ מצרים" [37], אין דעם זעלבן אופן ווי אידן זיינען ארויסגעגאנגען פון מצרים,

וואס בנוגע צו יצי"מ זאגט דוד המלך אז דאס איז געווען אין אן אופן אז „נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן" [38], דער אויבערשטער האט געפירט אידן ווי א פאסטער וואס פירט זיינע שעפעלעך:

אזוי ווי א פאסטער שטעלט צו זיינע שעפעלעך אלץ וואס זיי דארפן האבן: ער קלייבט אויס פאר זיי אן ארט וואו ס'איז דא גוטע פאשע, און פירט צו יעדערן צום ארט וואס איז פאר אים צוגעפאסט [39] — אזוי האט אויך דער אויבערשטער צוגעשטעלט אידן אלץ וואס זיי דארפן האבן, דורך „(נחית כצאן עמך ביד) משה ואהרן":

משה [40] איז געווען (בעיקר) — לערנען תורה מיט אידן; און אהרן איז געווען (בעיקר) דאס וואס ער האט געבענטשט אידן (און עס איז מקויים געווארן) — ווי מ'זאגט אין ברכת כהנים [41] „יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום" — ממשיך זיין, ארא־בריינגען ביי אידן שלום [42] און אלע ברכות,

ביז צו דער הויפט ברכה — אז ער האט אנגעצונדן דעם „נר ה' נשמת אדם" [43] וואס איז דא אין יעדער אידן, וואס דאס איז דער תוכן המצוה פון „בהעלותך את הנרות" [44] [וואס בשעת דער ביהמ"ק וועט אויפגעבויט ווערן, וועט מען אויפלעבן פון דאס־ניי די מצוה פון „בהעלותך את הנרות" כפשוטה, אז די כהנים וועלן אנצינדן די מנורה אין ביהמ"ק השלישי].

וויבאלד אז די גאולה העתידה וועט זיין „כימי צאתך מארץ מצרים" (וואס דעמולט איז געווען „נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן") — איז פאר־שטאנדיק, אז דורך דערויף וואס יעדער קינד און אלע קינדער („כצאן עמך") וועלן ליכטיק מאכן זייער נשמה, דעם „נר ה' נשמת אדם" (ענינו של אהרן), דורך דערויף וואס זיי וועלן לערנען דעם אויבערשטנ'ס תורה און מקיים זיין אירע מצוות (ענינו של משה), אויף וועלכע ס'שטייט [45] „כי נר מצוה ותורה אור",

כולל ובפרט דורך דערויף וואס אידישע מיידעלעך וועלן אנצינדן ליכט

---

37) מיכה ז, טו.
38) תהלים עז, כא.
39) ראה שמו"ר פ"ב, ב.
40) כמ"ש (מלאכי ג, כב) „זכרו תורת משה עבדי". וראה שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
41) נשא ו, כד־כו.
42) ראה אבות פ"א מי"ב. אדר"נ פי"ב בתחלתו.
43) ר"פ בהעלותך. וראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ועוד.
44) משלי כ, כז.
45) משלי ו, כג.

יעדן ערב שבת און יו"ט, וואס דורך דערויף פירן זיי אריין (אין הויז) די הייליקייט פון שבת און יו"ט —

האט מען די הבטחה אז דער אויבערשטער וועט ליכטיק מאכן דעם מזל פון יעדער קינד און פון אלע קינדער, פון יעדער ערוואקסענעם און פון אלע ערוואקסענע, פון דעם גאנצן אידישן פאלק,

ביז אין אן אופן פון „קיימא סיהרא באשלמותא", אז דער גאנצער אידישער פאלק וועט זיין ליכטיק, און ער וועט לייכטן ארום זיך, ביז אז דאס וועט ליכטיק מאכן די גאנצע וועלט אז ס'וועט זיין „והלכו גוים לאורך" [46].

און דאס וועט ברענגען צום קיום היעוד [47] „אני מראה לכם נרות של ציון", אז בקרוב ממש וועט מען זען ווי משה [47*] ואהרן [48] פירן אידן צום ביהמ"ק, און דארטן וועט מען אנצינדן די מנורה, און מ'וועט לערנען תורה [49].

און דאס היינגט אפ (כאמור) אין דער צוגרייטונג פון „כצאן עמך", די אידישע שאף, וואס בעיקר גייט דאס אויף אידישע קינדערלעך — אז זיי זאלן לערנען תורה און מקיים זיין מצוות, און ליכטיק מאכן די גאנצע וועלט (וואס דאס איז פארבונדן מיט דעם ענין פון „משה ואהרן", כנ"ל).

ובקרוב ממש וועט מען זוכה זיין קומען אין „ביתך ובשעריך" [50] (ווי מ'זאגט אין היינטיקער סדרה נאך „ושננתם לבניך") — אין די ייזער און אין די טויערן פון ירושלים עיה"ק און פון גאנץ א"י, אז יעדער איד וועט דארטן האבן זיין הויז,

בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

יא. אזוי ווי מ'גייט דאך אריין אין די טעג פון „נחמתא", פריילעכע טעג — איז פאסענד אז מ'זאל פארענדיקן דעם צוזאמענקומען זיך מיט א ניגון של שמחה (ווי געוועדט אויך פאראיארן).

---

46) ישעי' ס, ג. וביל"ש שבהע' הבאה: האומות עתידין להיות מהלכין לאורכם שנאמר והלכו גוים כו' וכ"כ למה בזכות הנרות שהן מדליקין בשבת.

47) יל"ש ר"פ בהעלותך.

47*) גואל ראשון — הוא גואל אחרון (ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שה"פ פ' ויחי. תו"א ר"פ משפטים).

48) ראה יומא ה, ב: אהרן ומשה עמהם. תוד"ה אחד — פסחים קיד, סע"ב.

49) שהרי מקום סנהדרי' גדולה שהם עיקר תורה שבע"פ והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל (רמב"ם ריש הל' ממרים) הוא סמוך למזבח בלשכת הגזית (ירושלמי מכות פ"ב ה"ז. מכילתא ס"פ יתרו. משפטים כא, יד. פרש"י ר"פ משפטים. מדות פ"ה מ"ד. סנהדרין פו, ב (במשנה). רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב).

50) פרשתנו שם, ט.

און אזוי ווי מ׳דארף צום אלעם ערשטן מבטל זיין די אלע עצות וואס קומען פון דעם יצה״ר, אדער פון ניט קיין גוטע מענטשן וואס ווילן שטערן א אידישן קינד פון לערנען תורה און מקיים זיין מצוות —

וועט יעדערער פון אייך, און איר אלע צוזאמען, און אלע אידישע קינדער, צוזאמען מיטן גאנצן אידישן פאלק — באשליסן אז „עוצו עצה ותופר", אז די אלע ניט גוטע עצות וועלן צושטערט ווערן און בטל ווערן, וויבאלד אז „כי עמנו א־ל", דער אויבערשטער געפינט זיך, איז צוזאמען מיט אונז,

אז מ׳וועט באשליסן ניט פאלגן דעם יצה״ר, וועט מען זיכער מצליח זיין אין דערויף, און מ׳וועט זיך פירן לויט ווי דער אויבערשטער וויל.

און דערפאר — וועט דער ערשטער ניגון זיין (אויפן פסוק [51]) „עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א־ל".

[ניגנו את הניגון עוצו עצה ותופר].

* * *

יב. וויבאלד אז אידן האבן באשלאסן ניט צוהערן זיך און צושטערן די רייד פון דעם יצה״ר — איז א זיכערע זאך אז דער אויבערשטער וועט מקיים זיין ובשמחה זיין הבטחה „הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם".

— וועט מען מסיים זיין מיטן ניגון (אויפן פסוק [52]) „הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם".

[ניגנו את הניגון הושיעה את עמך].

יג. כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לומר (עוה״פ) את הפסוק [53] „תורה צוה גו״".

אח״כ נתן להמדריכים שיחיו מטבעות של עשר סענט לחלק להילדים והילדות שיחיו, שתי מטבעות לכ״א: א׳ לתת לצדקה, והב׳ — לעשות בה כטוב בעיניהם.

---

51) ישעי׳ ח, י׳.
52) תהלים כח, ט.
53) ברכה לג, ד.

שיחה להתלמידות דמחנה קיץ „אמונה" שתחיינה
– בבית הכנסת, אחרי תפלת מנחה –
יום ד' פ' ראה, ז"ך מנחם־אב ה'תשל"ח.

א. [אמרו את הי"ב פסוקים ומאמרז"ל [1]].

ב. אין צוגאָב דערצו וואָס עס האָט זיך געריידט מיט עטלעכע טעג צוריק [2], צו קינדער וואָס האָבן פאַרבראַכט זומער אין קייטנות (ס'איז שוין אויך אָפגעדרוקט, און מסתמא ווייסט מען דעם אינהאַלט דערפון),

— וואָס, זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז דאָס מיינט מען אויך יעדערע פון אייך, און אויך די וואָס פאַרענדיקן די מחנות (קעמפ) אין עטלעכע טעג אַרום —

וועט מען איצטער זאָגן אַ פאַר וועכטער (אין צוגאָב צו דעם וואָס האָט זיך געריידט דעמולט) — ספעציעל פאַר אידישע טעכטער, אידישע מיידעלעך.

* * *

ג. ס'איז באַוואוסט דער וואַרט פון דעם בעש"ט [3] (וואָס איז איבערגעזאָגט געוואָרן מערערע מאָל דורך כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו) — אַז יעדע זאַך וואָס אַ איד (גרויס אָדער קליין) זעט אָדער הערט, דאַרף ער זיך אַריינטראַכטן אין דעם, און אָפלערנען דערפון אַן אַנווייזונג וואָס איז נוגע אים, ווי אַזוי ער זאָל לעבן זיין טאָג־טעגליכן לעבן — אַן אַנווייזונג בנוגע צו דער זאַך אין וועלכער עס באַשטייט דער עיקר פון זיין לעבן — דינען דעם אויבערשטן [4].

וואָס דאָס איז פאַרבונדן מיט דעם ענין האמונה — דאָס וואָס יעדער איד (גרויס און קליין) גלויבט אין דעם אויבערשטן [5]:

וויבאַלד אַז יעדער איד גלויבט אַז דער אויבערשטער האָט באַשאַפן די וועלט, און פירט מיט איר אַן יעדע רגע [6], אויך איצטער — איז פאַר־שטאַנדיק, אַז יעדע זאַך וואָס טרעפט און פאַסירט יעדע רגע, קומט פון דעם אויבערשטן, איז דאָך זיכער אַז דאָס האָט אַן אינהאַלט און אַ מיינונג פאַר אים ספעציעל, וויבאַלד אַז ער האָט דאָס געהערט אָדער געזען.

---

1) נדפסו בחוברת „י"ב פסוקים ומרז"ל" (ברוקלין, ה'תשל"ו).
2) בהשיחה לילדי מחנות קיץ יומיים — י"א מנחם־אב (נדפס לעיל ע' 186).
3) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות אות קכז־קכט. וש"נ.
4) ד„אני נבראתי לשמש את קוני" (קידושין בסופה).
5) שהרי ישראל הם „מאמינים בני מאמינים" (שבת צז, א).
6) ראה שעהיוה"א בתחלתו.

און ס׳איז זיכער אז דאס איז פארבונדן מיט דעם ענין צוליב וועלכן ער איז באשאפן געווארן — וואס יעדער איד איז באשאפן געווארן אלס „מעשה ידי להתפאר״ [7], ער איז דעם אויבערשטן׳ס א באשעפניש („מעשה ידי״), מיט וועלכן דער אויבערשטער בארימט זיך („להתפאר״) — דורך דערויף וואס זיין לעבן באשטייט אין דינען דעם אויבערשטן.

ד. מען זעט אז וועו א קינד איז נאך קליין, גרייט מען אים צו און מ׳ערציט אים ער זאל וויסן וי צו פירן זיך וועו ער וועט אויסוואקסן.

דאס איז דער אינהאלט פון „מבצע חינוך״: ערציען קינדער אין אזא וועג, אז וועו זיי וועלן אויסוואקסן, זאלן זיי וויסן וי מ׳דארף זיך אויפפירן, און אויפפירן זיך בפועל ווי ס׳דארף צו זיין.

וואס די ערציאונג פון קינדער הויבט זיך אן נאך איידער זיי הויבן אן גיין אין בית־ספר (אין סקול),

ווי די גמרא [8] זאגט (און דער אלטער רבי בריינגט דאס אראפ אין זיין שו״ע [9]) אז א „תינוק״ כש„מתחיל לדבר״ איז „אביו מלמדו תורה כו׳״ [10], גלייך וועו דער קינד הויבט אן רעדן (וואס דאס איז נאך איידער ער הויבט אן גיין אין בית־ספר), דארף מען אים צוגעווענען ער זאל רעדן ענינים פון תורה און אידישקייט.

אזוי זעט מען אויך בנוגע צו אידישע מיידעלער.

ה. וואס לערנט מען זיך אפ פון שפילן זיך פון אידישע מיידעלעך:

וועו זיי זיינען נאך גאר קליין, איז איינע פון זייערע הויפט שפילצייג „טאי׳ס״ — דאס וואס זיי האבן „דאל׳ס״, זיי האבן א צאצקע וואס זעט אויס ווי א קינד, און דערמיט שפילן זיי זיך.

די לערנונג אין דעם איז:

מ׳דערמאנט דער מיידעלע און מ׳גרייט איר צו, אז וועו זי וועט אויס־וואקסן און דער אויבערשטער וועט איר בענטשן אז זי וועט אנפירן מיט איר אייגענער הויז — זאל זי אנפירן די הויז ווי מ׳דארף, לויט ווי דער אוי־בערשטער וויל, און ספעציעל בנוגע צו די קינדער מיט וועלכע דער אוי־בערשטער וועט איר בענטשן — זי זאל זיי ערציען אין דעם וועג וואס דער אויבערשטער וויל.

וועו זי איז נאך צו קליין צו ערפילן און מקיים זיין דאס — גרייט מען איר צו דערצו, דורך האבן צו טאן מיט א פלאסטיק אדער א האלץ וואס איז געמאכט געווארן אין א צורה פון א קליין קינד,

---

7) ישעי׳ ס, כא.
8) סוכה מב, א.
9) הל׳ ת״ת רפ״א.
10) ספרי לעקב יא, יט (הובא בפרש״י שם).

און דערנאָך וועז זי וואָקסט אויס אַ ביסל, הויבט זי אָן העלפן איר מוטער אין דער אָנפירונג פון דער הויז, דורך דעם וואָס זי העלפט איר מאַכן חלה אויף שבת, זי העלפט איר צוגרייטן די הויז אויף שבת, און זי העלפט איר אין דער אָנפירונג פון דער הויז בכלל.

ו. מען זעט אַז דאָס איז איינגעפירט געוואָרן ביי מערערע פעלקער — אָנהויבנדיק פון דעם אידישן פאָלק, וואָס ער האָט באַוויזן דעם וועג פון „מבצע חינוך", אַז מ'זאָל ערציען קינדער פון קליין־ווייז־אָן צו אַ גוטער אויפפירונג וועז זיי וועלן אויסוואַקסן.

און בנוגע צו אידישע טעכטער — אַז וועז זיי זיינען נאָך גאָר קליין, ערציט מען זיי וי צו אויפפירן זיך מיט קינדער, און וי צו אָנפירן מיט דער הויז,

וואָס דערמיט גרייט מען איר צו צו אויספירן איר ערנסטע און וויכ־טיקסטע אויפגאַבע וועז זי וועט אויסוואַקסן — דעם „מבצע חינוך" ביי זיך אין הויז,

וואָס דאָס הויבט זיך אָן דורך דעם וואָס זי ערציט זיך אַליין אין דעם פאַסענדן וועג.

* * *

ז. אין צוזאַמענהאַנג מיט ערציען קינדער און אָנפירן מיט אַ הויז — וואָס דאָס הויבט זי אָן ערשט נאָך דער חתונה,

— איז פאַרשטאַנדיק, אַז וויבאַלד מ'הויבט אָן די ערציאונג דערצו נאָך פון קליין־ווייז־אָן, קען דאָס גיין לאַנגזאַם, וויבאַלד אַז מ'האָט אַ סאָך צייט ביז צו דער חתונה —

עס זיינען אָבער דאָ זאָכן וואָס הויבן זיך אָן פאַר דער חתונה — איז די צוגרייטונג דערצו הויבט זיך אָן פריער, און גייט שנעלער.

דאָס איז אויך, וואָס מ'האָט שוין גערעדט מערערע מאָל [11] (און איצטער וויל מען דאָס אונטערשטרייכן נאָכאַמאָל) וועגן דעם ענין פון „נרות שבת קודש ויו"ט":

יעדע אידישע טאָכטער וועז זי ווערט אַ בת־מצוה, האָט זי די מצוה פון אָנצינדן ליכט יעדן ערב שבת און יו"ט (פאַרנאָכט).

און איר ערציאונג דערצו (איידער זי ווערט אַ בת־מצוה) איז די מצוה פון חינוך — אַז גלייך וועז זי איז שייך צו פאַרשטיין [12] די וויכטיקייט און

---

11) שיחת מוצאי ש"פ בראשית תשל"ה (נדפסה בלקו"ש ח"ט בתחלתו). לקו"ש חט"ו ע' 168 ס"ו. חי"ז ע' 146 ס"א ואילך. ועוד.

12) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סשמ"ג ס"ג: ושיעור החינוך במ"ע הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי ענינו כו'.

דעם אינהאלט פון דער ליכטיקער מצוה, זאל זי אנהויבן אנצינדן ליכט יעדן ערב שבת און יו"ט.

וויבאלד אז מ'האט שוין גערעדט וועגן דעם מערערע מאל — איז זיכער אז יעדערע פון אייך ערפילט דאס און צינדט אן ליכט יעדן ערב שבת און יו"ט, און דערביי איז זי אויך מקיים (עכ"פ פון צייט צו צייט, און בלי נדר) דעם גוטן מנהג[13] פון געבן צדקה (א סענט, אדער א פאר סענט[14]) פארן אנצינדן די ליכט.

ח. דאס אונטערשטרייכט אויך נאכמער די וויכטיקייט פון דער אויפפירונג פון יעדע אידישע מיידעלע — אז איר האט מען איבערגעגעבן א שליחות זי זאל ארויסנבריינגען די ליכטיקייט פון שבת און יו"ט אין דער גאנצער הויז, צוזאמען מיט איר מוטער און די עלטערע שוועסטער.

גלייך ווען זי קומט צום גיל פון חינוך (צו די יארן ווען מ'ערציט איר צו מקיים זיין מצוות) — מאכט זי א ברכה, זי בענטשט דעם אויבערשטן (בכלל, און במיוחד) פאר דעם וואס ער האט איר געגעבן די שליחות[15] צו מקיים זיין די מצוה,

וואס די מצוה באשטייט אין ארויסנבריינגען הייליקע ליכטיקייט אין דער גאנצער הויז, צוזאמען מיט איר מוטער און אירע עלטערע שוועסטער —

און דאס גרייט איר צו אז ווען זי ווערט אויסוואקסן און ווערט חתונה האבן — זאל זי אויך ליכטיק מאכן איר הויז אלס „עקרת הבית" (די בעה"ב'סטע פון דער הויז),

און ווען זי ווערט געבענטשט ווערן מיט קינדער, און צווישן זיי אויך טעכטער — זאל זי זיי ערציען אז זיי זאלן אויך ליכטיק מאכן די הויז מיט אידישקייט, ביז אז די הויז ווערט ליכטיק אויך אין גשמיות כפשוטה,

און דורך דערויף — ליכטיק מאכן די גאנצע וועלט.

ט. אזוי ווי דער שכר וואס דער אויבערשטער גיט פאר א מצוה איז „מדה כנגד מדה"[16] (אין דער זעלבער זאך פון דער מצוה) — איז דער שכר אויף דער מצוה פון נרות שבת קודש[17], אויך פארבונדן מיט ליכטיקייט:

לויט ווי פארשטאנדיק פון דעם וואס עס שטייט אין זוהר[18], איז דורך דער מצוה פון נרות שבת קודש, ווערט ליכטיקער איר מזל, ס'ווערט ליכטיקער דער מזל פון דער גאנצער הויז, בנוגע צו א קליינע מיידעלע — ווערט ליכטיק דער מזל פון אירע עלטערן, און פון אירע לערער'ס און

---

13) קיצור שו"ע סע"ה ס"ב. כף החיים סרס"ג סקל"ד בתחלתו.

14) ראה כף החיים שם: וטוב שתתן מקודם פרוטה לצדקה .. וטוב ליתן ג' פרוטות לצדקה כו'.

15) כמחז"ל היו מכבדין את המצוות שהן שלוחי (תנחומא ויגש ו. וראה לקו"ת ויקרא ב, א).

16) סוטה ח, ב במשנה. פס"ז עה"פ שמות ג, ו.

17) כולל גם יו"ט דאיקרי שבת, שבתון (פרש"י, ראב"ע, רמב"ן ועוד לאמור כג, יא. וראה חדא"ג מהרש"א למנחות סה, א).

18) ח"א מח, ב.

לערערין'ס וואָס האָבן איר ערצויגן און צוגעגרייט אַז זי זאָל מקיים זיין (מצוות בכלל, און במיוחד) די מצוה פון נרות שבת ויו"ט,

און דורך דערויף ווערט ליכטיקער דער מזל פון אַלע אידן אַרום, און אויך דער מזל פון דער גאַנצער וועלט.

יו"ד. און דעמולט איז מען זוכה אַז ס'ווערט מקויים אינגיכן דעם אוי־ בערשטן'ס צוזאָג[19] „אם שמרתם נרות שבת אני מראה לכם נרות של ציון":

דורך דערויף וואָס איר וועט אָפהיטן די מצוה פון נרות שבת קודש (יעדערע פון אייך, און דורך אייך און אייער השפעה — אויך אייערע חברה'טעס, און די מיט וועמען איר טרעפט זיך), מקיים זיין די מצוה פון אָנצינדן ליכט, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט אידישקייט[20] —

וועט מען אינגיכן זוכה זיין זען „נרות של ציון" — מ'וועט זען ווי אַזוי די כהנים צינדן די נרות פון דער מנורה הקדושה אין בית המקדש השלישי — וויבאַלד אַז גאָר אינגיכן וועט קומען די גאולה ע"י משיח צדקנו.

די פאַסענדע אויפפירונג פון יעדערע פון אייך, און אַלע אידישע טעכטער מיט אייך צוזאַמען, אין די לעצטע טעג פון גלות, און במיוחד דורך דעם קיום פון דער מצוה פון ליכטיק מאַכן די הויז מיט דער ליכטיקייט פון אידישקייט בכלל, און די ליכטיקייט פון נרות שבת פרייטאָג פאַרנאַכט, און נרות יו"ט בערב יו"ט, אַנהויבנדיק פון דעם יו"ט וואָס קומט אינגיכן — ראש השנה,

וועט נאַכמער פאַרשנעלערן די גאולה[21], און יעדערע פון אייך, צוזאַמען מיטן גאַנצן אידישן פאָלק, וועט אינגיכן מקבל זיין פני משיח צדקנו,

און האָבן א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה[22], בגשמיות וברוחניות.

* * *

יא. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לומר (עוה"פ)[23] את הפסוק „תורה צוה גו".

אח"כ נתן ובקש — שהמדריכות תחיינה תתנה לכאו"א מהילדות שתחיינה: השיחה לילדי מחנות קיץ יומיים די"א מנ"א (תרגום באנגלית), וכן שתי מטבעות של עשר סענט: א' לתת לצדקה, והב' — לעשות בה כטוב בעיניהן.

---

19) יל"ש ר"פ בהעלותך.

20) וכמ"ש (משלי ו, כג) „כי נר מצוה ותורה אור" — שקאי גם על נרות שבת (ראה פרש"י ד"ה בנים — שבת כג, ב).

21) מכיון ש„אחישנה" תלוי ב„זכו" (סנהדרין צח, א).

22) להעיר שיש „נוהגין מיום ט"ו באב ואילך לברך זל"ז בברכת כוח"ט" (דרכי חיים ושלום סתרפ"ד).

23) ברכה לג, ד.

...מצטער אני אשר כפי הידיעות שקבלתי, הנה מראה פניו, איז ניט באַזונדער ערפרייענד. וכנראה אשר עוד הפעם אחז בדרכו דרך ענויים וסיגופים, ואי השגחה על בריאות הגוף, אף שידוע לו פסק הרמב"ם הלכות דיעות ריש פרק ד', אשר היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, וידוע ג"כ הפס"ד המובא בשו"ע רבינו הזקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד' וז"ל: אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער אפי' בעניני איזה מאכל או משתה, אא"כ עושה בדרך תשובה שאז זה טובה הוא לו. וכיון שכבר כתב רבינו הזקן באגה"ת, שבדורותינו אלה דרך התשובה הוא באופן אחר ולא ע"י תעניות, הרי במילא נשאר כהאמור, כנ"ל בלשון רבינו בשולחנו הטהור. און וויפיל איז דער שיעור פון ניט פאַלגען און וועלן טאַן דוקא ווי באַ זיך קומט אויס, ובטח ראה גם מכתב הבעש"ט לתלמידו בעל התולדות הנדפס בהתמים וכו' וכו'. ואחכה לבשו"ט בזה,

(ממכתב ג' תמוז תש"ב)

... שקו"ט במ"ש אדמו"ר הזקן בהל' שמירת גוף ונפש סו"ס זיין וז"ל: לא ישתה משקה מזוגין שעבר עליהם הלילה אחר שנמזגו במים והוא שלנו בכלי מתכות או כלי נתר (ואצ"ל מים עצמן שעבר עליהם הלילה בכלי המתכות) לתרץ: א) מה שבעיה"ק הוא מהנמנעות להזהר בזה, כי המים שבחצרות נשמרים מכלי מתכות. ב) מה שהקשו ע"ז מכמה מקומות בש"ס.

והנה מכ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א) לא שמעתי בזה.

ובהצעת כת"ר הנני לענות חלקי עד"ז.

א) רצה ליישב מנהג עיה"ק ע"י פי' חדש בדברי אדה"ז, שאין כוונתו לאסור שתית מים שעבר עליהם הלילה בכלי מתכות, אלא שבא בהמשך לדין הקודם ע"ד משקין מזוגין. ומוסיף רבינו שאם המים לנו בכלי מתכות ואח"כ נמזגו בהם משקין ואח"כ עבר עליהם הלילה כ"ש שאסורין.

ומה שצ"ע לפענ"ד בפי' זה: א) העיקר חסר בדברי רבנו. ובפרט שבסעיף זה מפרט דבריו, שלכן הוסיף כמה תיבות על לשון הש"ס. ב) הול"ל: ואצ"ל אם המים בפני עצמן עבר כו', כי מלשונו משמע שהוא דין במים עצמן. ג) מנ"ל לרבנו דין מחודש כזה: כי בש"ס לא הוזכרו מים כלל. ועל כרחך צ"ל משום דס"ל דמים עלולים לרוח רעה יותר משאר משקין, וראי' מדינים שהובאו שם סעיף ד' שהם רק במים, ולכן ג"כ דוקא משקין מזוגין אסורין מפני המים שבתוכם, וא"כ הרי "אצ"ל" זה צריך להיות אעיקר הדין, היינו שאין לשתות מים שלנו בכלי מתכות. והנה בס' שו"ת בני ציון ס"י סקי"א (למהר"ד שפירא בירושת"ו) רוצה לפרש דברי אדה"ז, אשר

„משקין מזוגין" היינו משקין (וגם מים בכלל) שנמזגו לשתי' דוקא, ואינו מדבר בעירוב במים כלל, עי"ש.

ומלבד שיש להעיר על פי' זה מצד עצמו, הנה אדה"ז ביאר דעתו וכמ"ש: אחר שנמזגו במים כו' ואצ"ל מים כו', דמוכח שמפרש מזוגין — עירוב מים, ואשר איסור מים עצמן לא נלמד אלא ב„אצ"ל", ולא שהוא מפורש בש"ס.

— וי"ל שלכן ג"כ הדין דאצ"ל מים עצמן מוקף בחצ"ג, שההקפה זהו הוראה שספק יש בדין זה, וכמ"ש בשארית יוסף לאו"ח סשס"ג, הובא בשער הכולל בתחלתו — והספק הוא אם למדין ק"ו בענינים כאלו —

וכשאני לעצמי רציתי ליישב מנהג ירוש"ו, כי אין איסור המשקין אלא בלנו בכלי, היינו בכלי תלוש, כסתם כלי שבכ"מ, משא"כ אם הכלי מחובר בבנין או בקרקע, שלכמה ענינים בטל מתורת כלי. ובעניני רוחַ רעה הרי — הבו דלא לוסיף עלה, ואין לנו אלא מה שכתוב בפירוש.

ובאמת איני יודע אם זקוקים לכל ישובים אלו, ומחוורתא אשר כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ד' (וכמארז"ל שבת קכט, ב, ובמקומות שנסמנו בשו"ת צ"צ חאה"ע סוסי"א). ולא עוד אלא שבמקום סכנה טבעית וכמו בשבת יבמות (עב, א) ע"ז (ל, ב) וכיו"ב ע"כ צ"ל שומר פתאים דבעי שמירה עכ"פ, כי אין לומר שהסכנה בטילה. אבל בנדו"ד כיון שהוא ענין סגוליי, הרי י"ל שע"י דדשו בה רבים בטל הענין לגמרי. וא"כ הוא, הרי פשיטא שגם ת"ח יוכל לסמוך ע"ז, אף את"ל (ראה הדעות בשו"ת צ"צ שם) שבמקום שנאמר שומר פתאים אינו סומך.

— רמז לדבר שאפשר לבטל ענין כגון זה, ולא רק להשמר שלא יזיק, י"ל מירושלמי סוף פאה שמביא ע"ז קרא דאל תסיג גבול, והשגת גבול היינו שמגרשים כלה. עוד ראי', מפסחים (קיא, ב) ונפסק בשו"ע אדה"ז שם ס"ט דפת תלוי' קשה לעניות אבל לא בשר ודגים הואיל ודרכם בכך. אבל ראי' זו יש לדחות דשם אין הסיבה התלי' באויר, אלא מה שמבזה את הפת ע"ז, דתלי' חשיבא בזיון וכמו בברכות (כד, א), וכיון דבשר ודגים דרכם בכך הרי אין כאן בזיון, וא"כ אינו שייך לענייננו — ואף דארז"ל (ע"ז ל, א) פירוקא לסכנתא — אני הרי לא באתי בכהנ"ל אלא ליישב את המנהג הנהוג כבר.

* * *

ב) מה שהקשה בשם ס' עובר אורח (ולא ראיתי ס' זה עצמו) על רבנו הזקן מחוליו (נה, ב) ממשיכלי שיחומי — יפה תירץ כת"ר דמי יימר דאין שופך המים אח"כ, ובפרט שנכבשה בהם הריאה מעל"ע.

אבל מה שרצה לתרץ שנית, דכיון שיש במים איזה דבר הרי אין רו"ר שורה עליהם — לא שמיעא לי, דא"כ הול"ל זה בפירוש, וכמ"ש בכגון דא

---

*) ראה לקו"ש ח"י ע' 186. המו"ל.

בב"מ (כט, ב) והובא בשו"ע רבנו שם סוס"ד. וגם שם אין מתיר אלא דבר שדרכו ליתנו במשקין אלו.

עוד הקשה משו"ע או"ח סתנ"ה שמתיר, בדיעבד, ליקח מים שלנו בכלי נחושת.

והנה י"ל דלא מצינו בשום מקום דמתיר אף אם לנו כל הלילה בכלי נחושת זה, אלא שלכתחילה אסור לשאוב (ליקח) בכלי נחושת ובדיעבד התירו זה, אבל בדין הלינה לא קאמיירי. ומ"ש בשו"ע אדה"ז (שם סוסי"ט) דמותר אפילו נשתהו המים בתוכו ימים רבים — י"ל דהיינו בלא לילות, ולא ביאר זה בפירוש כיון דאינו שייך לדין מים שלנו אלא להל' שמירת הגוף, וכמו שלא ביאר בהל' פסח שלכתחילה לא ילונו בכל כלי מתכות — ודוחק קצת.

ואולי אפ"ל דל' הש"ס הוא השותה משקין מזוגין וכו', וכיון שהוא ענין סגולי, ולא טבעי במשקין מגולין, אין לנו בו אלא חידושו שאסור לשתותם, אבל כשמערבם בעיסה ולא יבואו לכלל שתי' לית לן בה.

ואין מדמין בזה מילתא למילתא, וכמו שלא מצינו איסור שלא ישתמש בהם שום תשמיש, ע"ד שאמרו במים של נט"י שחרית (שו"ע או"ח ס"ד).

וע"י חילוק זה שלא אסרו במשקין מזוגין אלא השתי', מתורץ ג"כ מה שהקשה מסוכה (מח, ב) דהיו מלינין המים של הניסוך בחבית של זהב, אף דבירושלמי שם (משא"כ הבבלי לפרש"י ותוס') אמר דבעינן ממשקה ישראל.

ובתירוץ הרש"מ מברעזאן דאין ר"ר שורה בביהמ"ק יעויין בשו"ת בני ציון הנ"ל דשקו"ט בזה.

(ממכתב יום ד, כ"ז סיון תש"ו)

במענה על מכתבו משילהי אדר והקודם לו. ת"ח על בשורתו הטובה מהטבת מצב בריאותו. ויהי רצון שילך הלוך וטוב, וכפסק תורתנו הק' מעלין בקדש, ובודאי נוסף על ההוספה בלימוד תורת החסידות מוסיף ג"כ בפעולות במסגרת צעירי אגודת חב"ד, שעי"ז מוסיפים ג"כ בברכת השי"ת והצלחתו בהמצטרך.

במ"ש אודות אופן קביעות מזוזה בגזוזטרא*, הרי בכלל בהנוגע לקביעות מזוזה, ישנה הוראה בשם רבותינו הנשיאים שהולכים בתר היכר ציר, וכדעת ראשונים בזה. ומוסיפין בזה ששאלום, ומה יעשו אם כל הדלתות שבחדר היכר ציר שלהם לחדר אחר, וא"כ באיזה אופן יכנס לחדר, וענו ע"ז, יכנס דרך החלון. אבל הנ"ל הוא מלבד הדלתות היוצאות לחצר או לרה"ר, וכדאי שיוודע פרטים מזקני אנ"ש אשר בסביבתו, ושבטח גם להם ידוע עד"ז.

(ממכתב יח ניסן תשט"ז)

*) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 259. המו"ל.

ב"ה, ראש חדש אלול, ה'תשל"ו

צו נשי ובנות ישראל
בכל מקום שהן

ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

אין צוזאמענהאנג מיט די לעצטע געשעענישן — די גרעסטע אנגעלעגנהייט פון אלע יידן איבער דער גאנצער וועלט, אן אויסנאמען קיין איינציגן איד, איז דאס ווי אזוי מען קען מקרב זיין דעם אויבערשטן אין אמתער תשובה, אין תורה ומצות, אין יראת שמים ואהבת ישראל.

דאס איז דער ענין פון דעם וואס מען לייענט אין דער פרשה פון דער ברכה וואס משה רבינו האט געגעבן צו כלל ישראל פאר זיין פטירה, ווי עס שטייט: "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו", וואס רש"י דערקלערט: "לפני מותו — אמר משה הואיל ולא נכנסתי לארץ ישראל ברכתי אתכם שתהא ברכה שלמה בכל ענין".

דאס איז אויך

דרויסן, ווי עס שטייט אין פסוק: ה׳ ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם — דער אויבערשטער וועט היטן דיין ארויסגיין און דיין קומען פון איצט אין אויף אלעמאל: און ווי עס ווערט דערקלערט אין ספרים, אז ג־ט׳ס נאמען אויף דער מזוזה איז א ראשי־תיבות: שומר דלתות ישראל.

* * *

מ׳דארף אויך געדינקען, אז וויבאלד אלע אידן זיינען קומה אחת און ערבים זה בזה (איין קערפער, און אויסגעבונדן איינער מיט דעם צווייטן), איז די מזוזה א ג־טלעכע שמירה ניט נאר פאר די הויז און פאר אלע און אלץ אין הויז, נאר אז יעדע כשר׳ע מזוזה וואס קומט צו ערגעץ־וואו אויף א אידישע טיר, פארשטארקט דאס די זיכערקייט פון אלע אידן וואו נאר זיי געפינען זיך.

און נעמענדיק אין אכט, ווי אויבנדערמאנט, אז יעדע אידישע פרוי איז די עקרת הבית, און יעדע אידישע טאכטער איז א צוקינפטיגע עקרת הבית, האבן זיי א ספעציעלן זכות אין דעם ענין פון מזוזה, צו זען אז ניט נאר זאל זיין א כשר׳ע מזוזה בא זיך אינדערהיים אויף יעדער טיר וואס איז מחוייב אין דעם, נאר אויך — בא זייערע שכנים און באקאנטע און אלע אידישע הייזער.

* * *

ויהי רצון אז מ׳זאל אין דעם טאן מיט הארציקייט און מיט שמחה, וואס אין צוגאב צו דעם אז מ׳וועט זיכער מצליח זיין, וועט דאס דערמוטיגען און ארייננציען פיל אנדערע אויך צו טאן אין דעם, וזכות הרבים מסייעת.

ובפרט אז די צייט איז ספעציעל צוגעפאסט פאר דעם, און פאר אלע ענינים פון טוב וקדושה, אזוי ווי מיר שטייען איצט אין אנהייבס — ראש חודש אלול, דער חודש פון חשבון הנפש און התעוררות צו דערגענצן וואס מ׳האט ניט דערטאן אין דעם יאר וואס ענדיגט זיך און צוגרייטן זיך צום נייעם יאר, השנה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה

אחד* מהטעמים הגלויים: **העובר** כולו **נבנה מטפת** משהו — **לגוף משוכלל** (**ומבנה הגוף משפיע גם על תכונות הנפש במדה חשובה**) — **ע"י האם** בלבד (**ובזמן שהותו בעיבור — אוכל ממה שאמו אוכלת וכו'**) **ועד כדי כך שרואים** במוחש שרוחניות **האם** (**ואם היא בשמחה או בפחד וכיו"ב**) **משפיעה, וגם מעצבת החרקטער** (**האופי**) **של העובר** (**שיולד שלם ובריא וכו'**).

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

---

*) נכתב במענה להשאלה איך להסביר לאלו שאינם מאמינים בתומ"צ זה שבנשואי תערובת מתייחס הילד אחר האם. המו"ל.

חמשה עשר באב

ב"ה, חמשה עשר באב, ה'תשל"ג
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

...בעמדנו ביום אשר „מכאן ואילך דמוסיף יוסיף — מוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו".

ולימוד התורה (ובפרט — העסק בתורה) וההוספה בו — ה"ה מביא לידי מעשה, קיום המצוות והוספה בזה, כולל גז הוספה באיכות — הידור בקיום המצוות,

והרי זהו גם ענין שהזמ"ג, שנכנסנו לשבע דנחמתא על פורענותא ד„מפני חטאינו גלינו מארצנו כו'" והוספה בביטול הסיבה (חטאינו) מוסיפה בביטול המסובב (גלינו),

וכמודגש גם בזה אשר חז"ל מקשרים יום זה וענינו (הוספה בלימוד התורה בלילות) עם ענין תשעה באב — בנתנם סימן לדבר (אשר סימן בתורה — גם כן תורה והוראה היא): מקומי עד שכבי קומי — פירוש מזמן אמירת קומי רוני בלילה (במגילת איכה) בט' באב ועד זמן אמירת שכבי עד הבוקר (במגילת רות) בשבועות, צריך להיות קומי רוני בלילה — להוסיף בלימוד התורה בלילות,

ולא רק בסימן (לכל הדורות) מודגש הקישור שבין תשעה באב וחמשה עשר באב, אלא גם בקביעות ט"ו באב ליו"ט בפעם הראשונה שהי' זה בשנת הארבעים לדור המדבר, שכשראו את הלבנה במילואה בט"ו באב — ידעו שבטלה הגזרה דמתי מדבר שנגזרה בבכי' הראשונה של תשעה באב, וקבעוהו יום־טוב, כמסופר במדרש,

---

מכאן .. חייו: תענית בסופה ובפרש"י שם (בפרש"י בע"י: מוסיף הקב"ה שנים על שנותיו). העסק בתורה: ראה ב"ח לטוא"ח סמ"ז ד"ה ונוסחא. ד"ה הסכת תרצ"ג (בס' הקונטרסים ח"א). תשעה באב: להעיר מלקוטי לוי יצחק אגרות ע' תי.

בנתנם סימן: ב"ח לטוא"ח סרל"ח: האחרונים קבלו לומר כו' מקומי כו'. ובמג"א שם משמע שעפ"ז צ"ל מט' באב כפשטות ל' הב"ח. ואולי י"ל דלא פליגי ומוסיפים על הש"ס — וע"ד (ולא ממש) שמטעם דבטלה גזירת מדבר קבעו יו"ט ליום שנתברר (דבטלה בט' באב שלפניו. וראה מת"כ באיכ"ר פתיחה לג). כך בהטעם בנדו"ז דלילות ארוכים קבעוהו לחצי אב (סיום ה)קיץ — ב"מ קו, ב.

קומי .. שכבי: איכה (ב, יט). רות (ג, יג). וראה תמיד ספ"ד.

כמסופר במדרש: איכ"ר פתיחה לג. ירוש' סוף תענית — הובאו ברש"י ותוס' תענית שם.

ומרומז הנ"ל (דמכאן ואילך — מוסיף) גם בזה, שהרי ישראל מונין ללבנה, שאחד הטעמים בזה הוא שדברי ימי ישראל הם עליות וירידות בדוגמת הלבנה ועתידים להתחדש כמותה, וכד קיימא סיהרא באשלמותא בט"ו בחדש, שאז אור הלבנה במילואו ובשלימותו, ובפרט בט"ו באב — שבא אחרי ירידת פלאים דתשעה באב —

שלכן לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים —

ה"ז מרמז ומדגיש מילוי ושלימות חיי כאו"א מישראל בתורה אור ונר מצוה הבא ע"י התורה,

ולפום צערא (דט' באב) אגרא — הוספת ועליית פלאים.

ויה"ר אשר ביום זה דחמשה עשר באב ו„מכאן ואילך" — ובפרט בשנה זו, שנת השבע, שבת לה', והכנה לשבת וענין הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו גו' את כל דברי התורה הזאת — יתעורר כל או"א מאתנו בתוככי כל ישראל להוסיף בתורה ובמצוות, הן בנוגע לעצמו והן בהשפעה על זולתו.

וע"י הוספת אור בחשך הלילה והגלות (הנקרא לילה) — אשר אפילו מעט אור דוחה הרבה חושך — עאכו"כ הוספה באור, אור במילואו —

נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד: קץ שם לחשך ולילה כיום יאיר,

בגאולתנו האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו מאפילה לאור גדול.

בכבוד ובברכה

ישראל מונין ללבנה, שאחד הטעמים: סוכה כט, א. שמו"ר (פט"ו, כו): החדש הזה לכם ה"ד יפרח בימיו צדיק גו'. זח"ב פה, א.

ובפרט בט"ו באב .. שלכן: ראה ד"ה נחמו, תרכ"ו. נחמו, עת"ר (ברוקלין, תשכ"ו).

ירידת פלאים .. ועליית פלאים: ראה רשימות הצ"צ איכה (א, ט) ע' עד-עה.

כחמשה .. הכיפורים: ראה רשימות הנ"ל ע' מד.

שבת לה': בנוגע לט"ב — להעיר דנדחה כשחל בשבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה (מגילה ה, ב).

הקהל .. הזאת: וילך לא, יב. ברמב"ם סוף הל' חגיגה: אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע (הקריאה בהקהל) בכוונה גדולה יתרה. — שמזה הוראה להכנה שלהם ג"כ.

והגלות (הנקרא לילה): להעיר משהש"ר רפ"ג: לילן של מצרים כו' בבל כו' מדי כו' יון כו' אדום כו' שישנתי לי מן התורה ומן המצות כו'. וראה ירוש' תענית פ"א סה"א. תו"א שמות (נד, א). ובכ"מ. ולהעיר מלקו"א להה"מ ד"ה מה כו' הקב"ה (ז, ב (קה"ת, תשל"ג)).

קץ שם לחשך: ראה שערי אורה ע' קעב ואילך.

ולילה כיום יאיר: ע"פ תורת הבעש"ט עה"פ ואנכי הסתר אסתיר (דמ"א ליקוטים צו) שמוסתר שזוהי הסתרה — י"ל שתיקונו ולמעליותא זהו קצה השני — לילה כיום יאיר.

מאפילה לאור גדול: פסחים (קטז, ב). וי"ל אפלה למטה מחשך (זח"ב רסח, ב) ולכן הפכו אור גדול. ובסי' האריז"ל (קול יעקב): הארת ע"ק (בהגדה שם — בפי' אור גדול).

כ"ף מנחם־אב

ב"ה, יום שלישי שהוכפל בו כי טוב,
פרשת כי תעשה הטוב והישר,
מחרת כ"ף מנחם אב, ה'תשל"ה.
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

...תיכף — למחרת — יום השנה (יאָרצייט) של אאמו"ר,

שמסר נפשו על התורה (נגלה וחסידות) ומצותי' ותומ"צ דרבים, ובאופן דיסורים וגלות ומסירת נפשו בפועל ועלייתה השמימה בהיותו בגולה,

וע"פ מש"נ והחי יתן אל לבו,

הרי הזמ"ג לעורר עוה"פ וביתר שאת וביתר עז

— ובמיוחד שבא בסמיכות לט"ו באב, בו מתחיל ציווי רז"ל: מכאן ואילך דמוסיף (לילות על הימים לעסוק בתורה) יוסיף (חיים על חיין) — והרי עסק בתורה מביא לידי מעשה, קיום המצות, והוספה בזה מביאה הוספה בקיום המצות —

להוסיף וללכת מחיל אל חיל בכל עניני התורה ומצותי', הן בנוגע

יום .. טוב: בראשית א, יוד: א, יב. ובפרש"י שם ובב"ר פ"ד, ו.

שהוכפל .. טוב: לשמים ולבריות — ראה קדושין מ, א. אור התורה בראשית (לג, א), משפטים (א'קנז ואילך).

כי תעשה הטוב והישר: ראה (יב, כח) הטוב בעיני השמים והישר בעיני אדם. (ברוב הדפוסים: בספרי שם „שמים" בפרש"י — „השמים".

ואולי י"ל דרש"י מפרש יותר — שמים בה"א הידיעה, למעוטי שמים דמעשה בראשית. ו„בטוב לשמים" — הלמד פתוחה. ולהעיר מהשמים ביני וביניך (נדה צ, ב. וי"ג: שמים). וראה שבועות (לה, ב) וברמב"ם ובראב"ד הל' שבועות (פי"ב, ה"ג)).

כ"ף מנחם אב: להעיר מתענית כו, א. כח, א.

שמסר .. בגולה: ראשי פרקים — ראה הרשימות — בתחלתו ובסופו של „לקוטי לוי יצחק — הערות לס' התניא".

והחי יתן אל לבו: קהלת ז, ב. ובתרגום שם: ואין אית בידי' מדעם ביש ישבקיני' ויתב בתיובתא — מקור להרמב"ם הל' אבל ספי"ב. וראה ג"כ אוה"ת לקהלת שם.

לט"ו באב: בתענית (כו, ב): לא היו יו"ט לישראל כט"ו באב וכיוהכ"פ כו'. וראה ג"כ זח"ב (קלה, א). וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' תיג.

ציווי .. חיין): מס' תענית בסיומה ובפרש"י שם. ובפרש"י בע"י: שנים על שנותיו.

ציווי רז"ל: ולא רק הידור או לכתחילה, כ"א אזהרה חמורה וכההמשך שם: ודלא מוסיף כו'. וראה מג"א לאו"ח רסרל"ח (הובא בבאה"ט או"ח ס"א סק"ו).

מביא לידי מעשה: קדושין מ, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד.

וללכת .. חיל: ראה אוה"ת שם דיוק „ללכת". ובסיום מס' ברכות ומו"ק (הובא בשו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס קנה) דחיל קאי גם על ביהכנ"ס — תפלה (וצע"ק בלקוטי הש"ס להאריז"ל ברכות שם).

לעצמו והן בנוגע לרבים, לכל אחד ואחת שיכול להשפיע עליהם בזה,

כולל הוספה במבצע תורה (לימוד) ובמבצעי המצות (מעשה): מבצע תפלין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, מבצע בית מלא ספרים,

ובמבצעי מצות של נשי ובנות ישראל חלק בראש בהם: מבצע נרות שבת קודש, מבצע כשרות, מבצע טהרת המשפחה.

ויה"ר אשר תהיינה כל פעולות האמורות בהצלחה רבה — הצלחה בכמות (ריבוי במעשה) והצלחה באיכות (בחיות ובשמחה של מצוה),

ותבוטל הסיבה היחידה לגלותנו — (מפני) חטאינו — ותיכף יבוטל המסובב — גלינו מארצנו — ומיד נגאלין

— ותקויים ההבטחה והפכתי אבלם לששון, ויפעול אלקים ישועות בקרב הארץ, גאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בברכה

בנוגע לרבים: להעיר שכ"ף באב (הפעם היחידית שמצוין בש"ס — ש)אז התנדבו עצים למזבח לתועלת הרבים (תענית כו, א).

במבצע תורה .. טהרת המשפחה: בפרטיות יותר אודותם — ראה לקו"ש חי"ג ע' 212 ואילך. 256 ואילך.

מבצע נרות שבת קודש: מעלה מיוחדת בזה — עריבות דדברי סופרים (ע"ז, לה, א), מצוה דרבנן. וראה בארוכה המשך מצה זו, תר"ם (פל"ז ואילך). וראה ג"כ דרך חיים ע' קכו ואילך.

טהרת המשפחה: ראה ס' השיחות ה'ש"ת ע' 19 ואילך. לקו"ד ח"ב שס, ב. לקו"ד ח"ג תקלז.

ובשמחה של מצוה: ראה רמב"ם סוף הל' לולב. כתהאריז"ל — הובא בתניא פכ"ו. ובתו"א (תולדות כ, ב): האריז"ל שמח מאד בעשיית המצות ולכך זכה לרוה"ק כו'. וראה צוואת הריב"ש סי' מד ואילך.

והפכתי אבלם לששון: ירמי' לא, יב. וראה לקו"א ואת להה"מ עה"פ ויבואו מרתה וביאורו באוה"ת להצ"צ מסעי (א'שפד ואילך): להבין שת"ב יהי' יו"ט ושמחה כו'. וראה ד"ה נחמו עת"ר. אלקים .. הארץ: תהלים עד, ב.

ב״ה, ב׳ מנחם אב, ה׳תשל״ה
ברוקלין, נ.י.

לכל המשתתפים בחגיגת חנוכת
בית הכנסת לעולי גרוזי׳,
בשכון חב״ד בלוד
באה״ק תובב״א

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה:

בנועם ובשמחה גדולה קבלתי הידיעה ע״ד החגיגה, שנוסף על עצם הענין שנתוסף עוד בית כנסת — ובודאי יהיו בו שעורי תורה ויהי׳ גם בית מדרש, הרי נקודה מיוחדת בזה שהוא בארצנו הקדושה, ארץ אשר תמיד עיני ה״א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. ועוד זאת שהוא קשור ביהודים שעמדו בנסיונות גדולים וקשים משך זמן רב, יובל שנים ויותר, עד שכמופת היו לרבים.

ויהי רצון שיקובלו התפלות שיתפללו בבית הכנסת למילוי משאלות לבבם לטובה של כאו״א מהמתפללים, וגם התורה שילמדו שם בקביעות ובאופן המתאים לדרישת התורה, על פי מאמר חכמינו ז״ל גדול לימוד שמביא לידי מעשה, חיי יום־יום על פי התורה והמצוה, ובבית כל אחד מהמתפללים והלומדים בבית כנסת זה.

ומגלגלין זכות ליום זכאי, כ׳ מנ״א, יום הסתלקות אאמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר מסר נפשו על הפצת התורה והחסידות במדינתנו, מדינתנו מלפנים, ואשר עבודתו ומסירת נפשו עשו פירות ופירי פירות באופן חייהם של כמה וכמה שהשפיע עליהם והשפעתו ניכרת עד היום הזה.

ויהי נועם ה׳ עליהם ומעשה ידיהם לראות ברכה והצלחה בכל עניני בית הכנסת ובית המדרש האמור ובו ועל ידו להפיץ היהדות האמתית, תורה ומצותי׳ בכל הסביבה, וגם זה יקרב קיום היעוד דבנין בית המקדש על ידי משיח צדקנו ובקרוב ממש.

בכבוד ובברכה להצלחה
ולבשורות טובות

ע ק ב

...ובמ״ש אודות אמירת רצה ויעלה ויבוא — כיון שסעודת שמחת תורה נמשכה בשבת, ומה שנדבר בזה בעת ההתועדות.

הוא ע״פ המבואר בשו״ע או״ח סוף סימן קפ״ח, עיין שם בשו״ע רבנו הזקן. והמסקנא, הוראת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע למעשה, לפני איזה שנים לאחרי ביאתו כאן* שהיתה הקביעות כמו השתא, — שאותם שאכלו כזית הן ביום והן משחשכה (כמובן ע״י פריסת מפה וקידוש) יאמרו רצה ואח״כ יעלה ויבוא, כפי הסדר...

(ממכתב אדר״ח מ״ח תשי״ז)

---

*) ראה סה״ש ה׳תש״ד ע׳ 39. המו״ל

...קבלתי הודעתו, אשר מתכונן לנסיעה לבקר במשך איזה שבועות בארצנו הקדושה תבנה ותכונן על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו. וכיון שזוהי הארץ אשר עלי׳ נאמר, עיני ה׳ אלקיך בה מראשית שנה ועד אחרית שנה, צריך להיות נרגש זה גם בההכנות לנסיעה, והוא — על דרך כמו שמכינים עצמם לפני כניסה לשר גדול, ועל אחת כמה וכמה למלך מלכי המלכים, אלא שההכנה צריכה להיות בלבושי הנפש, לבושים הפנימים, כי הלא ד׳ יראה ללבב. והוא על ידי הוספה בשיעורי לימוד ועל ידי הוספה בהידור בקיום המצות. ואין לך דבר העומד בפני הרצון, כשמחליטים באמת להוסיף בזה ככל היכולת. ומה טוב שיעשה — הוא — ג״כ שליח מצוה בנסיעה זו, ויהי רצון מהשם יתברך שיבשר טוב בכל האמור לעיל.

נ.ב.

בודאי ידוע לו משלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, והם א) אמירת שיעור תהלים — כפי שנחלק התהלים לימי החדש — בכל יום אחר תפלת הבקר, ב) לימוד פרשה חומש עם פירוש רש״י מהסדרה של השבוע (ביום א׳ מהתחלת הסדרה עד פרשת שני, ביום שני מפרשת שני עד שלישי וכו׳) ג) לימוד שיעור תניא בכל יום — כפי שנחלק התניא לימות השנה, ועל כל פנים ישמור אותם מכאן ולהבא, והשי״ת יצליחו.

(ממכתב ד׳ שבט תשט״ז)

קבלתי מכתבו מכ״א אדר, בו כותב אשר הוא וזוגתו הרבנית שיחיו כבר קבעו זמן נסיעתם לעלות לאה״ק ת״ו ליום ה׳ כ״ד ניסן הבע״ל באניי לפאריז ומשם באוירון לאה״ק ת״ו.

ומתאים למה שדברנו בהיותו כאן, הנה יה״ר מהשי״ת, שתהיה הנסיעה כשורה וביאתם לשם להצלחה וחזירתם למקומם בזמן המיועד בשעה טובה ומוצלחת. ובטח למותר לכפול עוד הפעם מה שדברנו, אשר בהיות וארץ ישראל היא ארץ אשר עיני ה״א בה מראשית שנה עד אחרית שנה, וכמו שהמתכונן לכנוס להיכל מלך בשר ודם הרי משנה הוא ומיפה מלבושיו עד כמה שאפשר הרי עאכו״כ שצריך להיות כן בנוגע למלבושים — הרוחניים — טרם עלי׳ לאה״ק ת״ו. ולבושי האדם הרי מבוארים בתניא בארוכה שזהו המחשבה דבור ומעשה שלו שהם לבושי הנשמה. ובמילא צריך בכל יום להוסיף הטבה ויופי. ולכל הפחות וכמובן בלי נדר ליתן בכל יום מימות החול קודם התפלה בבקר איזה פרוטות לצדקה ולקבוע שיעור נוסף בפנימיות התורה אשר זוהי תורת החסידות אשר בזהר נקראת אילנא דחיי (זהר ח״ג דף קכ״ד ע״ב. ונתבאר באגרת הקדש סי׳ כ״ו ומובן שמתאימה בפרט לארץ ישראל — דנקראת ארץ החיים) ובמילא מהנכון לחשוב בכל יום קודם התפלה איזה רגעים בדברים המביאים לאהבת ד׳ ויראתו ואשר נמצא לרוב בספרי החסידות ומאמרים...

(ממכתב כ״ה אדר תשי״ג)

עס האָט מיך געפרייעט צו דערוויסן זיך פון אנ״ש בארצנו הקדושה אז איר זייט געקומען דאָרטן אויף אַ באַזוך און איך האָף אַז איר וועט אויסניצען אייער באַזוך אין ארצנו הקדושה ת״ו אויף אַ גוטען אופן אויף די גאַנצע הונדערט פּראָצענט...

איך רעכען אַז עס איז איבעריג צו אויפמערקזאם מאַכען אייך אויף דעם נאַמען פון ארץ ישראל וואָס עס איז ניט נאָר וואָס אידן רופן זי אַזוי נאָר אויך באַ דער גאַנצער ניט אידישער וועלט וועלט זי אַנגערופן: די הייליקע לאַנד. און ווי עס שטייט אין דער תורה הקדושה אַז דאָס איז אַ לאַנד וואָס עיני הוי׳ אלקיך בה מראשית שנה עד אחרית שנה דאָס הייסט אַז אויף וויפיל נאָהענט מען זאָל ניט זיין צו הקדוש ברוך הוא זייענדיג אין חוץ לארץ דאָרפמען האָבען דעם געפיל פון אַ פיל גרעסערע מאָס נאָהענטקייט צו השם יתברך זייענדיק אין ארץ ישראל.

און אָט אַזוי ווי איינער וועלכער געפינט זיך אין אַ שטאָרק באַלויכטען אָרט און פאַרמאַכט די אויגען וויל בשום אופן ניט עפענען זיי צו איבערצייגען זיך אַז עס איז טאַקע ליכטיג און וועט זאָגען אַז עס איז פינסטער, איז זעלבסטפאַרשטענדליך אַז דאָס ענדערט ניט דעם פאַקט אַז דער אָרט איז העל באַלויכטען. אָט אַזוי איז אויך בנוגע צו ארץ ישראל אַז

פולשטענדיג אפען ענדערט דאס אבער ניט דעם אמת, אז דאס איז א לאנד וואס עיני הוי' אלקיך בה תמיד. במילא אז מען האט די זכי' צו זיין נאך נעהנטער צו הקדוש ברוך הוא איז זיכער אז מען קריגט צו א צוגאב־כח אין דער נשמה אויף צו קענען ערפילען און ברייננען אלע גוטע החלטות אין א פועל ממש אין טאג טעגליכען לעבען. און די אלע זאכען וועלכע זעהען אויס צו זיין אונמעגליך צו מקיים זיין זיי איז זייענדיק אין ארץ ישראל האט מען די געלעגענהייט צו איבערצייגען זיך אז עס איז פיל גרינגער ווי מען האט געדאכט פריער און ניט נאר וואס עס ברייננט ניט קיין היזק ח"ו נאר אדרבה עס העלפט גאר נאך אין די אלע זאכען וואס מען נויטיגט זיך.

זעלבסטפארשטענדליך אז איך בין ניט אויסען צו זאגען דרשות נאר בנוגע צום פועל ממש: יעדערע פון אונז איז ניט פולקאם גאנץ אין אלעס במילא פעלט עס אויך אין געוויסע ענינים פון תורה ומצות וואס על פי רוב האט מען א אמתלא — באערכטיגונג — אויף דעם אז עס איז שווער צו פארווירקליכען אין לעבען צוליב פרנסה, שכנים, אדער מצד דעם אייגענעם גוף. אבער וועו מען טראכט זיך אריין אפילו נאר אויף א קורצע ווייל איז דאך קלאהר אז ווייבאלד אז ער ברוך הוא איז דער באשעפער פון דער וועלט און אויך דער באשעפער פון דעם מענטשן און פאדערט דאס פון דעם מענטשן וועט ער זיכער ניט פאדערן אזעלכע זאכען אויף וועלכע ער ברוך הוא זאל ניט האבען געגעבן כחות אויף צו קענען טאן דאס. און במילא איז דאך קלאהר אז דאס וועגדט זיך נאר אין מענטשן אליין זעלבסט. אויך איז פארשטענדליך אז ג־ט ברוך הוא וועלכער איז דער תכלית הטוב וועט ניט פאדערן פון דעם מענטשן צו טאן אזעלכע זאכען וועלכע זאלן אים שאדען טאן. און — אין געגען זיין וועו ג־ט ברוך הוא פאדערט דאס איז דאס ניט וואס מיט דעם טוט מען א טובה צו הקב"ה וואהרום עם — ב"ה — פעלט גאר ניט און דארף ניט קיין טובות פון מענטשן נאר דאס איז גאר א טובה פאר דעם מענטשן און ער — דער מענטש — זאל גרייכען זיין אמת'ן גליק בגשמיות וברוחניות וועו מען פירט זיך אין אזא פירונג ווי הקב"ה פארלאנגט קען מען באמת זיין גליקלעך און ווי פריער געזאגט אז אפילו וועו עס דאכט זיך אז דאס איז שווער איז דאס ניט מער ווי א נסיון און מיט א געהעריקער צוגעטראגענקייט קומט מען דאס אריבער און מען איז נאך צופרידען פון דעם נסיון וואס נאך דעם זיינען די פעולות פיל געשמאקער און איינגענעמער.

און אין די טעג וועלכע מיר אלע בתוך כלל ישראל גייען פייערן דעם יום טוב שבועות דעם זמן מתן תורתנו דארפן מיר אלע טיף איינקריצן אין זכרון דעם כלל ישראל אויסגעשריי בא מתן תורה: נעשה ונשמע אז יעדערער זאל אויך הייגט קענען נעמען אויף זיך „נעשה ונשמע" וואס דאס איז די ריכטיגע וועג פאר יעדער איינעם פון אונז צו קומען צו א גליקליכען גוטען לעבען מאטעריעל און גייסטיג.

(ממכתב כ"ו אייר תשי"ב)

בנוגע קבלתי מכתבו מיום ה' קרח, בו כותב את אשר עבר עליו מעת בואו לאה"ק ת"ו, ושוברו כתוב בצדו — בסיום מכתבו — בו כותב ע"ד המצב ב... מקום אשר כהן ברבנות כמה וכמה שנים ועתה עזב אותם, וכבר ידוע מענה ירמי' לברוך בן נרי' כשבקש נבואה בעת חורבן בית המקדש והליכת ישראל בגולה (אשר בד"מ כשגלו לאדום — שכינה עמהם) וגם שכינתא בגלותא, וכבר ידוע* מענה הצמח צדק לאחד מהחסידים הגדולים, ששמענוה כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, על שאלתו ומבוקשו לעלות לאה"ק ת"ו, וז"ל הצ"צ: ר' הלל'ן פעלט ניט ארץ ישראל, און דיר פעלט ארץ ישראל, מאך דא ארץ ישראל. דלכאורה אינו מובן הסיום „מאך דא ארץ ישראל", ושייכותו להתחלת המאמר. והפירוש בזה הוא, אשר התשוקה לארץ ישראל צריכה להתבטא לכל לראש אין מאכען דא, היינו במקום מגורו, ארץ ישראל.

אינני רוצה להאריך בדבר המכאיב, ובפרט שכת"ר כבר נמצא באה"ק ת"ו. ולימוד זכות עליו, שגם קודם עלותו ארצה הי' באה"ק ת"ו ומשם בא ל... ועכ"פ יה"ר, שבהיותו באה"ק ת"ו יעשה ארץ ישראל בסביבתו, וכפירוש הפנימי בזה המובא בכ"מ בדא"ח, ארץ — שרצתה לעשות רצון קונה, ישראל — ישר אל, כי שרית עם אלקים ואנשים ותוכן פנימי עוד יותר מזה — ישראל לי ראש. ועיין בלקו"ת שלח (מח, ב. ואילך).

(ממכתב ג' תמוז תשי"ד)

*) ראה לקו"ש ח"ב ע' 621. ח"י ע' 3. המו"ל.

אזוי ווי איר פאַרט בהמשך צו די וואָס זיינען שוין געפאַרן פריער, במילא האָבן זיי דאָך שוין געעפנט[1] די וועג און די ענינים, וועט פאַר אייך זיין לייכטער[2], איר זאָלט אָבער מוסיף זיין — דורך אויסניצן די יגיעה נוספת — אַז עס זאָל נתוסף ווערן אין די אָלע ענינים וואָס מ'האָט פאַר־בונדן מיט דער שליחות, ומתוך שמחה וטוב לבב,

סיי בנוגע צו זיך, סיי בנוגע צו די מוסדות, סיי בנוגע צו ארץ הקודש בכללות.

עס זאָל מקויים ווערן ביי יעדערן פון אייך — מצד דעם וואָס ביי יעדער איזן איז דא משה בקרבו[3] — „ואל משה אמר עלה אל הוי'"[4]: איר זאָלט נתעלה ווערן אין לימוד התורה, נגלה און חסידות, ובקיום המצות

1) כידוע בענין פתיחת הצנור (ד"ה כי כאשר, תרע"ח).
2) ראה ג"כ פרש"י יתרו יט, ה (ממכילתא).
3) תניא רפמ"ב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א („בזהר בהעלותך וצ"ע). שם של"ח, ו. ובכ"מ.
4) משפטים כד, א.

בהידור, ובכללות אין „ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה"[5] — אויף פועל זיין דאָס ביי די אַלע מיט וועמען מ'וועט קענען רריידן, באופן ישר ובעקיפין, ביז עד קצה הארץ.

און דאָס אַלעס זאָל מוסיף זיין אין דעם זירוז והקדמה פון דעם קיום היעוד וואָס שטייט בפרשתנו[6] „ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר גו'", און מגרש זיין אַלע ניט אידישע ענינים פון ארץ הקודש, ווי ער זאָגט דאָרטן „וגרשתמו מפניך", ביז ביאת מלכא משיחא, בקרוב ממש.

* * *

כדי דאָס צו פאַרבינדן אויך מיט ענינים גשמיים, וועל איך געבן יעדערן פון אייך אַ פאָר ספרים, און אויך געלט אויף צדקה — דאָ (און — אויך אויף די הוצאות דאָ ביז דער נסיעה ועלי'), און אַ טייל אויף צדקה פאָר די ענינים און מוסדות פון ארץ הקודש.

און דאָס זאָל זיין דער פאָרבונד מיט גשמיות אויף ממשיך זיין כל הברכות וואָס מ'האָט געבענטשט יעדערן פון אייך און אייך אַלעמען צוזאַמען, בגשמיות וברוחניות,

און — די נקודה הפנימית — עס זאָל נתוסף ווערן בברכת ה' אויף זרעא חייא וקיימא, בגשמיות וברוחניות גם יחד, מגדל זיין דורות לתורה ולמצות',

און אייערע עלטערן און אַלע קרובים וואָס זיינען דערווייל נאָך אין חו"ל, זאָלן בקרוב ממש הערן בשורות טובות,

און אויך עולה זיין ביחד עם משיח צדקנו לארצנו הקדושה, ארץ ישראל השלימה, מיט אַלע אידן בשלימות, מיט תורתנו השלימה, ובשמחה וטוב לבב.

* * *

(נתן לכאו"א מהשלוחים שי': מאמר באתי לגני ה'תשל"ז, ספר לקו"ש כרך י"ב, ספר המפתחות להמשך תער"ב ח"א. שטר של עשר דולר, חמש שטרות של עשר לירות, ושטר של מאה לירות — ואמר:) דאָס איז ווי פאַראַן. (אח"כ נתן לכאו"א: שטר של דולר, ושטר של עשר לירות — ואמר:) און דאָס איז להוספה, וויבאַלד אַז מעלין בקודש.

(נתן לכאו"א מהשליחות שתחיינה: סידור, תניא. וכסף — כנ"ל להשלוחים).

(אח"כ נתן לכאו"א מההורים שיחיו: ב' שטרות של דולר — ואמר:) אַ יישר כח פאָר אייער רשיון, און — הערן בשורות טובות.

---

5) קדושים יט, יח. תו"כ שם. וראה קונטרס אהבת ישראל.

6) משפטים כג, לא. ובמכילתא בא (יב, כה): כי ירחיב כו' ושתי את גבולך כו'.

(אח"כ אמר): אַזוי ווי „מגלגלין זכות וכו'", וועט מען אויך געבן די אַלע וואָס געפינען זיך דאָ, און דאָס איז — לצדקה לזכות פון די שלוחים[8] (וחילק לכאו"א מהנאספים שיחיו דולר אחד).

(שיחת יום ג' פ' משפטים, ז' שבט, ה'תשל"ז
— להשלוחים שי' העולים לצפת ע"ה"ק)

---

7) שבת לב, א. וש"נ.
8) עפמש"נ תהלים פה, יד. וראה אגה"ק סוס"ד.

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מראש השנה לאילנות, בו כותב אשר אף שעלה בידו להקים ב' בתי כנסיות במעברה וכו' קשה המצב גם מבחינה רוחנית אפילו בערך למצבם כמו שהי' קודם עלייתם לארצנו הקדושה ת"ו.

ובודאי למותר להאריך שאם בחו"ל ארץ העמים נצטווינו מעלין בקדש, עאכו"כ בארץ אשר עיני ה"א בה מראשית שנה עד אחרית שנה פלטרין של מלך מה"מ הקב"ה, אשר לא לבד שאין מקום לירידה ח"ו בערך הנהגה בארץ העמים אלא שמוכרחת הוספה ועלי' לגבי המצב בעבר, ואם הדבר כן אפילו באלו שאנוסים היו לעלות לאה"ק ת"ו, מכש"כ וק"ו באלו שהבריר בידם היתה ומעצמם החליטו לעלות לארץ קדושה שהחלטה זו דורשת ומכרחת החלטה מקודם לזה להוסיף בקדושת הגוף לגבי ארץ העמים, וק"ל.

ויהי רצון שימצא אותיות המתאימות ומאירות להסביר את האמור לכל אלו שהשפעתו עליהם ומגיעה אליהם, וכמובן באופן שיבוא הדבר לפועל, ז.א. בהנוגע לתוספת בהנהגה היום יומית, ויבשר טוב בכל האמור, בקרוב.

(ממכתב י"ט שבט תשי"ח)

נעם לי לקבל הפתקא שלו ביחד עם המצורף אליו ומוסגר בזה קבלה ממוסדות אשר על שם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר באה"ק ת"ו ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה. אשר הם הן וכדוגמתם המגינים עלי' ועל כל המחזיק בהם ומשתדל בהוספה עליהם הן במספר התלמידים והן בשעות הלימוד, הם הגורמים וממשיכים אשר ה' יבנה בית וה' ישמר עיר וגו' וכאשר פתח ההסברה בזה רבי אבא בר כהנא וביארו הדבר ר' אמי ור' אסי אשר הסופרים ומשנים שהם הוגים ומשנים את התורה ביום ובלילה כו' (מדרש איכה רבה בתחילתו). ויה"ר שבקרוב ממש ובחסד וברחמים יערה רוח ממרום על כאו"א בתוך כלל ישראל ואז יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין אשר אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר והוא ישלח עזרתו מקדש ויקיים הבטחתו יענגו ביום קראינו בגאולה האמיתית והשלימה.

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

...ויהי רצון אשר בקרוב ממש יקוים בירושלים עיר קדשנו כמ"ש בתוה"ק, קרי' נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה, ויקראו לה עיר הצדק קרי' נאמנה.

ומבואר פנימית העניינים ע"י רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, ירושלים יראה שלם[ב], שלימות היראה, וביחד עם זה הר הקדש שלימות האהבה, אהבה עליונה, יעוין בארוכה לקוטי תורה דברים ס', ב.

וידועים דברי הספרי (דברים ו' ה) אין אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה, אלא במדת הקב"ה בלבד.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור, שלימות הטוב, טוב לשמים וטוב לבריות (יעוין קדושין מ', א) ומגלגלין זכות ליומין זכאין שבין פורים לפסח, מסמך גאולה לגאולה, גאולת פורים דאכתי עבדי דאחשורוש אנן, לגאולה השלימה, בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל (אשר כן נסתם הדין[ג] בהפלוגתא שבזה) — גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, וכמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

ובברכת חג פסח כשר ושמח

נ.ב.

תמיהני וגם נצטערתי בהרבה וביותר, בהודעי ע"ד אחדים (אשר תקותי חזקה שיוצאים הם מן הכלל לגמרי ולגמרי) המשתייכים לעדת החרדים הנוסעים באניות ישראליות (ז.א. שהצוות מבני ישראל וגם הבע"ב), הנוסעות גם בש"ק. וכמבואר במ"א בארוכה[ה], נעלה מכל ספק, שזהו חילול שבת בפרהסיא וגם במלאכות דאורייתא וכו'. היאומן כי יסופר. והרי גם ענין זה במיוחד שייך לירושלים עיה"ק[ד], וכמאמר רז"ל (שבת קיט, ב). וגם לענין גאולתנו הקרובה לבוא, שהרי אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתן (ובירושלמי תענית א' א שבת אחת כתקונה) מיד בן דוד בא, (עיין לקו"ת לרבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, ויקרא מא, א). ויהי רצון שגם בזה אתבשר בשו"ט, ונזכה במהרה ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

(ממכתב כט אדר תשי"ח)

א) יעויין זח"ג ב, ב ושם. שם רפה, א.

ב) תוד"ה הר (תענית טז, א): לכן אין אנו נותנין כו'. מנחת שי ליהושע יו"ד, ב.

ג) שמו"ר פט"ו, יא. זח"ב קד, א. זח"ג רמט, א. ובכ"מ.

ה) ראה לקו"ש ח"ו ע' 398 ואילך וחי"א ע' 351 ואילך. המו"ל.

ד) ראה ירמי' יז. ובראב"ע שמות כ, ח שע"י שמירת השבת היתה בטלה הגזירה — ויעמדו בירושלים כסאות מלכות בית דוד.

ב"ה, ג' ניסן, ה'תשל"א
ברוקלין, נ.י.

שלום רב וברכה:

מאשר הנני קבלת המברק מעליתם לארצנו הקדושה בשעה טובה ומוצלחת, ובשורה טובה על בשורה טובה — מהסתדרותם בנחלת הר חב"ד,

אשר תקותי חזקה אשר כשמה כן תהי', נחלה בלי מצרים ועלי' באופן דמוסיף והולך, כבכל עניני קדושה שמעלין בקודש. שמזה מובן גם כן שכל הוספה במספר המתישבים בנחלה זו, ובפרט מאחינו בני ישראל אשר עמדו בנסיון בהיותם במצור ובשבי' וכו' — הרי זו הוספה בכמות ועוד יותר באיכות בכל עניני הנחלה, ועל ידי זה בכל עניני חב"ד אשר באה"ק ת"ו, ועל ידי זה בכל עניני ארצנו הקדושה.

ויהי רצון אשר גם זה יוסיף בברכת ה' לכל אחד ואחת מהם עם משפחותיהם — שליט"א — בהמצטרך להם מנפש ועד בשר, ותהי' העלי' ברוחניות ובגשמיות גם יחד. ועוד, וגם זה עיקר, אשר זה יוסיף פרצה בההגבלות שהיו עד עתה לאחינו בני ישראל אשר שם; וכל אלה אשר עליהם לצאת משם יהי' זה בלי העלמות והסתרים בטוב הנראה והנגלה, וכל אלה אשר עליהם להמשיך וימשיכו בפועל בביסוס היהדות והפצתה והפצת המעינות במיוחד במדינה ההיא ובסביבותי' — יהי' המשך עבודתם — בקודש זו מתוך הרחבה ובלי כל העלמות והסתרים ומתוך שמחה וטוב לבב, ויאירו המחשכים במקומות ההם על ידי שיעוררו את כל אחד ואחת מבנ"י אשר שם לדעת בחוזק ובהתמדה אשר נפש כל אחד ואחת מהם היא חלק אלוק ממעל ממש, נר הוי' נשמת אדם, ויוסיפו באור נר זה על ידי נר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה היא תורת החסידות.

ואשרי חלקם של כל אלה המשיכים בעבודה קדושה זו, וכידוע שיחת קודש מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר עוד מעט ויבוא קץ גלותנו בגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, און מ'וועט זיך כאָפן פּאַרן קאָפּ ס'א טייערע צייט ס'איז געווען ערשט — א וואָס מ'האָט געקענט אויפטאָן אין אידישקייט און תורה ומצוות וכו', וואָס וואו קען מען האָבן אזא געלעגנהייט לאחרי הגאולה האמתית והשלמה, ועל דרך זה בנוגע דידן.

בברכה להסתדרות טובה בגו"ר גם יחד
ובשורות טובות בכל האמור
וחג הפסח כשר ושמח

נ.ב.

פשוט שהכתוב לעיל בסיום מכתבי יש לזה שייכות גם לאלה שכבר עלו לארצנו הק', אשר ילמדו מכל שכן וקל־וחומר ומה במקום ההוא התעסקו בהפצת היהדות והפצת המעינות בפרט וכו', על אחת כמה וכמה בארצנו הקדושה, ארץ אשר עיני הוי' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה,

ועליהם להיות דוגמא חי' בזה לאלה שכבר עלו לפניהם ולאחינו בני ישראל אשר באה"ק בכלל. ויהי רצון שגם בזה יבשרו טוב.

ב"ה, טו אלול, ה'תשכ"ט
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א אשר עלו בשנה זו לארץ הקדושה תבנה ותכונן על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו, המתיישבים בנחלת הר חב"ד,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה.

בהוספה למה שכתבתי לכמה מהם באופן פרטי, הנני בא בזה בפני' כללית לכולם יחד, אשר גדול זכות הרבים בכלל, ובפרט בהתאחד רבים יחדו בענין טוב וקדושה, ובמיוחד — בארץ הקדש והתנחלותה,

והנני שולח לכאו"א מהם וכולם יחד איחולי ותפלותי וברכתי אשר תהי' ההתיישבות וההתנחלות שלהם בנחלת הר חב"ד בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים, בגשמיות וברוחניות גם יחד, ואשר הסתדרותם בנחלת הר חב"ד תאים לשמו, אשר שמא מלתא הוא, באופן שיבואו אל המנוחה ואל הנחלה, בביטול כל הענינים המבלבלים במנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ומתוך שמחה וטוב לבב ילכו מחיל אל חיל בהר הקדש, בתורתנו הקדושה והבנתה והשגתה בחב"ד שבנפש ובאופן דלימוד המביא לידי מעשה, קיום מצוות' בהידור.

וכאמור — הדברים מופנים להמתיישבים בנחלת הר חב"ד, הן אלה שהתיישבו כבר והן שיתיישבו בעתיד.

והרי הימים ימי סגולה, כדברי רבנו הזקן, אשר בחודש אלול מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא הוא בדוגמת מלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאין כל מי שרוצה להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם כו' (לקוטי תורה, פ' ראה, דף לב).

בברכה להצלחה בכל האמור,
הצלחה רבה ולכתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה
ולבשורות טובות בכל

ב"ה, ימי החנוכה, ה'תשל"ג
ברוקלין, נ.י.

לכל אנ"ש תושבי נחלת הר חב"ד
בארצנו הק' תבנה ותכונן על ידי משיח
צדקנו בב"א

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה:

בנועם נתקבלה הידיעה על דבר ההתועדות שערכו ביום הבהיר י"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות ולדרכי החסידות. ובודאי קבלו כאו"א החלטות טובות בזה על מנת לקיימם בפועל משך כל ימות השנה.

ויהי רצון שיקויים בכל אחד ואחת מאמר חכמינו ז"ל: אדם מקדש עצמו מעט למטה — וידוע הפירוש בזה, שכל כמה שיתקדש, כיון שהוא נברא ומוגבל, הרי זה תמיד „מעט" לפי ערך למעלה — מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

ובפרט שזכו ונמצאים בארץ הקדש, ארץ אשר תמיד עיני ה"א בה מרשית השנה ועד אחרית שנה.

בקורת רוח קבלתי ג"כ הידיעה שעברו כבר כל השלבים וכבר אושרה וקיימת אגודת נחלת הר חב"ד, והרי בודאי שיש לומר על זה מאמר רבותינו ז"ל כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם.

ותקותי חזקה אשר כל אחד יירשם לחבר באגודה זו, וכמובן על מנת לקיים התקנות ובכלל לבסס האגודה ולחזקה בכמות ובאיכות גם יחד. וזכות הרבים מסייעתם.

ובפרט על פי המבואר בתורת חב"ד בכמה מקומות, וביחוד בדרושים החלצו לכם לרבותינו נשיאינו, מתחיל בד"ה בלקו"ת לרבנו הזקן, קונטרס החלצו (תרנ"ט) המפורסם, (ועיין ג"כ בקונטרס זה הוצאת קה"ת — מאמר מכתב ושיחה בענינים אלו מכ"ק מו"ח אדמו"ר), ובפרט על פי הידוע אשר המאמר החלצו הוא ממאמרים הקבועים ביחוד בשביל לטהר אויר העולם, אשר פעם בשתים או שלוש שנים היו נשיאינו חוזרים עליהם ברבים (היום יום, כ"ח תמוז, תש"ג).

בברכה להצלחה רבה בכל האמור
ולבשורות טובות בכל הענינים

ב"ה, שני באייר, תפארת שבתפארת, ה'תשי"ח
ברוקלין, נ.י.

לכל המשתתפים בהנחת אבן פינת בנין
„תומכי תמימים" אשר בכפר חב"ד,
ולכל אחינו בני ישראל חובבי תורה
ומצוה

ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

להנחת אבן פינת הבנין המרכזי של הישיבה „תומכי תמימים" אשר בארצנו הקדושה

— תבנה ותכונן במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו —

הנני שולח ברכתי לבבית ונפשית לכל המשתתפים בשמחה של מצוה גדולה זו,

המשתתפים בעת הנחת אבן הפינה ואלו שהשתתפו בהכנות לזו ואיפשרו אותה.

תקותי שהשתתפות כל אחד ואחד תהי' השתתפות מלאה וגם בעתיד, השתתפות בממונו, בגופו ובנשמתו:

בממונו, כפשוטו — להתנדב להקמת הבנין בסכומים הכי גדולים;

בגופו — להשתדל ולטרוח בטרחה ככל הדרוש להיות מהמעשים ומפעילים גם אחרים להיות משתתפים אף הם;

בנשמתו — היינו אם אפילו נראה לו שהתעסקותו במצוה זו תמעט לפי שעה תוספת לימודו בתורה וכיו"ב,

כי זוהי הנדיבות בנשמה, להקריב מחיי הנשמה של היחיד — בכדי להקים בנין ומוסד של לימוד תורה דרבים. ועוד, אשר גם בזה ישנה להבטחה — עשר בשביל שתתעשר, כי מה שלא יוסיף לפי שעה בלימודו — יתרבה על ידי זה בלימוד והפצת תורת הרבים שגם בה קונה חלק בעמלו,

כי הצדקה של „זבולון" לאפשר תורתו של „יששכר" — אין זו צדקה לבד, אלא גם חלק יש לו בתורתו של יששכר.

* * *

בממונו בגופו ובנשמתו: ראה ארחות צדיקים שער יז — הובא באוה"ת, לאדמו"ר הצ"צ פ' וירא (צ, ב) ונתבאר במאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר (ד"ה אשר ברא תרפ"ט. ועוד).
גם חלק יש לו: טור ושו"ע יו"ד ר"ס רמו. הל' ת"ת לרבנו הזקן פ"ג ס"ד.

ואם בכל מקום גדול תלמוד תורה שהוא כנגד כולם, על אחת כמה וכמה בארצנו הק' ת"ו, ארץ אשר עיני הוי' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, ובפרט בכפר חב"ד שנתייסד על ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר מסר נפשו על הפצת התורה הנגלית והפנימית, תורה תמימה ושלימה, ואצל מרוחו על תלמידי ישיבות תומכי תמימים ועל המקום — זה הכפר — להיות העסק בתורה במסירה ונתינה, בחיות ואור.

ומגלגלין זכות לימי זכות ימי הספירה, ימי ההכנה וההשתוקקות לקבלת התורה, וכדברי רז"ל בהגדה:

בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלקים על ההר הזה, אמרו לו ישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמשים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת .. מחשבין נ' יום לשמחת התורה,

שתקותי שיהי' הזמן גרמא לעורר ולחזק בכל אחד ואחד אהבת התורה ועניני', ומזה — לתוספת פעולה, בכל אופנים האמורים לעיל, בבנין והקמת מבצר תורה זה — ישיבת תומכי תמימים בכפר חב"ד.

* * *

ועל ידי מעשים ועבודה זו, להרים הכסף מעניני העולם ולהקדישו לתורה תמימה (הנגלה והפנימית) ומוסדותי', לא לעסוק „כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנוים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה",

מעשינו ועבודתנו אלו יקרבו ויביאו את הגאולה האמתית על ידי משיח צדקנו,

את ימות המשיח אשר יכוף כל ישראל לילך בתורה שבכתב ושבעל פה וילחם מלחמות ה' ויהיו פנויין בתורה וחכמתה, ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

בכבוד ובברכת הצלחה רבה —
במפעלם האמור ביחוד, ובכללות העבודה של הפצת המעינות דא"ח (עד שיגיעו גם) חוצה

רז"ל בהגדה: הובא בר"ן סוף פסחים.
ועל ידי מעשים ועבודה: ראה תניא ר"פ לז.
כל ימינו: רמב"ם הל' תשובה פ"ט בתחלתו.
אשר יכוף: רמב"ם הל' מלכים ספי"א וספי"ב.

במש"כ ע"ד אגה"ק של אדה"ז דתפלה דאורייתא וכו' (ראה העתקתה בס' משנת יואל — לר"י דיסקין — ומה שהעיר שם).

והנה לכאורה קשה ממש"כ בשולחנו (חאו"ח סקי"ו סוס"ב) „וכן עיקר". ויש לתרץ עפמש"כ בשער הכולל בתחלתו. אבל ראה פס"ד להצ"צ חי' על הרמב"ם הל' תפלה. — ומחוורתא דאין כוונת אדה"ז הנ"ל לחוו"ד בכלל אם תפלה מה"ת (ולכן לא כתב שהאומרים שהיא מדרבנן „טועים", אלא ש„לא ראו מאורות מימיהם"), אלא תוכן האגרת להראות טעות אלו שרצו להתפלל בחפזון וכו' מפני שתפלה דרבנן, וע"ז בא המענה וביאור גודל טעותם, כי בזמן הזה של המתפללים בחפזון והמלעיגים וכו' היא יסוד כל התורה וכו'. עיי"ש. ועיין היטב זח"ב רב, ב.

(ממכתב י"א ניסן ה'תשט"ז)

אין להוכיח מכאן• דאדה"ז ס"ל דתפלה מדרבנן [ראה שו"ע דאדה"ז סקי"ו, תניא רפל"ח. לקו"ת בלק (ע, ג). ובמכ' אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות דתפלה מה"ת וראה משנת יואל שקו"ט וביאור], כי לכו"ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציוה האר"י ז"ל להתענות ס"א כו'.

(מרשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א)

•) ממ"ש באגה"ת ספ"ב: על ביטול מ"ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס"א תעניות. המו"ל.

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ז אדר שני, וממהר הנני לענות עליו כי נבהלתי מקרות בו מה שכותב שאומרים בשמי שפוסק הנני, והלכה למעשה, בהנוגע לתפלה שאם היא מושללת כוונה מסויימה ה"ה תפלה בטלה, ולא עוד אלא שמוסיפים שה"ה לברכת המזון! ובכלל תמוהני, מה לאחרים לפסוק דינים בשמי, בה בשעה שיכולים לשאול ישר אותי למעשה. ואמת נכון הדבר שאמרתי לאיזה אנשים בענין „גודל כוונת התפלה ואפילו אצל כמה שלא מהחסידים, וכמבואר בחידושי הגר"ח מבריסק על הרמב"ם הל' תפלה שמפרש דברי הרמב"ם שבחסרון הכוונה שעומד לפני ה' ה"ה כאילו דלג מלת אלו" אבל מלבד שמסופקני אם גם הגר"ח בעצמו פסק כן למעשה, והרי ספרו הנ"ל הוא פירוש ולא פסקי דינים והלכות, והרי כיון שלא הובא דין זה בשו"ע ובאחרונים, וכן לא בשו"ע רבינו הזקן, בודאי שאין לעשות כזה למעשה, ולהעיר ג"כ מתניא ריש פרק ל"ח.

במ"ש בנוסח ברכת שהחיינו שהובא בהגדה הוצאת קה"ת• לאמר לזמן, הנה זוהי הוראת נשיאנו, וכמדומה מקורה מרבינו הזקן בעל התניא והשו"ע.

(ממכתב י"ג ניסן תשי"ד)

•) בהוצאת תשל"ו — ע' יוד. המו"ל.

נבהלתי לשאלתו כיון שעד עתה הורגל להתפלל בש"ק במתינות ובאריכות מעט אם ימשיך גם עתה או ח"ו כו'. ופשוט שאין זה גם בגדר שאלה, לאחרי המבואר באריכות גדולה אודות ענין התפלה (שרק טורח ציבור מוציא מכלל זה, וכמאמר רז"ל ברבי עקיבא שכשהי' מתפלל בצבור כו' משא"כ כו' (ברכות לא, א)). ואין לי פירוש בשאלתו כי אם שבודאי באה כדי שתהי' לי הזדמנות לעוררו, אשר לא רק בש"ק יעשה כנ"ל אלא — מזמן לזמן — גם בימות החול, כיון שגם ביום חול צריך לומר יום אחד בשבת כו', וביחוד — שיש אומרים שזהו בכלל עשרת הדברות (יעוין רמב"ן שמות כח, ח; שמשם מוכח ג"כ שהכוונה גם ליום הש"ק), ובפרט שההשגחה עליונה עשתה אותו למשפיע על אחרים. וכדין טופח ע"מ להטפיח, הרי כדי שהאחרים יתפללו באריכות עכ"פ בשבת צריכה להיות הוספה בזה במשפיע, ופשוט...

(ממכתב טו"ב כסלו תשט"ז)

א. באחת ההתועדויות דפורים[1] סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר בימי אדמו"ר הזקן הי' חסיד א', איש פשוט ביותר, עד שספק אם ידע פירוש המלות שבמקומות הקשים שבתפלה, ומ"מ התפלל באריכות, גם בימי החול, שחרית מנחה וערבית.

בתפלתו הי' ניכר אשר איננה מן השפה ולחוץ, נאָר ער האָט געדאָוועט, און געדאָוועט עד מיצוי הנפש. והחסידים התפלאו על זה.

כששאלוהו, ענה: איך ווייס נאָר אשר שמעתי מהרבי (כוונתו לאדמו"ר הזקן): „זכור ושמור בדיבור אחד — בכל דיבור צריך לזכור ולשמור את ה„אחד"".

ובפתגם זה התפלל ארבעים שנה רצופות.

ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר: אַ וואָרט בַּא חסידים ווערט ניט פאַרפאַלען.

ב. יש טוענים אשר מצד מעמדם ומצבם אינם שייכים לעבודת התפלה — הרי סיפור הנ"ל הוא מופת חותך, אשר גם הפשוטים בידיעה והשגה, הנה כאשר יתבוננו אשר בכל נברא ונברא (שבדבר הוי' שמים נעשו גו') ישנו ה„אחד", הנה בהתבוננות זו עצמה יכולים להתפלל מ' שנים רצופות, וארז"ל אשר בארבעין שנין קאי אדעתא דרבי'.

(משיחת פורים, תשח"י)

---

1) תרצ"ו, אטוואצק.

במענה על מכתבו מיום ה' בהעלותך בו כותב ראשי פרקים מתולדות ימי חייו את אשר עבר עליו ומצבו עתה.

והנה כבר ידוע הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שעל העובד השי"ת כדבעי לא לטעות עצמו הן לימין והן לשמאל היינו שלא להשפיל את עצמו יותר מכפי המדה ופשיטא שלא להגבי' עצמו יותר מכפי המדה, ובמילא מה שכותב שרואה הננו שאינו שייך כלל לעבודה שבלב הנה פשיטא שמופרכה הנחה זו בתכלית כי כל אחד ואחד מבני ישראל שייך לזה מאחר שתוה"ק תובעת את זה מכל אחד ואחד ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אלא שגם ע"ז חל פסק רז"ל לא יגעת ומצאת אל תאמין ואדרבה על זה חל יותר מעל לימוד התורה וכמובן ממ"ש בקונטרס עץ החיים אשר בימינו אלה עיקר ההתנגדות הלעו"ז הוא על ענין התפלה ויותר מאשר על ענין התורה וכמבואר שם. נהניתי ממ"ש שמשפיע הוא על חבריו ובכלל עם אלו שנפגש אתם לקרבם לעבודה בפועל ולי"ש וגדול זכות ענין זה להשפיע לו תוספות ברכה והצלחה בהמצטרך בגשמיות וברוחניות.

מ"ש אודות מצבם הרוחני של הוריו שי', הנה צריך להשתדל שיכירום במקום מושבם עם אנשים חרדים ומה טוב מאנ"ש — ולבקש את אלו החרדים שיחפשו הזדמנות איך להשפיע על הוריו ולקרבם לאבינו שבשמים.

בטח ידועות לו הנהגות יום הולדת*), בעלי' לתורה נתינה לצדקה לפני תפלת שחרית ומנחה, אם יום ההולדת הוא חל בשבת הרי אז ביום שלפני זה, ושיעור נוסף בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, ויתן השי"ת שתהי' השנה שנת הצלחה אצלו בלימוד נגלה וחסידות ובקיום המצות בהידור.

(ממכתב ד' תמוז תשי"ד)

---

*) ראה לקו"ש ח"ה ע' 86. המו"ל.

...ומה ששואל אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה, או לישון מעט מקודם, כדי שיוכל להכוין לקראת אלקי' — תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה. הוראה לא שמעתי בזה. אבל לפי דעתי, כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה הרי בכלל טוב לאחוז בדרך השני. ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה.

(ממכתב י"ג אלול ה'שי"ת)

בנוגע לשאלתו אם מותר להפסיק בתפלה בביטוי מלות נוספות בזשארגאן: הנה באמת אין בזה חילוק בין לה"ק וזרגון, כי החשש הוא מפני ההפסק ולא מפני הלשון, ואף שלא שמעתי בזה הוראה, וידוע ג"כ כמה

סיפורים מהחסידים הראשונים שהיו מוסיפים כמה מלות בתפלה• אבל בכלל אין דעתי נוחה הימנה. והנקודה היא, שאם זה מועיל לכוונת התפלה ולפעולתה הרי יש אולי למצוא היתר לזה, אבל קשה להבחין ולדעת על ברור אם זה בא מצד התפשטות דנה"ב שגם לה יש אחיזה והתפשטות בהתגברות דתפלה, וכמבואר בענין פלשתים דקדושה ולעו"ז (עיין בתו"א ותו"ח ס"פ בשלח, ובקונט' התפלה וקונט' העבודה בסופו בענין ההתבוננות בכללות) או שזה בא בדרך דבור מעצמו מצד הנה"א, ולכן השאלה למה להכנס בספיקות?

ההיתר ע"פ נגלה מבואר בשו"ת אמרי יושר (להרב מטרנא) ח"ב סק"ט (בדיעבד) ובנימוקי או"ח (לבעהמ"ס מנחת אלעזר) סק"א (אפילו לכתחילה).

(ממכתב יב מנ"א תש"ב)

•) ראה ספה"ש ה'תש"א ע' 54. המו"ל.

במענה על מכתבו בו כותב אודות המאורע אשר אחד המתפלל נוסח אר"י ירד לפני התיבה בבית הכנסת בו מתפללים נוסח אשכנז, וכותב אשר מחו בידו, ומוסיף מדילי' שהשאלה בזה מפני דלא תתגודדו וכו'.

והנה באם שייך בזה לא תתגודדו, כבר עמדו על מדוכה זו זה רבות בשנים, ועיין רא"ש יבמות י"ד א' שני התירוצים אשר שם ופסקי הרא"ש שם בנושאי כלי השו"ע או"ח סי' תצ"ג (מגן אברהם ס"ק ו' ועוד) ובכ"מ.

ועיין פס"ד להצ"צ חאו"ח לסי' רל"ו מעשה רב מגדולי ישראל (ובהערות לשם) שאין בזה משום ל"ת. עיי"ש.

ובענינים כגון אלו העיקר הוא להשמר ממחלוקת דבר האסור מן התורה לכל הדיעות, וגדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם (הובא ברמב"ם סוף הל' חנוכה).

ואגב שאתינן להכי — בהנוגע לנוסח אשכנז ספרד וארי' בחילוף מאחד לחבירו גם בזה מדובר רבות ומובא בשו"ת המצויינים בשולי הגליון•.

מעשה רב אשר מהר"ן אדלער (ובעל ההפלאה) עבר לפני התיבה בנוסח ספרד ובני המנין שלו התפללו נוסח אשכנז (שו"ת חת"ס חאו"ח סט"ו). בשו"ת משיב דבר להנצי"ב ובס' פרדס מרדכי בשם בעהמ"ס עצי חיים דהש"ץ יתפלל תפלתו שבקול רם כנוסח הביהכנ"ס. ואינם תח"י לראות אם הביאו מעשה רב הנ"ל וישובם בזה.

(ממכתב כ"ז שבט תש"ז)

•) שו"ת מהרשד"ם חאו"ח שו"ת חת"ס הנ"ל. מנחת אלעזר ח"א סי"א (וש"נ לכמה ספרים המדיינים) ומסקנתו דמותר לשנות מאשכנז לספרד וארי', אבל לא להיפך. עיי"ש.

...בסוף השנה בעברי על מכתביו הקודמים, ראיתי שאלתו שעדיין לא עניתי עלי'. ואתו הסליחה על האיחור ע"ע.

והשאלה: בפירש"י מיכה ו' ט' וז"ל: ותושי' יראה שמיך מכאן שכל מי שאומר בכ"י מקרא המתחיל ומסיים כמו שמתחיל ומסיים שמו התורה מצילנו מגיהינום עכ"ל. ושואל מהי כוונת רש"י בזה.

הכוונה בזה למנהג המובא בכמה סידורים — וכן הוא גם מנהג חב"ד — לומר בכ"י מקרא המתחיל וכו' כנ"ל. אלא שאנו מוסיפים על פירש"י הנ"ל ואומרים הפסוק בסוף אלקי נצור שבתפלה, היינו איזה פעמים בכ"י.

לע"ע מצאתי מנהג זה*: בספר הזכירה ח"א, בסי' עבודת ישראל לבער (גם לאשה!), סי' נהורא השלם ועוד. אבל לע"ע לא מצאתיו בשל"ה ולא בסו"ס קיצור של"ה ובסי' יעבץ אף שיש מציינים להם**.

בנוגע למעשה שאלתי את פי כ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א), וא"ל אשר כשלמד והתחיל להתפלל, ציווהו כ"ק אדנ"ע, להבדיל בין החיים לחיי החיים, שיאמר בסוף התפלה הפסוקים ה' יגמור בעדי גו' יוציאם מחשך גו' (אף שיש סי' רשום לשם יצחק: י"א סכותה גו' נשק). ואומרם בכל התפלות ובכל הימים.

וזאת למודעי, אשר כמדומה יש מפקפקים אם המוקף בחצע"ג מפרש"י בנ"ך הוא לרש"י או לבעל מנהגים מאוחר. והראי' שלא הובאו מנהגים אלו בראשונים וגם לא בספרי תלמידי רש"י.

ומצאתי כתוב אשר בתנ"ך דפוס אמשטרדם ת"ס נכנסו בפרש"י הגהות דר"ע, ומבואר שם בהקדמה שהם לר' עובדי' הנביא. ואין תנ"ך הנ"ל תח"י לברר. ואולי גם הנ"ל בפרש"י מיכה מכלל הגהות אלו.

(ממכתב ערה"ש, תש"ט)

---

*) ראיתי בס' מ"מ למנהג זה לספר א"ר, וכף החיים או"ח סו"ס קכב, משפט צדק על תילים ע' 212. ואין ס' אלו אצלי לברר.

**) ראה סו"ס סידור עם דא"ח ע' 726. המו"ל.

הטעם ע"פ הסדר דקרא ה' מלך ה' ימלוך כו'. — לכאורה אינו מובן שאין זה קרא אלא ג' פסוקים, וסדרם מתחיל בה' ימלוך לע"ו — בתורה — והשנים שאח"כ — בתהלים.

וי"ל בפשטות, שמיוסד על דברי זח"א (לד, א): כתיב ה' מלך ה' ימלוך לע"ו. וכ"ה בס' הבהיר ס' קי"א וקכ"ז. ובשער הכוונות (במקומו): ה' מלך כו' לע"ו פסוק זה ענינו כו'. וכ"ה בסי' האריז"ל ובכ"מ. ובעמק המלך ש"ו פע"ב: הפסוק הזה כו' הוא אצילות דאצילות כו' א"ר עקיבא בכל יום ויום מלאך א' עומד ברקיע ואומר ה' מלך כו' לע"ו. וע"ש חיבורם בתפלה

קוראם פסוק א', ומדייק בסדרם בתפלה, אף שבתנ"ך באו במפוזר ובסדר אחר.

וגם להרמב"ם מצינו כן, בפיהמ"ש (זבחים בסופו): נקרא ירושלים נחלה כו' שאמר בתחלת דבריו כו' אח"כ אמר כו' ואמר כו' — שכן מסודרים בתפלת יהי כבוד — (וכמו הנ"ל — ה' מלך כו' לע"ו), אף שהן ג' פסוקים מפוזרים והאחרון מוקדם בסדר שבקרא (וכמו בנדו"ד).

ובתבים איתא בו' וכן הובא בעמק המלך: — ראה עמה"מ ש"א פנ"ו. מגלה עמוקות אופן סב. קהלת יעקב ע' אלב"ם.

(ממכתב נר ראשון דחנוכה, תשכ"א)

...ומה ששואל שהוא ואחיו שיחי' חפצים כל אחד לירד לפני התיבה. ומזה נגרם שלפעמים יש במנינו של כל אחד ואחד מהם רק שבעה מתפללים, ושואל אם כדאי שאחד מהם יתפלל כש"ץ, כדי שיהי' מנין שלם עשרה מתפללים. הנה הוראה מפורטת לא שמעתי בזה, אבל לפי דעתי טוב שכל אחד ואחד ירד לפני התיבה. וברוב הפעמים הרי בוודאי יהיו עשרה מתפללים בכל מנין. ואם לפעמים יוכרחו להסתפק בששה וכו', יסמכו בזה על השו"ע שאומר שהם כמו צבור גמור (שו"ע אדה"ז סס"ט ס"ה) וואס ער האט בריטע פלייצעס.

(ממכתב י"ז אלול ה'שי"ת)

במענה על מכתבו מעש"ק. השואל אם לחזור ולקחת משרת שו"ב בעיר שאין שם מנין ולא יוכל לאמר קדיש ולירד לפני התיבה (ויסמוך בזה על שני אחיו שי'), אבל ע"ז ישתכר למחיתו ולמחית אנשי ביתו, וגם יוכל לסלק מה שהתחייב לתת על הוצאות קבורת אביו ז"ל.

הנה כמה דברים התירו חז"ל מפני פרנסתו של אדם, ולפי שיש עלינו מס מלך ושרים הכל הוי כדי חיינו (ראה שו"ע אדה"ז הל' שבת ס' רמ"ח סי"ב).

ובפרט בנדו"ד, ששני אחיו שי' יאמרו קדיש וכו', דעדיף משוכר איש זר לאמר קדיש עבורו, ועוד שע"ז יוכל לסלק חלק מהוצאות הקבורה. (ראה קדושין לא סע"א: מטחינו ברחיים ומביאו לחיי העוה"ב). ועפמש"כ במטה אפרים (דיני קדיש יתום שער ד' ס"ט) ישכור איש אחד במקומו שיאמר קדיש.

ונכון במאד שבזמני התפלה יתן לצדקה לעילוי הנשמה וילמוד משניות, וגם ישתדל לברך בזימון, היינו שהוא יהי' המברך (שבו"י ח"א סק"כ, אף

כשהחיוב אומר קדיש לא ראיתי מהדרין בזה, וכ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ לא ציוני עד״ז דבר בשנת, ל״ע, האבלות).

וכהנ״ל — מפני שאיני יודע מצבו בענין מדת הבטחון, אבל אם חזק הוא בזה (ראה ביאוה״ז ר״פ וארא) ובתמימות, ויחפש אחרי כלי לפרנסה (ראה קונטרס ומעין מכ״ה) יתן לו השי״ת פרנסתו במקום שיש מנין וכו׳. ויוכל לקיים ככל המוטל עליו בענינים הנ״ל...

(ממכתב י״ד מנ״א ה׳שי״ת)

...בהשאלה: א) אם לשכור אחר שיאמר קדיש אחר הזקנה ע״ה, כיון שבנים אין לה והנכדים אומרים בלאה״כ קדיש אחר בנה — האב ע״ה.

נ״ל כיון שיש מעלה באמירת נכד ובפרט בני בן לגבי אחר — יאמרו הנכדים. ועפמש״כ באחרונים (ראה קצש״ע סכ״ו סט״ז, שד״ח אבלות ס״ק נג. כל בו ע׳ שעו) דקדיש אחד עולה לשני מתים. — בזרע אמת (הובא בשד״ח אבלות ס״ק קנח) ל״מ כן. וי״ל דשאני שם דעכ״פ קרוב יאמר, משא״כ לשכור אחר. וצ״ע בהס׳ הנ״ל בפנים. ואינם תח״י.

ב) אם לומר הקדיש לאחר הזקנה לאחר גמר י״א חדש דפטירת האב, דיש לחוש דהוי כמשוי לי׳ רשע בעיני השומעים,

בס׳ משנת דרע״ק (הובא באלף המגן ע״ס מט״א, ובהשמטות מהרש״א ביו״ד) מוכח דאין לחשוש להנ״ל. וכ״כ בכנף רננה (הובא בכל בו ע׳ שסט). וכ״מ בקצשו״ע הנ״ל. ומסיים בטוב.

(ממכתב ג׳ טבת תשי״ז)

במענה למכתב כת״ר מט׳ מ״ח בהנוגע לקדיש ויארצייט דתינוק — ע״י אביו שי׳ וכו׳, ונראה מסגנון מכ׳ כת״ר שהורי האב אין מקפידין ע״ז כו׳. כן להעיר, אשר אין מקום לדיון ע״ד השגת גבול שאר אבלים*.

והרי כבר ציין כת״ר, לשו״ע יו״ד סי׳ שע״ו. ראה שם פ״ת ס״ק ג׳ הדין באם הנפטר פחות מכ׳ שנה. ומפורש הענין עוד יותר בשדי חמד, אסיפת דינים מערכת אבלות ס״ק קנ״א קס״ב וריי״ב, וראה ג״כ שו״ע שם סי׳ שד״מ סעיף ד׳. דמכל הנ״ל משמע — דתועלת האמירת קדיש (וגם יארצייט) משעבר עליו שלשים יום, עיין בש״ך שם. ומה שיש רוצים לחלק בין הקדיש שלאחרי צדוק הדין, משא״כ קדיש סתם, שהוא לעילוי הנשמה, אפשר דקודם י״ג שנה, שאינו בר חיובא, אין לאמרו.

---

*) ע״פ המנהג בארצות אלו שכולם אומרים קדיש ביחד.

כבר נדחה עפמש"כ בספרים המצוינים בשדי חמד האמור. ובס' כל בו על אבילות להרב גרינולד.

איברא דבס' ילקוט דת ודין (להרב דוד אסף, חיפה, תש"ה), נדפס מכתב הרה"ג וכו' רצ"פ פרנק שי' שקודם י"ג שנה אין נוהגין בו לא יא"צ ולא קדיש. אבל לא הביא כל סמוכין לדבריו, והרי בספרים הנ"ל איפכא מסתברא.

והנה ידועה הקושיא בזה, הובאה בנודע ביהודא מהד"ת יו"ד סי' ח' מש"ס סנהדרין ק"ד ע"א אבל מובא בכ"מ דמתורץ בתוספת סוטה יו"ד ע"ב ד"ה דאייתי, דתפלה מצלת. ומבואר בארוכה בזה, בצוואת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, (נדפסה בקונטרס חנוך לנער, עמוד יט (כ"ט), עיי"ש באר היטב). ומשם מוכח ג"כ דמעלה באב לגבי שאר קרובים, וק"ל.

ומענין לענין, לסיום מכתבו בחשבון יום היארצייט, מיום המיתה או מיום הקבורה*. — מובאה בזה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע: יא"צ — ביום המיתה אפילו בשנה ראשונה, ואפילו כשיום הקבורה רחוק מיום המיתה (נדפס בהיום יום י"ג שבט).

ויהי רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, כי בלע המות לנצח, ויקיצו וירננו שוכני עפר.

ויעוין רמזים נפלאים בלשון „בלע המות לנצח", דוקא, בפירוש דן ידין מ"ג — על ספר קרנים — להמקובל האלקי הר"ש מאוסטרופלה, דשייך ליונה בן אמיתי, אשר ידוע דשאב רוה"ק בשמחת בית השואבה, ונזכה בקרוב בקיומה — בבנין בית השלישי בביאת משיח צדקנו.

(ממכתב י"ד מ"ח תש"כ)

---

*) ראה לקו"ש ח"י ע' 322. המו"ל.

...במענה על שאלתו אודות הקדישים שלאחרי קדיש תתקבל: כשאין חיובים בבית הכנסת, אם יאמר אחר או לא.

כבר אמרתי לו חוות דעתי בעל פה — שיאמרו הקדישים, ובאתי בזה לבאר טעמי ונימוקי, כי הוראה בזה לא שמעתי. ובהקדמה:

בענין קדישים בכלל — יש סברא להדר לאומרם, וסברא להדר ולהמנע מהם. והן:

א) ידוע שאין להרבות בקדישים רק מה שתקנו הקדמונים. וכמובא בשער הכולל פרק י"א ס"ק כ"ט בשם כנסת הגדולה ושו"ת דבר שמואל.

ב) קדישים הנ"ל, היינו שלאחר שיר של יום, קוה, ובפרט — שלאחרי עלינו, אינם אלא מנהג (ראה שו"ע רבנו הזקן סנ"ה ובמ"מ שם).

ג) נוסף על זה — ישנו גם הטעם דמניעת טורח הצבור, ובימי המעשה — גם הטעם דבטול מלאכה (ראה ברכות ל"א א' ברע"ק כשהי' מתפלל בצבור כו'. ומגלה כ"ב, ב).

ד) גם לולא כל הנ"ל, צריך לברר אם יש ענין באמירת קדיש — לבד החיוב דאבילות, דסיום לימוד אגדתא וכיו"ב.

* * *

והנה בבירור הנ"ל:

א) כבר נפסק בשו"ע או"ח סי' קל"ב ס"ב בהגהה דאפילו במקום שאין יתום יאמרו הקדישים בשביל מתים דכולי עלמא, אלא שיאמר מי שאין לו אב ואם או כשאין האו"א מקפידים. ועד"ז הוא ג"כ ברמ"א שו"ע יו"ד סי' שע"ו סעיף ד'.

ב) במקום שאין בירור בנגלה סומכין על הנמצא בקבלה (ראה שערי תשובה או"ח סכ"ה סקי"ד). וע"פ המבואר בפע"ח בשער הקדישים ובכ"מ, בשער הכוונות, בסידור האריז"ל ועוד — אמירת הקדישים היא בין עולם לעולם, שלכן יש לאומרם גם בין תפלה לדוד וקוה ובין קוה לעלינו, עיי"ש. וראה ג"כ לקוטי תורה (לרבנו הזקן) פ' מסעי (צב, ב), שיחת י"ב תמוז תש"ז (אות יד-יח) לכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ואף שבקדיש שלאחר עלינו אין טעם הנ"ל — כמבואר בפע"ח וכו' שם — הנה מובא שם טעם אחר שהוא שייך גם כשאין חיוב בביהמ"ד. וע"ד פסק הרמ"א — בשביל מתים דכולי עלמא.

ג) ובפרט שאמירת הקדיש יש בו ענין מצד עצמו — כמובן מהמבואר (ר"ח שער הקדושה פרק י"ז ד"ה בפרט ובהקדמת ע"ח ד"ה ועשה טוב) בפירוש תיבת צדיק: צ' אמנים, ד' קדושות, י' קדישים, ק' ברכות (הובא באחרונים ובשולחנו של רבנו הזקן או"ח ריש סי' נ"ה. ויש להעיר שם, דמתחיל דהקדישים דסדר התפלה הם לא פחות מז'. ומסיים, ע"פ הנ"ל, שראוי לכל אדם להזהר שלא לפחות מלענות עשרה קדישים בכל יום. ודוחק לומר שמזהיר את האדם להיות באיזה מנינים כדי למלאות מספר הקדישים, אלא שהכוונה גם לאותם הקדישים שהם משום מנהג, או שלאחרי לימוד אגדה).

ד) ואין זה מקרי קדיש ללא צורך, כיון שמנהג ישראל תורה היא, והרי אומרם בשביל איזה כוונה.

ה) כן אין שייך בזה הטעם דטורח הצבור וביטול מלאכה — דכיון שאם היו חיובים בביהכנ"ס — היו אומרים הקדישים — נכנס זה בסדר תפלת הצבור ואורך זמנה — וסבור וקבל.

ו) אין להקשות ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (נדפס בקונטרס ס"ד) שכותב להזהר באמירת קדיש דרבנן שלאחרי ברייתא דר' ישמעאל, דלכאורה למה אינו מזהיר על הקדישים שלאחרי שיר של יום וכו'.

— די"ל בפשיטות שאמירת הקדיש הנ"ל בטלוהו באותו בית הכנסת אשר אליהם נכתב המכתב, וככתוב שם, ולא בטלו קדישים הנ"ל.

ז) בקדיש לאחרי תהלים מחלק כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבאם יש חיוב יאמרוהו אחרי כל ספר. ובאם לאו — רק פעם אחת אחרי כל התהלים (כנדפס בסידור תו"א — תש"א).

אבל אין לדמותו לנידון דידן, כי אמירת קדיש בין ספר לספר — בתהלים — חידוש הוא. וכידוע מנהגינו באמירת ברכי נפשי ולדוד ה' אורי שלאחרי שיר של יום — שאומרים קדיש רק פ"א לאחרי כל המזמורים שלא להרבות בקדישים בין מזמור למזמור (הובא בשער הכולל פי"א סקכ"א הנ"ל),

ודיו לחידוש זה — כשיש חיוב על אתר.

הערה מתאים למנהגנו הנ"ל, נראה לי שבמקרה שאומרים קדיש בין ספר לספר — יאמרו מקודם היהי רצון שאחרי הספר (עכ"פ יאמרו — זה האומר קדיש), שענינו סיום אמירת מזמורים שלכן אומר קדיש אח"ז. ואח"כ כשמתחיל ספר שלאחריו — הוא מעין דבר חדש. וע"ד ברהמ"ז כשמחלקין סעודה לשנים (ראה שו"ע רבנו סרצ"א סוס"ג).

* * *

המורם מכל הנ"ל, אשר לדעתי יש לומר כל הקדישים שמנהגנו לאומרם אפילו כשאין חיוב בביהכנ"ס — היינו גם הקדיש לאחר שיר של יום, קוה, עלינו. ולא עוד אלא אפילו הקדיש שלאחרי שיעור התהלים שנקבע לאומרו לאחר תפלת שחרית, וכמש"כ הלבוש סי' קל"ב, אשר לעולם צריכים לאמר קדיש לאחרי שאמרו פסוקים...

נ.ב.

לכאורה צ"ע, ע"פ הנ"ל בפרע"ח וכו' שאמירת הקדישים הם בין עולם לעולם — מפני מה הקדישים שעד שיר של יום חיובים הם, משא"כ הקדישים שלאחרי זה. וי"ל הטעם — ע"פ המבואר (פע"ח שער קרה"ת פ"ג ובכ"מ) שעד תפלת העמידה והיא בכלל, שזהו ד' עולמות עשי' יצירה בריאה אצילות, הנה כאו"א מהם נמצא במקומו והקדיש הוא העמוד דרך בו עולה מעשי' ליצירה כו', משא"כ הד' עולמות אבי"ע שלאחרי ובא לציון הנה כולם נמצאים באצילות (עד עלינו), אלא שבאצילות גופא מחולקים הם, שמזה מובן שאין הכרח הקדיש כ"כ, אבל בכ"ז יש לו מקום — ולכן יצא מכלל חיוב ונשאר בגדר מנהג ישראל. ואכ"מ.

זה עתה מצאתי מובא משו"ת זכרון יהודה או"ח סע"ג שבעהמ"ס כתב סופר נהג — באם לא הי' מי שיאמר קדיש אחר עלינו, ששי' וכו' — לאמר קדישים אלו בעצמו ושמסתמא ראה כן מאביו החתם סופר. וראה ג"כ שדי חמד חלק אסיפת דינים מע' אבילות ס"ק קסג.

(ממכתב ט' שבט תשט"ו)

...מה ששאל שנוהגין שמי שצריך להזכ"נ עולה לתורה בו ביום — לא ראיתי מדייקין בזה. וגם איך אפשרי הדבר והלוא אין מוסיפין על הקרואים באחש"פ וכו'. אבל מדייקין לאחוז בעץ החיים בעת אמירת יזכור. וכן עושה כ"ק מו"ח אד"ש. — המנהג שהש"ץ במוצאי יוהכ"פ — צ"ל מי שיש לו או"א לא ראיתיו. ובביהכנ"ס כאן אין נוהגין כן.

(ממכתב ט"ו כסלו ה'תש"י)

...ובמ"ש אודות קריאת ויחל ביום ת"צ וכיו"ב, — הנה בע"פ לא שמעתי הוראות, ומה שמצאתי בשו"ת ורשימות כ"ק רבותינו נשיאינו, ובאחרונים, הבאתי המסקנא והמנהג בזה — בלקוט מנהגים הנדפס בסוף רשימת מגילת איכה *, יע"ש, ובהערה — ציוני המקורות. ויש להוסיף מה שבא לידי לאחרי ההדפסה: שו"ת צפנת פענח חלק ב' סי' ל"א, שו"ת מנחת יצחק להרב ווייס שי' מנשסתר, סי' ס"ה. ובכ"א — אנו אין לנו אלא פס"ד כ"ק אדמו"ר הצ"צ, שהרי בכל מקום נמצאים אנו באתרא דרב...

(ממכתב כ"ז שבט תש"כ)

*) נדפס גם בס' המנהגים-חב"ד ע' 45. המו"ל.

בהנוגע לעשות ציורים על העמוד וכן כתובות שונות. לדעתי חשש בדבר בלבול כוונת המתפלל והיסח הדעת בתפלה בה עומד, שלא תמיד מתאמת להכתוב על העמוד והתיבה. והא דבכמה בתי כנסיות אין נזהרים בזה, י"ל טעמם שמפני הרגילות בהכתב וציורים, אין חוששים שיגרום להיסח הדעת מפני הרגילות שבהם, והוא ע"ד המבואר בנוגע לנשיאת כפים דאם דש בעירו שאני. ובכ"ז לדעתי הוא תירוץ כל שהוא, כיון שמתחלפים היורדים לפני התיבה, ובהם גם כאלו שאין מתפללים אפילו בבית הכנסת זה, ולא ראו הציורים אפילו באקראי. וצ"ע בנ"כ או"ח ס"צ סכ"ג.

(ממכתב י"ב כסלו תשט"ו)

...לענין מחשבות זרות, צריך להרבות באותיות התורה ואותיות התפלה. ושיהי' גם כן חקוק במוח זכרונו איזה פרקים תניא ואיזה פרקים משניות, שזה מגין אפי' בשעה שאין חוזרים אותם ואפילו במחשבה. וכמובן בלקוטי תורה סוף פ' קדושים, ובמילא מהנכון שילמוד בע"פ גם את דרוש הנ"ל והדרת פני זקן.

כיון שלעתים תכופות מחשבות הנ"ל מבלבלות דוקא בעת התפלה ובעת הלמוד, לכן טוב שבעת התפלה ובעת הלימוד יהי' הסידור או הספר שלומד — לפניו באותו מקום שעומד. וכשירגיש שמחשבותיו מתפזרות הרי יעיין תיכף בהסידור והספר — שאותיות הכתב, האלטען איין...

(ממכתב י"ג אדר תש"ב)

בנוגע לענין פיזור הנפש, הנה במשך שבועות אחדים יתרגל להתפלל מתוך הסידור וכן בשעת הלימוד כשחושב, בנגלה או בחסידות, יהי' אצלו הספר או המאמר שאודותו חושב, וכשרק יתחיל להרגיש פיזור המחשבה שלו יביט בהאותיות שבספר אשר אותיות מאירות לפזר את החושך והבילבול, וכהפירוש עה"פ ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה כן ילמוד בע"פ התחלת פרק מ"א בתניא, מזמן לזמן יחזור ג"כ בדיבור את השורות — והנה ה' נצב עליו, כו' אם עובדו כראוי. בטח שומר השערים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא וכן חוזר דא"ח בע"פ מזמן לזמן וירגיל א"ע לחשוב באותיות התורה ובאותיות התהלים ובפרט בהלכו ברחוב. מובן שכל הנ"ל צריך להיות בלי בליטות, וכידוע אשר חמץ (גאוה וישות) אסור אפילו במשהו...

(ממכתב שנת תש"ב)

...ובמענה על שאלותיו.

א) במה שאינו מתרגש מלימודו ומתפלותיו, הנה ילמוד הקונטרס פוקח עורים שנעתק גם כן ללשון הקדש והוא לאדמו"ר האמצעי בנו של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, שבטח נמצא אצל ההנהלה דישיבת תומכי תמימים ... ויראה שם כמה סיבות מפני מה גופו ונפשו הבהמית אין מתרגשים מהלימוד והתפלה ובידו לתקנם וכמאמר רז"ל אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש אלא לפי כחן, וכיון שניתנו לו גוף ונפש הבהמית כזה בודאי ניתנו לו ג"כ הכחות לכבשם.

ב) מה שכותב שמחשבות זרות מבלבלות אותו בשעת התפלה הנה ידוע שמח"ז בעת התפלה באים בסיבת דברים בטלים ומחשבות בטלות קודם התפלה וככל אשר יגדיר את עצמו בזה ימעטו המח"ז בעת התפלה ויתפלל מתוך הסידור וכן יאמר קודם התפלה ולאחרי' איזה קאפיטלעך תהלים ויתן פרוטה לצדקה קודם התפלה.

ג) מ"ש שסובל מהרהורים רעים, הנה עליו ללמוד מאמרי חסידות אשר סוף סוף משמחים את הלב ומרוממים את הנפש ובמילא מגביהים ומוציאים אותו מתוך הרפש ובוץ, ויוכל להתחיל הלימוד בהקונטרס ומעין מבית ה' יוצא.

ד) בכלל קשה לענות בפרטיות על שאלות כאלו בכתב, וכבר ידוע מעלת דברי התעוררות הנשמעים מפה אל פה פנים אל פנים ובמילא ימצא הזדמנות היותר קרובה להתראות עם המשפיע דישיבת תומכי תמימים ... ויראה לו את מכתבי זה ויבקשו שישמע את שיחתו וייעצו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות וככל אשר יקדים בזה ה"ז משובח.

(ממכתב ד' תשרי תש"ד)

...כותב ע"ד ביקורו אצל הרופא ומה שאמר לו.

והנה ידוע עד כמה שיקר בעיני ה' בריאותו של גוף ישראל ועל פי מה ששמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שפעם הנה אביו כ"ק אדמו"ר גליא לדרעא ואמר לו: ראה גודל ערך הגוף שבשבילו הנה יצקו — געגאסען — כמה תורה ומצות, ובמילא פשוט שצריך הוא לשמור על בריאות גופו וכיון שזהו מהענינים שהתורה מסרה לרופא להורות בסדרים באכילה ושתי' וכו', צריך לעשות כהוראתו, ואינו מובן מה שכותב שמפני זה אינו יכול לעסוק בעבודת התפלה, ואם כוונתו שאינו אוכל וטועם קודם התפלה, הרי ידוע באחרונים וכן פסקו נשיאינו הק' שבמקום הנצרך לבריאות הגוף מותר לטעום קודם התפלה, ואדרבה מצוה וחובה הדבר, ובפרט ע"פ פתגם הצ"צ שטוב לאכול בשביל התפלה מאשר תפלה בשביל האכילה, ובפרטי האכילה ידבר בזה עם המשפיע שי' ויעשה כהוראתו, בהתאם להוראת הרופאים, וה"ה למה שכותב אודות עצבין שבטח גם זה יכול לתקן בקל ע"י טיול לעיתים קרובים וכיו"ב והעיקר ע"י בטחון גמור בהשי"ת שמוליך את כאו"א מאתנו, וגם הוא בכלל, במסילה העולה בית א-ל, אלא שצריך לחזק הקשרים בה' ותורתו ע"י אהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל וכלך מענין המרה שחורה שזהו מעצת היצר לבלבלו מהתורה ועבודה ובעיקר מהענין דבכל דרכיך דעהו.

(ממכתב כ"ו תמוז, תשי"ג)

עס האָט מיר געפרייט צו האָבן אַ גרוס פון אייך ...אַבער איך בין ניט צופרידן פון דעם וואָס צייטן ווייז פילט איר נאָך אַלץ קאַפּ שווינדעלן. איר האָט געדאַרפט — אויב איר טוט דאָס נאָך ניט ביז יעצט — צו עסען מזונות פאַרן דאָוונען, אויסער דעם וואָס איר טרינקט, און עס איז באַוואוסט דער פּתגם של אדמו"ר הצמח צדק, וואָס ער האָט געזאָגט אַז עס איז גלייכער צו עסען צוליב דאָוונען (ד.ה. אַז דערנאָך דאָוועט מען במנוחה) איידער דאָוונען צוליב עסען וואָס בדרך ממילא זיינען די נערוועז און די קאַפּ אַפּגעשוואכט איז די תפלה ניט במנוחה, און דער יצה"ר והגוף גארען ווען מען וועט שוין עפּעס איבער כאַפּען. און פילע מאנ"ש האָבען געהאָט א הוראה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אַז צוליב געזונט זאָלען זיי עסען פאַרן דאָוונען און ניט יוצא זיין מיט טרינקען אַליין און אַז איר וועט זיך אַזוי פירן, וועט דאָס ברענגען נוצן סאיי פאַרן גוטען געזונט און סיי פאַרן עסק.

(ממכתב כ"ה סיון תשי"ב)

...ברמב"ם הל' ת"ת שמתחיל בפטורי ת"ת ו(עוד) עדיין לא הודיע החיוב.

וי"ל מפני שקיום מצוה זו מתחיל תמיד כשהוא קטן, כברמב"ם שם "שנאמר ולמדתם אותם את בניכם" (אלא שהחיוב הוא על האב) — וכהקדמה ל"קטן אביו חייב ללמדו" מוכרח להביא דמצ"ע פטור, ובמילא מתחיל בלשון הרגיל בש"ס בכ"מ "נשים עבדים וקטנים" — שהרי דרך הרמב"ם בספרו לכלול דברים בדינם, לכללם (להביא) מנינם וכו'.

ולהמתיק יותר זה שעדיין לא הודיע החיוב — הרי התחלת — הקדמת הלכות אלו היא: יש בכללן ב' מ"ע כו' — שג"ז להרמב"ם.

ולהעיר יתרה מהנ"ל — דבטושו"ע שהבדילו ת"ת דקטן מזה דגדול — הקדימו ת"ת דקטן. ובשו"ע דאדה"ז (שאין דרכו בכללים ומנינים) מקדים רק פטור דקטן.

והנה הנ"ל לא שייך בנוגע לסוכה (— שחינוכה מדרבנן) ובכ"ז הקדים הרמב"ם (רפ"ו) הפטורים — כי בפרקים הקודמים מדבר בדיני הסוכה —

ודלא כבהל' ק"ש (רפ"ד) — אף שבכהנ"ל אותו הלשון נו"ע וקטנים.

ואולי י"ל — שזהו על דרך (ולא ממש) דהכלל בריש מס' עירובין וסוכה דנפישין מילתא כו' — בנוגע להמשנה, שבסגנון זה כותב הרמב"ם משנה תורה שלו, ובפרט שכלל זה — סברא הוא...

(ממכתב שלהי מנ"א תשל"ז)

מ"ש כת"ר במכתבו אודות התעמולה בלימוד הלכה וכו', הנה בקשר לזה, הנני להביע תמיהתי על כל אלה שיכולים לעשות בהבא לקמן, והוא: ברובא דרובא חסרה הידיעה בהלכות הצריכות בחיי היום יומים, והיינו — כפשוטו — בהלכות ברכות הנהנין, הפסק בתפלה, מוקצה בשבת כו' וכו' ולדאבון הרב וביני לביני — ככל אשר תגדל ידיעת הבחור או האברך בתורה תמעט אצלו הידיעה בהנ"ל, והרי ידוע פסק משנה שלא המדרש עיקר אלא המעשה ובפרט מעשה בהענינים הבאים לאדם מידי יום ביומו, ואשר ברובא, המציאות דהלכות הנ"ל אין פנאי לעיין בספר אלא צריך להחליט על אתר, ולמרות כל זה לא ראינו משתדלים בלימוד הלכות אלו, ולא רק שאין משתדלים בזה אלא שנעשה זה ענין של מהיכי תיתי, וכחלק התורה המשתייך לעמי הארצים ולנשים, אף שידוע ומפורסם שזה הי' מתקנת

משה רבינו הראשונות ללמוד הלכות חג בחג ולפני החג שהוא מפני טעמים הנ"ל, ועיין בשו"ע רבינו הזקן ריש סימן תכ"ט ובהלכות ת"ת סוף פרק א' ולשונו של רבינו הזקן באגה"ק בסופו, ויה"ר שיתחילו בזה בהקדם בכל האפשרי, כי הרי כל יומא ויומא עביד עבידתי'.

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

לשאלתו בלקו"ת ס"פ קדושים לחקוק במוח הזכרון ה' חומשי תורת משה כו' — והרי דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ, האיסור הוא לאומרם כו' אבל פשיטא שצ"ל השתדלות ביגיעה שד"ת יהיו חקוקים בזכרונו הן תושב"כ הן תושבע"פ. והיא מל"ת מה"ת (ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סג־ד).

(ממכתב כ"ו מ"ח תשכ"ו)

...בקושיתו שלימוד פנימיות התורה, הנה בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב מחשבו בכלל שליש בתלמוד, ובלקו"ת ויקרא (ה, ג) בכלל שליש במקרא, ה"ז תלוי בחלק פנימיות התורה שלומד אם הוא פי' המקראות, או שקו"ט בהבנה והסברה. דוק ותשכח בחילוק הל' בזה שבלקו"ת וברמב"ם וש"ך (המקורות בשו"ע שם). ומזה מובן שאפשר להיות ג"כ לימוד בפני' התורה ע"ד לימוד הל' פסוקות שבמשנה ותלמוד שהוא ביצירה (שליש במשנה). ובזה מבואר מש"כ בפע"ח שער הנהגת הלימוד (מ"ד, ב) ובכ"מ דמדרש והגדה הם ביצירה. ובכ"ז כ' בלקו"ת שם דפנימיות התורה נלמד מאף עשיתיו — מקרא, כי זהו בכלל ועיקרו, וכמו שתלמוד בבריאה אף שהלכותיו פסוקות שבו ביצירה. וק"ל.

(ממכתב כ"ג תמוז תשט"ו)

...מש"כ ע"ד אי האפשריות העבודה במקצוע נפנה* בין אנשי העיר (לבד אנ"ש והתמימים) ומסביר זה בכמה טעמים ונימוקים — הנה שתי שורות וחצי לפני זה כותב, אשר „אנ"ש מקושרים בכל לבם ובכל נפשם עד מס"נ בפועל ממש, און אז מען זאל זיי הייסען קריכען אין לאך — וועלען זיי קריכען" — והנני ממליץ עליו מרז"ל כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעי, כי כנראה שאין אצלו אף צל דקס"ד אפשר יש מעין סתירה בין ההקדמה והמסקנה!

כי ע"פ הנסיון אשר ראינו בכל מקום אשר התעסקו בנפנה בשנים האחרונות (ארצה"ב, קאנאדא, דרום אמעריקא, דרום אפריקא וכו') עשו

*) „מעמד" [בית חיינו] היו קוראים „נפנה" במדינת רוסיא — מפני יראת המלכות (היו מחליפים כל אות מתיבת „מעמד" באות שבאה אחרי), והשם „נפנה" נשאר גם אח"כ. המו"ל.

פעולה אף שלא בכ״מ בשווה, כמובן, והמתעסקים בזה לא הוזקקו להוציא מתרמילם את המס״נ בפועל, ואפילו לא קריכען אין לאך. ולא עוד אלא שמצבם עצמם בגו״ר הוטב, וכבודם בעיני אלו שהתעסקו והשתדלו עמהם הולך וגדל, וסו״ס רואים שהם המקבלים ולא הנותנים ואפילו בגשמיות ובממון.

אלא שבמדינתם, עתה, ע״פ הסברתו במכתבו, יש מן המוכן מס״נ בפו״מ ופשיטא שכולל מסירת הרצון והשכל והטו״ד.

ברם בנוגע למה שנשאו את ראש פב״פ ופב״פ ומינו אותם לנציבי המלך במדינה — אין כל ספק בעיניהם שטעות יש כאן, ואין כל ספק בעיניהם שאין כאן כל נגיעה והתערבות פון דעם קלוגינקען — ע״פ השם שנקרא בשיחות דזמן האחרון.

— וזאת למודעי: מה שכותב הנני בזה אין כונתי ח״ו לאיש פרטי, כי מי אני לפסוק הדבר שדוקא פב״פ עליו מוטל ענין פלוני, ודברי מכוונים לקבוצם יחד, שבלי ספק יש בו כל הנצרך למילוי תפקידם העיקרי במדינתם עתה, שהוא הפצת מעינות הבעש״ט ואדה״ז באנשי חוצות... ואין לנו מעין שדרך בו נמשכים מעינות הבעש״ט ואדה״ז אלא אחד — הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר (שליט״א), וע״י התקשרות במעין זה, התקשרות הגוף („שיכול לקנות חיי נפשו החיונית״) והנפש, גם מים כו׳ נעשו מים חיים, כי כן הוא ע״פ דין תורה השולטת ומנהגת את הטבע, גאר בפשטות און אומעטום.

וכת״ר בא במכתבו (וכנראה מהעדר הפעולות, זהו ג״כ החלטת אנ״ש שבמחנו) און גאנץ קאלטבלוטיג גוזר (שניידט אפ), שלכל אחב״י שבמחנו — (מלבד אלו הדרים בשכונה שלו) — אין שייכות לכל זה! יקראו נא לאסיפת כל אנ״ש ויעשו חשבון צדק כמה יגיעות יגעו לרכוש נפשות לזה, ואז למותר יהי׳ כל שקו״ט, כי תומ״י יתבררו הסיבות להעדר תוצאות.

אברך אחד שהוכרח לברוח ממקומו, אינו שייך לעבודת התפלה אינו לא משכיל ולא עובד, בלא חתימת זקן וכו׳ וכו׳, ומעולם לא למד לא בתו״ת ולא בישיבה בכלל — נדד למדינה רחוקה ביותר הן במקום הן בעניני יהדות. וכעבור איזה זמן התחילו להגיע מאנשים ונשים משם מכ׳ לכ״ק מו״ח אד״ש. ולדוגמא — מאשה בעלת עסק שמציעים לה לשכור חנות ודירה בחלק א׳ של העיר או בחלק אחר. ושואלת החלט כ״ק אד״ש מה תעשה. — ומעולם לא ראתה אותו, ויודעת שמעולם לא הי׳ כ״ק מו״ח אד״ש לא רק בעירה אלא גם בכל מדינתה, אינה מאנ״ש וכנראה גם לא מגזע אנ״ש אבל כששמעה מהאברך דברים היוצאים מן הלב, יש רבי בישראל, ואין הוא נכנס בהגבלות הטבע, והרוצה ללכת לבטח דרכו: במסחר, בהנהגת הבית, וכו׳ — לא ירים את ידו מבלי לשאול את פי הרבי. והכירה בהאברך שפיו ולבו שווין, כי ניכרין דברי אמת, ציותה לכתוב השאלה הנ״ל, שייכת ממילא לנפנה, ומתקרבת ליהדות, ובטח בקרב הימים יהיו הליכות ביתה בכשרות וטהרת המשפחה וכו׳. — אלה מתולדות פעולות אברך פשוט ושעושה כ״ז לא מצד מסנ״פ וקב״ע, כי אין זה אצלו היפך השכל, גם לא היפך שכלו האנושי,

והגע בעצמך: פשוט אצלו על יסוד מה שראה במוחש, שהרבי אמירתו אמירה וברכתו ברכה, וגם נה"ב מסכמת ע"ז. כי אין זה אצלו מצד השכלה שקו"ט ועיון בספרים, אלא שהנסיון, שלו ושל כמה ממכיריו, הראה לו אז מ'האָט געפאַלגט איז געווען גוט, און אַז מ'האָט ניט געפאַלגט האָט מען געהאַט אַ פסק. ובמילא כמו שאינו בוש לומר לכל מיודעיו הזקוקים לזה, האַדרעס של רופא מומחה, כך כשרואה איש נמצא במבוכה און עומד לפני פתרון שאלת חיים עיקרית, אומר לו: לא אלמן ח"ו ישראל. יש לך את מי לשאול. — ולא עוד אלא שאינו מחכה עד שמיודעו יבוא אליו לחקור ולדרוש אם יש רבי, כיון שע"פ רוב אינו יודע גם מה זה רבי, אלא שהוא הולך אליו ומסביר לו שאין לו להשען כלל לא על בינת עצמו ולא על השדכן ולא על הרופא ולא על הסרסור, שאין כל אלו אלא ענינים מסופקים, ויש לו דרך ודאית לפתור את ספקותיו. וארז"ל דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.

ועתה בנידון מכתב כת"ר.

במחנו יש מסלתה ומשמנה של אנ"ש, שראו את אדנ"ע, ולהבדיל בין חיים לחיי החיים את כ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א), נבחנו בכור העוני ונסיונות מכל המינים, עוסקים בהשכלה בעבודה וכו' וכו', נמצאו בתחלה בקעמפ בין אלפים מאחב"י שהיו צמאים לדבור חם וחי, למלה של התעוררות וקירוב, והצעירים שבהם שאפו בעיקר להוראה: אי' הוא משה זה האיש אשר יעלנו מהמצרים והגבולים ויורנו דרך החיים.

והשאלה: כמה נפשות נתוספו, על ידי השתדלותם ויגיעת נפשם, על תורת הבעש"ט ואדה"ז — במשך כל זמן השהי' בקעמפס?

כתבתי אז לקעמפ דאנ"ש היותר גדול שיעשו בכל הנמצאים בקעמפ ובפרט בהנוער מעמד רוחני (כי שערתי שאין נחיצות באחיזה בגשמיות בתחלת הכבוש). וענוני שבודאי טוב הדבר, אבל מתחלה צריך להבטיח תקציב להוצאות, ובכלל נכון להתחיל בזה כשיבואו כל אנ"ש אל המנוחה ואז יסעו מהם ככל הנצרך חזרה להקעמפ ויעבדו שם במסנ"פ! וכשזרזתי עוה"פ ע"י אחד שנסע לשם — בחרו, כמדומה לי, בועד. ובזה נסתיים הדבר. וה„תוצאות" ידועות.

האָבען זיך אנ"ש אַפגעמאַטערט, וכנראה אשר גם מיט זיי האָט מען זיך געמאַטערט, און געזעהן, אַז עס איז אַ רחמנות אויף אידען: מען מאַטערט זיך און אַן אַ טאַלק. והביאום אל עיר נושבת — וכולי האי ואולי. והנה — עס חזר'ט זיך איבער דער גאַנצער סדר (יותר נכון — היפך הסדר). זה יותר משנה שנמצאים במחנם עתה, ומה הוא הסך הכל מהפעולות קיימות ב... וסביבותי'?

בהיותי ב... זה שנה וחצי דברתי כמה פעמים, עד שסו"ס החליטו (כנראה מפני הכבוד) שועד נפנה יתעסק גם באנשי העיר. כמובן יתעסקו בזה המתאימים לדבר עם הרחוקים לע"ע וכו' וכו'. מזמן לזמן חקו"ד

מהנעשה בזה ונודעתי ... שאין עושים מאומה, לא בענין מעמד רוחני ולא בענין מעמד גשמי — שני החצאים, שמלבד בהוראת שעה, צ״ל ביחד והולכים ומתקיימים רק ביחד.

גם אני הייתי שמח אם סו״ס הי׳ מי שהוא מודיעני, שכמה מפרטי פעולותיהם אי ידועים לי, ועשיריות אנשים לא רק התפעלו מהם ונתנו נדבות ממון על המוסדות אלא שגם קבלו מהם תורת הדא״ח ונעשו חסידים או עכ״פ מקושרים קצת. והנה רואה אני במכתבו שמופרך כל מקצוע עבודה זה אצלם.

פשיטא אשר שמירת הציור פון די אייגענע ד׳ אמות דורשת עבודה רבה ויגיעה תמידית, אבל אפילו שמירת ביהמ״ק היתה רק אחת העבודות, ולא כל הכהנים כולם התעסקו בה.

פשיטא אשר אם יפגשו איש ויאמרו לו זשיד דאוואי גראשי ואתנם לפב״פ הנמצא במרחק כמה אלפים פרסאות, שאין אתה יודע אותו, והוא אין לו שייכות עמך, אלא שהוא בעל מעלות גבוהות ונשאות — יהיו בעיניו כמתעתעים.

ולאידך גיסא פשיטא אשר איש המאמין באמונה שלימה, היינו המנהגת את כל הכחות שלו, שדעת וברכת פב״פ בכל משלה ויודע בחברו שצריך להחליט בענין עיקרי בבני חיי ומזוני וכו׳ או גם בענין של סכנה ר״ל. הנה מצד אנושיות אהבת ישראל פקו״נ וכו׳ אם רק יש תקוה וספק ספקא אולי ישמע לדבריו, עליו לרדוף אחרי חברו ולומר לו: רחם על עצמך ועל ב״ב ועל כל אשר לך ועל בינתך אל תשען, למוד דא״ח התקשר בפב״פ עשה ע״פ דבריו ואז תצליח.

וידוע הבטחת אדה״ז, אַז וואס חסידים וועלען טאָן וועלען זיי מצליח זיין.

לא ראינו אינה ראי׳ פרט בדבר הרגיל (ראה ש״ך ואדה״ז שו״ע יו״ד רס״א). ראיתי כמה ממכתבים המתקבלים לכ״ק מו״ח אד״ש ממחנם, ולא פגשתי אף אחד שיהי׳ כתוב משום שהכותב נתקרב עתה לחב״ד בהשפעת מי מאנ״ש הנמצא שם.

באים הם ב... וסביבותי׳ במגע עם מאות, ואולי עם אלפים ואלפים, מאחב״י, כ״י. עפמ״ש הרמב״ם בענין הדבור, משוחחים הם ביניהם ארוכות וקצרות. כמה אנשים מכל אלו האלפים פנו בשאלה ע״ד ניתוח או שידוך, בקשת ברכה לר״ה וכיו״ב? והאומנם אם היו מספרים להם מהו הרבי מליובאוויטש — ספור, גם בלא ביאור — ובפעם השני׳ מקצת משיחותיו ואח״כ מהוראותיו — הרי כמה וכמה נפשות, הם וזרעם וזרע זרעם עד א״ס, היו מתקשרים ע״י באילנא דחיי, מוסיפים אור בבתיהם, נעשים אנשי משה (ראה סד״ה ויבא עמלק דקונטרס• המוסג״פ. ולפענ״ד אף דבתו״א והוס׳ ד״ה

• קונ׳ סה. נדפס בתו״א תשי״ח התו״ד

ועשית ציץ הכוונה ב„אנשי משה" — ביטול, בקונטרס זה הכוונה — מקושרים בהרבי, האתפשטותא דמשה שבכל דור. ולכן לא נתבאר זה בפירוש), נעשים אנשי מעמד ומחזיקים גם בכל המוסדות בחפץ לב ובספ"י ולא רק מפני הכבוד.

ותמורת כהנ"ל, זה פונה למוסד שלו וזה פונה לעסק שלו, כ"א מרגיע את עצמו בזה שנותן נפנה בעין יפה ובמדה רחבה, מצדיקים א"ע בזה שיש מן המוכן, כפ"ד כת"ר, מס"נ בפועל ממש, והעבודה, כנראה, עדיין לא הותחלה.

וסדר זה נוהג לע"ע, במשך שנה ויותר. ובקבוץ אנ"ש שהוא מכמה וכמה עשיריות, כ"י, של אותם שכתרם אדנ"ע בתואר „נרות להאיר". וע"פ פתגם כ"ק מו"ח אד"ש הרי במקום חשך כשמעמידים פנס אור הרי — מעצמם — מתקבצים סביבו*.

והאומנם דעת כת"ר היא שהמניעה מאנשי ... וסביבותי' היא?

ואמרתי ע"ד הצחות: כל ענין הגלות הנורא הוא ע"י שבירת הלוחות כי בלאה"כ הי' חרות, א"ת חרות אלא חרות. הסבה לשבירת הלוחות הוא חטא העגל שאז חזרה הזוהמא דחטא עה"ד, שע"פ דא"ח (ראה ד"ה ע"כ יאמרו תרצ"א) בא ע"י מעוט הירח, שבא ע"י שבה"כ דתהו, שבא ע"י הצמצום. ומהו הצמצום? דער אור גייט ניט לחוץ. ער איז זיך אין זיינע אותיות. אַבער ניט ווייטער (ראה לקו"ת סו"ס ויקרא ד"ה להבין מ"ש באוצ"ח פ"ה).

עוה"פ אכפיל דברי שאין כוונתי לאיש פרטי ח"ו, כ"א להקבוץ בכללו. ובודאי יראה מכתבי לכל מי שיש תועלת בזה. — ולמותר לומר שאין זה אלא שקו"ט ביני לבינם ועל דעת עצמי. ולא שח"ו יהי' ויבא יוסף גו'... וחבל על הזמן ההולך ואבד ולא משתכח.

בתקוה אשר לא יקפיד — אפילו במח' — על מכתבי זה. ואת והב בסופה.

(ממכתב חמשה עשר בשבט תש"ט)

*) ראה לקו"ש ח"י ע' 293. המו"ל.

במענה על מכתבו מיום י' מנחם אב, שמחתי לשמוע כי עסק הנפנה* מתנהג בכי טוב, כמקודם, ובודאי נשען על הכתוב באגה"ק סי"ד אשר בכל יום ויום נמשך אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדין מימי עולם (ומובן שם שאין זה רק בראש השנה אלא בכל יום ויום) הנה גם ענין נפנה שזהו ענין ההתקשרות לאילנא דחיי בכל נר"ן וח"י וגוף ונפש הבהמית, כמובן ממה שנתבאר בתניא ובאגה"ק במעלת מצות הצדקה, שנקראת מצוה סתם, בטח ישתדל שיהי' באופן זה, היינו שיהי' לא רק טוב כמקדם, אלא הולך וטוב בתוספות עליון יותר...

(ממכתב י"ח מנחם אב ה'שי"ת)

*) ראה הערת המו"ל בע' 237. המו"ל.

...ומה שכתב במכתבו ע"ד פנימית אבא פנימית עתיק, הנה כשיעיין במקומות המשך רס"ו המסומנים בהערתי (בקונטרס לימוד החסידות ע' 6) יראה אשר התכלית הוא להגיע לעצמות התענוג הפשוט שהוא למעלה מפנימיות עתיק שהוא פנימיות אבא, ולזה באים ע"י מעשה המצות (או ע"י דדייקין במילי דחכמתא), והנה לדעת באיזה מצוה צ"ל זהיר טפי, שזהו אינו בבחינת טו"ד מושג (אגה"ק ס"ז), ובמילא בקל אפשר לטעות ע"י פיתויי ...* שבעצמות היא כאשר האדמו"ר שלו מורה לו באצבע דרכו ועבודתו, ואז אין עליו לבוא בטו"מ ובקשות אולי ישנה הרבי החלטתו, ומכ"ש וק"ו שאין לו להביט על ימין ועל שמאל אולי ימצא ענין אחר לענות בו להתעסק בזה.

ולדוגמא: כ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א) העמיס עליו כמדומה לי, העבודה דמל"ח ומחנה בעירו (ואולי גם במדינתו). וא"כ הרי פשוט שאין עליו לחפש ולהתעסק בחקירות מה הוא מקצוע העבודה של אחרים, וגם לא לרדוף, בנוגע לעצמו, אחרי ענינים שאינו יודע אם שייכים אליו א"ל, עכ"פ עד שימלא במילואו את תפקידו המוטל עליו, ואשר הורו לו עליו באצבע לאמר: זוהי הדרך שלך המובילה בית א-ל, ובזה תצליח.

וכעבור כמה שנים בזה, הרי א"א להונות לא את אחרים ואפילו לא את עצמו, כי המעשים יוכיחו את המצב באשר הוא: מספר פלוני של ילדים וילדות קרבתי לחנוך הכשר, פלוני ופלוני התחילו להניח תפלין ע"י השתדלותי, במספר פ' של בתים התחילו ללמוד ולקרא בספרים כשרים תמורת אינם כשרים, פב"פ התחילו ללמוד תורת החסידות, מספר עקז' של ספרות הכשרה, ובפרט של תורת הדא"ח, הפצתי וכו' וכו'.

והנה אם חסר בחשבון, הרי אף שבודאי יש טעמים ע"ז, ובפרט טעם מורא בו"ד יהודי שהוא בעל בחירה, וא"כ צדיק וזכאי הוא, אבל בכ"ז האור חסר, אבל אם אינו מתפעל ועושה את שלו והחשבון מתאים, הרי דרך שער זה עולים כל התומ"צ שלו וכמבואר באגה"ק שם.

(ממכתב ד' לעשי"ת ה'תש"ח)

---

*) חסר כאן בההעתקה. המו"ל.

...ידוע מארז"ל הובא באגה"ק פ' כ"ב אין אדם יודע במה משתכר כו' ומלכות בית דוד מתי תחזר ומסיים אדמוה"ז: הנה הושוו זה לזה.

ידוע הכתוב בספרים אשר התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים, זאת אומרת אשר גם במארז"ל זה „אין אדם יודע במה משתכר" הכונה ג"כ, או בעיקר, לשכר ופרנסה רוחניות, וגם בזה הושוו זל"ז לענין הקץ, אשר ע"ז אמרו ליבא לפומא לא גליא, ומבואר הפירוש ע"ז דקאי גם על לב העליון

ופה העליון, אשר גם לפה העליון לא נתגלה הקץ. ועל פי אדה"ז הנה (נראה ש)כן הוא גם בענין השכר ופרנסה רוחניות.

והגע בעצמך: וואס דארף מען ארומגיין מיט אייגענע מחשבות, טראכטן וואס פאר זיך איז בעסער אין רוחניות וואס אין רוחניות בכלל ווייסן מיר הלואי די מציאות אליין אבער ניט דעם מהות.

בשעת מען האט א הוראה פון דעם נשיא הדור, וואס דער נשיא איז לבן של כל ישראל וואס איז העכער פון פה, און נאכמער:

וויא על פי חסידות ווערט מבואר, איז דער נשיא דער רבי דער ממוצע המחבר מיט עצמות א"ס ב"ה, איז אז ער האט אנגעוויזן רוחניות איז דאס זיכער דאס בעסטע וואס עס קאן זיין פאר דער נשמה ... וואס בריאות הנשמה איז דאן וועז זי איז א כלי אויף אויסצופירן די כוונה העליונה און רצון העליון.

ובזה ימצא ג"כ מענה כללי לכל אנ"ש שי' הנמצאים באוסטראליע ואינם פוסקים מלהתאונן על גורלם אשר נדמה להם שהוא גורל מר להיות רחוקים ממקום פלוני או מאנשים פלונים,

אשר אין זה אלא מעצת היצר לבלבלם בעבודתם ולמונעם ממילוי תפקידם המוטל עליהם, שהטיל עליהם כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, שהוא הוא הנשמה כללית — ועפ"י המבואר בדא"ח במדריגת כלל שלמעלה מן הפרטים גם כשהם מתכללים בהכלל.

ידוע פתגם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אז תמימים זיינען נרות להאיר, ומשמע מסתימת דברים אלו שזהו מהותם, ומזה למדנו כמה דברים, ושנים מהם: א) המדליק נר מנר אינו חסר עי"ז בנר שממנו הדליקו, ב) כיון שתפקיד נר זה הוא להאיר, וממלא תפקידו שמאיר, הרי זה עילוי שלו היותר גדול שיכול להיות, שממלא מצות הבורא אשר עי"ז מתחבר אתו, שזה פירוש מצוה — צוותא וחיבור, וכמבואר בדא"ח בכמה מקומות.

מובן למדי די עלנטקייט וואס מ'פילט אין אוסטראליע, ובפרט כאשר נזכרים על הסביבה שהיו נמצאים בה כשהיו כלם ביחד בהקהל רב, וכזרוח השמש בצהרים שאז שרגא בטיהרא מאי אהני, אבל כנראה שאדרבה לא הי' זה אלא ענין הכנה בלבד כדי אנצושעפן זיך מיט כוחות שיוכלו להאיר את החושך ולעשות את מקומם ומדינתם עתה למקום אורה זו תורה ודוקא עם המאור שבה זו תורת הדא"ח, שיפוצו המעיינות חוצה בכל קצוי תבל.

ואז מובטחים אנו שתחזור מלכות בית דוד כמבואר בארוכה בשיחת שמח"ת תר"ץ.

ובמילא זהו השכר היותר גדול שיכול להיות הן ברוחניות והן בגשמיות.

(ממכתב ח' אלול, השי"ת)

ב״ה, ה׳ מנ״א ה׳שי״ת (הילולא דהאריז״ל)
ברוקלין, נ.י.

כבוד חברי הועד להחזקת מרכז לעניני חינוך, מחנה ישראל, וקה״ת, הוו״ח אי״א עוסקים בצ״צ, ומקושרי כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ שהיא העולה על כולנה,

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קראתי במכתבם הידיעות על אודות פעולותיהם הטובות להחזקת המוסדות מל״ח מ״י וקה״ת, ובטח כמו כל הענינים שבקדושה ילכו פעולותיהם ותוצאותיהם הלוך וגדול, עד כי גדל מאד (ראה במאמר ח״י אלול ד״ה השקיפה פ״ה* ובלקו״ת המסומן בהערה שם במעלת מאד על מאדך).

אין הזמן גרמא לבוא באריכות ואסתפק בשורות אחדות, וד״ל.

כמה אופנים בהתקשרות איש אל רעהו, תלמיד לרבו, חסיד לרבי שלו, וכמה מדריגות בזה. ההתקשרות בכלל הוא ע״י ההליכה באורחותיו, ומתחלק לשלשה סוגים, מלמטה למעלה, בהתאם לסוג אורחותיו של זה שמתקשר אליו: (א) מבקש או מצוה לאחרים לעשות — התקשרות המתקשר על ידי זה שמקיים ציווי והוראה זו. (ב) עושה בשותפות עם אחרים — התקשרות המתקשר על ידי זה שמשתתף גם כן בזה. (ג) עושה בעצמו — התקשרות המתקשר ע״ז שכאשר נתנה לו אפשריות מחליף אותו בעשיותיו.

ובמכתבי של ער״ח תמוז** באתי לעורר את החסידים המקושרים או השייכים אל כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ.

מובן מעצמו שאין כוונתי ח״ו וח״ו למעט בגודל ערך שאר המוסדות של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, ועל אחת כמה וכמה שאין הכוונה למעט ח״ו וח״ו ענין המעמד, וידוע שכל הענינים בקדושה משלימים זה את זה ולא ח״ו מחסרים זה את זה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה הצלחה בעבודתם בקודש, שזהו ג״כ מהכלים הרחבים להמשכת וקבלת כל טוב גשמי ורוחני לכל אחד ואחת לכל המצטרך להם, ואחכה לבשורות טובות.

---

*) נדפס בסה״מ תש״י ע׳ 275. המו״ל.

**) נדפס בלקו״ש חי״ת ע׳ 472. המו״ל.

...ומה שכותב שלבנו ... אין חשק כל כך בלימודו, יסביר לו באותיות המתאימות לפניו, אז איצטער איז גאָר אַנדערש, וצריך הוא לדעת אשר כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ הוא הוא הנשיא והראש של כל חסידיו ומקושריו, וכיון שהראש הרי, בפשיטות הגמורה, הוא בריא וחזק, הרי נמצאים בו כל הכוחות והחיות השייכים לכל אחד ואחת מהמקושרים שלו בשלמות ואין הדבר תלוי אלא בהם. ואם ח״ו אינם מתאימים לפי רצון הראש, הרי אין זה נוגע להמקושר בלבד. וכאשר יתבונן בזה אפילו לשעה קלה, בטח יראה גודל האחריות המוטלת עליו, ובמידה המתאמת למצב בריאותו, ימסור ויתן את עצמו, זיך איבערגעבן גאָר אינגאַנצן, לרצונו של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ולמילוי דבריו והוראותיו הנמצאים בשיחותיו מכתביו הכלליים או הפרטים, אשר בהם ימצא כל אחד ואחת מבני ישראל הוראות בדרכו בחיים, און מ׳דאַרף ניט נתפעל ווערן, וואָס האָט אַ קליינער אינגל פאַראַ שייכות מיט אַזאַ גרויסן רבי׳ן, כמבואר הדבר בכמה מקומות דא״ח וגם במאמר ח״י אלול דשנה זו*, פרק ז׳. ומוסג״פ הקונטרס.

בטח יש לו וגם לחתנו שי׳ קביעות עתים ביחוד לתורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ואומרים ג״כ הקאפיטל ע״א דתהלים**.

כבקשתו אזכירו הוא וכל ב״ב שיחיו על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ לכתיבה וחתימה טובה.

(ממכתב י״ז אלול, השי״ת)

---

*) נדפס בסה״מ תש״י, המו״ל.

**) ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 496. המו״ל.

בנועם קבלתי מכתבו מג׳ תבוא, בו כותב שממשיך בעבודתו קלייבען גשמיות בעד הישיבה — שבמילא נעשה הגשמיות רוחניות — און זייען רוחניות, וכן משתדל בהיותו בביתו להשפיע על סביבתו וכו׳. ומה שמסיים במכתבו שלפעמים רבות נופל במחשבתו ואומר לעצמו מי הוא המטיף מוסר וכו׳ — הנה בכלל ידוע מרז״ל אלמלא עוזרו אין יכול לו, ובמילא לא הוא המטיף ולא הוא האומר מוסר אלא שמוסר דברי אמת הלקוחים מתורת אמת. ובפרט חסיד העומד בהתקשרות לנשיאנו הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הרי אין עליו אלא מילוי שליחות, ובמילא כח המשלח עמו וכ״ק מו״ח אדמו״ר יש לו געגוג בריטע פלייצעס דורכפירן שליחותו בכל מקום ובכל זמן ע״י כל אדם, ובלבד שיעמוד השליח בקישור עם המשלח.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב״ב שיחיו ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

(ממכתב כ״ב אלול תשי״ב)

...מה שכתב שהי' חולה ברגליו זה איזה פעמים (ותקותי שכבר נתרפא כליל לעת הזאת) אולי צריך הי' לקיים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א) בפשיטות מבלי להכנס בחשבונות ואריכות ההתבוננות ושאילת עצה לזה. והוא עפמ"ש באגה"ק ס"א ובלקו"ת ד"ה יחיינו מיומים רפ"ג דהאמונה הוא בחי' רגליו.

(ממכתב ז' אדר ראשון חש"ח)

ב"ה, ראש חודש אלול, חדש הרחמים, תש"כ.
שנת המאתים להסתלקות הילולא של
מורנו הבעל שם טוב ז"ל.
ברוקלין, נ.י.

ועדה המארגנת, כפר חב"ד.

ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ובאתי בזה בהצעה, בהקדמה — שהיציאה מאה"ק ת"ו לחו"ל, הרי אפשרית היא, רק במקרים מיוחדים, ומהם, כדי להשתטח על קברי צדיקים, (ראה שדי חמד חלק אסיפת דינים בתחלתו, ובפאת השדה לשם). ובפרט בצדיק נשיא שהי' קרוב אליו לומד תורתו ומתנהג ע"פ הוראותיו והדרכתו, או עכ"פ מקבל עליו לעשות כזה מכאן ולהבא.

ידועים דברי רבותינו נשיאינו, בענין התקשרות שהוא ע"י (כנ"ל) לימוד תורתו וקיום הדרכותיו ותקנותיו.

וידוע ומפורסם עד כמה מסר נפשו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל על תורת החסידות בכלל ועל הפצתה באופן הכי רחב ולחוגים הכי שונים — מתוך אהבה, ובאותה „הלשון" שהם שומעים.

ולכן — על כל אחד ואחת שי' מהמשתתפים בנסיעה האמורה, להתחיל בהאמור בפועל קודם התחלת הנסיעה בפועל, כוונתי — להוספה בלימוד הדא"ח ובפרט בלימוד מאמרי בעל הציון,

ובהנוגע להנשים, במה שיש בהאמור גם אליהם או במיוחד אליהם.

נשיא: ראה ירושלמי ברכות פ"ג ה"א קרוב לסופה. בענין התקשרות: ראה ג"כ „היום יום" ע' סה. תניא פ"ה (והוא יחוד נפלא בכ"ז) שם תפמ"ח ושם תל"ז (בצדקה בכ"ז ונתן חיי ונפשו).

(עיין הלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן סוף פרק א': הנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן וכו' כל מצות עשה שאין הזמן גרמא וכו' ובימיהם הי' החכם דורש וכו' בלשון שמבינים הנשים וכו', והרי בכלל מצות עשה שאין הזמן גרמא, הם לכל לראש שש המצות שחיובן תמידי לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו, ואלו הם. א) להאמין בשם. ב) שלא להאמין לזולתו. ג) ליחדו. ד) לאהבה אותו. ה) ליראה אותו. ו) שלא לתור אחר מחשבת הלב וראית העינים.

שלזה באים במיוחד ע"י הלימוד שבימינו הוא לימוד תורת החסידות, וכפס"ד הרמב"ם הלכות יסודי התורה ריש פרק ב'. ומעשה רב).

כן יפריש כאו"א — בלי נדר — בכל יום חול בבקר פרוטות אחדות לצדקה, למוסדות בעל הציון, לחיזוק המוסדות.

כן יבקרו קודם הנסיעה, עכ"פ פעם אחת, בתוככי בני ישראל, בחוגים שלעת עתה עדיין אינם מהמקושרים בכל ענייניהם וכו', ז.א. שבדקות עכ"פ חל עליהם התואר דחוצה. ובביקורם ידברו דברי התעוררות בכלל, ומתורתו של בעל הציון בפרט.

וכל המוסיף בכל אחד מהנ"ל, הרי זה משובח, כמובן.

בעת הנסיעה — ילמדו ברבים שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ע"פ התקנה של בעל הציון. וכן שיעור בתורתו — במקום שלבם חפץ, של רוב המשתתפים בזה,

ובודאי יצטרפו להם כל הנוסעים ובצירוף הצוות, שמבני ישראל הוא.

ויהי רצון שתהי' הנסיעה בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים, ובנקודה הפנימית — שעל ידה יתוסף בהפצת היהדות בכלל, ובהפצת המעינות חוצה ביחוד. וינצלו זמן שהותם כאן, כסגנון חז"ל, כדבעי למיעבד — מתוך שמחה וטוב לבב.

ונזכה במהרה לקיום היעוד דבשובה ונחת, דנחזור כולנו בשובה ונחת לארצנו הקדושה על ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

המצפה לבשו"ט בכל האמור וחותם בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד — לכאו"א שליט"א

נ.ב.

מכתבי זה בא גם בתור מענה למכתביהם הפרטים של כו"כ מהמשתתפים שליט"א בהנסיעה האמורה. ובודאי יודיעו לכאו"א מהם את האמור.

שחיובן תמידי כו': אגרת שבראש ספר החינוך.
דבשובה ונחת: ראה המשך וככה (הגדול) בסופו.

ר א ה

א. שבת פ' ראה איז דער דריטער שבת פון שבע דנחמתא. איז אין דעם דאָ א מעלה מיוחדת: בתלתא זימני הוה חזקה, איז בשעת מען זאָגט די הפטרות פון נחמה דריי מאָל, ווערט דערמיט א תוקף וחוזק אין דעם ענין הנחמה.

ובפרט לפי המבואר אין חסידות[1] אז די שבע דנחמתא זיינען כנגד די ז' מדות, און די הפטורה דפ' ראה איז (מלמעלמ"ט) כנגד מדת התפארת — איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אז כשם ווי מדת התפארת איז כולל אלע מדות, אזוי איז אויך די נחמה פון דער הפטורה דפרשת ראה כולל אלע שבע דנחמתא.

ב. דער עילוי פון דער נחמה פון פ' ראה דריקט זיך אויס (ניט בלויז אין איר הפטורה, נאָר) אויך אין דער סדרה גופא[2], וואָס התחלתה איז: ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו'.

והביאור בזה:

מפרשים פרעגן[3]: ווי איז שייך אנכי נותן גו' ברכה וקללה — ס'איז דאָך מפי עליון לא תצא הרעות? איז איינער פון די ביאורים אין דעם[4]: אז דער אויבערשטער גיט אידן אויך היפך הברכה, אבער באופן כזה אז אידן זאלן דאָס מהפך זיין צו ברכה. וואָס אזא ברכה — וואָס קומט פון היפך הברכה — איז גרעסער און שטאַרקער ביתר שאת[5] וביתר עז.

און דאָס איז די שייכות פון פרשת ראה צו די שבע דנחמתא, וואָס זייער ענין איז — צו מגלה זיין די פנימיות פון די „תלתא" (וועלכע קומען פאַר די שבע דנחמתא), אז זייער כוונה און תכלית איז[6] שיהפכו לטוב, וואָס דער טוב (וואָס קומט פון אן ענין בלתי רצוי) איז גרעסער ווי טוב הגלוי מלכתחילה[7].

---

1) בדרוש הרר"ה מפאריטש. וכנראה מיוסד על דרוש כ"ק אדמו"ר הצ"צ. וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 78 בהערה 47 השייכות של ג' הפטורות הראשונות לג' המדות חג"ת.

2) ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 61 ובהערות שם, שגם ההפטורות שלאחרי י"ז בתמוז יש להן שייכות להפרשיות.

3) ראה של"ה חלק תושב"כ פרשתנו (שער, ב). וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תרמה (וראה גם שם ס"ע תרנ"ח): איך שייך על קללה לשון מתנה.

4) אוה"ת שם ע' תרמה-ו. ס"ע תרנח ואילך.

5) ראה מו"ק ט, ב. — הובא באוה"ת שם (ע' תרמה). וראה גם לקו"ת בחוקותי מח, ב.

6) ראה יל"ש ירמי' רמז רנט: עלה כו' על מנח כו' והפכתי גו'. רשימות הצ"צ לאיכה ע' כו.

7) ראה אוה"ת מסעי ע' א'שפו (ושם שזהו"ע שבע דנחמתא). ד"ה נחמו עתי"ר. ד"ה ציון במשפט תפדה ש.ז. (תשל"ה) פ"ה. לא היו יו"ט כו' כחמשה עשר באב ש.ז. (תשל"ה).

ועפ"ז יובן העילוי דהפטורת ענ' סוערה דפ' ראה — אף שאומרים אותה (לפי כמה נוסחאות) גם בההפטורה דפ' נח — כי ההפטורה דפ' ראה היא מז' דנחמתא שלאחרי תלתא כו'.

---

*) נדפס בקונטרס מאמרים ע' קמז ואילך. המו"ל.

און דער ענין (אז דער היפך הטוב איז בכדי ער זאל נהפך ווערן לטוב) קומט בגלוי אין דעם דריטן שבת פון שבע דנחמתא, ווען מ'לייענט „ראה אנכי נותן גו' ברכה וקללה" — אז דאס וואס „אנכי נותן גו' קללה" [אז אויך די קללה קומט פון „אנכי", מיט די כוונה זי צו מהפך זיין לברכה] איז אין אזא אופן גלוי, ביז אז תורת אמת זאגט צו יעדער אידן „ראה": דאס קענסטו זען בבחי' ראי', ניט בלויז בבחי' שמיעה[8].

ג. עס שטעלט זיך אבער די שאלה: בשעת מען שטייט [אין סוף חודש מנחם אב[9]] אין א מצב וואס לעיני בשר זעט מען דעם היפך הברכה — ווי קען מען מאנען פון א אידן [און פון יעדער אידן] ער זאל שוין „זען" דערין דעם „אנכי נותן וגו"?

אויף דעם זאגט מען[10] אין דער הפטורה דש"פ ראה „וכל בניך למודי ה' גו", אז אלע אידישע קינדער („וכל בניך") — זיינען „למודי ה'": תלמידים פון אויבערשטן[11], און (אויך למודי מל' רגילות) איינגעוואוינט מיט ג־טליכקייט (ביז מיט הוי' שלמעלה מהטבע).

ולכאורה דארף דאס גופא האבן א ביאור: בשעת מען זעט אז די קינדער וואס באקומען א חינוך הכשר זיינען גאר א קליינע צאל [און אפילו די וואס באקומען א חינוך הכשר, זיינען ניט אלע כדבעי] — איז ווי קען מען זאגן „וכל בניך למודי ה'"?

איז דער ביאור אין דעם גאר בפשטות: יעדער איד בפנימיותו „רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות", און דאס וואס לפעמים פאלט ער דורך, איז עס בלויז ווייל „יצרו הוא שתקפו"[12].

בשעת עס רעדט זיך וועגן בני מצוה, איז דא אן ארט צו דינגען זיך אז „יצרו הוא שתקפו" איז ניט קיין אמת'ער אונס, ווי באלד זיי האבן דעת און כח צו באקעמפן דעם יצר הרע און טוען דאס ניט, ואדרבא — זיי זאגן (טוען) ווי דער יצה"ר.

ווען מ'רעדט אבער וועגן קינדער פאר בר(בת) מצוה — איז זייער גאנצער טאן מצד „יצרו הוא שתקפו" קיין מציאות ניט (ווארום זיי זיינען

---

8) ראה לקו"ת פרשתנו יט, א. ולהעיר שזה בא לאחרי שאמר משה אעברה נא וארא גו' ועתה ישראל שמע גו' (ואתחנן ג, כה. ד, א) „כי לא פעל המשכת בחי' ראי' .. אלא בחי' שמיעה" (לקו"ת ואתחנן ג, ג).

9) אשר: (א) בסוף החודש — הלבנה [שישראל דומים ללבנה] הולכת ומתמעטת (ולהעיר משו"ע יו"ד סקע"ט ס"ב. אהע"ז סס"ד ס"ג ברמ"א). (ב) חודש אב הוא חודש של דינים (זח"ב יב, רע"א. ושם משמע (וראה גם מג"א או"ח ר"ס תקנא) שקאי על כל החודש). וראה הערה הבאה.

10) ועפ"ז יובן מה שאמירת הפטורה זו היא דוקא כאשר ש"פ ראה היא בסוף חודש מנ"א. משא"כ כשחל בר"ח אלול — אין אומרים הפטורה זו (לפי כמה נוסחאות) — כי: (א) בר"ח הוא מולד הלבנה. (ב) אלול הוא חודש הרחמים (ראה או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך).

11) מפרשים עה"פ (ישע' נד, יג).

12) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

דאָך קטנים[13]): ולאידך גיסא: האָבן זיי אַ נפש האלקית וואָס איז אַ חלק אלקה ממעל ממש

[ובפרט לאחרי המילה, וואָס דאָן קומט די נשמה אין אָן אופן פון „כניסה"[14]. און ביי אַ אידישע מיידעלע, ויבאָלד אַז „אשה כמאן דמהילא דמיא"[15], איז די „כניסת נפש הקדושה" באָלד ווי זי ווערט געבאָרן — דלמה תגרע. ואולי י"ל דהכניסה — בקריאת השם[16]]

קומט דאָך אויס אַז די זאָך וואָס איז ביי זיי אַ מציאות אמיתית איז דער „חלק אלקה ממעל ממש". און דעריבער איז „וכל בניך למודי ה"".

ד. היות אָבער בכדי צו מבטל זיין די ענינים פון היפך הברכה און זיי מהפך זיין לברכה, דאַרף דער „למודי ה"" (וואָס איז „וכל בניך") אַרויס־קומען בגלוי — דעריבער דאַרף מען לייגן די גרעסטע השתדלות, אויף צו אַריינציען וואָס מער אידישע קינדער אין חנוך הכשר, ביז צו חנוך על טהרת הקודש.

וואָס דורך יעדער אידיש קינד, בשעת מען בריינגט אים אין כלל פון „למודי ה"" (אויך בגלוי), איז מען מבטל די ענינים פון היפך הברכה.

ווי מיר געפינען וואָס ישעי' הנביא האָט געזאָגט „והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים בישראל גו'"[16*], אַז די „ילדים אשר נתן לי ה"" (כאָטש זיי זיינען געווען גאָר קליין אין צאָל, בלויז צוויי קינדער[17]), זיינען זיי געווען „לאותות ולמופתים", אויף ניט אָפשרעקן זיך פון מלך אשור.

און אויך ניט אָפשרעקן זיך פון גזירת אחז „שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות, שלא ילמדו תינוקות של בית רבן תורה"[18] בכדי צו מאַכן פאַרגעסן תורה פון אידן — וואָרום „הילדים אשר נתן לי ה"" (די תלמידים פון ישעי') וועלן זיין „לאותות ולמופתים, שתתקיים תורה בישראל על ידם"[19].

ה. וויבאָלד אַז די אויבענדערמאָנטע נבואה פון ישעי' איז פאַרשריבן געוואָרן, איז אַ ראי' אַז זי איז נוגע לדורות[19].

דערפון איז פאַרשטאַנדיק אויך בנוגע דעם איצטיקן מצב, אַז טראָץ דער

---

13) ומ"ש אדה"ז באו"ח סו"ס שמג — הרי הלשון שם הוא רק „טוב כו'".
14) שו"ע אדה"ז מהדו"ב סו"ס ד. וראה לקו"ש ח"ג ע' 763 ואילך.
15) ע"ז כז, א.
16) ועפ"ז תומתק היראת (הודעת) כ"ק מו"ח אדמו"ר דמנהגנו לקרות שם לבת בעת הקריאה המְבוכה להלידה (אף שהוא קודם לחמשה ימים ואינו ש"ק). וראה ס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) סי' ריט.
16*) ישע' ח, יח.
17) ולפי פירש"י שם (ח, ג) — רק ילד אחד.
18) רש"י שם (ח, יח) ממדרש רבה.
19) מגילה יד, א.

---

*) ראה לקו"ש חי"ב ע' 182. המו"ל.

מציאות פון די שבעים זאבים (בדומה צו אשור), און טראַץ דעם וואָס עס זיינען דאָ קינדער וואָס גייען ניט, ר״ל, בבתי כנסיות ובבמ״ד (בדוגמת גזירת אחז), און טראַץ דער מלחמה קעגן דבר ה׳ זו הלכה[20] — איז די אידישע קינדער וועלכע וועלן נתחנך ווערן צו זיין למודי ה׳ בגילוי, זיי וועלן צעשטערן דעם „(עצו) עצה״ און „(דברו) דבר״, וואָרום „כי עמנו א־ל״[21].

און בעת מען טראַכט זיך אַריין אין דעם ענין פון „וכל בניך למודי ה״״, איז אפילו ווען מען געפינט זיך אין דעם זמן וואָס לעיני בשר זעט זיך דער היפך הברכה ח״ו — פאַלט מען ניט אַריין אין יאוש ח״ו, נאָר אדרבה: „ראה אנכי נותן גו״״ — מען זעט ווי אויך די ענינים פון היפך הברכה זיינען „אנכי נותן״, ווייל זייער כוונה און תכלית איז על מנת אַז זיי זאָלן נהפך ווערן לברכה, וועט מען דערזען אַז אנכי נותן.

ו. נאָך אַן ענין אין היינטיקן שבת — וואָס ער איז שבת מברכים אלול, אַז פון אים ווערט נתברך ונמשך אַ נתינת כח אויף אַלע ענינים און עבודות פון חודש אלול.

ס׳איז ידוע דער משל פון אַלטן רבי׳ן[22] וועגן חודש אלול, אַז דאָס איז בדוגמא ווי אַ מלך געפינט זיך בשדה, וואָס דאָן איז „רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם״.

אעפ״י אַז מיט׳ן משל הנ״ל מיינט מען צו מדגיש זיין אַז דער גילוי פון אויבערשטן צו אידן אין חודש אלול איז אויך בשעת זיי געפינען זיך אין אַ מצב ודרגא פון „שדה״ — איז דאָך אַבער פאַרשטאַנדיק, אַז די ידיעה אַליין אַז דער מלך געפינט זיך בשדה, דאַרף געבן (און גיט) אַ טרייסל. און אַט דער טרייסל דאַרף זיין באופן כזה, אַז דאָס זאָל אַנרירן אין מעשה בפועל.

דאַרף מען דעריבער אויסניצן דעם עת רצון פון די ימי החודש אויף אַריינציען וואָס מער אידישע קינדער אין חינוך הכשר, ביז אין חינוך על טהרת הקודש,

און צו פאַרשטאַרקן ביתר שאת די חמשת המבצעים הידועים [מבצע תורה: מבצע תפלין: מבצע מזוזה: מבצע צדקה: מבצע בית מלא ספרים]: ווי אויך מבצע נרות שבת קודש: מבצע כשרות און מבצע טהרת המשפחה.

און דאָס וועט בריינגען, אַז נאָך זייענדיק אין „שדה״ וועט דער מלך אַננעמען און ממלא זיין אַלע בקשות פון אַלע אידן,

איז במילא נאָך דעם וואָס „בלכתן העירה ה״ה הולכים אחריו״ — וועט

---

20) שבת קלח, ב.
21) ישע׳ ח, יי״ד.
22) לקו״ת ראה לב, ב.

מען אויך מיטגיין מיטן מלך אין „היכל מלכותו", און עס וועט אנטפלעקט ווערן כבוד מלכותו לעיני כל חי, וקרב פזורנו כו'

בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ ראה, מבה"ח אלול, תשל"ה)

במענה על מכתבו, אודות ספר התכונה להר"ח ויטאל, נמצא בהספרי', ויוכל להתדבר עם הרב ... שי' לעיין בו כבקשתו.

וזאת למודעי, אשר לע"ע לא מצאתיו מוזכר בספרי חסידות. וכן כיון שבטופס שלי חסר השער הרי אינני יודע ג"כ מי הו"ל והפרטים בזה.

ב) ומה שהעיר בספק אם תפיסת יד קטן עושה בע"ז, ומגביל סוג הראיות בזה, שיהי' דוקא באותו ענין לא מענין אחר (ופלא על הגבלה זו שאינה מצוי' בשקו"ט דד"ת).

הנה אין הזמן גרמא לחפש בספרים, ובכ"ז יש להביא כמה נמוקים שאין חילוק בתפיסת יד אדם בין יד קטן לגדול. והם א) ע"פ דרישתו — הנ"ל בעניני ע"ז — הנה בכ"מ (ע"ז מו, א ועוד) הובאו יחד שני הענינים דמחובר ובע"ח, שאינם נאסרים כ"א ע"י תי"א, ומובאת הדוגמא שחיטה בבהמה ותפיסת יד אדם במחובר, וכמו שבשחיטה פשוט הדבר דגם שחיטת קטן מכשרת הבהמה לאיסור ע"ז. ואפילו של מיעוט סימנים, כיון שזהו חלק משחיטתו המכשרת לאכילה. ה"ה למחובר. ב) כנ"ל — הענין דמחובר הוא שהוא כבריתו, שלכן יש מ"ד דאבני הר — שנדלדלו אפילו בכחות הטבע ג"כ נאסרים, כיון שנשתנו מתחלת בריאתם, ולית לן לאפושי פלוגתא ולומר דבר פלוגתי' אינו מחשיב אפי' מעשה קטן. ג) פשטות וישרות הסוגיא מוכיחא, דתפיסת יד אדם הוא ענין של מעשה, ולא של כוונה, והרי קטן יש לו יד ומעשה אלימתא אפי' יותר מכח כחו של גדול (חולין ט"ז ע"א וראה צפנת פענח להגאון מרגצוב הלכות שחיטה פרק ב הלכה יא).

בברכת החג

נ.ב.

לחדודי בעלמא רציתי להביא ראי' דתפיסת יד אדם — קטן מועלת, כיון ד„אדם" כולל קטן. וכמובא כמה ראיות בזה בבית האוצר למהר"י ענגיל א' כלל יא. שוב ראיתי דהדבר שנוי במחלוקת וכמובא בספרים שהובאו בשדי חמד כללים א' ס"ק ע"ב. ודבריהם תמוהים...

(ממכתב י"ג תשרי תשט"ו)

אייערע צוויי בריוו איינער אן א דאטום און דער צווייטער פון כ״ב אדר, האב איך צייטיג ערהאלטון. ליידער אבער האב איך צוליב רוב הטרדות ניט געהאט די מעגליכקייט צו ענטפערן אויף זיי ביז איצט.

בייליגנד שיק איך אייך דעם קונטרס פון פורים און דעם קונטרס פון ב׳ ניסן, און איצט צום ענטפער אויף אייערע בריוו:

איך בין געווען העכסט צופריידן לייענען, אז איר ארבעט מיט אייער כח הציור און גרייט זיך צו מאכן אן אויסשטעלונג, און אז די פרעסע האט ווען אייך געשריבן גוטע רעצענזיעס. זיכער וועט איר זען שטייגן אין דעם און אויסניצן אייער כשרון, וואס השי״ת האט אייך געגעבן, צו ברייגען א חיזוק אין יהדות ויראת שמים.

בנוגע דעם עיקר פון אייער בריוו וואו איר באקלאגט זיך אויף אייער מעמד ומצב און פילט זיך זייער צובראכן און צייטנווייז פאלט איר אריין אין יאוש און געפינט זיך קיין ארט ניט וכיוצא בזה, און דערפאר ווילט איר זיך זען, כדי מען זאל זיך קאנען דורכריידן פנים אל פנים.

איז דער זעען זיך פון צוויי גוטע פריינד — א גלייכע זאך און ברענגט א גייסטיקע באפרידיקונג צו ביידע צדדים, אבער אפלייגן ביז דאן, און דערווייל זיך געפינען אין זעלבן מעמד ומצב פון יאוש ח״ו וכו׳ וכו׳, איז ווער פון אונז קען זיך דערלויבן אזא זאך?

איר שרייבט ניט די סיבה וואס ברענגט אייך צו אזא מצב רוח, במילא קאן איך ניט אריין אין פרטים צו באווייזן ווי אזוי די סיבות זיינען ענינים המדומנים וואס שטאמען פון עצת היצר, דאס הייסט, אז אויב אפילו דער ענין האט עפעס אן אחיזה, אבער דאס וואס ער ווערט אויסגענוצט אויף יאוש און אראפגעפאלונקייט איז דאס ניט אמת, נאר א שפיצול פון יצר, וואס כ״ק מו״ח אדמו״ר האט עם אנגערופן „דער קלוגינקער״ ווייל ער גייט צו יעדן איינעם מיט ווערטער וועלכע זאלען עם נעמען.

מוז איך זיך דא באגרענצן מיט א הערה כללית אין גאנצן ענין. שטיצנדיק זיך אויף דעם פתגם פון בעל שם טוב, וואס כ״ק מו״ח אדמו״ר האט פיל מאל איבערגעזאגט, אז יעדער איד קען אפלערנען א הוראה בעבודת ה׳ אין אלעס וואס ער זעט אדער הערט, וויל איך באלויכטן אייער פאל בפרט.

זיכער ווייסט איר, אז די הויפט קונסט פון א מאלער אין חכמת הציור איז, אז ער זאל זיך קאנען אפטראגן פון דער חיצוניותדיקייט פון דער זאך, און ניט קוקנדיק אויף דער אויסערליכער פארם, זאל ער קאנען אריינבליקן אין דער זאך „אינעווייניק״ און דערזען דארט די פנימיות ועצמות הדבר, און קענען דאס דערנאך איבערגעבן בציור, אזוי אז דער וואס זעט דעם ציור פון דעם מאלער זאל פאר עם אנטפלעקט ווערן אין דער זאך דאס וואס ער האט פריער ניט באמערקט, ווייל דער תוך איז געווען פארשטעלט פון ענינים טפלים. אזוי ארום אנטפלעקט דער מאלער דעם עצמות און מהות

פון דער זאך וואס ער צייכנט, און דער וואס זעט עס, דערזעט עס אין אן אנדער אמת'ער ליכט און כאפט זיך, אז ער איז פריער געווען אין א טעות.

ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה, איז איינער פון די עקרים בעבודת האדם לקונו.

ווי מיר ווייסן פון דער תורה בכלל און פון חסידות בפרט, איז כל הבריאה כולה נעמט זיך פון דבר ה', און דער דבר ה' איז דאס מהווה ומקיים בכל עת ובכל רגע. נאר מצד דעם ג־טליכן כח הצמצום והגבורה, שטייט דער דבר ה' בהעלם והסתר און עס זעט זיך בלויז די חיצוניות.

איז דער ענין פון עבודה, וואס שטיצט זיך אויף דער אמונה פשוטה אז אין עוד מלבדו, אז מען זאל מיט דעם שטאנדפונקט צוגיין צו יעדן ענין אין לעבן, און מען זאל זען ארויסברייגען כל אחד כפי יכולתו, וואס מער דעם אלקות שבכל דבר, און קלענער מאכן, אויף וויפל עס לאזט זיך, דעם העלם והסתר פון דער חיצוניות אויף אלקות שבתוכו.

די זעלבע זאך בנוגע יעדן איינעם בפרט, וואס בנים אתם לה' אלקיכם, זאגט ער אויף דערויף אין תניא (פרק ב') כמו שהבן נמשך ממוח האב, כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו ית', וואס הוא וחכמתו אחד, במילא איז דאס דער עיקר און גאנצער מהות ועצמות פון אלע אידן, און אייך אויך בכלל.

אזוי ווי דער אויבערשטער האט געוואלט, אז די נשמה זאל ניט דארפן אנקומען צו נהמא דכסופא, האט ער איר געגעבן א מעגליכקייט פון עבודה, און ניט סתם עבודה, נאר עבודה ביגיעת נפש ויגיעת בשר, וואס דורך דער עבודה זאל ער באקומען כל טוב ביז די מדריגות היותר עליונות, און דאס אלץ פארדינטער הייט.

און נאך א זאך באווארנט דער רבי (בתניא), אז מ'זאל ניט מיינען אז ס'איז דא אזוינע באַ וועלכע דאס וועט זיך ניט אויספירן, זאגט ער אז דאס קען ניט זיין, ווארום אפילו מתוך שלא לשמה בא לשמה בודאי כו' כי לא ידח ממנו נדח (תניא סוף פ' ל"ט).

במילא דארף מען זיך היטן, אז די ענינים טפלים זאלן ניט פארדעקן אויפן עיקר האדם ותכלית הכוונה.

דאס וואס דער מענטש האט שוועריקייטן, נסיונות און עניני בירורים, זיינען דאס די מיטלען ווי אזוי מ'זאל צוקומען צום תכלית הדבר, דאס הייסט, אז די נשמה זאל קאנען זיין דאס וואס זי איז געווען נאך פאר דעם אתה בראתה, וואס דאן איז — נשמה שנתת בי טהורה היא, און זאל דערגרייכן נאך העכערע דרגות, ווארום יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, במילא טאר מען דאך ניט לאזן די שוועריקייטן פון איבערקומען די נסיונות, אדער אפילו דעם דורכפאל אויב מען איז נכשל געווארן מזמן לזמן, גובר זיין אויף דער שמחה וואס מ'דארף

פילן פון — בני בכורי ישראל, און פון דער הבטחה וואס מ׳האט פון אויבערשטן אליין, אז ועמך כלם צדיקים.

במילא אז עס קומט צו גיין א איד, וועט רעדט נאך אזא וואס האט געהערט פון אור החסידות, וועט רעדט נאך אזא וואס האט געלערנט תורת החסידות און וועט רעדט נאך אזא וואס דער אויבערשטער האט אים געלייטערט מיט יסורים, און שרייבט, אז ער איז ח״ו ביאוש און געפינט זיך קיין ארט ניט וכו׳ וכו׳, איז דאס ניט נאר היפך האמונה, נאר היפך השכל אויך!

דער אויבערשטער זאגט צו בכל תוקף ועוז, אז לא ידח ממנו נדח, און מאנט ניט פון דעם מענטשן ער זאל טאן איבער די כחות — (וואהרום אין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו) — נאר ער זאל טאן נאך זיינע כחות נאך. דערנאך זאגט ער איהם, אז ס׳איז געגוג אויב עס וועט זיין פתחו לי פתח כחודו של מחט — ואני אפתח לכם כפתחו של אולם.

דאס אלץ זאגט דער אויבערשטער, קומט ער צו גיין און זאגט, אז דער חשבון איז ח״ו אן אנדערער, במילא קומט דער יאוש, אראפגעלאזנע הענט און איינרייד׳ענישׂ, אז עס ווערט וואס אמאל נידעריקער?!

די שאלה איז: דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעים? און די שאלה דארפט איר זיך אליין שטעלן: אייך ווייזט זיך אויס אזוי, און דער אויבערשטער זאגט אז ס׳איז אנדערש, איז דען דא א ספק ווער עס איז געריכט?

עד כאן בנוגע אויסטענה׳ן זיך.

בנוגע לפועל דארפט איר וויסן, אז איר זייט איינער פון קהל החסידים, במילא זייט איר מקושר צו אילנא דחיי, און די פארבונדנקייט איז ווי מ׳זאגט אין פסוק, אתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כולכם היום, ברענגט ארא׳ף דער רבי אין דעם קונטרס פון ב׳ ניסן* דעם מרז״ל אפילו ביום שכל העולם כולו מתים, אתם חיים, און מה היום כלכם קיימין, אף לעולם הבא כלכם קיימין, במילא האט איר א פערזענליכע הבטחה פון רז״ל, אז חיים כלכם היום און חיים כולכם לעולם הבא.

במילא דארף מען אויסניצן די צייט אויף תורה ומצוות ביראת שמים, און אויסניצן דעם כשרון מיט וועלכן דער אויבערשטער האט אייך באשאנקן אז דאס זאל ברענגען א תועלת ביראת שמים.

דאס איז פון די זאכן וואס מ׳דארף ניט אפלעגן אויף מארגן, ווייל מארגן דארפן זיך אפטאן די מארגעדיקע זאכן, און היינט די היינטיקע, און בכדי צו טאן די אלע זאכן, דארף מען וויסן אז אלע שטערונגען זיינען עצת היצר, און די אמונה דארף מען ארא׳פטראגן אין שכל (מוח) און אין געפיל (לב) און אין פועל ממש במחשבה דבור ומעשה.

---

*) נדפס בסה״מ תש״א. המו״ל.

ווען איר וועט זיך נעמען דערפאר, כאטש עס דוכט זיך אייך אז איר קענט אנהייבן נאר כחודו של מחט, וועט דער אויבערשטער געבן הצלחה און וועט עפענען כפתחו של אולם.

איך האף, אז איר וועט זיך ניט רעכענען דערמיט וואס מיין ענטפער האט זיך אזוי פארשפעטיגט, און וועט ענטפערן בקרוב מיט א בשורה משמחת, אז איר טוט אין דעם גייסט פון דאס אויבנגעשריבענע.

בברכה — המחכה לבשורותיו הטובות בקרוב ממש

(מכתב כ״ד אדר שני ה׳תשי״א)

ברכה ושלום!

בכלל זיינען דאך אלע אידן, סיי מענער סיי פרויען, מאמינים בני מאמינים, דאס הייסט, אז אלע גלויבען און פארשטייען אויך מיטן קאפ, אז דער אויבערשטער, און נאר ער אליין, פירט די וועלט.

אויך גלויבען אלע אידן באמונה שלימה, אז דער אויבערשטער איז תכלית הטוב, גוטסקייט אליין.

אויך האט איר זיכער געהערט דעם ווארט פון שווער כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, וואס ער האט איבערגעגעבן אין נאמען פון בעל שם טוב, אז יעדער איד, סיי מאן סיי פרוי, איז טייער ביים אויבערשטן ווי א בן יחיד ביים פאטער (באמת — מערער, נאר מיר באנוצן דעם ביישפיל, ווייל מיר קענען זיך ניט פארשטעלן א גרעסערע ליבשאפט ווי צו א בן יחיד).

דערפון אלץ קומט דאך ארויס במילא, אז אלץ וואס דער אויבערשטער טוט איז לטוב, צום גוטן. און אזוי ווי דער אויבערשטער ווייל אז אידן זאלן זיין גוט ניט נאר ברוחניות נאר אויך בגשמיות, איז דער טוב אויך, זיכער, ניט נאר ברוחניות נאר אויך בגשמיות.

ווי שוין געזאגט, גלויבן אלע אידן אין דעם און מען פארשטייט דאס אויך מיטן קאפ.

ס׳טרעפט אבער אין מאנכע פאלן, אז דאס בלייבט ביים מענטשען אין גלויבן און פארשטאנד, און דערגרייכט ליידער ניט צום געפיל אין הארצן. במילא קומט בא עם אויס בגילוי, אז באשטימטע פאסירונגען זיינען א סיבה אף צובראכנקייט און עצבות ח״ו. און וויבאלד, אז בא עם איז דאס בגילוי אזוי, און די אמת׳ע כוונה אז דאס איז צום גוטן בלייבט באהאלטן אין שכל, קען אויך אמאל זיין, אז די פאסירונג וועלכע האט אויף אים געמאכט דער ניט־גוטן איינדרוק, בלייבט אויך איר אמת׳ע כוונה — דער תכלית הטוב — באהאלטן פון מענטשליכער אויג און ווערט ניט באלויכטען.

אויב אבער מ׳ארבעט אויף זיך, אראפצובערענגען די אמונה און פאר־שטאנד אויך אין געפיל פון הארצן, אז עס קאן גאר אנדערש ניט זיין, נאר אז כל מאן דעביד רחמנא — אלץ וואס דער אויבערשטער טוט, איז לטב עביד — צום גוטן בגלוי, ביז דאס הארץ פילט דאס אויך, זעט יענער דעם טוב אויך בגלוי, דעם אויבערשטענס שכר איז דאך מדה כנגד מדה — פון דעם זעלבן סארט: אז דער אויבערשטער אנטפלעקט פאר אלעמען, ובפרט פאר עם אליין, דאס גוטע וואס איז באהאלטן אין דער פאסירונג, און מ׳זעט דאס אפילו מיט פליישיקע אויגן.

זעלבסטפארשטענדליך, איז דאס א שווערע ארבעט צו פועלן בא זיך. די ארבעט איז אבער לייכטער פאר די וואס זיינען אויפגעוואקסן בא חסידישע עלטערן, פאר די וועלכע האבן חתונה געהאט פאר חסידים, און פאר די וועלכע האבען איינגעשטעלט זייער הויז אויף א חסידישן שטייגער עס זאל זיין דורכגעדרונגען מיט דעם רוח החסידות ומנהגי החסידים.

איךווינש אייך, אז, גאר אינגיכן, זאל דער אויבערשטער באווייזן אייך ... דעם תכלית הטוב וואס איז דא אין פארשידענע פאסירונגען אין אייער לעבן, וואס ביז איצט האט איר דאס ניט געזען, און איר זאלט זיין צופרידן אלע צוזאמען בגשמיות וברוחניות.

(ממכתב כ״ט אדר שני, ה׳תש״א)

במענה למכתבו מכ״ג ניסן, נעם לי לקרות בו אשר זה זמן שמתחזק עצמו ברחמי השי״ת, ואף שאינו מזכיר עד״ז, תקותי שעיין בספר תניא קדישא, שאין להתרשם ממה שבינתים היו עליות וירידות וכמ״ש ולאום מלאום יאמץ, יעוין שם כמסומן במפתח הנדפס בסופו.

ומה שמביא הפתגם בהנוגע לנסיונות, שנותנים לאדם כפי כחו, הרי זהו תוכן פתגם רז״ל לפום גמלא שיחנא, וביותר ביאור במד״ר עה״פ ה׳ צדיק (דוקא) יבחן (ב״ר פל״ב, ג) ובילקוט תהלים במקומו.

במה שמזכיר שכשלומד נזכר בגמרא ביבמות, בעשיית נחת רוח הנה ענין הנ״ל* הוא בהנוגע לקבלת שכר ע״י שעושים נח״ר, אבל גדולה מזו שמענו, והוא מיוסד על המאמר** אך בצלם יתהלך איש, (תהלים לט ז) שהאומר שמועה יראה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו, ויעיין ג״כ לקוטי דבורים*** לכ״ק מו״ח אדמו״ר, דברים נפלאים בזה.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע להמצטרך לו בכלל ולתלמוד תורה ביראת שמים (שזהו מהעיקרים בחיי בן ישיבה), תורת הנגלה ותורת החסידות, ביחוד.

(ממכתב א׳ אייר תש״ח)

---

*) כי כנראה כוונתו ליבמות (צו, ב ושם).

**) ירושלמי שבת פ״א ה״ב.

***) כ׳ כסלו תרצ״ד, אות ה. ועיי״ש רשימות הצ״צ (יהל אור) בתהלים שם.

...להערת כת"ר בתוד"ה למעוטי (חולין קמ, א) דנסתפקו בבהמת עה"נ שעבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר — דקשה דע"כ בבהמת צדיקים קאי (דדרשעים — בלאה"כ פסולה מפני זר"ת — סנה' קיב, ב. אבל י"ל דס"ל לתוס' כהראב"ד הל' ע"ז פ"ד הי"ג דלא חל איסור) וכיון שהקריבה — היינו שהיא בירושלים הרי ממון צדיקים שמחוצה לה פלט.

וי"ל (ובזה מתורץ ג"כ היתור ל', לכאורה, בתוס') שכתב ודייק "שעבר" והקדישה, היינו שההקדש הי' בעבירה, לאחר גמ"ד כשהיא בתוכה, והקריבה אח"כ בירושלים — שכיון שבנ"א שיצאו מעה"נ אין זה מצילם ונאמר עליהם הכה תכה (ספרי ראה יג, טז) עאכו"כ בהמה. עוי"ל דכיון שבעת שהקדיש עבר — לשריפה קיימא אז — אין הקדש חל על בהמה שרופה. ועפ"ז צ"ע אם יש בזה איסור הקרבת חולין בעזרה, או שגם חולין אינה. ואולי יש לקשר בהבירור מהו האיסור: להקריב חולין כמשמעות "שלך" (קדושין נז, ב) בעזרה, או — מה שאינו הקדש. ואכ"מ.

(ממכתב כסלו, ה'תשכ"ג)

במענה על מכתבו (מפני סיבה נתעכב מכתבי ואתו הסליחה), מעתיק הוא הגהות כ"ק אדנ"ע על התניא ספ"ו ורפ"ז, מוסיף מביאורי מהר"י קיידאנער בזה ושקו"ט אם לדבר אחד נתכוונו.

והנה ביאורי מהרי"ק מחפשו הנני זה שנים רבות (נחוץ הוא כאן לכמה ענינים) אבל לע"ע לא מצאתיו. ובמילא קשה לי לעמוד על דעת מהרי"ק, ובפרט כי גם הוא כותב במכתבו אשר "אינו זוכר בפרוטרוט" דברי מהרי"ק.

וכנראה ממכתבו מתקשה בפי' הגהות אדנ"ע, גם למה מסיים אדנ"ע בצ"ע, גם למה אין אדנ"ע מתרץ עפ"מ שכותב בשם מהרי"ק.

והנה קוטב הפירוש שמביא בשם מהרי"ק הוא: שני ענינים ישנם: גוף — היינו כמות הד' יסודות שבנברא זה, ובכל הדצח"מ זהו דומם ומק"נ, קיום הגוף — כח המרכיב את הד"י שבנברא זה, וזהו בכל נברא לפי ענינו אם דומם צומח חי או מדבר, ומק"נ או מגק"ט.

וקושיא היותר גדולה לפי' זה היא: מפני מה ל"נ בתניא ענין היותר גדול — שכל הגופות שבכל הדצח"מ הם מק"נ, ואף את"ל שאין בזה נפ"מ לעבודת האדם ולכן לא השמיענו זאת, הנה גם הידיעה ע"ד שרש נפשות דצ"ח אינו נוגע כ"כ לעבודה, — גם: כמו שברפ"ז קאמר לבסוף "וקיום ... כל הדומם" וכולל בזה, לפי' הנ"ל, גם ישראל ובע"ח, הנה גם בספ"ו הול"ל "וקיום גופם" רק פ"א לבסוף, ולהשמיטם קודם תיבות "ונפשות כל בע"ח".

גם ברפ"ז הול"ל "כל הדומם" אחרי "כל הצומח", דגם גוף הצומח נכלל בדומם זה, ועוד כמה דיוקים ישנם, ואכ"מ.

ומה שנלפע"ד בכוונת אדנ"ע בהגהתו הוא: שמתרץ כי בתניא מדבר רק

בדברים השייכים לקליפות, אם לגקה"ט או לק"נ, משא"כ הגוף שהתהוותו וקיומו הוא מאוא"ס הסוכ"ע, ואף שגם גוף או"ה ובע"ח הטמאים התהוותם משם — ראה בארוכה בתו"א ד"ה יביאו לבוש מל' ובתוס' ביאור שם בסופו ובשערי אורה כפי המסומן במפתח הענינים שבסו"ס הקיצורים. המאמרים המובאים בהגהת אדנ"ע אינם אצלי, —

הנה מבואר מהנ"ל דאור הסוכ"ע פועל ע"י שנמשך ומאיר בהממכ"ע, ולכן בבע"ח הטהורים שעובר רק ע"י ק"נ, שבכחה עכ"פ לעלות ולהכלל בקדושה, אין היא מסתרת על אור הסוכ"ע, ועיקר קיום הגוף הוא מהסוכ"ע, — ועדמ"ש בתניא פ"ו „בין בפועל כו' בין בכח" אלא ששם מדבר בממכ"ע, ועייג"כ בפ"מ לענין הסתר דק"נ על אור הממכ"ע.

משא"כ בבע"ח הטמאים שצריך לעבור גם ע"י הגקה"ט, והם אין להם עלי' לעולם, ה"ז מסתיר לגמרי, שאין ניכר במקבל כלל אור הסוכ"ע, ובמילא, קיומו של המקבל הוא מגקה"ט, ועייג"כ בספר הקיצורים לתניא ע' קמ"ג מה שנעתק מד"ה פדה בשלום העת"ר.

ולהעיר ג"כ מדרושי מילה, (סהמ"צ להצ"צ מצות מילה, ועוד) ששם נת' ג"כ חילוק דהבדלה דק"נ וגקה"ט, וממכ"ע יובן לסוכ"ע.

עוד יש להסביר החילוק הנ"ל, ע"פ המשלים שהובאו בזה בדא"ח (ראה שערי אורה שם פפ"ב פ"ג) מרצון לבנות פלטרין או מרצון להרויח ממון — דבכל פרטי הפלטרין או פרטי דרכי הרוחת הממון אין סתירה עכ"פ, להכרת רצון הנ"ל. מלבד במקום האשפה והצואה (שזהו היפוך ענין דירה) או כשמפסיד ממון, (אף שהוא כדי להרויח ביותר אח"כ). וק"ל.

ומה שמסיים כ"ק אדנ"ע „וצ"ע" — י"ל כמה טעמים: צ"ע בהנ"ל, דא"כ למה כשאוכל בסתם אין זה קדושה, מפני מה היש מגשם — דדוחק גדול לומר אשר שתי אלה הם לא מהגוף אלא דוקא מפני החיות, דהיינו נפש הדוממת או הצומחת שבו, ואיפכא מסתברא, גם בתו"א שם מבואר דהסוכ"ע רק נותן כח ועוז ועפהנ"ל ה"ה מקיים הגוף, ועוד.

* * *

מה שהביא קושית מהרי"ק איך יהי' לע"ל או"ה ובע"ח שהם טמאים עתה והלא רוח הטומאה יעבור מן הארץ, (ואיני מבין איך יתורץ במה שמחלק בין גוף וקיום הגוף, ואם שאז ישתנה מקור כח המרכיב, אף שההרכבה לא תשתנה, הרי גם בל"ז יכול לומר שאז ישתנה מקור כח המהווה את הגוף, אף שהגוף לא ישתנה), ואיני מבין מפ"מ אינו מקשה מגר בזמה"ז, או מדבר איסור שאכלו לפקו"נ שנעשו היתר גמור או מזדונות נעשו כזכיות, וכיו"ב.

והדבר פשוט: אין גקה"ט עצמן מקיימין או מחיין, וח"ו לומר כן, אלא שזהו הניצוצי קדושה שבהן; ובכ"ז זהו נקרא ע"ש גקה"ט, כי הניצוצים נחשכו כ"כ עד שנעשו ע"ד חתיכה עצמה נעשית נבילה, וכמ"ש בד"ה פדה העת"ר ונ"ח עת"ר הנ"ל. ולע"ל וכן גם עתה בבירורין מגקה"ט הנ"ל ישברו

ויעבירו הקליפות ויחייו הניצוצות עצמן, — ועייג"כ פסחים סח, א, מצות מילה שם סוף ח"א.

וזאת למודעי: ממרז"ל (נסמן בהערתי בהמשך מים רבים תרל"ו ע' פ"ז*) למה נקרא שמו חזיר כו' להחזירו לנו, מוכח דגמל שפן וארנבת ישארו באיסורן, — ול"ק מהנ"ל כי מבואר (באגה"ק סכ"ו ובכ"מ, ועייג"כ פסחים סח, א) דשני זמנים לע"ל כשיהי' עדיין אסור וטמא וכו', ואז רק חזיר יטהר, ואח"כ כשרוח הטומאה יעביר מן הארץ תבטל כל המרכבה טמאה דגמל כו',

דרך אגב: מש"כ באגה"ק דאיסור יולדות ישאר — בזמן א' הנ"ל — הוא בדיוק, כי איתא במדרש תהלים קמ"ו דגם נדה תטהר, (ועיי"ש דמוכח דמדרשות חלוקות יש בזה, וראה אור התורה בראשית ע' נ"א, א), ואכ"מ.

(ממכתב כ"ד תמוז חש"ט)

---

*) נדפסה גם בלקו"ש חי"ב ע' 175. המו"ל.

...במ"ש ע"ד מר... בנדון הפרוטות לצדקה, שלפעמים שוכח או שאינו נמצא בביתו, כמדומה שכבר כתבתי לו זה בפירוש, שצ"ל זה באופן דבלי נדר. ובאם לא עשה זו הרי יתיר הענין בפני שלשה, ומכאן ולהבא יעשה בלי נדר, כן מובן שענין הצדקה, אין הדיוק לתת הפרוטות תיכף בקופה של צדקה או לתתם תומ"י לעני, כי באם אין שני הענינים מהמוכן, יש להניח הכסף במעטפה מיוחדה וכיו"ב. והרי כל זה אפשרי גם בלכתך בדרך וכו'. כן בטח יסדר עמו הענין השני שמזכיר במכתבו, שהוא כמובן חשוב יותר.

ויהי רצון אשר לא רק יתקרב הנ"ל, אלא יוכלל בתוככי אנ"ש בכל עניניו. באופן דמוסיף והולך ועד שיהי' טופח ע"מ להטפיח גם בסביבתו מעבר.

בודאי מכינים בעוד מועד תכנית מפורטת לניצול ימי חודש הגאולה והניסים הוא חודש כסלו, ובפרט ימי סגולה דיו"ד וי"ט כסלו וחנוכה — להחזקת היהדות בכלל ולהפצת המעינות עד שיגיעו גם חוצה ביחוד, ויהי רצון שיהי' בהצלחה גדולה.

(ממכתב כ"ג מ"ח תשי"ט)

א ל ו ל

... כבר דובר בזמן האחרון כמה פעמים (ובקשתי לפרסם את זה) ע"ד השתדלות מיוחדת בהחינוך דבני ובנות ישראל שי', ובמיוחד חינוכם של ילדים קטנים מתחיל מקטני קטנים. ובפרט בימים אלו שהסדר במדינות אלו הוא ששנת הלימודים החדשה מתחלת בחודש אלול, הנה צריך לנצל (וכמאמר רז"ל[1] אזלת לקרתא הלך בנימוסה) זמן זה בכדי להביא ילדים וילדות שילמדו בבתי"ס כשרים, ולמעלה מזה — בתי"ס שמחנכים שם על טהרת הקודש, ועד לחינוך קדוש, ואזי — כפתגם רבותינו — „ווי מ'שפאנט איין אזוי גייט דאס, מ'שפאנט איין גלייך גייט דאס גלייך", וכשתהי' התחלת השנה בחינוך כשר ובחינוך על טהרת הקודש, הנה כל השנה תהי' באופן הישר והטוב.

וכן יש להשתדל ולנצל במיוחד ימים אלו בהם חוזרים עתה הילדים ממחנות הקיץ לבתיהם ומתכוננים לתחילת שנת הלימודים החדשה, הנה צריכים להשתדל שמיד כשחוזרים לביתם וגם קודם תחילת הלמודים שיהי' חינוכם על טהרת הקודש, ובפרט להשתדל אשר ילדים אלו (וכל ילדי ישראל) יפנו ויתקבלו ללמוד בבתי ספר כשרים, בי"ס על טהרת הקודש.

שייכות מיוחדת בין ענין החינוך לחודש אלול:

מבואר בלקו"ת[2] המשל (בקשר לחודש אלול) שבימים אלו הקב"ה הוא כמלך הנמצא בשדה וכ"א יכול (וצריך) לגשת אליו, ומראה לכ"א פנים שוחקות ומקבלם בסבר פנים יפות.

ובודאי שמשל זה שייך גם לילדים קטנים שהרי גם הם שייכים להבין משל זה באם יסבירוהו להם, ולגביהם הרי ישנה מעלה גדולה ונפלאה כשהמלך נמצא בשדה (לגבי כמות שהוא בהיכל מלכותו) יותר מאשר גבי הגדולים, מכיון שהקטן אינו שייך להכנס אל המלך כשנמצא בהיכל מלכותו, משא"כ הגדול — באם הוא שר וכיו"ב — יכול להכנס. אך כשהמלך נמצא בשדה הרי גם הקטן יכול לגשת אליו.

ועוד חילוק בזה בין קטן לגדול, שלגדול ישנה יראה ואימת המלך, ודבר זה יכול למנעו מלגשת ולקבל פני המלך. משא"כ אצל קטן הנה יראתו לא תמנענו מלגשת לדבר שיקר אצלו (וכנראה במוחש דכשהוא רואה דבר יקר ומבריק וכיו"ב מיד מזדרז ללקחו, ומובן גם מהסיפור עם משה רבנו[3]). אלא שצריך להסביר לו גודל המלך ויקרו, דהיינו לחנכו באופן כזה שהמלך יהי' יקר בעיניו, ואזי בדרך ממילא כשהמלך יהי' בשדה ירוץ לקראתו וכו'.

---

1) שמו"ר מז, ו.
2) ראה לב, ב.
3) שמו"ר פ"א, כו.

ולפיכך יש לנצל במיוחד ימים אלו בכדי להוסיף ולהמשיך יותר ויותר ילדים וילדות לבתי״ס וישיבות המחנכים בחינוך כשר ובחינוך על טהרת הקודש.

וכן עד״ז בהנוגע למבוגרים, הנה ידוע[4] שמר״ת דחודש אלול הוא „אנה לידו ושמתי לך״[5] שחודש אלול הוא כעיר מקלט בה הוא יושב במנוחה כי אין לו הפחד של כו׳, ועד״ז בחודש אלול צריך כאו״א להוסיף בלימוד התורה וקיום המצות מתוך מנוחה מכל ענין המבלבל ובמילא — בלי שום הגבלות[6].

ועי״ז נזכה לקבל כל הברכות, ובמיוחד, ובלשון הידוע „עמדו הכן כולכם״, לקבל ברכת ה׳ לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, כולל כמובן ברכה העיקרית שתהי׳ שנת גאולה, גאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו.

(משיחת ש״פ ראה, מבה״ח אלול, ה׳תשל״ג)

---

4) פע״ח שער ר״ה פ״א.
5) שמות כא, יג.
6) כמדובר בשנים הקודמות, ואף נדפס (לקו״ש ח״ב ע׳ 623. ועוד).

בהמשך להמדובר בהתועדויות הקודמות בהנוגע להשתדלות מיוחדת בהחינוך דבני ובנות ישראל שיחי׳, ובמיוחד חינוכם של קטנים, ומתחיל מקטני קטנים, הנה מאחר שהשנה הבע״ל היא שנת הקהל, בה נאמר[1] „הקהל את האנשים והנשים והטף״, הנה דבר טוב ונכון שבימי אלול ובפרט בימי הסליחות (וטוב שיהי׳ ביום הראשון דסליחות, שהוא יום הראשון של השבוע שחל בו ר״ה — לפי קביעות שנה זו — ובאם אפשר פעם אחת בשבוע זה ופעם אחת בימי הסליחות). יארגנו „הקהל״ לילדי ישראל, דהיינו לאסוף ילדים קטנים („טף״), בין בנים ובין בנות, ועאכו״כ אלו שגדולים מטף ולהסבירם המשל המובא בלקו״ת[2] שבחדש אלול הקב״ה הוא כמשל מלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם כו׳, שמשל זה שייך במיוחד לקטנים כפי שדובר בהתועדות הקודמת.

ולהסבירם גם הטעם על זה שהמלך נמצא בשדה דוקא — אף שמקומו של המלך הוא בהיכל מלכותו — שזהו מפני שהמלך רוצה להיות יחד עם בניו, והיות וחלק מבניו הם בדרגא כזו שנמצאים בשדה, ואינם ראויים עדיין להכנס לעיר ועאכו״כ לא — להיכל מלכותו, לכן המלך יוצא לשדה להיות יחד אתם.

---

1) וילך לא, יב.
2) ראה לב, ב.

ויתירה מזו: מצד רצון המלך להיות יחד עם בניו, הנה בהיותו בשדה הוא לא במצב של צער כביכול (ע"ד מ"ש[3] „בכל צרתם לו צר") כ"א אדרבה, הוא ב„סבר פנים יפות", וב„פנים שוחקות", ולא עוד, אלא שגם „מקבל את כולם בסבר פנים יפות", ו„מראה פנים שוחקות לכולם" וזה פועל און טוט אין זיי אויף אַז „בלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו".

* * *

והנה בלקו"ת שם[4] „לא יתקיים בו אור ה' בלתי כלים, ולכן העצה לעשות כלים לאור ה' והם אותיות התורה ... וגם ע"י מצות הצדקה".

ולכן ראוי לקשר ענין הנ"ל (אסיפת הילדים) עם ענין של תורה וצדקה, דהיינו שישימו לפניהם[5] ענין בתורה שבכתב מפרשת השבוע, וגם ענין בתורה שבע"פ השייך לימים אלו — בהלכות „החג" (דאלול, סליחות, ר"ה כו'), בהלכות השייכות לקטנים בהנהגתם הם. וכן להשתדל שהילדים יתנו עכ"פ פרוטה א' לצדקה, (והרי גם כשנותן פרוטה א' הנה „הואיל ובמעות אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה"[6]).

* * *

בקשתי — ובודאי יפרסמו כל הנ"ל בכל מקום שנמצאים בו ילדי ישראל, אפי' במקום שנמצא שם רק ילד א', ועאכו"כ במקום שנמצאים בו כו"כ מילדי ישראל, וע"ד שנא'[7] „ברוב עם הדרת מלך" — מלכו של עולם.

וע"י סיום השנה באופן זה, הרי „מפי עוללים ויונקים יסדת עז גו' להשבית אויב ומתנקם"[8], שיבטלו לגמרי (להשבית[9]) כל הענינים הבלתי רצויים והקטרוגים, וע"ד מ"ש אדמו"ר הצ"צ[10] עה"פ „ולא אבה ה"א לשמוע (כלל) אל בלעם גו'", הסיפור הידוע שהי' בימי הבעש"ט ז"ל, שרדפו ב"ד של מעלה לשטן המקטרג לחוב, ולא רצו לשמוע ממנו הקטרוגים כו'. וכן יהי' ע"י מפי עוללים ויונקים יסדת עז גו', שלא יצטרכו לשקו"ט וכיו"ב, מכיון שלא יהי' כלל המציאות של קטרוגים וכדומה — „להשבית אויב ומתנקם", ותהי' לאלתר כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

(משיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול, ה'תשל"ג)

---

3) ישעי' סג, טו.
4) לב, ד.
5) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סע' יח.
6) תניא פל"ז.
7) משלי יד, כח.
8) תהלים ח, ג.
9) יהל אור עה"פ מזמור שיר ליום השבת.
10) אוה"ת כי תצא ע' תתקפה.

ב"ה, ימי חודש אלול חודש הרחמים, ה'תשל"ג
ברוקלין, נ.י.

אל התלמידים
ואל התלמידות
שהשתתפו במבצע הצדקה

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

שמחתי להידיעה שמילאו בקשתי להיות שלוחי־מצוה למסור צדקה שלי וקשרו זה בענין של תורה, והוסיפו צדקה משלהם.

ואף על פי שבכל ענין של מצוה שיהודי עושה, אין מקום לתודה על זה מבשר ודם, שהרי עצם קיום המצוה ומילוי רצון השם יתברך הוא השכר והאושר האמתי הכי גדול, וכמאמר חכמינו ז"ל: שכר מצוה מצוה,

אבל יש מקום לומר תודה בעד מילוי השליחות, ועל זה אביע תודתי רבה לכל אחד ואחת מהם.

ובהזדמנות זו, כיון שנכנסנו לחודש אלול, כאן המקום להזכיר עוד הפעם על דבר סגולת ימי חודש זה, חודש הרחמים, שהוא הכנה לראש השנה ולכל השנה החדשה, הבאה עלינו לטובה, על פי ביאור הידוע של אדמו"ר הזקן:

משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו, ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם כו' ואחר כך בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כי אם ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי סגולה.

וזהו ענין כל ימי חודש אלול, שאז מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא מכריז ומודיע שהוא נמצא „בשדה", וכל אחד ואחת יכולים לגשת אליו, בלי כל תנאים וקושיים והשתדלויות וכו'.

ולכאורה יש לשאול, מה הוא ענין זה של גישה אל המלך בשדה, כיון שאין לו דמות הגוף ואינו גוף ח"ו וכלשון הכתוב: כי לא ראיתם כל תמונה וגו',

הרי אדמו"ר הזקן ממשיך לבאר שענין גישה זו קשור בתפילה,

שתפילה בכלל ובפרט בימים אלה, הוא על דרך שנאמר: יאר ה' פניו אליך, פנים בפנים, המתפלל עומד נוכח פני המלך, כנ"ל במשל.

ומוסיף אשר בכדי שיהי' לזה קיום ואחיזה בפועל, צריך לבוא בעניני תורה וצדקה וחסד.

ויהי רצון שילך, כל אחד ואחת מכם, מחיל אל חיל בכל עניני טוב וקדושה, תורה ומצוות, ויהיו לגאון ולתפארת ולנחת אמתי להוריהם ומוריהם ומחנכיהם — שיחיו — וינצלו ימי סגולה דחודש זה במילואם, ויתברכו בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

ב"ה, בתר שבתא דח"י אלול, שנת השבע, ה'תשל"ג.
ברוקלין, נ.י.

כבוד עסקני החינוך הכשר
אשר בכל אתר ואתר

ה' עליהם יחיו

אחד"ש וברכה!

בקשתי רבה בזה והצעתי

— בקשר לימי רצון ורחמים אלה

ומיוסד על דברי חז"ל בגודל הענין של הבל תשב"ר שהעולם מתקיים בשבילו,

באחד מימי הסליחות (באם אפשר ביום הראשון) — לכנס בנים ובנות שלפני בר (בת) מצוה להשתדל ובמרץ שיגדל המספר ככל האפשרי,

להסבירם — לפי הבנתם — שזהו (תחלת) השבוע דראש השנה וזמן דהכנה מתאימה לר"ה,

(שאז כאו"א מקבל עליו מלכות השם על כל השנה לשמור מצותיו וכו'

והשם מברך את כל בנ"י בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה).

ובפרט שזמן סגולה הוא וכביאור אדמו"ר הזקן שבימים אלה הקב"ה הוא, כביכול, כמשל המלך שנמצא בשדה שאז רשאין כל מי שרוצה להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות.

ולכן מבקשים את כאו"א מהמשתתפים בכנס זה לומר ביחד ובחיות:

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב.

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

אבינו מלכנו אבינו אתה. אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו רחם עלינו. אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד למען שמך הגדול והושיענו.

אח"כ יבאר כאו"א מהמכנסים בכתתו (או אחד בקול רם לכולם):

אמר הבעש"ט: יעדער איד קומט אויף דעם עולם הזה החומרי מיט א געוויסע שליחות פון תורה אור, תורה ליכט, און מיט אט דער שליחות פון תורה ומצות גייט ער אום און פארט ארום, הן בא זיך אין שטאט און הן וואוהין און בא וואס פאר א געלעגנהייט ער פארט.

ומאחלים לכאו"א שימלאו שליחות זו בעתה ובזמנה ובהצלחה;

ושיתברכו בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

ובקשתי כפולה אשר אח"כ יתנו לכאו"א ב' מטבעות, א' מתנה ממני — בהצעתי (אבל לא תנאי) שהם יתנוה לצדקה; וא' — בבקשה שלי שימסרוה בתור שלוחי לצדקה.

בכבוד ובתודה רבה ונפשית על כהנ"ל
ובברכת הצלחה בכהנ"ל ולבשו"ט בזה
ובברכת כתיבה וחתימה טובה

וטוב ונכון — לעשות גם באחד מימי עשי"ת ככל הנ"ל,

אלא שבמקום הענין דמלך בשדה — להסבירם

שעל ימים אלה נאמר: דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב וכביאור אדמו"ר הזקן בזה שאז הוא כמשל קירוב המאור אל הניצוץ — נפש האלקית אשר בכל אחד ואחת מבני ישראל.

ב"ה, תחילת חודש אלול, ה'תשל"ד
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בעמדנו בתחילת חודש אלול, חודש החשבון של שנה העוברת וחודש ההכנה להשנה הבע"ל —

חשבון צדק וע"מ שיביא לידי מעשה, שהוא העיקר — היינו למלא החסר באם הי' ח"ו חסרון בפעולות שנה זו, ולא רק למלאות אלא גם להשלים (מלשון שלימות), ויתרה מזו — עד לאופן של מצוה מן המובחר

ובכל שלשת הדברים (הקוים) עליהם העולם עומד, עולם כפשוטו ועולם קטן זה האדם: תורה עבודה (תפילה) וגמילות חסדים,

והרי פעולות בכל שלשת קוים אלה יש להן שייכות מיוחדת לחודש אלול, וכמרומז גם בשם חודש זה שהוא ראשי תיבות, כמדובר כמה פעמים:

אנה לידו ושמתי לך (מקום־מקלט) — קו התורה, כמאמר רז"ל דברי תורה קולטין,

אני לדודי ודודי לי — קו העבודה, תפילה,

איש לרעהו ומתנות לאביונים — קו הגמילות חסדים;

והקדמה לכל קוים אלו, ובחודש אלול (דמזהירים על התשובה) במיוחד, הרי היא — התשובה, וכמרומז ג"כ בהשם אלול ר"ת

חודש החשבון .. ההכנה: ראה ד"ה אני לדודי (הא' — בסה"מ אידיש). ומאמר אדה"ז בשם הבעש"ט — שם.

למלא החסר .. שלימות: עיין כתובות (סז, ב. ושם) ג' האופנים: די מחסורו כו' לעשרו כו' הי' משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת. ערכין (לא, א): שנה, כשהוא אומר תמימה כו'.

מצוה מן המובחר: ע"ד שכאו"א נצטווה כל חלב להוי' (רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח. ובשינוי לשון קצת בשו"ע יו"ד סו"ס רמ"ח).

שלשת .. חסדים: אבות פ"א מ"ב.

ועולם קטן זה האדם: תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב).

אנה .. מקום: שמות (כא, יג). שער הפסוקים שם. פע"ח שער ר"ה פ"א.

כמאמר רז"ל: מכות יוד, א.

אני .. לי: שה"ש (ו,ג, ג). שה"פ עה"פ. פע"ח שם.

אני .. העבודה היא התפלה: דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא (ראה זח"ג רסז, א). וראה קונטרס העבודה פ"ג. — תרגום „דודי" רחימי. ולהעיר מב"ח לטאו"ח סתקפ"א ד"ה והעבירו.

איש .. לאביונים: אסתר (ט, כב). בס' ערוגת הבושם בשם ס' אמרכל.

דמזהירים על התשובה: טאו"ח סתקפ"א.

(ומל ה' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך).

* * *

וכאן המקום להזכיר במיוחד הפעולות בחמשת המבצעים הידועים, שבהם מכל שלשת הקוים האמורים:

מבצע תורה, בית מלא ספרים — קו התורה,

מבצע תפלין (וכן סידור תפלה — שהוא מספרים האמורים) — קו התפלה,

מבצע צדקה (וכן מבצע מזוזה — כוללת כל המצות, שכללותן גמ"ח) — הגמילות חסדים —

הנה הזמן גרמא להוסיף בכמות ובאיכות ולהגביר חיל בכל האמור.

* * *

ויהי רצון שעל ידי העשי' בפועל בכל הנ"ל ובהקדמת הבטחון בשלימותו ובאופן דשתי באד' ה' מחסי — שהקב"ה עוזרו — שאז מצליח ועושה במדה הכי מלאה ושלימה, נזכה בקרוב ממש ובעגלא דידן לגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו,

אשר אז יקויים היעוד (שהוא מענינו של ראש השנה — תמליכוני עליכם): והי' הוי' למלך על כל הארץ,

---

ומל .. זרעך: דברים (ל, ו). בעה"ט שם. ב"ח שם.

תפלין .. החפילה: שהרי חלק דמצות תפלין הוא לשעבד הלב והמוח (ראה שו"ע או"ח סכ"ה ס"ה. תניא רפמ"א). ואיזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה (תענית ב, א. רמב"ם ריש הל' תפלה). — ולכן השמות תפלין ותפלה — שורשן אחד. וכוונות שתיהן — המשכת המוחין דגדלות (כתהאריזי"ל. וראה תניא פי"ב ופמ"א). — וראה ברכות (יד, סע"ב) כל הקורא ק"ש כו'. או"ת להה"מ ד"ה הנ"ל (עב, ד) וד"ה העושה תפלתו (קא, ב. קיב, א).

מבצע מזוזה: י"ל דשייך גם לקו התפלה שהרי הן ב' פרשיות דק"ש. וסודם — העלאת הבית וכל אשר בו, כסוד קו התפלה — העלאה ממטלמ"ע (ראה ד"ה וכתבתם על מזוזת — באוה"ת להצ"צ עקב, דשנת תרכ"ט).

מזוזה — כוללת כל המצות: סידור ש' החנוכה רעה, א. — להעיר מלקוטי לוי"צ לזח"ג (ע' תנג).

שכללותן גמ"ח: ראה לקו"ש שלח מט, ב. ועפ"ז יומתק דג' דברים הנ"ל הם — תורה ותפלה ומצות. וראה תניא פל"ז (מח, ב) דבכל תלמוד ירושלמי צדקה נקראת בשם מצוה סתם כו'.

דבטחון בשלימותו: ראה חובת הלבבות סוף ש' הבטחון דעשר מלות .. מדריגות בבטחון. וראה אוה"ת להצ"צ לישעי' עה"פ בטחו בה'.

שתי .. מחסי: תהלים עג, כח.

שהקב"ה עוזרו: סוכה נב, ב. וראה תניא פי"ג. ובפרט שכל החודש אומרים פעמיים בכל יום: לדוד ה' אורי וישעי גו'.

תמליכוני עליכם: ר"ה טז, סע"א. ובלי הרס"ג ,הענין הראשון (בתק"ש בר"ה) .. אנו ממליכין עלינו את הבורא ביום זה" (אבודרהם. טעמי התקיעות).

והי' .. הארץ: זכרי' יד, ט.

אשר גם ענין הגאולה נרמז בהשם אלול ר"ת:

(אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת) להוי' ויאמרו לאמר אשירה.

בברכה להצלחה ולבשורות טובות
— בכל האמור
ולכתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה

אז .. אשירה: שמות טו, א. פע"ח שם (ר"ת „למפרע כי אז יצאו כל ניצוצין מהגלות").
אז ישיר: שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחה"מ מה"ת (סנה' צא, ב. הובא בפרש"י עה"ת שם — בהוספת „רמז", כיון ששיטת רש"י בכלל — רק פשוטו של מקרא).

ב"ה, ט"ו אלול, ה'תשל"ד
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח...

שלום וברכה!

במענה לשאלתו (שהיא גם שאלת רבים) ע"ד פעולות רוחניות מיוחדות בימים אלה דחדש אלול —

ובקשר להמצב הכללי בעולם ובנוגע לבנ"י במיוחד —

העיקר, כמובן ופשוט, היא ההתחזקות בקיום ההוראה הכללית (וביחד עם זה — מובנת בפרטיות ופרטי פרטים): בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו,

שאז, כההמשך בכתוב — נותן השם ברכתו בכל המצטרך להיחיד ולהכלל ועד לכללות עמנו בנ"י,

כולל — הצלחה רבה בכל העשיות והפעולות הנעשות ע"פ דרכי הטבע,

ט"ו אלול: דקיימא סיהרא (דחדש אלול) באשלמותא כו' אנפייהו דישראל (זח"ב פה, א).
בחוקותי .. לכללות עמנו בנ"י: בחוקותי כו, ג. ובהמשך שם: ונתתי משכני (זה ביהמ"ק. תו"כ — הובא בפרש"י עה"פ) גו' ואתם תהיו לי לעם. ובתיב"ע: לאומא קדישא. ולהעיר מאו"ת להה"מ עה"פ.

שהרי אמרה תורה שאין סומכין על הנס, וצ"ל „אשר תעשה" דוקא.

וחדשים אלה — אלול ותשרי — הרי משובעים הם בכו"כ ענייני תומ"צ שהזמ"ג, שלכן צ"ל התחזקות מיוחדת בהם וקיומם לפרטיהם בהידור ובשמחה.

וכדאי ונכון וטוב — מיוסד על ההצלחה המיוחדת שישנה בפעולות הנעשות ע"י רבים ועל גודל זכות הרבים,

שיתאספו רבים וישתתפו כולם ויתאחדו כולם: בלימוד ענין בתורה, בתפלה בציבור ונתינת צדקה — וכ"ז באותו מעמד,

שאז הובטחנו והחוט המשולש לא במהרה ינתק,

שלשת הדברים שעליהם העולם (כפשוטו ועולם קטן — זה האדם) עומד,

וכיון שכ"ז נעשה מתוך התעוררות לתשובה ברצון ומאהבה, שהתחלתה מר"ח אלול — הרי המעשים דהתומ"צ טובים ומאירים ביותר,

---

שאין סומכין על הנס: זח"א קיא, ב. ופלוגתת אביי ורבא (פסחים סד, ב) הוא בנוגע לביהמ"ק שראו בו נסים. וי"ל שהפלוגתא תלוי' בפיה"מ (אבות פ"ה, מ"ה) שלא הפילה אשה מריח כו' מפני שתמיד אילחשא (יומא פב, ב) וזהו הנס, או כפשטות הל' וכפי' התוי"ט שם.

„אשר תעשה" דוקא: דברים טו, יח ובספרי שם. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות תגלחת מצורע ס"ב. קונטרס ומעין מי"ז. ועיין הקדמה לס' דרך חיים.

וחדשים אלה: ראה לקו"ת להאריז"ל תצא עה"פ וראית בשבי' גו' ובכתה גו' ירח ימים. לקוטי לוי"צ לתנ"ך ס"ע מם.

משובעים הם: תשרי — כבויק"ר פכ"ט, ח. ואלול ה"ה חדש החשבון וההשלמה לכל החדשים שלפניו ומרומזים בר"ת שלו כל הג' דברים דלקמן במכתב תורה ותפלה וצדקה וכן ענין התשובה (ראה מכ' התחלת אלול (מכ' שלפנ"ז). וש"נ).

הצלחה .. הרבים: ראה תו"כ (הובא בפרש"י שם) לבחוקותי כו, ח. קונטרס החלצו תרנ"ט.

בלימוד .. בתפלה .. צדקה: ראה ברכות ח, ע"א. וראה רשב"א בע"י שם. הצ"צ לתהלים נה, יט.

ענין בתורה: מה טוב ענין שלם כולל גם המסקנא, שאז יש בזה גם המעלה שבהלכה דוקא (ראה אגה"ק סכ"ט. ד"ה וידבר ג' אנכי, תרכ"ז (תר"ל)).

ונתינת צדקה: מסתימת ל' השו"ע או"ח סו"ס צב משמע דגם קודם תפלת ערבית כן הוא (וזיל בתר טעמא). וראה ג"כ שו"ע יו"ד סרמ"ט סעיף יד. ולא כ"כ בפע"ח שט"ו ספ"א. ובדוחק י"ל דהיינו רק להמתנהגים ע"ד הסוד. וראה ירוש' שקלים פ"ה ה"ד. רש"י סנה' לה, א (ד"ה כל). ברכ"י לאו"ח סרל"ה וליו"ד ר"ס רמז.

והחוט .. ינתק: קהלת (ד, יב) ובפרט כשכולם באותו מעמד (במכש"כ מכתובות סב, ב).

שלשת .. עומד: אבות פ"א מ"ב. וראה ד"ה זה ה'ש"ת.

ועולם קטן זה האדם: תנחומא פקודי ג. וראה כתר ש"ט ספ"ח, רנז.

לחשובה .. ביותר: וכל' הרגיל בחז"ל „תשובה ומע"ט" כי ע"י התשובה המעשים טובים וכו' (לקו"ת דברים פה, א. שה"ש יז, ג. ולהעיר מתו"א ריש מג"א).

לתשובה ברצון: שהרי מר"ח אלול התחילו מ' יום האחרונים שענינם תשובה (משא"כ הראשונים) ברצון (משא"כ האמצעים) — ראה רש"י עקב ט, יח. וטור או"ח סתקפ"א.

לתשובה .. מאהבה: ראה ב"ח לטוא"ח סתקפ"א ד"ה והעבירו.

לתשובה .. מר"ח אלול: ברמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו מייחד מכל השנה רק העשי"ת, משא"כ בטור (שם) ובכתהאריז"ל וכו'.

ולעשות כהנ"ל — עכ"פ: פעם אחת בימי אלול בכלל, פעם אחת — בימי הסליחות, פ"א — בעשי"ת, ופ"א — בימי השמחה שלאחריהם.

וכדאית השתדלות מיוחדת — שיעשו כהנ"ל תלמידי וכן תלמידות (כמובן — בנפרד) הישיבות ות"ת וביה"ס חינוך מכל הסוגים,

כולל — קטנים וקטנות שעדיין לא הגיעו למצות, ואדרבא — בהבל פיהן, הבל שאין בו חטא, העולם מתקיים.

ויה"ר שכיון שהימים ימי רצון, ובלשון רבנו הזקן

המלך (מלכו של עולם) נמצא בשדה ו„רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם",

יקויים זה בכל אחד ואחת מבנ"י, ובפרט — להצלחה בפעולות הנ"ל, כולל גם שמהם יראו כ"ז וכן יעשו רבים.

ויקויים היעוד: אך טוב לישראל גו' שתי באד' הוי' מחסי גו'

ואלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה"א נזכיר (וכנאמר לפני זה) ישלח עזרך מקדש גו' נרננה בישועתך.

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל
ובברכת כוח"ט

נ.ב.

מובן שנוסף על הנ"ל — צ"ל בחדשים הנ"ל הוספה בכמות ובאיכות בפעולה בחמש המבצעים, עליהם כבר דובר בפרטיות בזמן האחרון — וגם במכתב דתחלת אלול *.

בהבל .. מתקיים: שבת קיט, סע"ב. וראה תניא קו"א סד"ה להבין מ"ש בש' היחודים.
וכלשון רבינו הזקן: לקו"ת ראה לב, ב.
אך טוב .. מחסי: תהלים עג, א. עג, כח.
ואלה .. בישועתך: תהלים כ, יח. כ, ג-ו.

*) נדפס לפני מכתב זה. המו"ל.

ב"ה, ראש חודש אלול, ה'תשל"ה
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

חודש אלול, חודש הסיום של השנה, הוא, כידוע, חודש הרחמים והסליחות, ביחד עם זה הוא חודש של חשבון־הנפש מהשנה העוברת — מכל המעשים והפעולות שנעשו ומהכשלונות והאפשרויות שנחמצו וכו' — חודש התשובה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, הכנה לשנה החדשה, שתהי' השנה הבאה לטובה, טובה מזו שחולפת, ובכל הענינים.

וענין ימי סגולה אלה דחודש אלול מבאר כ"ק רבנו הזקן, בעל התניא והשלחן ערוך, וז"ל:

משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו כו', כך בחודש אלול כו', יאר הוי' פניו אליך שהוא ענין הארת י"ג מדות שיהי' פנים בפנים כו',

ועל פי האמור לעיל, מובן גודל האפשריות דימי חודש אלול, אשר אז מאירים י"ג מדות הרחמים, פנים בפנים, ועת רצון היא לכל אחד ואחת מבני

ראש חודש אלול: יום עלית משה להר סיני לקבל לוחות האחרונות (פדר"א פמ"ו. הובא בטוא"ח סתקפ"א. וראה פרש"י עה"ת עקב ט, יח). התחלת ארבעים יום האחרונים שברצון (רש"י שם. ושם יו"ד, יו"ד).

הרחמים והסליחות: ראה טור שם: ויש מי שמרבין לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך.

חודש של חשבון: ד"ה לך אמר לבי, תרצ"ו, פ"ה. סה"מ אידיש ע' עה.

מכל המעשים: וי"ל שלכן נרמזו בשמו כל סוגי המעשים דכל השנה (תורה, עבודה, גמ"ח, תשובה — נסמן בהקדמת קונטרס צד, ראה שם בארוכה). ואף שאמחז"ל (הבעש"ט — הובא בתניא ריש ח"ב. והה"מ באו"ת ס"פ בראשית) דשם הדבר מהווה אותו וכו' הוא דוקא בשמו בלה"ק (עי"ש) ושמות החדשים עלו עמהם מבבל (ירוש' ר"ה פ"א, ה"ב) ושמות פרסיים הם (רמב"ן בא יב, ב) — יתרה מזו מצינו (שבת עז, ב): דשא דרך שם כו'. ואלול הובא בנחמי' ואו, טו.

שנחמצו: תרתי משמע: ע"פ מרז"ל אין מחמיצין את המצות (מכילתא בא פרשה ט'), ומל' החמיץ, נעשה רשע (ר"ה ג, ב ובפרש"י). — בלקו"ת צו (יג, ג) דקאי בל' חמץ שבתורה, מביא ראי' (גם) מל' תורה ,יתחמץ לבבי" (אף שמשם אין הוכחה שגם בנוגע למעשה שייך ל' זה).

חודש התשובה: טור שם (ובב"ח). ל"ת להאריז"ל פ' תצא. סידור ש' האלול (ע' רכז ואילך). אוה"ת נצבים (ע' א'רפ ואילך).

וז"ל: לקו"ת ראה לב, ב.

למלך .. רשאין כל מי שרוצה: להעיר מרמב"ם הל' מלכים (פ"ג, ה"ו) שהמלך ,לבו הוא לב כל קהל ישראל". ועיין אגה"ק סל"א.

רשאין: בסוד"ה לך אמר השי"ת מוסיף (מבאר): ויכולים.

י"ג מדות הרחמים: שנותנים כח לבוא לבחי' תשובה, משא"כ יגמה"ר דעשי"ת ש(עיקר) ענינם סליחה ומחילה (סידור שם. סד"ה משכני, תר"ל). ובאוה"ת ראה (ע' תתז ואילך) נת' גם ענין

ישראל — בלי הבט איך הי' המצב קודם לכן — לדבקה בו' (ית') בלב ונפש, ושזה יביא לידי מעשה — הוספה רבה (בכמות ובאיכות) בלימוד התורה ובקיום מצותי'.

ויהי רצון אשר כל אחד ואחת, בתוככי כללות אחב"י, שליט"א, ינצלו במילואם כל ימי סגולה אלה כולם בכל האמור לעיל,

ויתבוננו התבוננות נפשית עד אשר יחיו בה והיא תנחה הנהגתם היום יומית — בהאמור ע"י דוד נעים זמירות ישראל במזמור שמתחילים לאומרו ברי"ח אלול פעמיים בכל יום:

הוי' אורי וישעי ממי אירא גו' צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי גו' ועתה ירום ראשי גו' הורני הוי' דרכך גו' קוה אל הוי' חזק ויאמץ לבך וקוה אל הוי',

ואלקים מלכנו מקדם יפעול ישועות בקרב הארץ, כולל אשר

באור פני מלך חיים — יתברך כל אחד ואחת בשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה

כל .. כולם: ולא רק רובם — שהוא ככולם (ראה ט"ז או"ח סתקפ"ב סק"ג). ואף דנוסח אדה"ז (משא"כ בסי' הנדפס עם כוונות האריז"ל) הוא "מלוך על העולם כולו" (וכן — "והרשעה כולה") בהשמטת "כל" — י"ל דשאני תפלה ש"שוקלין וסופרין מספר מנין תיבות שבה" (טוא"ח סקי"ג). ובזה יומתק מחז"ל בכ"מ "כל העולם כולו" וכיו"ב. ולהעיר מקידושין (מ, ב) שגירסתנו "כל העולם" וברמב"ם (הל' תשובה פ"ג, ה"ד) הוסיף (מבאר) "כולו".

ובנדו"ד ראה ספורנו קורח טז, ג. ואכ"מ.

התבוננות .. הנהגתם היום יומית: להעיר מקונטרס העבודה פ"ו.

במזמור שבתהלים: סי' כז.

הוי' אורי וישעי: אורי — ע"י התורה וישעי — ע"י המצות (יהל אור להצ"צ — לתהלים שם).

הוי' אורי .. אם תחנה עלי מחנה לא ייראּ: להעיר משיעור חומש דיום זה: וראית עם רב ממך לא תירא מהם (גם — ל' הבטחה) כי הוי' אלקיך עמך.

קוה .. וקוה: ראה ברכות לב, ב.

ואלקים .. הארץ: ע"ד תהלים עד, יב.

טובה ומתוקה: י"ל: ענינים טובים מצ"ע ואלו שנמתקו (ע"ד — ג"ז לטובה). וראה תניא פכ"ז דוגמתם בעבודת האדם. וראה זח"א רמ, סע"א. זח"ג ר"פ חוקת וברמ"ז שם. בלקוטי לוי יצחק שם בפי' ומתוקים מדבש. קהלת יעקב ערך מתוק (ספר שהובא בכ"מ ע"י כ"ק אדנ"ע).

ולהעיר אשר בליל א' דר"ה "נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש" "ואח"כ יאמר יה"ר מלפניך שתחדש עלינו שנה טובה (כן הוא בכל הסידורים שראיתי) ומתוקה".

ב"ה, ב' אלול ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

אגודת נשי ובנות חב"ד
סניף...

ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

זיכער הויבט איר אן די צוגרייטונגען פון חודש אלול און צו דער צייט נאכן זומער בכלל, וואס דאס דארף אויך איינווירקען אויף דער צוקונפ־טיגער פראגראם: נעמענדיק אין אכט אז דער חודש אלול איז דאך דער חודש החשבון פון א גאנץ יאר, און דער חודש הרחמים, וואס שטעלט א אידען אוועק אזוי, אז ער זאל דערנאך ראש השנה, און חודש תשרי בכלל, באקומען א כתיבה וחתימה טובה פאר זיך און אלע בני ביתו.

און די צוגרייטונגען דארף זיין אין ביידע טיילן פון מענטשלעכער אויספירונג, לויט ווי מענטשלעכע מעשים ווערן איינגעשטעלט: די פליכטען פון מענטשען צום אויבערשטן (בין אדם למקום) און פון מענטשען צו מענטשען (בין אדם לחבירו). וואס דאס איז אויך די אנדייטונג פון דעם נאמען פון חודש־אלול, ווי עס ווערט דערקלערט אין ספרים, אז דאס איז א ראשי־תיבות (א) אני לדודי ודודי לי, וואס דאס נעמט אריין אלע זאכן פון בין אדם למקום, און (ב) איש לרעהו ומתנות לאביונים, דאס זיינען די זאכן צווישען מענטש און מענטש.

און אז מ'גיט זיך אפ דעם ריכטיגן חשבון אין די ביידע טיילן פון מענטשליכען לעבן, העלפט דאן דער בורא עולם, אז מ'שטעלט זיך אוועק מיט גוטע החלטות פאר די טעג, וואכן און חדשים וואס דארפן אנקומען, און זיי קומען דאן אן לטובה ולברכה עלינו ועל כל ישראל.

בברכת הצלחה צו פארגרעסערן די ארבעט מיט ברייטקייט און מיט שמחה, און, זעלבסטפארשטענדליך, אויך פאר־גרעסערן די צאל חברות ככל האפשרי, און ווי עס איז באוואוסט די אנווייזונג פון חכמינו זכרונם לברכה אז כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא.

...ועתה שנכנסו לחודש אלול, כשנוהגים לומר פעמים בכל יום ה' אורי וישעי, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, אורי וישעי בעולם הזה אף שמעשיו קשים ורעים והרשעים גוברים בו (תניא ספ"ו), ואורי וישעי באופן אשר לא אפחד, יהי רצון שיבקע האור את החושך שבעולם וידחה אותו, והרי אפילו מעט אור דוחה הרבה מן החושך, ומיום ליום יתרבה עד אשר לילה כיום יאיר.

(ממכתב ה' אלול, ה'חשח"י)

במענה למכתבו מיום השני, עם הפ"נ. המוסגר בו, אודות המגרעות בסניף צעירי אגו"ח .. ואשר לדעתו הכל תלוי בזה שיהי' מזכיר מתאים בעל מרץ, וכותב שאף שממשיך בפעולותיו אבל אינו די מרץ וכו'.

והנה הזמן היא אבדה שאינה חוזרת. ומזה מובן שאפילו את"ל שצדק במאה אחוז, עליו לעבוד עד שימצא יותר טוב ממנו. ובפרט שיש מקום לומר שגם לו יש יכולת זו ומרץ, ואינו חסר אלא דחיפה ונסיון, והרי בכגון דא מספיקה גם דחיפה מבפנים ז.א. מהאדם עצמו, ובפרט שבכגון דא זכות הרבים מסייעתו.

ויהי רצון שינצל הוא וכן כל חבירו שי' ימי הרצון בם אנו נמצאים, שהמלך ממה"מ הקב"ה נמצא בשדה ומקבל את כל אדם בספ"י ומראה פנים שוחקות לכולם, כמבואר בלקו"ת, ולאחרי זה הימים דקירוב המאור אל הניצוץ, והרי מבואר ורואים גם במוחש שימים כללים הם, ולכן כל תוספת במשך זמן זה — נכפל פי כמה בימי השנה הבע"ל. ואם אפילו ריש גרגותא משמיא קא ממני לי' — עאכו"כ מזכיר בעניני יהדות ונקודה התיכונה עניני דא"ח. והשי"ת יעזרהו להפיץ אור בסביבתו וכן בעצמו, ובאופן דטופח ע"מ להטפיח גם על חבריו, ומני' ומנייהו יתקלס שם עילאה.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

(ממכתב כ"ו אלול תשי"ז)

שופטים

שיחה לילדי מחנות קיץ שי',
יום ג' פ' שופטים, ב' אלול, אחר תפלת המנחה, ה'תשל"ז.

[אמרו את הי"ב פסוקים ומאמרז"ל*].

א. וועז אידישע קינדער (אינגעלעך און מיידעלעך) קלייבן זיך צוזאמען, און אין אַן ארט וואו מ'דאַוועט צום אויבערשטן, און וואו מ'לערנט תורה,

און די קינדער דאַוונען, און פאַרן דאַוונען גיבן זיי צדקה, און נאָכן דאַוונען לערנען זיי תורה — די צוועלף פּסוקים ומאמרז"ל (און ענלעכם) —

זאָגט אונז תורה[1], אַז דאָס ברענגט אריין שטאַרקייט, און ברענגט אריין דעם אויבערשטנ'ס ברכות אין דער גאַנצער וועלט:

אַנהויבנדיק פון די קינדער, און זייערע עלטערן און משפחות, און זייערע מדריכים ומדריכות,

און דורך זיי — צום גאַנצן אידישן פאַלק, און דורך דעם אידישן פאַלק — צו דער גאַנצער וועלט,

אַז ס'זאָל זיין שלום אין וועלט, און מ'זאָל האָבן דעם כח וואָס עס האָט יעדערער פון אייך (סיי אינגעלעך און סיי מיידעלעך), און אַלע אידישע קינדער וואו זיי געפינען זיך —

אַז דער אויבערשטער וואַרט אַז זיי זאָלן געבן צדקה (ווייל[2] דאָס איז זיינע אַ מצוה[3]), און זיי זאָלן דאַוונען צו אים, און זיי זאָלן לערנען תורה,

און דורך דערויף ברענגען זיי דעם אויבערשטנ'ס ברכות צו דער גאַנצער וועלט.

---

*) נדפסו בחוברת "י"ב פסוקים ומרז"ל" (ברוקלין, ה'תשל"ז).

1) ראה שבת (קיט, ב) במעלות הבל תשב"ר. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז (בס' המאמרים תש"א ע' 180 ואילך) בענין מפי עוללים ויונקים גו' להשבית אויב ומתנקם.

2) שזוהי כוונתם. אע"פ שאפילו נפלא סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה ה"ה מתברך עלי' (ספרי הובא בפרש"י עה"פ תצא כד, יט) — הרי אינו דומה לכשזהו בכוונה (נשמת המצוה — תנ"א פל"ח). — ובנדו"ד, בקטנים וקטנות, ה"ז, לכאורה, עיקר — שהרי מקיימים מצות בתור חינוך למצות, ולכאורה אין שייך חינוך (לכשיגדיל כו') כשאין יודע שמצוה בדבר (משא"כ כשיודע, אף שמקיימה רק מיראת הרצועה וכיו"ב). ולהעיר שע"פ הנ"ל צ"ל ידיעת הקטן שזוהי מצוה, משא"כ כוונתו — שאפילו כוונה הפכית אינה מבטלת, כיון שזוהי מח' קטן. וי"ל ע"ב בל' אדה"ז שו"ע או"ח סשמ"ג, ס"ג. ואכ"מ.

3) עפמש"כ באגה"ק סי"ז — יש להוסיף עוד שזוהי מצותו של הקב"ה.

ב. עס קומט נאָך צו אין דעם: בשעת מ׳באָווייזט אַ ביישפיל אַז כאָטש די בתי־ספר און די חדרים און די תלמוד־תורה׳ס און די ישיבות זיינען ניט אָפן, פונדעסטוועגן קלייבן זיי זיך צוזאַמען און מ׳לערנט תורה, און מ׳לערנט ווי אַזוי צו מקיים זיין מצוות, און מ׳איז מקיים מצות —

איז דאָך דאָס אַ הוספה (אַ צוגאָב) אין דעם זכות און אין דעם אויפטו וואָס די קינדער טוען אויף פאַר זיך, און פאַר זייערע משפחות, און פאַרן גאַנצן אידישן פאָלק, און פאַר דער גאַנצער וועלט.

און זיכער וועלן זיי אויך באַאיינפלוסען אַנדערע אידישע קינדער זיי זאָלן אויך אַזוי טאָן —

וואָס דער זכות וועט אויך זיין אויף זייער רעכענונג[4], אַז זיי האָבן גע־בראַכט נאָך אידישע קינדער צו פירן זיך ווי אידישע קינדער דאַרפן זיך פירן — לויט ווי דער אויבערשטער וויל.

ג. ס׳איז דאָך באַוואוסט דער וואָרט פון דעם בעש״ט[5] און פון דעם אַלטן רבי׳ן[6], אַז פון יעדער זאַך זאָל מען זיך אַפלערנען אַ וועג און אַן אַנווייזונג ווי אַזוי צו דינען דעם אויבערשטן, און ספעציעל — פון דער סדרה אין תורה וועלכע מ׳לערנט און מ׳לייענט אין דער וואָך.

וואָס די סדרה פון היינטיקער וואָך איז: שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך[7].

די אַנווייזונג אין דעם:

יעדער איד, יעדער קינד, אפי׳ קליינע קינדער, איז אַן „עולם מלא״[8] (אַ גאַנצע וועלט), וואָס אין דער וועלט איז אַ סאָך שטעט, אַ סאָך אָפטיי־לונגען, אין וועלכע ער טוט און לעבט, וואָס דאָס איז: זיין טראַכטן און זיין רעדן און זיין טאָן,

און אין דעם אַלעם דאַרף זיין „שעריך״ — טויערן און טירן, וואָס דער ענין פון אַ טיר איז אַז דורך איר גייט מען אַריין, מ׳נעמט אַריין זאָכן צו זיך, און מ׳קען אויך פאַרשליסן די טיר, אַז מ׳זאָל ניט קענען אַריינגיין.

ד.ה. יעדער קינד, און יעדער ערוואַקסענער, האָט אויף זיך די מצוה — צוזאַמען מיט דער נתינת כח[8*] אַז ער זאָל דאָס קענען דורכפירן — אַז סיי אין זיין טראַכטן און סיי אין זיין רעדן און סיי אין זיין טאָן, איז — ווען

---

4) בל׳ המשנה (אבות פ״ה מ״ח) זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. ולהעיר מהפי׳ ע״פ חסידות במרז״ל שנים אוחזין בטלית (ראה סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 75. קונט׳ לימוד החסידות ע׳ 20).

5) היום יום ע׳ נב. וראה ג׳כ כש״ט הוספות אות קכז־קכט, ובהנסמן שם.

6) סה״מ תש״ב ע׳ 29 ואילך.

7) שופטים טז, יח.

8) ראה סנהדרין לז, א (במשנה).

8*) כי הקב״ה אינו מבקש אלא לפי כוחן (במדב״ר פי״ב, ג).

ס׳קומט צו אַ גוטע זאַך, צו טאָן אַ מצוה, אַדער לערנען תורה, אַדער דאַוונען, אַדער טאָן אַ טובה דעם צווייטן — האָלט ער דעמולט די „טיר״ אָפן און בריייט אָפן, און ער „נעמט דאָס אַריין צו זיך״, און פירט זיך אַזוי:

און ווען ס׳קומט צו קיין ניט גוטע זאַך, נאָכגעבן דעם יצה״ר, ח״ו — פאַרשליסט ער גלייך די טיר, און לאָזט אים ניט אַריין,

וואָרום ער ווייס אַז ער איז דעם אויבערשטנ׳ס אַ קינד, און ער דאַרף זיך אויפפירן לויט ווי דער אויבערשטער וויל פון אים.

וואָס כדי צו פירן זיך אַזוי ווי דער אויבערשטער וויל — קומט דאָס דורך די אויגן — וואָס מ׳זעט און מ׳לערנט דאָס וואָס ס׳שטייט אין אונזערע ספרים, און דורך דעם ווייס מען ווי אַזוי צו פירן זיך:

און ס׳קומט דורך די אויערן — וואָס מ׳הערט וואָס דער מלמד (דער טיטשער) אַדער דער מדריך ומדריכה הייסט און לערנט ווי אַזוי מ׳זאָל זיך פירן;

און ס׳קומט דורך דעם וואָס זיין לעבן איז אַ כשר׳ער לעבן —

וואָס דאָס קומט דורך אַטעמען מיטן נאָז — אַטעמט ער אַריין אין זיך ריינע און הייליקע לופט, די לופט פון תורה און מצות און אידישקייט:

און ס׳קומט דורך זיין מויל — אַז ער עסט נאָר כשר׳ע מאכלים, און טרינקט נאָר כשר׳ע משקין.

און אויף דערויף האָט ער „שעריך״ — טירן צו די אַלע זאַכן:

בשעת ס׳איז דאָ ניט קיין כשר׳ע זאַך, פאַרשליסט ער זיין מויל, און ער עסט ניט אַדער טרינקט ניט די זאַך;

בשעת ס׳איז דאָ ניט קיין ריינע אויר (לופט), אַטעמט ער ניט די לופט, נאָר ער זוכט ריינע לופט — אין אַ חדר, אַ ישיבה, אַ תלמוד תורה, און אַ ביהכנ״ס;

ער האָלט אָפן די אויגן נאָר ווען ס׳איז גוטע ספרים און גוטע זאַכן צו לייענען, און ער האָלט אָפן די אויערן צו הערן נאָר גוטע זאַכן — און ער פאַרשליסט זיי אויב דאָס איז ניט קיין פאַסענדע זאַכן[9].

ד. און דורך דעם האָט מען דעם זכות, אַז בשעת יעדער קינד און יעדער ערוואַקסענער וועט האָבן דעם „שופט ושוטר״ (וואָס דאָס איז ער אַליין) אין די אַלע דערמאָנטע זאַכן —

---

9) ראה ש״ך עה״ת ר״פ שופטים. אוה״ת שופטים ע׳ תתכב. וש״נ להגהות לד״ה יהודא אתה (אוה״ת בראשית כ״ה תתקצט, ב) דשם מבאר דראי׳ שמיעה ריח ודיבור הם כנגד ד׳ אותיות דשם הוי׳, תו״מ (מע״ח שער אחי״פ פ״א, ר״ח שה״ק רפ״ח).

וועט דאָס ברענגען אַז אינגיכן זאָל קומען משיח צדקנו, וואָס ער[10] וועט אויפשטעלן די „שופטים ושוטרים" פון די סנהדרין אין ירושלים עיה"ק און אין ארץ הקודש.

און מ'וועט מקיים זיין די מצוה פון „שופטים ושוטרים תתן לך גו'" ווי זי איז געמיינט בפשטות, ובקרוב ממש —

אין דעם זכות פון דער אויפפירונג פון די קינדער, אינגעלעך און מיידעלעך, און זייערע עלטערן, און דער אויפפירונג פון דעם גאַנצן אידישן פאָלק,

אין די אַלע דערמאָנטע זאָכן, און אין דער פולסטער מאָס.

* * *

ה. אַזוי ווי „המעשה הוא העיקר"[11] — וויל דאָך יעדער קינד (און אַזוי אויך — ערוואַקסענע) עפעס טאָן בפועל,

איז א גוטע זאַך אַז צוזאַמען מיט די גוטע החלטות (באשלוסן) וואָס מ'וועט איצטער מאַכן (אַדער וואָס מ'האָט שוין געמאַכט) אויף צו מוסיף זיין אין אידישקייט, אין לערנען תורה און מקיים זיין מצוות — זאָל מען אויך אַנהויבן פון א מעשה בפועל (א קאָנקרעטע זאַך),

סיי בנוגע צו זיך אַליין, און אויך אויף צו איינווירקן אויף נאָך א קינד (א חבר אַדער א חבר'טע), און אויף מערערע קינדער,

ווי דערמאָנט פריער (באמירת הי"ב פסוקים ומאמרז"ל) אַז „ואהבת לרעך כמוך — זה כלל גדול בתורה"[12].

און דאָס איז: אַז יעדערער פון די קינדער (סיי אינגעלעך און סיי מיידעלעך) זאָל האָבן אַן אייגענעם סידור, און אויף דעם (בלעטל וואָס איז נאָך איידער עס הויבט זיך אָן דער) סידור זאָל ער אַנשרייבן „לה' הארץ ומלואה"[13], אַז צום אויבערשטן געהערט די גאַנצע וועלט מיט אַלץ וואָס ס'געפינט זיך אין וועלט, און יעדער טאָג ווען ער וועט דאָונען, וועט ער א קוק טאָן אויף דעם און וועט זיך דערמאָנען אַז די גאַנצע וועלט געהערט צום אויבערשטן.

---

10) ראה רדב"ז לרמב"ם הל' סנהד' פי"ד הי"ב (ראה פיה"מ להרמב"ם סנהד' (פ"א מ"ג). ולאידך — השקו"ט בזה בשו"ת הרלב"ח וכו' (ראה תו"ש חט"ו מילואים בסופם. וש"נ). ובכל אופן כ"ע לא פליגי בנוגע לסנהדרין בירושלים — ובל' הרמב"ם שם דסנהדרין נעתקים למקדש — כיון דבנין המקדש הוא לאחרי ביאת משיח).

11) אבות פ"א מי"ז.

12) קדושים יט, יח. תו"כ ופרש"י עה"פ.

13) לשון הכתוב — תהלים כד, א. וראה שבת קיט, א. צוואת ר"י החסיד אות מז (סמ"ך). ומש"כ בדמשק אליעזר (לשם) שלא ליכתוב פסוק שלם (עפמש"כ בתוד"ה יתר קידושין ל, א) — הרי משנה וכותב „לה'". ופוק חזי מאי עמא דבר, דכו"כ נהגו לכתוב כן בספריהם. — ולהעיר מהנוהג בכו"כ אסיפות דיר"ש לכתוב „ברוך הבא בשם ה'".

און אונטער די ווערטער „לה' הארץ ומלואה", זאל ער אַנשרייבן זיין אידישן נאָמען, וואָס דאָס וועט באַווייזן אַז ער גיט זיך איבער צום אויבערשטן.

און דאָס וועט אים אויך דערמאָנען זיין אידישן נאָמען[14].

און ווי געזאָגט פריער, אַז דאָס זאל זיין סיי ביי אינגעלעך און סיי ביי מיידעלעך[15].

און אויך אייניווירקן אויף זייערע חברים אַדער חבר'טעס אַז זיי זאלן אויך טאָן אַזוי — אַז יעדערער פון זיי זאל האָבן א פערזענליכן סידור, צוזאַמען מיט דעם אויפשריפט.

דערצו זאל יעדער קינד האָבן אַן אייגענע צדקה פושקע, און יעדן וואָכן־טאָג זאָל ער אַריינלייגן אַהין (בלי נדר) א פרוטה (א מטבע) אויף צדקה.

וואָס דורך דערויף וועט ער האָבן די אַלע דריי זאַכן: תורה, תפלה, וגמ"ח — דעם סידור, וואָס דאָס איז דער ענין פון תפלה; און וויבאַלד אַז אין סידור זיינען פאַראַן פאַרשידענע פסוקים פון תורה, האָט ער אויך דעם ענין פון תורה; און די צדקה פושקע איז דער ענין פון גמ"ח —

וואָס אויף די דריי זאַכן האָלט זיך זיין וועלט[16], און אויך די גאַנצע וועלט[17].

ו. און צוזאַמען דערמיט זאָל מען אויך באַשליסן אַז מ'זאָל זיך שטאַרקן אין מחשבה דיבור ומעשה —

אַז גלייך ווען ס'הויבט זיך אָן דער טאָג, איז ביים ערשטן געדאַנק ווען ער וועט זיך אויפכאָפן[18], וועט ער זיך דערמאָנען אויפן אויבערשטן, אַז „לה' הארץ ומלואה", וואָס דאָס איז בנוגע צו מחשבה;

און דאָס וועט אים גלייך[19] ברענגען צום דיבור — אַז זיין ערשטער דיבור וועט זיין „מודה אני לפניך", אַז ער דאַנקט דעם אויבערשטן פאַר אַלץ וואָס ער גיט אים, אַנהויבנדיק פון „שהחזרת בי נשמתי";

און גלייך נאָך דערויף וועט זיין דער ענין המעשה — אַז ביי אים הויבט זיך אָן א ריינער טאָג, דורך דעם וואָס ער וואַשט זיך נעגל־וואַסער, וואָס דורך דעם איז דער גאַנצער טאָג א ריינער,

און דערנאָך זאָגט ער „ברכות השחר", און ער פירט זיך א גאַנצן טאָג ווי א אידישער קינד דאַרף זיך אויפפירן.

---

14) כידוע מרז"ל במעלת שלא שינו את שמם (שהש"ר פ"ד, יב. ובכ"מ).
15) דהרי נתפשט ונתקבל בכ"מ דגם בנות מתפללות.
16) כדלעיל (ס"ג) שכל א' עולם מלא הוא.
17) אבות פ"א מ"ב.
18) ראה טור ורמ"א שו"ע או"ח רס"א. סידור אדה"ז בתחלתו (השכמת הבוקר).
19) ראה סידור שם.

ז. דערצו קומט צו אַ ספּעציעלע זאַך, מצד דעם ענין פון „ואהבת לרעך כמוך״:

אינגעלעך זאָלן זיך אָפּגעבן צו פּועל זיין (אַמוויניקסטנס) אויף נאָך אַ אינגעלע וואָס דערווייטלע טראָגט ער נאָך ניט קיין טלית־קטן — ער זאָל אָנהויבן טראָגן אַ טלית־קטן, און אויב מ׳דאַרף זאָל ער אים געבן אַ טלית־קטן במתנה.

וואָס אויף אַ טלית־קטן (ציצית) שטייט דאָך[20] „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳״, אַז דורך דערויף וועט ער זיך דערמאָנען אויף אַלע מצוות.

און די מיידעלעך זאָלן זיך אָפּגעבן צו פּועל זיין (אַמוויניקסטנס) אויף נאָך אַ מיידעלע וואָס דערווייטלע בענטשט זי נאָך ניט קיין ליכט — אַז זי זאָל אָנהויבן בענטשן ליכט יעדן ערב שבת און ערב יו״ט.

ח. וואָס דורך דערויף וועט צוקומען ליכטיקייט ביי דער מיידעלע אין שטוב, און ס׳וועט אויך צוקומען ליכטיקייט ביי יעדן אידן און ביי אַלע אידן, וואָרום „כל ישראל חברים״[21] — אַלע אידן זיינען „חברים״, ווי איין משפּחה.

און דאָס וועט מאַכן ליכטיקער די גאָנצע וועלט, ביז אַז ס׳וועט זיין דער „קץ שם לחושך״[22], אַז ס׳וועט זיך ענדיקן די פינסטערניש פון גלות, און ס׳וועט קומען די ליכטיקייט פון דער גאולה,

וואָס דאָס וועט זיין דורך משיח צדקנו, וואָס דעמולט וועט זיין „ויהי בשלם סוכו״[23], וואָס דאָס גייט אויף ירושלים וואָס זי ווערט אָנגערופן „שלם״[24] (גאָנצקייט[25]) — וועט דער אויבערשטער*[25] אויפבויען דאָרט דעם ביהמ״ק.

און דאָס וועט זיין בקרוב ממש (גאָר אינגיכן) — דורך דערויף וואָס יעדערער פון אייך, און יעדערער פון אונז, און אַלע אידן בכל מקום שהם, וועלן מוסיף זיין אין אידישקייט,

און דער אויבערשטער העלפט יעדערן אין דעם, ווי מ׳זאָגט גאָנץ חודש אלול דעם מזמור[26] „לדוד ה׳ אורי וישעי״ — אַז דער אויבערשטער מאַכט

---

20) שלח טו, לט ובפרש״י.

21) ראה ספר שופטים כ, יא. ירוש׳ חגיגה פ״ג ה״ו. פיהמ״ש שם.

22) איוב כח, ג. ב״ר ר״פ מקץ. אוה״ת שם.

23) תהלים עו, ג.

24) מדרש תהלים עה״פ. ראה תוד״ה הר תענית טז, א.

25) ראה זח״ג צ, ב: ויהי בשלם סוכו כו׳ לא שריא כו׳ אלא באתר שלים.

25*) דביהמ״ק דלעתיד יתגלה ויבא משמים — ראה רש״י ותוס׳ סוכה מא, סע״א. ר״ה ל, סע״ב. תוס׳ שבועות טו, רע״ב. והוא ע״פ תנחומא ס״פ פקודי. זח״א כח, א. זח״ב נט, סע״א. קח, סע״א. זח״ג רכא, א. ילקוט תהלים תתמח בסופו.

וגם למ״ד — דעי״ מש״ח (ראה רמב״ם הל׳ מלכים ספי״א), הרי ג״ז ע״י הקב״ה וכמש״נ: מקדש אד׳ כוננו ידיך.

26) תהלים כז. וראה אוה״ת (יהל אור) להצ״צ עה״פ.

ליכטיק דעם לעבן און די וועג פון א אידן, און ער העלפט אים ער זאל אויספירן זיין (דעם אויבערשטנ׳ס) שליחות.

ט. און דאס וועט ברענגען אז נאך זייענדיק אין די לעצטע טעג פון גלות, וועט מען האבן א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה — יעדערער פון אייך, און אייערע עלטערן, און פון אונז און — דער גאנצער אידישער פאלק.

וואס דאס איז אויך כולל אז ס׳זאל זיין שלום אין דער גאנצער וועלט, ובפרט אין ארץ הקדושה (אין אונזער הייליקער לאנד),

וואס דארטן געפינען זיך אידן וואס דארפן האבן א ספעציעלע ברכה — וועט יעדערער פון אונז, און אלע צוזאמען, מוסיף זיין (דורך זיינע מעשים טובים) אין דער ברכה וואס זיי דארפן האבן, אנהויבנדיק פון דער כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, אין אלגעמיין,

וואס דאס איז אויך כולל אז ס׳זאל זיין א שנת אורה, א ליכטיקער יאר, און א שנת ברכה, א געבענטשטער יאר, און א שנת גאולה, אז מ׳וועט אויסגעלייזט ווערן פון דעם גלות, און א שנת תורה, אז מ׳וועט זיך עוסק זיין אין תומ״צ, און א שנת שלום, אן אמת׳ער שלום אומעטום, ובקרוב ממש.

און מ׳וועט דאס באקומען „מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״ — אז דער אויבערשטער וועט אלץ געבן, און וועט דאס געבן מיט זיין האנט, וואס זי איז „המלאה״ — א פולע, „הפתוחה״ — אן אפענע, „הקדושה״ — א הייליקע, „והרחבה״ — און א בריייטע,

און ווי ס׳שטייט אין דעם בעש״ט׳ס סידור — „והגדושה״ (מיט א גימ״ל) — אז זי איז אויך אן איבערפילטע —

אין אלע זאכן אין וועלכע מ׳נויטיקט זיך, ובשמחה ובטוב לבב, אמן כן יהי רצון.

* * *

י. אזוי ווי דער אויבערשטער וויל דאך אז מ׳זאל אים דינען בשמחה ובטוב לבב[27], מיט פרייליכקייט, און מיט א גוטע אויסגערוטע פרייליכע הארץ —

איז פאסענד און גוט אז מ׳זאל פארענדיקן דעם צוזאמענקומען זיך מיט א ניגון וואס איז פארבונדן מיט א גוטער בשורה —

דער ניגון (אויפן פסוק[28]) „הושיעה את עמך״.

---

27) ראה רמב״ם סוף הל׳ לולב. תניא פכ״ו. וראה רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ט.
28) תהלים כח, ט.

זאל מען איצטער זאגן נאכאמאל א פסוק פון תורה, און מ׳זאל געבן יעדערן פון די קינדער א מטבע לצדקה — וואס דורך דעם וועט זיין איבערגע׳חזר׳ט דער ענין פון „תורה״, און דער ענין פון „צדקה״,

וואס דאס וועט ברענגען דעם ענין פון „ציון במשפט תפדה ושבי׳ בצדקה״[29] —

די גאולה ע״י משיח צדקנו, וואס דאס קומט דורך „במשפט״ — דורך דערויף וואס אידישע קינדער און זייערע עלטערן און ערוואקסענע לערנען א סאך תורה[30], און „בצדקה״ — דורך דערויף וואס זיי גיבן א סך צדקה.

און, ווי געזאגט פריער, מ׳זאל זינגען דעם ניגון: „הושיעה את עמך״ — וואס דער אינהאלט פון דעם איז, אז דער אויבערשטער וועט העלפן און העלפט, און היט זיין גאנצן פאלק, און יעדערן פון זיי, וואו זיי געפינען זיך,

„וברך את נחלתך״ — אז דער אויבערשטער בענטשט זיין „נחלה״ — די ארץ הקודש (אונזער הייליקע לאנד), ארץ ישראל,

„ורעם ונשאם עד העולם״ — אז דער אויבערשטער פירט אן מיט זיי, און הויבט זיי אלץ העכער און שטארקער, אויף אלעמאל און אויף אייביק —

בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

[ניגנו את הניגון „הושיעה את עמך״.

אמרו עוה״פ את הפסוק „תורה צוה גו׳״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן להמדריכים שי׳ מטבעות של עשר סנט לחלק להילדים שי׳, ב׳ מטבעות לכ״א, א׳ לתת לצדקה היום. והב׳ בשביל עצמם].

---

29) ישעי׳ א, כז.

30) ראה לקו״ת ר״פ דברים.

שיחה לתלמידי מחנה קיץ „גן ישראל" שיחיו
– בבית הכנסת, אחרי תפלת מנחה –
יום א' פ' שופטים, בדר"ח אלול, ה'תשל"ח.

א. [אמרו את הי"ב פסוקים ומאמרז"ל [1]].

ב. מ'האָט געדאַרפט פריער [2] וועגן דער וויכטיקייט פון חינוך — וואָס די נקודה און דער אינהאַלט דערפון איז, ווי דער בעש"ט זאָגט [3] אז יעדע זאַך וואָס אַ איד (אַדער אַ מענטש בכלל [4]) הערט אַדער זעט, דאַרף ער זיך דערפון אָפלערנען, און לויט דעם ערציען זיך ווי אַזוי צו דינען דעם אויבערשטן [5].

כאָטש אפילו אז די זאַך גייט ניט אַריין אין זיין סדר הלימודים (אין די שעות וואָס ער גיט אָפּ צום לערנען) — זאָגט אַבער דער בעש"ט, אז וויבאַלד ער האָט דאָס געזען אַדער געהערט, איז דאָס כדי ער זאָל זיך דערפון אָפלערנען, און לויט דעם — ערציען זיך.

דאָס איז אויך דער הויפט־אינהאַלט פון אייער זיין אין קעמפּ:

די וועלט [6] מיינט אַז מ'גייט אין קעמפּ דערפאַר וואָס ס'האָט זיך געענדיקט די צייט פון יאָר וואָס מ'דאַרף לערנען, און דער קעמפּ איז כדי צו מפסיק זיין און אויפהערן לערנען ח"ו, נאָר צו שטאַרקן דעם גוף [7] —

איז די מטרה (דער ציל) פון „גן ישראל" (און אַזוי אויך פון אַלע אמת־אידישע קעמפּ'ס) — באַווייזן אַז אויך די צייט וואָס מ'געפינט זיך אין קעמפּ איז אַ צייט פון חינוך, פון ערציען זיך.

און וויבאַלד אז „ואהבת לרעך כמוך" [8] איז אַ „כלל גדול בתורה" [9] — רעדט ער מיט אַ צווייטן קינד וועגן דעם, און אין צוגאַב דערצו וואָס ער רעדט דאַרף ער אויך באַווייזן אַ ביישפיל פאַרן צווייטן קינד, און דורך דעם אַלעם ערציען אים,

---

1) נדפסו בחוברת „י"ב פסוקים ומרז"ל" (ברוקלין, ה'תשל"ו).
2) מנהלי המחנה שי'.
3) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות אות קכז־קכט. וש"נ.
4) שהרי גם ב"נ נצטוו בלשבת יצרה (ישע' מה, יח. וראה תוד"ה לא תוהו גיטין מא, ב בתירוץ הב'. לקו"ש ח"ה ע' 159 הע' 63) ועל הדינין וכו' (סנה' נו, ס"א ואילך. וראה רמב"ן וישלח לד, יג). ואמחז"ל (אבות ספ"ו) דכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו.
5) ד„אני נבראתי לשמש את קוני" (קידושין בסופה).
6) ד„עולם" מלשון העלם והסתר — לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.
7) להעיר מבינה לעתים דרוש לד. מדרש שמואל לאבות בהקדמה.
8) קדושים יט, יח.
9) תו"כ ופרש"י עה"פ.

אויך אין דער צייט וואָס ער געפינט זיך אין קעמפ, זאָל ביי אים צו־קומען אין לימוד התורה און אין קיום המצוות, און אין אַלע זאַכן פון אידישקייט.

וואָס דאָס איז דער הויפט־ציל און דער אויפטו פון יעדן אידישן קעמפ, און ספעציעל די מחנות וואָס ווערן אָנגערופן „גן ישראל" [10] — אַז אין דער צייט פון דעם קעמפ זאָל יעדער קעמפער ווערן וויי אַ „פרי" פון אַ „גן" [11], וויי אַ פרוכט וואָס וואָקסט אין דעם גאַרטן פון דעם אויבערשטן — אַז יעדער טאָג וואָקסט ער [12] און ווערט אַלץ בעסער און שענער אין זאַכן וואָס זיינען פאַרבונדן מיטן אויבערשטן, וואָס דאָס זיינען די זאַכן פון תורה און מצוות און אידישקייט.

און דאָס איז איינע פון די הויפט־אויפגאַבעס פון „גן ישראל" און ענליכע מחנות — אַז יעדער קינד וואָס איז דאָרטן געווען, זאָל מיטנעמען די זאַכן וואָס ער האָט דאָרטן געלערנט און וואָס ער האָט ערציגן זיך און אַנדערע, אַז דאָס זאָל ווירקן אויפן גאַנצן יאָר, אין זיין טאָג־טעגליכן לעבן — לויט דער תורה פון דעם בעש"ט (וואָס מ'האָט דערמאָנט פריער) אַז יעדער זאַך וואָס אַ איד זעט אַדער הערט, איז אַן אַנווייזונג פון דעם אויבערשטן צו אים, וויי אַזוי ער דאַרף לעבן, וויי אַזוי ער דאַרף דינען דעם אויבערשטן.

ג. דאָס אויבנגעזאָגטע איז אַן אַלגעמיינע אַפּלערנונג פון דעם אַלגעמיינעם אינהאַלט פון „גן ישראל" יעדן יאָר —

וויבאַלד אַבער אַז דער בעש"ט שטרייכט אונטער אַז מ'דאַרף זיך אַפּלערנען ניט נאָר פון דעם אַלגעמיינעם אינהאַלט פון אַ זאַך, נאָר אויך פון יעדער זאַך, פון די איינצלהייטן פון דער זאַך, וואָרום אויך די איינצלהייטן פון דער זאַך זיינען פאַרבונדן מיט דער השגחה פרטית (די אָכטונג געבנקייט) וואָס דער אויבערשטער גיט אויף יעדער פרט [13] פון (אַ מענטשלעכן לעבן, ובפרט פון) אַ אידישן לעבן [14] —

איז דערפון פאַרשטאַנדיק, אַז אין יעדער פרט איז דאָ אַן אַפּלערנונג וואָס מ'דאַרף מיטנעמען אויף אַ גאַנצן יאָר, וויי אַזוי צו דינען דעם אויבערשטן אין דעם טאָג־טעגליכן לעבן.

איין פרט: היינטיקער טאָג, דער סיום [15] און דער סך־הכל פון דעם גאַנצן זיין אין קעמפ — איז אַ טאָג פון „ראש חודש". און לויט דעם וואָס מ'האָט געריידט פריער, איז פאַרשטאַנדיק, אַז נוסף צום אַלגעמיינעם אינהאַלט פון

10) כפשוטו (עושה פירות המתאימים לישראל) וכמשמעו — גינוני (ע"י הפירות עושים דירה וקבע לישראל) — וראה רד"ה באתי לגני ה'שי"ת.

11) כמ"ש (פרשתנו כ, יט) כי האדם עץ השדה. וראה תענית ז, א. — נתבאר באריכות בלקו"ש ח"ד ע' 1114 ואילך.

12) ד"מעלין בקודש" — ברכות כח, א. וש"נ.

13) ראה כש"ט הוספות אות קיט ואילך. וש"נ.

14) ראה שם אות קכ: די השגחה פרטית וואָס על עם קרובו ית' דאָס קען מען גאָרניט אויסמאָלן. וראה לקו"ש חי"ח ע' 165 ס"ח ואילך. ע' 200 ואילך. וש"נ.

15) והכל הולך אחר החיתום — ברכות יב, א.

„גן ישראל", קומט צו נאָך אַן אַנווייזונג דערפון וואָס דער סיום און דער סך־הכל פון דעם זיין אין קעמפֿ; איז אין א טאָג פון „ראש חודש".

ד. דער ענין פון „ראש חודש" אין איינפאַכן זין, איז פאַרבונדן דערמיט וואָס די „לבנה" הויבט אָן שיינען פון דאָס־ניי, נאָך דערויף וואָס א רגע פאַר ר"ח (ערב ר"ח) האָט מען איר אינגאַנצן ניט געזען.

די אָפּלערנונג וואָס א קעמפֿער פון „גן ישראל" דאַרף דערפון אָפּלערנען (און דערנאָך איבערגעבן צו זיינע חברים, און צו אַלע אידישע קינדער צו וועלכע ער קען צוקומען) — איז:

א קינד דאַרף געדיינקען יעדער טאָג וועגן דעם ענין פון „ראש חודש": בשעת ס'הויבט זיך אָן א נייער טאָג, דאַרף ער אָנהויבן שיינען פון דאָס־ניי, און שיינען מיט אָזאַ ליכטיקייט וואָס איז ביז איצטער, נעכטן און אייער־נעכטן א.ז.וו. ביי אים ניט געווען — ווי דאָס איז ביי דער לבנה[16], אַז בר"ח הויבט זי אָן שיינען מיט א נייַע ליכטיקייט.

און די אמת'ע ליכטיקייט (וואָס פון איר קומען אַרויס אַלע ליכטיקייטן) איז, ווי תורה זאָגט (וואָס תורה ווערט אָנגערופן „תורת אמת", זי זאָגט דעם אמת פון יעדער זאָך) אַז „אין אור אלא תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור" [17] — די אמת'ע ליכטיקייט איז „תורה (אור)", וואָס זי לערנט [18] ווי אָזוי צו מקיים זיין די מצוות — „נר מצוה".

די אָפּלערנונג וואָס מ'האָט פון דעם פרט פון „ראש חודש":

יעדן טאָג ווען א אידיש קינד כאַפט זיך אויף פון שלאָף, און ער דער־מאָנט זיך אַז ס'הויבט זיך אָן א נייער טאָג [19],

— וואָס דער אָפּטייטש פון „יום" (טאָג) איז ווי עס שטייט אין חומש [20] „ויקרא אלקים לאור יום", „אור" (ליכטיקייט) ווערט אָנגערופן „יום" —

דערמאָנט ער זיך אַז ער האָט א שליחות פון דעם אויבערשטן ער זאָל אָנהויבן שיינען פון דאָס־ניי מיט דער ליכטיקייט פון „נר מצוה ותורה אור", לערנען תורה און מקיים זיין מצוות מיט א נייער לעבעדיקייט, א נייער פריילעכקייט, און א נייער ערנסטקייט.

און פונקט ווי דאָס איז ביי דער „לבנה" אַז זי שיינט אויף דער גאַנצער וועלט, ווי עס שטייט אין חומש [21] „להאיר על הארץ" — אָזוי דאַרף ער זיך אויך משתדל זיין אַז די ליכטיקייט וואָס וועט ביי אים צוקומען אין „נר מצוה ותורה אור", זאָל באַלייכטן די גאַנצע הויז, די גאַס אין וועלכע ער לעבט, און באַלייכטן די כתה און דעם בית־ספר אין וועלכן ער לערנט,

---

16) דישראל מונין ודומין ללבנה — ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג.
17) תענית ז, ב. משלי ו, כג.
18) דלימוד מביא לידי מעשה — קידושין מ, ב.
19) שנעשה כברי' חדשה — שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק רס"ד.
20) בראשית א, ד.
21) שם, יז.

וואָס דורך דעם וועט ווערן ליכטיקער ביים גאַנצן אידישן פאָלק (וואָרום ער איז אַ טייל פון אים), און דורך דעם — אויך אין דער גאַנצער וועלט.

ה. אין דעם (ראש חודש) קומט נאָך צו אַז דאָס איז ר"ח אלול:

דער אַלטער רבי זאָגט[22] אַז בחודש אלול גענפינט זיך דער מלך (דער אויבערשטער) בשדה (אין פעלד), צוזאַמען מיט יעדער אידן (קליין און גרויס).

און דערנאָך איז ער ממשיך אז דאס איז וואס עס שטייט אין פסוק[23] „א־ל ה' ויאר לנו", אַז געפינענדיק זיך אין פעלד, איז „ויאר לנו", ער מאַכט אונז ליכטיק און ליכטיקטער.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז בחודש אלול האָט מען אַ באַזונדער סיוע (הילף) פון דעם אויבערשטן, וואָס ער גייט אַרויס און גענפינט זיך צוזאַמען מיט יעדער אידן (קליינע און ערוואַקסענע) אין פעלד, און מאַכט זיי ליכטיק — כדי אַז זיי זאָלן קענען מקיים זיין בפועל דעם אַנהויבן לייכטן פון דאָס־ניי, און נאָכמער ווי עס טוט זיך אויף יעדן ר"ח, און אין אַן אופן אַז פון טאָג צו טאָג ווערט די ליכטיקייט פון „נר מצוה ותורה אור" אַלץ מערער און מערער.

ו. און דאָס ברענגט אַראָפּ דעם אויבערשטנ'ס ברכה, אַז ס'ווערט ליכטיק ביי די קינדער וואָס לייכטן, און דורך זיי — אויך ביי זייערע עלטערן, ביי זייערע לערער'ס און מדריכים, און ביים גאַנצן אידישן פאָלק,

ביז אַז ס'ווערט ליכטיק אין דער גאַנצער וועלט, און אין אַלע הינזיכטן — ס'ווערט שלום[24] אין וועלט, סיי דאָרטן וואו אידן גענפינען זיך, און סיי וואו אַנדערע פעלקער גענפינען זיך, ועאכו"כ אַז ס'ווערט שלום אין ארצנו הקדושה (אין אונזער הייליקער לאַנד),

און מ'גרייט זיך אַלע צוזאַמען צום אויפנעמען דעם צוזאָג[25] „והי' לך ה' לאור עולם", אַז דער אויבערשטער ווערט די ליכטיקייט פון דער גאַנצער וועלט, בקרוב ממש, גאָר אינגיכן, בביאת משיח צדקנו,

אַז אַט קומט משיח צדקנו, און נעמט צוזאַמען אַלע אידישע קינדער, „בנערינו גו' בבנינו ובבנותנו"[26], און נעמט צוזאַמען אַלע אידן, אויך די ער־וואַקסענע,

וואָס זיי אַלע האָבן ליכטיק געמאַכט די וועלט אין די טעג פון גלות,

און ער פירט זיי בעגלא דידן (גאָר אינגיכן) אין ארצנו הקדושה, גאַנצערהייט און פריילעכערהייט, אין דער גאולה האמיתית והשלימה — די

---

22) לקו"ת ראה לב, ריש ע"ב.
23) תהלים קיח, כז. וראה לקו"ת מטות פא, ב.
24) ראה ספרי (ורש"י ע"ת) לבחוקותי כו, ו. עוקצין בסופה.
25) ישע' ס, יט.
26) בא י, ט.

אמת'ע און פולקאמנע[27] גאולה.

ז. עס איז דאָ נאָך א פרט וואָס איז פאַרבונדן מיט היינטיקן טאָג — ר"ח אלול און סיום (די ענדע) פון דעם קעמפ — אַז דאָס איז דער ערשטער טאָג פון פ' שופטים.

ס'איז באַוואוסט דער וואַרט פון דעם אַלטן רבי'ן[28], אַז ס'איז דאָ אַן אַפּלערנונג פון דעם חלק הסדרה וואָס איז פאַרבונדן ספעציעל מיט דעם טאָג, בנוגע צו די פאַסירונגען פון דעם טאָג:

בנוגע צו „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך"[29], האָט מען גערעדט פאַריקן יאָר[30] אַז אין דערויף איז דאָ אַן אַנווייזונג צו יעדער אידן, אויך קליינע קינדער (כאָטש אַז בפשטות גייט דאָס אויף אויפשטעלן די סנהדרין):

יעדער[31] איד דאַרף אויפשטעלן ביי זיך „שופטים ושוטרים": א „שופט" — דער שכל זאָל זיין דער „שופט" וואָס זאָל משפט'ן וואָס ער דאַרף טאָן און וואָס ער טאָר ניט טאָן, און אויך א „שוטר" — ער זאָל האָבן ביי זיך די שטאַרקייט אויף צו דורכפירן דעם „משפט", דעם באַשלוס און די החלטה פון דעם „שופט", אין זיין טאָג־טעגליכן לעבן,

און דאָס דאַרף זיין „בכל שעריך": אין אַלע זיינע ענינים, סיי אין צו־זאַמענהאַנג מיט זיינע מעשים, סיי אין צוזאַמענהאַנג מיט זיין רעדן, און סיי אין צוזאַמענהאַנג מיט זיין טראַכטן [וואָרום דער אויבערשטער זעט אויך וואָס מ'טראַכט, מ'קען זיך פון אים ניט אויסבאַהאַלטן] — אין דעם אַלעם דאַרף ער אַוועקשטעלן „שופטים ושוטרים":

בשעת אים ווילט זיך עסן עפּעס (אַדער אַן אַנדער סאָרט הנאה), דאַרף ער באַטראַכטן מיטן שכל (דער „שופט") צי ע"פ תורה מעג מען (און מ'דאַרף) דאָס עסן, און וואָס דאַרף מען רעדן און טראַכטן פאַר דעם — וועלכע ברכה (מיט איר אינהאַלט — מחשבה) מ'דאַרף אויף דעם מאַכן; אַדער אַז דער „שופט" (דער שכל, וואָס איז פאַרבונדן מיט שכל התורה) פסק'נט אַז מ'דאַרף פאַרשליסן די „שערים", פאַרשליסן דעם מויל און ניט אַריינלאָזן אַז דער מאכל זאָל אַריינקומען אין זיין מויל (אַדער אַן אַנדער סאָרט הנאה), וויבאַלד אַז דער אויבערשטער זאָגט אַז דאָס איז א מאכל (אַדער א זאָך) וואָס איז אסור פאַר א אידן, פאַר א אידישן קינד.

און דאָס איז די אַנווייזונג פון „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך":

מ'פאַרלאָזט זיך אויף דער קלוגשאַפט פון יעדן אידישן קינד, אַז ער וועט משפט'ן און וועט באַשליסן מיט זיין שכל וואָס ער דאַרף טאָן און וואָס ער טאָר ניט טאָן, און אַזוי אויך בנוגע צום רעדן און טראַכטן; און ער וועט

---

27) שהיא גאולה שאין אחריה גלות (ראה תוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב).
28) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.
29) ריש פרשתנו.
30) בהשיחה לילדי מחנות קיץ יומיים — ב' אלול ה'תשל"ז ס"ג־ד (נדפס לעיל ע' 277).
31) בהבא לקמן ראה ש"ך עה"ת ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' תתכב.

אויך האָבן דעם „שוטר", די שטאַרקייט אויף צו דורכפירן דעם „משפט" אין זיין טאָג־טעגליכן לעבן.

ח. און דורכדעם[32] וועט מען אויך זוכה זיין מקיים זיין די מצוה פון „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" ווי זי איז געמיינט בפשטות, אז עס וועט אויפגעשטעלט ווערן די סנהדרי' גדולה, אין דעם ביהמ"ק[33] וואָס וועט געבויט ווערן בקרוב ממש, אין דער גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו —

דורך דערויף וואָס יעדערער פון אייך און פון אונז, און פון דעם גאַנצן אידישן פאָלק, אומעטום וואו ער געפינט זיך, וועט אויפשטעלן די „שופטים ושוטרים" אין זיין אייגענעם לעבן, אין דעם לעבן פון זיין הויז, פון זיין שטאָט, און פון דעם גאַנצן אידישן פאָלק,

און דורך דערויף — „שופטים ושוטרים" אין דער גאַנצער וועלט, אז די גאַנצע וועלט זאָל זיך פירן ע"פ צדק ויושר[34], אין אָ גוטן און אָ ריכטיקן אופן,

און ער וועט אויך אַוועקשטעלן די „שוטרים", זען אז מ'זאָל מקיים זיין די אַלע החלטות טובות (גוטע באַשלוסען) — אז אפי' ווען דער יצר ויל אַראָפּפירן אָ אידיש קינד (אָדער אָ מענטשן אין וועלט) פון דעם ריכטיקן וועג, וועט ער זיך איינהאַלטן דורך דעם אייגענעם „שוטר" (וויבאַלד אז דער „שופט", דער אמת'ער שכל, האָט אים אַנגעוויזן וואָס מ'דאַרף טאָן און וואָס מ'דאַרף ניט טאָן).

און דאָס וועט צוגרייטן די גאַנצע וועלט, ועאכו"כ דעם אידישן פאָלק און די אידישע קינדער וואָס לערנען תורה און זיינען מקיים מצוות — אז גאָר אינגיכן וועט מען זען די סנהדרי' גדולה אין ביהמ"ק השלישי.

ט. און אויך זוכה זיין אין דעם „משפט" פון „אלקי המשפט"[35], וואָס הויבט זיך אָן אין חודש אלול[36] און פאַרענדיקט זיך אין דעם טאָג פון ראש השנה[37] — אז דער אויבערשטער איז מצליח יעדער אידן און אַלע אידן, און דורך זיי אויך די גאַנצע וועלט, אז ס'זאָל זיין אָ כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות,

אז יעדערער וועט פאַרשריבן ווערן און ג'חתמ'ט ווערן אז זיין גאַנצער יאָר זאָל זיין אָ גוטער און אָ זיסער יאָר, סיי אין זאָכן פון גשמיות (פון דעם גוף), און סיי אין זאָכן פון רוחניות (פון דער נשמה), און זיכער אין זאָכן

---

32) כי מדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה (סוטה ח, ב. ט, ב — במשנה. וש"נ).

33) ראה רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב. — וראה לעיל ע' 193 הערה 49.

34) ראה רמב"ם הל' מלכים ספי"ח.

35) ל' הכתוב — מלאכי ב, יז.

36) ראה מטה אפרים סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל); נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת כו' מן ר"ח אלול כו' רומז לו כו' שיזכה בימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים.

37) דהרי צדיקים („ועמך כולם צדיקים" (ישעי' שם, כא)) גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם (ר"ה טז, ב). וראה של"ה ס"ז ומג"א (הובאו בבאה"ט) שו"ע או"ח סר"ס תקפא.

פון אידישקייט,

אז ס׳זאל זיין א אידישער יאר, א גליקלעכער יאר און א הצלחה׳דיקער יאר.

און פון יעדערן פון אייך, און פון אלעמען צוזאמען — זאלן די פאטער׳ס און די מוטער׳ס און אלע קרובים און דער גאנצער אידישער פאלק, האבן אמת׳ן אידישן נחת, לאורך ימים ושנים טובות.

י. מ׳האט געדעדט פריער (ס״ב) אז פון יעדער זאך דארף א איד אפלערנען ווי אזוי צו דינען דעם אויבערשטן — און תורה ווייזט דאך אן און איז מחנך אז מ׳זאל דינען דעם אויבערשטן בשמחה [38] —

איז דערפאר צוגעפאסט אז מ׳זאל פארענדיקן דעם צוזאמענקלייבן זיך אין בית־הכנסת און בית־המדרש (אין אן ארט וואו מ׳דאוונט צום אויבערשטן, און מ׳לערנט דעם אויבערשטנ׳ס תורה) מיט א ניגון של שמחה (מיט א פריילעכן ניגון).

און דער ניגון זאל זיין פארבונדן מיט א פסוק וואס אונטערשטרייכט און גיט כח צו מקיים זיין דאס וואס די „שופטים ושוטרים״ פון תורה און אידישקייט ווייזן אן, אין אן אופן אז מ׳זאל ניט נתפעל ווערן פאר די נסיונות און די שוועריקייטן פון דעם יצר און פון די וואס ווילן שטערן צו אידישקייט.

וואס דערפאר איז צוגעפאסט אז מ׳זאל זינגען איצט דעם ניגון אויפן פסוק [39] „עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א־ל״.

[ניגנו את הניגון „עוצו עצה ותופר״].

יא. אזוי ווי מ׳דארף האבן דעם אויבערשטנ׳ס ברכה אויף יעדער זאך, און ספעציעל איצטער וואס דער גאנצער אידישער פאלק און די אידישע לאנד דארפן האבן א ברכה מיוחדת (א ספעציעלע ברכה) אז אלע זאכן זאלן זיין בהצלחה; שלימות הארץ — אז גאנץ ארץ הקודש (די הייליקע לאנד) זאל זיין אינגאנצן (בגשמיות וברוחניות) גאנץ, צוזאמען מיט שלימות העם — אז דער גאנצער אידישער פאלק זאל זיין אינגאנצן גאנץ, וואס דאס אלעס איז פארבונדן מיט שלימות התורה — אז מ׳האלט די תורה גאנצער־הייט, דורך מקיים זיין אלע אירע מצוות בשלימות [40] —

איז בשעת קינדער [41] בענטשן קינדער און דעם גאנצן אידישן פאלק, די אידישע לאנד, און די אידישע תורה (און אלע דריי — צוזאמען), און זיי בענטשן מיט א שמחה — ברענגט דאס א ברכה מיוחדת, גאר א גרויסע און

---

38) כמ״ש (תהלים ק, ב) עבדו את ה׳ בשמחה. וראה רמב״ם סוף הל׳ לולב: השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה כו׳ עבודה גדולה היא.

39) ישעי׳ ח, י׳.

40) להעיר דבכל מצוה יש מעשה דבור ומחשבה (לקו״ת ר״פ פנחס. ובכ״מ).

41) ראה שבת (קיט, ב) במעלות הבל תשב״ר. ד״ה וקבל היהודים תרפ״ז (סה״מ תשי״א ע׳ 180 ואילך) בענין מפי עוללים ויונקים גו׳ להשבית אויב ומתנקם.

שטאַרקע ברכה פון דעם אויבערשטן, אַ ברכה וואָס בריינגט און האַלט אויף אַז ס׳זאָל זיין שלימות הארץ, שלימות העם, און שלימות התורה, אַז די אַלע זאַכן זאָלן זיין גאַנץ, ניט אָנגעריבן,

און אין אַן אופן פון שלום, און אין אַן אופן פון „ואולך אתכם קוממיות״ [42], אַז דער גאַנצער אידישער פאָלק האַלט זיך שטאַלק [43] מיטן אויבערשטן, מיט תורה און אידישקייט, און מיט דער אידישער לאַנד — ביז אַז עס ווערט איין זאַך.

וואָס די אַלע דריי ענינים, שלימות הארץ, שלימות העם, און שלימות התורה — זיינען געגעבן געוואָרן ביי מ״ת, און נאָך פאַר דערויף — צו אברהם [44] אבינו [45], דער ערשטער איד, און ס׳איז געגעבן געוואָרן אין אַן אופן פון „כל [46] ארץ כנען לאחוזת עולם״, „עד העולם״, אויף אייביק,

ומתוך שמחה ושלום, אין אַ פריילעכן אופן, אין אַ שלום׳דיקן אופן, און אין אַ גאַנצן אופן.

וואָס דאָס איז די ברכה וואָס שטייט אויך אין פסוק [47] „הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם״ —

אַנהויבנדיק פון דעם ר״ח אלול, און דערנאָך אין די טעג שלאח״ז, און „עד העולם״, אויף אייביק,

כולל וועט משיח וועט קומען, וואָס דעמולט וועט מען זען (אין דער שלימות׳דיקער מאָס) ווי אַזוי מ׳איז אַרויסגעגאַנגען פון גלות גאַנצערהייט, און מ׳האָט מיט זיך מיטגענומען די גאַנצקייט פון אידישקייט, און מ׳האָט געטראָפן די אידישע לאַנד גאַנצערהייט, מיט שלום ובטחון

— כן תהי׳ לנו, בקרוב ממש.

[ניגנו את הניגון „הושיעה את עמך״].

יב. כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן ובקש — שהמדריכים שיחיו יתנו לכאו״א מהילדים שיחיו: השיחה לילדי מחנות קיץ יומיים שיחיו דיום ג׳, ב׳ אלול ה׳תשל״ז (תרגום באנגלית), וכן שתי מטבעות של עשר סענט: א׳ לתת לצדקה, והב׳ — לעשות בה כטוב בעיניהם.

אח״כ צוה לומר (עוה״פ) את הפסוק [48] „תורה צוה גו״״.

אח״כ בקש לומר ובקול רם [49] „כתיבה וחתימה טובה״.

---

42) בחוקותי כו, יג.

43) כפרש״י עה״פ: בקומה זקופה.

44) גם התורה בשלימותה (קדושין בסופה ושו״נ. וראה פרש״י עה״ת תולדות כו, ה).

45) כמ״ש (לך לך טו, יח) לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו׳ — כבר נתתי (ירושלמי חלה פ״ב ה״א. וראה פרש״י עה״פ). וראה בארוכה שיחת כ״ף מנ״א תשל״ח סל״ב ואילך. מוצאי ש״פ ראה תשל״ח סכ״ה ואילך.

46) לך לך יז, ח. ולהעיר מלקו״ת עקב טז, ג. סידור שער ברהמ״ז קיב, א ואילך.

47) תהלים כח, ט.

48) ברכה לג, ד.

49) להעיר מקונטרס ומעין מאמר יא.

בהמשך לברכת השנה שבודאי קבל בעתו ובזמנו, אביעה בזה ביחוד תודתי הלבבית עבור מסירת המפתח על ידי ב"כ מהאורחים מ... שנמסר לי בשמו ובשם המועצה בעת ההתועדות דערב ראש השנה. גם מלאתי ידי השליח למסור לכ' אישית הכרת תודתי וגם איזה דברים שנאמרו באותו מעמד בקשר עם מסירת המפתח, על פי הפתגם הידוע של הבעל שם טוב, שכל ענין ומאורע בחיי האדם יש בו הוראה ולימוד בעבודת האדם לקונו.

וכאן בקיצור:

מפתח ענינו בשנים, לפתוח ולנעול, זאת אומרת, שיש דלת ושער שלפעמים צריכים להיות פתוחים ולפעמים סגורים. ובחיי האדם הם שני העמודים, הקו דסור מרע, שצריך לנעול דלת בפני השפעה בלתי רצוי', וקו דעשה טוב, שצריך לפתוח להשפעות טובות. וענין זה חל על כל אחד ואחת, הפרט והכלל. שכל אחד ואחד, אפילו אם מעמדו ומצבו נעלה ביותר, הרי מבקש אל תביאני לידי נסיון, להיות נזהר מהשפעה בלתי רצוי', ולאידך הרי הטוב הוא בלי גבולי, כי קשור עם עצם הטוב השי"ת שהוא אין סופי, וצריך להשתדל תמיד להוסיף בטוב, וכפסק חכמינו ז"ל מעלין בקדש.

כיון שאחריות כל אחד היא לפי האפשריות והכוחות שניתנו לו, יהי רצון שכ' בתור ראש המועצה וכל חברי המועצה ינצלו כוחותיהם ואפשריותם במילואה, בשני הקוים האמורים, להשתדל שהעיר תהי' סוגרת ומסוגרת בפני השפעות בלתי רצויות ופתוחה לקלוט עניני טוב במדה הכי גדולה. וכיון שהעיר היא בארץ אשר ארץ הקדש יקרא לה, ובלשון תורתנו תורת חיים ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, הרי משנה חשיבות להאמור לעיל, וגם מובטח להם העזר מלמעלה לברכה והצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

(ממכתב בין כסה לעשור, תשכ"ג)

...ומה שמדייק במכ' האחרון — ברמב"ם הל' ע"ז פ"ו ה"ט: מפני שהי' זה דרך עובדי כוכבים נוטעין אילנות כו', דבאשרה אין ענין ע"ז ממש — לא נלפענ"ד, כי בהלכה זו אין הנידון ע"ד אשרה, כ"א באילן סתם (אלא שלא רצה לדלג ולקצר הכתוב, בשביל תיבה אחת, ולכן העתיק גם תיבת אשרה. ועוד — שהרי נטיעתה אסורה בכ"מ). אבל עיין במשנה (ע"ז מח, א) מחלוקת ר"ש ות"ק. וראה ג"כ מו"נ ח"ג פכ"ט ופל"ז.

ב) ומה שר"ל דאשרה היא בדוגמת מצבה, שרק אח"כ שנא ה"א, משא"כ בימי האבות — צ"ע מנ"ל הא. וחידוש גדול הוא גם במצבה, סניגור יהפך לקטיגור מפני השוטים (יעויין ע"ז נד, ב). ואין למדין מן החידוש. ובפרט שלא מצינו בשום מקום שנטעו האבות וכו' אילנות לשם ה'. ועפ"ז — דאשרה תמיד שנואה היתה — יובן ויומתק מה שנתלבטו רז"ל (סוטה י, א) להוציא קרא דויטע אשל גו' ויקרא שם גו' — מפשוטו. וצע"ק בזח"א מט, א.

ג) מה שיש לדייק ברמב"ם שם הוא מש"כ: אע"פ שעשאו לנוי כו': (א) מהיכא תיתא לחלק (באור שמח מציין להמכילתא: אעשה לפניו מקדש נאה. ואולי כוונתו לתרץ קושיא זו. ודוחק). (ב) אם יש סברא לחלק — מנ"ל דאין נפ"מ ואע"פ שעשאו לנוי לוקה.

וי"ל דהחילוק הוא, דבאם עשאו לנוי — הוא בטל להמתנאה על ידו, וכמו נוי סוכה (סוכה י, א). ובכ"ז הדין דלוקה, דכל עיקר דרך העכו"ם בזה הי' באופן שהאילן טפל ובטל להמזבח שלהם כדי שיתקבצו שם העם.

ובהנ"ל מובן עוד דיוק ברמב"ם שם:

ד) התיבות „כדי כו' העם" לכאורה מיותרות הן. דלמאי נפ"מ. ועפהנ"ל מובן, דמזה למדין דאף לנוי וליופי אסור. ואכמ"ל.

ה) הענין דמצבה היתה אהובה ולאחר מ"ת שנואה ע"פ דא"ח — מבואר באור התורה להצ"צ ר"פ ויצא (קצח, א).

(ממכתב חודש הגאולה תשי"ג)

...כותב אשר משרת הוא בצבא, ומקפיד על שמירת התורה והמצוה וכו'.

ובודאי עינו טובה גם בשל אחרים ומשפיע גם על חבריו בכיוון זה.

ועל הנמצא בצבא בפרט עליו לעשות ככל התלוי בו בחיזוק כל עניני הצבא, ואנשי הצבא בכלל זה כמובן, שהעושה אחרת הרי בוגד הוא, וככל הדברים האלה ממש ועוד במדה גדולה יותר בהנוגע לשמירת התורה והמצות בתוככי מסגרת הצבא, כיון שתורתנו תורת חיים ובמצותי' נאמר וחי בהם, שהוספה בכל זה מוסיפה תוספת חיים כח ועוז בצבא וכל גרעון ח"ו בתורה ומצותי' מביא לחלישות ורפיון ידים ופוגע בבטחון הפלוגה בה נמצא, ועל ידי זה בכללות הצבא. אלא שמפני החשך הכפול ומכופל של הגלות ישנם טועים בזה, כיון שאין התוצאות נראות תומ"י על אתר. והרי דברים ק"ו, שכיון שבכל עת ובכל מקום מצווה כל אחד ואחת מבני ישראל על התורה והמצוה, על אחת כמה וכמה אנשי הצבא שנצטוו במיוחד והי' מחניך קדוש.

יחד עם זה מובן גם כן שאף שנמצאים בצבא בתנאים מיוחדים, כמו שכותב, שאין מסייעים — ואולי עוד יותר מהעדר סיוע — בשמירת התורה והמצוה, הנה כיון שנותן התורה ומצוה המצוה ציוה על קדושה מיוחדת במחנה הצבא, בודאי נותן האפשריות לכל או"א למלא את זה שהרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו.

(ממכתב כ"ד מנ"א, ה'תשי"ז)

במענה על מכתבו מכ״ב אייר, נהנתי לקרות בו אשר משתדל הוא להשפיע על סביבתו בצבא בנוגע לענינים דיראת שמים, ובטח יתחזק ויוסיף אומץ בזה לימים יבואו, ומרובה מדה טובה ממדת פורעניות, שאם ארז״ל שבעקבתא דמשיחא הנה אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו, הרי עאכו״כ שצריך להוסיף ביותר וביותר בהמשכת הברכה בכל יום ויום, לא לבד לבטל את הקללה ר״ל, אלא שעוד להוסיף אור וחיות ולקרב את קץ גלותינו, כאו״א כפי יכולתו.

ומה שכותב שמרגיש הוא בעצמו שאין הדברים יוצאים מן הלב כו׳ וכו׳, הנה א) ידוע פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר שאסור לדבר לשון הרע על אחד מבני ישראל ובמילא גם „לא״ על עצמו הוא. ב) גם אם נכונה טענתו הנה אין הסביבה והמושפעים שלו מחוייבים לסבול ולהיות חסרים ע״ז. ודיו ההיזק שגורם לעצמו ע״י הנ״ל, מבלי שיוסיף ע״ז עוד הפסד של אחרים. ובמילא ח״ו מלהפסיק בתעמולה ודברים של התעוררות שאומר ואדרבה — להוסיף ביאור בזה, כנ״ל, אלא שביחד עם זה צריך הוא לייגע את עצמו באופנים המתאימים לנפה״א שלו, והנה״ב והגוף הגשמי אשר ידע אינש בנפשי׳ מצבו ומעמדו עכ״פ במקצת, ובמילא יוכל למצוא אמצעים פעילים להביאו למטרה הדרושה, ונשעין על פסק רז״ל יגעתי ומצאתי תאמין, הנה בטח יצליח בזה. ובפרט שזכות הרבים, שמעוררם לתורה ומצות, מסייעתו. ותהי׳ זאת נחמתו במצבו, נשען על הסברת הרמב״ם המובאה בכמה מקומות בדא״ח, אשר בעצם הנה כל איש הישראלי חפץ הוא למלאות רצון השי״ת אלא שיצרו הרע נלחם עמו ולפעמים אונס אותו שלא להתנהג כדבעי, ועיין ג״כ בתניא פרק מ״א (נ״ח ע״א) וז״ל: אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה׳ להיות לאחדים בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה׳, ע״כ בהנוגע לענייננו. ואחכה לבשו״ט, אשר ממשיך עבודתו לקרב לבן של ישראל לאביהם שבשמים, ומרגיש לאט לאט ג״כ הטבה במצבו הוא.

בהתאם לכל הנ״ל הנה מובנת ג״כ המענה לשאלתו אם להמשיך משרתו ברבנות, אשר בטח ימשיך בזה, וישתדל ביתר תוקף בפעולות טובות. ובהשתדלות המתאימה בודאי יצליח.

(ממכתב ג׳ סיון תשי״ב)

במענה על מכתבו מכ״ה סיון, בו כותב ראשי פרקים מדברי ימי חייו ומצבו עתה אשר נמצא בצבא וכו׳.

ובודאי למותר לעוררו, אשר כמו בצבא בשר ודם בעיקר תלוי במשמעת דקבלת עול, ואם אפילו בזמן הראשון אינם מבינים כ״כ ההכרח בזה הרי במשך זמן קצר כל מי ששכל בריא לו יווכח לדעת ההכרח בזה אפילו כלפי

מפקד בו״ד בערכו, מכש״כ וק״ו ועאכו״כ שכן הוא בהנוגע לכל אחד מישראל שהם צבאות השם יתברך בהנוגע לפקודות של המצביא הראשי הוא ממה״מ הקב״ה, וכמו שבמשל הרי אין מדרך המצביא הראשי לבוא לכל אחד ואחד מהחילים ולמסור לו הפקודה בלי כל ממוצע אלא מוסרם הוא ע״י פקידים הקרובים במעמדם ומצבם להחיל, וכיון שהוא נתמנה מהמצביא הראשי הרי שלוחו של אדם כמותו, עד״ז הוא גם בנמשל אשר מקבלי התורה והתנאים והאמוראים מורי הוראה בישראל ע״פ חוקי תורתנו תורת ד׳ על ידם נמסרים הוראות ממה״מ הקב״ה, וכמו שבמשל המשמעת והקבלת עול היא לא לדכא להשפיל ולהזיק את החיל אלא אדרבה ככל שיהי׳ יותר חזק בהמשמעת וקב״ע תוקדם עלייתו מדרגא לדרגא וטוב יהי׳ לו בכל ענייניו, עד״ז אלא שכ״פ ככה כן הוא בהנוגע לקבלת עול מלכות שמים המביא לקב״ע תורה וקב״ע מצות בחיי היום יומים והאריכות בזה אך למותר, וכיון שזכה לידיעת אור תורת החסידות עכ״פ במקצת ויודע הדרכותי׳ ומנהגי׳ עליו להתנהג בזה גם בצבא ומוטלת עליו האחריות והזכות להכיר את חבריו בקבוצה ובפלוגה את כל זה ולשמש סמל ודוגמא איך נצר ממשפחה שממנה בא ואיך זה זכה להיות איזה זמן בכותלי ישיבת תומכי תמימים מתנהג ופועל, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ואם ירצה באמת תצליח שליחותו זו בידו.

בודאי יש לו קביעות עתים בתורה בכל יום הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות והעיקר בהלכות הצריכות בחיי היום יומים.

(ממכתב ר׳ תמוז תשט״ו)

יבקש בהמזכ׳ העתק הנוסח לאנשי צבא באה״ק ת״ו. הנקודות: פתגם הבעש״ט שכל ענין שרואים כו׳ — הוראה במילוי תפקיד האדם, עאכו״כ ענין תמידי (הנמשך כו״כ זמן).

נקודת הצבא ויסוד קיומו — קב״ע. אפילו בפקודה שכלית — אסור לחכות במילואה עד שיתבונן ויבינה בשכלו (ועי״ז יכול לסכן כל הצבא והמלחמה) — כ״א העיקר ה„נעשה״, כך הוא גם בנוגע לחייל שהוא חכם גדול בתכסיסי מלחמה — מוכרח נעשה קודם לנשמע.

כ״ז הוא אפילו אם המפקד הוא בעל מום ר״ל ומלא חסרונות וכו׳ ובלבד שיש לו „סמיכה״ (שהועמד כמפקד) ע״י הגענעראל ראשי.

וכנ״ל בקיום כ״ז תלוי גורל כל המדינה. ואם במפקד בו״ד (בשר ודם) כך עאכו״כ בממה״מ הקב״ה.

(ממכתב תשכ״ט — בערך)

...זה לא כבר נזדמן בשיחה כאן להדגיש, אשר למרות שאמרו רז"ל בהנוגע ליוצא בצבא, שכנגד יצה"ר דברה תורה, שלכאורה תוכן הענין שכשיוצא בצבא יש להקל באיזה פרטים, הנה האמת הוא להיפך, ז.א. שהנמצא בצבא עליו להוסיף בעניני זהירות וקדושה, וכמ"ש והי' מחנך קדוש. ועוררתי בהנוגע למקור הקדושה הוא תוה"ק, כוונתי לקב"ע בלימודה. ואם בהנוגע לכל החילים הדברים האמורים, עאכו"כ לחברי הרבנות שהם צריכים להיות טופח ע"מ להטפיח. ותקותי שאף שמסיים במכתבו שכשישתחרר ממשמרתו יוכל שוב ללמוד יותר, ההדגשה היא בהמלה „יותר", כיון שזמנו יהי' יותר ברשותו, אבל גם עתה יש לו קביעות עתים בכל יום בלימוד התורה, ובטח כיון שנודע לו ע"ד תורת החסידות, גם שיעור בתורת החסידות ומשפיע גם על חבריו בכגון דא...

(ממכתב ה' תשרי, תשי"ח)

מכתבו מיום ג' בכסלו, שנתאחר קצת דרך הילוכו, נתקבל. ומוסג"פ מאמר* שלמדו כאן ברבים בשבת מברכים חודש כסלו, היינו התחלת המאורעות של השבועות האחרונים, אשר בו ימצא מענה וגם השקפתי על כמה מהנקודות שנגע בהן במכתבו.

ורצוני להוסיף, אשר הגישה שבזמן מאורעות מיוחדים אין השעה מתאימה להשתדלות באותם הענינים אשר אודותם דובר במכתבינו הקודמים, מכתביו אלי והמענה שלי, מובן שאין היא נכונה לדעתי, ואדרבה. כי אם בימים כסדרם, כשהעולם כמנהגו נוהג, ענין התורה והמצוה חיוני הוא להפרט וכן להכלל דעמנו בני ישראל, על אחת כמה וכמה בשעת הפרעות בסדר החיים ופשיטא כשההפרעות הן עקריות ומשפיעות על עצם בעית הקיום.

ואופייניות הן הוראות תורתנו**, אשר בצבא בעת מלחמה: א) אין על אנשי הצבא להתענות אפילו לא בתור תפלה לנצחון המלחמה — כיון שזהו מחליש כח הגוף שעל ידו מתנהלת המלחמה, (אבל במקום זה: בעת מלחמה מקבלים ע"ע תענית להתענות לאחרי הנצחון והשלום). ב) צריך להוסיף קדושה במחנה הצבא, וגם שלא בעת מלחמה, נוסף על הנוהג בחיים הרגילים. במלים אחרות, אשר מצב של חירות דורש הוספה וזהירות יתרה בשמירת תורת חיים, שניתנה לנו על ידי ה' איש מלחמה ה' שמו, ובזה תלוי הנצחון

---

*) הכונה להמאמר ד"ה מים רבים ה'תשי"ז שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ההתועדות דש"ק מברכים כסלו, ועל פי הוראתו נדפס תיכף ע"י „אוצר החסידים" ובאופן שיתקבל לאה"ק תי"ו בהקדם (בעת מבצע סיני). המו"ל.

**) ראה שו"ע או"ח סו"ס תקע"א. רמב"ם הל' מלכים ספי"ו וספי"ז. ירושלמי שבת פ"ב ה"ו. ובס' החינוך מצוה תקסי"ו: נפשות של ישראל דבקות בשכינה לעולם וכש"כ במחנה כו'.

של המלחמה אפילו במלחמה כזו אשר גם ע"פ תורה נזקקים לחיל ולכח ולרכב.

פשיטא אשר צדק בכתבו שבימים כאלו אין משמיעים הזכרת עוונות, ח"ו, אבל אין כן הענין בהנוגע למה שכותב אודות תוכחת מוסר, שאדרבה בעת מלחמה ובמחנה צבא בכלל — ההכרח בזה גדול יותר.

והחילוק פשוט: הזכרת עוונות — ה"ז ענין שבעבר, תוכחת מוסר והוראת דרך חיים — ענינה ההוה והעתיד.

ובנוגע לצבא — הרי הנקודה היסודית של הנהגת מלחמה והנהגת צבא בכלל, היא נקודת הקבלת עול ומשמעת מוחלטת של הקטן כלפי הגדול ושל הנמצא למטה לגבי הנמצא למעלה ממנו, משמעת שאינה נובעת מדיון קודם עד שמבין הפקודה והענין בשכלו הוא, אלא דוקא משמעת שיסודה הקדמת נעשה לנשמע. ובודאי לדכוותי' אין צורך בביאור נוסף ע"ד הנמשל.

ומיוסד על ההבטחה אשר מים רבים ונהרות גו' לא יוכלו לכבות את האהבה של הקב"ה לישראל וכן לא את האהבה הפנימית והעצמית של כל אחד ואחת מבני ישראל להקב"ה, יהי רצון שתתגלה אהבה זו בפועל, ובהנוגע לפועל, אשר אז בודאי נצא בתוך כלל ישראל מן הדוחק והמיצר להמרחב האמתי. ובודאי אשר כל אחד שההשגחה העליונה חוננה אותו בכח השפעה, זכותו בזה וגם אחריותו וגם הכחות שניתנו לו על זה, גדולים ביותר.

בברכה לימי חנוכה מאירים את חשכת הליל והגלות, עדי נזכה לקיום היעוד להודות ולהלל לשמו הגדול במקדש השלישי בגאולתנו האמתית על ידי משיח צדקנו ובהוקרה

(ממכתב א' טבת, תשי"ז)

בנועם קבלתי הד"ש שלהם בכתב, נוסף להדו"ח שקבלתי מאנשי חב"ד שי' על דבר ביקורם אצלם.

ויהי רצון שבתור חיילים המייצגים צבאות ה', עם ה' אלקי הצבאות, ילכו מחיל אל חיל בזה על ידי חיי יום־יום על פי תורת ה' ומצותי', אשר זה מוסיף בהליכה מחיל אל חיל גם בתור אנשי צבא במובן הפשוט. וכמו שנאמר: ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך, והי' מחנך קדוש; ואם בכל מקום וזמן הדברים אמורים, מכל שכן בארץ אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

וכיון שבכל עניני טוב וקדושה תמיד יש מקום להוספה, מאחר שאין־סופיים הם להיותם קשורים בהקדוש ברוך הוא שהוא אין־סוף, יהי רצון שיהי' כן אצלם לדוגמא חי' ולמופת לכל חיילי בני ישראל בכל מקום שהם.

(ממכתב ד' תמוז, ה'תשל"ה)

בנוסף נתקבל מכתבו בשם כל חיילי הבסיס והיחידה, שיחיו, בו כותב ע"ד ביקור שלוחי חב"ד בקשר עם מבצעי תפילין ומזוזה וכו', ומההתרשמות וההתעוררות והעידוד שקבלו מזה.

ויהי רצון מה' אלקי צבאות שזכות קיום מצוותיו וזכות הגנתם על ארצנו הקדושה ועם קדוש היושב בה תעמוד להם שעצם היותם על המשמר יפיל אימה ופחד ויראה על כל אויב ואורב — יראה המבטלת אפילו מחשבה של תגו"ה.

והרי סגולה מיוחדה למצות מזוזה ששכרה, כלשון הכתוב, ה' ישמור צאתך ובאך מעתה ועד עולם, וכן מצות תפילין, עלי' נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

ולקראת חג האורים הבע"ל, שמצותו הדלקת נרות חנוכה „על פתח ביתו מבחוץ", ובאופן דמוסיף והולך, והוראתם — הוספה בנר מצוה ותורה אור בחיי היום־יום, בבית ובחוץ, יהי רצון שיהי' כן אצלם במעשה בפועל, שהמעשה הוא העיקר, ויאיר ה' מזלם ג"כ באופן דמוסיף והולך, בכל עניניהם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

(ממכתב י"ד כסלו, ה'תשל"ז)

הנני מאשר קבלת מכתבו, ושמחתי לכתבו על דבר הטבת בריאותו. ויהי רצון שתהי' רפואתו קרובה וגם שלמה, היינו כפשוטו, שיחזור לאיתנו ויהי' בריא ושלם לגמרי.

ומובן אשר לא יוגרע על ידי זה מהציון לשבח שניתן לו בעד הגנתו בחרף נפש על עם הקודש בארץ הקודש, הגנה בגופו ממש, כוונתי להענין, בסגנון חכמינו ז"ל, „מיעוט חלבי ודמי" שנגרם על ידי הפצע וכו'. שזהו מסירת נפש בפועל, ולא רק ברצון ובכוח. וזכות זו אשר הקריב מדמו להגנה, כנ"ל, על עם הקודש בארץ הקודש, קיימת גם לאחרי החלמתו ורפואתו, ותעמוד לו כל ימי חייו בזה ובבא.

ואם בציון לשבח הניתן על ידי בשר ודם, אפילו כשמונח בקופסה, אין זה גורע מזכותו של מקבל הציון שהצטיין וזכה לאות זה, על אחת כמה

וכמה בציון בבשרו ודמו של האדם, שבכגון זה נאמר „בדמיך חיי, בדמיך חיי", שזכות זו קיימת ועומדת לעד גם לאחרי הרפואה בשלמותה מבלי רושם בבשר הגשמי.

ויהי רצון שמתוך בריאות הנכונה, בריאות הגוף ובריאות הנפש גם יחד, יזכור ויספר נפלאות ה' ונסיו, ובמצב של שלום על פי המיועד „ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד גו' והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם".

(ממכתב זאת חנוכה, ה'תשל"ד)

קבלתי הפ"ש ממנו, וכבקשתו אזכירו בתפלה לרפואה קרובה ורפואה שלימה.

נהניתי לשמוע אשר אינו נופל ברוחו ח"ו ואדרבה מתחזק בבטחונו בה' אלקי הצבאות, המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, והוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב, אף שנסתרו דרכיו מבינת אדם ילוד אשה. ויהי רצון שיבשר טוב, בטוב הנראה והנגלה גם לעיני בשר.

ארשה לעצמי, ומוצא אני גם זכות לעצמי, לכתוב אליו הבא לקמן, אחרי שהגין בגופו, כפשוטו, על העם הקדוש היושב בארץ הקודש.

דהנה אחרי שיחלים ויתרפא, בעזרת השם הרופא כל בשר ומפליא לעשות, ויכנס למסלול החיים, אפשר אשר ירגיש קושי להסתגל לתגובת האנשים אשר בסביבתו, אשר הרואים אותו והשינוי בגופו אולי מקצתם יסתכלו בו באופן מיוחד וכו'.

אבל כל איש ישר הולך ומכיר את האמת ומודה על הטובה, בודאי שתגובתו המיידית היא אשר לפניו איש אשר הגין עליו (על המסתכל) ועל בני ביתו במסירת נפש ממש, ועד אשר נחתם בגופו אות וסימן תמידי למסירת נפש זו, אות המעיד ומעורר על הקשר שבין אדם לחברו ועד להעמיד עצמו בסכנה בשביל טובת חברו וסביבתו, ולא רק בחרף נפש כי אם גם בחפץ לב. והעושה זה בפועל, הרי זה גופא הוכחה על מעלה יתרה אשר בו הניכרת גם בציון בגופו.

ויהי רצון, אשר בזכות המסירת נפש אשר הראה הוא וכמה וכמה מחבריו שליט"א, יזכה ויזכו ונזכה כולנו יחד לקיום היעוד ובקרוב: „ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד גו' והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם".

בברכה לרפואה קרובה
ולבשורות טובות בכל האמור

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

...הנה כבר פסקו חז"ל (אבות פ"ג מ"ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה הן. והנכתב ונרשם בצבאות הוי' בפועל (ולא רק בכח שזהו אצל כל בנ"י) בדרך ממילא הוא יוצא ביד רמה.

וכבר נתבאר ענין צבא הוי' בהמשך מאמרי ההסתלקות.

(ממכתב י"ב אד"ש תשי"א)

ת צ א

כנראה הכוונה* למה שרש"י מדייק: בחשקו תלה הכתוב, ולא כתב סתם: בו תלה הכתוב, או: וחשקת. מכל מקום (בסוגיית ב"מ לא, א ושם, משמע, מדרשות תשיבם תשלח תעביטנו, דילפינן מכל מקום לא רק מפני שבאה התיבה במקור וגם בציווי, אלא מיתורא דקרא. וגם כאן תיבת וחשקת מיותרת). — ולכאורה אינו מובן מ"ש בפנים, דסוף סוף מה מוספת ההקדמה דבחשקו תלה הכתוב, כיון ד"בה ולא בחברתה" נלמד, גם בלא ההקדמה, מתיבת "בה". — וי"ל דהנה ביפ"ת יש ג' דברים החשיקה לקיחה בעילה (לדעת רש"י, או בעילה לקיחה לדעת התוס' הרמב"ם ועוד). וכיון דתיבת "בה" סמוכה ל"וחשקת" הרי אנו יודעין דיש איסור אם חושק בחברתה, אבל מנא לן שלא יקח שתים (כל' רש"י) או שלא יבעול שתים (כמ"ש הרמב"ם) גם אם לא חשק בשתים, וכגון שלקח הראשונה בתוך שאר השבי' בלא חשק, או שבעל אף שלא תקפו יצרו כי לא ידע שיש איסור בדבר או שלא ידע כלל שהיא שבוי'. — וע"פ מ"ש בפנים מתורץ, דכיוון דמתיבת וחשקת אנו לומדים דחשקו דוקא, שאין שייך אלא ליחיד, תלה הכתוב, ממילא מיותר בה בה ולא בחברתה לפעולה הבאה אחרי החשיקה שהיא הלקיחה (לדעת רש"י), או הבעילה (לדעת הרמב"ם). — נמצא אנו למדים מוחשקת שתים: מיתור התיבה בכלל — אשר בו תלה הכתוב אע"פ שאינה יפה. מדיוקא דקרא לכתוב וחשקת (ולא ואהבת וכיו"ב) — שענין יפ"ת הוא בחשק כ"כ שאין שייך אלא ליחיד. — וע"פ הנ"ל י"ל שמזה למדו רז"ל (יעויין במנחת חנוך מצוה תקלב שכ"ה דעת הרמב"ם) שדוקא אם יצרו תוקפו מותר ביפ"ת (כ"מ גם ברמב"ן עה"ת ר"פ כי תצא. ומ"ש בכ"מ ובמנ"ח שהוא ממ"ש יפ"ת לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר צ"ע דמנ"ל דדרשינן כאן טעמא דקרא. ועיין ב"מ קטו, א ורש"י ר"פ כי תצא). כן עפ"ז יומתק מה שלא מצינו שיביאו כפרה על ההרהור כ"א ביפ"ת (שבת סד, א. ועיין בריי"ף על הע"י שם), והטעם הוא כי רק ביפ"ת נאסר בקרא ההרהור (בחברתה) מצ"ע (ובכ"ז אמרו מידי עבירה יצאנו, ע"פ סגנון שאלת משה).

(מרשימת שנת תש"ח)

---

*) במאמר ד"ה אני לדודי תש"ח פ"א, וז"ל: ובזה יובן מה שפרש"י בקדושין דכ"ב ע"א ד"ה וחשקת, בחשקו תלה הכתוב, דזהו הקדמה להדרשה הבאה בתיבת בה, בה ולא בה ובחברתה. והיינו דלכאורה הרי הדיוק בה ולא בה ובחברתה אפשר לדייק בתיבת בה, ובתיבת וחשקת דרשו רז"ל מה שדרשו, א"כ מה בא להשמיענו דבחשקו תלה הכתוב, אלא שבא לפרש שהתשוקה וחשק שייך רק ביחיד. המו"ל.

...כותב שהגיע לעונת השידוכין ועדיין לא נמצא הצעה מתאימה בשבילו ומצטער מזה.

הנה ידוע מרז"ל שקשה לזווגם כקריעת ים סוף הרי ידוע שבקרי"ס בא לפועל ע"י חוזק הבטחון והאמונה בהשי"ת שבמילא מובן שבדרך כזה צ"ל ג"כ בענין הזיווגים, ומכל אשר יתחזק בבטחונו (ומובן אשר ביחד עם זה הרי צריך ג"כ לחפש באופן המתאים) הרי מוקדם ג"כ ההבאה בפועל.

ידוע מאמר הזהר הק' אסתכל באורייתא וברא עלמא הן עולם כפשוטו והן כל פרטי חייו של האדם הנק' עולם קטן, ובמילא עליו להוסיף בלימוד הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות והשי"ת יצליחו.

(ממכתב י"ב אד"ר תשי"ד)

בטח תסלח לי על שכותב אני אלי' בענין פרטי שלה.

כמה פעמים שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שענין אהבת ישראל הוא גם לאיש הישראלי הנמצא במקום רחוק ואפילו זה שאף פעם לא ראה אותו אשר גם בזה ציותה תורתנו הקדושה ואהבת לרעך כמוך. ואם יש תקוה שיכולים לעזור למי שהוא הנמצא בריחוק מקום ובלתי מכירו חוב קדוש הוא על כל אחד ואחת להשתדל בטובת חברו, אשר כל ישראל חברים.

נודעתי אשר כמה פעמים הציעו נכבדות בשבילה ומפני כמה סיבות סירבה מלהסכים עליהם.

כמובן אי אפשר להגיד בריחוק מקום חוות דעת בנוגע להצעה פרטית, אבל ארשה לעצמי לבוא בהערה כללית בזה.

נשואין בחיי האיש או האשה הוא מאורע העיקרי ביותר הטובע חותמו על כל החיים כלם. ובמילא צריכים על זה התישבות וא"א לעשות זה בחפזון.

אבל עם זה כמו בכל מאורעות חיי האדם הקטנים והגדולים א"א לאדם להביא בחשבון את כל הפרטים עד תכליתם. כי סוף כל סוף מוגבל ביותר הוא ואין שכלו ומחשבתו יכולים להקיף את כל הסיבות והמסובבים של כל דבר ודבר. ובמדה ידועה הרי בכל דבר וענין צריך להשתמש במדת הבטחון בהשי"ת אשר הוא יכוון את הדבר לטוב בכל הפרטים.

וכן הוא גם בהנוגע לשידוך אשר אי אפשר למצוא דבר שלם בתכלית עם כל המעלות וא"א להביא בחשבון את כל התוצאות עד תכליתן. ואם הדברים העיקרים הם בסדר הנה לפעמים תכופות מהנכון לוותר על ענינים

טפלים שנראים או נדמים שאינם כדבעי, ובפרט שאפשר שאין זה אלא דמיון בלבד ובאמת גם הם מתאימים.

יש אומרים שאין זה אלא ענין פרטי של המדובר והמדוברת אבל האמת אינה כן, כי כל ישראל ערבים זה בזה. וטובתו של כל אחד ואחת, או להיפך ח"ו משפיע על משפחתו ועל ידידיו ואפילו אלו הרחוקים במקום, ואם בעתים כתיקונם הי' כן על אכו"כ בזמננו אנו, אחרי השמדות הנוראות שלקחו מאתנו רבבות מאחב"י הי"ד אשר ממילא גדול ביותר ערך כל בית הנבנה בישראל — כהנה וכהנה ובפרט כשיש לקוות שהבית הזה ייבנה על יסודי התורה והמצוה.

אקוה שתוכל לבשרני בשורות טובות בהנ"ל ואחתום בברכה להסתדרות טובה בקרוב טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

אתענין לדעת אם משתתפת היא בחיים הציבוריים בסביבתה, ובאיזה אופן.

(ממכתב י"ד אייר, ה'תש"א)

~

בימינו אלה* הנה מכמה טעמים (כולל גם — דיר"ש) אינו ענין צו בינדען זיך ועאכו"כ אַ צווייטן — באם התכנית שהחתונה תהי' לאחרי זמן רב. ואדרבה — כל המקצר בזמן שבין ההחלטה והחתונה — ה"ז משובח.

(ממכתב שנת חשכ"ו)

*) מענה לא' שרצה להשתדך באופן שהחתונה תהי' לאחר זמן רב. המו"ל.

~

...במ"ש אודות קביעות זמן חתונת אחותו תחי' לחדש מנ"א, מובן הפלא על אריכות הזמן, ובפרט שהחתן והכלה נמצאים בעיר אחת. וכן בעצם הענין דקביעות לחדש מנ"א, שאפילו בחדשים כגון דא — טוב יותר בתחלת תמוז מאשר באיזה יום שיהי' בחדש אב. [להעיר מתוס' סוף מגילה ושו"ת חת"ס חלק או"ח סי' ק"ס, ואף שהקשו עליו בזה, בכ"ז מה לנו וכו']. ועל כגון נידון דידן — כל ההקדם בזה ה"ז משובח, וק"ל.

במ"ש אודות מקום דירת הזוג לאחרי החתונה בשעה טובה ומוצלחת, נכון הדבר — במקום ועיר דיר"ש ושמחיר הדירות הוא בזול, עכ"פ זול לפי ערך.

(ממכתב ט' טבת תשי"ח)

~

בנוסף קבלתי הודעתו בקביעות נשואי בתו תי' ... ואביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל טוב, ושיהי' בשעה טובה ומוצלחת, ויבנו בית בישראל על יסודי התורה והמצוה כמבואר בתורת החסידות, וכת"ר ביחד עם זוגתו שיחיו יראו מהם ומשאר ילדיהם שי' רוב נחת, אידישן נחת, חסידישן נחת.

בברכת מזל טוב מזל טוב

ויש להעיר בקיצור נמרץ ע"פ מה שאמרתי פה בנשואי א', אשר בכלל הנה בעדות יש שני אופנים*: א) שהעדות הוא ענין של בירור, וכמו עדים המעידים על פלוני איך נגמר דינו בב"ד, ב) עדות שהם תנאי ומהווים מציאות הדבר, וזהו ענין עדי קידושין, שצ"ל דוקא בפני עדים, וכ"ה ג"כ במה שאמר הקב"ה אתם עדי, (עיין אור התורה להצ"צ שמות על"ט ואילך), הנה גם בזה שני אופנים, א) שהם רק מעידים על הענין, או ב) הם ג"כ חלק מהמציאות, ומהוים את הענין, ובפרט הוא בהענינים שעליהם נאמר (שבת י, א. קי"ט, ב. ב"ר פמ"ג, ז. פס"ז פ' פנחס) דנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ובעבודה הוא: ע"י העבודה שלמעלה מטו"ד, היינו שהוא בעצמו אינו מציאות, — שרק באופן כזה יכול להיות נעשה שותף במעשה בראשית, כיון שהוא למעלה מהבריאה ומציאותה, ואכמ"ל.

(ממכתב כ"ה שבט, תש"ב)

---

*) ראה לקו"ש חי"ט ע' 188 ואילך. המו"ל.

...דורך הרה"ח ... האָב איך זיך דערוואוסט אַז איר האָט באַשטימט דעם טאָג פון חתונה למזל טוב אויף כ"א שבט, און השי"ת זאָל העלפען, עס זאָל זיין אין אַ גוטער גליקליכער שעה, און צוזאַמען מיט אייער פרוי זאָלט איר בויען אַ הויז אין דעם אידישן פאָלק אויף די פונדאַמענטן פון תורה ומצות וואָס די יסודות פון תורה ומצות זיינען שוין אָנגעהאַלטן געווארן און אויסגעפרובירט געווארן דורך טויזענטער אידישע משפחות און האָבען אויסגעהאַלטען און בייגעשטאַנען די אַלע צייט שטורמעס און שווערקייטן — און זיינען געבליבן גאַנץ. און אַזוי אויך אין דעם לעבן פון יעדער אידן ווועלכער גייט הייראַטען אַז ער נעמט אָן אַ פעסטען באַשלוס צו בויען זיין הויז און פאַמיליען לעבען אויף די יסודות פון תורה ומצות בענטשט אים השם יתברך מיט אַ ווארימע ליכטיגע הויז און אַ הויז פון וועלכע עס שיינט און גיט אַרויס ליכטקייט און ווארימקייט אין דער אומגעבונג, און בפרט אויף צו ליכטיק מאַכען און ווארימער מאַכען די נאַהענטע משפחה מיט־

גלידער, די אידן וועלכע וואָהענען אין דער אומגעבונג און בכלל אַלע אידן וועלכע מען האָט און מען קען האָבען אַ איינפלוס.

השם יתברך זאָל אייך העלפן און אַריינגעבן אייך דעם גוטן געדאַנק און פעסטן באַשלוס צו בויען אייער הויז און פאַמיליען לעבען אויף די אויבענ־ דערמאַנטע יסודות אין דער וועג פון תורה ומצות וואָס דאָס איז דער וועג פון אמת'ן גליק און הצלחה בגשמיות וברוחניות.

(ממכתב ב' שבט תשי"ב)

לעשות חתונה גדולה ברוחניות ו(ע"פ רוב זה קשור בקטנות החומריות והידורי העולם מלשון העלם והסתר) מבזבזים ממון — עליו אמרו חז"ל התורה חסה על ממונן של ישראל. גדול זכותו וזכות החתן וכלה שי' אם יחזירו תקנת גדולי ישראל בזה לחוגי אנ"ש שי' ולכל בני ישראל שי' ע"י הורותם דוגמא חי' בזה ומתוך שמחה וטוב לבב. ויהא בשטומו"צ.

(ממכ' טבת תשל"ח)

קידושין• וחתונה ענינם: הרי את מקודשת לי — ששנים יהיו שייכים אך זל"ז — וכשהנאספים מבטאים שמחתם וברכתם להזוג — צ"ל באותו התוכן, עכ"פ לא בהפכו ובסתירה לזה.

ריקודי תערובת תוכנם

שנשואה לאחד רוקדת עם אחר, או שבחורה רוקדת עם בחור ואין צורך כלל לנישואין וקידושין וכו'. וזה עושין בפרסום וברעש וכו'!!!

אתדל"ע כעין אתדל"ת — כשמראין למטה שנישואי הזוג מביאין לשמחת קירוב כהנ"ל הרי, ר"ל, וכו' וק"ל.

(ממכ' ט' סיון תשל"ב)

•) נכ' כמענה ע"ד ריקודי תערובות בחתונה. המו"ל.

...במה דשאילנא קדמיכון: המשתתפים בסעודת נישואין, וכמנהג המדינה מסובים חבורות חבורות (וכמה מהם יותר מעשרה) כאו"א על

שולחנה ושמשים משמשים (ומצרפים עי"ז) לכל השולחנות, ובהתארך הסעודה — כמה מהחבורות מברכין לעצמן, מבלי לחכות לברהמ"ז שבשלחן הראשי, אשר החו"כ מסובין עליו, ומבלי אמירת ז' ברכות וגם לא שהשמחה במעונו וכו'.

אי יאות פתגמה למעביד הכא ולמיפטר נפשי' מז"ב וכו'.

וכנראה סיבת המנהג: א) לא כאו"א יכול להאריך בסעודה (מפני הטרדות, הבריאות, חס על זמנו וכיו"ב ובפרט שלפעמים האריכות באה ע"י ענינים בלתי רצוים) ב) אמירת ז' ברכות קודם אמירתן בשולחן הראשי דהחו"כ — תעורר קפידת המחותנים.

ועפי"ז שינוי המנהג: א) שכולם יחכו עד סוף הסעודה — תגרום שכמה ימנעו מלהשתתף בסעודה זו כלל ועי"ז יוגרע משמחת חו"כ או, נוסף על הטינא שבלב מהמחותנים על הבלתי משתתפים, וכנראה במוחש. ב) שיברכו בשולחנות הנ"ל ז"ב בשני כוסות, כבודים — יש חשש לקפידה הנ"ל, ואלו שיחששו להקפידה — מלכתחילה לא יבואו.

וכיון שבשני האופנים — ענין של מצוה ישנו, וגם שנתפשט המנהג ביותר ואין מוחה, מצוה ליישב המנהג, וי"ל שמיוסד על שלשה: א) שו"ע סקצ"ג סוס"א: למנוע קפידת בעה"ב מותר לעשרה להחלק. ב) שם סוס"ג אף אם לא הי' טעם זה מספיק מ"מ בכבר נהגו כך, הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד, וראה שו"ע יו"ד ספ"ח ס"ב. ג) עפמש"כ בשו"ע אה"ע סי' ס"ב בט"ז סק"ז וערוך השולחן (סקל"ח. הובא גם במכתב כת"ר) דחיוב ז"ב תלוי באם האכילה היא גם לשמחת חו"כ — י"ל דמחשבת המסובים מקודם דבאם תתארך הסעודה יברך בלא ז"ב — הרי זה שלילת קביעתו לשמחת חו"כ, לא חל ענין ז' ברכות מעיקרא, וק"ל.

(ממכתב כ"ה כסלו תשי"ז)

לאחר ההפסק הארוך, נעם לי לקבל מכתבו מי"א אדר א', ובפרט, בלשון חכמינו ז"ל, שהכל הולך אחר החיתום והסיום — הבשורה הטובה ע"ד חתונת בתו תחי'. ויהי רצון שתהי' בשעה טובה ומוצלחת, ובנוסח המסורתי — בגשמיות וברוחניות גם יחד. ואף שהסדר הוא גם כן מסורתי — „בגשמיות וברוחניות" — הרי הכוונה בזה, שאף על פי שבסדר חיי האדם כפי הנראה לעיני בשר, ההתחלה היא בענינים גשמיים, אכילה ושתי' וכו', ורק כעבור שנתים ויותר התינוק מתחיל לדבר וכו', הרי הרוחניות הבאה לאחר זה הולכת וגוברת, ולא על ידי שלילת הגשמיות, כי אם על ידי שמבררים ומזככים ומאירים את הגשם שיהי' כלי מתאים לרוח, ממלא שליחותו בעולמנו זה ובפרט — באותם השטחים שאפשר להגיע עליהם רק

בודאי יחשדני, וכן היא האמת, שאין כוונתי בהאמור לדרשה, ופשיטא שלא להטפת מוסר ח"ו, כי אם בהנוגע למעשים בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, היינו מצוות מעשיות; ולא רק להבין את היוקר שבהן, כי אם לקיימן בפועל, ואדרבה זה הוא העיקר, ואין נוגע כל כך באם תתאחר ההבנה ותבוא רק לאחרי הקיום בפועל.

ואם הדברים אמורים וחשובים בנוגע לכל מצוה, ובנוגע לכל יום ולכל תקופה מהחיים, החשיבות גדולה פי כמה כשהמדובר במצוות עקריות, ובתקופה שהיא משמשת יסוד לכל משך החיים הבאים לאחרי, ובנוגע לענייננו — תקופת ההכנה לחיי משפחה, אשר לאמתו של דבר הרי זה אופן חיים מיוחד ובתוכן אחר לגמרי מאשר התקופה שעד הנשואין.

ועד כדי כך, שחכמינו זכרונם לברכה קראו לאדם בחייו של רווק (או רווקה) — „פלג גופא", ורק על ידי נשואין נעשים האיש והאשה ביחד מציאות שלמה ואחידה, על ידי שמשלימים זה את זו וזו את זה —

ועד שמנהג ישראל לברך את החתן והכלה לרגלי חתונתם שיהי' הבנין „בנין עדי־עד". והרי קודם להקמת הבנין באה הנחת היסודות, אשר תוקף כל הבנין ושלמותו, לכל לראש, תלויים באופי ותוקף היסודות ושלמותם.

כאמור לעיל, הרי זו הכנה לכל משך החיים שלאחרי זה, שמזה מובן שצריך להיות חיסון וחיזוק בפני כל השינויים הטובים או וכו' שאפשר שיהיו במשך החיים שלאחרי זה. ומהגשם אתה לומד גם על הרוח. כי כמו שבבנין בית של עצים ואבנים כפשוטם, בהנחת היסודות, שואלים את המבין בטיב חומר היסודות ואופן הנחתם וכו', והמבין דן על יסוד הנסיון שלו בעבר, או מהנסיון של בנאים שקדמוהו, שבחנו וניסו חומרים שונים במצבים שונים ובחרו באלו שעמדו בפני הנסיונות והשינויים וכו', ואז עושים כפי חוות־דעת הבנאי, ואין נפקא־מינה כלל וכלל דעת הדר בבית, ועל אחת כמה וכמה שאין חשוב האם גם הדר בבית מבין למה חומר זה טוב מחומר אחר, כיון שאין הדר בבית צריך להיות מומחה בנוגע להיסודות, ואפילו לא בנוגע להכתלים והגג. ואדרבה, עלול שהדר בבית יהי' משוחד מהיופי החיצוני, ומהטענה הידועה „מה יאמרו הבריות", ומה יאמרו השכנים והשכנות, שהם רואים רק החיצוניות והקליפה וכו' — כן הוא בנוגע לבנין עדי־עד האמור.

והרי בנוגע לעמנו בני ישראל אין צורך בחיפוש מיוחד ובמחקר מיוחד מה הם היסודות האמתיים לקיומו בתור עם וגם בתור יחיד. שהרי דוקא עמנו, שמאז ומתמיד הי' המעט מכל העמים, עשיר הוא במהלך החיים שלו בתקופות שונות מהקצה אל הקצה ובתנאי חיים שונים מהקצה אל הקצה, וגם עתיר נסיון הוא בזה שמאז ומתמיד היו כאלה שניסו אורחות חיים שונים, וגם כן מן הקצה אל הקצה. וכשמדפדפים בדברי ימי עם ישראל, על אחת כמה כשאין מסתפקים בדיפדוף, אלא מתבוננים בעיון המתאים, רואים במוחש שבכל פעם אשר סטו נטו מדרך המקובלת מאז היות עם ישראל לעם ממעמד הר סיני ועד ימינו אלה, הרי כעבור תקופה קצרה, או שחזרו בהם

הוראה בחיים), שהיא נקראת גם כן תורת־אמת — שאין ההוראות שלה בשביל להרגיע את הרוח או שתהי' שינת האדם ערבה ומתוקה, כי אם מתארת את המציאות לאמתתה; או — אלה שמאיזו סיבה שתהי' המשיכו בסטי' מדרך התורה ומצותי' סוף־סוף נתבוללו ונטמעו בין העמים. ובודאי לדכותי' דמר אין צורך בהבאת ראיות והוכחות וכו'.

ההסברה שקשה השינוי לאחרי תקופה של אורח חיים באופן אחר — אינה הצדקה כלל וכלל, שהרי רואים במוחש שביד האדם לשנות אורח חייו, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו והחלטתו התקיפה, ובפרט כשהמדובר בתקופת הכנה לחיים חדשים, כאמור לעיל.

מובן שיודע אני שלא תמיד ביד ההורים להשפיע על הבנים או הבנות, ובפרט בענינים עקריים, ועל אחת כמה כשזהו בניגוד למה שראו בבית ההורים. אבל גם זו היא רק הסברה שאין הדבר קל ופשוט. אבל אין זה משנה את אמתיות המצב, כי אם לדרבן את האדם ולזרזו שמלכתחילה ידע שעליו להראות אומץ רוח יותר מהרגיל, שלא הי' זקוק לזה במצב רגיל.

וגם זה רואים במוחש ומעריכים כדבר טבעי, אשר אף אם בנוגע לעצמו עושה האדם חשבון, שבאם השינוי קשור במדת אומץ מסויימת לשנות את חייו, ניחה, אבל באם יודרש מאמץ גדול ביותר — אין כדאי לו הדבר, אף על פי שהשינוי טוב ורצוי. הרי כשבזה תלוי האושר של בנים ובנות, על אחת כמה וכמה בת יחידה, בודאי שלא מתחשבים בגודל המאמץ והשינוי שצריך לעשות בנוגע לעצמו, כיון שזה נוגע לאושר הבת או הבן ולאושרם במשך כמה וכמה שנים.

הנסיון הראה שלאמתתו של דבר המניעה העיקרית לשינוי מסוג האמור היא מה יאמרו הבריות על השינוי הפתאומי, ובסגנון הידוע, מה יום מיומיים? אבל גם בזה רואים במוחש שבנוגע לבת או לבן אין ההורים מתחשבים בתגובה זו, או אפילו בלעג, של בריות או שכנים ומיודעים.

בהכירי את מר וראיתי את האומץ רוח שלו למרות מצב בריאותו ביחסיו עם האנשים אשר מסביבו, ואדרבה שזה דירבן אותו להתגבר על כל הקושיים ולהראות אשר לא רק שאינו נופל ח"ו מהאנשים אשר סביבו, אלא יש בידו להתמודד ולהתגבר עליהם, ועלה בידו והצליח בזה, ובאופן — שגם זה עיקר — של פנים שוחקות ומתוך עידוד רוח, הרי אין כל ספק אצלי שבאם יחליט באמת שעליו להשתדל בנוגע ליסוד חיי' של הבת לפחות — מתחיל מהנשואין שלה, יעשה כל התלוי בו שלא רק שלא תהי' סתירה כלל מצדו הוא, אלא אדרבה יראה דוגמא חי' בשינוי חייו הוא.

לכאורה מקום לומר שתקותי לפעול שינוי כפי האמור בחיי היום־יום של אדם שהוא בעל שיטה ובעל מחשבה, על ידי מכתב אחד — זו היא הזי' וחלום ואגדה וכו'. אבל, כנ"ל, מה שמחזק אותי לכתוב את כל האמור לעיל (וכנ"ל לא לשם דרשה בעלמא או להבעת תקוה בעלמא), הוא על יסוד הכירי את אומץ רוחו ויכלתו להתגבר על התנאים שמסביבו, אפילו בסביבתו

הקרובה. ואם תמצא לומר, הרי כשיבין מר בהנעשה סביבו בארצנו הק', ויצייר לעצמו המצב כפי שהי' לפני יובל שנים או מאה שנה — הנה רואים בעיני בשר איך שענין שחשבוהו אז להזי' ולחלום הפך למציאות חי', ועד כדי כך שאלו שנולדו בשנים האחרונות אין רואים בזה כל חידוש ומקבלים זה כתהליך טבעי ושגרתי בכל הפרטים.

לסכם את הענין בנקודה אחת, ובאם יש מקום בזה גם לברכה — הרי בא זה בצירוף ברכתי הלבבית, שיצליח מר לשכנע את עצמו שחיי איש ואשה הישראלים צריכים להיות מיוסדים אך ורק על תורת ישראל, כפי שקבלוה בני ישראל על ידי משה רבנו ובמעמד הר סיני בתור ירושה לדורי דורות עד סוף העולם. וכאיש מעשה יתרגם זה בפועל, בחיי היום־יום, ובודאי שעל ידי זה תהי' גם השפעתו ודבריו עם הבת ובן־גילה דברים היוצאים מן הלב אשר נכנסים אל לב השומעים ופועלים פעולתם, ובפרט דברים המלווים דוגמא חי' מהשינוי בחייו הוא.

לכאורה יש מקום לבקשת סליחה על ההתערבות שלי בחיים הפרטיים של פלוני ופלונית, ובבטויים כפי האמור. אבל כיון שהענין הוא עקרי כל כך וחשוב כל כך ורציני כל כך, אין רשות בידי שלא להביע מחשבותי ותקוותי. ובאמת, מתאים לרציניות הענין הי' צריך להיות הסגנון תקיף יותר ותוקפני יותר וכו', ובפרט על יסוד ההוראה אשר כל ישראל חברים, ועוד יותר, אשר כל ישראל קומה אחת שלמה, ובלשון מורה נבוכי דורו ומורה נבוכי כל הדורות, הוא הרמב"ם, שהי' רופא הגוף ורופא הנפש גם יחד, אשר פעולה אחת של בן או בת ישראל יש בידה, ואפשר הדבר בפועל, שתכריע את חייו ואת העולם כולו לכף זכות ותגרום לו ולהם תשועה והצלה (הל' תשובה, פרק ג', הלכה ד'). בסגנון אחר, השינוי האמור הוא ענין שנוגע לכל עמנו בני ישראל, הזקוק ובפרט דוקא עתה לתשועה והצלה בכמה וכמה מובנים.

שולח אני את המכתב מהיר דחוף, כיון שאפשר שבתוכנו יש הפתעה ודרוש זמן יתר לקבל את הכתוב בו בסבר פנים יפות, וככתוב בתחילת המכתב, באופן שיבואו לידי מעשה, שהמעשה הוא העיקר.

ויהי רצון שתהי' חתונת בתו תי' בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים ויבנו ביתם בישראל על יסודות התורה והמצות בנין עדי־עד, ומבורכים יהיו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכת מזל טוב מזל טוב

נ.ב.

אין מר מזכיר כלל על דבר בריאות גופו בקשר למצבו בעת היותו כאן, וכן כפי שדברנו אז, האם עומד הוא בקישור עם רופאים המנהלים מחקר בשטח זה לדעת אם נתחדש אצלם מה שהוא שיש בזה ענין גם לבריאות מר. וכפי שדברנו אז, הרי ידוע שמתנהל מחקר אינטנסיבי בכמה וכמה שטחי רפואה. ויהי רצון שגם בזה יבשר טוב.

(ממכתב כ"ד אדר א', ה'תשל"ו)

ט"ו — ח"י אלול

א. היינטיקן ח"י אלול ווערט שמונים שנה זינט די התייסדות פון ישיבת תומכי תמימים[1]. און וויבאלד אז „שמונים שנה" ווייזט אויף גבורות, כמ"ש[2] „ואם בגבורות שמונים שנה" — איז פארשטאנדיק, אז פון איצטער אן דארף מען מוסיף זיין אין אלע ענינים פון דער ישיבה, אין אן אופן פון תגבורת[3].

דאס הייסט, אז נוסף אויף דער הוספה וואס עס דארף צוקומען (אין אלע ענינים פון דער ישיבה) בכל שנה ושנה, וכהציווי[4] „מעלין בקודש" — איז מצד דערויף וואס בשנה זו האט מען דערגרייכט צום גיל פון „גבורות", דארף מען איצט מוסיף זיין ביתר שאת וביתר עז, אין אן אופן פון תגבורת.

ב. נאך א ענין אין דעם:

די גמרא[5] זאגט, אז מ"ם פתוחה ווייזט אויף מאמר פתוח און מ"ם סתומה אויף מאמר סתום. טייטשן מפרשים[6], אז „מאמר פתוח" מיינט נגלה דתורה און „מאמר סתום" — סתים דתורה.

וואס דאס איז אויך דער ביאור[7] אויף דעם וואס די התחלה פון תושבע"פ הויבט זיך אן מיט א מ"ם פתוחה (מאימתי קורין את שמע), און דער סיום פון תושבע"פ איז מיט א מ"ם סתומה (ה' יברך את עמו בשלום) — לרמז, אז תורה איז כולל אין זיך ביידע חלקים — נגלה דתורה (מ' פתוחה) און פנימיות התורה (מ' סתומה) — און אין אן אופן אז ביידע חלקים זיינען אייך זאך, „תורה אחת".

דערפון איז פארשטאנדיק, אז דער מספר „שמונים" האט א שייכות מיוחדת צו דעם ענין פון תומכי תמימים[8]. ווארום דער אויפטו פון ישיבת

---

1) בשנת תרנ"ז. — ראה בפרטיות סה"ש תש"א ע' 5-104. התמים ח"א ע' כד (אסיפה ע"ד ההתייסדות דהישיבה הי' ביום ט"ו אלול, בחירת תלמידים בטו"ב באלול, ההכרזה ברבים והתחלת הלימוד בנגלה ודא"ח — ביום ד ח"י אלול).

2) תהלים צ, י"ד. (אבות ספ"ה).

3) להעיר מסדור שער התקיעות (רמז, סע"א ואילך).

4) ברכות (כח, א). והעלי' משנה לשנה באופן מיוחד, כיון שבכל שנה חוזר וניעור אותו הענין שהי' בפעם הראשונה — שלכן, צ"ל אז השתדלות יתירה. ולהעיר שבכל שנה נתחדש ויורד „אור חדש עליון יותר שלא הי' עדיין מימי עולם" (אגה"ק סי"ד), שאור זה נמשך אח"כ בכל ימות וענייני השנה.

5) שבת קד, א.

6) פרש"י שם. וראה ד"ה מאימתי קורין תרמ"ב.

7) ראה ד"ה הנ"ל. ביום השני תרכ"ט קרוב לסופו.

8) ולהעיר ששמו הראשון של כ"ק מו"ח אדמו"ר — המנהל פועל של תו"ת — יוסף, הוא בחי' יסוד. ו„יסוד" בגימט' פ' (ראה בארוכה לקלוי"צ לזהר פ' וישלח ע' קלה. אגרות ס"ע שכב). וכן שם השני — יצחק ק"ק ח"י, יסוד שהוא סיום וקץ הגוף (עיין ל"ת להאריז"ל פ' וירא. ע"ח של"א פ"ג).

תומכי תמימים איז, אז מען זאל לערנען „תורת ה׳, תורה הנגלית ותורת החסידות, תמימה״[9]

— ד.ה. אז דער לימוד הנגלה והחסידות זאל זיין אין אזא אופן, אז עס זאל זיך אנהערן בגלוי, ווי זיי זיינען אויך גאנצע זאך „תורה תמימה״ —

בשעת עס פאראייניקן זיך צוזאמען ביידע ממ״ן, דער מ״מ פתוחה וואס ווייזט אויף נגלה דתורה מיטן מ״מ סתומה וואס ווייזט אויף פנימיות התורה — ווערט פון ביידע ממ״ן איין גאנצער מספר — פ׳, שמונים,

וואס דאס איז מדגיש נאך מער דעם הכרח ההוספה ובאופן של תגבורת וואס עס דארף זיין אין דעם ענין בשעת מען קומט צום גיל פון „שמונים״ — במכ״ש פון דעם תגבורת וואס עס דארף זיין בא יעדער ענין בגיל פון שמונים.

ג. אע״פ אז דער ענין פון א ישיבה איז (בעיקר) דער ענין פון לימוד התורה, וואס אזוי איז אויך בנוגע צו ישיבת תו״ת אז עיקר ענינה איז לימוד תורת ה׳ תמימה, תורה הנגלית ותורת החסידות (ובאופן של איחוד, כנ״ל ס״ב)[10] — איז וויבאלד אבער אז „גדול תלמוד שמביא לידי מעשה״[11], און לויט ווי דער אלטער רבי איז מפרש[12] איז די גדלות פון תלמוד דאס וואס ער איז מביא לידי מעשה, איז דערפון פארשטאנדיק, אז די הוספה הנ״ל ובתגבורת, דארף זיין (ניט נאר אין שקידה והתמדה בלימוד הנגלה ובלימוד החסידות, נאר) אויך אין קיום המצוות בהידור, און אין כוונת המצוות[13].

ועד״ז אויך בנוגע צו עבודת התפלה: וויבאלד די מייסדים פון דער ישיבה האבן געמאנט פון די תלמידי הישיבה[14], און געלייגט אויף דעם א הדגשה מיוחדת, אז זיי זאלן זיך משתדל זיין אין עבודת התפלה[15] — דארף די הוספה הנ״ל ובתגבורת זיין אויך אין עבודת התפלה.

---

9) שיחת כ״ק אדמו״ר נ״ע שמח״ת תרנ״ט (בשעת הקפות) — בקשר לקריאת שם הישיבה „תומכי תמימים״ — נדפסה ב„התמים״ ח״א ע׳ כה. בהקדמה לקונטרס החלצו תרנ״ט. ספה״מ תרנ״ט ע׳ רכג; רכה.

10) ראה גם שיחת אחש״פ תשל״ו ס״ח•.

11) קידושין מ, ב.

12) בהל׳ ת״ת (שלו) פ״ד ה״ג. — וכותב „שקול״ (ע״פ המשנה דרפ״ק דפאה) ולא „גדול״ (כברייתא דקידושין). ויל״ד דמאי דעדיף קתני. ובקדושין דקאי בשאלה ע״ד תלמוד ומעשה — היא רק בנוגע ל„גדול״ דאין טעם לומר דמעשה שקול כו׳ (ראה שו״ע אדה״ז שם).

13) כי „גדול תלמוד שמביא לידי מעשה״ והדינים וכו׳ המסתעפים מזה נאמר בנוגע לכל התורה גם בנוגע לפנימיות התורה.

ומכיון שגליא דתורה הוא ה„גופי תורה״, ופנימיות התורה — „נשמתא דאורייתא״ (זח״ג קנב, א) — ועד״ז במצוות, מעשה המצוות הוא גוף המצוה, וכוונת המצוות היא הנשמה (תניא פל״ח ובכ״מ) — מובן מזה, שלימוד גליא דתורה מביא (בעיקרו) לידי מעשה המצוות, ולימוד פנימיות התורה — (בעיקרו) לידי כוונת המצוות.

14) ראה ג׳כ סד״ה כי תבוא תער״ב; תרע״ה (בהמשך בששה״ק תער״ב).

15) וראה שיחת אחש״פ הנ״ל ובהנסמן שם.

•) נדפסה אחרי שיחה זו (ע׳ 314 ואילך). המו״ל.

ד. ובפרט אז די אלע דריי זאכן — תורה, מצוות און תפלה — איז די שלימות זייערע ווען זיי זיינען במספר שמונים (צוויי מאל מ״ם).

בנוגע צו תורה [נוסף להמבואר לעיל ס״ב]: משה רבינו איז געווען בהר ארבעים יום צו מקבל זיין תורה[16], צוויי מאל ארבעים יום — צו די לוחות הראשונות, און צו די לוחות שניות — שמונים יום.

עד״ז געפינט מען אויך באַ הלל הזקן, באַ ריב״ז און באַ ר״ע, אז זייער עסק בתורה איז געווען פ׳ שנה. און אויך באַ זיי, האָט זיך עס געטיילט אין צוויי מאל ארבעים: מ׳ שנה למד, ומ׳ שנה לימד[17];

בנוגע צו תפלה — געפינט מען אז די גרעסטע אריכות וואָס ס׳איז דאָ אין תפלה איז ארבעים יום. ווי די גמרא[18] זאגט „כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב בי׳[19] את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו׳״,

און דערנאָך האָט ער מתפלל געווען נאָך ארבעים יום[20] [פון ר״ח אלול ביז יוה״כ], וואָס דאָס האָט אויפגעטאָן אז „נתרצה הקב״ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך״[21],

וואָס די צוויי מאל ארבעים יום וואָס משה האָט מתפלל געווען זיינען צוזאַמען שמונים יום;

און אויך בנוגע צו מצוות — איז מרומז[22]: „מצוה״ הויבט זיך אָן מיט א מ״ם. און וויבאַלד אז אין מצוות זיינען דאָ צוויי ענינים — מעשה המצוות און כוונת המצוות — איז דאָך ביידע ממי״ן צוזאַמען זיינען פ׳.

ה. מובן בפשטות, אז לא לדרשא קאתינא, נאָר מען מיינט עס בנוגע לפועל.

אז סיי די ראשי ישיבות, די משפיעים און משגיחים, זאָלן פון היינט אָן מוסיף זיין, ובאופן של תגבורת, אין דעם לימוד והדרכת התלמידים.

און סיי די תלמידים זאָלן זיך צוהערן בתגבורת צו דעם וואָס די ר״י, משגיחים און משפיעים זאָגן זיי•[22], ובפרט אז וויבאַלד זיי זיינען נתמנה

---

16) שלכן התורה היא תרומה — תורה מ (זח״ג קעט, א), שצ״ל מ׳ יום לא רק מצד המקבל, משה.

17) ספרי ס״פ ברכה. ב״ר פ״ק, יו״ד. ר״ה לא, ב. סנהדרין מא, א (ד„פרנס את ישראל״ — שבספרי — בודאי כולל „פרנס״ בתורה, ואדרבא זהו העיקר בכהנ״ל, שלכן בש״ס נאמר „לימד״). ובב״ר (שם) „שמש את ישראל״.

18) ברכות לד, א.

19) עקב ט, כה.

20) ראה דעת זקנים מבעה״ת עה״פ עקב י, יו״ד: לקבל לוחות אחרונות ולהרבות בתחנונים.

21) פרש״י תשא לג, יא.

22) נוסף על העיקר — שהמצוות נצטוו בארבעים יום (מתחיל מאנכי ולא יהי׳ לך) — בלוחה״ר וארבעים יום — בלוחה״א.

•22) ראה ג״כ תורת שלום ס״ע 75 ואילך.

געווארן אויף דעם פון די מייסדי הישיבה — איז דאָך שלוחו של אדם כמותו[23].

אזוי ווי מען דאַרף דאָך אויסטייטשן יעדער ענין בפרטיות, חזר״ט מען איבער נאכאמאל — און מיט דער הדגשה, אז דאס מיינט מען יעדער איינעם בפרטיות וביחוד —

אז פון היינט אן און ווייטער זאל מען מוסיף זיין, ובאופן של תגבורת, אין שקידה והתמדה בלימוד התורה, סיי אין לימוד הנגלה סיי אין לימוד החסידות.

ומובן בפשטות אז די הוספה דאַרף זיין ניט נאָר בכמות (זמן) נאָר אויך באיכות, אז מען זאל זיך מייגע זיין אין תורה,

וואס דוקא בשעת ס׳איז פאַראן דער „יגעתי", דאן דוקא איז דא דער „מצאתי"[24].

און וויבאלד אז „גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" — זאל מען מוסיף זיין אין קיום המצוות סיי אין דעם הידור במעשה המצוות סיי — אין כוונת המצוות.

און בכדי אז דאס זאל זיין בהצלחה — דאַרף מען מוסיף זיין אין עבודת התפלה, וואס דאס וועט ברענגען הצלחה אין לימוד התורה און אין קיום המצוות.

וכאמור לעיל: דאס מיינט מען יעדער איינעם ביחוד.

ו. אזוי ווי כל דבר שבקדושה אינו נעקר (זז) ממקומו[25], איז מובן, אז יעדער איינער וואס האט אמאל געלערנט אין תומכי תמימים, ואפילו א תלמיד באופן דבר בי רב דחד יומא

אפילו אויב ער מיינט אז ער איז שוין „ארויס" פון דער ישיבה — איז ער א תלמיד פון תומכי תמימים במשך כל ימי חייו[26].

און דעריבער איז אויך צו אים געווענדעט די רייד הנ״ל — צו מוסיף זיין אין אלע דריי קוין — לימוד התורה, עבודת התפלה, און קיום המצוות בהידור — און אז די הוספה זאל זיין באופן של תגבורת, מתאים צום גיל פון שמונים, וואס „בגבורות שמונים שנה".

און דאס וועט ממהר זיין, „אחישנה" אין דעם „אחישנה" פון די גאולה האמיתית והשלימה, דורך משיח צדקנו

---

23) קידושין מא, ב. ושו״נ. וראה לקו״ת ויקרא א, ג.

24) מגילה ו, ב.

25) ראה ע״ח שער ד׳ פ״ג (גם „כאשר עולה או יורד"). של״ד פ״ג. של״ה פ״א. אגה״ק ביאור לסי׳ זך.

26) ראה באר הגולה שיחת אחש״פ הנ״ל סי״ב.

— וואָס אויך דאָס איז פֿאַרבונדן מיט ביידע ממין: אַנשטאָט דעם מ״ם פּתוחה[27] פון גלות[28], וועט עס ווערן „לטרבה המשרה״[29] דער מ״ם סתומה[30], וואָס גייט אויף דער גאולה[28] —

במהרה בימינו ממש, אמן כן יהי רצון.

(משיחת ח״י אלול ה׳תשל״ז)

27) בסוף התיבה (נחמ׳ ב, יג).
28) ראה לקו״ת במדבר ב, ב. אוה״ת מקץ ע׳ תתקעד ואילך. נ״ך ע׳ קפג ואילך. ובכ״מ.
29) ישע׳ ט, ו.
30) באמצע התיבה.

א. בסעודת היום דאחרון של פֶּסח ה׳תש״א[1] סיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר, שהחל משנת תרס״ו (שלשים ושש שנים) הונהג הסדר להתועד ברבים בעת הסעודה דאחש״פ, ובפרט — התועדות הקשורה עם „שמחת התמימים״, שאביו, כ״ק אדמו״ר מהורש״ב נ״ע, אכל אז סעודה זו ביחד עם תלמידי ישיבת תומכי תמימים בפעם הראשונה.

והמשיך כ״ק מו״ח אדמו״ר בסיפורו: „איין וואָרט פון דער שיחה קדושה וועל איך אייך איצט איבערגעבן. נאָך דעם ווי הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק האָט געזאָגט דעם מאמר חסידות: מלכא ומלכתא הוו יתבי[2], האָט דאָן הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק געזאָגט: די אַרבעט האָט ב״ה מצליח געווען״ (היינו התיסדות הישיבה, כמבואר שם בהמשך דברי כ״ק אדמו״ר נ״ע).

דברי רבותינו נשיאינו מדוייקים הם בתכלית הדיוק. ומזה שבחזרתו על דברי אביו כ״ק אדמו״ר נ״ע שהישיבה הצליחה, דייק כ״ק מו״ח אדמו״ר לספר שדיבור הנ״ל הי׳ לאחרי אמירת המאמר ד״ה מלכא ומלכתא הוו יתבי, מובן שהצלחת הישיבה הנ״ל יש לה קשר לתוכן המאמר הנ״ל.

ב. מאמר הנ״ל או „הנחה״ שלו — לא מצאתי לע״ע, אבל יש דרוש מכ״ק אדמו״ר הצ״צ[3] בד״ה זה, המבאר את סיפור הגמרא הנ״ל ע״ד החסידות (כדלקמן). וכן ישנם עוד מאמרים מרבותינו נשיאינו ד״ה „מלכא ומלכתא״[4], שכפי הנראה מיוסדים הם על דרוש הנ״ל של אדמו״ר הצ״צ. ואשר לכן קרוב לומר, שגם המאמר שנאמר בעת הסעודה דאחש״פ תרס״ו הי׳ בתוכן זה.

1) ספר השיחות ה׳תש״א ע׳ 104 ואילך.
2) פסחים קיז ב. כריתות ו ב. ספ״ד. כריתות בסופה (בשינוי לשון).
3) אוה״ת וישלח תכו, א־ב.
4) שחוהמ״פ תרס״ד. שש״פ תרצ״ז.

תוכן הדרוש של הצ"צ: איתא בגמרא „מלכא ומלכתא הוו יתבי מלכא אמר גדיא יאי ומלכתא אמרה אימרי יאי, אמרו מאן מוכח כהן גדול דקא מסיק קרבנות כל יומא .. אי גדיא יאי יסק לתמידא .. (ומסיק בגמרא דאינו כן) דתנן[5] ר"ש אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום יכול מפני שמובחרין במינן ת"ל[6] אם כבש יביא קרבנו מלמד ששניהן שקולין כאחד".

ומבאר הצ"צ[7], ד„אימרי" ו„גדיא" הם ב' הסוגים דמארי תורה ובעלי מצות: „אימרי" קאי על מארי תורה (כי „ושער רישי' כעמר נקא[8] זהו הלכות התורה וכו'"[9]) — בחי' ישראל, ו„גדיא" קאי על בעלי (עסק — שמעלתם היא בקיום ה)מצות — בחי' יעקב (כי „בחי' עזים מהשערות שלהן יש יניקת החיצונים, כך מי שעוסק במו"מ בריבוי התחכמות מותרי מוחין כו'")[10].

„מלכא אמר גדיא יאי": מלכא הוא בחי' ז"א דאצילות שאינה יורדת לבי"ע לברר בירורים. ולכן אמר „גדיא יאי", כי עיקר התענוג הוא בהתחדשות דוקא, ו„ע"כ זאת הוא חידוש לו בירורי בי"ע דב"ן", הנעשה ע"י בעלי מצות, גדיא; ו„מלכתא אמרה אימרי יאי" — בחי' „מלכות דאצילות שיורדת בבי"ע לברר, בחי' יעקב, אומרת אימרי יאי, בחי' ישראל, כי זהו חידוש לגבה" —

ומסקנת הגמרא היא ד„שניהן שקולין כאחד", כי צ"ל ב' הבחינות, ושניהם „יעמדו יחדיו". ע"כ תוכן הדרוש.

עפ"ז צריך להבין השייכות דענין הנ"ל להצלחת הישיבה, דלכאורה הרי כל־כולה של ישיבה הוא — לימוד התורה, „תורתם אומנתם" (ובמילא מובן דבזה גם הצלחתה), ובמאמר הנ"ל אין הכרע ליתרון מעלתה של התורה (כי תלוי במחלוקת דמלכא ומלכתא), ובפרט שהמסקנא היא „ששניהן שקולין כאחד"?

ג. לכאורא הי' מקום לבאר: מהמשך הגמרא שם מוכח, דאף שהמסקנא היא „ששניהן שקולין כאחד", בכ"ז, יש יתרון במעלת הכבשים על העזים, כי:

א) הכה"ג — המומחה ביותר בעניני קרבנות — הוכיח דאימרי יאי, ובפרט שבגמרא אין פירכא להוכחה זו.

ב) מאותו הענין שממנו מכריחה המסקנא „ששניהן שקולין כאחד" — משם גופא משמע, שהכבשים עולים במעלתם על העזים, שהרי (בל' המשנה) „כבשים קודמים לעזים בכל מקום", ורק פעם אחת הקדימה התורה עזים לכבשים.

---

5) כריתות בסופה.
6) ויקרא ד, לב.
7) וראה ג"כ ד"ה מלכא ומלכתא דלעיל הערה 4.
8) דניאל ז, ט.
9) „גם אימרא ע"ד את ה' האמרת כו' וה' האמירך ל' דיבור התורה וכו'" (אוה"ת שם).
10) וראה אוה"ת שם, ד„אימרי" ו„גדיא" הם ג' צדיקים ובע"ת: אתהפכא ואתכפיא: ד"ע ודי"ת.

ג) לאידך: בגמרא לא הובא, אפילו בתור קס"ד, סברא לומר דגדיא יאי.

אשר מכל זה משמע, שגם להמסקנא ישנה מעלה בכבשים על העזים (אלא שאין בה כדי להכריע דאימרי יאי מגדיא, ולכן מסיק "ששניהן שקולין כאחד").

ועפ"ז יש מקום להסביר השייכות של תוכן המאמר הנ"ל ל"הצלחת הישיבה", היות שלפי המסקנא יש מעלה ב"אימרי" — תורה (ישיבה).

אבל דוחק גדול לבאר כן — מכמה טעמים:

א) לפי"ז כל הקשר הוא רק עפ"י השקו"ט בהקס"ד ומהוכחות צדדיות, אבל לא לפי מסקנת הגמרא המפורשת "ששניהן שקולין כאחד" (ובפרט, שענין הנ"ל — שבכבשים (תורה) יש תוס' מעלה, שלכן מסתבר יותר הקס"ד שאימרי יאי — לא נתבאר כלל במאמר הנ"ל).

ב) מעלה זו שייכת לענינה של ישיבה ותורה בכלל, אבל לא ל"הצלחת" ישיבה (באיכות וכמות הלימוד והתלמידים וכו').

ג) ועיקר: עדיין צריך ביאור, מהו ההכרח לקשר הצלחת הישיבה עם אמירת מאמר שבו מדובר ע"ד מעלת התורה?

ד. ויובן זה בהקדים הצריך ביאור בדברי כ"ק אדמו"ר נ"ע הנ"ל "די אַרבעט האָט ב"ה מצליח געווען": דמזה משמע, שהי' מקום לומר שהעבודה לא תצליח ח"ו, ולכן יש ליתן שבח והודאה מיוחדת על הצלחתה — ותמוה: גם כאשר איש פשוט מייסד ישיבה ללימוד התורה, ברור שמן השמים מסייעים לו שיצליח בעבודתו זו הקדושה; ומכ"ש בנידו"ד כשהמייסד והמנהל של הישיבה הוא נשיא בישראל וכו'[10] שאינו שייך כלל לפניות צדדיות ח"ו — וא"כ מהו החידוש שהישיבה הצליחה?

ויש לבאר, על יסוד דברי כ"ק אדמו"ר נ"ע בקונטרס עץ החיים[11] בקשר להתיסדות הישיבה — וז"ל: "יסוד אגודתינו אינו להגדיל ולהרחיב עסק התורה הנגלית

[וכפתגמו במק"א[12]: "התיסדות הישיבה אינה בשביל תורה לבד, תורה איננה חסרה ב"ה, ישנן הרבה ישיבות"]

כ"א זאת היא תכלית יסוד אגודתינו אשר הבחורים העוסקים בתורה הנגלית יהיו יהודים (אידען) יראים ושלימים עם ה' ותורתו .. ולתכלית זה נתעוררנו לייסד אגודה להחזיק בחורים העוסקים בתורה .. לנטוע בהם איזה

---

10) להעיר משיחת אחש"פ תש"א שם (ע' 106) שהתיסדות הישיבה היתה בברכתם הקדושה של כ"ק רבותינו נשיאינו (הבעש"ט, ההי"מ וכו').

11) פכ"ב.

12) הובא בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר מוצאי ט' באב תרפ"ט (בישיבת תורת אמת ירושלים). — נדפסה בהוספות לשמח תשמח תרנ"ז (ע' 119).

הרגש פנימי ביראת ה' ואהבת ה' .. ובאשר דרך החיים המביאה לזה היא לימוד פנימיות התורה וכו".

ובמק"א[13] כותב: „אמרנו להציע .. ליסד מקום אשר ילמדו שם הבחורים החפצים ללמוד ויתעסקו בגפ"ת בשקידה, אמנם עם זה תהי' עליהם השגחה טובה להשריש בלבם שרשי האמונה והיראה .. לעבוד את ה' וללכת בדרכיו ואור התורה והמצוה והעבודה יאיר בקרבם להיות זוכים ומזכים את הרבים".

ז.א. שתלמידי תומכי תמימים אין להם להסתפק בלימוד הנגלה לחוד, כ"א צריכים גם ללמוד פנימיות התורה — תורת החסידות ולהתעסק בעבודת התפלה, בכדי „להשריש בלבם שרשי האמונה והיראה", שיהי' בהם „הרגש פנימי ביראת ה' ואהבת ה'", וכמבואר בארוכה בקונטרס הנ"ל.

ועוד זאת: מכיון שמתפקידם של תלמידי תומכי תמימים „להיות זוכים ומזכים את הרבים", בסגנון הידוע: „נרות להאיר" — הרי מובן, שגם בהיותם עדיין בין כותלי הישיבה עליהם להתעסק, מבלי לנגוע בסדרי ישיבה, בהפצת המעינות חוצה.

ה. לבאר בפרטיות יותר את החידוש והיתרון הנ"ל שבישיבת תומכי תמימים:

ארז"ל[14] כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, אלא צ"ל „תורה וגמ"ח"[15]; ועוד ארז"ל[16] „אם אין יראה אין חכמה". דמזה מובן, שעבודת התפלה ולימוד דברי מוסר ופנימיות התורה וכו' — הרי זה תנאי להצלחת לימוד התורה בישיבה, ברבים או גם ביחיד, כדי להשריש בהלומד אהבת ה' ויראתו; וכן צ"ל גם התעסקות בגמ"ח[16*] (כולל צדקה רוחנית), דאל"כ — „אפילו תורה אין לו".

אלא שבזה אין התפלה וכו' ענין ועבודה לעצמם, כ"א לתכלית הצלחת הלימוד: כדי שלימוד התורה שלו יהי' כדבעי, צריך הוא להתעסק בעבודות הנ"ל, דאל"כ — „אפילו תורה אין לו".

החידוש בישיבת תומכי תמימים הוא, שתלמידי' עוסקים בלימוד החסידות, עבודת התפלה, וגמ"ח והפצת המעינות חוצה — לא רק כהכנה והקדמה ללימוד התורה (הנגלית) שלהם, כ"א גם באופן של עבודה ו„עיקר" לעצמם:

---

13) במכ' המתחיל „נודה לה' על כל הטוב" — נזכר בקונטרס עה"ח שם. ונדפס בהוספות לקונט' הנ"ל ע' 80 ואילך.

14) יבמות קט, ב.

15) לקו"ת ויקרא ה, א. — סיום מרז"ל זה „אלא תורה וגמ"ח" אינו בש"ס שם. וי"ל עפמ"ש בלקו"ת ד"ה כי תשמע בקול ס"ג, וז"ל: אמרז"ל כל האומר כו' שהפי' הפשוט הוא שצריך שיעסוק בתורה ובגמ"ח כו' כללות המצות. — ולהעיר מיבמות קה, א. אגה"ק ס"ה.

16) אבות פ"ג מי"ז.

16*) וראה לקו"ת ויקרא שם, ד"גם עיון תפלה הוא בכלל גמ"ח וכו'".

שלכן הנהיגו רבותינו נשיאינו בסדרי הישיבה, שחלק מהיום יהי׳ מוקדש ללימוד החסידות[17], ושאופן הלימוד יהי׳ „כלימוד הסוגיות בגליא שבתורה״[18] — בהבנה והעמקה וכו׳[19]; וגם דרשו מהתלמידים השתדלות ויגיעה בעבודת התפלה, ואריכות התפלה[20]; ואף הנהיגו שכמה שבועות בשנה יקדישו התלמידים להרבצת התורה והיהדות, ושימשיכו בזה, במדה מסוימת בזמנים שמחוץ לסדרי הישיבה, גם במשך השנה.

ו. עפ״ז מובן הקשר והשייכות של דרוש הנ״ל „מלכא ומלכתא הוו יתבי״ ל„הצלחת הישיבה״:

לכאורה יש מקום לתמי׳ בסדר הנ״ל: מכיון שבכל ישיבה לימוד התורה הוא העיקר, הלימוד הוא בבחי׳ „כל מעיני בך״[21] — איך יתכן שגם עבודה אחרת תהי׳ בבחי׳ עיקר? ומכ״ש וק״ו מהא דאמר אביי[22] „אי אמרה לי אם (רק) קריב כותחא לא תנאי״ — שאכו״כ התעסקות בעבודת התפלה, בהפצת המעינות וכו׳.

ולכן הוקדם דרוש הנ״ל, שבו מבואר ע״ד ב׳ סוגי העבודה ד„אימרי״ ו„גדיא״ — תורה ומצות (או: צדיקים ובע״ת, כדלקמן ס״ט) — דאף שכ״א כלול מחבירו[23] — דגם מארי תורה צריכים לקיים מצות ולהתעסק בגמ״ח (וכנ״ל ס״ה בענין כל האומר אין לי אלא תורה כו׳), ולאידך, גם בעלי עסק עליהם לקבוע עתים לתורה — מ״מ שקו״ט בגמרא איזה מהם „יאי״, כי יש מעלה בזה מה שאין בזה, כלומר: יש יתרון בהעבודה שבה לימוד התורה הוא העיקר (ועבודה ד„גדיא״ טפלה אלי׳), וכן להיפך.

ומסקנת הש״ס היא „ששניהם שקולין כאחד״, היינו ש„צ״ל ב׳ העבודות״[24], ושתיהן „יעמדו יחדיו״; וזהו היסוד להצלחת ישיבת תומכי תמימים, שבה יתעסקו התלמידים הן ב„אימרי״ והן ב„גדיא״[25], וכאו״א באופן של עיקר לעצמו.

ז. לכאורה עדיין צ״ע: סוף־סוף איך תתכן ההתעסקות בב׳ עבודות שונות („אימרי״ ו„גדיא״) כששתיהן הן בתור עיקר — והרי האדם הוא מדוד ומוגבל? ובפרט איך אפשר לו להיות בבחי׳ „נושא שני הפכים״ — דברי (שהם) כאש ומצוה בצמר גשמי וכו׳ דוקא, שכל ומעשה וכו׳ בב״א?

---

17) ראה קונט׳ עה״ח שם: שכאו״א ילמוד ב׳ שלישים (דכל שעות הסדרים) נגלה ושליש חסידות. ובספכ״ה: „ויום הש״ק קדוש יהי׳ כולו על עסק דא״ח״.

18) ל׳ כ״ק אדמו״ר נ״ע ב„מאמר הפתיחה״ שלו בעת התיסדות הישיבה ט״ו אלול תרנ״ז — נעתק במכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר („התמים״ ח״א ע׳ כג־כד).

19) וראה גם קונט׳ עה״ח פכ״ה.

20) וראה גם קונט׳ הנ״ל בסופו.

21) ל׳ הכתוב תהלים פז, ז.

22) עירובין סה, א.

23) להעיר גם מאגה״ק ס״ג.

24) סד״ה מלכא ומלכתא תרצ״ז, עיי״ש באורכה.

25) דכולל גם תפלה — ראה אוה״ת שם (בענין „על שתי המזוזות ועל המשקוף״). וראה לקמן ס״ט, ד„אמרי׳ ו„גדיא״ בתורה גופא הם נגלה ותסידות.

והביאור בזה: הגבלה זו, שכל עבודה מחולקת מחבירתה (באופן שאא"פ להן לעמוד „יחדיו"), הוא מצד ה„ציור חיצוני" שלהן, אבל מצד פנימיותן ועצמיותן, הרי כל העבודות נקודתן אחת — קיום רצון העליון.

ולכן, כאשר האדם הוא בבחי' מציאות לעצמו, ו(במילא) גם עבודתו היא מוגבלת באופן כזה — הרי אז כל עבודה שלו היא ענין שונה, לפי ה„ציור" וההגדרה שלה, וא"א לו להיות מסור ונתון מכל וכל לשתי העבודות יחדיו;

אבל „תמים" מהותו (בל' כ"ק אדמו"ר נ"ע[26]) — „הנחת עצמותו". היינו שהוא בבחי' ביטול והפשטה שאין לו מבוקש לעצמו וכל ענינו הוא למלאות רצון מייסדי[27] הישיבה, שהוא הוא רצון העליון ב"ה[28]. ומצד ביטול והפשטה זו הרי „מקום יש (בראש להניח)"[29] להיות מסור ונתון בתכלית לכאו"א מעבודות הנ"ל.

ח. אמנם, מאידך, מובן ופשוט הוא, שכוונת כ"ק אדמו"ר נ"ע (ביסוד „תומכי תמימים") היתה לייסד ולהקים „ישיבה", שמובנה כמשמעותה — מקום שמוקדש ללימוד התורה (ע"ד לשון חז"ל[30] „מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם" — שהכוונה בזה היא לבית תלמוד);

היינו, עם היות שהתלמידים יתעסקו בעבודת התפלה (וגם בהפצת המעינות כו'), מ"מ, מכיון שאין זה „בית תפלה"[31] (וגם לא „בית תורה ותפלה" ביחד) כ"א — ישיבה, הרי מובן, שהתעסקות הנ"ל לא באה למעט ח"ו בלימוד התורה הנדרש מתלמידי הישיבה[32]: כי עיקר תכליתם הוא — לימוד התורה.

דוגמא לדבר בהלכה: בעבודות הקרבנות היו ב' סוגים[33]: א) „עבודה תמה" — „עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר", כגון זריקה, הקטרה וכו': ב) עבודה שאינה תמה — „עבודה שיש אחרי' עבודה", כגון „שחיטה וקבלה והולכה שיש אחרי' זריקה" — ודווקא „עבודה תמה" „זר חייב עליהן מיתה", משא"כ שאר עבודות, „אע"פ שהזרים מוזהרין שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקרבנות, אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה".

ז.א. שעיקר שלימותן ותכליתן של עבודות הקרבן — הוא ה„עבודה תמה", „שגומרת ומתממת" את הקרבן, והעבודות שלפני' הן בערכה רק בבחי'

---

26) תורת שלום ע' 235. וראה גם ס' השיחות תש"ה ע' 107.
27) ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 הערה 14.
28) ראה גם לקו"ש חי"א ע' 326 ואילך — ביאור על השיחה הידועה של כ"ק אדמו"ר נ"ע (שמח"ת תרס"א) „כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו".
29) ע"ד ל' הש"ס עירובין צה, ב.
30) יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. רש"י עה"ת שם.
31) להעיר ממגילה כו, רע"א.
32) ראה גם קונט' עה"ח פכ"ה: ושעות היום מספיקות ללימוד הנגלה.
33) ראה בכ"ז יומא כד, א (וראה זבחים קטו, ב) ובפרש"י שם ד"ה עבודה תמה. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ב ואילך.

הכנה אלי׳: אבל מאידך, גם עבודות אלו, אינן רק טפל והכשר לה״עבודה תמה״ (כלומר, שאא״פ לזרוק הדם אא״כ יש לפני׳ שחיטה קבלה והולכה), כ״א הן עבודות בפ״ע ועניינים עיקריים מצ״ע בהקרבן: שלכן מחשבה פסולה פוסלת לא רק בזריקה (״עבודה תמה״) כ״א גם בשחיטה קבלה והולכה[34], וכיו״ב.

ועד״ז בענייננו: אף שכל סוגי העבודות המוטלים על תלמידי תומכי תמימים — גם עבודת התפלה, הפצת המעיינות וכו׳ — כאו״א מהם הוא עיקר ועבודה לעצמו, מ״מ ה״עבודה תמה״ של תלמיד הישיבה היא — לימוד התורה, וכל שאר העבודות הן בערכה הכנה להתכלית.

ובזה יתוסף ביאור בהקשר שבין הצלחת הישיבה גם לשקו״ט הגמרא אי ״גדיא יאי״ או ״אמרי יאי״: נת״ל סעיף ג׳, שמהמשך הגמרא מוכח דגם לפי מסקנת הגמרא, ״ששניהן שקולין כאחד״, יש יתרון ב״אימרי״ על ״גדיא״. והיינו כנ״ל, כי עיקר תכליתו של תלמיד הישיבה הוא ב״אימרי״ — לימוד התורה (״כבשים קודמים לעזים בכל מקום״)[35]; ויתרון זה מתבטא גם בריבוי בכמות, שרוב זמנו בהישיבה עליו להתעסק בלימוד התורה, וכהראי׳ דהכהן גדול דהתמיד (״תמידים כסדרם״) הוא באימרי דוקא[36].

ט. כל העניינים משתלשלים מתורה — ומזה, שגם בתורה עצמה יש ב׳ הבחי׳ ד״אימרי״ ו״גדיא״.

וי״ל — על יסוד המבואר בדרוש הנ״ל של הצ״צ (ודרושי רבותינו נשיאינו שלאח״ז), ד״אימרי״ ו״גדיא״ הם (גם) צדיקים ובע״ת[37] — דגליא דתורה הוא בחי׳ ״אימרי״, צדיקים; ופנימיות התורה — ״גדיא״, בע״ת:

---

34) משנה זבחים כט, ב. רמב״ם הל׳ פסולי המוקדשין פי״ג.

35) ראה לקמן ס״י, שבכל עת (גם בעסקו בעניינים אחרים) צ״ל ״דעתו״ על לימוד התורה.

36) ויש לקשר הנ״ל גם עם זה שבעת סעודת אחש״פ הנ״ל (תרס״ו) ציוה כ״ק אדמו״ר נ״ע לתת לכל תלמיד ד׳ כוסות, ואמר: ״די ד׳ כוסות פון די ערשטע צוויי נעכט פסח איז משה רבינו׳ס און היינט — אחש״פ — איז משיח׳ס ד׳ כוסות״ (ס׳ השיחות תש״ד ע׳ 111) —

כי שניהם, משה רבינו ומשיח, ענינם תורה: משה (עיקר) ענינו נגלה דתורה, ומשיח (עיקר) ענינו פנימיות התורה (ראה בארוכה שער האמונה פנ״ו. ועוד); וזהו״ע של ״משה רבינו׳ס כוסות״ ו״משיח׳ס כוסות״ — נגלה דתורה ופנימיות התורה, ובשניהם לימוד באופן של ״יין״ שיש בו טעם וכו׳, היינו בהבנה והסברה (ראה לקו״ש ח״ז ע׳ 277).

[ובפרטיות יותר י״ל, דגם באחש״פ גופא יש ב׳ הענינים: סעודת אחש״פ (לחם) — נגלה דתורה (ראה הנסמן לקמן הערה 44); כוסות דאחש״פ (יין) — פנימיות התורה (יינה של תורה — ראה אמ״ב שער הק״ש ספנ״ג ואילך)].

וזוהי השייכות לתלמידי ישיבת תומכי תמימים, שענינם — לימוד התורה, נגלה וחסידות. וראה לקמן הערה 43.

37) באוה״ת שם מביא: ״אי׳ בס׳ דברי אמת מהרב רבי יצחק לאנצטר ז״ל בשם הה״מ נ״ע שהיו מתווכחים אם צדיקים גדולים אם בע״ת גדולים ואיני זוכר האיך״. אבל בסיום המאמר שם: ״ולפמ״ש בשם המגיד גדיא בע״ת כו׳״. וראה בארוכה ד״ה מלכא ומלכתא תרצ״ז (ושם, ״דעבודת הצדיקים הוא אימרא דקולם קול רחמים ... ועבודת הבע״ת הוא גדיא ... גדיא הוא עז שהוא התוקף והקשיות וכו׳״).

וכידוע[38] שנגלה דתורה שייכת יותר לעבודת הצדיקים ופנימיות התורה שייכת יותר לעבודת התשובה. ולכן גם הגילוי דנגלה דתורה הי' בחודש סיון — חודש השלישי לחודש ניסן, חדשי הקיץ — עבודת הצדיקים[39]; והגילוי דפנימיות התורה למטה (לכאו"א) הי' בחודש כסלו — חודש השלישי לחודש תשרי, חדשי החורף — עבודת התשובה[39].

[וזהו ג"כ א' הביאורים בשייכותה של התיסדות ישיבת תומכי תמימים לביאת המשיח

— וכפתגם כ"ק אדמו"ר נ"ע[40] בעת התיסדות הישיבה: „בהתחלה זו בישיבה .. הנני מדליק את המאורות שמורנו הבעש"ט והרביים הנחילונו למען תקוים ההבטחה של יפוצו מעינותיך חוצה, להחיש את ביאת המשיח" —

שכן „מטרת הישיבה להיות תורת ה' תורת הנגלית ותורת החסידות תמימה"[41], איחוד נגלה ופנימיות התורה — ואיחוד זה ה"ה הכנה והקדמה ל„אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא"[42] (יחוד ב' המעלות ד„צדיקייא" ו„תיובתא") שיתחדש ע"י משיח צדקנו].

וע"ד הנת"ל (סעיף ח') בענין „אימרי" ו„גדיא" — דאף „ששניהן שקולין כאחד", מ"מ, „כבשים קודמים לעזים בכל מקום", והתמיד הוא מאימרי דוקא — כן הוא בענין בחי' „אימרי" ו„גדיא" שבתורה:

עם היות שלימוד החסידות הוא דבר הכרחי, ואדרבה, בזה הוא חידושה של ישיבת תומכי תמימים כנ"ל[43], מ"מ לימוד זה הוא בחי' „מלח" להפת (ולחם) דתורה[44] — תורת הנגלה, שלימודה הוא בבחי' „תמידים כסדרם"; ובל' כ"ק אדמו"ר נ"ע[45]: „בזמן ביום צריכים לעסוק יותר בתורה הנגלית וכו'"; „יותר זמן יתנו על עסק התורה הנגלית, אשר כן צ"ל .. וע"ז אנו משגיחים שילמדו הרבה בגפ"ת ובלימוד הנרצה .. בחול צריכים ללמוד שליש חסידות ושני שלישים נגלה".

---

38) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 75.

39) סד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ו.

40) בשיחת ח"י אלול תרנ"ז — נדפסה בס' השיחות תש"ב ע' 133. וראה בארוכה שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע (דלעיל הערה 28) — נדפסה בס' השיחות שם ע' 141 ואילך.

41) שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע שמח"ת תרנ"ט (בשעת הקפות) — בקשר לקריאת שם הישיבה „תומכי תמימים" — נדפסה בה„תמים" ח"א ע' כה. בהקדמה לקונטרס החלצו תרנ"ט. ספר המאמרים־תרנ"ט ע' רכג־רכה.

42) לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.

43) ולכן החידוש בעת הסעודה דאחש"פ תרס"ו (ראה לעיל הערה 36) הי' בענין הכוסות דאחש"פ, „משיח"ס כוסות" — פנימיות התורה. [וראה לקו"ש ח"ז שם, דהחידוש של כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' בענין הכוסות דוקא, ולא בעצם סעודת אחש"פ — ראה לעיל הערה הנ"ל].

44) לקו"ת ויקרא ביאור לד"ה ולא תשבית פ"ה ואילך. קונט' עה"ח ספי"ג.

45) קונט' עה"ח רפכ"א. ספכ"ב.

[וע"ד הא דמשיח „אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא": היינו, דגם לאחרי שתתוסף בהם מעלת התשובה קראן בשם „צדיקייא" (ולא בע"ת), כי גם אז זהו עיקר ענינם — אלא שבנוסף לזה יגיעו גם למעלת התשובה, וע"ז גם מעלת הצדיקים תהי' באופן נעלה יותר[46]].

י. מכהנ"ל — הוראה ברורה בדבר הנהגת תלמידי ישיבת תומכי תמימים:

עיקר ענינו של התלמיד הוא לימוד התורה; וא"א לו להצליח בלימוד התורה כ"א ע"י היגיעה, וכמאמר רז"ל[47] „יגעתי ומצאתי תאמין": באם אינו מתייגע בתורה (יגיעה אמיתית — לימוד יותר מרגילותו, היפך טבעו[48]) — גם אם מדייק בשמירת זמני הלימוד — אא"פ לו להצליח בלימודו.

ואף שברור הדבר שעליו להתייגע גם בעבודת התפלה, וכדרישת רבותינו נשיאינו — תפלה באריכות וכו' [דלא כדעת הטועים שעבודת התפלה הו"ע של „למפרע"[49] — שהי' שייך בדורות הקודמים ולא בזמננו עתה]; וכן להתעסק בהפצת המעינות חוצה (בזמן דחוק לסדרי הישיבה כו');

ויתירה מזו: ההתעסקות בזה צ"ל, כנ"ל, לא באופן של הכשר ללימוד התורה שלו (כי בלא זה „אפילו תורה אין לו"), כ"א באופן שניכר בה (בהמסירה ונתינה כו') שהוא ענין ועבודה לעצמו, כנ"ל:

עכ"ז, עליו לדעת שענינים הנ"ל הם בבחי' עבודה שאינה תמה, ומוכרחת להיות עבודה תמה, הגורמת ומתממת כל זה שלפני' — והיא להתייגע בלימוד התורה.

ואעפ"י שגם עבודה שאינה תמה — עבודה היא, שבעת עסקו בה אין לו להסיח דעתו ממנה; ובפרט עפ"י שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע הידועה[50] בנידון התואר „פנימי", שהוא זה שכשהוא עוסק בדבר מסויים ה"ה תפוס ו„מונח" בזה („ער ליגט אין דעם") לגמרי — מ"מ, מכיון שעיקר עבודתו הוא תורה, הרי גם אז צ"ל „דעתו" על לימוד התורה, וע"ד המסופר בגמרא[51] על רב שמואל בר שילת, דגם בשעה „דהוה קאי בגינתא" „דעתאי עלויהו" (על תלמידיו).

יא. מכל הנ"ל תשובה ברורה לאלה הטועים וטוענים: היות שגם התלמידים נתבעים בקשר לעניני הרבצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, ומזמן לזמן מתגדלת התביעה (ובפרט בשנים האחרונות מאז התיישב

46) עיין תו"ח ס"פ וישלח.
47) מגילה ו, ב.
48) ראה תניא פט"ו. ובכ"מ.
49) ראה תורת הבעש"ט — הוספות לכתר שם טוב סע"ח.
50) תורת שלום ע' 39 ואילך.
51) ב"ב ח, ב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר בארצה"ב) — הרי מכאן, לכאורה, שעיקר ההתעסקות כעת צ"ל דוקא בענינים אלו ובשביל זה יש לגרוע ח"ו מזמני לימוד התורה עבודת התפלה ובכלל שמירת סדרי הישיבה, וכאילו שבזה נשתנו ח"ו העתים —

הנה עליהם לדעת, שתכניתה של הישיבה המבוארת בקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר נ"ע — מייסד הישיבה ונשיאה הנצחי — היא נצחית, לכל הזמנים ולכל המקומות; והרי זו היתה כוונתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בהדפיסו את קונטרס הנ"ל בארצות הברית, שהתלמידים דישיבת תומכי תמימים בארץ זו יתנהגו כפי הסדרים שניתנו בו: „בחול צריכים ללמוד שליש חסידות ושני שלישים נגלה", להתעסק בעבודת התפלה וכו',

ובפרט דיוק הכי גדול בשמירת זמני סדרי הישיבה, שידוע שהם בבחי' „הגבלה עצמית" מכ"ק רבותינו נשיאינו מייסדי הישיבה (ע"ד המבואר בהמשך תרס"ו[52] לענין המדידה דתומ"צ, שענינה (לא מדידה בהאור עצמו, כ"א) שעצמו"ה ית' צמצם א"ע להיות נמשך במדידות ועשיות אלו דוקא, „וממילא אנו מוכרחים לעשות כך דוקא ולא באופן אחר ח"ו").

אשר מזה מובן, שאף שצ"ל ההתעסקות בהרבצת התורה וכו', ובפרט לאחרונה שחובת הזמן היא להשתדל בענין המבצעים ככל האפשרי — ואדרבה, המתעסק בזה תבא עליו ברכה"[52] — מ"מ, צ"ל ההתעסקות רק בהזמנים שמחוץ לסדרי הישיבה.

ויתירה מזו: תלמיד ישיבת תומכי תמימים אינו מציאות לעצמו (כנ"ל ס"ז), ולכן גם הזמנים הפנויים אינם שלו, אלא עומדים הם ברשותם של כ"ק רבותינו נשיאינו מייסדי הישיבה; ז.א. זה שבידו זמנים פנויים להתעסק בהפצת המעינות וכו' הר"ז (לא מפני שזמנים אלו הם בבעלות שלו, כ"א) מפני שניתנו לרשותו (מאת רבותינו נשיאינו) להשתמש בהם לעבודתו ית' כפי רצונו ובחירתו (אם להמשיך בשקידה והתמדה בלימוד התורה, או להתעסק בהפצת המעינות וכו' וכו'). ומזה מובן, שגם ההתעסקות בהנ"ל בזמנים אלו — צ"ל ע"פ הוראות הנהלת הישיבה.

יב. עפ"י הכלל[53] ד„קדושה לא זזה ממקומה" מובן, שגם אלו שכבר „יצאו" מכותלי ישיבת תומכי תמימים, קדושתה זו של הישיבה לא זזה ממקומה בהם; ובפרט עפ"י הידוע[54] אודות ריבוי הכחות, היגיעה וההשתדלות שהשקיעו רבותינו נשיאינו בהישיבה — והרי כשם שמעשי ידיו של הקב"ה הם נצחיים, כן הוא בצדיקים שדומים לבוראם[55] — שכחות אלו

---

52) ד"ה אלה תולדות נח.

*52) להעיר מהתחלת פעולות הבעש"ט בגמ"ח בשנת „תבוא עליו ברכה".

53) ראה ע"ח שער ד' פ"ג. של"ה פ"ג. אגה"ק ביאור לסי' זך.

54) ראה שיחת אחש"פ שבתחילת השיחה (ע' 106). ועוד.

55) רות רבה פ"ד, ג.

טמונים בכל תלמיד ותלמיד בנפשו פנימה לעד ולעולמי עולמים. במהותו — ה"ה כל ימי חייו תלמיד של רבותינו נשיאינו.

ומזה מובן, שכל מה שנתבאר לעיל במהותו של תלמיד ישיבת תומכי תמימים

— (א) מצד הביטול שלו ביכולתו להיות מסור ונתון בכל כחות נפשו לכל סוגי העבודה שתובעים ממנו — לימוד התורה נגלה וחסידות, עבודת התפלה, הפצת המעינות חוצה: (ב) מאידך, ה„עבודה תמה" שלו היא — לימוד התורה, וזהו עיקר מהותו ותכליתו —

צ"ל דוגמתו, עכ"פ מעין זה, גם אצל כל אלה שכבר יצאו (מאיזה סיבה שתהי') מכותלי הישיבה, גם אם במצבם כעת הם נמצאים (עפ"י תורה) בהסוג ד„זבולון" ומארי עובדין טבין [ויתירה מזו י"ל: אפילו אלה שבעבר לא זכו להיות מתלמידי ישיבת תומכי תמימים, אבל למדו תורת רבותינו נשיאינו, אפילו „פסוק אחד או דבור אחד או אפי' אות אחת"[56] — הרי הם תלמידי רבותינו נשיאינו וכאילו למדו בהישיבה שלהם],

שמחוייבים להתעסק הן ב„אימרי" והן ב„גדיא" ובאופן דשניהם „יעמדו יחדיו"; ומ"מ עליהם לדעת שעיקר מהותם ופנימיותם הוא — לימוד התורה, ולכן, אין להם להסתפק בזה שיוצאים י"ח בקביעות עתים לתורה כפי שנקבע בשו"ע, אלא שעליהם „לגזול" גם משעות העסק שלו וכו' ולנצלם ללימוד התורה[57].

וההתעסקות בלימוד התורה, נגלה וחסידות — „ותלמודו בידו"[58] — ה"ה הכלי וההכנה לגילוי תורתו של משיח, שילמד תורה את כל העם כולו[59] למקטנם ועד גדולם[60], כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים[61].

(משיחת אחש"פ תשל"ו)

---

56) אבות פ"ו מ"ג.
57) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 312. ועוד.
58) פסחים נ, א. וש"נ. ראה לקו"ת בהר מ, ב. ועוד. וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע לתורתו של משיח (ראה תניא רפל"ז).
59) ראה לקו"ת צו יז, א. שער האמונה פנ"ו ואילך.
60) ירמי' לא, לג.
61) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם בסופו (סוף הל' מלכים).

מובא בחסידות[1] משל וביאור לירידת הנשמה בגוף — למלך שברצותו כי בנו ינצל כל הכחות שלו וחושיו בתכלית השלימות, שלחו למקום רחוק מהיכל מלכותו, למקום שם ההנהגה אינה בדומה כלל — ויכולה להיות גם הפכית — מההנהגה בהיכל המלך: וכאשר בן המלך נתקל באותם הקשיים ועכ"ז מתגבר עליהם ומתנהג כראוי לו — אזי מתגלים כל הכחות שלו ויוצאים מן הכח אל הפועל ומנצלם בתכלית השלימות,

עד"ז היא ירידת הנשמה בגוף — שירידה זו היא צורך עלי'[2]: עקב גדלות הנשמה וחשיבותה, שהיא הדבר הנעלה ביותר אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, מורידה הקב"ה "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"[3], מכמות שהיא בכסא הכבוד[4] ולפני זה "קיימא בדיוקנא קמי' מלכא קדישא"[5] אל עוה"ז התחתון ומלבישה בגוף גשמי, וכל זאת בכדי שאף שם תתנהג הנשמה באופן המתאים לה, אפילו בהיותה בבירא עמיקתא ניכר יהי' כי היא "חלק אלק' ממעל ממש"[6], וממלאת רצון המלך — ובזאת יתגלו כל הכחות שלה מן הכח אל הפועל.

זהו גם אחד הטעמים ש"(מפני חטאינו) גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו"[7]: "גלינו מארצנו" אינו אך ורק עונש לחטאינו[8], אלא (ואדרבה) — ע"י ההנהגה הראוי' של היהודי בשעה שהוא בגלות, מגיע הוא לשלימות[9] נעלית יותר מכמו שהיתה קודם החורבן והגלות[10].

* * *

הענין הנ"ל שבכללות ירידת הנשמה למטה, ובכללות ירידת כלל ישראל בגלות, נמצא לעתים בפרטיות אצל אנשים פרטיים, הוטלה עליהם ירידה מיוחדת למקומות מסויימים וכו', אשר פשוט שאין הכוונה לירידה ח"ו, אלא אדרבה: ניתנים להם הכחות והזכות להתעלות למדריגה גבוהה — עלי'

---

1) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ. וראה ג"כ המשך וככה תרל"ז פ"ע.
2) לקו"ת פנחס עז, ג. ובכ"מ.
3) חגיגה ה, ב. רשימות הצ"צ לאיכה ע"פ השליך משמים ארץ, ע' 80.
4) זח"א קיג, א. ובכ"מ.
5) הובא בדא"ח בכ"מ ולע"ע לא מצאתיו בל' זה. וראה זח"ג קד, ב. זח"א צ, סע"ב. רכז, ב. רלג, ב. זח"ג צו, ב. זח"א סא, ב.
6) איוב לא, ב. תניא רפ"ב. וראה הגהות הצ"צ ע"ז (קיצורים והערות ע' עב ואילך).
7) שהכוונה בזה לא רק ריחוק במקום גשמי, כ"א ועיקר — ברוחניות ובמעלה: בזמן הגלות הרי כו"כ מצות שגם באו"ה א"א לקיימן.
8) ראה אגה"ק סי' כב (ע' קלד, ב).
9) ראה לקו"ש ח"ב ע' 361.
10) וכנראה גם בתורה שלפנינו שהריבוי בה נעשה בזמן הגלות וכדרז"ל עה"פ (שה"ש ו, ח) "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר" — "אלו ששים מסכתיות של הלכות .. אלו שמונים פרשיות ובתורת כהנים .. אין קץ לתוספות" (שהש"ר פ"ו, א (ט). וראה במ"ר פי"ח כא). והטעם ע"ז מובן עפ"י מרז"ל (מנחות נג, ב) "מה הזית הזה אינו מוציא שמנו עד שכותשין אותו כך ישראל כו'", ובדוגמת הריבוי בתורה שנעשה ע"י שבירת הלוחות (מדרש רבה תשא ר"פ מו).

שזולתו אינו מסוגל להגיע אלי' — ע"י שימלא באותו מקום רחוק את השליחות שהוטלה עליו.

וע"ד הודעת חז"ל[11] שרב בבואו לבבל מצא כי לימוד התורה נעדר, אך אח"כ — ע"י עבודתו — הרי דוקא בבבל הגיע למוד התורה למעלה מופלגה[12] עד כי במחלוקת דתלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי נפסקת ההלכה כתלמודה של בבל[13]. וכל זה כתוצאה מיציאתו של רב מא"י לחוץ לארץ, הליכה הנראית לכאורה כענין בלתי רצוי, אך דוקא ע"ז נתוספה מעלה גדולה — דרגה נעלית בלימוד התורה.

וי"ל שזהו ג"כ אחד הטעמים להנהגת הבעש"ט[14], ה"מ ממעזריטש, אדמו"ר הזקן וכו' עד כ"ק מו"ח אדמו"ר — ששלחו תלמידים להתגורר במקומות רחוקים וכו' — אעפ"י שלכאורה אין מקום טוב יותר עבור התלמידים מאשר להיות כל ימיהם במחיצת הרבי — אך הענין הוא כנ"ל שדוקא ע"י ירידה זו מגלה התלמיד כחות מיוחדים וניתנה לו זכות מיוחדת להגיע למדריגה נעלית מכפי שהי' קודם לכן, דהיינו — אף ש(בפשטות) נשלחו התלמידים בכדי לפעול עלי' במקום אליו נשלחו — ע"ז נתוסף גם עילוי רב בתלמידים עצמם[15].

וכפי שראו בפועל שאותם שמלאו השליחות, ועשו זאת באמונה ובמסירות ולא בדרך הכרח וכפי' [ואף אם ההתחלה היתה מצד קבלת-עול, אך קב"ע זו היתה חדורה בשמחה ובטוב לבב אמיתיים] — היתה הצלחתם בנוגע למצבם הרוחני שלא בערך, ופשיטא שהייתה שלא בערך עליית אלו שהשתמטו מהשליחות, או אלו שמלכתחילה לא הוטלה עליהם כל שליחות — מסתמא היות ולא זכו לכך — והתגוררו בקרבת מקום.

וכשם שהי' הדבר אצל תלמידי הבעש"ט וכו' — שכבר עמדו על דעת עצמם — וקבלו הוראה להתיישב במקומות רחוקים וכו', כן הי' גם בנוגע תלמידי הישיבה: כשבא כ"ק מו"ח אדמו"ר למקום פ' ויסד ישיבה בקירוב אליו ובד' אמותיו[16], הרי בה בשעה בחר בכמה תלמידים מצויינים ושלחם למקומות ועיירות רחוקים, רחוקים בגשמיות ורחוקים גם ברוחניות (ואף למקומות מעבר לים, מדינות שונות ומשונות) בכדי לפעול עלי' באותם המקומות — וביחד עם זה הייתה גם כוונה ותכלית שע"י שימלאו את שליחותם במקום רחוק יגיעו ויתעלו לשלימותם האמיתית.

---

11) חולין קי, א. רש"י תענית י, א (ד"ה תתאי), אגרת רב שרירא גאון, וראה סדה"ד בערכו.

12) המעלה של לימוד התורה בפלפול וע"י קושיות, אף שנקרא (סנהד' כד, א) במחשכים הושיבני, שהוא גם בערך של תלמוד ירושלמי אף שארז"ל (ספרי ר"פ עקב. ב"ר פס"ז, ד) "אין תורה כתורת א"י". ראה סה"מ תש"ח ע' 121.

13) ראה יד מלאכי ח"ב כללי שני התלמודים אות ב.

14) ראה לקו"ש ח"ב ע' 367.

15) וי"ל דג"ז חלק מ"לימוד" התלמיד אצל רבו, מפעולת הרב בתלמידו.

16) וראה רש"י ערובין מא, ב ד"ה כאילו (כל העיר כד"א). ובגמ' שם מז, ב.

המובן מהנ"ל, שתלמידים שזכו, ולומדים הם בישיבות אשר מחוץ לניו־יארק, פשוט שאין זה עונש ח"ו או ריחוק ח"ו, אלא אדרבה, זו הוכחה כי רואים בהם כחות מיוחדים ונעלים בעבודת עשיית הדירה לו ית' בתחתונים[17] (כדרישת החסידות) במקום אליו נשלחו — ע"י לימודם באותה ישיבה דוקא, ולימוד מתוך שמחה וטוב לבב ולא באופן של הכרח, ועי"ז זוכים להתעלות למעלה יתרה מאותם שאינם בריחוק מקום.

* * *

לפיכך חייבים — כל אותם תלמידים שזכו ולומדים מחוץ לניו־יארק ומחוץ לארצות־הברית ומעבר לים — לזכור את תפקידם וחובתם לעסוק בהפצת היהדות בכלל, והפצת המעיינות ביחוד, שהרי זהו ענינה של הישיבה ותלמידי' — להאיר את כל העיר ואת כל המדינה שם הם נמצאים[18].

ובפרטיות יש לזכור כי תפקידה של ישיבה הוא (ככל עניני התורה) שלא להיות בבחי' „עומד" אלא במדרי' „מהלך", מעלין בקודש[19], דהיינו שחייבים להתווסף עוד ועוד תלמידים, יותר ויותר.

ובענין זה אין צורך להוראה מהראש־ישיבה, מהמשפיע וכו', מאחר וכבר קיימת ומפורסמת הוראה ברורה שכל תלמיד צ"ל „מהלך", ובכדי שיצליח בכך יותר — ויהיו „מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה"[20] — עליו לראות שיתווספו תלמידים בישיבה, עוד ועוד יותר. וממנו יראו וכן יעשו שאף מושפעיו ותלמידיו יהיו „נרות להאיר"[21] — וישפיעו גם הם כנ"ל, פירות ופירי פירות עד סוף העולם.

ומובטחים הם, שבאם יחליטו בשמחה ובטוב לבב לקיים הוראה זו, תהי' הצלחתם בהפלגה, שהרי על ידי „יגעת" לא רק משיגים הדבר מבינים השכל וכו', מדרי' שבערך היגיעה, אלא „ומצאת"[22], באופן של מציאה — הבאה בהסח הדעת[23] — למעלה מדעתו ותקותו וכו', שלא הי' יכול לשער כלל מראש עד היכן יגיע[24].

* * *

---

17) ראה תנחומא נשא פט"ז.

18) וידוע (לקו"ד ח"ד ע' תשמו) ביאור הענין דהמצוה ראשונה היא פרי' ורבי', שכוונתה (ברוחניות) היא שיהודי צריך (להוליד) לפעול ברוחניות על עוד יהודי וכמרז"ל (סנה' יט, ב) „כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו".

19) וידוע המשל והדוגמא מעלי' להר משופע, שאם אינו עולה אז בדרך ממילא יורד.

20) תו"א ר"פ בראשית, שע"י הצדקה נעשה כן. וראה אוה"ת בראשית הגהות על תו"א שם (תתרכו, ב) שאי"ז בדרך גוזמא.

21) ראה תו"ש ע' פב־ז. קונטרס עץ החיים פכ"ב. לקו"ש ח"ב ע' 484.

22) ראה מגילה ו, ב.

23) ראה סנה' צז, א.

24) ראה אגה"ק סי' ד (קה, ב).

תלמידי ישיבות מתחלקים לשני סוגים [וע״ד החלוקה הכללית[25]] ל„יושבי אהל״ ו„בעלי עסק״: אלה שתפקידם יושב אוהלים, אין וישב אלא עכבה, אינם יוצאים מד׳ אמותי׳ של תורה, אלא שבהיותם בישיבה גופא מוסיפים בהתמדה ובשקידה עד כדי כך — שבדרך ממילא מורגש זה בכל הסביבה ופועל ומקרב ומושך ומתוספים תלמידים חדשים. וישנם תלמידים שבסוג בני תורה עצמו הם בדוגמת „בעלי עסק״, דהיינו שאחר שמירת סדרי הישיבה, לימוד בהתמדה ובשקידה וכו׳, מנצלים הם את השעות העומדות לרשותם ליציאה מכותלי הישיבה (ותלמודם בידם — בראשם) — במטרה להביא תלמידים נוספים פנימה.

הקביעות אם התלמיד נמנה על „יושבי אהל״ או על „בעלי עסק״ מסורה בידי הנהלת הישיבה. אך צד השווה בכל התלמידים, בכל חברי ההנהלה, הר״י, הר״מ, המשפיעים והמשגיחים גם יחד: על כאו״א לדעת ואליבי׳ דנפשי׳ — כי כל ענין שבקדושה צריך להעשות בחיות, ועי״ז היא ההליכה „מחיל אל חיל״[26], שהיום הוא למעלה מהאתמול, ובאופן שמחר יהי׳ למעלה מהיום — וללא התחשב כלל עם כל מניעות ועיכובים.

וע״פ האמור לעיל, הרי אין זה ענין פרטי הנוגע לכל אחד כמו שהוא בפ״ע, אלא — מאחר וכל תלמיד ותלמיד בפ״ע הוא שליח דהמשלח והוא נר להאיר, הרי שבעלייתו הוא תלוי גורלם של כמה וכמה מבנ״י הצמאים לדבר ה׳ ומצפים שיאירו את חייהם ויורום את דרך החיים: תורתנו תו״א ותורת חיים ומצוותי׳ עליהן נאמר וחי בהם[27].

* * *

המורם מכל האמור הוא, כי תלמידים הנשלחים ללמוד בישיבות מחוץ לעיר זו — ה״ז הוראה כי הם מהמובחרים ומהמשובחים שבתלמידים, והם המקיימים את רצון הנשיא ומייסד הישיבה — כ״ק מו״ח אדמו״ר — במילואו וגורמים נח״ר נפלאה, ועי״ז נמשך להם שפע ברכה עד כי „נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה״ בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ותהא עבודתם זו בשמחה ובטוב לבב ויעוררו וימריצו את הישיבות להליכה מחיל אל חיל עד כי „ותרעש הארץ״. ויקרבו וימשכו עשרות מבחורי ישראל ויעמידום בדרך החיים, תורת חיים ומצוותי׳, באור וחיות אמיתיים.

ומובטחים הם ע״י הנשיאים — החל מהבעש״ט וההי״מ ואדמו״ר הזקן כו׳ ועד כ״ק מו״ח אדמו״ר — שיראו הצלחה בפעולותיהם, ובאופן דמוסיף והולך.

---

25) ראה תו״א פ׳ תרומה. ולהעיר ג״כ ממרז״ל תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ, ב. תקו״ז ו, א). וראה ג״כ אגה״ק סוס״ט. וכענין ישכר וזבולון מארי תורה ומארי עובדין סבין, ראה אגה״ק ס״ה (קט, א). ביאה״ז פ׳ וישב לאדמו״א (כה, א־ב) ולהצ״צ (ע׳ קלד). וראה לקו״ש ח״ח שיחה ב׳ לפ׳ מטות.

26) ראה סוף ברכות. שו״ע אדה״ז חאו״ח רסקנ״ו.

27) ויקרא יח, ה. ועיין או״ת להה״מ שם.

ובאם היצר הרע[28] יעמוד לנגדו לפתותו שעליו ללמוד דוקא בעיר זו וכו', יענהו[29] כי אינו אלא „זקן וכסיל"[30], שהרי הקב"ה — ע"י עבדיו הנביאים רבותינו נשיאינו — עשאו לתלמיד זה שליח לעשות מדינה פ' למדינה של תורה, את עיר פ' לעיר של תורה, וכל מקום שיבוא שמה. ופשיטא שלא יתפתה ע"י ה„זקן וכסיל" אלא יעשה כעצת וע"פ חכמת ה„מסכן וחכם", היא „נפש השנית בישראל — חלק אלק' ממעל ממש", וכל זה בשמחה ובטוב לבב.

ומובטחים המה בהצלחתם בגשמיות וברוחניות גם יחד, והצלחה מיוחדת בקיום השליחות וקיום רצון המשלח בשלימות הכי גדולה.

* * *

ויהי רצון שכל אחד ואחד מכם יעשה כהנ"ל בשמחה ובטוב לבב ותצליחו ותתחדש ותהי' שנה של אורה, של ברכה ושל הצלחה, שנה של תורה ושל שמחה, ואורה ושמחה גם יחד, וגם זה[31] יוסיף ברכת הוי' בגשמיות וברוחניות.

ותראו הצלחה בלמוד הנגלה והחסידות גם יחד, ובקיום המצוות בהידור עד כי „כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'"[32], נרות להאיר, יכירום אשר אלו הם שלוחי הנשיאים בכל מקום ובכל מדינה, בשמחה ובטוב לבב, „ושלוחו של אדם כמותו"[33] ואתם נמצא המשלח — הרבי וכל הרביים יחדיו. וכ"ז הוא ג"כ הכנה לקבלת פני משיח צדקנו „שילמד תורה את כל העם כולו", תורתו של משיח[34], בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחת בדר"ח מר־חשון ה'תש"ל, להתלמידים השלוחים דקנדה וצרפת).

---

28) שבת קה, ב: „כך הוא אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך וכו'".
29) ראה שו"ע אדה"ז תאו"ח סו"ס קנו.
30) קהלת ד, יג.
31) ע"ד מגלגלין זכות ליום זכאי.
32) ישעי' סא, יט.
33) ראה ברכות לד, ב. וש"נ. רש"י שמות יב, ו. וראה ס' לקח טוב (להר"י ענגל) בתחלתו דשלימות השליחות „דגופו של שליח נחשב כגוף של המשלח".
34) ראה לקו"ת צו (יז, א). שער האמונה פ"ט. מנחות כט, ב. ובקהה"ר (יא, ח): תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח.

איר פֿארט דאָך אהינצו בהמשך צו די פּריערדיקע שלוחים, במילא איז דער כל התחלות קשות[1] שוין דורך־געגאַנגען, וועט אייך זיין לייכטער[2]. דערפֿאַר איז אַבער אויף אייך דער ענין — איר זאָלט מוסיף זיין כהנה וכהנה[3], אויף דעם וואָס יענע האָבן דאָרט אויפגעטאָן, סיי בכמות און סיי (און דער עיקר) — באיכות. אויף דעם איז דאָ די הבטחה[4] אדם מקדש עצמו מעט למטה, (וואָס ווי גרויס דער קידוש זאָל ניט זיין, איז דאָס אַלץ מעט ולמטה בערך קידוש שלמעלה) — איז מקדשים אותו הרבה מלמעלה — בנוגע צו אייערע ענינים הפרטים, און בנוגע די ענינים הכללים, און מפיץ זיין דאָרטן די מעינות בתוככי הפצת היהדות, ביז עס זאָל דערגיין חוצה, און מקרב זיין עי״ז ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

איר וועט פֿאָרן כשורה ובהצלחה, און דאָרטן אויפטאָן בהצלחה רבה ומופלגה, און הערן פון אייך בשורות טובות במשך דעם זמן וואָס איר״ט דאָרטן זיין, און אויפשטעלן דאָרטן צבאות הוי׳[5].

(הראה בידו הק׳ ואמר): איר וועט נעמען מיכלא דאסוותא ומיכלא דמהימנותא[6] יעדער איינער אַ גאַנצע[7] שמורה, און צוויי פרוסות[8]. יעדערער זאָל אויסקלייבן. (וכ״א לקח את המצות).

דאָס וועט זיין אַן אחיזה אויך אין זהב וכסף. דאָס וועט זיין אויף הוצאות קטנות, איר קענט דאָס איבערבייטן אויף אַנדערע פֿאַפּיר־געלט. געבן אַ דאָלער — גלייך קומענדיק אהינצו — אויף צדקה, און אַ צווייטן דאָלער — אויף מעות חיטים[9].

(ונתן לכאו״א ל״ו[10] דאָלאר).

פֿאָרט בשמחה ובטוב לבב, און הערן פון אייך בשורות טובות.

(שיחת ר״ח ניסן ה׳תשכ״ט — להתלמידים
שו״ר הנוסעים בשליחות לאוסטרליי)

---

1) מכילתא הובא בפרש״י יתרו יט, ה.
2) ברש״י שם: יערב לכם מכאן ואילך. ועד״ז בזח״א קעד, א.
3) ראה סנה׳ כא, א.
4) יומא ספ״ג.
5) עיין המשך באתי לגני השי״ת פ״י. ״היום יום״ יב ניסן.
6) עיין ״היום יום״ טו ניסן — אבל כאן ה״ה לפני חהמ״צ.
7) ברכה שייכת לשלמה (ברכות לט, ב).
8) עיין (בכ״מ) ביאורי ב׳ הפרוסות חלק הקטן וחלק הגדול.
9) עיין שו״ע אדה״ז הל׳ פסח סתכ״ט ס״ו.
10) י״ל לחם וכסף וכו׳ — מוחין ומדות (ופ״ו), תומ״צ (שכללות המצות צדקה), תורת ישכר וזבולון וצדקת לחם וממון (תענית כג, ב). ואכ״מ.

אזוי ווי איר זייט דאך געווען ביים פאַרבריינגען, און מסתמא געדיינקט איר (עכ״פ) די נקודות, אז מ׳דארף „איינעמען״ די וועלט דורך תורה, און בפרט קומענדיק פון „זמן חרותינו״[1] —

איז אויב יעדער איד דארף דאס טאן, ליגט דאס בעיקר אויף די וואס זיינען אין די ד׳ אמות של תורה, באהלה של תורה, ובפרט אויף די וואס האבן נאך ניט אויף זיך קיין דאגות הפרנסה[2] — דארף דאך כל ענינם זיין בתורה.

במילא, וויבאלד איר פארט[3] איצטער (ודאה״ק — פון חו״ל אין א״י, און ווי די גמרא זאגט[4], איז דעמאלט ווערט מען צוויי מאל אזוי פיל — „כתרי מנייהו״), זאל אייך דער אויבערשטער העלפן אז איר זאלט טאן אין די ענינים אויף „איינעמען״ די וועלט,

און בכדי צו קענען „איינעמען״ די וועלט, דארף מען די ערשטע זאך „איינעמען״ זיך, און ווי געריידט אין די פריערדיקע פארבריינגענס[5], אז מ׳דארף גלייך בעטן א סדר בא די ראשי ישיבות, סיי אין נגלה און סיי אין חסידות, און אויספאלגן דעם סדר אלץ ווי די ישיבה פארלאנגט, און נאך בהוספה — באווייזן אז דאס איז זיך נוגע, ניט נאר כדי לקיים את הסדרים אדער את הפקודות.

דערנאך אז ס׳וועט קומען די צייט וואס איז נענטער צום מיטן זומער אדער ענדע זומער (מען וויס נאך ניט ווי אין ישיבות א״י וועט זיין), וועט די ישיבה אנווייזן יעדערן וואס ער זאל טאן נוסף על לימודו עם עצמו[6] אויף באזוכן ישובי ישראל, קיבוצי ישראל, צי ישיבות, צי סתם אידן (צי אפילו — ניט סתם אידן), און שטורעמען מיט זיי וועגן כיבוש העולם ע״י תורה,

דאס זאל זיין די הכנה מתאימה און די הכנה טובה, און דער עיקר — די הכנה וואס וועט זיין קרובה למעשה אויף אראפבריינגען דאס אין א פועל, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, דורך ד׳ אמות של תורה[7] בכלל

---

1) ואחז״ל — „שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה״ (אבות פ״ו מ״ב).
2) ראה קדושין כט, ב. הל׳ ת״ת לאדה״ז רפ״ג.
3) ע״ד הפ׳ בהלוך ונסוע, ע״פ ה׳ יסעו.
4) כתובות עה, א.
5) ש״פ שמיני, מבה״ח אייר. ר״ח אייר (תשל״ב).
6) דהרי כל העוסק בתורה בלבד דומה כו׳ וכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו אלא תורה וגמ״ח (ע״ז יז, ב. יבמות קט, ב. לקו״ת ויקרא ה, א. וראה הערה בסה״מ תש״ח ע׳ 266).
7) וכמבואר בד״ה פדה בשלום — יט״כ ש. ז. (ובהברכה דעיו״כ להת׳ שי׳ ש.ז.ר.) דענין הדירה כלול משנים: א) „לו יתי״ ב)„בתחתונים״, ובענין הא׳ — העיקר תורה (כמובן מתניא פנ״א־נ״ג): בענין הב׳ — העיקר מצות, כמבואר בתניא פל״ז.
ואף שמבואר בכ״מ (ראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1054. ח״ח ע׳ 190) דהמעשה הוא העיקר מפני שהמשכת העצמות נעשית ע״י מעשה המצות, ופעולת התורה היא שהעצם יהי׳ בגילוי — י״ל שזהו

---

*) נדפס לקמן ע׳ 386. המו״ל.

און ד׳ אמות של הלכה בפרט[8], דורכגענומען מיט פנימיות התורה.

וכאמור, דאַרפן די ענינים זיין אין אַן אופן מסודר, ד.ה. מיט דער הסכמת הישיבה, און בפרט וועו ס׳איז דאָ ספיקות בדבר דאַרף מען פרעגן ביי דער הנהלת הישיבה,

און דערנאָך צוזאַמענרעדן צווישן זיך אַז יעדער חודש זאָל זיין אַ דו״ח פון יעדערן וויפל ער היט די סדרים, וויפל ער דאַרף משלים זיין, וויפל ער איז מוסיף וכו׳.

אויך אויסקלייבן איינעם [נוסף אויף דעם וואָס וועט צוזאַמען קלייבן די ידיעות] וואָס זאָל אַהערצו מודיע זיין פעם בחודש, במשך דעם זמן ההכנה — די לימודים, און דעם זמן דערנאָך — פון די פעולות.

איצטער איז דאָך אויף מאַרגן נאָך ר״ח אייר, ביז ר״ה האָט מען: אייר, סיון, תמוז, אב ואלול, זאָל זיין פינף דוחי״ם אַדער זעקס דוחי״ם, אַנהויבנ־דיק פון דעם ערשטן דו״ח — ווי אַזוי ס׳וועט זיין די נסיעה, און וועגן דער אסיפה צווישן זיך — אויסצוקלייבן הנ״ל און מאַכן אַ סדר, וועו צו טאָן און ווי אַזוי צו טאָן וכו׳ [זעלבסטפאַרשטענדליך, זאָל דערנאָך זיין די הסכמה פון הנהלות הישיבה אויף דעם].

כנ״ל: בהאסיפות צווישן זיך, די א״י׳דיקע בינם לבין עצמם, און די חו״ל׳דיקע בינם לבין עצמם, זאָל יעדער קבוצה באַזונדער אויסקלייבן איינעם אַדער אפשר מער פון איינעם, וכאמור לעיל, אויף איין מאָל אַ חודש צוזאַמענקלייבן די ידיעות פון דער התקדמות פון יעדערן, און אויך די ידיעות פון די פעולות,

ויהי רצון אַז מען זאָל טאָן אין די אַלע ענינים אליבא דנפשי׳, און מ׳האָט דאָך די הבטחה אַז „הבא לטהר מסייעין אותו״[9] — זאָל זיין דער סיוע מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, ביז אַז מ׳זאָל קענען זאָגן אויף יעדערן פון אייך „כמופת הייתי לרבים ואתה מחסי עוז״[10].

* * *

השתתפותי: מ׳וועט דאָך מסתמא מאַכן פאַרברייגענס מזמן לזמן אין די ערטער וואָס מ׳וועט באַזוכן וכיו״ב, איז דאָ איז 180[11] פונט פאַר די א״י׳דיקע

בדרגא התחתונה שבתורה, אבל ע״י בחי׳ העליונה שבתורה — פנימיות אבא שהוא פנימיות עתיק (ראה לקו״ת ס״פ בהעלותך) — נעשית המשכת העצמות*.

8) דעתה אין לו להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה (ראה ברכות ח, א. זח״ג רב, סע״א).

9) יומא לח, סע״ב.

10) תהלים עא, ז (וכפי׳ הראב״ע שם).

11) עשר (— מספר שלם (פרדס ש״ב)) פעמים ח״י.

---

*) ראה לקו״ש חט״ז ע׳ 441 והערה 57 שם. המו״ל.

און 700[12] פראַנק פאַר די וואָס פאַרן אין פאַריז.

(ואמר:) די פאַריזער האָבן שוין באַקומען אַ תניא, (ונתן תניא (הוצאה השבעים — י"א ניסן תשל"ב) לכל אחד מהנוסעים לא"י, וכשנתן להראשון אמר:) עס זאָל זיין לימוד המביא לידי מעשה[13].

(ולאחר שנתן תניא לכל אחד, אמר:) דאָס איז מיין השתתפות, בגשמיות — די געלט, וברוחניות — דער ספר התניא, און איר אויך זאָלט אויספירן די שליחות סיי בגשמיות און סיי ברוחניות, ובגשמיות וברוחניות גם יחד[14] און מתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

פאַרט געזונטערהייט ובשעה טובה ומוצלחת; און איר זאָלט אויפ־שטורעמען מיט „ופרצת" נאָך פליענדיק למעלה, למעלה מעשרה טפחים; אַכו"כ כל אחד ואחד במקומו ובד' אמות שלו ובכל סביבתו,

און טאָן, כאמור, בשמחה ובטוב לבב, וועט דאָס זיין בהצלחה רבה ומופלגה,

איר זאָלט האָבן אַ הצלחה'דיקן און אַ געזונטן זומער, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

(שיחת יום א' ב' אייר — תפארת שבתפארת — ה'תשל"ב.
להת' שיחתו החוזרים לאה"ק תו"ו ולצרפת — בחדרו הק'.)

---

12) עשר פעמים שבעים.
13) ראה קדושין מ, ב. ב"ק יז, א. ולהעיר ממאמרי ד"ה ושננתם (אוה"ת פ' ואתחנן).
14) ראה שער האמונה פכ"ד ואילך.

...בהמשך צו דעם טומל שטורעם און גוואַלד וואָס מ'מאַכט איצטער וועגן מבצע שנת החינוך — איז גלייך געווארן אַן ענין של פועל, וואָס ס'איז נתייסד געווארן אַ נייער מוסד חינוך — די ישיבה גדולה אין נ.ה.

ויהי רצון אַז דאָס זאָל זיין כשמה: „ישיבה" — (מלשון) התיישבות, אַז אַלע ענינים וואָס זיינען דערמיט פארבונדן זאָלן אַראָפקומען באופן של התיישבות[1]: און „גדולה" — ווי די גמרא[2] זאָגט אויפן פסוק[3] „ואת כל בית

---

1) כתיב"ע עה"פ וישב יעקב בשלויתא ובפדר"א פל"ח וילי"ש רמז קלח: בטח ושאנן ושלו. ולהעיר ממגילה כא, ס"א: אין ישיבה אלא לשון עכבה.
2) מגילה כז, א.
3) מלכים ב כה, ט.

גדול גו״ — „מקום שמגדלין בו תורה, מקום שמגדלין בו תפלה״, און ביידע (תורה ותפלה) צוזאמען[4], וואס דאס איז דאך דער ענין פון ישיבת תו״ת (ואחי תמימים וכו׳) — תורה ותפלה ביחד, כמבואר בארוכה אין קונט׳ עץ החיים[5],

און פירן זיך דאָרטן אין אלע ענינים ווי דער רצון פון כ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע, דער מייסד פון ישיבת תומכי תמימים, און פון ממלא מקומו — כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו.

וממנו יראו וכן יעשו רבים, פון דעם מוסד זאָל מען אפלערנען אויף אנדערע ערטער צו פאָרשטאָרקן דעם ענין פון חינוך בכל מקום ומקום, ובעיקר — השתדלות גדולה אריינברייגען תלמידים ותלמידות אין מוסדות חינוך הכשרים, אַ ריבוי תלמידים ותלמידות, ביז צו אזא ריבוי אז מ׳וועט זאָגן „צר לי המקום״ — דער אָרט איז אייג אויף אריין נעמען נאָך,

און דעמאָלט וועט מען אויך קענען פאָרשטאָרקן די טענה צו דעם אויבערשטן און אויך מיט אַ גוואָלד[6]: צר לי דער מקום וענין הגלות, אידן איז גוואָלדיק צר, אייגנ פון דעם גלות[7], במילא וועט דער אויבערשטער דאָרפן אַרויסנעמען אידן פון גלות און בריינגען זיי קיין ירושלים (ש„עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל״[8]), און דאָרטן איז דאָך „לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים״[9], אידן געפינען זיך אין ירושלים מתוך הרחבה ומתוך עונג אמיתי.

וואס דאס ווערט דאָך[10] דורך דער עבודה איצטער הנ״ל ובכל עניני תומ״צ אין אן אופן פון „ופרצת״, פורץ ולמעלה ממצרים מדידה והגבלה,

און פון דעם וועט מען אריין טאָנצן[11] אין דער גאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

(משיחח ש״פ קדושים, בדר״ח אייר תשל״ו).

---

4) להעיר מפרש״י עה״כ: בתי כנסיות שמגדלים בהן תורה ותפלה כו׳. וראה ברכות ח. סע״א.
5) פרק כ״ב ואילך. ובכ״מ.
6) ראה תניא קו״א בסופו: בכ״י: גוואָלד גוואָלד.
7) שכולן נקראו ע״ש מצרים ע״ש שמצירות לישראל (ב״ר פט״ו, ה).
8) ילקו״ש רמז תקג.
9) אבות פ״ה מ״ה.
10) דמדתו של הקב״ה — מדה כנגד מדה. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם (רש״י סוטה יא, א ד״ה דבאותה. ובתוס׳ שם מהתוספתא: על אחת חמש מאות) ובפרט בפעולות האדם דלמעלה ממידה ומדידה — בכל מאדך.
11) שריקוד מורה על למעלה ממדידה כו׳ — ראה לקו״ת שה״ש סד״ה ת״ר כיצד מרקדין. וש״נ.

(נתן לכ״א שני דולר, ואח״כ אמר):

אזוי ווי בשעת מען פארט ערגעץ, קומט דאך צו די מעלה פון הוי גולה[1] — דער ענין הגלות, וואס דערפאר און דאס מאכט שטארקער דעם גילוי הכחות, ובמילא אויך די אתערותא מיט דעם עזר שמלמעלה,

זאל ביי אייך צוקומען כמה פעמים ככה[2], ביי די אלע וואס פארן אוועק, נוסף אויף דערויף וואס עס האט זיך געריידט אין די התועדויות האחרונות,

און די וואס פארן אין אה״ק, איז דאך ווי די גמרא[3] זאגט (ועיין ב״ב[4]) אז חד מינן אז ער קומט אהין — איז ער כתרי מינייהו, באופן דכפליים[5],

זאל זיין די אלע ענינים בהצלחה רבה, וזכות הרבים מסייעתם,

און איר זאלט דאס טאן זייענדיק חסידים יראי שמים און לומדים, מתוך שמחה וטוב לבב —

היטענדיק די סדרי הישיבה, נאר בזמנים הפנויים ממלא זיין זיי מיט הפצת היהדות, הפצת המעינות, ובמיוחד, ווי געריידט לעצטענס, בקשר מיטן ענין שנת החינוך[6], און דאס זאל זיין בהצלחה רבה ומופלגה,

הערן פון אייך בשורות טובות, כולל אין דעם ענין פון הכנה צו — און דערנאך — קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

פארט געזונטערהייד און סיזאלן זיין בשו״ט.

(שיחת יום ב׳, ג׳ אייר, ה׳תשל״ו — להחתימים הנוסעים לאה״ק, ולהחתימים הנוסעים למיאמי (ארצה״ב), ולהחתימים הנוסעים לצרפת, שיחיו).

---

1) ראה אבות פ״ד, יד (כפי׳ לב אבות הובא במד״ש שם). וראה כתובות סב, ב. ב״ב ח, א. זח״ג רמז, סע״א. ולהעיר מב״ר רפט״ו: ועקרן כו׳ ושתלן. אוה״ת בראשית מה, ב. — ועיין דרושי לך לך מארצך גו׳.

2) עיין תו״א מג״א קיח, ד.

3) כתובות עה, א.

4) קסה, ב: דשלחו מתם וביעב״ץ שם (ויש להעיר בו ואכ״מ).

5) ד׳ פעמים ד״מינן״ — ראה כתובות שם. וראה אגה״ת ספ״ט (לקוטלוי״צ שם). אוה״ת ח״ש קטז, א ואילך.

6) שזה צ״ל גם בכהנ״ל. ולהעיר מרש״י לך יד, יד. תו״א וישב כט, ד.

דער אויבערשטער זאל בענטשן און מצליח זיין יעדערן פון אייך און אייך אלעמען צוזאמען, אז די נסיעה זאל זיין בשעה טובה ומוצלחת,

ובפרט אז היינט איז דאך יום השלישי שהוכפל בו כי טוב[1], טוב לשמים וטוב לבריות[2],

איר זאלט אויפבויען דארטן די ישיבה אז זי זאל זיין א „מגדל[3] אור״ להאיר[4], דורך דעם וואס יעדערער פון אייך און איר אלע צוזאמען וועלן זיין „נרות להאיר״[5],

און דורך דעם — אויפבויען די גאנצע שטאט אז זי זאל באקומען א נייעם אויסזעהן — דורך „נר מצוה ותורה אור״[6],

כולל, כמובן, פנימיות התורה, וואס נתגלתה איצטער בתורת החסידות, ביז אין אן אופן פון „יפוצו מעיינותיך חוצה״.

מען זאל הערן פון אייך בשורות טובות[7].

* * *

אויף פארבינדן דאס גלייך מיט אן ענין מיוחד בפועל — אזוי ווי יעדערער פון אייך דארף דאך זיין א משפיע, וועל איך געבן יעדערן פון אייך א „קונטרס אהבת ישראל״[8] וואס מען האט אפגעדרוקט במיוחד פאר משפיעים, און וואס איך האב גע׳חתמ׳ט צום סוף פון (דער שיחה שבסוף ה)קונטרס,

און איר זאל דאס אויסנוצן[9] מתוך שמחה[10] וטוב לבב, ובאופן דמוסיף והולך ואור.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן לכאו״א מהשלוחים „קונטרס אהבת ישראל״, וב׳ שטרות של דאלאר לצדקה].

(שיחת יום ג׳ שהוכפל בו כי טוב, ט״ו טבת ה׳תשל״ח — להתלמידים השלוחים ש׳ הנוסעים ל־לאס־אנדזעלעס״).

---

1) פרש״י בראשית א, ז.

2) קידושין מ, א. ובאוה״ת (בראשית לג, ב. משפטים ע׳ א׳קנז. ועוד) מקשר זה עם יום השלישי שהוכפל בו כי טוב.

3) ראה אוה״ת ס״פ נח בענין עיר ומגדל דקדושה.

4) גם לאחרים — טוב לבריות.

5) ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 484 ואילך.

6) משלי ו, כג. — וע״פ המדובר במ״א (לקו״ש ח״ה ע׳ 447) שתומ״צ בערכם זל״ז — הם טוב לשמים, לבריות.

7) ל׳ רבים — פי׳ ג׳כ: טוב לשמים, לבריות.

8) שהיא טוב לשמים ולבריות. ובפרט עפמש״כ בתניא פ׳ לב.

9) במילואו — כדבעי למיעבד (כתובות סז, א).

10) שכשהיא כדבעי משתף בה גם אחרים (ראה רמב״ם הל׳ יו״ט פ״ו הי״ח. שו״ע אדה״ז או״ח סתקכ״ט סי״א. וראה סידור שער הסוכות רנז, רע״ג) ואפילו בריות (שמח תשמח תרנ״ז ע׳ 50 ואילך).

דער אויבערשטער זאָל בענטשן און מצליח זיין יעדערן פון אייך, און אייך אַלעמען צוזאַמען, אין אויספירן די שליחות אויף מגדיל זיין די ישיבה פון מגדל העמק (סניף פון תומכי תמימים), אין אַן אופן פון להגדיל תורה ולהאדירה[1] בכמות ובאיכות —

דורך אַליין מוסיף זיין אין התמדה ושקידה אין אייער לימוד, סיי אין נגלה און סיי אין חסידות, און אין הנהגה חסידותית,

און אויך אויפטאָן אין די אַנדערע תלמידים און אין אנשי העיר אַז זיי זאָלן זיך אויך אַזוי פירן

— דורכדעם וואָס יעדערער וועט זיך פאַרנעמען מיט צוויי (אַדער עכ״פ מיט איינעם) פון זיי,

אַבער בעיקר — דורך זיין אַ דוגמא חי׳, באַווייזן מיט זיך אַליין ווי מ׳דאַרף זיך פירן,

און ס׳זאָל אַלץ זיין בהצלחה רבה ומופלגה,

אויסלייזן דורכדעם דעם טייל פון ארץ ישראל און אַוועקשטעלן אים למעלה ממיצרים וגבולים,

און דאָס זאָל זיין אַ התחלה טובה אויף אַרויסנעמען גאַנץ ארץ ישראל[2] פון מיצרים וגבולים,

און דאָס אַלץ זאָל זיין אַ הכנה קרובה צו דער גאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

* * *

כדי: א) צו מאַכן אויך אַן אחיזה אין ענינים גשמיים[3] — וועט מען געבן יעדערן פון אייך צוויי שטרות — איין שטר וועט איר געבן אויף צדקה דאַרטן (אין מגדל העמק), און דעם צווייטן — ביים כותל המערבי

— איר זאָלט זיך צוזאַמען רעדן וועט צו פאַרן צום כותל המערבי כולכם ביחד —

און מיטנעמען אויך דעם ראש הישיבה און הרב ג. שיחיו, מיט אַלעמען וועלכע זיינען שייך דערצו, און דאַרטן (באַם כותל) חזר׳ן ענינים אין נגלה און ענינים אין חסידות, און אויך געבן דאַרט צדקה.

---

1) ראה חולין סו, ב.

2) ראה זח״א קיט, א: יתגלי מלכא משיחא בארעא דגליל. וראה רמב״ם הל׳ סנה׳ פי״ד הי״ב וברדב״ז שם.

3) להעיר מרמב״ן עה״ת לך לך יב, ו. וראה לבוש על הרקנטי לך לך שם. דרשות הר״ן דרוש ב׳.

[נתן לכאו״א מהשלוחים שיחיו: שטר של עשר ל״י, ושטר של חמשים ל״י].

ב) צו מקשר זיין דאָס אויך מיט כל השנה כולה — געבן אַן ענין כללי (דכל השנה) [נתן לכאו״א לקו״ש מכתבים הכלליים לחגה״פ ש.ז.].

* * *

אח״כ נתן להבא־כח של הקבוצה כנ״ל, ואמר: איבערגעבן דאָס בשם כולכם להרב ג. שיחי׳, מסתמא (כנ״ל) וועט ער מיט אייך פאָרן צום כותל המערבי,

און אויך אָפגעבן אים דעם בקבוק משקה ער זאָל מאַכן דאָרט אַ חסידישן פאַרבריינגען, אין מגדל העמק אין ישיבה, און איינלאָדן דאָרט אויך די מענטשן פון שטאָט, און דאָרטן וועט איר איבער׳חזר׳ן נקודות פון די ענינים וואָס עס האָט זיך דאָ געַרעדט,

און דער עיקר —

די אַלע ענינים זאָלן זיין מיט אַ פנימיות און מיט אַ חיות, ביז אין אַן אופן פון הולך ומוסיף ואור.

פאָרט געזונטערהייט, און מ׳זאָל הערן פון אייך בשורות טובות.

(אח״כ אמר להבא־כח הנ״ל):

מסתמא וועסטו שרייבן אַ דו״ח ווי ס׳איז געווען דער פאָרן, דער קומען, און דער מילוי פון דער שליחות פרטית און פון דער שליחות כללית,

און גיין (כנ״ל — כאו״א וכולכם ביחד) — מחיל אל חיל[4].

(שיחת יום א׳ פ׳ קדושים, אדר״ח אייר ה׳תשל״ח. להת׳ השלוחים שיחיו הנוסעים לישיבת „מגדל אור״ במגדל העמק, ארה״ק ת״ו)

---

4) ראה ברכות בסיומה. שו״ע אדה״ז רסקנ״ה. וש״נ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א מסר שאינו יכול לקרוא אתכם כולכם ביחד לחדרו ולומר הנ"ל באופן הדרוש וכו' — מסיבתו הפרטית בשנה זו ולכן מסר ע"י.

כ"ק אדמו"ר שליט"א משתתף בשני שקל — ע"י כל אחד מהת' — בהתועדויות שיערכו כדלקמן.

סדר ההתועדויות הוא: ההתועדות בהשתתפות כולכם: בישיבת תת"ל המרכזית, תורת אמת המרכזית, וכפר חב"ד. בשאר המקומות — יתועדו שנים שנים לכה"פ. ובאופן שכל אחד ישתתף עכ"פ באחד מהם, והם ראשל"צ ובתי"ס של הרשת אהלי יוסף יצחק.

בכהנ"ל — למסור עכ"פ נקודות ממה ששמעו פה. להדגיש בכל מקום ומקום — המתאים אליו ביותר. בכאו"א מהנ"ל לסיים במסירת ברכתי לחג הפסח כשר ושמח, ואשר האריז"ל כתב הכשרות של פסח — מועילה לכל השנה שלא יחטא. ומסיימין בטוב.

אם יתהוו ספיקות — יחליטו עפ"י הגורל וכדו'.

הוצאות הנסיעה להתועדויות יבקשו ... ולמסור לו החשבון.

לעשות ממונה — אחד או שנים — שיסדרו הנ"ל ושיכתבו לכאן מהנעשה בכהנ"ל.

בנוגע לפריז, הנה כ"ק אדמו"ר שליט"א משתתף בשני שקל להתועדות. באם יתועדו רק בישיבת ברונאה יתנו ... שני השקל, ואם יתועדו גם בקרב אנ"ש ימסרו אחד ... ואחד להלשכה.

אם ישהו במארסייל — יבקרו במחנה העולים ותמסרו פ"ש מכ"ק אדמו"ר שליט"א ושביקש שאתם התלמידים החוזרים מפה ימסרו בשמו ברכת חג הפסח כשר ושמח ושיתועדו וימסרו שני השקל להתועדות שם. ואם לא יוכלו להתועד — לסדר שיוכלו להתועד אח"כ לבד שם. אם גם זה לא יאופשר — למסור את שני השקל באה"ק, אחד לתת"ל המרכזית ואחד לתורת אמת.

(מה שמסר כ"ק אדמו"ר שליט"א להרב חדקוב שי' למסור להת' הנוסעים לאה"ק ת"ו ביום כ"ו אדר ב' תשכ"ה).

...מה שמזכיר במכתבו שכיון שהתלמידים הגדולים נשארו במספר קטן בכמות ובמילא פעל זה עליהם — על אחדים מהם — שבירה מזה שאינם זוכים להמצא כאן — הנה עליו להסביר להם שאין כאן ענין וטעם לשבירה כזו כלל וכלל ואדרבה צריכים הם להביט על עצמם כשלוחיי להאיר במקומם את האויר ואח״כ גם את האנשים הנמצאים באוירם במאור שבתורה זוהי תורת החסידות אשר במילא יקרבום עי״ז ג״כ לנר מצוה ותורה אור (עיין בלקו״ת ויקרא בהתחלתו — בענין שלוחו של אדם כמותו עפ״י תורת הדא״ח) מה שאין לומר זה בנוגע לכל התלמידים הנמצאים בברוקלין כמובן וד״ל.

ובהביאם בחשבון פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אַז אַ סאַלדאַט גייט אין מלחמה דאַרף ער גיין מיט אַ מאַרש און אַ פרייליכען הרי עאכו״כ בנידון דידן שנחוצה שמחה ושיהי׳ הילוכם מהלכים בין העומדים דוקא בשמחה ומלבד שזהו דרישת הבעש״ט עבדו את הוי׳ בשמחה ומרומז בפסק הרמב״ם סוף הלכות לולב, הנה הכרח הוא — השמחה — במילוי השליחות שלהם ותפקידם בעלמא דין והאריכות בזה אך למותר ובודאי ימצא האותיות המתאימות להרחיב הדיבור בהנ״ל באופן המתאים למצבם עתה ולמותר להעיר שזהו גם בהנוגע להתלמידים שאין בהם שבירה ג״כ כיון שעל כולם חל הענין דזבחי אלקים רוח נשברה דוקא ולאידך גיסא הציווי דעבדו את הוי׳ בשמחה . . .

(ממכתב כ״ח מ״ח, תשי״ד)

ועתה באתי בהערה כללית ומטובו למסור זה לכל התלמידים, אינני יודע הסיבה לזה. אבל כנראה שיש ביניהם תנועה שרוצים לנסוע לארצוה״ב, ולא טוב בעיני הדבר כי בטח עוד יוכלו להשתלם ביותר וביותר בלימודים במקומם עתה. אפשר יש יוצא מן הכלל שאין זה תועלת בשבילו. אבל בכלל דער לויפן אין אַמעריקע און לערנען דוקא אין ברוקלין. חוששני שמעורב בזה גם ענין של התפארות, ועל ההנהלה הרוחנית של התלמידים לשרש אח״ז ולבאר לפניהם את האחריות של היציאה מאה״ק ת״ו. שאינה מותרת אלא בשביל ת״ת ולישא אשה. ובמילא צ״ל זה ת״ת כזה שהתורה קוראה אותה ת״ת. ובתור תלמיד תו״ת הנה צריך לזה ג״כ הסכם תורת החסידות שלימוד זה ת״ת שמה.

נוסף ע״ז: לפי המצב עתה באה״ק ת״ו. יש שם כר נרחב להצלת מאות ואלפים של בני ובנות ישראל, ובמילא צ״ל על אתר מוסד שיוכל להיות במצב שיוכל להכריז: ראו גדולים שמגדל אני. ולא שיצטרך לאמר שהתלמידים נשלחו למקום אחר ויאמינו לו באמונה שכן הוא. ועוד — בהמשך הזמן תקותי חזקה שחלק מסויים מהתלמידים יוכלו להשתמש בהם

בתור מחנכים, ומדריכים עכ״פ לאיזה שבועות וחדשים אפילו במשך זמן לימודם בהישיבה. וגודל ערך עבודה זו אין לשער...

(ממכתב כ״ד מנ״א תשי״א).

ב״ה, כ׳ חשון, יום הולדת כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע,
ה׳תשל״ה. ברוקלין, נ.י.

אל כל קהל עדת ישורון,
חובבי ומוקירי תורה ומצוה

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

עס איז לעצטענס אויסגעקומען צו ריידן מערערע מאל און אונטער־שטרייכן דעם ענין פון לימוד התורה, וואס ווי וויכטיג דאס איז געווען אין אלע צייטן — לויט דעם באוואוסטן כלל אין דער משנה: ותלמוד־תורה כנגד כולם — איז דאס היינט באזונדערס וויכטיג אלס באשיצונג קעגן די ערנסטע סכנות ר״ל וועלכע לויערן אויפן אידישן פאלק מבית ומחוץ (פון אינעווייניג און פון דרויסן): געמיינט, אין איינפאכן זין, די אינערלעכע געפאר פון עם־הארצות מיט די טרויעריגע פאלגן דערפון, ביז די דרויסענדיגע געפאר אין וועלכער עס געפינט זיך „איין שפעלע צווישן זיבעציג וועלף״, ווי מ׳זעט עס היינט באשיינפערלעך.

אין אזא צייט מוזן פארשטארקן דעם זיכערסטן שוץ־מיטל קעגן אלע געפארן, וואס דאס איז, ווי חכמינו ז״ל זאגן: אני חומה — זו תורה, און ווי זיי אונטערשטרייכן אויך מיט זייער פירוש אויף דעם פסוק הקול קול יעקב גו׳ — אז כל זמן עס הערט זיך דער קול יעקב אין די בתי כנסיות און בתי מדרשות (ישיבות) האבן די „ידי עשו״ קיין שליטה ניט.

די פארשטייענדע יערלעכע מסיבה פון דער צענטראלער ישיבה „תומכי־תמימים״ האט די אויפגאבע צו פארשטארקן דעם „קול קול יעקב״ אין דער דאזיגער גרויסער תורה־פעסטונג, וואס דאס מיינט אויך צו פארשטארקן דעם עמוד התורה בכלל,

ווי מ׳זעט באשיינפערלעך, סיי דא און סיי אין אנדערע טיילן פון דער וועלט, אז עס פירט זיך דורך די כוונה פון דעם מייסד פון די ישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, כ״ק אדמו״ר (הרש״ב) נ״ע, צו דערציען תלמידים וועלכע זיינען נרות להאיר — ליכט וואס שיינען און באלייכטן דעם גאנצן ארום מיט נר מצוה ותורה אור.

דעריבער וויל איך אויסדריקן די שטאַרקע האָפנונג, אַז אַלע עסקנים און פריינד פון דער ישיבה בכלל, ומוקירי תורה ומצוה בפרט, שיחיו, וועלן טאָן אַלץ וואָס איז אָפהענגיג פון זיי צו פאַרזיכערן, אַז די דאָזיגע וויכטיגע יערלעכע אונטערנעמונג זאָל זיין בהצלחה גדולה בגשמיות וברוחניות.

דערמיט וועט מען אויך אויסבייטערן די צנורות צו באָקומען דעם אויבערשטנ׳ס ברכות בכל המצטרך בגשמיות וברוחניות פאַר זיך און די בני בית שיחיו.

בכבוד ובברכה להצלחה
ולבשורות טובות

...וכבר בא העת שיוצרכו לעוררו ע״ד השפעה וזהירות נוספת ולא ע״ד ענינים עיקרים. והעיקר שיזכור ויתעורר ע״ד כוונת ענין התמימים שצריכים להיות נרות להאיר דוקא, ובטח בהכירו אותו ימצא האותיות המתאימות אשר סוכ״ס זאָל עם דאָס דורכנעמען, וידוע ג״כ פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר (וכמדומה שנעתק ג״כ בהיום יום) אשר אף שאפיית לחם הוא דבר נחוץ, אבל היכול להתעסק בענינים דאבנים טובות ומרגליות, ותמורת זה מתעסק הוא בהנ״ל, ה״ז שלא כדבעי כלל וכלל.

(ממכתב כ״ד תמוז תשי״ב)

...מה הוי׳ דורש מדור זה של תו״ת? מי מאתנו עומד בסוד הוי׳ לדעת ברור את הנ״ל שיענה על שאלתו זו? אבל מה שנראה וי״ל עכ״פ בדא״פ הוא שהכינו בשבילנו את כל הנחוץ ונצרך וגם לחמו כבר את מלחמתנו ואנו אין לנו אלא להביא את המעינות חוצה. מען האָט עס שוין פאַר אונז צוגעגרייט פאַנאַנדערגעלייגט אַף די טעלער מיט די כלי אכילה און אַראָפגענומען כמעט די גאַנצע התנגדות להפצת המעינות...

(ממכתב י״ב טבת תשי״ב)

...לעצטענס איז געווארען א התאגדות ונקראת בשם אלומנאי פון תלמידי ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש דארצות הברית. איז הגם אז אלע זיינען נתאחד געווארן לתכנית ומטרת האיגוד, ובמילא איז נתבטל געווארען דער ציור הפרטי של כל אחד, דאך איז דאס ניט מספיק, ווארום עס קען דאך נאך איבערבלייבן די ישות פון נקודה המשותפת וועלכע איז שייך צו אלעמען, ובפרט וואס ס׳איז פארבונדן מיט נימוסי והנהגת המדינה, דאזלת לקרתא עבד כנימוסא, דארף מען מבטל זיין אויך די נקודה המשותפת צו א ציור שלמעלה ממנה — ותשתחוינה לאלומתי׳.

עס דארף זיין דער ותשתחוינה לאלומתי. דער ביטול פון יעדער איינעם און אויך פון אלעמען צוזאמען, צו זיין בפנימיות־אייגענע אלומה, ד.ה. בענין דידן — צו זיין ציור ווי ער איז געווען בכותלי הישיבה.

זייענדיג איז תומכי תמימים א ישיבה וואס די רביים האבען דארטען ארייגעלייגט כחות עצמיים ביז צום עצם הנפש,

וואס דברי צדיקים קיימים לעד ומכ״ש כחות צדיקים ומכ״ש זייער עצם הנפש, וואס דאס איז דאך אלע מאל גאנץ, און ניט נאר דער עצם הנפש אליין נאר אויך די התפשטות — כמ״ש כ״ק אדמו״ר (מהרש״ב) נ״ע במכתבו הידוע לי״ט כסלו,

בשעת ער האט געלערנט אין דער ישיבה, האט דאך געדארפט זיין ומסתמא איז אזוי געווען, אז עס איז אים ניט נוגע געווען קיינע ענינים חיצוניים, מה יאמרו הבריות וכו׳, ער איז געלעגן נאר אין תורה ומצות ווי עס איז דורכגעדרונגען באור וחיות החסידות, און אלע ענינים זיינען געווען כלא חשיב לגבי דעם,

אזוי אויך איצטער, בשעת ער איז ארויס מכותלי הישיבה אין שדה און איז זיך עוסק אין דעם מאלמים אלומים בתוך השדה, דארף ער וויסען אז דאס איז נאך ניט מספיק, נאר עס דארף זיין דער ותשתחוינה לאלומתי, דער ביטול צו זיין אייגענעם ציור ווי ער איז געווען בכותלי הישיבה.

און מען זאל ניט מיינען אז דאס איז מער ניט ווי א הידור ותוספות צו די כללות ועיקר ההתאגדות,

דאס איז א ענין עיקרי, און מעלת הביטול פון ותשתחוינה לאלומתי אויף כללות האיגוד איז א מעלה שבאין ערוך.

כמובן גם מהמבואר בחסידות דער הפרש פון ביטול השבטים (מאלמים אלומים) צום ביטול דיוסף (ותשתחוינה לאלומתי), אז דאס איז א חילוק פון בי״ע ביז אצילות, אין בי״ע איז ביטול היש און אין אצי׳ איז ביטול במציאות, דארטען איז נאר אלקות, און דער ענין פון מציאות איז א גוואלדיגע

---

*) ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 478 ואילך. המו״ל.

התחדשות, וואס דערפאר איז בשעת עס ווערט א מציאות, ווערט עס אנגע־רופען בשם בריאה, באשאפען געוואָרען א נייע זאך, בריאת יש מאין, וואס עס איז גאר ניטא און גאר ניט שייך בחוק הנבראים.

— און דאס וואס מען רופט עס אן יש מאין, איז בענינינו, דער ביאור: ניט אז למטה איז אמת׳ר יש ולמעלה איז אין, נאר אדרבה, למטה איז יש הנברא, וואס ס׳איז ניט קיין אמת׳ע מציאות, די אמת׳ע מציאות ווערט דורך ותשתחוינה לאלומתי. נאר וויבאלד אז ער איז אזוי ווייט פון דעם אז ער האט אין דעם קיין השגה ניט — רופט ער עס אן מיטן נאמען אין,

— אין עולם פון חוש המישוש איז חכמה קיין מציאות ניט.

און בשעת עס וועט זיין דער ותשתחוינה לאלומתי, דאן פירט זיך אויס דער תכלית הכוונה פון ירידת הנשמה למטה למטה וגלות מצרים, אז עס וועט זיין דער וינצלו את מצרים, דער ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ביז מען וועט קומען צום — ארץ טובה ורחבה.

* * *

אזוי ווי מארגען איז א כינוס פון התאחדות אלומנאי, זאל מען וויסען אז דער מאלמים אלומים איז נאר התחלת העבודה, און דער תכלית איז דער ותשתחוינה לאלומתי, עס זאל זיין דער ביטול צו דעם ציור ווי ער האט געדארפט זיין זייענדיג בכותלי הישיבה, אז אויך איצטער זאל ער זיין אזוי,

אז בכל יום ויום זאל זיין די התחלת היום מיט א ענין פון חסידות, תפלה ותורה און אויך כל היום זאל זיין בכל דרכיך כפי רצון וכוונת מייסדי הישיבה,

און יעמאלט וועט זיך אויספירן די כוונה האמיתית אין אלע ענינים, און אין דער התאחדות בפרט, אז די ענינים וועלען זיין בהצלחה אויף מאכען לו ית׳ דירה בתחתונים.

(משיחת י״ט כסלו תשי״ז)

...בהזדמנות זו ובאשר ימי חג הפסח ממשמשים ובאים הנה ארשה לעצמי לבוא בשורותיי דלהלן,

מובן בנקל לכל המתבונן במאורעות השנים האחרונות אשר אין לבארם בחוקי ההיסטורי׳ כי מהלך המאורעות הי׳ באופן אחר לגמרי ממה שאפשר הי׳ לשער ע״י חוקים הנ״ל וביחוד נראה זה בעליל בהמאורעות שנתרחשו באה״ק ת״ו בזמן זה.

אחת המסקנות מהתבוננות זו היא, אשר לפעמים קרובות ביותר הרוח והצורה מושלים וגוברים על הגשם והחומר, עד כדי כך שהנצחון, אפילו בענינים גשמיים ראינו בזמן האחרון שהי' דוקא לאותו הצד שהי' חלוש בגשמיות, אלא שכחו הי' במצב הרוחני שלו. כיון שכן בחיי הכלל, יש מזה ללמוד ג"כ על הפרט, ובפרט בנוגע לפרטי עם ישראל, שאחרי השמדות הנוראות שהיו בשנים האחרונות הנה כל אחד ואחת מאתנו שארית הפליטה גדלה אחריותו ביותר לגבי הכלל מאשר הי' עד עתה ובפרט אם נמצאים במצב כזה שהנהגת פרטי זה משמשת דוגמא שילמדו ממנו בסביבתו אשר אז האחריות שלו גדולה ביותר כיון שאחריו יהיו ניגררים כמה וכמה פרטים.

מובן אשר לא לדרשא קאתינא וכוונתי בכתבי זה, אשר עד כמה שנודע לי אודותיו ובפרט בהודעי שלמד איזה זמן בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש הנה בטוח הדבר אשר אי אפשר שילך זה לאבוד ח"ו ובמכל שכן מחומר הגשמי אשר חוק הוא בטבע שאינו הולך לאבוד אלא אך ורק משנה צורת החומר או שנהפך חומר לענערגיע, אבל בכל אופן אינו הולך לאבוד כלל וכלל אפילו מקצת ממנו ואם כן הוא בחומר על אחת כמה וכמה שכן הוא בענינים רוחניים שאינם תחת מקרי החומר וכיון שזיכהו השי"ת ודר הוא באה"ק ת"ו אשר כלשון הכתוב היא ארץ אשר עיני ה"א בה מראשית שנה ועד אחרית שנה, ומצבו הוא שיש לו עמדה בצבור, המשמשת דוגמא לחוג ידוע של אנשים הרי בטח גם בהתבוננות קלה ירגיש בהאחריות הגדולה המוטלת על שכמו, הן האחריות לגבי העשיריות הדורות של אבותיו ואבות אבותיו אשר בטח כל אחד ואחד מהם נתן ותרם חלקו בשלשלת הזהב של דברי ימי ישראל בעלותם בדרך העולה בית אל, האחריות כלפי מייסדי ומנהלי ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש אשר השקיעו בכל אחד ואחד מתלמידי הישיבה מיטב מרצם ושימת לבבם ונפשם והאחריות כלפי עצמו וכל בני ביתו, זאת אומרת כלפי הנפש האלקית הנמצאת בכל אחד ואחת מבני ישראל ושואפת וצמאה לנצל את כחותיה בחיי היום יומי ובענינים של פועל וכידוע אשר זהו מתכונות איש הישראלי ודת הישראלית, הסיסמא היא „עשי' לעילא".

ובהתבוננותו באחריות זו הרי תקותי חזקה וכמרז"ל זרוק חוטרא לאוירא אעיקרי' קאי, אשר גם הוא וביתו הנה סוף סוף ובעתיד הקרוב אי"ה ישמשו סמל ודוגמא לבית יהודי חסידי, ולא רק בדיעות אלא גם במעשים בפועל ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

(ממכתב ה' ניסן תש"ב)

...כותב אודות הפעולות בעצמו ובהנוגע אל הזולת, ובודאי אינו מסתפק בהנעשה עד עתה, כיון שציווי תוה״ק הוא מעלין בקדש, ובפרט בתקופתנו זו אשר אין לך יום כו׳ — שצ״ל התגברות בצד הקדושה ביותר וביותר.

ובמ״ש שהי׳ צם חצאי ימים וכו׳, — פלא הדבר וגם תמי׳ גדולה, כיון שאין זה מתאים למ״ש רבנו הזקן באגרת התשובה, ובפרט שנראה במוחש אשר מחליש זה התרכזות המחשבה, ההעמקה בלימוד הנגלה ועוד יותר ההעמקה בלימוד החסידות. ובכגון דא ה״ז גם דין מפורש בשו״ע שצום כזה — היפך הכוונה. אף שמובן ופשוט שצ״ל ענין הכפי׳ — ניט נאכגעבען זיך, אבל כמה אופנים בעבודה זו, ואפילו בעניני אכילה ושתי׳ וכמו לאכול מאכל שאין לו בו טעם וכיו״ב ועוד ועוד ועוד — מבלי לאחוז בדרך הצומות העלולים להביא היזק כהנ״ל.

בשאלתו בשמו ובשם חבריו שי׳ בענין עבודת הפצת המעינות חוצה, שלפעמים מפריע זה לסדרי הישיבה, ואיך עליהם להתנהג, — מובן שכל הנמצאים בישיבה ובפרט בישיבת תומכי תמימים צריכים להתנהג מתאים להוראת ההנהלה של הישיבה הר״י והמשפיע. אלא שעליהם לפרש המצב לפרטיו ולהסביר מפני מה סברתם שנחוץ לנגוע בסדרי לימודם הם אבל ההחלטה סו״ס צ״ל — מתאים להוראה הנ״ל. ויהי רצון שיצליחו בעבודתם בשני הסוגים, הן בעצמם והן עם הזולת, מתאים לרצון מייסדי ומנהלי ישיבות תו״ת — רבותינו נשיאינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

(ממכתב י״ח אייר תשי״ז)

ח"י אלול

...פרשת יום חי אלול נתבארה בכ"מ[1] בשיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, שזהו יום הולדת את הבעש"ט (בשנת נחת־חתן), יום שנתגלה אליו מורו ורבו הק' אחי' השילוני (בשנת תפ"ד), יום התגלות הבעש"ט (בשנת תצ"ד)[2], יום הולדת את אדמו"ר הזקן (בשנת קה"ת), יום „התחלת העבודה פון דעם ניי אנקומענדיגען יאהר"[3].

פרשת יום ג' דסליחות סיפר[*] כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אשר יום זה „הוא יום המוגבל והמיועד להוד כ"ד אדמו"ר הזקן לדורותיו לאמר[**] רק לפני בנו המיוחד הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, וכשהי' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צ"צ כבן עשר אמר גם לפניו, מאמר חסידות ויצו עליו אשר איש לא ידע מזה. והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צ"צ הי' אומר ביום ג' דסליחות מאמר של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לפני הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש, ויצו עליו אשר איש לא ידע מזה. והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הי' אומר דרוש ביום ג' דסליחות לפני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. וביום ג' דסליחות תרנ"ה הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר לפני דרוש זה[5] ויצוני על הסוד עד הזמן שיצוה לגלות".

* * *

בנוגע לעבודת הימים מן ח"י אלול ואילך ביאר[6] כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, „אשר חודש אלול איז דער זמן הגילוים פון דעם אני לדודי ודודי לי. די הכנות צו די גילוים איז לפי מהות וענין הגילוי ... תשובה ולב נשבר אין די י"ב ימים פון י"ח אלול ביז ר"ה. לילה הראשון פון ר"ה איז דער גילוי עצמי פון אני לדודי מיט אַ מסירת נפש קבלת עול נאָך דער הכנה, די י"ב ימים דאַרף זיין אַ חשבון הנפש אין די י"ב חדשי השנה יום לחודש, יום לחודש. חי אלול איז דער טאָג פון דעם חשבון הנפש פון דעם פערגאַנ־

---

1) ראה שיחת חי אלול ה'ש"ת (בספר השיחות), ה'תש"א (לקוט כב*), ה'תש"ג (קונטרס מה*), ה'תש"ה (לקוט כה*) ועוד.

2) באַרוכה בשיחת כ' כסלו תרצ"ג (לקוט ב), ושם בשם כ"ק הרה"ק ר' נחום זצוקללה"ה אשר שלשה אלו זהו הולדת הבעש"ט בגופו בנפשו וברוחו.

3) שיחת חה"פ ה'תש"ג (לקוט כג*) אות ס"ג.

4) רשימה למאמר ג' סליחות ה'תרנ"ה־ה'תש"ה **).

*4) כן הוא בגכתי"ק. ולא כמו שנעתק „לדורות ולאמר".

5) דג' סליחות ה'תש"ה: שיר המעלות ממעמקים.

6) שיחת חי אלול ה'תש"ג ע' 42 ואילך — והועתק כאן בקיצור לשון קצת.

---

*) נדפס גם בספר השיחות דשנה ההיא. המו"ל.

**) נדפסה בסה"מ תש"ה ע' 226. המו"ל.

געגעם חדש תשרי. ערב ר״ה איז דער יום הקבוע אויף דעם חשבון הנפש פון חדש אלול, וואס עס איז די לעצטע הכשרה אויף דער עבודה פון ר״ה, מקבל זיין די כתיבה וחתימה טובה אויף לימוד התורה קיום המצות און עבודה שבלב מיט א שנה טובה ומתוקה בגשמיות״.

* * *

שנים רבות הי׳ ענין חי אלול וענין ג׳ דסליחות בהעלם. ועכשיו ניתנה רשות לגלות, ופירסמם כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ בכל קצוי תבל. ואף דלכאורה וכי אכשור דרא, אלא שהיא הנותנת, מפני ההעלמות וההסתרים דעקבתא דמשיחא שגדלו ביותר „פותחים גם את האוצרות דהון יקר שהי׳ כמוס וחתום מעין כל רואה״ עד עתה.

וביחוד עתה אחר ההסתלקות — הנה על כל אחד ואחת מאתנו כלנו להתחזק ולהתקשר באילנא דחיי ובנשיאינו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, ביתר שאת וביתר עז. ובעזרת אוצרותיו ואוצרות אבותיו שפתח ומסר לנו — להסיר את ההעלמות וההסתרים, אשר זהו ג״כ הכנה והכשרה צו מקבל זיין די כתיבה וחתימה טובה.

(ממכתב ערב ש״ק י״ג אלול, השי״ת)

...פרשת הימים דח״י אלול וג׳ דסליחות נתבארה בהקדמה* לקונטרס ח״י אלול ה׳שי״ת[1] ע״פ מה שמצאתי בכתבי כ״ק מו״ח אדמו״ר. כן העתקתי שם מכתבים אלו ג״כ אודות ענין עבודת הימים מן ח״י אלול ואילך.

בנוגע לפעולות יום ח״י אלול עצמו בעבודה — אמר[2] כ״ק מו״ח אדמו״ר בשם חסידים הזקנים, אשר ח״י אלול הוא היום אשר הכניס ומכניס גם עתה חיות באלול.

* * *

והנה חודש אלול הוא חודש החשבון על שנה העברה, וחודש ההכנה לשנה הבאה.

ויש לומר אשר לכן נרמזו בשמו של חודש זה עקרי סוגי עבודת האדם, אשר בהם צריכים להיות החרטה והתיקון על העבר והקבלה טובה על להבא.

---

1) קונטרס פא.

2) שיחת ח״י אלול תש״ה (לקוט כה. הנדפס לח״י אלול תש״ו**).

---

*) נדפסה לפני מכ׳ זה. המו״ל.

**) נדפסה גם בספר השיחות ה׳תש״ה. המו״ל.

וכמאמר רז״ל: אלול — ר״ת: אנה לידו ושמתי לך[3], ענין ערי מקלט. ובעבודת האדם זהו קו התורה, כי דברי תורה קולטין הן[4].

אלול — ר״ת: אני לדודי ודודי לי[5], קו העבודה היא התפלה[6], ובפרט בימינו אלו שאין לנו אלא עבודה שבלב זו תפלה[7], שתופל[8] ומחבר את ישראל לאביהם שבשמים.

אלול — ר״ת: איש לרעהו ומתנות לאביונים[9], קו דגמילות חסדים.

ובתור הקדמת ויסוד לכל קוין אלו

אלול — ר״ת: (ומל ה׳ אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך)[10] — ענין התשובה.

* * *

והנה הי׳ הי׳ כמה דרכים איך להכניס חיות בעבודת האדם לקונו. אבל בדורותינו אלו האחרונים דעקבתא דמשיחא, אשר נתרבו ההעלמות וההסתרים וימש בעולם חשך כפול ומכופל

זאת היא דרך הרבים והיחיד, דרך סלולה על ידי רבותינו נשיאינו הק׳, להגיע לחיים אמיתיים בעבודת הוי׳ והוא ע״י העסק בפנימיות התורה, נשמתא דאורייתא[11], בכלל, ותורת החסידות בפרט

— אשר יום ח״י אלול הוא יום הולדת את מייסד תורת החסידות הכללית — כ״ק הבעש״ט, ויום הולדת את מייסד תורת חסידות חב״ד — כ״ק רבנו הזקן,

שגילוים אלו חוזרים ומתעוררים בכל שנה ושנה ביום זה, — וכידוע אשר בכל שנה ושנה מתעוררים העניינים בזמניהם שלהם[12].

וע״י לימוד תורתם והליכה בדרכי החסידות אשר הורו לכל בני ישראל מכניסים נשמה וחיות בכל סוגי העבודה, מכניסים ח״י באל״ול: בתשובה, בתורה, בעבודה, בגמילות חסדים.

---

3) פרי עץ חיים שער ר״ה פ״א. שער הפסוקים שמות כא, יג. ראה ג״כ לקו״ש ח״ב ע׳ 623.
4) מכות י׳, א.
5) פע״ח שם. שער הפסוקים שה״ש ו, ג.
6) ראה ספר המצות להרמב״ם מ״ע ה׳. ובכ״מ.
7) תענית ב, א.
8) ראה רש״י בראשית ל, ח, ובאור התורה שם.
9) בס׳ ערוגת הבושם בשם ס׳ אמרכל.
10) בעל הטורים דברים ל, ו.
11) זוהר ח״ג קנב, א.
12) בארוכה עד״ז ראה ס׳ לב דוד — להחיד״א — פכ״ט ע״פ מש״כ הרמ״ז בס׳ תקון שובבים. וגם בגשמיות הדברים — הענינים מתעוררים לתקופת השנה. וכמובא בדא״ח הרא״י ממשנה ספ״ג דגטין: בודקין את היין ... ובהוצאת סמדר וכו׳.

ועל ידי זה מביאים גם כן את הגאולה, וכנרמז ג"כ בר"ת אלול וכמאמר רז"ל:

אלול — ר"ת: להו' ויאמרו לאמר אשירה, כי אז יצאו כל ניצוצין מהגלות[13],

ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

(ממכתב י"ג אלול, תיש"א)

---

13) פע"ח שם.

ב"ה, ט' אלול ה'תשי"א
ברוקלין, נ.י.

ועד צעירי אגודת חב"ד

ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בנועם ובשמחה קראתי הפרטי־כל של אסיפתכם, אשר כבר עורכים תכנית לעבודה ממשית, ואף שחדוה תקיעה בליבאי מסטרא דא הנה בכי' תקיעה בליבאי מסטרא דא אשר כמה וכמה חסרים ברשימת המשתתפים. אבל תקותי אשר במשך הזמן גם אלו יצטרפו אליהם ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, כמובן שיצטרפו אליהם מבלי שיוותרו הם על ענינים עקריים.

ועל של עתה באתי לעוררם על היום הצח והבהיר הוא יום ח"י אלול הבע"ל, אשר בטח ינצלו אותו במרץ וחיות שהם מסגולות הצעירים להפיץ את רעיון הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן אשר יום הולדתם, ברוחניות ובגשמיות, הוא יום ח"י זה. ולהפיץ רעיון זה בחוגים היותר רחבים שהם לע"ע עדיין רחוקים מסביבתינו שלנו. וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בהחילוק שבין העולם־שע וחב"ד אשר סדר הגדולים של העולם־שע הי' שהיו יושבים בביתם ובמקומם וכל התאב לתורה הי' בא אליהם ליהנות מזיו תורתם. משא"כ מהבעש"ט ואילך שהם הנהיגו את הסדר שהי' הבעש"ט מסבב בעיירות ואינו מחכה עד שיבואו אליו ויאמרו צמאים אנו לדבר ה' אלא הוא בכבודו ובעצמו הי' מכתת רגליו ממקום למקום מעיר לעיר ומכפר לכפר והי' מפיץ את תורת דברי אלקים חיים (ספר השיחות קיץ ת"ש, אחרון של פסח, בסעודת היום).

ב) לסדר תכנית עבודה איך לנצל את חודש תשרי הבע"ל וכנ"ל על ידי

הסיבוב במקומות שונים באה״ק ת״ו אשר במשך הימים הנוראים או בימים דזמן שמחתינו והעיקר שיהי׳ באופן מסודר ובאופן שיקיפו שטחים היותר גדולים ומספר אנשים ונשים וטף היותר גדול.

ג) לתשומת לב מיוחדת בכל הנ״ל דורשים מאחינו בני תימן פרס וכו׳ אשר מצד אחד אין להם שום ידיעה מתנועת החסידות תורתה ודרכי׳, ומצד שני מוכשרים הם ביותר, מצד היראת שמים שבהם והתקשרותם בתורת הקבלה ואמונת צדיקים לקבל כל דבר אמת שיורו אותם בתורת דא״ח שנחלו לנו כ״ק נשיאינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

אתענין לדעת מהפרטים של התכנית אשר הציגו להם בזה, ומהנכון ביותר שיתייעצו בכל הנ״ל עם מנהל אגודת חסידי חב״ד אשר אף כי על שכם הצעירים מוטל חלק גדול של עבודה הנ״ל הקשורה בטלטול הדרך הדורש מרץ וחיות ביותר. אבל מאידך גיסא כיון שאמרו רז״ל סתירת זקנים בנין על אחת כו״כ שבנין זקנים הוא בנין.

לע״ע אין תחת ידי אמצעים כספיים לכלכל את ההוצאות הקשורות בעבודה הנ״ל אבל היות רצוני חזק להשתתף גם מכאן בההוצאות בענין נעלה כזה ומבלי האפשריות מפני כמה טעמים לשלוח כסף מפה הנני מסגיר פה סרטיפיקט לחבילות וארז״ל שוה כסף ככסף.

במעטפה בפ״ע נשלח להם קטע משיחת שבת מברכים חדש אלול וכן חוברת ע״ד עסקנות ציבורית חב״ד שיצא לאור זה עתה, כל זה בדואר אויר ומטובם לאשר קבלת הנ״ל.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל החברים שיחי׳ הם וב״ב וכל אשר להם, כולם יעמדו על הברכה לשנה טובה ומתוקה

...ויהי רצון אשר בפרוס יום הבהיר ח״י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים הבעש״ט ורבנו הזקן, אשר האירו עולם בתורתם ובמעשיהם, ויסדו שיטתם, בהיסוד אשר על רועה ישראל נאמן, להתעסק בטובתם הרוחנית והגשמית גם יחד של בני ישראל מבלי להתנות תנאים, וביחד עם זה מבלי לשכוח על האמת והמציאות, אשר הטוב האמיתי הוא דוקא בהתאחד שניהם יחד,

וכמסופר בארוכה בהנוגע לשיטת הבעש״ט בזה ופעולותיו — בקונטרס ח״י אלול תש״ג, שיחה ד׳ ובכ״מ, ומפורסם בתוככי חסידי חב״ד בהנוגע לרבנו הזקן בזה,

הנה יהי׳ ... דוגמא חי׳ מהתאחדות הרוחניות והגשמיות, איחוד שלם ותמים ההולך וטוב והולך ומוסיף, ממנו יתפשט אורח חיים חסידותי בחול בשבת וביום טוב, לחוגים ההולכים ומתרחבים, לרוב נחת ולזכותם הכי גדולה של כל אלו שלקחו חלק ולוקחים חלק בעניני ... וגם זה באופן דהולך וגדל עד כי גדל מאד.

(ממכתב י״ז אלול תשי״ז)

ב״ה, י״ג אלול תשי״ג
ברוקלין, נ.י.

אנ״ש אשר בארצנו הקדושה ת״ו
וביחוד...

ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבם הצעה לבוא לבקר במקומות מושבותיהם לראות ולראות וכו׳.

ומה אעשה ולצערי, הנה כמה העלמות והסתרים מניעות ועיכובים הן בגשמיות והן ברוחניות למילוי ענין זה הראוי והטוב ומי יתן ויסיר השי״ת את ענין ההעלמות והסתרים בכלל והעלמות והסתרים הנ״ל בפרט, ונתראה בשובע שמחות.

מוסגר פה הקונטרס לח״י אלול הבע״ל שזה עתה הו״ל אשר בטח ילמדו אותו ביחיד וברבים בעיון הדרוש והשי״ת יזכה את כל אחד ואחד מאתנו להכניס את החיות בכל עניני עבודת חדש רחמים זה היינו בתשובה „ומל ה״א את לבבך ואת לבב זרעך״, תורה „והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום״ עבודה „אני לדודי ודודי לי״ וגמילות חסדים „ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים״.

ועל פי פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר הארת כל המועדים מאירה בכל יום הנה יומשך זה ג״כ על כל השנה כולה שבדרך ממילא תהיה שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

המברך ומתברך בברכת כתיבה וחתימה
טובה לשנה טובה ומתוקה.

ב״ה, ערב ח״י אלול, ה׳תשל״ו
ברוקלין, נ.י.

ילדים (וילדות) חביבים,
ברוכים תהיו

שלום וברכה:

בנועם קבלתי ההודעה שנכנסתם לשנת הלימודים החדשה, שהתחילה בסמיכות ליום הבהיר ח״י אלול — יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעל־שם־טוב ורבנו הזקן, אשר בחייהם ובתורתם ובהוראותיהם האירו את דרך החיים של עמנו בני ישראל עד היום הזה.

בודאי שמעתם עד כמה התמסרו שני גדולי מנהיגי ישראל אלה למען חינוך ילדי ישראל ברוח התורה והמצוה, ועוררו את תלמידיהם וכל ההולכים בעקבותיהם לעשות ולפעול גם הם, ללא ליאות ובמסירת נפש, למען חינוך בני ובנות ישראל בכל מקום שהם בדרך התורה ומצותי.

מהאמור תבינו גודל ערך החינוך שלכם, ותעשו כל התלוי בכם שתהיו עמלים בלימוד התורה בהתמדה ושקידה ומשתדלים שההנהגה שלכם תהי׳ מתאימה במלוא המידה להוראות התורה, תורת חיים, בהידור קיום מצותי׳ עליהן נאמר וחי בהם. וגודל החשיבות שבזה הוא לא רק בשבילכם וטובתכם ולטובת בני המשפחה היקרים לכם, שיחיו, אלא גם לטובת כל עמנו בני ישראל בכל מקום שהם, כמבואר בשיחה של כ׳ מנחם אב׳.

והיות וילדים מעורבים זה בזה ועוד יותר ממבוגרים, הרי יש לכם האפשרות, והחובה, לקיים מצוות ואהבת לרעך כמוך עוד ביתר שאת — להעניק כל אחד לחברו וכל אחת לחברתה מהטוב והיוקר של החינוך על טהרת הקודש שזכיתם לו ואשר למרבה הצער רבים ורבות מבני גילכם עדין לא זכו לזה, ולהיות להם ולכל הסביבה דוגמא חי׳ ומזהירה.

ומובטחים אתם אשר השם יתברך נתן לכם כל הכוחות הדרושים לכם להוציא לפועל כל אשר ה׳ דורש מכם ומצפה מכם, ואין הדבר תלוי אלא ברצונכם ובהחלטתכם.

ויהי רצון אשר תמלאו כל האמור מתוך חיות ואור, שזה עוד יגדיל את הצלחתכם, ויבטיח עוד יותר אשר אתם ומוריכם והוריכם וכל בני משפחתכם שי׳ תכתבו ותחתמו לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בחיבה ובברכה לשנה טובה ומתוקה

•) נדפסה בלקו״ש חכ״ד ע׳ 423 ואילך. המו״ל.

...שואל כמה שאלות בהנוגע לתולדות נשיאי חב״ד ודברי ימי׳, ולפלא, שכנראה אין ידוע לו כלל מהספרות הרחבה לפי ערך, שנתפרסמה בשנים

האחרונות בשטח האמור, ונמצאת גם באה״ק ת״ו. והדפסת כמה ספרים בהאמור — נתפרסמה גם בהעתונות שם...

ולשאלותיו בפרט:

א) שנת הולדת רבנו הזקן בעל התניא והשו״ע,

כמה פעמים שמענו בע״פ מכ״ק מו״ח אדמו״ר, ונמצא בכ״מ ברשימותיו שבדפוס וזכרונותיו, שהוא ביום י״ח אלול שנת תק״ה. וישנו בזה סיפור ארוך מתקופת העבור והלידה, שחלק ממנו נתפרסם בלקוטים וזכרונות שכבר ראו אור הדפוס. והרי מובן שבשטח כהאמור, מסורת משפחה נאמנה ביותר, ובפרט כשנשענת על כמה סיפורים בשטחים שונים, שבכל אחת מהן ישנה הוכחה בהנוגע לשנת ההולדת.

לקושיתו, מנין בא הטעות אצל כמה מסופרי דברי ימי חב״ד, שקובעים שנת תק״ז.

בכמה ענינים כגון אלו, שבתקופה הראשונה מועטים היו החוקרים בהם, שגם דברי ימי חסידות בכללם, הרי כשמתבוננים בהשתלשלות הידיעות, לפעמים הכי תכופות, רואים, שאחד אמר שמועה והשערה מיוסדת יותר או פחות, (ולפעמים הכי קרובות דוקא „פחות״), והבאים אחריו מבלי ברירה הביאוה מבלי להוסיף שזוהי השערה. וכל היודע דברי ימי ישראל, בתקופת רבנו הזקן, ברוסיא, יודע שמועטים ביותר התעודות ואפילו המסורות בע״פ בהנוגע לשנות הולדת. ולא עוד אלא שמפני גזירות וכיו״ב — לפעמים קרובות סלפו הוראת גיל הילד או הילדה. וכנראה שסופרי תולדות חב״ד סמכו על דברי הבית רבי וספר תולדות הרב שקדם לו, שגם בידם לא הי׳ בזה אלא השערה. (לפלא שדוקא מקור אחד שממנו משמע התאריך תק״ז, לא הועתק במקורות האמורים, כוונתי להקדמת בני רבנו הזקן להשו״ע שלו, ד״ה ואחרי רוב שנים כו׳ בהיותו בן שלשים שנה וכו׳ בק״ק מאהליב, וכו׳ — שהשערה קרובה לודאי שהיותו שם קשורה עם עליית כמה מחסידי הרב המגיד ממעזריטש לאה״ק ת״ו שהי׳ בשנת תקל״ז. ושאלתי את כ״ק מו״ח אדמו״ר, שהרי אז הי׳ רבנו הזקן בן ל״ב שנה, ועניני שבכלל בכתיבת ההקדמה לא דייקו כ״כ בתאריכי השנים. (נוסף על זה, הרי בהקדמה האמורה אין ברור כ״כ אם הכוונה לזמן התחלת לימוד הש״ס בפעם הששה עשר או לסיומו), ובכ״א אין בהנ״ל כדי סתירה מסורה מפורטת מדור לדור)...

ג) למ״ש בשלשלת נשיאי חב״ד,

ימצא עד״ז בהוספה לקונטרס תורת החסידות, ובקצרה וראשי פרקים בהקדמה לקובץ היום יום, ביחוד בהוצאה שלישית (ניו יארק, תשי״ז). וגם הם נמצאים אצל כמה מאנ״ש ובספריות שבאה״ק ת״ו...

(ממכתב י״ט אד״ש תשי״ט)

ת ב ו א

שאלה: דורך וואס קומט מען צו שמחה?

תשובה: דער ענין השמחה קומט דאך צו א מענטשן פון דעם וואס ער פילט אז ער האט עפעס, אים איז עפעס צוגעקומען, און וואס די זאך וואס ער האט באקומען איז גרעסער אלץ מעהר איז גרעסער בא אים די שמחה.

איז בשעת מען איז זיך מתבונן אז א נברא איז א מוגבל און פונדעסטוועגען האט אים דער אויבערשטער געגעבען די מעגליכקייט אז דורך קיום המצוות וועט ער זיך פארבינדן מיטן בורא, וואס דאס איז די גרעסטע עלי' וואס עס קען זיין, ווארום וואס פאר א עילוי א מענטש זאל זיך אויסמעלן איז דאס אלץ דינג א באגרעניצטע זאך און עס קומט ניט כלל צו דעם עילוי וואס מען פארבינדט זיך מיטן בורא הבלתי בעל גבול, איז וויבאלד אז דאס איז די גרעסטע זאך וואס מען באקומט, במילא האט מען דורך דעם די גרעסטע שמחה.

נאך מערער איז, אז אפילו אויב מען איז אמאל איבערגעפאלן און מען האט געטאן א ענין פארקערט פון דעם וואס דער אויבערשטער האט געהייסען, אבער בשעת מען באטראכט זיך און מען קומט צו דער הכרה אז ניט קוקענדיק אז ער איז אמאל איבערגעפאלן און געטאן פארקערט פון דעם ציווי השם, פונדעסטוועגען האט אים דער אויבערשטער געגעבען די מעגליכקייט צו תשובה טאן וואס דורך דעם ווערט ער רצוי צום אויבערשטן אזוי ווי קודם החטא, ביז אז נעשה לו כזכיות, אזוי ווי ער וואלט געטאן א מצוה, יעמולט איז צוזאמען מיטן מרירות געפיל וואס ס'איז פארען בשעת התשובה, צוזאמען מיט דעם איז פארען די גרעסטע שמחה פון דעם וואס ער טוהט תשובה און ווערט באוויליקט צום אויבערשטן.

ובמילא קומט אויס אז אלע מאל, אין יעדער צייט קען א מענטש האלטן בא שמחה, ווארום ממה נפשך, בשעת ער פירט אויס דעם וואס דער אויבערשטער פארלאנגט פון אים, דארף ער זיין צופריידן פון דעם קיום המצוה, און אויב ער איז איבערגעפאלן, און כאפט זיך אז ער איז דורך געפאלן, הייבט אן חרטה האבען דארף ער זיין צופריידן פון דעם וואס ער קען תשובה טאן און מתקן זיין.

(משיחת יום ג' פ' וירא, ט"ז מ"ח, תשט"ז)

זה עתה קבלתי מכתבו מי"ז אדר שני ולפלא שאיש הישראלי ובפרט מחסידי חב"ד יהי' בענינים דמרה שחורה וביותר — בהימים שבין פורים לפסח שהם ימי שמחה (עיין רש"י תענית כ"ט ע"א שמזכיר ג"כ פסח). והשי"ת יזכהו ואת זוגתו ש"ב הרבנית — שיחי' — לעבוד את ה' שבזה נכלל ג"כ העבודה דבכל דרכיך דעהו — מתוך שמחה, ולגדל את כל ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך הרחבת הדעת.

(ממכתב כ' אדר ב' תשי"ד)

...ובמש"כ ע"ד עצבות וכו' — כבר מלתו אמורה בתניא קדישא אשר מקור העצבות בלתי טהור. ומה לו ולענין זה? ואתפלא מנין לאנ"ש זמן פנוי לענינים כאלו? האומנם אין רואים ומרגישים שהזמן דעתה יקר מכל יקר, וכל רגע ענין הוא שצריך לנצלו לתכליתו. וכמה מהם מבזבזים זמנם על ענינים שאפילו בשם „מה בכך" אין לכנותם!! ואולי גם ע"ז הביאור ההסתר כפול, דאנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. ויה"ר שבקרוב ממש יקוים ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה גו' זה — זה בכפלים.

(ממכתב י"ז אד"ש תשי"ז)

מאשר הנני קבלת מכתבו מג' תרומה, והתחלתו שמבקש בלב נשבר ונדכה כו'.

והנה אף כי זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה גו' אבל הוא כשבא מפני הרהור תשובה וכיו"ב אבל כשמצליח השי"ת וממלא בקשה ואעפ"כ אינם שבעים רצון מבלי טעם מיוחד, הרי לא זוהי הדרך וכיון שבהנוגע לו מילא השי"ת משאלות לבבו ולבב זוגתו שיחיו לטובה ובטח ימלא ג"כ ימי הריונה כשורה ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה ובקל, איני יודע ומבין ההקדמה שבמכתבו שהוא נשבר ונדכה, וביחד עם זה אינו מזכיר אודות ההעדפה בעניני תורה ומצות, ולדידי הנה איפכא מסתברא שצריך הי' מכתבו להתחיל שמודה הוא להשי"ת על מה שנפקדה זוגתו תחי' וזה נותן לו ג"כ הבטחון שגם להבא יטיב הבורא שהוא עצם הטוב בהנוגע לו לזוגתו ולבנם שיחיו ואח"כ צריך הי' לסיים שהוא מצדו הוסיף בהצנורות והכלים המשמשים לקבל ברכות השי"ת בעתיד ובתוספת אשר הצנורות והכלים הם העניני דתורה ומצות.

וימים אלו שנכנסים לחדש אדר שאז מרבין בשמחה הנה יוסיף השי"ת שמחה לו ולזוגתו שיחיו בכל הנ"ל ומתוך תוספת נחת מבנם...

(ממכתב ד' אד"ר תשי"ד)

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ״ח תשרי עם המצורף אליו. ומובנת הפליאה והתמי׳ שהוא מדוכא וכו׳, בה בשעה אשר השגחה העליונה זיכתו והצליחתו לעבוד בעבודת הקדש, עניני צעירי אגו״ח ובנקודה הפנימית הפצת המעינות חוצה. והרי ידוע פסק תורתנו כל המקבל עליו וכו׳. ויהי רצון שבקרוב ממש יבשר טוב בטוב הנראה והנגלה, בכל הענינים אודותם כותב,

והרי נמצאים אנו למחרתו של חדש השביעי, שכשמו — כל ימי החדש בכלל זה, ודרשו רז״ל שמושבע הוא בכל טוב, והוא חדש הכללי — שנמשכים עניניו על כל השנה, ובלבד שתהיינה התומ״צ, הצנור והכלים להמשכת וקבלת ברכות והשפעות השי״ת, וק״ל.

(ממכתב א׳ מ״ח חש״כ)

במענה על מכתבו מיו״ד תמוז שנתקבל באחור זמן בו כותב ע״ד מצב רוחו בכלל ובעיקר בזמן האחרון ומסיים אשר נדמה לו שעתה אצלו איזה יריד ברוחניות.

הנה בכלל צ״ל שדמיונות כאלו ובפרט כשגורמים לעצבות כמו שכותב במכתבו הנה באים הם מהיצר הרע ומהלעומת זה וכמבואר בתניא ע״ד העצבות ואודות ההכרח להרחיקה. ובפרט כשזיכהו השי״ת והעמידו בקרן אורה הוא נר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי פנימיות התורה הרי צריך להיות בשמחה גדולה ביותר על אושר זה ומה שמרגיש חסרונותיו בענינים שונים הנה כנ״ל א) אפשר הדבר שאין זה אלא דמיון. ב) אם גם יש יסוד להשקפתו זו הרי למה הדבר דומה לאיש שלא הי׳ בריא ולא ידע עד״ז ובמילא לא נזהר מדברים המזיקים וגם לא עשה בענינים שיביאו לו רפואה כיון שדימה בנפשו שבריא הוא לגמרי ומסבב הסיבות ועילת העילות הביאו סו״ס שידע מחסרונו ובמילא יש התקוה שיתחיל להתעסק בדברים המרפאים ויתרחק ביותר מדברים המזיקים אשר פשיטא דמה שנתגלה לו מצבו הנה לא לבד שאין צריך להיות עצב מזה אלא אדרבה זהו הקדמה והכנה למצב בריאות הנכונה. ובטח כמו ברובא דכולא עלמא, הנה משני אופנים הנ״ל ישנם בו היינו שקצת יסוד יש לרעיונו ע״ד החסרון ובקצתו מוגזם הוא ע״י הלעומת זה, או מה שקרוב יותר שמראה לו החסרון לא במקום שישנו אלא במקום אחר (וכוונתו בזה בשתים כשישתדל במקום שאינו נצרך הרי תזיק ההשתדלות יתירה במקום זה ויחסר התקנה בענין הנצרך ומוכרח וכמבואר הדבר בכמה מקומות בחסידות וגם בספרי מוסר) ובכללות הדבר הנה ידוע מ״ש עבדו את ה׳ בשמחה אשר אז העבודה נעשית יותר ובמרץ יותר ובהצלחה יותר. ואף שיודע מעמדו ומצבו בכ״ז מעמד ומצב הנה״ב שלו אינו צריך לבלבל את שמחת נפשו האלקית וכמבואר בתניא.

ולקראת יום הולדת שכותב אודותו במכתבו הנה יהי רצון מהשי"ת שיהי' ירא שמים למדן וחסיד כדבעי וגדולה זכות התעסקותו בשדה החנוך הכשר לקרב את לבן של ישראל לאבינו שבשמים שבשמים ישלם לו בתוספת שהיא מרובה על העיקר בהמצטרך לו בגשמיות וברוחניות.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים ובהמצטרך בעניניו.

(ממכתב ו' מנ"א תשי"ב)

במענה להודעה ע"י בעלה הרב שליט"א מיום הולדתה, הנה יהי רצון שתהי' השנה הבאה לקראתה לשלום — שנה טובה ומוצלחת בטוב הנראה והנגלה,

ומובן וגם פשוט, שככל שיתגדל הבטחון בהשי"ת בורא העולם ומנהיגו המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, תתוסף גם המשכת ברכות השי"ת למטה, ותתגדל מדת הברכה וההצלחה. וכבר ידועה הוראת תורתנו תורת חיים, אשר על האדם להיות בשמחה ובטוב לבב, שהרי כל ימיו וכל שעות ורגעים שבימים אלו מוקדשים הם לעבודת הבורא, וכמ"ש עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב, ובמכל שכן שצריך להיות כן — בהנוגע לאשה עקרת הבית, וכנראה במוחש שמצב הרוח בבית תלוי במצב רוח האשה. ואין הברכה שורה אלא מתוך שמחה. וכיון שנצטוינו על זה — בודאי שאפשר הדבר. ובפרט כשתתבונן, אפילו לשעה קלה, תראה חסדי השי"ת עמה ועם בעלה שי' בעבר, ובודאי יומשכו גם בעתיד. וכנ"ל — הכלי להמשיך הברכה ולקבלה, תוקף הבטחון ושמחה פנימית ואמיתית. ויהי רצון אשר בשנה זו ימלא השי"ת משאלות לבבם לטובה בזחו"ק.

(ממכתב ב' ניסן תשי"ח)

מיט פרייד האָב איך ערהאַלטן אייער בריף פון כ"א אייר, איך האָב שוין איבערגעטראַכט וועגן דעם וואָס איך האָב שוין אַ לאַנגע צייט ניט געהערט וועגן אייער געזונט און דעם געזונט פון אייער פרוי שיחיו, און דאַנק ג־ט וואָס איר גייט שוין אין גאַס און אויך אין שול, און, ווי איך זעה פון אייער בריף, איז אויך דער געזונט פון אייער פרוי תחי' פיל בעסער ווי פריער, און ויבאַלד מען זעהט דאָס מיט פליישיגע אויגען אויך אַז השי"ת האָט אייך געזונט געמאַכט און אויך דער געזונט פון אייער פרוי בעסערט זיך דאַרפמען זיין שטאַרק אין בטחון צו השי"ת אַז עס וועט גיין אַלץ בעסער און בעסער ביז איר אַליין וועט אויך זיין צופרידען.

עס איז פאַרדריסליך און טוטוויי צו לייענען אין אייער בריף די „ניט־נויטיקע" אויסדריקען, צוליב וואָס טוט איר דאָס? און בפרט פון אַ אידן אַ מאמין און וועלכער קאָן נאָך בעאיינפלוסן אַנדערע, דורך דעם וואָס מען איז שוואַך אין בטחון בהשי"ת, איז ערשטנס שאָדט דאָס אין רוחניות און אין גאַזונט, און צווייטענס נעמט דאָס אָפּ דעם ווילען און לוסט צו באַווירקען אַנדערע — מאַכן זיי לעבעדיקער און מוטיגער.

איך האָף אַז צו דער צייט פון ערהאַלטען מיין בריף וועט זיך בא אייך בייטען די שטימונג צום גוטען, און וועט זעהען צו נאָכפאַלגען די אַנווייזונג פון אונזער תורה הקדושה, עבדו את ה' בשמחה, וואָס ווי עס ווערט געבראַכט אין די ספרים הקדושים, אַז מען דאַרף און מען קען דינען השם יתברך ניט נאָר מיט תפלה און תורה נאָר אויך ביים עסען און טרינקען און ענליכעס, און — דעם לעבן מיט שמחה, און דענסמאָל איז, אויך על פי פשוט, זעהט מען זיך געזונטער מוטיקער און מען טוט אויף פיל מער פאַר זיך און אויך פאַר דעם אַנדערען.

איך שליס מיט אַ וואונש, אַז די מדת הבטחון זאָל זיך שטאַרקען בא אייך, וואָס פריער, און זאָלט האָבען אַ רוהיגען פרייליכען יום טוב שבועות און דערנאָך ממשיך דאָס זיין אויף אַ גאַנץ יאָר.

(ממכתב א' סיון תש"ב)

. . . מתאר מצב עסקיו שהנהו בע"ח גדול וכו' . . והעולה על כולנה מהנראה בכתבו, שנפל ברוחו ובמילא נחלשה אצלו גם מדת הבטחון שלו, וכותב הנני בזה העולה על כולנה, כי עפ"י המובא בספרים ובספרי חסידות בפרט הרי בזה תלוי הכל, מדת הבטחון הנה היא כלי המדה להתקשרות ודביקות האדם עם הבורא ב"ה ואם הדביקות היא במילואה אז בודאי אי אפשר שיהי' כל חסרון כיון שלמעלה אין ענין זה כלל.

וכיון ששואל עצתי — אחרי ההקדמה שכבקשתו כשהייתי על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתיו להמצטרך לו — הרי לפ"ד צריך הוא להתעסק עם עצמו, האַרעווען אויף זיך, לחזק בטחונו בהשי"ת במדה היותר גדולה, ואמיתת מדת הבטחון היא שאף שאין רואים כל דרך בטבע הרי נעלה אצלו מכל ספק שבודאי יהי' הכל טוב, ובטוב הנראה והנגלה לעיני בשר ממש היינו בפרנסה בהרחבה ובריאות וכו' ולגבי למעלה הרי הענינים שבטבע אינם מונעים כלל, וכיון שהאדם למטה מגביה א"ע ומעמיד א"ע עכ"פ משהו למעלה מן הארץ היינו שפועל בעצמו שעי"ז שהוא יהודי מאמין בטוח בתכלית שאין בע"ב עליו חוץ מהשי"ת, הרי ביכולתו

להמשיך גם למטה שגם למטה לא יכלו כל עניני הטבע לנגוע בו שלא לטובה ח"ו, ותקותי חזקה בהשי"ת שאם רק יתחזק בבטחונו בתכלית, הרי יראה תיכף שינוי בההנהגה עמדו בעניני מסחר הגשמי, ויתחיל מצבו לילך הלוך וטוב, און פון גוט צו נאך בעסער.

ונוסף ע"ז הי' צריך להתחיל תומ"י בנתינת צדקה כפי רגילותו ולהוסיף עכ"פ במקצת על רגילותו עד עתה ואחכה ממנו לבשורה טובה בכל הנ"ל.

בברכה להצלחה בגשמיות ושיקוים בו פתגם כ"ק רבינו הזקן: אז השי"ת גיט איידן גשמיות און זיי מאכן פון גשמיות רוחניות..

(ממכתב כ"ה סיון תשי"ב)

נצבים

במענה על שאלתו בד"ה כה אמר ה' שמרו תש"ג פ"ד במש"ש דתשובה מתקנת הפגם הנעשה ע"י העדר קיום מ"ע — אם הכוונה שנמשך האור שחסר, וכאילו עשה המ"ע (אז קשה מאגה"ת רפ"א דכ' דמ"מ האור נעדר). או דכוונתו דמהני רק מכאן ולהבא, — הנה ברור כתב שם ספ"ד דממשיך לא רק מכאן ולהבא אלא גם האור שנסתלק.

ומה שהקשה מאגה"ת פ"א כבר מבואר בלקו"ת ד"ה מה טובו פ"ד שזהו בסתם תשובה, אבל בתשובה עצומה ממעמקים קראתיך כו' ממלא גם האור שחסר.

ויש לקשר זה עם מ"ש ביומא פ"ז סע"א דע"י תשובה מיראה — נרפא מכאן ואילך, וע"י תשובה מאהבה — נעקר עונו מתחלתו.

(ממכתב כ"ג אלול תש"ח)

במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם: מובא בפשיטות בכמה מקומות בדא"ח. והוא דעת ר' אבהו בברכות (לד, ב) והביאו הרמב"ם בהל' תשובה פ"ז ה"ד.

והנה ידועה קושית המפרשים, שהרי במחלוקת היא שנויה בברכות שם, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן דצדיקים גמורים גדולים מבעלי תשובה ופליגא דר' אבוהו כו', ואדרבה, אין הלכה כתלמיד במקום הרב.

וכמה תירוצים נאמרו בדבר: א) כללי פסקי הש"ס לא נאמרו אלא בעניני הלכה ולא באגדה. — וקשה בשלשה: בכ"מ משמע דכללים אלו נוהגים גם בעניני אגדה (ראה שדי חמד כללים ה' לב). — גם את"ל דאינם אלא בהלכה, הדעת נותנת דיש לחלק בזה רק בכללים שאינם תלויים בסברא, וכמו ר' פלוני ור"פ הלכה כר"פ שהטעם ע"ז מפני שהי' גדול יותר במקצוע זה (ראה רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד). אבל בכללים שהשכל מחייבם, וכמו הא דאין הלכה כתלמיד במקום הרב, הרי שכל זה עצמו מחייב הכלל גם בעניני אגדה. — גם את"ל שאפילו כללים כאלו אינם בעניני אגדה, היינו שאפשר שתהי' הלכה כתלמיד במקום הרב, ולא שהכרח הוא, וא"כ עדיין צ"ע מנ"ל לפסוק בפשיטות כר"א ולא כר"י.

ב) יש שכלל כללו, דבכ״מ בש״ס כשמביא מ״ד ומסיים ופליגא דפלוני, ל׳ זה מורה דבעל הסוגיא מבטל דברי הראשון כיון דפליגא אפלוני. — ומלבד דצריך בושש ליישב זה בכל הש״ס. הרי בסוגיא זו גופא צע״ג, דאיתא שם ופליגא דשמואל דאמר אין בין עוה״ז לימוה״מ אלא שעבוד מלכיות בלבד, והרמב״ם (הל׳ תשובה פ״ח ה״ז) מביא דברי החולק על שמואל (ועיי״ש בלחם משנה).

ג) יש לפסוק כר׳ אבוהו משום דר״ש חסידא דאמר (סוטה י, ב) יוסף שקידש ש״ש בסתר כו׳ יהודא שקידש ש״ש בפרהסיא זכה ונק׳ כולו ע״ש הקב״ה, סבר דבע״ת עדיף. — והראי׳ אינה מובנת דהא ר״ש חסידא אומר בפירוש דזכה מפני שהי׳ בפרהסיא ולא בסתר. ואדרבה, את״ל דסבר דבע״ת עדיף, ובזה מעלת יהודא על יוסף, מנ״ל דנוגע מה שהי׳ בפרהסיא ולא בסתר. ומלשונו בכלל משמע דאין זה ענין לתשובה אלא לקידוש ש״ש. וראה ג״כ סוטה (לו, ב).

ונהפוך הוא אשר תנא דמסייע ישנו לבר פלוגתי׳ דר׳ אבוהו דוקא, והוא ר״ש בן חלפתא (קהלת רבה פ״א, ט) דאמר דטובות הנביאים הם לבע״ת אבל מי שלא טעם טעם חטא מימיו עין לא ראתה וגו׳.

ומה שנלפע״ד בזה הוא ע״פ הידוע בכללי הש״ס דהלכה כש״ס בבלי נגד הירושלמי המדרשים וכו׳. ובמה דברים אמורים כשברור הדבר בבבלי, אבל מחלוקת או ספק בבבלי וספק בירושלמי וכו׳ כמה דעות יש דהולכים אחרי הבירור. — והנה גם בנדו״ד כן הוא, דבש״ס נשאר במחלוקת אבל בזהר נקט בפשיטות כדעת ר׳ אבוהו דבמקום שבע״ת כו׳ (זח״א לט, א. קכט, ב. זח״ב קו, א). ולכן כן פסקינן.

וראה בשד״ח כללי הפוסקים סוף מערכת כללי הרמב״ם אם יש להביא מקור לדברי הרמב״ם מן הזהר.

בשל״ה מצאתי בזה חידוש גדול, (בהקדמה חלק בית גדול ל״ו, א. על מרז״ל ההי״ן חתי״ן) שמביא דעת ר״י ודעת ר״א דברכות שם ומסיים: דע כי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ואף שתלמודא אמר ופליגא, ר״ל הם מחולקים כל אחד מדבר בענין בפ״ע כו׳ צדיק גמור עדיף מבעל תשובה כשהוא מיראה ובעל תשובה עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה. — ועפ״ז מבואר פסק הרמב״ם, וגם מה שבדא״ח מובא בפשיטות דבעלי תשובה גדולים, כי הרמב״ם אינו מדבר במעלה הפחותה דבעלי תשובה, וכמו״ש (שם): אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם כו׳ (עיין יומא פ״ו א). — ובדא״ח מפורש הדבר באגרת התשובה ספ״ח דמעלת בע״ת על צד״ג הוא בתשובה עילאה, וכן מוכח בתניא ספ״ו, ובכ״מ. — בשו״ת הרדב״ז ח״ב סי׳ תתל״ב מפרש דר״י מדבר ברשעים שנעשו בע״ת מאהבה, ור״א מדבר בצד״ג שחטאו באקראי ושבו תו״מ (אבל בעל הסוגיא לא נראה לו לפרש כן דברי ר״י, ולכן אומר ופליגא דר״א). וכמובן אין פי׳ זה מתאים לא לפי׳ הרמב״ם ולא למש״כ בדא״ח —

דרך אגב בשני אופנים הנ"ל: דתיבת ופליגא בסוגיא זו דברכות (לד, ב) פירושה שמחולקים בעניניהם ולא שחולקים זה על זה. ב) דהזהר מכריע ההלכה במחלוקת אשר בש"ס.

יש לתרץ גם מה שהקשו נ"כ הרמב"ם על מה שהביא בידו"ו, המאמר דכל הנביאים נתנבאו לימוה"מ כו' וגם המאמר דאין בין עוה"ז לימוה"מ אלא שעבוד מלכיות בלבד. — והוא בזהר ח"ג קכה, א: דמסטרייהו — דע"ה דוקא — ליח בין גלותא לימוה"מ אלא שעבוד מלכיות בלבד, משא"כ בת"ח. ועייג"כ עבודת הקדש לר"מ בן גבאי ח"ב פל"ח. ואגה"ק סכ"ה. וק"ל.

(מרשימת תמוז שנת תש"ט)

* * *

...בהערתי הא' שבקונטרס* לא העתקתי מה שהובא ... בשם הראגאצובי מקור לפסק הרמב"ם (ודלא כמשמע מתוס' סד"ה חוץ ב"מ נח, סע"ב) דבע"ת גדולים מצד"ג מהא דקדושין (מט, ב) ע"מ שאני צדיק אע"פ שהוא רשע ספק מקודשת דשמא עשה תשובה. וא"כ עכצ"ל דבע"ת גדול מצד"ג, ובכלל מאתים מנה.

ולא העתקתיו כי תמי' היא בעיני, דהרי גם בהטעה לשבח אינה מקודשת. ועוד דאף אם הוא לשבח בענין שכר ועונש, נהפוך הוא לענין טבע האדם, דבע"ת סורו רע וכו'. (להעיר מלקו"ת ואתחנן ד"ה וזאת המצוה סס"ג). ובקדושין ל"ק כלל דהרי מקדים שם בברייתא: אין אומרים כרבי אלעזר בן חרסום כו' אלא כל שבני עירו מכבדין אותו כו', ובל' בנ"א גם בע"ת נקרא צדיק (בשם המושאל עכ"פ).

והשי"ת יהפוך — כענין ומעלת התשובה שמהפך זדונות לזכיות מקללה לברכה — ימים אלו לששון ולשמחה בב"א.

נ.ב.

אחרי הדפסת הקונ' מצאתי בס' רה"ג (ירות"ו חצר"ת) ע' 74 מובא דר' נטרונאי גאון (גנזי קדם ח"ד כז. וראה אוצה"ג שבת סי' שנא) ס"ל בכלל דופליגא דהלכה כראשון היפך מדעת רס"ג (עין זוכר ו' כא) המובא בהערתי.

(ממכתב י"ח תמוז, תש"ט)

---

*) קונטרס סז נדפס בסה"מ ה'תש"ט. ההערה נדפסה גם לפני מכתב זה. המו"ל.

ראש השנה

לשון הברכה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א אחרי קריאת הפ"נ כללי

ערב ר"ה תשל"ב:

דער אויבערשטער זאל ממלא זיין אלע ברכות וואס אידן בענטשן איינער דעם אנדערן סיי בכלל סיי בפרט סיי אין די ענינים הכללים סיי אין די ענינים הפרטים — כולל אויך די ענינים וואס זיינען געשריבן דא מיט א ריבוי חתומים,

זאל דער אויבערשטער ממלא זיין דאס וואס זיי אלע בעטן און נאך מער, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, און דאס זאל אלץ נכלל ווערן און אראפקומען אין א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה לכל אחד ואחת בכל מקום שהם, סיי אין גשמיות סיי אין רוחניות, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

און בקרוב ממש זאל מען זוכה זיין צו די גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו. אמן כן יהי רצון.

ערב ר"ה תשל"ג:

דער אויבערשטער זאל ממלא זיין משאלות לבב כל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל, כולל אויך די ענינים וועלכע זיינען דא געשריבן, בכללות ובפרטיות,

און דאס זאל ממשיך זיין ברכת ה' אין א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, און אז דאס זאל זיין למטה מעשרה טפחים

בכל הפרטים ופרטי פרטים,

און אין אן אופן — וויבאלד אז היינטיקער יאר הויבט זיך אן מיט שבת — פון בשובה ונחת תושעון,

ובקרוב ממש זאל זיין די גאולה האמיתית והשלימה, בשובה ונחת, דורך משיח צדקנו יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

ערב ר"ה תשל"ד:

דער אויבערשטער זאל ממלא זיין משאלות כל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל בטוב הנראה ונגלה. למטה מעשרה טפחים,

ובפרט ובמיוחד — די ענינים וועלכע מען שרייבט אין דעם פדיון, און עס זאל זיין בגלוי ובקרוב ממש, און די נקודה הפנימית — עס זאל זיין בקרוב ממש גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

און ביז דעמאלט די כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים בגשם וברוח, ובגשם וברוח גם יחד, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה. אמן כן יהי רצון.

ערב ר"ה תשל"ה:

דער אויבערשטער זאל ממלא זיין משאלות לבבם של כל אחד ואחת פון די וואס געפינען זיך דא און פון די וואס זיינען בכל קצוי תבל — בתוככי כלל ישראל, לטובה ולברכה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

און אז די אלע החלטות טובות זאל מען זיי מקיים זיין און זיי זאלן מקויים וועדן בקרוב ממש אן קיינע שווערישקייטן, וואס באמת זיינען זיי מלכתחילה ניטא, ואדרבה — בשמחה ובטוב לבב, און דאס זאל מעורר זיין א רצון חזק אין החלטות נאך מער, בכל ענינים אלו.

דער אויבערשטער וועט זיכער געבן א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחת — אלס פרטים ולכל אחד ואחת — אלס חלקים פון כלל ישראל,

עס זאל זיין נצבים כלכם לפני הוי' אלקיכם פון ראשיכם שבטיכם ביז שואב מימיך, און מען זאל מקבל זיין די ברכות והמשכות והשפעות למטה בכלים רחבים ובשמחה ובטוב לבב,

און בעגלא דידן ובקרוב ממש זאל מען זוכה זיין צו די גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו למטה מעשרה טפחים, ובחסד וברחמים ובמהרה בימינו. אמן כן יהי רצון.

ערב ר"ה תשל"ו:

דער אויבערשטער זאל ממלא זיין משאלות לבבם לטובה של כל אחד ואחת מבני ישראל בכל מקום שהם, כולל אט די וואס געפינען זיך דא און די וואס באו על החתום,

און די אלע פרטים וואס זיינען דא אויסגערעכנט און וואס דארפן זיין אויסגערעכנט און וואס — בין השיטין.

וויבאלד אז דער יאר הויבט זיך אן מיט שבת, וואס וקראת לשבת עונג און כאילו כל מלאכתך עשוי* — און וויבאלד אז דאס זאגט דאך תורת אמת, איז דאך מלאכתך עשוי — זאל דאס אלץ אפגעטאן ווערן בכוחו ומידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה,

און דאס זאל אראפקומען למטה מעשרה טפחים בטוב הנראה והנגלה, אין די ענינים הפרטים און אין די ענינים הכללים, בגשמיות וברוחניות ובגשמיות וברוחניות גם יחד.

א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה אין אלע ענינים ביז צו פועל ישועות בקרב הארץ — ישועה הגדולה, גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

יעדער פון אייך וכל ב"ב — א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, און עס זאל מקויים ווערן די אלע ברכות בטוב הנראה והנגלה.

---

*) להעיר שי"ט שר"ה שחל בשבת — אין תוקעין כי נעשה זה ע"י השבת (לקו"ת ר"ה נז, א ואילך).

ערב ר"ה תשל"ז:

דער אויבערשטער זאל ממלא זיין משאלות לבב כל אחד ואחת בתוך כלל ישראל בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים ובקרוב ממש, סיי אין די ענינים הפרטים סיי אין די ענינים הכללים,

זאל ממלא זיין משאלות לבבם לטובה פון די הנהלות המוסדות און פון די מבצעים, אנהויבנדיק פון מבצע אהבת ישראל, און מבצע חינוך, און מבצע תורה, און מבצע תפלין, און מבצע מזוזה, און מבצע צדקה, און מבצע בית מלא ספרים — יבנה וחכמי', און מבצע נרות שבת קודש, און מבצע כשרות האכילה ושתי', און מבצע טהרת המשפחה.

ביז צום מבצע הכי גדול — גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו בקרוב ממש ובעגלא דידן.

עס זאל זיין א שנת אורה, ביז פון אלע אותיות און אין אלע צירופי אותיות, ביז א שנת תורה.

ויבאלד ס'איז א שנה וואס התחלתה איז געווען שבת, און אויך סיומה וחותמה איז שבת — ווארום מען איז דאך מוסיף פון די צייט פון תשל"ז, אלס א הוספה מחול על הקודש (אין שנת תשל"ז) — וואס שבת איז דאך וקראת לשבת עונג

— זאלן זיין די אלע ענינים מתוך עונג אמיתי און פון פנימיות העונג, וואס דעמולט קומט עס ארויס בגילוי ממש,

און אין דעם נוסח המקובל והמסורתי — שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מען איז דאך מוסיף: ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח סתם שהוא מ"ע מה"ת (אף שבס' רסא ס"י כתב לשון השו"ע — דהב"י: י"א שמ"ע מה"ת להוסיף כו'). וראה סדר הכנסת שבת שבסידורו. בגילוי ממש: ראה אגה"ק סוסי"ד ובלקו"ת ס"פ קורח.

ערב ר"ה תשל"ח:

זאל דער אויבערשטער ממלא זיין משאלות לבב כל אחד ואחת וכל בני ביתו לטובה ולברכה בטוב הנראה והנגלה,

אַנהויבנדיק פון דער כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות, ובגשמיות וברוחניות גם יחד.

און אויך ממלא זיין משאלות לבב כולם ודכל אחת ואחת אין די אַלע ענינים הכללים און ענינים הפרטיים וועגן וועלכע מ׳שרייבט דאָ, וועגן וועלכע מ׳האָט געדאַרפט שרייבן, וועגן וועלכע דער אויבערשטער וויס אַז מען האָט זיי אויך געדאַרפט אַריינרעכענען

— זאָלן זיי נתמלא ווערן מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה בקרוב ממש ולמטה מעשרה טפחים,

אַנהויבנדיק פון שנת אורה, און אַזוי אויך אַלע ברכות וואָס יעדערע הויבט זיך אַן מיט אַן אות פון א״ב, ביז אות ת״ו — שנת תורה שנת תשובה שנת תפלה, און עאכו״כ אַ שנת גאולה, אַ גאולה פרטית און אַ גאולה כללית בביאת משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה ובקרוב ממש.

מ׳זאָל האָבן אַ כתיבה וחתימה טובה בטוב הנראה והנגלה כל אחד ואחת ובני ביתם, אמן וכן יהי רצון.

...לכל השייך לזה ובמיוחד — להעוסקים ולהעוסקות בפועל במבצע נש״ק — שליט״א

...ידגישו בפעולתם (בדיבור, בכתב, בדפוס וכו׳) ששנה זו• בתחלתה ובהכנה• להתחלתה — הפתיחה היא: הדלקת נר שבת ויום הזכרון (ונר יום הזכרון, ונר שבת קודש) ונר שויו״ט, ובברכת שהחיינו תלתא זימנא (ר״ה, סוכות, שמע״צ) דהוי חזקה — ארבע (שש) פעמים[2],

וע״פ המבואר בכ״מ, מובן שבכל ברכה — מיתוסף בכמות ובאיכות ממקור הברכות, הקב״ה,

וברכתו של הקב״ה הרי תוספתה מרובה על העיקר,

•) תשל״ו. המו״ל.

1) משא״כ כשר״ה חל בימות השבוע — שלפעמים מדליקה בלילה.

2) למנהגנו שמדליקין נר ביוהכ״פ (ראה טושו״ע או״ח סתר״י) — ניתוסף עוד אחד. (ולאדה״ז בשו״ע שם — נ״ז מצוה, ולא רק מנהג שיש לו שורש)

ולכן בודאי יוסיפו — כאו"א מהם — בכמות ובאיכות בפעולתם האמורה והוי' יוסיף בברכתו בהצלחה רבה בזה,

ועד שכל אחת ואחת מבנות ישראל משהגיעה לגיל חינוך ואילך תדליק נש"ק ויו"ט בברכה — בשמחה וטוב לבב,

ויאיר מזלה ותכתב ותחתם לשנה טובה ומתוקה.

ואשרי חלקם וגדול זכותם דכאו"א המשתדל ועושה בזה, ויבש"ט בכ"ז וכיו"ב,

ויכתבו ויחתמו לשנה טובה ומתוקה

ואצפה לבשו"ט ומאירות.

(ממכתב עש"ק אתם נצבים היום, ה'תשל"ה)

~

...בהמשך צו דעם וואס מען האָט געריידט[1] אַז די קביעות פון ראש השנה בשנה זו איז ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, טוב לשמים וטוב לבריות[2]

— איז כאן המקום לעורר אויף אַן ענין [השייך צו „טוב לבריות"] וואס איז לכאורה אַ פּלא:

א. ס'איז אַ מנהג (וואָס ברייגט זיך אין שו"ע[3]), אַז פאַר פסח גיט מען די עניי העיר חטים לפסח. [נוסף אויף דערויף וואָס בכל ערב שבת גיט מען פון דער קופה של צדקה מזון ט"ו סעודות אויף דער גאַנצער וואָך (וואָס דאָס איז אַ חיוב מצד הדין)[4], איז אויך דאָ אַ מנהג צו געבן אַ משך זמן פאַר פסח (וואָס הייבט זיך אַן שלשים יום לפני הפסח[5]) חטים אויף פּסח].

דער מנהג איז בלויז בנוגע צו חטים[6].

---

1) בהתועדות דליל ערב ר"ה — יום הולדת אדמו"ר ה„צמח צדק".
2) קדושין מ, א. ובאוה"ת (בראשית לג, ב. משפטים ע' א'קנז. ועוד) מקשר זה עם יום השלישי שהוכפל בו כי טוב.
3) רמ"א או"ח ר"ס תכט. שו"ע אדה"ז שם ס"ה.
4) שו"ע יו"ד ריש סרנ"ו. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח רסרמ"ב.
5) לכאורה כן משמע ברמ"א ובשו"ע אדה"ז שבהערה 3.
6) ורק באם נשאר מהמעות חטים, אז יתנו (מהמותר) לעניים לשאר צרכי הפסח (שע"ת או"ח סתכ"ט).

אבער נוסף על זה, זעט מען בדורות האחרונים[7] אַ מנהג נוסף — וואס איז נתפשט געווארן בתפוצות ישראל[8] — אז די מגבית „מעות חטים" ווערט מלכתחילה געמאכט אויף צו פארזארגן די וואס זיינען זקוק לזה מיט אלע צרכי חג הפסח.

דער טעם אויף דעם, בפשטות, איז:

היות ווי זיבן טעג [און אין חו"ל, אכט טעג] נאכאנאנד טוט מען ניט קיין מלאכה (אפילו ניט מחזר על הפתחים) און לאידך גיסא: בפסח קומען צו הוצאות נוספות ועוד ועיקר — בצרכי הפסח איז דאך אַ מצות עשה מן התורה[9] אויך ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך און אויך בחוה"מ[10] — דערפאר פארזארגט מען די וואס נויטיקן זיך בזה מיט כל צרכי החג.

עפ"ז האט געדארפט אויסקומען אז אויך לפני סוכות האט מען געדארפט געבן עניים לכל צרכי החג. ואדרבה, בנוגע צו סוכות האט געדארפט זיין דער מנהג הנ"ל נאך מער ווי בפסח. וויילע: חג הסוכות איז מער מיט אַ טאג ווי חג הפסח; און אויך די הוצאות שבסוכות זיינען גרעסער, ווארום עס קומען דאך צו די הוצאות פון אַ סוכה, חג הסוכות תעשה לך[11] און פון די ד' מינים — ולקחתם לכם, משלכם[12].

ואעפ"כ זעט מען ניט עס זאל זיין אַ מנהג אז פאר סוכות זאל מען מאכן אַ מגבית אויף פארזארגן די וואס נויטיקן זיך אין דעם מיט כל צרכי החג.

ב. עד"ז איז די שאלה אויך בנוגע צו ר"ה — חאטש עס איז נאר צוויי טעג:

אויך ר"ה זיינען דאַ הוצאות נוספות, מער ווי יעדער יו"ט. ווארום ר"ה דארף דאך זיין (ווי עס שטייט אין עזרא[13] — געבראכט אין שו"ע[14]) „אכלו משמנים ושתו ממתקים"

[דאס הייסט, אז אויסער דעם וואס בר"ה איז דאַ דער חיוב פון עונג יו"ט (ווי אין יעדער יו"ט)[15], און „ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו"[16] —

---

7) ויש לברר בפנקסי קהלות ותקנות שלהם מתי נזכר זה לראשונה.
8) ולהעיר מרמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ג. וראה שם פ"א ה"ב.
9) שו"ע אדה"ז הל' יו"ט סתקכ"ט ס"ו-ז.
10) שם וראה שם ר"ס רמב במ"מ ד.
11) ד"תשבו כעין תדורו" (או"ח סתרל"ט) וכל השנה דר בדירה שלו בפ"ע. וראה ס' הפרדס לרש"י. — וראה שו"ע אדה"ז רסתרמ"א. העמק שאלה לשאילתות סקס"ט. כף החיים סתרכ"ו.
12) סוכה מא, ב ובפוסקים שם. וראה שו"ע יו"ד ר"ס רנ — דצ"ל די מחסורו אשר יחסר לו.
13) פסוק הוא בנחמי' (ח, י). בב"י ובשו"ע אדה"ז (או"ח סתקפ"ג ס"ד). (וראה גם פרש"י ביצה טו, ב ד"ה אכלו משמנים) כותב „וכן כתוב (בספר) עזרא" — ע"פ מחז"ל (סנהדרין צג, סע"ב) ונחמי' כו' לא אקרי סיפרא על שמו'. ולהעיר גם מב"ב יד, ב (שלא נמנה נחמי' לספר בפ"ע).
14) ב"י ושו"ע אדה"ז שם. וצע"ק במגיד מישרים (להב"י) ס"פ נצבים.
15) שו"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ה.
16) שם ס"ד.

איז בר"ה דאָ אַן ענין מיוחד „לאכול בשר שמן ולשתות דבש וכל מיני מתיקה"][17],

און נוסף אויף דעם אַלעם — כו"כ דברים וואָס מ'עסט לסימן טוב[18] בכל תפוצות ישראל — וואָס דאָס איז דאָך בסוג „די מחסורו אשר יחסר לו" — וואָס מען איז מחויב געבן[19]

האָט דאָך געדאַרפט זיין אַ מנהג אַז מען זאָל מאַכן אַ מגבית לעניים לצרכי ר"ה?

די שאלה איז נאָך גרעסער: נאָך די וועלט „אכלו משמנים ושתו ממתקים" איז דער פסוק[20] ממשיך „ושלחו מנות לאין נכון לו". וואָס דער פירוש הפשוט אין „לאין נכון לו" איז „לעני שאין מזומן לו מאכלו"[21].

ואעפ"כ געפינט מען ניט עס זאָל זיין אַ מנהג אַז פאַר ר"ה זאָל מען שיקן מנות צו עניים אַז זיי זאָלן קענען מקיים זיין „אכלו משמנים ושתו ממתקים" וכו'[22]?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

אַזוי ווי ר"ה טוט מען כמה וכמה ענינים אַלס סימן צו דברים טובים[18] במשך כל השנה, וואָרום „סימנא מילתא היא"[23] — און אויך דאָס וואָס „נוהגין לאכול בשר שמן ולשתות דבש וכל מיני מתיקה" איז עס אַלס סימן „כדי שתהא השנה הזאת מתוקה ושמינה"[17] — דעריבער האָט מען ניט געוואָלט מתקן זיין אַ מנהג פאַר ר"ה וואָס זאָל „מכריז" זיין אַז בר"ה וועלן זיין עניים וכו' — און פאַר ר"ה זאָל מען די עניים געבן ממעות צדקה אויף צרכי ר"ה — חאָטש עס קען דאָך זיין תשועת ה' כהרף עין.

[ס'איז קיין סתירה ניט להנ"ל דערפון וואָס ער זאָגט אין פסוק „ושלחו מנות לאין נכון לו" [וואָס דער פירוש הפשוט פון „לאין נכון לו" איז „לעני כו"][24] — ווייל דאָס איז געווען בתוך ר"ה (לאחרי חצות היום)[25]. ופשוט, אַז

---

17) שו"ע אדה"ז סתקפ"ג שם. מב"י שם.

18) כריתות ו, א. שו"ע או"ח סתקפ"ג.

19) נסמן לעיל הערה 12.

20) נחמי' שם.

21) רש"י שם — וראה ביצה (טו, ב) אבל הרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וראה הערה הבאה.

22) בפר"ח סו"ס תקפא: „ונוהג אני לשלוח מנות לעניים ערב ר"ה כדכתיב .. ושלחו מנות לאין נכון לו". ובספר כתר שם טוב להרב גאגין ח"ו ע' 60 (לאחרי שמביא הנ"ל): „ולא ידעתי מדוע מנהג זה לא נתפשט בתפוצות ישראל כו"". — המדובר כאן והפליאה הוא על שאין מנהג קבוע ומגבית ובפרסום בנוגע לחה"ס וגם לר"ה, ומשך זמן לפניהם וכו'. ואין מתורץ כלל במש"כ בזח"ג (קד, א) דבחה"ס בעי למיחדי למסכני ובסידור האריז"ל דבערב סוכות יש להרבות בצדקה.

23) כריתות שם.

24) לחדודי אפשר לומר, שזוהי כוונת הש"ס (ביצה שם) בהשאלה „מאי לאין נכון לו" (ולא ניחא לי' להש"ס לפרש כפשוטו, לעני כו').

25) ראה נחמי' שם פסוק ג'.

בשעת מען האָלט שוין אינמיטן ר"ה און ס'איז דאָ אַ איד וואָס האָט ניט (מצד איזו סיבה) צרכי החג — דאַרף מען אים צושטעלן ער זאָל האָבן משמנים און ממתקים, אָבער מאָכן אַ מנהג פאַר ר"ה — האָט עס ניט קיין אָרט].

און דאָס וואָס מען האָט ניט איינגעפירט אַ מנהג אויף מאָכן אַ מגבית לעניים אויף סוכות (אע"פ אַז ס'איז שוין נאָך ר"ה), אולי יש לומר:

(א) סוכות קומט בהמשך צו ר"ה ביז אַז מ'זאָגט אַז בסוכות איז דער (סיום—) פרסום פון דעם נצחון (בדין) בר"ה[26], און וויבאַלד אַז בנוגע צו ר"ה האָט מען ניט איינגעפירט דעם מנהג (מטעם הנ"ל), האָט מען אויך ניט איינגעפירט עס אויך בנוגע צו סוכות.

(ב) פון ר"ה ביז נאָך הושענא רבה איז „אכילת הדבש עם המוציא", מען איז טובל די פרוסת המוציא בדבש[27] — איז וויבאַלד אַז אויך נאָך ר"ה מאָכט מען אַ „סימן" אויף אַ שנה טובה ומתוקה, האָט מען דעריבער ניט געוואָלט קובע זיין מנהג הנ"ל אויך בנוגע לסוכות.

ד. לאחרי כ"ז — איז כהנ"ל סברות ושקו"ט בדיבור פאַרענטפערן אַ זאָך וואָס מ'פאַרשטייט ניט

וויבאַלד אָבער אַז ס'זיינען דאָ אַזעלכע וואָס דאַרפן פאַרענטפערן דעם: ואם תאמר מה נאכל — זיי זיינען זקוק אַז מען זאָל זיי העלפן בצרכי החג במעשה בפועל — איז כדאי לעורר אויף דעם ענין פון „שלחו מנות לאין נכון לו" — דעם יאָר, וואָס מ'איז שוין בסוף ר"ה — עכ"פ בנוגע סעודות ערב יו"כ ומוצאי יו"כ, און אויף כל צרכי חג הסוכות שמע"צ ושמח"ת, אַז זיי זאָלן האָבן צרכי החג בהרחבה — באופן אַז בא זיי זאָל זיין ושמחת בחגך.

ובכדי אַז דאָס זאָל זיין בדרכי נועם און אויך צו באַוואָרענען במקצת סברות הנ"ל — איז מה טוב אַז מען זאָל עס מאָכן אין אַן אופן פון מתן בסתר[28].

און לשנה הבאה — אויב עס וועט נאָך זיין ח"ו פאַר דעם קיום היעוד „לא יהי' בך אביון"[29] — זאָל מען, בעוד מועד, מאָכן אַלע הכנות צו קענען — בהוספה אויף הנ"ל — געבן להזקוקים לזה אויך פאַר ר"ה, אַז זיי זאָלן קענען מקיים זיין דעם „אכלו משמנים ושתו ממתקים".

---

26) ויק"ר פ"ל, ב. וראה רשימות הצ"צ (לתהלים ובאוה"ת לר"ה) עה"פ תקעו גו' בכסא ליום חגנו.

27) ראה אמרי קודש דאדמו"ר הזקן (מאה שערים לג, א. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תנד). וצ"ע אם הכוונה רק לסעודת שויו"ט (ראה שו"ע אדה"ז ר"ס תקיג) וסעודת ע"ש ומוצאי יו"כ ומוצאי יוהכ"פ, או גם דימות השבוע.

28) שבלאהכ"כ כדאי בכל צדקה (שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ז).

29) ראה טו, ד.

ה. ויה״ר אַז מען זאָל מפרסם זיין את הנ״ל (בעיקר — דעם סיום) — און מיט אַ שטורעם — בכדי דאָס זאָל אַנקומען אומעטום.

ופשוט אַז די קבלת הצדקה בחדש תשרי (און אויך לפני ר״ה) וועט בריינגען נאָר טוב[30], און עס וועט ניט זיין ח״ו קיין סימן אויף אַן ענין בלתי רצוי[31] (וע״ד מרז״ל[32] „מצטרף לטובה ואינו מצטרף כו״),

ובפרט, אַז מען וועט עס טאָן בשמחה — וואָס נוסף אויף דעם וואָס אַלע מצוות דאַרף מען טאָן בשמחה[33], איז בנוגע צו צדקה שטייט דאָך אַז „צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב״[34] — איז דאָך שמחה פורץ גדרים[35], כולל אויך סברות הנ״ל,

און אדרבה, די צדקה וועט מוסיף זיין אין דעם „לך אד׳ הצדקה״[36] — מיט וועלכן מ׳הייבט אָן סדר הסליחות,

אַז דער אויבערשטער וועט געבן לכל אחד ואחת מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, און אויך „הגדושה״ מיט אַ גימ״ל (ווי עס שטייט אין דעם בעש״ט׳ס סידור),

אין אַלע ענינים הגשמיים און אין אַלע ענינים הרוחניים, ובגשמיות וברוחניות גם יחד.

(משיחות יום ב׳ דר״ה ודש״פ, ה׳תשל״ח)

---

30) וע״ד אחד הטעמים בבקשת וקבלת לעקאח בערב יוהכ״פ — שאם נתחייב, ח״ו, לקבל צדקה במשך השנה יפטר מזה ע״י קבלה זו בעיוהכ״פ (אלף המגן למטה אפרים ס׳ תרד־תרה ס״ק לח. בשם נה״ש).

31) ובפרט אשר יש לומר הטעם על שלא תיקנו מגבית לר״ה וחה״ס — מפני מצב הפרנסה הדחוק דרוב בנ״י ובלשון אדה״ז „צוק העתים אשר נתדלדלה הפרנסה״ (אגה״ק סט״ז. ועד״ז בכמה ספרים ושו״ת במשך כו״כ דורות) — ולא רצו לגזור על הציבור וכו׳. ועפ״ז מתורץ ג״כ דבכ״מ — סוכה אחת לכו״כ משפחות (דלא כ„תדורו״ דכל השנה), אתרוג ומיניו דהקהל וכו׳. — ולהעיר ג״כ מהדה״נ דחנוכה בתוך הבית מפני שדרים בין או״ה וכו׳. ואכ״מ.

32) פסחים קט, סע״ב.

33) רמב״ם סוף הל׳ לולב.

34) יו״ד סרמ״ט ס״ג.

35) ראה בארוכה ד״ה שמח תשמח תרנ״ז ע׳ 49 ואילך. ובכ״מ.

36) דניאל ט, ז.

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשל"ו
ברוקלין, נ.י.

להנהלות בתי כנסיות בכל מקום שהם
והגבאים בראשם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בעמדנו בימים מיוחדים אלו — ימי הסליחות ועשרת ימי תשובה שלאחריהם,

שבכל שנה ושנה ימי חשבון הנפש הם, תיקון ושיפור דכל דבר הצריך תיקון והשלמה, והכנה והחלטות טובות ובתוקף המתאים לשנה הבאה,

ובפרט בשנים האחרונות ובשנה זו במיוחד, אשר כו"כ מאורעות בלתי רגילים כלל אירעו לנו, ומצב בני ישראל בכל מקומות פזוריהם ובאה"ק ידוע הוא — ובודאי תקוים ההבטחה הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל —

הרי הורונו חז"ל במשנתם על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ועד"ז כל עיר וכל קהלה וביהכנ"ס ועד לכל משפחה ואפילו יחיד (עולם קטן),

וכיון שתפקיד בית הכנסת הרי הוא, כתוארו, להיות „מקדש מעט", שממנו אורה והוראה יוצאה לכל סביבתו,

באתי בזה בהצעה ובבקשה, ובכל לשון של בקשה, להנהיג בבית הכנסת (או להגביר ולהוסיף בזה, באם כבר נהוג זה), נוסף על התפלה בחיות —

שיעורים בלימוד התורה (וקדימה — ללימוד הלכות הצריכות בחיי חברי בית הכנסת וסביבתו),

לייסד (או להגדיל) קרן גמילות חסדים, קרן צדקה לעניים וכיו"ב, בכל בית כנסת ובית כנסת — נוסף על הקיים בעיר.

ומה טוב שיבוא כ"ז בפועל בימים אלה של הכנה לקבלת ברכות נותן התורה ומצוותי' לשנה טובה, בטוב הנראה והנגלה.

ויהי רצון שהצעתי ובקשתי האמורה תתקבל בסבר פנים יפות ובחפץ לב ותביא לפעולה מידית, וה"ז, נוסף על פעולת הבית הכנסת והקהלה בנוגע לעצמם, גם חיזוק כל בנ"י בכל מקום שהם, אשר קומה אחת הם, שליט"א —

ויוסיף זה ג"כ בברכת השם לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה

נ.ב.

בזמנים כתיקונם הייתה צ"ל הפני' באופן אישי לכל בית כנסת בפ"ע

ולהנהלתו ולהרב מרא דאתרא בראש,

אבל כנ"ל, הזמן „בלתי רגיל" הוא כלל ודורש ותובע להקדים כל פעולה טובה ובאופן דיפה רגע אחד קודם. ותקותי אשר ידינוני לכף זכות, והשם ידון את כאו"א מאתנו לכף זכות.

...ידוע המבואר בכ"מ בדא"ח[1] הטעם שנקרא ראש השנה ולא תחלת השנה — כי יום זה לגבי שאר ימות השנה הוא כמו ראש לגבי גוף ואברים. כמו שהראש — חיות כל האברים כלול בו, וגם אח"כ בגילוי, הרי מן הראש נמשך חיות לכל אבר בפרט[2], כך יום ראש השנה כולל בתוכו חיות כל ימי השנה, שכולם כלולים בו בהעלם, ואח"כ מתחלק בגילוי לימים פרטיים.

ויש לומר שזהו אחד מטעמי האזהרה שהוזהרנו לייקר את הזמן בימי ראש השנה ביותר, כי השעות והרגעים בימים האלו כלליים הם, ונעלים על שאר ימות השנה, ולא רק בכמות כי אם גם באיכות, וכדוגמת חומר המוח שבראש — לגבי חומר שאר אברי הגוף.

ומובן אשר כמו בראש ואברי הגוף, אימתי יהי' האדם בריא — כאשר החיות שבראש יהי' בשלימותו, וגם יומשך ממנו לכל אבר ואבר חיותו השייך אליו.

כך הוא עבודת ימי ראש השנה אשר ימים אלו צריכים להיות מתאימים לענינם — ראש של כל השנה כולה. וגם שיהיו מקושרים עם שאר ימות השנה — להשפיע בהם חיות של קבלת עול מלכותו יתברך, לימוד התורה וקיום המצות.

* * *

והנה מהענינים המסייעים בעבודה בכלל ובעבודת התקשרות ראש השנה עם שאר ימות השנה בפרט היא ההתקשרות עם ראש אלפי ישראל שנשמתו[3] הוא בחי' ראש ומוחין לגבי שאר הנשמות שבדורו, ממנו הוא יניקתם וחיות שלהם ועל ידו קשורות הן ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם.

---

1) ראה לקו"ת ר"פ תבוא. עטרת ראש בתחלתו. מאמרי ר"ה דשנת תש"א, תש"ב, ועוד.
2) עיין תניא פנ"א.
3) תניא פ"ב. וראה מש"כ בהקדמת קונטרס יב תמוז (קונטרס פ").

---

*) נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 329. המו"ל.

וכמו כן בכל אחד ואחת מאתנו ההתקשרות עם נשיא וראש דורנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ — וכבר ביאר אשר ההתקשרות היא ע"י לימוד תורתו והליכה בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו — היא היא אשר תסייע בעבודת ימי ראש השנה[4] והתקשרותם עם שאר ימות השנה.

ותהי' הצנור דרך בו יומשכו הכתיבה וחתימה טובה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות וברוחניות — בימי ראש השנה ואח"כ בכל השנה כולה.

(ממכתב יום ראשון דסליחות השי"ת)

---

4) להעיר ממה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בליל ב' דר"ה ה'תש"ד, אשר משנת תרנ"ד ואילך הי' הסדר אצל אביו להזכיר במשך המעל"ע את הבעש"ט, ה'מ, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר ה"צמח צדק", אדמו"ר מהר"ש, ולפעמים גם את דודיו בני הצ"צ — הי' מספר מהם איזה ספור או דבר תורה בקיצור.

במענה על איחוליו לר"ה:

הנה כל המברך יתברך בתוספת מרובה על העיקר, בחתימה וגמח"ט לשנה טובה ומתוקה בכל.

וסימנא מילתא היא, ובפרט בר"ה (הוריות יב, א) — הרי תחלת וראש שנה זו, שבראש נכללים כל האיברים, וממנו נמשך חיות כל האיברים, וכ"ה בר"ה (עט"ר בתחלתו באריכות) — הנה הוא כד עייל שבתא, דכל דינין מתעברין, וכל ישראל מתעטרין בנשמתין חדתין (זח"ב קל"ה), ויה"ר שיומשך כל זה בכל השנה בגלוי, בטוב הנראה והנגלה...

באיחול חתימה וגמר חתימה טובה

(ממכתב ג' תשרי ה'תש"י)

לקראת יום ההולדת הנני בזה להביע ברכתי לשנת בריאות והצלחה לאריכות ימים ושנים טובות.

וידוע (תו"א יח, ד) דיוק אדה"ז בזה — ליום שכולו ארוך שגם בתחילתו הוא ארוך, שבזה תתורץ הקושי' שלכאורה מהו ענין הנוסח דאריכות ימים ושנים, כיון שימים בכלל שנים. אלא הפירוש הוא שכל יום ויום מהשנים טובות — הוא יום ארוך, היינו שהוא ממולא בתוכן טוב שעושה את היום

לאריכות גדולה ועד לאין שיעור. וכמו שרואים במוחש, שלפעמים ברגע אחד, ובפרט רגע של שמחה גדולה, ששמחה פורץ גדר והגבלה, הרי היא חוי' מלאה תוכן עד בלי גבול.

כרגיל בבני ישראל לקשר כל ענין בזמן המיוחד בו נמצא, הרי נקודה מיוחדת בשנה זו שמתחילה בהקביעות דראש השנה שחל להיות בשבת, והשנה היא שנת שבת לה', וראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות, הוא יום י"ט כסלו, גאולת רבנו הזקן ויום ההילולא של הרב המגיד ממזריטש, שהשנה היא שנת ה־200 להסתלקותו, גם כן חל להיות בשבת.

והרי שבת הוא ענין של עונג (וקראת לשבת עונג) ומנוחה, כן יהי' למר ולכל אשר לו.

(ממכתב כ"ה חשון התשל"ג)

...במענה על שאלתו מאז במה שידוע שבשבת הוא עליית העולמות בחיצוניות ולא בפנימיות, ובר"ה הוא עליית העולמות בפנימיות ולא בחיצוניות (כמבואר בכ"מ בדא"ח ועיין ג"כ אגה"ק סי' י"ד ובקו"א — דף קנ"ז ע"ב — המשך ר"ה תרס"ה ועוד) והוקשה לו איך הוא כשחל בשבת.

הנה הענין מבואר* ע"פ הידוע דכמה מדריגות יש בפנימיות וחיצוניות יש פנימיות דפנימיות וחיצוניות דחיצוניות וכו' ועיין ג"כ אגה"ק סי' כ"ט, (ק"ן ע"א כמה בחינות פנים לפנים וכמה בחי' אחורים לאחוריים לאין קץ כו') וראה ג"כ בספר דרך מצותיך בסוף מצות לא תבערו אש, ולפיכך אין ניכר מבחוץ לעין הרואה כו' עי"ש.

(ממכתב י"ב אד"ר תשי"ד)

*) וראה באריכה לקו"ש ח"ט ע' 220 ואילך. המו"ל.

במענה ע"ד דשאילנא קדמיכון זה מזמן והוא במ"ש בסידור תהלת ה' (וכן בסידור תו"א הנדפס בארצה"ב משנת תש"א) והועתק ג"כ בלוח תו"ת, אשר בהדלקת נרות של שבת הנוסח הוא: נר של שבת קדש, מאין המקור להוסיף התיבה קדש?

מענה: הנה לע"ע לא מצאתי מקור ע"ז. ולי נראה שאין זה מעיקר הנוסח והוכחתי ע"ז הוא כי במקום שיש חשש הפסק משמיטים תיבת קדש, עי"ש בנוסח הדלקת נרות דשבת ויו"ט.

ומה ש(במקום שאין חשש הפסק) מוסיפין תיבת קדש, כן מברכת חמותי הרבנית שליט"א (ז"ל) והוא בקבלה מהדורות שלפני', ובטח נהגו כן דור אחר דור בבית נשיאינו. וידוע מ"ש בתשובות הרשב"א, הובא בשו"ת השיב משה סי' י"ג, דאין לדחות קבלה שיש ביד נשים הזקנות מבני עמנו, מפני ששים רבוא מופתים המראים סותרו.

עוד העיר בנוסח ברכת הדלקת נרות דר"ה שנדפס בסידור של יום הזכרון. הנה זה הי' קשה לי יותר מהנ"ל כיון שזה נוסח ברכה חדשה בהדיא. ושאלתי את פי כ"ק מו"ח אדמו"ר זה איזה שנים מלפנים, ואמר לי אשר פלפל בזה כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע עם הרה"ג הר"י רפלוביץ מקרמנצוג, ולמרות קושיותיו של הרב הנ"ל הסיק כ"ק אדמו"ר שצ"ל של יום הזכרון. וכן הוא מנהג בית רבנו, ומעשה רב, ואולי הטעם דמדמינן לקידוש ולהפטרה.

(ממכתב י"ט סיון תש"ב)

...בנוגע לתספורת דשלש שנים כשיום הולדת הוא בראש השנה. ע"פ מה ששמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, משמע שאין לגזוז השערות קודם מלאת שלש שנים. לכן יש לעשות הנ"ל לאחרי ראש השנה ובסמיכות לר"ה, ומובן שבאה"ק ת"ו שנתפשט המנהג לעשות התספורת במירון — באם אפשר גם בהנ"ל יש לעשות כן...

(ממכתב א' אלול תשכ"ב)

במענה על מכתבו, בו כותב אודות ענין המקוה דמים שאובין ובקשר עם זה — שעניני ר"ה ענינים כללים הם.

והנה מובן שצודק הוא, בזה שעניני תשרי בכלל ור"ה בפרט השפעתם על כל השנה כולה, וכידוע וכמבואר בדא"ח (בעטרת ראש ובכ"מ) דיוק הלשון ראש השנה ולא תחלת השנה. אבל — לאידך גיסא — גם התפלה שייכת לכל השנה כולה ובמילא נוגע המנין והמתפללים אם הוא מאנ"ש וכו'. ומה לבחור משני אלו — ה"ז דבר התלוי בהרגש ובהתאם לזה יחליט.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

(ממכתב כ"ד אלול תשט"ו)

לפלא שאינו מזכיר שמתכונן לעשות התועדות במחנו הט' למסור איזה נקודות ממה שנדבר, ובזה ממעלת בני ישראל שהם בדרגת מלכים וההכתרה דר"ה של הנשמות הוא כדרך של מלך מלכי המלכים וכו', שעבודה באופן כזה שנוסף ע"ז שהיא נעימה יותר — ע"פ רוב מצליחה יותר, אף שצריך להזהר מהתרחבות דקדושה שלא יכנסו להענין דפלשתים וכמבואר בתו"א ר"פ בשלח. ובטח זוכר גם נקודות מהתועדות דשבת נצו"י וכו'.

(ממכתב י"ב תשרי תשי"ז)

במענה למכ' כת"ר בו מעיר בדברי אדמו"ר הצ"צ בדרך מצותיך מצות נר חנוכה אות ב' שכתב שם סמוך לתחלת הענין „ועד"ז יובן למעלה ענין תיקון ואמת שבתרין תפוחין בלחיין דאריך וגו' וכמ"ש תתן אמת ליעקב" עכ"ל. דהלא להדיא מפורש בזוהר באידרא רבה, כי תיקון ואמת די"ג מדות דמשה, הוא לעומת ישוב ירחמנו כו' ותתן אמת ליעקב בי"ג מדות דמיכה, הוא לעומת נושא עון בי"ג מדות דמשה.

ולכאורה יש עוד להוסיף בחיזוק הקושיא — דאין לומר דזהו חידוש (הוספה, או כיו"ב) בקבלה (המקובלת — דהאריז"ל) על מש"כ בזהר (בחלקו הנמצא אצלנו) — וע"ד ריבוי הענינים הנמצאים בכתהאריז"ל ולא נמצאו בזהר — שהרי בכתהאריז"ל הובא הנ"ל באד"ר ולהלכה למעשה — בכוונות תשליך (סי' האריז"ל. וראה ג"כ ש' הכוונות דרושי ר"ה קודם ד"א. פע"ח במקומו. ועוד). כן אאפ"ל שזהו חידוש דתורת החסידות (ע"ד שמצינו בכוונות המקוה, ובל' אדהאמ"צ (בסידורו ריש ח"ב רד"ה להבין כללות כוונת המקוה): להאריז"ל נזכר כללות הכוונה כו' אבל בכוונת המקוה שנדפס בשם הבעש"ט ז"ל כו') — כי גם אדמו"ר הזקן הביא הנ"ל בסידורו בכוונות תשליך.

אבל הענין — דהצ"צ (וכן בלקו"ת ד"ה אלה מסעי (צג, ג) שמביאו הצ"צ כאן) לא הביא ראי' מתיקון דמיכה [ופשיטא שאין כוונתו שזהו (התיקון ואמת) התיקון דמיכה תתן אל"י] — כ"א מוכיח מהכתוב תתן אמת ליעקב — שאמת (באיזה דרגא שתהי') ניתנת ליעקב (השייך לדרגא ההיא). וזהו ע"ד ריבוי דרז"ל מהכתובים דיגמדה"ר בנוגע לכו"כ ענינים שאין להם כל שייכות ליגמדה"ר. יתרה מזו מצינו וגם בהלכה למעשה בנגלה — דון מינה (גם דין ממש אבל) ואוקי אבתרא.

(ממכתב כ"ו מ"ח תשל"א)

עשרת ימי תשובה

...ענין ימים אלו — עשר ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ בכלל (שעליהם ציוה הנביא דרשו הוי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, כי אז הוא קירוב המאור אל הניצוץ [1]) ושבת תשובה (אשר כל שבת הוא אותיות תש"ב אנוש [2], ובשבת זה ביחוד נהגו לדרוש לעורר את העם בתשובה) ויוהכ"פ (שהוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים .. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביוהכ"פ [3]) בפרט —

ענינם — תשובה, ובשתי המדריגות אשר בתשובה: א) תשובה תתאה, תשובה על חטא עון ופשע אשר עשה. ב) תשובה עילאה, להשיב רוחו בבחי' הביטול ומס"נ אל האלקים אשר נתנה, לשרשה ומקורה העצמי, כמו קודם ירידתה ויתר על כן [4].

מובן מזה, אשר תשו"ת יכולה להיות גם רק בענינים פרטים וחלק מכחות הנפש, אלו הכחות והענינים אשר בהם חטא ופגם,

אבל תשו"ע היא שמע ישראל, אסיפת וקיבוץ כל כחות הנפש שנתפזרו העלאתן וכלות הנפש, ממטה למעלה, ואח"כ המשכה מלמעלה למטה בכל חלקי הנפש.

וכמו שהוא בפרט כן הוא גם בכללות הקומה שלימה של כל בני ישראל ראשיכם שבטיכם גו' עד שואב מימך, שצ"ל נאספים ונצבים כולם כאחד, שכללות נשמות ישראל תשובנה למקורם ושרשם [5].

ומהענינים המסייעים באיחוד כל הפרטים, היא ההתקשרות עם הכלל אשר בו היו הם נכללים כאחד, ושם מתאימות הנה גם עתה.

ובנוגע אלינו חסידי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, אנ"ש המקושרים אליו או גם רק שייכים אליו, הנה זהו ההתקשרות אליו ע"י לימוד תורתו, הליכה בדרך ישרה אשר הורנו וכו' — כאשר נתבאר זה כמה פעמים.

---

1) ראה קונטרס העבודה ספ"ה.
2) אגרת התשובה ספ"י.
3) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.
4) ראה בכ"ז לקו"ת ר"פ האזינו. ד"ה דרשו הוי' תרצ"א (קונטרס יו"ד *). אגה"ת פ"ה ואילך.
5) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ושם דרושים לר"ה רד"ה והי' גו' בשופר גדול.

---

*) נדפס בסה"מ-קונטרסים — ח"א. המו"ל.

וזהו כן הכשרה וסיוע למילוי הברכה, אשר בה הי' מברך כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ את הבאים אליו לבקש ברכה בערב יוהכ"פ אחר חצות. וזה לשונו[6]:

דער אויבערשטער זאַל געבען אַ חתימה און גמר חתימה טובה, אַ שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות, אויף טאַהן אין תורה ועבודה. די וואָס האָבין ב"ב זאַל דער אויבערשטער העלפין אַז זיי זאַלן האָבן נחת פון זיי, און פרנסה בהרחבה. די וואָס דאַרפן בויען אַ בית, זאַל זיי דער אויבערשטער העלפין בגשמיות וברוחניות.

(ממכתב ערב שבת תשובה ה'תשי"א)

---

6) **בשנת תש"ז. בשנת תש"ח הי' לשון הברכה:** דער אויבערשטער זאַל מעורר זיין מיט אַ התעוררות חשובה אמיתית מתוך פנימיות ונקודת הלב, עס זאַל זיין אַ שנת אורה שנת תורה שנת עבודה.

במענה על ברכתם לשנה הבעל"ט — הנה ברך לקחתי ואשיבם ברכת חתימה וגמר חתימה טובה בגשמיות וברוחניות, בטוב הנראה והנגלה.

ימים האלו — הם ימים בין ראש השנה ל„ראש השנה", היינו יום הכפורים שגם הוא נקרא ר"ה, (תוס' נדרים כג, ב) וכמה ענינים יש ללמוד מזה. ומהם חלוק ר"ה דר"ה — ור"ה דיוהכ"פ הוא, שהראשון הוא בבחי' חיצוניות והשני בבחי' נשמה ופנימי' (לקו"ת רד"ה והי' ביום ההוא יתקע).

והנה כמו שע"פ פשוט, ענין ימים אלו הוא עבודת התשובה, וכמרז"ל ר"ה יח, א דרשו ד' כו' אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ, וא"כ מובן שכולם הם הקדמה והכנה ליום הכפורים. כי אז הוא אמיתית ותכלית התשובה אשר לפני ד' תטהרו ועצמו של יום מכפר.

עייג"כ סד"ה צהר תעשה תש"ב. „ר"ה הוא שרש ומקור על יראה כו' ויוכ"פ מקור לתשובה"

כמו"כ גם בפנימיות הענינים עכצ"ל, דכל עשי"ת הרי — מלבד ענין הפרטי שבכאו"א מהם — הם הכנה ליוהכ"פ, והיינו שעי"ז באים מהחיצוניות להפנימיות, שזהו כללות ענין התשובה שהוא דוקא בפנימיות הנפש. ואפי' תשובה תתאה כן הוא (רד"ה ארא למה תוקעין תרצ"א) וכ"ש תשו"ע. ועיין לקו"ת סד"ה שובה (השני) שכ' „בעשי"ת עד יוהכ"פ שאז לפני ד' תטהרו שמגיע לבחי' פני ד' כו' את פניך ד' אבקש", ובד"ה כי תצא (השני) ס"ג מפרש שע"י את פניך ד' אבקש בא לבקשו פני', היינו עצמיות פני' נקודת הלב (ולא הארתה).

ויל שבזה — ר"ה עשי"ת יוהכ"פ — נכלל כל ענין בריאת האדם: ר"ה נקבע ביום בריאתו, אשר אדם ממקום כפרתו נברא (ב"ר פי"ד). אבל הוא עדיין בכח ולא בפועל — ובעבודה בכאו"א היינו מה שבירידת הנשמה משביעין אותה ל' שובע, נתינת כחות מלמעלה. ותכלית הכוונה בזה הוא שיבוא לוהרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה שזהו בחי' יוהכ"פ ויום התשובה ויובל (מובן כ"ז באר היטב מד"ה האזינו — הראשון — שבלקו"ת, ועיין שם רס"ב).

— ולהעיר שעיקר קריאת שם ר"ה ליוהכ"פ הוא ליוהכ"פ שביובל (ערכין יב, א. ומפרשי התנ"ך יחזקאל מ, א) —

ומגיע לזה ע"י עבודתו ממעמקים עומקא דלבא, פני' הלב, עשרה עומקים שבנפשו.

והשי"ת יחזרנו בקרוב ממש בתשובה שלימה לפניו — (עיין לקו"ת ביאור ולא אבה בסופו: והוא בנעילה כו', ובביאור דכי תצא שנעילה זהו בחי' נישואין (פנימיות) ולא אירוסין (חיצוניות)) — ונזכה מיד (כל' הרמב"ם תשובה פ"ז ה"ה ואדה"ז באגה"ת פי"א) לגאולה שלימה ע"י משיח צדקנו.

(ממכתב בין כסה לעשור תש"ד)

במענה על שאלתו בענין אמירת סליחות בעשי"ת, הנני מעתיק בזה מרשימותי תשרי תרצ"א ריגא, ותשרי תש"ח ברוקלין:

תשרי תרצ"א:

הנהגות: אחר ר"ה א"א סליחות.

שיחות ר"ה: הרוזינער הי' הולך לתשליך לא בר"ה, כ"א בי"ג מידות (ד' דעשי"ת). בהיותי בארצה"ב — בניו־יארק — אשתקד הלכתי לתשליך ימים אחדים לפני ר"ה, במוצאי ר"ה ולי"ג מידות. הצ"צ הי' אומר י"ג מידות. הרבנית (אשת מהרשנ"ע) היתה ג"כ אומרת והי' בשבילה מנין מיוחד, כי אדנ"ע לא הי' בא אל המנין לאמר (אם אמר ביחידות — לא אמר ברור. אבל כנראה „מבין השיטין" — גם ביחידות לא אמר סליחות אחר ר"ה).

משיחות תשרי, תש"ח: אשת מהרשנ"ע, חמותה אשת הצ"צ וכן אשת אדהאמ"צ היו אומרות סליחות בעשי"ת, אבל לא האנשים.

סיפר אאזמו"ר (מהרשנ"ע) לאאמו"ר, אשר פעם בראותו שאמו הלכה לסליחות — בעשי"ת — ואביו (הצ"צ) זיצט און לערנט, שאל אותו עד"ז. ויענהו הצ"צ: עס איז דאָ אַ צייט וועו מען דאַרף זאָגען און עס איז דאָ אַ צייט וועו מ'דאַרף טאָן.

במענה על שאלתי שכתוב לאמר סליחות בצו"ג, ענה כ"ק מו"ח אד"ש: צום גדלי' איז דאך פון די ד' צומות.

מפני החג לא באתי על החתום.

(ממכתב א' דחוהמ"ס, תש"ח)

בענין הסליחות בצום גדלי'. נראה לי וכן הנהגתי בביהכ"נ כאן, שמזכור רחמיך יאמרו ע"פ הסדר דכל ימי הסליחות — ולא כנדפס בקובצי סליחות וגם לא כמו בערב ראש השנה. ומובן ג"כ שאם אומרים בתוך התפלה אין לומר עוה"פ אשמנו וכו', למנהגנו ע"פ האריז"ל שאין לאומרו אלא פעם אחת.

(ממכתב י"ב כסלו תשט"ו)

יום הכפורים

לשון הברכה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ערב יו"כ

אחר תפלת מנחה, ה'תשכ"ג:

דער אויבערשטער זאל געבן יעדערן און יעדערע, בתוך כלל ישראל, א חתימה און א גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים בבני חיי ומזוני — רויחי.

אזוי ווי דער יאר האט זיך אנגעהויבן מיט שבת, וואס שבת איז דאך וקראת לשבת עונג, רופן און ארופרופן און ממשיך זיין ביז אין א התלבשות פנימית[1], דעם עונג שלמעלה אז ער זאל ארופקומען אין דעם עונג שלמטה[2], און דורך דעם אין אלע כחות פנימים ביז אין די ג' לבושים מחשבה דיבור ומעשה.

זאל דאס זיין אזוי סיי אין עבודת הוי', לימוד התורה און קיום המצות, ובתוכיותם — זו עבודת התפלה[3], און אויך אין בכל דרכיך דעהו, און פון דעם אויך אין צרכים הגשמים כפשוטם.

אז די אלע ענינים זאלן זיין אן מדידות והגבלות, אזוי ווי מצד התגלות כח התענוג שלמעלה. און דאס זאל זיין א הכנה הקדמה וכלי צום גילוי פנימיות עתיק פנימיות חכמה, וואס וועט נתגלה ווערן דורך משיח צדקנו[4], שיבוא ויגאלנו בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה, ויוליכנו קוממיות לארצנו. אמן כן יהי רצון.

---

1) ראה גיטין נו, ב.

2) השתל' הכתרים זמ"ז כו' אינו בסדר והדרגה כו' עצם המהות נמשך בכ"מ והכל הוא מהות א' ממש כו' (שובה ישראל, תער"ג. עי"ש).

3) ראה לקו"ת ד"ה לא הביט און פ"ב.

4) עיין וידבר אלקים את כה"ד — תרצ"ט.

להת' שי' — לפני כל נדרי, ה'תשכ"ג:

וידבר גו', דבר גו', יברכך גו', יאר גו', ישא גו' ושמו גו', ואני אברכם.

דער אויבערשטער זאל געבן יעדערן פון אייך און אלעמען צוזאמען האור העולה על כולנה[1], א חתימה און א גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה.

איהר זאלט מצליח זיין אין לקח טוב נתתי לכם[2] וואס האט געגומען טוב מטוב, און האט דאס געגעבן לטובים אלו ישראל[3], ביז דא למטה מעשרה טפחים אין לימוד הנגלה ולימוד החסידות. ביז אין אן אופן וואס יעלה הפורץ לפניכם, אויף מצליח זיין אין לימוד התורה בלי הגבלות, און דאס זאל דערנאך אראפקומען אין — מביא לידי מעשה, קיום המצות בהידור, און די נקודה התיכונה — עבודת התפלה, און זאל זיין בהצלחה בשניהם יחד, בנגלה וחסידות צוזאמען. וואס דאס וועט אייך אראפבריינגען א געזונטן יאר בגשמיות און א געזונטן יאר ברוחניות, בריאות הנכונה, בגו"ר.

מען זאל גיין מיט אייך אנטקעגן משיח'ן און מען זאל קענען זאגן ראו גידולים שגדלנו, במהרה בימינו בקרוב ממש.

---

1) שער היחוה"א רפי"ב. — (נתבאר ג"כ בשיחת כ' מנ"א, ה'תשכ"ב).
2) עיין זח"ג עג, א.
3) מנחות נג, ב. וראה ד"ה וכל אדם (להצ"צ) פ"ד.

אחר תפלת מנחה, ה'תשל"ב:

דער אויבערשטער זאל געבן און מצליח זיין יעדער אידן, יעדערן און יעדערע, אין א התעוררות תשובה[א] אמיתית, וואס שלימות התשובה איז דאך תשובה עילאה וואס תשובה עילאה קומט דאך מתוך שמחה, און (ווי ער איז אויך מבאר אין אגה"ת) אין דעם ענין פון תורה, לימוד התורה כדבעי,

אז עס זאל זיין א שנת אורה און א שנת תורה, אז מתוך החתימה וגמר חתימה טובה זאלן בטל ווערן אלע העלמות והסתרים און מען זאל לערנען תורה מתוך הרחבה ובהתמדה ובשקידה, מתוך שמחה וטוב לבב,

און דאס זאל ממשיך זיין און מוסיף זיין אין ברכת ה', אז עס זאל זיין

א) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו דבעשי"ת מתקבלת היא מיד.

דער ונתתי גשמיכם בעתם וכפירוש הבעש״טג אז (אויך) אייערע ענינים הגשמיים זאלן זיין בעתם,

אז עס זאל זיין א שנת אורה שנת ברכה ביז א שנת תורה, ובנקודה הפנימית — א שנת גאולה בגאולה האמיתית והשלימה בענינים הפנימיים אין גאולה הפרטית, און דערנאך אויך אין ענינים הכללים און גאולה הכללית, דורך משיח צדקנו — יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש ומתוך שמחה וטוב לבב.

א חתימה טובה און א גמר חתימה טובה בתוך כלל ישראל בטוב הנראה והנגלה.

ב) ראה כתר ש״ט. או״ת להה״מ עה״פ.
ג) ראה אגה״ק ס״ד בבי׳ הכתובים: ושבי׳ בצדקה, פדה בשלום נפשי.

להח׳ שי׳ — לפני כל נדרי, ה׳תשל״ב:

וידבר ג׳ דבר ג׳ יברכך ג׳ יאר ג׳ ישא ג׳ ושמו ג׳ ואני אברכם.

דער אויבערשטער זאל בענטשן יעדערן פון אייך און אייך אלעמען צוזאמען, איר זאלט האבן הצלחה רבה ומופלגה, אין לימוד התורה, סיי אין נגלה סיי אין חסידות, ושניהם כאחד יהלכון, און דער לימוד זאל זיין ווי חכמינו ז״ל זאגן לימוד מביא לידי מעשה — קיום המצות בהידור.

און דאס זאל זיין מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד, ובשמחה וטוב לבב, און ווי גערעדט פריער מתוך התעוררות תשובה אמיתית ושלימה וואס דאס איז דאך אתדבקות רוחא ברוחא, ווי ער איז מבאר בארוכה אין אגה״ת, עס זאל ניט זיין קיינע העלמות והסתרים,

איר זאלט זיין חסידים יראי שמים ולומדים און נרות להאיר כרצון וכנתינת כח רבותינו נשיאינו הקדושים, און איינגעמען די וועלט בתורה,

און דורך אייך וועט לייכטער ווערן איינגעמען די וועלט לכל אחד ואחת מבני ישראל בכל מקום שהם,

---

א) להעיר מברכות מט, סע״ב. שער היחוה״א (רפי״ב) ובכ״מ. ולהעיר ממדרז״ל עה״פ ברך אותם (ויחי מט, כח).
ב) שלא בערך. וכיון דאיפלג איפלג (גטין כח, א).
ג) כיון שהלימוד הוא בהצלחה כו׳.
ד) בהברכה כללית — לאחר תפלת מנחה.
ה) וכמדובר בזה מט״ו בשבט ואילך (ראה לקו״ש ח״ו ע׳ 312. ח״ז ע׳ 266 ואילך. ח״ח ע׳ 352 ואילך. ע׳ 365 ואילך).

און מאכן א דירהי לו ית' בתחתונים, בשמחה וטוב לבב, עד ביאת גואל צדק, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו. אמן כן יהי רצון.

א חתימה און א גמר חתימה טובה בתוך כלל ישראל בטוב הנראה והנגלה.

ו) ששייך בעיקר לתורה וכמרז"ל דעתה אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה. ועיין תניא פנ"א-נג. ספל"ז.

ואי"ז סותר להמבואר בכ"מ (וראה גם לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 348 הערה 11) שענין הדירה שייך בעיקר למצות — כי ענין ה"דירה" כלול משנים: (א) "לו ית'", (ב) "בתחתונים", ובענין הא' — העיקר תורה (כמובן מתניא שם וכו'); בענין הב' — העיקר מצות, כמבואר בתניא פל"ז ●.

●) ראה לקו"ש חט"ז ע' 441 והערה 57 שם.

אחר תפלת מנחה, ה'תשל"ג:

דער אויבערשטער זאל געבן יעדערן, כל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל, א חתימה און א גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים,

און דאס איז דאך כולל א התעוררות תשובה אמיתית, ביז צו תשובה עילאה, וואס ענינה איז — מתוך שמחה וטוב לבב, אתדבקות רוחא ברוחא מחשבה במחשבה דיבור בדיבור ומעשה במעשה,

און אזוי ווי דער יאר האט זיך אנגעהויבן מיט יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, און אויך דער גאנצער יאר איז "שבת להוי'",

זאל זיין בשובה ונחת תושעון במשך כל השנה כולה,

אז דער לימוד התורה און קיום המצות און אויך כל עניני האדם עניני הרשות כל מעשיך לשם שמים און בכל דרכיך דעהו זאלן זיין אין אן אופן דשובה ונחת,

און מען זאל זוכה זיין בקרוב ממש צו דעם בשובה ונחת תושעון אין דער גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו בקרוב ממש, וואס יבנה ביהמ"ק במקומו ויקבץ נדחי ישראל,

און עס וועט זיין והי' הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' הוי' אחד ושמו אחד.

להת' שיחיו — לפני כל נדרי, ה'תשל"ג:

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם.

דער אויבערשטער זאל אייך בענטשן בתוך כלל ישראל, און מצליח זיין — איר'ט האבן א חתימה און א גמר חתימה טובה, און מצליח זיין בכל הענינים בכלל, און אין לימוד התורה, נגלה און חסידות, און קיום המצות בהידור במיוחד,

און די אלע ענינים זאלן זיין אין אן אופן פון בשובה ונחת תושעון.

איר זאלט זיין חסידים, יראי שמים און לומדים און נרות להאיר,

און די רביים זאלן אויספירן דורך אייך די שליחות בעלמא דין, נשמות בגופים, אויף מאכן דירה לו ית' בתחתונים, מתוך שמחה. וטוב לבב,

ובקרוב ממש, בתוככי כלל ישראל, לערנען תורתו של משיח, בגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

האט א חתימה און א גמר חתימה טובה בכל ענינים אלו, בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.

אחר תפלת מנחה, ה'תשל"ד:

דער אויבערשטער זאל געבן יעדערן און יעדערע א חתימה און א גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

אזוי ווי פון ר"ה איז מען גלייך[א] אריין אין שבת, און דער יום הקדוש איז ביום שבת קודש יום מנוחה[ב] — זאל זיין א שנה של מנוחה און כל מלאכתך עשוי'ג, סיי אין די ענינים הכללים סיי אין די ענינים הפרטים, און בעבודת עצמו זאל מען מוסיף זיין, להוסיף כהנה וכהנה[ד], אין די אלע דריי קוין תורה עבודה וגמ"ח[ה],

---

א) ואין הבדלה ביניהם, כ"א קדוש.

ב) כשחל בש"ק — מנוחה אפילו מטרחא שאינה מלאכה (שבת קיד, ב. שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"א ס"ו).

ג) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א.

ד) ראה סנה' כא, א.

ה) שעליהם כל העולמות עומדים וקיימים (עיין הצ"צ לתהלים עה"פ פדה בשלום נפשי).

ובנקודה הפנימית — אַ התעוררות תשובה אמיתית, תשובה פנימית און תשובה עילאה שהיא — מתוך שמחה וטוב לבביא״ו,

און אַראָפבריינגען די גאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש בחסד וברחמים ושמחת עולם על ראשם.

עס זאָל זיין אַ חתימה און גמר חתימה טובה בכל ענינים אלו.

וא״ו) עיין אגה״ת פ״ט ואילך.

להת׳ שי׳ — לפני כל נדרי, ה׳תשל״ד:

וידבר גו׳ דבר גו׳ יברכך גו׳ יאר גו׳ ישא גו׳ ושמו גו׳ ואני אברכם.

דער אויבערשטער זאָל אייך בענטשן און מצליח זיין בתוככי כלל ישראל אין די אַלע ברכות וואָס מען האָט געוועדט פריער*,

און אויך, וואָס איז נוגע במיוחד צו תלמידי ישיבות — עס זאָל זיין דער לימוד בתורה הנגלה והחסידות בהתמדה ושקידה, און אַ לימוד המביא לידי מעשה, ולימוד מתוך מנוחה ושמחה וטוב לבב,

און אויפשטורעמען[1] די וועלט מיט לימוד התורה (פריער) אליבא דנפשי׳, און מיטן לימוד התורה (שלאחרי זה) ווי ס׳איז חכמתו ורצונו של הקב״ה[2],

און דורך דעם אַראָפבריינגען בקרוב ממש לימוד תורתו של משיח[3] וואָס ילמד תורה את כל העם כולו,

„ותלמודו בידו״[4] — אַט די וואָס וועלן קומען מיט תורה געלערנטע במשך זמן הגלות[5],

---

*) בהברכה כללית — לאחר תפלת מנחה.

1) כמובן ממרז״ל (תענית ד, א. ובפרש״י שם ד״ה אורייתא).

2) ראה פסחים סח, ב דכן הוא גם בכללות עבודת האדם: מעקרא כו׳ אדעתא דנפשא. — להעיר משער הגלגולים סוף ה״ד. ס׳ הגלגולים פ״י.

3) קה״ר עה״פ יא, ח. וראה פרש״י לשה״ש א, ב.

4) ראה לקו״ת שה״ש כב, ד. ועוד.

5) ראה תניא רפל״ז — שכן הוא בכללות ג״כ.

און עס וועלען זוכה זיין דערצו במיוחד ובפרט אז די וואס וועלען מוסיף זיין אויף לימוד לעצמו אויך לימוד עם זולתו[6],

און טאן אין די אלע ענינים מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

האט א חתימה און א גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

---

6) צדקה רוחנית. ולהעיר ממרז"ל עה"פ מאיר עיני שניהם ה' (תמורה טז, א. וראה תניא בהקדמה).

אחר תפלת מנחה, ה'תשל"ה:

דער אויבערשטער זאל געבן א חתימה וגמר חתימה טובה לכל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל בגשמיות וברוחניות גם יחד בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

אזוי ווי התחלת השנה איז דאך ביום שהוכפל בו כי טוב, טוב לשמים וטוב לבריות — זאל דאס אלץ אראפקומען בענינים הרוחניים[א] של כל אחד ואחת ובענינים הגשמיים[ב] של כל אחד ואחת,

מען זאל קענען לערנען תורה און מקיים זיין מצות שבין אדם למקום ומצות שבין אדם לחבירו, מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך התעוררות תשובה אמיתית, תשובה עילאה וואס זי איז תשובה מתוך שמחה.

און אראפבריינגען די אלע ברכות בעגלא דידן, וכאמור — למטה מעשרה טפחים.

עס זאל זיין א שנת אורה, און אלע ברכות וואס יעדערע פון זיי הויבט זיך אן מיט אן אות פון דעם אל"ף בי"ת, ביז שנת תורה.

מען זאל לערנען תורה און מקיים זיין מצות מתוך שלום ובטחון בכל מקום ומקום — בחוץ לארץ ובארץ הקודש, ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה,

און בקרוב ממש ווען משיח צדקנו פירן יעדערן פון די אידן וואס

א) דבכאו"א מהם יש נפש וגוף — רוחניות וגשמיות.
ב) ראה אגה"ת פי"א (ק, סע"ב ואילך).

געפינען זיך אין חו"ל און יעדערן פון די אידן וואס געפינען זיך אין ארץ הקודש — צו דער גאולה האמיתית והשלימה, למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן. אמן כן יהי רצון.

~

להת' שי' — לפני כל נדרי, ה'תשל"ה:

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם.

דער אויבערשטער זאל בענטשן יעדערן פון אייך און אייך אלעמען צוזאמען מיט דער ברכה וואס האט זיך געריידט פריער, וואס בכללותה איז דאס — א חתימה וגמר חתימה טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד למטה מעשרה טפחים בטוב הנראה והנגלה (מיט די פרטים ווי געריידט פריער).

נוסף על זה — הצלחה רבה ומיוחדה אין דער שליחות מיוחדת וואס עס האט יעדערער פון אייך און איר אלע צוזאמען — לערנען תורה בהתמדה ושקידה, נגלה וחסידות, און לימוד מתוך דחילו ורחימו וואס איז סלקא לעילא[א], און דאס פועל'ט דערנאך אויך כל פעולתו למטה, עאכו"כ לימוד המביא לידי מעשה — קיום המצות בהידור,

און איינגעמען די וועלט מתוך שמחה וטוב לבב ובקלות,

דעם עולם קטן זה האדם, און עולם כפשוטו — עס זאל זיין א וועלט פון תורה, וועט דאס זיין א וועלט פון תורה אור און (דורך דער מעשה —) פון נר מצוה,

און ליכטיק מאכן דעם חושך הגלות[ב] כפשוטו וברוחניות, ובקרוב ממש, ומתוך הרחבה,

וע"י אור התורה צוזאמען מיט נר מצוה, נגלה וחסידות ויפוצו מעינותיך חוצה — אראפבריינגען בקרוב ממש די גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

א) תניא פ"מ ובקו"א לשם.
ב) ראה אגה"ק ס"ד — הפעולות בזה דצדקה ותפלה.

אחר תפלת המנחה, ה'תשל"ו:

דער אויבערשטער זאל געבן יעדער אידן און אלע אידן בתוככי כלל ישראל[א] א חתימה און גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

עס זאל זיין א התעוררות תשובה אמיתית ותשובה עילאה, וואס זי איז מתוך שמחה וטוב לבב, כמבואר בארוכה אין אגה"תג.

און וויבאלד אז ס'איז א שנה וואס האט זיך אנגעהויבן ביום השבת, וואס דאס איז שבת ומנוחהג, זאל זיין כאילו כל מלאכתך עשויד בכל העניניס —

אויך אין דעם ענין — דורך אתערותא דלעילא, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה און נאכמערער, און עס זאל אראפקומען בפועל ממש למטה,

וועט דאס אויך ממשיך זיין און מוסיף זיין בכל העניניס, סיי בגשמיות סיי ברוחניות, סיי אין די ענינים הפרטים סיי אין די ענינים הכללים, סיי בגשמיות וברוחניות גם יחד, און אויך אין די ענינים הפרטים והכללים גם יחד.

און עס זאל זיין כאמור — א חתימה און גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה למטה מעשרה טפחים בטוב הנראה והנגלה.

א חתימה וגמר חתימה טובה.

א) מציאות חדשה. ועפמש"נ: אתם נצבים היום (בר"ה, וגם יוהכ"פ נק' ר"ה — לקו"ת דברים נח, א. סד, א) כולכם (קומה אחת שלימה) .. ראשיכם גו' עד שואב מימך (לקו"ת ר"פ נצבים).
ב) ובספי"א שם שהיא בשמחה רבה.
ג) שביתה — בדוגמת סו"מ, מנוחה — ועשה טוב.
ד) שו"ע אדה"ז חאו"ח סש"ו סו"ס כא ממכילתא (יתרו כ, ט).

להת' שי' — לפני כל נדרי, ה'תשל"ו:

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם.

דער אויבערשטער זאל אייך בענטשן און מצליח זיין, יעדערן פון אייך און אייך אלעמען צוזאמען, בתוככי כל תלמידי תומכי תמימים בכל מקום שהם וכל תלמידי־הישיבות בכל מקום שהם, מיט א חתימה וגמר חתימה

טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, ווי געדעדט פריער אין דער ברכה הכללית,

ובמיוחד בהנוגע צו אייך — אויף זיין נרות להאיר ווי רבותינו נשיאינו האבן געוואלט, וואס דאס איז אויך א נתינת כח,

לערנען תורה, סיי נגלה סיי חסידות, בהתמדה ושקידה, ביז אין אן אופן אז בשעת'ן לערנען זאל זיין תורתו אומנתו, און דערפון זאל אויך נמשך ווערן על כל היום כולו,

און די צייט וועו מ'איז אין ישיבה — זאל האבן א השפעה אויך דערנאך וועו מען גייט ארויס פון ישיבה אויף אויפטאן (לעשות לו ית' דירה בתחתונים) בעולם התחתון שאין תחתון למטה ממנו,

און טאן די אלע ענינים מתוך שמחה וטוב לבב, ובריאות הנפש והגוף, און גיין מחיל אל חיל, נשמה בגוף, בכל הענינים ביז —. עולמך תראה בחייך[א].

איר זאלט זיין חסידים, יראי שמים און לומדים, און מ'זאל הערן פון אייך בשורות טובות תמיד כל הימים.

דאס אלץ זאל נכלל ווערן אין דער חתימה וגמר חתימה טובה למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן,

ביז צו דער גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, וואס דעמאלט וועט מען לערנען תורה מפי משיח, תורה הפנימית, און פון איר אויך תורה הנגלית כמבואר באגרת הקודש[ב] פון דעם אלטן רבי'ן[ג],

ובקרוב ממש.

א) ראה ברכות יז, א. ב"ב ספ"א.

ב) סכ"ו בסיומה.

ג) מזכירים זכות אבות — תמיד פ"ג מ"ד (בתחלת עבודת יוהכ"פ — להירוש' הובא ברש"י ותוס' מנחות ק, א). ושמו שניאור (תורה הנגלית והפנימית — הבעש"ט הובא במגילת יט"כ — ונעשים שם אחד) זלמן (אותיות — לזמן. ועיין לקוטי לוי"צ אגרות ריח ואילך).

אחר תפלת המנחה, ה'תשל"ז:

דער אויבערשטער זאָל געבן יעדערן און יעדערע בתוך כלל ישראל הצלחה רבה ומופלגה אין אלע ענינים פון ערב יוה"כ, און פון יוה"כ, כולל אויך די אלע ענינים פון עשרת ימי תשובה אנהייבנדיק פון ראש השנה,

אז עס זאָל זיין בהצלחה רבה ומופלגה, סיי בכמות סיי באיכות, ביז אין תכלית השלימות פון תשובה עילאה, וואס דער אלטער רבי שרייבט אין אגה"ת[1] אז דאס איז מתוך שמחה, און פארבונדן מיט לימוד התורה און הידור בקיום המצות ווי ער זאגט אויך אין ערשטן חלק[2] פון תניא.

עס זאָל זיין א התעוררות תשובה אמיתית, און עס זאָל אראפקומען אין א פועל, און מתוך שמחה וטוב לבב.

אזוי ווי דאס איז דער יאר וואס האט זיך אנגעהייבן מיט יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת — און א יאר נאך א יאר אזוי[3] — וואס שבת איז דאך כל מלאכתך עשוי[4], מען דארף מער־ניט ווי האבן עפעס[5] וואס אן איד זאָל אויך טאן —

זאָל דאס זיין כל השנה בהצלחה ביי יעדערן און ביי יעדערע, און דאס זאָל זיין אויפגעטאן ווי שבת טוט אויף — אין אן אופן וואס דאס איז מנוחה און חותם וסיום[6],

און עס זאָל זיין שבת מן המזיקין[7] בכל מקום וואו אידן געפינען זיך, סיי אין חו"ל ובמיוחד אין ארץ הקודש, ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד, מרשית השנה ועד אחרית שנה — מנוחת שלום השקט ובטח[8], ונתתי[9] שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד גו', ונפלו אויביכם לפניכם לחרב, ביז והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם, בכל מקום וואו אידן געפינען זיך, ביז ואולך אתכם קוממיות — נאך אין די לעצטע רגעים פון גלות.

און דאס זאָל אראפקומען (ווי געזאגט פריער) בהצלחה רבה אין לימוד התורה, און אין קיום המצות בהידור, און אין עבודת התפלה, און אין אלע מבצעים אנהייבנדיק פון מבצע אהבת ישראל, און מבצע חינוך, און מבצע

---

1) פי"א.
2) פל"א, מו וכו'.
3) להעיר דבכמה ענינים בתרי זימנא הוי חזקה (יבמות סד, סע"ב).
4) שו"ע אדה"ז תאו"ח סי' שו סי"ס כא (ממכילתא יתרו כ, ט ובפרש"י שם).
5) שאינו מלאכה. ואינו עובדין דחול, ואין בו טרחא יתרה וכו'. וראה אגה"ק סוסכ"ט.
6) ראה מ"ר בראשית פ"י, ט. נת' בד"ה את שבתותי ה'ש"ת. וראה המשך תרס"ו בסופו.
7) ראה אוה"ת לתהלים צב, א (ובמילואים).
8) ראה ד"ה אתה אחד לאדהאמ"צ (ברוקלין, תשכ"ה).
9) בחוקותי כו, ו ואילך.

תורה, און מבצע תפלין, און מבצע מזוזה, און מבצע צדקה, און מבצע בית מלא ספרים — יבנה וחכמי', און מבצע נרות שבת קודש, און מבצע כשרות האכילה ושתי', און מבצע טהרת המשפחה,

וכולם כולל — נאָכאמאל (סיי בתחלה סיי בסיום) מבצע אהבת ישראל,

און דאָס וועט אַראָפברינגען בקרוב ממש דעם ברכנו אבינו כולנו כאחד[10], אַז עס וועט זיין אחד באחד יגשו[11].

און מ'וועט פאַרענדיקן בשובה[12] ובמנוחה ובשמחה וטוב לבב די לעצטע עבודות וואָס מען דאַרף אָפטאָן אין גלות, און גיין בקרוב ממש לקבל פני משיח צדקנו און עס וועט מקויים ווערן דער יעוד וירם קרן משיחו,

און נאָך פאַר דעם — תרוממנה קרנות צדיק, וואָס דאָס גייט דאָך אויף יעדן אידן, וואָרום ועמך כולם צדיקים, תרוממנה גאָר בפשטות, בגשמיות און אויך ברוחניות ובכל הענינים,

און בשמחה ובטוב לבב[13] וועט מען פאַרענדיקן דעם זמן וואָס מען דאַרף נאָך זיין אין גלות, און גיין לקבל פני משיח צדקנו בשמחה וטוב לבב[14], ובקרוב ממש.

---

10) ראה תניא פ' לב.
11) ראה תו"א ר"פ ויגש.
12) ראה סיום המשך וככה תרל"ז (שהשנה שנת המאה לאמירתו).
13) ג' פעמים (בנפש, בעולם, בזמן (שנה)) — עוד בזמן הגלות.
14) גאולה באופן דזכו (סנה' צח, א. וראה שערי אורה (כבמפתח שם), ד"ה אל תצר (לאדהאמ"צ), כפר חב"ד, תשל"ז).

להת' שי' — לפני כל נדרי, ה'תשל"ז:

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם.

אין הוספה צו דער ברכה כללית, וואָס יעדערער פון אייך, און אַלע צוזאַמען זיינען אין דערויף נכלל, כמובן וגם פשוט — זאָל דאָס אויך אַראָפ־קומען בפרטיות אין דעם ענין מיוחד, וואָס דאָס איז די מצוה דהוה זהיר בה טפי[1] — דער ענין פון לימוד התורה, סיי נגלה סיי חסידות, בהתמדה ושקידה ובחיות, אין אַן אופן פון מחי' חיים —

---

1) עיין אגה"ק סוס"ז.

אויפלעבן אלע חברים ארום זיך, און אויפלעבן די ראשי ישיבות און די משפיעים און די משגיחים, נאכמער ווי זיי זיינען מצד עצמם[2],

און דורך דערויף אויפלעבן די אלע ישיבות, און דורך זיי אלע זייערע סניפים, און ישיבות דוגמתם, ומהם יראו וכן יעשו רבים.

און טאן די אלע ענינים בשמחה ובטוב לבב, ווי געוועדט אין דער ברכה כללית ג' פעמים[3], וואס ג' פעמים הוי חזקה.

און דאס זאל אויך אראפקומען אין אן אופן פון לימוד שמביא לידי מעשה — הידור בקיום המצוות, אנהויבנדיק פון עבודת התפלה[4], און טאן די אלע ענינים באופן דמוסיף והולך ואור,

ובפרט אז דער ענין התפלה איז דאך דער ענין פון שבת[5], וואס דאס איז דער ענין פון תשובה[6], ובמיוחד בשנה זו, וואס התחלתה איז דאך יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, און מ'שטייט דאך — ערב פון שבת שבתון.

וואס דאס קומט אויך צוזאמען דערמיט וואס מ'טוט דאס מתוך מנוחה אמיתית בשובה ובשלוה, און דאס ווערט די הכנה קרובה — צוזאמען מיט די ענינים פון יפוצו מעיינותיך חוצה — צו דעם לא בחפזון תצאו, נאר בשובה ונחת תושעון[7], בקרוב ממש בביאת משיח צדקנו,

וואס דעמולט וועט מען לערנען תורה מפיו של משיח, און אויך אין אן אופן פון מפיק זיין תורתו, ותלמודו בידו[8] — די וואס האבן געטאן אין דערויף ביז איצטער, און דורך זיי אויך אלע איבעריקע.

וכאמור, אין אן אופן פון שמחת עולם על ראשם[9], צוזאמען מיט והי' לך הוי' לאור עולם[10],

דורך ישראל ואורייתא וקוב"ה כולא חד.

עס זאל זיין א חתימה וגמר חתימה טובה בכל הפרטים האמורים פריער (גלייך נאך מנחה), ובכל הפרטים וואס ס'רעדט זיך בכל מקום,

און אויך — בהוספה צו די ברכה כללית (וואס דאס קומענדע איז אויך

---

2) ראה תענית ז, א.
3) עוד בזמן הגלות.
4) לקו"ת בלק ע, ב.
5) לקו"ת בהר מא, א.
6) דהאדם (שבת אותיות תשב — אגה"ת פ"י) ודכל העולם (ששב ועולה כו') וכמש"נ ויכולו גו' וכל צבאם (ראה אוה"ת בראשית מב, ב ואילך).
7) ראה סיום המשך וככה תרל"ז.
8) ראה לקו"ת בהר מ, ב. בחוקותי מח, ג. ואתחנן ו, ג.
9) ישעי' לה, י. נא, יא.
10) ישעי' ס, יט.

דאַרטן) — ס׳זאָל זיין אַ שנת אורה, און — פון אַלע אותיות פון אל״ף בי״ת, מיט אַלע צירופים, ביז צו שנת תורה,

וואָס דאָס איז אויך שייך לכל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם,

און די וואָס זיינען אין עמוד התורה, וואָס תורה איז דאָך „תורה אור״ — זאָלן זיי דאָס אַרויסבריינגען נאָכמער בגילוי ובאור,

אויך אין אַן אופן פון מאָכן ליכטיק די לעצטע רגעים פון דעם חושך הגלות, און אַראָפבריינגען דעם אור הוי׳, ובקרוב ממש.

אחר תפלת המנחה, ה׳תשל״ח:

דער אויבערשטער זאָל בענטשן און מצליח זיין[1] כל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל מיט אַ חתימה און גמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים בכל המצטרך להם בגשמיות וברוחניות, און בגשמיות וברוחניות גם יחד.

און אַזוי ווי דער יאָר האָט זיך אָנגעהויבן ביום שהוכפל בו כי טוב, טוב לשמים וטוב לבריות — זאָל דאָס נאָך מער מוסיף זיין (און מדגיש זיין[2]) סיי בגשמיות סיי ברוחניות, און ווי זיי גייען גם יחד,

וואָס דאָס איז אויך כולל אַ עזר מלמעלה, און אַ אתערותא דלתתא כמה פעמים ככה, און נאָך דערויף אַ אתערותא דלעילא כמה פעמים ככה, אין תשובה אמיתית, תשובה עילאה, וואָס דאָס איז דאָך תשובה מתוך שמחה וטוב לבב, און קומען (ווי ער איז מבאר אין תניא) בלימוד התורה און בעבודת התפלה און בכל עניני דיבור און בענינים של מעשה בפועל, ובפרט ענין הגמ״ח וצדקה.

אַזוי ווי ס׳איז אַ שלימות (שנת) העיבור[3] — זאָל נשלם ווערן דער מונין ללבנה צוזאַמען מיט מונין לשמש[4] הוי׳, אַז זיי זאָלן זיין אין אַן אופן וואָס מתאימים יחד, וואָס דאָס וועט ברייגען די גאולה האמיתית והשלימה, מיד הן נגאלין, ובשמחה ובטוב לבב,

און אויך אין די לעצטע טעג פון גלות זאָל שוין זיין אין אַן אופן פון „ואולך אתכם קוממיות״, אַז מתוך שלום ומנוחה אמיתית מנוחת הנפש

1) ראה אוה״ת בראשית רעח, א־ב.
2) איך שכל אחד כלול מהשני.
3) דנשלם המחזור (קטן) דאז „ישלמו שני החמה עם שני הלבנה״ (רמב״ם הל׳ קדה״ח רפ״י).
4) ראה רמב״ם הל׳ קדה״ח בתחלתן.

ומנוחת הגוף גם יחד, זאל זיין שלימות התורה שלימות העם און שלימות הארץ[5], ארץ ישראל לגבולותי', און עס זאל זיין דער קיבוץ נדחי ישראל ע"י משיח צדקנו, בהקדם און דורך דעם וואס יעדער איד וועט מקבץ זיין זיינע ניצוצות מכל מקום שהם, מתוך שמחה וטוב לבב ומתוך הרחבה,

ובנערינו ובזקנינו ובבנינו ובבנותינו, און כספם וזהבם אתם, וועט זיין דער קהל גדול ישובו הנה כפשוטה, בגאולה האמתית והשלימה, ובמהרה בימינו ממש.

5) ראה לקו"ת תבוא ד"ה זה היום.

להת' שי' — לפני כל נדרי, ה'תשל"ח:

דער אויבערשטער זאל בענטשן און מצליח זיין יעדערן פון אייך בתוככי כלל ישראל,

נוסף אויף די ברכה האמורה (אחרי תפלת מנחה), וואס יעדערער פון אייך איז אין דערויף נכלל,

עס זאל זיין —

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו' ושמו גו' ואני אברכם,

עס זאל אראפקומען ביי יעדערן פון אייך, און ביי אלעמען צוזאמען, ובכל מקום וואו זיי געפינען זיך — תלמידים, און אידן עוסקים בתורה —

הצלחה רבה ומופלגה אין לימוד התורה, סיי נגלה און סיי חסידות, און דער לימוד זאל זיין מביא לידי מעשה — קיום המצוות, און קיום המצוות בהידור, ובהידור אמיתי,

וכ"ז בהקדמת עבודת התפלה.

און אזוי ווי ס'איז דאך א שנת העיבור, און א שנת העיבור בשלימותה (כאמור לעיל), און אזוי ווי אין תורה גופא איז דאך אויך דא „שמש ולבנה" — תושב"כ ותושבע"פ —

זאל ביי יעדערן פון אייך, און ביי אלע לומדי תורה, זיין די השלמה מלאה פון דעם „מונין ללבנה" מיטן „מונין לחמה",

און דאס זאל נאך מוסיף זיין בכל הענינים האמורים אין דער ברכה פון פריער, און די ברכה פון איצטער.

ס׳זאל זיין אַ שנת תורה, סיי נגלה און סיי חסידות,

און דאָס זאל זיין אין אַן אופן המאיר בגלוי — אַ שנת אורה,

ובכל אלו זאל זיין אַ שנת ברכה והמשכה ביז למטה מטה, אויף לעשות לו ית׳ דירה בתחתונים.

איר זאלט זיין חסידים יראי שמים ולומדים, און נרות להאיר, און טאָן די אַלע ענינים באופן דמוסיף והולך ואור, ובשמחה ובטוב לבב.

און יעדער איד, און אַלע אידן, און איר בכלל — זאָלן בקרוב זוכה זיין ללמוד תורתו של משיח,

יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, וילמד תורה את כל העם כולו —

ובפרט ווי די לוחות האחרונות שניתנו ביוהכ״פ, ביום הקדוש — באופן דכפליים לתושי׳.

מחרת יוהכ"פ

...סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר: פעם למחרת יוהכ"פ נכנסתי אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ואשאל אותו: ומה עתה?

ויענני: עתה[1] ביחוד[2] צריך לעשות תשובה (איצטער ערשט דאַרפן תשובה טאָן).

והנה מיוהכ"פ עד סוכות ימי שמחה הם[3] ומכל שכן ימי חה"ס עצמם.

ומזה ראי' נוספת אשר כל עבודות השי"ת צ"ל בשמחה[4] וגם אפילו עבודת התשובה בכלל, אף שלכאורה מביאה היא למרירות וכו'.

ואדרבא, לאידך גיסא: ההתבוננות במציאות ענין התשובה[5], ושאין לך דבר העומד בפני התשובה[6], ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית' בלי שום ספק וס"ס בעולם[7],

מביאה לשמחה רבה.

ואם בר"ה, ועשי"ת בכלל, אמרז"ל שצריך להיות לא רק „ברעדה" אלא „וגילו ברעדה" הרי בימי השמחה שבין עשי"ת וחה"ס, ובזמן שמחתנו דחה"ס ובזמן שמחתנו דשמע"צ ושמח"ת, אף כי כמובן חלוקים הם במדריגות השמחה שבהם ואופנה[8], אבל הצד השוה שבהם שצ"ל בשמחה גדולה ביותר.

והשי"ת יזכנו לקיומו של היעוד ישמח ישראל בעושיו[9], שעל ידי זה יהי' ג"כ ישמח הוי' במעשיו, במהרה בימינו ממש.

(ממכ' בשם השם, מחרת יוהכ"פ, ה'תשי"ב)

---

1) להעיר ממפרשי המשנה כריתות פ"ו מ"ג. שערי תשובה לשו"ע או"ח ס"א סק"י ובספרים שהובאו שם. ואכ"מ.

2) ביחוד — יש לבאר ע"פ המבואר בכ"מ במה שאומרים סלח לנו אחרי ההתבוננות דפסוד"ז ברכות ק"ש וק"ש (הוספות לתורה אור פ' כי תשא. ועוד).

3) מהרי"ל הובא באחרונים סו"ס תרכ"ד.

4) ראה רמב"ם סוף הל' לולב.

5) ידוע השקו"ט בהא די"א דבבני נח אין ענין התשובה.

6) מדרש הנעלם בזהר חדש ס"פ בראשית. רמב"ם הל' תשובה ספ"ג. וראה ג"כ ירושלמי פאה פ"א ה"א.

7) אגרת התשובה פי"א.

8) נתבאר בלקו"ת נצבים ד"ה שוש אשיש.

9) ראה ג"כ לקו"ת סד"ה ביום השמע"צ (השני).

10) ראה לקו"ת ד"ה ה' לי בעוזרי פ"ג ואילך.

י״ג תשרי

א. ס׳איז דאָך דער יום הילולא פון דעם רבי׳ן מהר״ש, וואָרום בכמה ענינים איז הלילה הולך אחר היום, במילא געהערט די נאַכט צו י״ג תשרי,

ובפרט אַז דאָס וואָס הלילה הולך אחר היום איז במיוחד אין ענינים פון קדשים (חולין פג, א), און צדיקים בכלל זיינען דאָך אַן ענין פון קדשים,

ועאכו״כ בעליתם למעלה, וואָס דעמאָלט איז ווי ער איז מבאר אין אגה״ק (סי׳ כח) בנוגע צו מיתת מרים, אַז דאָס איז ניט נאָר אַן ענין של קרבנות סתם, נאָר אַזאַ קרבן וואָס איז מעלה פון עמקי׳ מטה שאין למטה מזה.

ובכל שנה ושנה אין תקופת היום פון יום הפטירה פון אַ צדיק בכלל, און פון אַ נשיא, נשיא הדור במיוחד, ווערט נתחדש דער ענין וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך פרת חטאת — קדשים, ווי ער איז מבאר דעם אויפטו בארוכה באגה״ק הנ״ל — איז דאָך נאָך מער דער ענין פון הלילה הולך אחר היום אין דעם ענין.

ב. ולכאורה דאַרף מען האָבן אַ הסברה: בשעת ס׳איז דאָ אַן אָרט וואו אידן שלאָגן זיך, איז וואָס איז דאָ אַן ענין פון התועדות?

איז דאָך אָבער ידוע בנוגע צום בעל ההילולא, אַז ער האָט געזאָגט: ניט ווי די וועלט זאָגט דעם סדר, אַז מ׳פרובט זיך אַרונטער און אויב מ׳קען ניט אַרונטער גייט מען אַריבער, נאָר — לכתחילה גיין אַריבער.

וכידוע אויך וואָס דער רבי דער נשיא האָט געזאָגט וועגן דעם בעל ההילולא, אַז בכלל איז זיין הנהגה געווען אין בעל־שם׳סקע אופנים.

ג. כמדובר כמה פעמים, דאַרף יעדער ענין האָבן אַן אחיזה אין נגלה, ביז אין אַ דין

— זעט מען דאָך אַז דער יום ההילולא פון רבי׳ן מהר״ש איז אין די טעג אין וועלכע ס׳איז ניטאָ דער ענין פון אמירת תחנון, ווי דער אַלטער רבי שרייבט אין סדור, אַז פון ערב יו״כ ביז סוף חודש תשרי איז ניטאָ דער ענין פון אמירת תחנון ונפילת אפים וכו׳.

ולכאורה, צריך ביאור בזה: די ענינים וואָס טוען זיך אויף ע״י אמירת תחנון, דאַרף מען דאָך אויפטאָן אויך אין די טעג? — איז דאָך דערפון גופא פאַרשטאַנדיק אַז די ענינים וואָס אין אַן אַנדער זמן דאַרף מען אויפטאָן

דורך אמירת תחנון ונפילת אפים וכו׳, איז די סגולה פון די טעג, אז דאָס טוט זיך אויף דוקא ע״י השלילה פון אמירת תחנון און פון נפילת אפים וכו׳ — די פרטים וואָס דער אַלטער רבי רעכענט אויס בסדורו.

דער סדור האָט דער אַלטער רבי געמאַכט אַלס א דבר השוה לכל, אפילו מער ווי דעם שו״ע. וואָרום דער שו״ע איז דאָך אן ענין וואָס מ׳דאַרף זיך צוטראָגן און לערנען און מדייק זיין וכו׳, משא״כ דער סדור — איז דאָך ג׳ פעמים בכל יום, מוז מען אַנקומען צום סדור, נוסף וואָס אויך בינתיים זיינען דאָ ענינים של ברכות וכו׳ וכיו״ב וואָס ווערן אַראָפגעבראַכט בסדור,

און דאָס איז דאָך אַן ענין וואָס איז שייך צו אנשים, צו נשים, און אפילו צו טף. ווי מ׳זעט במיוחד בנוגע סדר החינוך, אז נאָך איידער א קינד ווערט „בן חמש למקרא״, לערנט מען מיט עם סדור, ווי דער אַלטער רבי ברייגט אין אַנהייבס פון הל׳ ת״ת, אז התינוק משיתחיל לדבר אביו מלמדו תורה, און די ענינים וועלכע מ׳לערנט מיט עם דאָן (אל״ף בי״ת, און אויך פסוקים) זיינען דאָך פאַרבונדן מיט סדור.

איז דאָך דערפון פאַרשטאַנדיק אז אויך די הוראה הנ״ל — אז פון ערב יו״כ ביז סוף חודש זאָגט מען ניט קיין תחנון, איז אזא הוראה וועלכע קען זיין פאַרשטאַנדיק פאַר אַלעמען, אנשים נשים וטף. און וויבאַלד אז אויך זיי ווייסן אז תחנון איז אן ענין וואָס — כשמו — מ׳דאַרף אויסבעטן א זאָך, פאַרשטייען זיי אז אין די טעג טועהן זיך אויף די ענינים דוקא דורך שלילת אמירת תחנון, וואָס איז א סימן אויף אן ענין של שמחה — מלכתחילה אַריבער.

ד. דאָס האָט אויך א שייכות מיוחדת מיטן מזמור „לדוד ה׳ אורי״ (שאומרים בימים אלה), וואָס די נקודה פנימית פון דעם מזמור איז — „בקשו פני את פניך הוי׳ אבקש״, די פנימיות פון דעם אויבערשטן,

וואָס דער ענין פון דעם כפשוטו איז — „באור פני מלך חיים״. וכידוע הפירוש (והמשל) בזה, אז אין וואָס פאַר א מעמד ומצב מ׳זאָל זיך ניט געפינען, איז בשעת מען טרעפט אן דעם „פני מלך״, באַקומט מען „חיים״, און — „חיים״ מיט אַלע פירושים, וואָס „מאן דיהיב חיי יהיב מזונא״ וכו׳ וכו׳.

וואָס דאָס איז אויך פאַרבונדן מיט תורת הבעש״ט — וואָס ר׳ לוי יצחק באַרדיטשעווער שרייבט (קדושת לוי פ׳ נשא), אז דער בעש״ט האָט עס אפט געזאָגט און גע׳חזר׳ט און גערעדט צום עולם — אויפן פסוק הוי׳ צלך, אז דער אויבערשטער איז ווי א צל (שאָטן) פון א אידן: פונקט ווי א צל מאַכט די זעלבע באַוועגונג וועלכע עס מאַכט דער מענטש (פון וועמען עס ווערט דער צל), אַזוי אויך דער אויבערשטער איז „הוי׳ צלך״, אז ווי א איד פירט זיך למטה, טוט די זעלבע זאָך אויך, כביכול, דער אויבערשטער.

וואָס דאָס איז אויך וואָס עס שטייט אין זהר (ח״ב קפד, ב), און דער זהר זאגט אויס דעם, מא חזי״

[וכמדובר כמה פעמים, אז דער לשון הרגיל אין לימוד[1] בנגלה דתורה איז „תא שמע", ד. ה. אז מען דאַרף הערן און דערנאָך דאַרף מען זיך מתבונן זיין וכו' — די אַלע פרטים וואָס זיינען דאָ אין שמיעה. משא״כ דער לשון אין זהר איז „תא חזי". ד. ה. אז דורך פנימיות התורה (וואָס בדורותינו אלה איז זי נתגלה געווארן און מיט אַ פירוש דורך תורת החסידות, מעינות תורת הבעש״ט, און דערנאָך אַראָפגעבראַכט און מיט אַ ביאור בתורת חב״ד), איז ניט קוקנדיק אויף דעם ענין פון גלות וכו', קען מען צוקומען אויך צו „חזי" — אַן ענין פון ראי']

אַז כגוונא ווי אַ איד ווייזט זיין פנים מלמטה, אַזוי ווייזט מען אים אויך מלמעלה, און בשעת אַ איד באַווייזט אַ פנים של חדוה, באַווייזט מען אים חדוה מלמעלה. און ווי דער זהר איז מאריך בזה בפרטיות.

ה. ומצד כל הענינים הנ״ל, איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז די וועג צו אַרויסהעלפן בימים אלו איז דורך אַן אופן פון שמחה, וואָס שמחה פורץ גדר (אויך דער גדר — הפסק פון מקום גשמי),

אַז עס זאָל זיין באור פני מלך חיים, חיים כפשוטם, מיט אַלע ענינים וועלכע קומען צוזאַמען מיט חיים, וואָס בכללות וועלן זיי אַנגערופן „מזוני",

און דאָס זאָל אַראָפקומען למטה מעשרה טפחים, לכל אחד ואחת מבני ישראל וואו נאָר זיי געפינען זיך,

דורך דעם וואָס אידן קלייבן זיך צוזאַמען במקום אחד בכדור העולם, וואָס אכל בי עשרה שכינתא שריא, ובפרט כמה עשיריות,

ועאכו״כ אַז מען פאַרבינדט דאָס מיט אַן ענין פון תורה און אַ התעוררות של יראת שמים. ועאכו״כ אַז דאָס איז פאַרבונדן מיט אַ הילולא פון אַ נשיא של כל בני ישראל,

ועאכו״כ, אַז דאָס איז בלילה זה וואָס פאַרבינדט ערב סוכות מיט דעם יום ההילולא, וואָס בנוגע צו ערב סוכות בריינגט דער מיטעלער רבי אין סידור (רנז, ג) „צריך לפזר מעות לעניים בערב סוכות"[2], וואָס אויף צדקה שטייט אַז זי איז שקולה כנגד כל המצות און מקרבת את הגאולה (ב״ב ט, א. יו״ד, א. תניא פל״ז), ואין ענין יוצא מידי פשוטו — בריינגען די גאולה האמיתית והשלימה פון דעם גלות בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

ו. וויבאַלד עס איז פאַרבונדן מיט דעם יום ההילולא, וידוע אַז צדיקים דומים לבוראם: פונקט ווי דער אויבערשטער זאָגט: „ויקחו לי", אַז דורך תורה נעמט מען עם (ווי ער בריינגט אין תניא (פמ״ז) פון זהר), וכמאמר רז״ל (שבת קה, א) „אנא נפשי כתבית יהבית", אַז ער האָט זיך אַריין געגעבן

---

1) משא״כ כשמראה דבר וענין כו' שנאמר: תא חזי.
2) שאז מועיל הצדקה מאד (פע״ח שער חה״ס בסופו).

און זיך אפגעגעבן אין תורה, אזוי איז אויך בנוגע צו צדיקים אז זיי האבן זיך אריין געגעבן אין זייער תורה, ובשעת מ׳לערנט און מ׳חזר׳ט א ווארט פון זייער תורה נעמט מען זיי:

דערפאר איז אן ענין המתאים אנצוהייבן מיט איבערחזר׳ן א ווארט פון תורת בעל ההילולא, ובפרט אז לאחרונה האט מען אפגעדרוקט דעם ספר המאמרים תר״ל, ובכלל איז דאך מפורסם דער המשך וככה (תרל״ז), און דער המשך מים רבים (תרל״ו), וואס דארט זיינען דא כמה וכמה ענינים וועלכע זיינען פארבונדן מיט סוכות און מיט ד׳ מינים שבסוכות,

און מיט כללות עבודת האדם, וואס כללותה איז מיוסד אויף די מצוה „ואהבת את הוי׳ אלקיך״. ווי ער זאגט אין תניא פ״ד און אין חינוך קטן, אז בכלל — זיינען מצות געטיילט אין מצות עשה און מצות ל״ת, וואס דער שרש פון מ״ע איז אהבה און דער שרש פון מל״ת איז יראה: אבער וויבאלד אז אויך יראה (שרש שס״ה ל״ת) איז א מ״ע, קומט דאך אויס אז בכללות איז אויך דער שרש פון מל״ת — אהבת השם [3], קומט אויס אז דורך איר איז מען מקיים אלע מצות בחיות ובקיום, ווי ער זאגט אין תניא (פרק ד׳ ובהערות לשם בקונט׳ העבודה פ״ב — ע׳ 15) אז דער חיות וקיום פון אלע מצות קומט דוקא דורך מצות אהבה.

ז. אמר מאמר ד״ה ולקחתם לכם ביום הראשון גו׳.

ח. רש״י ברייענגט בפירושו עה״ת — וואס פירוש רש״י עה״ת איז פאר יעדער אידן, אפילו פאר א בן חמש (למקרא) — דער ענין „ניבא ואינו יודע מה ניבא״ [4], ד. ה. אז עס זיינען דא ענינים וועלכע מ׳טוט און בשעת מעשה איז „אינו יודע״ וואס די מטרת הענין איז, און דערנאך, לאחר זמן, כאפט מען זיך ווי דאס איז געווען א דבר בעתו.

דער גאנצער זומער האט זיך געריעדט • וועגן „מפי עוללים ויונקים יסדת עוז גו׳ להשבית אויב ומתנקם״, און מ׳האט דאס פארבונדן מיט דעם מאמר (ד״ה וקבל היהודים) פון דעם רבי׳ן דעם נשיא — פון שנת תרפ״ז.

וואס האט מיר געשטופט אן ענין וואס האט זיך געריעדט בשנת תרפ״ז? די אלע יארן פלעגט מען מזמן לזמן חזר׳ן דעם מאמר אבער אן א שטורם, איז וואס מיט אמאל — האט זיך אבער ארויסגעוויזן אז מ׳דארף איצטער האבן דעם „להשבית אויב ומתנקם״.

---

3) ובדוגמת אנכי, שהוא העיקר והשרש של כל המצות (ראה ספהמ״צ להצ״צ מצות האמנת אלקות בתחלתה ובהמצויין שם) — אף שבפרטיות „אנכי כולל כל רמ״ח מצות עשה ולא יהי׳ לך כל שס״ה מל״ת״ (תניא רפ״כ).

4) ויגש מה, יח.

• ראה לקו״ש חי״ג ע׳ 166 ואילך. 266 ואילך. לעיל ע׳ 261 ואילך. המו״ל.

און אין אַן אופן, ווי געַרעדט אין מאמר (ד״ה ולקחתם לכם) וואָס איז מיוסד אויף מאמרי רבותינו נשיאינו, אַז די ע׳ שרים שלמעלה שטייען אין אַ מעמד ומצב פון „הללו את ה״ און „שבחוהו״, ובדרך ממילא שטייען אין אַזאַ מעמד ומצב אויך די אומות דאָ למטה (וואָרום יעדער אומה האָט איר שר) ובנוגע אויך צו די „בנים אתם לה׳ אלקיכם״.

וואָס דאָס איז אויך דער „להשבית אויב ומתנקם״, וואָס דער פירוש פון „להשבית״ איז (כידוע (תו״כ ר״פ בחקותי) הדעות דר״ש ור״י), אַז ער וועט אויס מזיק, ואדרבא, ער איז נאָך מסייע אין די אַלע ענינים וואָס אַ איד דאַרף האָבן.

עד״ז איז אויך בנוגע כמה וכמה ענינים וואָס מ׳האָט געַרעדט זומער, ביז אויך אין דעם ענין הצדקה, ביז מ׳זאָגט אויף דעם „ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה״, ביז ווי געַרעדט בנוגע צו ערב סוכות — וואָס הייבט זיך אַן פון היינט בײַנאַכט — אַז בערב סוכות מפזרין צדקה לעניים, אין אַן אופן פון פיזור.

און ווי עס שטייט אין קבלה (ס׳ הליקוטים עה״פ פזר נתן לאביונים. ובכ״מ) אַז „פזר״ עם הכולל איז בגי׳ רפ״ח, וואָס אין דעם וועַרן נכלל אַלע עניני בירורים וואָס נעמען זיך פון רפ״ח ניצוצין וואָס לאחרי השבירה — נפלו למטה,

און וויבאַלד אַז צדקה איז שקולה כנגד כל המצות, ובפרט וועַן ס׳איז אין אַן אופן פון „פזר נתן לאביונים״, איז זי מעלה הניצוצות וכו׳.

ט. וואָס מ׳דאַרף באַוואַרענען איז אַ ביאור למה עשה הוי׳ כזאת, אַז דער גאַנצער ענין איז נתחדש געווואָרן נאָך אַמאָל ? והביאור בזה בפשטות: אַזוי ווי עס זיינען געווען אַזוינע וואָס יצרם אנסם, ובשעת דער אויבערשטער האָט געַעבן במתנה די שטחים וכו׳, האָט מען (מצד דערויף וואָס יצרם אנסם) זיך גלייך אַנגעהויבן דינגען אַז מ׳וויל דאָס אַוועקגעבן: דאָס וויל מען אַוועקגעבן אינגאַנצן, און דאָס וויל מען אַוועקגעבן דריי־פערטל וכו׳, און מ׳האָט געפונען אין דעם כמה וכמה הסברות,

ואע״פ אַז לכאורה ווי קען זיך שטעלן אַ יחיד אַנטקעגן אָט די וואָס מצד טעמים האָבן זיי געַ׳טענה׳ט אַז זיי ריידן בשם כמה וכמה אַז ניט קוקנדיק וואָס דער אויבערשטער האָט דאָס געַעבן ובאופן נסי, וויל מען דאָס אַפגעַבן צוריק, און מ׳בעט זיך און מ׳שיקט שלוחים וכו׳.

ווייס מען אַבער — ע״י פסק הרמב״ם (הל׳ גירושין ספ״ב) — אַז זיי האָבן דאָס געַרעדט ניט בשם כלל ישראל, אפילו ניט בשם יחידים פון אידן, און אפילו ניט בשם עצמם, וואָרום דאָס איז דאָך יצרם אנסם.

איז בשעת עס קלייבן זיך צוזאַמען עשרה מישראל — עדה ופרהסיא — און זאָגן אַז מעיקרא דדינא האָט ניט געהאָט קיין אָרט צו אַפגעַבן כו׳ אָט

דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט געגעבן, אפילו ווען ער וואָלט דאָס געגעבן בדרך הטבע ומכ״ש אַז ער האָט עס געגעבן באופן נסי,

און ווי רש״י הויבט אָן בפירושו על התורה, אַז ברצונו נתנה להם און דערנאָך ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו — איז וויבאַלד אַז דער אויבערשטער ברצונו נתנה לנו, איז כן יקום, און קיינער איז ניט קיין בעה״ב צו ריידן באופן כך ובאופן כך.

במילא דאַרף מען מכריז זיין בעשרה מישראל, ובפרט אַז דאָ געפינען זיך כמה עשיריות מישראל, אַפּ׳פסק׳נען און זאָגן בקול רם[5], אַז זיי האָבן געוועדט ניט בשם כלל ישראל, ניט בשם קבוצה מישראל, און אפילו ניט בשם עצמם, ס׳איז געווען מער ניט מתוך אונס וואָס יצרם אנסם.

ובפרט אַז איצטער האָבן דאָך זיכער אויך זיי געכאַפט זיך, ווי וואָלט ר״ל אויסגעזען דער מצב בימים אלו, ווען מען וואָלט ח״ו אָפּגעגעבן אפילו אַ האָלבן קילאָמעטער אָדער דריי פערטל קילאָמעטער — איז דאָך זיכער, אַז איצטער זעען אויך זיי דעם גוואַלדיגן דורכפאַל, און אַז דאָס איז געווען ניט זייערע רייד נאָר יצרם אנסם.

און בשעת אַז אידן זיינען מכריז את הנ״ל, ובפרט ווען מען איז דאָס מכריז אין אַ מקום קדוש, אין אַ ביהכ״נ וביהמ״ד, ועאכו״כ אַז מען איז דאָס מכריז אין די ד׳ אמות פון דעם רבי״ן דעם נשיא כ״ק מו״ח אדמו״ר — איז אַ זיכערע זאָך אַז כן יקום,

און עס ווערן בטל די שיריים פון דער טענה אַז אפשר איז דאָ אַ קס״ד אויף עפעס צוריקנעמען, מצד דערויף וואָס עס האָט זיך געפונען אַ איד וואָס האָט געזאָגט אַז ער וויל צוריקגעבן — איז אַבער ע״י הכרזה הנ״ל ווערט עס בטל ווערן, וואָרום דאָס האָט ניט געזאָגט דער איד, ניט זיין נפש האלקית און אפילו ניט זיין נפש הבהמית, ס׳איז נאָר וואָס יצרו אנסו, ווי דער רמב״ם זאָגט עס בתור פסק דין.

און די אַלע נאספים זאָלן זאָגן אויף דעם אמן, וואָס דער פירוש פון אמן איז — אמת ואמנה (שבועות לו, א), אַז אָט אַזוי איז דאָס,

און דאָס וועט פועל זיין בא זיי און אין דער וועלט, אַז עס ווערן בטל ווערן אַלע קס״ד און אמתלאות וכו׳ אַז מען קען זיך דינגען צו ווערן עס געהערט דער שעל אָדער יענער שעל — דאָס געהערט צו אידן, און אין אַ ברית עולם וואָס דער אויבערשטער האָט געמאַכט בברית בין הבתרים, און מיט עטליכע יאָר צוריק האָט ער עס צוריק אָפּגעגעבן ליד ישראל באופן נסי,

און כן יקום, און לעד ולעולמי עולמים, ביז ביאת משיח צדקנו וואָס

---

5) ראה קונטרס ומעין מ״א.

דעמאלט וועט מען באקומען אויך קני קניזי וקדמוני, וואָרום עס וועט מקויים ווערן דער כי ירחיב ה׳ את גבולך.

יו״ד. ע״ד האמור לעיל (ס״ח) בנוגע צו דעם וואָס עס האָט זיך געריעדט בענין מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, עד״ז איז אויך בנוגע צו דעם סיום פון מס׳ חלה (בההתוועדות דו׳ תשרי). וואָס אע״פ אז מען האָט דאָן (בהתועדות הנ״ל) מבאר געווען כמה טעמים ווי ס׳איז צוגעפאסט צו מאכן א סיום אויף די מסכת — איז אבער פאראן דערביי א דבר פלא, אז דער סיום פון די מסכת האָט א שייכות צו די ענינים שבזמנים אלו, כדלקמן.

בסיום מס׳ חלה שטייט: „ארסטון הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו, מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים״, און אין א משנה פריער שטייט: „ניתנאי איש תקוע הביא חלות מביתר ולא קבלו ממנו, אנשי אלכסנדריא הביאו חלותיהן מאלכסנדריא ולא קבלו מהם״.

האָט מען מבאר געווען אין דעם (בהתועדות הנ״ל), דעם טעם פון דעם וואָס ער ברייגט ביידע דוגמאות — מביתר און מאלכסנדריא — בהקדים הדיוק, וואָס בא ביתר זאָגט ער דעם לשון „הביא חלות מביתר״, חלות סתם, און בא אלכסנדריא זאָגט ער „הביאו חלותיהן מאלכסנדריא״, זייערע חלות.

וואָס דער חילוק אין דעם איז:

דער לשון „הביא חלות״ סתם קען מיינען (ובפרט אז דערנאָך זאָגט ער חלותיהן) אז ער האָט געבראכט ניט זיינע חלות נאר א צווייטנס, וואָס יענער האָט אים געמאכט פאר א שליח — וואָס דאָן איז ניטא קיין זיכערער באווייז, אז ארץ־ישראל איז בא יענעם חביב; משא״כ ווען „הביאו חלותיהן״ (זייערע אייגענע חלות), ווייזט דאָך דאָס אז בא זיי איז ארץ־ישראל חביב (און זיי וויסן אז א״י געהערט צו אלע אידן), איז דאָך שוין במילא דא א קלענערער חשש אז זיי וועלן בלייבן אין אלכסנדריא וואָרום זיי וויסן דאָך די חביבות פון א״י אז זי איז „ארץ אשר ... תמיד עיני הוי׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה״ (עקב יא, יב) — אעפ״כ לאָזט אונז די משנה הערן, אז אויך אין דעם פאל איז לא קבלו מהם.

ס׳איז נאָך אבער ניט מובן: צוליב וואָס דאָרף דערציילן די משנה (אין די צווייטע בבא) אז די חלות האָט מען געבראכט פון אלכסנדריא, דלכאורה: ער האָט געדארפט זאָגן מחו״ל, למאי נפ״מ אז ס׳איז געווען פון אלכסנדריא?

זאָגן דערויף מפרשי המשנה, אז אלכסנדריא איז על נחל מצרים, וואָס דארט פאָנגט זיך אן ארץ־ישראל, במילא האָט געקענט זיין א קס״ד אז מען זאָל פון דארטן יא אָננעמען די חלות, דעריבער לאָזט הערן די משנה אז אפילו פון אלכסנדריא, וויבאלד אז עולי בבל לא כבשוה, איז לא קבלו.

דערווייל לאָזט הערן די משנה בדרך אגב

[און ס׳איז אפשר גאָר ניט בדרך אגב, וואָרום אין תורה איז ניטאָ קיין „דרך אגב״. וע״ד הסיפור הידוע (סה״ש ש׳ת ע׳ 57) אַז בא חסידים איז ניטאָ קיין בדרך ממילא, יעדער ענין טוט זיך דורך עבודה און ניט בדרך ממילא. וואָס עד״ז איז אין תורה, אַז ס׳איז ניטאָ קיין דרך אגב, נאָר יעדער ענין שבתורה איז אַן ענין עיקרי.

וואָס דערפאָר איז די כשרות פון אָ ס״ת תלוי אין אַלע אותיות התורה, אין דעם איז ניטאָ קיין חילוק צווישן דעם אל״ף פון אנכי הוי׳ אלקיך ביז צום אל״ף פון „ואחות לוטן תמנע״ (וישלח לו, כב). וכמבואר בפיהמ״ש להרמב״ם סנהדרין פרק חלק]

אַז אלכסנדריא איז פאָרבונדן מיט נחל מצרים און אַז פון נחל מצרים הויבט זיך אַן ארץ־ישראל.

עס איז נאָר וואָס לא כבשוה עולי בבל. און איצט בדרא דעקבתא דמשיחא דאָרף מען נאָר פאָרענדיקן די פכים קטנים, דער סוף פון די בירורים, און דעמאָלט וועט זיין דער כיבוש אויך דאָרטן ע״י משיח צדקנו, וואָס דאָן איז „מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהי׳ גבולכם״ (עקב יא, כד),

און דאָס וועט משיח מסיים זיין. ס׳איז דאָך אַבער דערפון פאָרשטאָנדיק, אַז ס׳איז ניטאָ וואָס צו שרעקן זיך, וואָרום ס׳איז ניט מער וואָס מען דאָרף מסיים זיין די פכים קטנים, און דאָן וועט קומען משיח און וועט מסיים זיין דאָס וואָס ער דאָרף אויפטאָן.

איז אמת טאָקע אַז אל תתגרה בגוי קטן, אַבער אַן ענין של פחד — איז תפול עליהם אימתה ופחד.

ועד״ז איז אויך בנוגע צו די לעצטע משנה, דער סיום הפרק והמסכת, וואָס ער זאָגט, אַז כאָטש סוריא איז לכאורה (ניט אין א״י און איז) ווייט פון א״י, פונדעסטוועגן איז דער פסק־דין בסיום וחותם המסכת, אַז „הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים״, וואָס אין דעם דאָרף מען ניט אויס־טייטשן פירושים, יעדערער פאָרשטייט די ענינים וואָס די משנה מיינט דערמיט.

ויהי רצון, אַז בקרוב ממש זאָל יעדער איד מסיים זיין די לעצטע נקודה פון זיין עבודה אין די פכים קטנים, און בשעת עס וועט זיין דער בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, וועט קומען די גאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, און עס וועט זיין כי ירחיב ה׳ את גבולך ובדרכי נועם ובדרכי שלום,

און אין אַן אופן פון הללו את ה׳ כל גוים שבחוהו כל האומים — די שרים למעלה, וואָס דאָן וועט במילא זיין אַזאָ יחס בא אַלע שבעים אומות (למטה) צו יעדער אידן וואו נאָר ער געפינט זיך,

ווי גרעסריבן בארוכה (בהמכתב כללי*) אז יעדער איד איז א טייל פון כל עם ישראל, און מצד זיין „עצם״ — איז כתורת הבעש״ט, אז העצם — כשאתה תופס במקצת מן העצם אתה תופס בכולו[6].

יא. דערפון איז אויך פאַרשטאַנדיק די צווייטע נקודה:

ס׳זיינען געווען אזוינע וואַס מצד דערויף וואַס יצרם אנסם, האָבן זיי זיך געטשעפעט ניט נאָר מיט שלימות הארץ נאָר אויך מיט שלימות העם, און האָבן אָנגעהויבן טומלען וועגן דעם ענין פון „מיהו יהודי״ מיט אַלערלייַ משונה׳דיקע דערקלערונגען און משונה׳דיקע הסברות, וועלכע האָבן ניט קיין אָרט אין שכל הפשוט, און האָבן ניט קיין אָרט אין צדק ויושר,

מען נאָרט זיך, מען נאָרט די וועלט, מען נאָרט דעם גוי, מען נאָרט, להבדיל, אויך אידן

— איז אָבער דער אמת, ווי גערעדט פריער (בנוגע להחזרת השטחים), אז זיי האָבן דאָס גערעדט ניט בשם כלל ישראל, ניט בשם קבוצה מישראל, און אפילו ניט בשם עצמם, וואָרום יצרם אנסם, כפסק דין הרמב״ם. און בשעת איינער איז אַן אנוס, איז ער דאָך ניט אחראי ניט פאַר זיין דיבור, ניט פאַר זיין מחשבה און אפילו ניט פאַר זיינע מעשים.

און דעריבער, בשעת אידן קלייבן זיך צוזאַמען, אפילו נאָר עשרה מישראל וואַס אכל בי עשרה שכינתא שריא, און זאָגן אַז אין תורה שטייט אַז ס׳איז דאָ דער „המבדיל בין ישראל לעמים״ און אַ גר איז נאָר דער וואַס איז זיך מגייר כהלכה

— וואַס דאָס שטייט אין תורת אמת, און די אידן גיבן בלויז איבער דעם דבר הוי׳ זו הלכה [וואַס דאָס (שגר הוא רק מי שנתגייר כהלכה) איז א ענין וואַס אַלע אידן ווייסן דאָס, און אפילו אַלע גוים, להבדיל, ווייסן דאָס] —

איז מען דורך דעם מגלה דעם אמת הוי׳ בעולם, און מען ענטפערט אויף דעם אמן וואַס דאָס מיינט — אמת ואמנה (כנ״ל סעיף ט), און עס ווערט בטל אויך די אחיזה וקס״ד בנוגע צו שלימות העם,

און דאָס פועל׳ט, אז בשעת מען געפינט זיך נאָך אין די לעצטע טעג פון גלות, ווען מען איז נאָך מפוזר ומפורד בין העמים, שרייען אויך גוים אַז ישנו עם אחד און קיינער קען זיך ניט איינקערן מיט זיי — וואַס דאָס קומט דורך דעם וואַס וואו ס׳איז נאָר דאָ אַ איד וועלכער רעדט ניט דאָס וואַס „יצרו אנסו״ — שרייט ער אַז אידן זיינען אַ גוי אחד בארץ,

און ווי דער אַלטער רבי טייטשט (תו״א לה, א. וראה גם אגה״ק ס״ט), אַז אידן זיינען אַ פאָלק וועלכע זיינען ממשיך און מגלה דעם „אחד״ —

---

*) ו׳ תשרי תשל״ד. נדפס בלקו״ש ח״ט ע׳ 484. המו״ל.

6) המשך תרס״ו ע׳ תקכ״ב.

אחדות הוי׳, וואס גייט צוזאמען מיט תורה אחת — אויך „בארץ״, אפילו אין ענינים ארציים וגשמיים,

און מען ענטפערט אויף דעם אמן, און דאס ווערט נתגלה למטה מעשרה טפחים בדרכי נועם ובדרכי שלום,

און עס גייט צוזאמען שלימות הארץ מיט שלימות העם און מיט שלימות התורה, אז מען איז מודה בכל התורה כולה אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים,

און פון הודאה בתורה ולימוד התורה קומט עס דערנאך אויך אין קיום המצות, איז במילא פאראן דער „בחקותי תלכו״ און אויך דער „ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם״, ווערט במילא מקויים די הבטחה „ונתתי גשמיכם בעתם וגו׳ ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד״, ביז צו „ואולך אתכם קוממיות״ אז איידן גייען אום בקומה זקופה (ניט, ר״ל, נאכלויפן גוים)

וואס דאס ווערט מקויים נאך אין די לעצטע טעג פון גלות, און דערנאך בשלימות בגלוי — בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

יב. מען האט דאך געדארפט (אין מאמר) וואס עס שטייט אין מדרש (ויק״ר פ״ל, ז), אז אין די ד׳ ימים שבין יו״כ לסוכות זיינען איידן טרוד במצות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו

איז וויבאלד אז איצטער איז דער זמן וואס מען דארף זיין טרוד בסוכה ובד׳ מינים, וואס במילא דארף מען זיין טרוד אויך אין דעם לימוד פון די הלכות

איז יהי רצון, אז דער מועט זמן (של ההתועדות) זאל מחזיק זיין את המרובה, און אז מען זאל אריינכאפן די שעות פון ערב סוכות, סיי בנוגע צו לימוד התורה וואס דאס איז דער ענין פון „זה עוסק בסוכתו״, וואורום תורה איז אן ענין של בית וסוכה וואס איז לצל מחורב ולמחסה מזרם וממטר (ישעי׳ ד, ו. וראה אוה״ת שם), און סיי בנוגע צו קיום המצות וואס דאס איז דער ענין פון זה בלולבו,

און בפרט ובמיוחד — דעם ענין וואס דער מיטעלער רבי שרייבט אין סידור אז בערב סוכות איז מען מפזר צדקה לעניים (כנ״ל סעיף ה),

און טאן די אלע ענינים מתוך שמחה וטוב לבב, אין די שעות וועלכע זיינען געבליבן ביז סוכות זמן שמחתנו

און דער אויבערשטער זאל מצליח זיין, אז עס זאל זיין ופרוש עלינו סוכת שלומיך — ונתתי שלום בארץ, ושכבתם ואין מחריד

וואס דאס וועט קומען דורך דעם וואס יעדערער וועט טאן אין דעם

בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה און אין ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, און ער וועט עס טאָן סיי בעצמו סיי משפיע זיין אויך ארום זיך ביז אויך משפיע זיין אויף כלל ישראל, וואָס דאָס וועט ברייגגען דעם ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה' וכל הברכות שבפרשה,

און אָזוי ווי מען קומט דאָך פון שנת השביעית — זאָל זיין שנה הבאה אַ שנה מבורכת כפשוטה בכל העניגים, ובמיוחד אין דעם ענין פון הקהל את האנשים והנשים והטף, וואָס הקהל הויבט זיך דאָך אָן בסוכות, און אין אָן אופן — ווי ער איז מסיים אין פסוק דעם ביאור אויף הקהל, אָז דאָס איז „למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"

ובקרוב ממש וועט מען זוכה זיין לביאת מלך המשיח, וואָס דעמאָלט וועט ער לייענען די פרשיות המיוחדות שקוראים בהקהל, און ער וועט אויפטאָן אויך אין דער גאַנצער וועלט וכמ"ש (צפני' ג, ט) אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד, וואָרום עס וועט זיין „והיתה לה' המלוכה", ובקרוב ממש.

יג. די נקודה וסה"כ מהנ"ל איז — דער ענין פון ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה, וואָס דאָס איז תורה (משפט) און צדקה. וכמדובר לעיל, אָז דאָס האָט אויך אַ שייכות מיוחדת צו ערב סוכות, תורה — וואָרום מען דאַרף דאָך וויסן די הלכות פון סוכה און ד' מינים, און צדקה — כאמור לעיל אָז בערב סוכות מפזרין צדקה לעניים,

און דאָס זאָל זיין, כאמור לעיל מתוך שמחה וטוב לבב, ובהצלחה רבה,

און פון דעם חודש השביעי, וואָס ער איז משביע (מאָכט זאָט) את כל השנה — זאָל מען דאָס ממשיך זיין בכל השנה כולה,

און אויך די שמחה פון זמן שמחתינו — סוכות, ובמיוחד שמע"צ ושמח"ת — זאָל מען ממשיך זיין בכל השנה כולה, אָז עס זאָל זיין אַ שמחה גדולה ורבה בכל השנה כולה,

אָז עס זאָל זיין אַ שנת גאולה, שנת אורה ושנת תורה און אויך די אָלע אותיות שבינתיים, און דאָס זאָל זיין למטה מעשרה טפחים, וכפשוטו.

(משיחת י"ג תשרי — הילולא דכ"ק אדמו"ר מהר"ש — ליל ערב חגה"ס תשל"ד)

---

7) להעיר מ„היום יום" יט תשרי.

ב״ה, י״ג תשרי,
— הילולא של כ״ק אדמו״ר מהר״ש —
ה׳תשל״ו. ברוקלין, נ. י.

הנהלת צעירי אגודת חב״ד
וכל המשתתפים
ב„ועידה העולמית העשרים״

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנוגע נתקבלה הידיעה על דבר הכינוס־ועידה שנועד ליום שני, א׳ דחוהמ״ס, הבע״ל.

ועל פי תורת הבעש״ט הידועה, אשר כל דבר ומאורע אשר האדם רואה או שומע, הוא הוראת הנהגה בעבודת ה׳,

הרי, אע״פ שבכל שנה מקיימים כינוס זה בחוהמ״ס, לימוד הוראה מיוחד בשנה זו וסימן טוב — שהכינוס מתקיים בתקופה של משנה ברכה, היינו שפ׳ ברכה היא שבעת ימים ושבעת ימים (ובקריאתה — מתחיל בעלות המנחה בשבת שמיני בתשרי — ועד שבת שמיני עצרת).

ויהי רצון שתשרה הברכה וההצלחה בההתועדות ובכינוסם — טוב להם וטוב לעולם — עולם גם מלשון העלם והסתר,

---

ליום שני: דהגבורות שבו נמתקו ביום ג׳ — קריאה העיקרית דא׳ דחוהמ״ס — וזהר״ע יוהכ״פ (שקביעותו בשנה זו ג״כ ביום ב׳) כר׳ לילו כיומו (אוה״ת בראשית לד, א).

א׳ דחוהמ״ס: דאושפיזא דילי׳ יעקב ו„אמר אז יבקע כשחר אורך״ (זח״ג קד, א). נת׳ בסידור שער הסוכות (רנז, ד ואילך). ד״ה אז יבקע, תרצ״ד (בס׳ הקונטרסים ח״ב). ונוסף ע״ז, כידוע, אושפיזא דהנשיאים — אדמו״ר הזקן (שיחת ליל א׳ דחה״ס תרצ״ז, תש״ג — בשם אביו כ״ק אדנ״ע): ביום הראשון אברהם וכל אשר עמו והבעש״ט, ביום הב׳ יצחק כר׳ והה״מ כר׳. וראה שיחת שבת חוהמ״ס תשכ״ז השייכות והקשר ביניהם.

תורת הבעש״ט: הוספות לכתר ש״ט (הוצאת קה״ת, סקכ״ז־קכט).

משנה ברכה: עיין לקוטי לוי״צ לזח״א ע׳ קכה־קכח.

שבעת ימים ושבעת ימים: ובחו״ל נתוסף עוד יום — יום שמח״ת. וראה דה״ב ז, יו״ד: וביום כג לחודש גו׳. לקו״ת שמע״צ פז, ד.

ובקריאתה: שצריך לחיות (לעבן) ע״פ פרשת היום דסדרה דהשבוע (סה״ש תש״ב ע׳ ל).

שמיני בתשרי: התחלת חנוכת ביהמ״ק שלמה שבעת ימים ושבעת ימים (מ״א ח, סה: דה״ב ז, ט. מו״ק ט, א).

שמיני .. שמיני: עיין לקו״ת (שם ופט, ג) ריש וסד״ה ביום השמע״צ תרצ״ט, ובכ״מ.

בההתועדות .. להם: ראה החלצו תרנ״ט (ס״י ובההוספה ס״ו) שגם בהעבודה עם עצמו: יסוד ועיקר גדול כר׳.

טוב להם וטוב לעולם: ובחז״א (רת, א) דקורבא כר׳ ושלמא כר׳ יוסף ויהודא כר׳. וי״ל בדא״פ — דכינוסם סתם הוא רק הנאה (סנה׳ עא, סע״ב).

להמשיך טוב הכפול, טוב לשמים וטוב לבריות, גם בעוד העולם בהעלם והסתר שלו, להיותנו בימי הגלות, ובלשון הכתוב — לפעול ישועות בקרב הארץ.

על ידי עבודה הכפולה, עבודת אתכפיא ועבודת אתהפכא, ובכיוון הכפול, הן בעבודה עם עצמו הן — עם הזולת,

ורמז שני בזה — שזו היא "ועידת העשרים" — כפל מספר עשר — מספר השלם,

וגם חה"ס בכלל — יום חגינו — ה"ה גילוי הנצחון הבא ע"י העבודה בהימים שלפני זה, עבודת התשובה שהיא — כפלים לתושי',

וזמן שמחתנו כפולה: ישמח ה' במעשיו וישמח ישראל בעושיו.

ויה"ר שיהא כ"ז כפתגם — הוראה הידועה (שהיא גם נתינת כח) של בעל ההילולא: לכתחילה אריבער,

ובפרט שהשנה תחלתה וראשה שבת — שכל מלאכתך עשוי',

ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד דשני פעמים כי טוב — שיבוא הקב"ה בירושלים של מטה ובירושלים של מעלה,

בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שנתבשרה ע"י אותיות כפולות, כמש"נ: הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה'

טוב .. לבריות: קדושין מ, א. אוה"ת שם.

ישועות בקרב הארץ: תהלים עד, יב. ובאגה"ק סכ"ח משמע שג"כ במקום ג' קה"ט. ועפ"ז יומתק פרש"י לואר ח, יח.

עבודה הכפולה: שייכות עבודה כפולה לחה"ס — עיין לקו"א להה"מ סרנ"ט ורנ"ח. ושם עוד פרטים בכפולה.

העשרים" .. עשר: ראה אוה"ת במדבר ע' ק ובכ"מ.

עשר — מספר השלם: ראה ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס ש"ב.

גילוי הנצחון: ויק"ר פ"ל, ב (ד,ר"ה). תנחומא שם (ד,יוהכ"פ). וראה סוד"ה לולב וערבה, תרס"ו.

התשובה .. כפליים לתושי': ראה אגה"ת ספ"ט. שמו"ר רפמ"ו.

שמחתנו .. בעושיו: לקו"ת שמע"צ (פד, א ואילך).

שבת .. עשוי': שו"ע אדה"ז תאו"ח סש"ו סו"ס כא ממכילתא יתרו כ, ט. ובפרש"י יתרו שם.

דשני .. מעלה: אוה"ת בראשית לג, ב.

שיבוא .. מעלה: תענית ה, א. ע"ח שט"ו פ"א. לקוטי לוי"צ שם ריא.

אותיות כפולות .. היכל ה': פדר"א פמ"ח. נת' באוה"ת בראשית (ע' 1500 ועוד). ד"ה לך תרכ"ז.

הנה .. ה': זכרי' ו, יב. — ופסוק זה הובא גם באוה"ת ותרכ"ז שם. ובפרש"י שם: אבל כל כו' (וראה רד"ל שם), אואפ"ל שהוא ע"ד דחז"ל עד יעבור כו' ראוים היו כו' אלא שגרם כו' (ברכות ד, סע"א).

וכההמשך ברמב"ם: יקבץ נדחי ישראל כו' אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד

בברכה להצלחה בכל האמור
ולבשורות טובות

ברמב"ם: הל' מלכים ספי"א.

ולעבדו: כן הוא בדפוסי הרמב"ם שראיתי, בב"ר ס"פ וישב, זח"א ס"פ נח. ובכ"מ. אבל בצפנ' (ג, ט) — ובתרגום שם: בלא וא"ו, לעבדו. ולכאורה גם נפק"מ בתוכן. וראה אוה"ת עה"פ ושו"נ. ואואפ"ל ששינו ל' הכתוב (כיון ששינוי קטן הוא) כדי להסביר הכוונה, וכמו שמצינו עד"ז גם בפרש"י עה"ת וכו'. — ויתרה מזו מצינו: עליו הכתוב אומר כו' ומי כתיב כו' אין כתיב כה"ג כו' (ב"ק פא, סע"ב). ועפ"ז יתורץ שינוי ל' הכתוב בכ"מ ברמב"ם ועוד. ועפ"ז י"ל ג"כ כו"כ שינויים כאלו בירוש', מתחיל בתחלתו: הלילה למשמר והיום למלאכה — ובקרא (נחמי' ד, טז וכן הוא גם בבבלי כאן): "משמר" "מלאכה". ואולי לא בכולם אפשר לומר כן — וידועים שו"ת הגאונים בזה — ליק, תרכ"ז — הובאו במבוא לש"ס ירוש' הנדפסים לאחרונה. ואכ"מ.

חג הסוכות

מה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א – בחדרו – בעת מסירת האתרוגים ע"י אנשי כפר חב"ד ונחלת הר חב"ד.

ערב חגה"ס תשל"ג:

דער אויבערשטער זאל גיבן א גוטע נאכט, יעדערן, בתוככי כלל ישראל, עם כל בני ביתו,

און ממשיך זיין אלע המשכות אין אלע ד' סוגים בא זיך, סיי פרי עץ הדר, כפות תמרים, ענף עץ עבות און ערבי נחל — וואס איז דא בא יעדער אידן בעצמו, און וואס איז דא בא כלל ישראל — וואס דורך זיך איז מען דערנאך אויך ממשיך אין כלל ישראל,

דערנאך זאל עס אויך ארויסקומען אין ברכת ה', בכל המצטרך, ביז אין ענינים גשמיים כפשוטם, בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים,

עס זאל זיין א שנה טובה ומבורכת, שנת אורה, און אין אלע אותיות פון דעם אל"ף בי"ת, ביז שנת תורה — וואס איז כולל אלע, ביז שנת גאולה, גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

יום ועש"ק, ערב חגה"ס תשל"ו:

דער אויבערשטער זאל העלפן און מצליח זיין עס זאל זיין א שנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות גם יחד[א],

אנהייבנדיק פון ממשיך זיין די אלע המשכות פון אלע ד' מינים מיט אלע פירושים שבזה —

אנהייבנדיק פון דעם פירוש אז דאס איז כולל יעדער אידן און אלע אידן,

אז אלע פיר סוגים פון אידן (ווי דער מדרש[ב] רעכנט זיי אויס) פאר־איינציקן זיך באופן — כולכם כאחד[ג], עס ווערט צוזאמען איין מצוה, אגודה אחת לעשות רצונך בלבב[ד] שלם,

---

א) עיין ויק"ר פכ"ט, ח: בחודש השביעי שהוא משובע בכל כו'. ושם פ"ל, ב: ולקחתם לכם כו' לולביהן ואתרוגיהן כו' אנו יודעין דישראל איגון נצוחייא. ובתורת הבעש"ט (כש"ט, הוספות ע"ג): חדש השביעי שהוא המשובע והמשביע על כל השנה.

ב) שם פ"ל, יב.

ג) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. באוה"ת שם.

ד) בשני יצריך (ע"ד פרש"י דברים ו, ה — מברכות נד, א).

און טאָן די אַלע ענינים מתוך שמחה וטוב לבב, און אין אַן אופן פון כל מלאכתך עשוי׳ — וויבאַלד אַז דאָס איז אַ שנה שתחילתה איז ביום שבת קודש ה, און אויך „ולקחתם לכם ביום הראשון״ — איז דער „ביום הראשון״ בשבת קודש,

און בקרוב ממש זוכה זיין מ׳זאָל קענען מקיים זיין ולקחתם לכם ביום הראשון אויך בשבת — בבנין בית המקדש השלישי בקרוב ממש ע״י משיח צדקנו.

אַ פריילעכער יו״ט און ס׳זאָל זיין זמן שמחתינו, און ממשיך זיין די שמחה על ובכל ו השנה כולה ז.

ה) ראה שו״ע אדה״ז תאו״ח סש״ו סו״ס כא ממכילתא (יתרו כ, ט ובפרש״י שם).
ו) — כפול: מקיף ופנימי — ע״ד בסוכות (מקיף) תשבו (התיישבות) — ובפרט ע״י ולקחתם לכם (סי׳ שער הלולב. ובכ״מ).
ז) כולה ממש (ט״ז — או״ח סתקפ״ב, סק״ג).

יום ועש״ק, ערב חגה״ס, תשל״ז:

דער אויבערשטער זאָל העלפן אַז ס׳זאָל זיין אַ שנת הצלחה, און אַ שנת אורה וכו׳, לויט אַלע אותיות פון אל״ף בי״ת, מיט אַלע זייערע צירופים, ביז אַ שנת תורה.

און ממשיך זיין דאָס אין אַלע ד׳ סוגים פון אידן, וואָס זיי זיינען נרמז אין די ד׳ מינים א,

און ממשיך זיין אין זיי אַלעמען אין אַן אופן פון כולנו כאחד ב, וואָס דעמולט איז די ברכה והמשכה באופן נפלא ביותר, במילא קומט דאָס אויך אַראָפּ ביז בגשמיות כפשוטה, ביז אין בני חיי ומזוני — רויחי.

ובמיוחד אַז כפר חב״ד, נחלת הר חב״ד, חב״ד בצפת עיה״ק, ובמיוחד — בירושלים העתיקה — זאָלן זיין בהצלחה רבה ומופלגה,

און גרייטן זיך לקבלת פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

און ממשיך זיין די ברכה והצלחה אויך פאַר די אידן וואָס זיינען נאָך דערווייל מאחורי מסך הברזל, וואָס איר זייט דאָך אויך געווען דאָרטן מיט אַ שטיקל צייט צוריק, און זייט הנצנים נראו בארץ ג — זאָל דאָס זיין די

א) ויק״ר פ״ל, יב.
ב) ראה תניא פ׳ לב. קונטרס אהבת ישראל.
ג) ראה אוה״ת שה״ש עה״פ.

פתיחה פון זייער ארויסגיין לחירות, בדרכי נועם ובדרכי שלום, ושמחת עולם על ראשם.

אזוי ווי ס'רעדט זיך לעצטנס אז מ'זאל פארבינדן יעדער ענין גלייך מיט גשמיות, ובמיוחד אין אן אופן פון צדקה — איז דא דא 30 שקלים (וליתר שאת — נאך) זאל יעדערער פון אייך נעמען צו א דאלאר, און אפגעבן דאס (אדער איבערבייטן און אפגעבן דעם שוויי) אויף צדקה, און דאס וואס וועט בלייבן זאל מען מיט נעמען מיט זיך — לצדקה אין אה"ק ד.

נתן את הדולרים להרב דכפר חב"ד לחלק לכאו"א.

ד) ראה מעלת צדקת אה"ק באגה"ק בכ"מ.

יום ב', ערב חגה"ס, ה'תשל"ח:

דער אויבערשטער זאל בענטשן און מצליח זיין אז ס'זאל זיין א שנה טובה ומבורכת,

און לויט דעם סימן פון די אלע ד' מינים — ביי יעדער אידן און ביי אלע אידן פון די אלע ד' סוגים [1],

און ס'זאל נמשך ווערן למטה מעשרה טפחים בגשמיות ממש, נוסף אויף עיקר ההמשכה ברוחניות.

און לויט די קביעות השנה אז סיי ר"ה און סיי סוכות הויבן זיך אן ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב — זאל אין דעם אלעם נמשך ווערן אין אן אופן פון „טוב לשמים וטוב לבריות" [2], ובאופן דמוסיף והולך ואור,

פון שנת אורה ביז שנת תורה, תשובה תפלה, און שנת גאולה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

וואס דעמולט ווערט מען מקיים זיין אלע מצוות, כולל אויך די מצוה, כמצות רצונך, כמבואר בארוכה אין מאמרי חסידות און מאמרי חז"ל [3].

און הערן בשורות טובות אין עניני אה"ק בכלל, און אין די ענינים פון מושבות חב"ד דארטן במיוחד, און בשורות טובות בנוגע צו יעדער אידן און אלע אידן בכל קצוי תבל ארצך [4].

---

1) ראה ויק"ר פ"ל, יב.
2) ראה קידושין מ, א. אוה"ת בראשית לג, ב. ועוד.
3) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.
4) ראה לקו"ת ס"פ במדבר, תורת לוי יצחק לנזיר (ע' מז).

א. שוין געריעדט פריער (בהתועדות דשבת תשובה), אז אין א יאר וואס די קביעות איז כבשנה זו, איז פאראן א מעלה מיוחדת, אז גלייך פון יו"ט גייט מען אריין בשבת (מבלי שום הפסק), וואס דאס איז סיי בנוגע צו ר"ה, סיי בנוגע צו די ימים ראשונים של סוכות, סיי בנוגע צו שמע"צ ושמח"ת (די ימים אחרונים של חגה"ס), אז אין די אלע דריי יו"ט הנ"ל, איז גלייך פון יו"ט גייט מען אריין אין שבת.

און ווי געריעדט (בהתועדות הנ"ל), אז וויבאלד אז בליל שבת איז קיין הבדלה (שמורה על הפסק יו"ט) מאכט מען ניט, און מען מאכט נאר קידוש, הייסט עס דאך, אז אויך בשבת זיינען דא די עיקרי ענין היו"ט (שלכן אין עושים הבדלה), און עס קומט נאך צו א קדושה נוספת — די קדושה פון שבת.

וואס קדושת שבת איז דאך העכער פון קדושת יו"ט. ווארום יו"ט איז דאך נאר „מקרא קודש", וואס דער פירוש פון „מקרא קודש" איז אז מען איז קורא און מזמין דעם קודש אין אזא צייט וואס מצד עצמו איז ער ניט קודש, משא"כ שבת איז אליין קודש, שבת מיקדשא וקיימא.

איז בשעת אז גלייך נאך יו"ט איז שבת, איז אין דעם שבת שלאחרי היו"ט פאראן ביידע ענינים: סיי דער ענין היו"ט, און בודאי דער ענין השבת.

און אזוי ווי דאס איז בנוגע צו ר"ה, ווי מען האט עס מבאר געווען פריער (בהתועדות הנ"ל), איז די זעלבע זאך בנוגע צו סוכות, אז אין דעם שבת שלאחרי יו"ט סוכות איז פאראן אויך מענין היו"ט.

ב. וואס איז דער ענין פון יו"ט סוכות — און דער ביאור בזה דארף דאך זיין אין אזא אופן וואס ער איז מובן צו יעדער איינעם וואס ער איז מחוייב בהיו"ט, ביז צו א פשוט שבפשוטים — איז דאס פארשטאנדיק, פון דעם וואס סוכות הייסט „זמן שמחתינו", וואס דערמיט איז סוכות אויסגע־טיילט פון די אנדערע ימים טובים,

וואס אעפ"י אז אלע ימים טובים זיינען „מועדים לשמחה", איז אבער פון דעם וואס דוקא סוכות הייסט מיטן נאמען „זמן שמחתינו", איז פאר־שטאנדיק אז אין שמחה גופא זיינען דא כמה מדריגות

[וע"ד משנת"ל אז איז קדושה זיינען דא כמה מדריגות: „מקרא קודש" און „קודש"]

און איז דעם באשטייט די מעלה פון סוכות אויף אנדערע ימים טובים, אז נוסף אויף דעם ענין פון „מועדים לשמחה" קומט אין אים צו א שמחה נוספת.

און די שמחה נוספת שבסוכות איז אן ענין וואס איז בגילוי, ווארום דער נאמען „זמן שמחתינו" איז דאך זה שמו אשר יקראו לו. און וויבאלד אז דאס

איז אַ נאַמען וואָס די אנשי כנה"ג האָבן מתקן געווען בנוסח התפלות והברכות פאַר יעדער אידן, איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס איז אָן ענין וואָס שטייט בגילוי ניט נאָר פאַר די וואָס זיינען שייך צו סוד, רמז, דרוש והלכה, נאָר אויך פאַר אַ פשוט שבפשוטים.

ג. נאָך מער: בזמן שביהמ"ק הי' קיים, וואָס דעמאָלט איז געווען מער מזוכך די גשמיות העולם, איז דער ענין השמחה שבסוכות געווען בגילוי אויך אין גשמיות, וואָרום סוכות איז „חג האסיף" — דעמאָלט איז דער „באספך מגרנך ומיקבך".

וע"ד הידוע בענין הקרבנות, אַז בזמן הבית איז געווען די עבודת הקרבנות בגשמיות, משא"כ איצטער איז כאָטש אַז אויך איצטער איז תפלות כנגד קרבנות תקנום איז דאָך תפלה נאָר ברוחניות,

און דער טעם אויף דעם איז, כמבואר בכ"מ, ווייל איצטער איז דער גשמי ניט אָזוי מזוכך, קען דעריבער ניט זיין די עבודת הקרבנות בגשמיות, משא"כ בזמן הבית וואָס דעמאָלט איז געווען דער זיכוך פון גשמיות העולם, האָט געקענט זיין דער ענין הקרבנות אויך בגשמיות,

עד"ז איז אויך אין דעם ענין פון „זמן שמחתינו" שבסוכות, אַז בזמן הבית, מצד דעם וואָס דעמאָלט איז געווען דער זיכוך הגשמיות, איז דער ענין השמחה דסוכות געווען בגילוי אויך בגשמיות, אין דעם באספך מגרנך ומיקבך, וואָרום אידן זיינען געווען איש תחת גפנו ותחת תאנתו,

וואָס דער ריבוי התבואות והפירות האָט דאָך געבראַכט אַ שמחה צום בעל השדה, און אויך צו די וואָס געפינען זיך אין עיר, וואָרום אויך זיי דאַרפן דאָך אָנקומען צו די תבואות ופירות וועלכע וואָקסן אין שדה, ביז אפילו מלך לשדה נעבד.

ד. אע"פ אַז דער ענין פון באספך מגרנך ומיקבך כפשוטו בגשמיות איז געווען נאָר בזמן הבית — וויבאַלד אָבער אַז תורה איז אַ נצחית, איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז ברוחניות איז פאָראַן אויך איצטער דער ענין וואָס סוכות איז חג האסיף.

והביאור בזה: דער ענין פון „חג האסיף" איז דאָך אַז ס'איז דאָ אַ ריבוי תבואות ופירות — איז דער ענין פון ריבוי התבואות והפירות ברוחניות פאָראַן אויך איצטער.

וואָרום לאחרי וואָס מען איז מתקן די ענינים פון שנה שעברה אין דער עבודה פון חודש אלול, ובפרט בימי הסליחות שבו, און דערנאָך בעשרת ימי תשובה — איז לאחרי עבודה זו וואָס איז אַלץ עליות מלמטה למעלה, איז דערנאָך בסוכות קומט די משכה פון דעם אַלעם מלמעלה למטה, אַז באַ אים ווערט אַ ריבוי תבואות ופירות ברוחניות, ד.ה. אַ ריבוי זכיות,

בא אים איז פאראן סיי די זכיות פון זכיות — וואָרום וויבאלד אז בא אים איז געווען די עבודה פון חרטה גמורה על העבר וקבלה טובה על להבא, און מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, איז דאך פאראן ביי אים די זכיות פון זכיות: און אויך איז בא אים פאראן די זכיות פון די זדונות שנעשו לזכיות, וואס דאס איז די מעלה פון בעלי תשובה אויף צדיקים כמרז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים כו'.

ה. אעפ"י אז דער ענין פון „זמן שמחתינו" איז דאך בכל ימי הסוכות, ניט נאר ביו"ט נאר אויך בחוה"מ, ווי מ'זאגט אין נוסח התפלה בחוהמ"ס — עכ"פ במוסף של חוה"מ „זמן שמחתינו" — איז דאך אבער מובן, אז ביו"ט איז די שמחה א סך א גרעסערע (שלכן אומרים זמן שמחתינו בכל התפלות), און ווי דאס איז מובן אויך בפשטות:

ביו"ט איז דאך מותר מער ניט ווי מלאכת אוכל נפש. און אין אן אופן אז ער האט גלייך די פירות ותענוג פון דער מלאכה, וואָרום דאס וואס ביו"ט איז מותר מלאכת אוכל נפש איז דאס נאר וואס ער דארף האבן אויף יו"ט גופא, הייסט עס דאך, אז דאס איז ניט קיין אמת'ע מלאכה, וואָרום ער האט דא גלייך דעם תענוג.

משא"כ בחוה"מ, וויבאלד אז דאן איז דאך מותר אויך מלאכה דדבר האבד וכו', קען דאך ניט זיין בא אים אזא שמחה ווי ביו"ט, וואָרום ער איז פארנומען במלאכה ויגיעה, און אויך — ער איז דאך ניט אזוי פנוי לשמוח בשמחת החג.

ו. דערפון איז פארשטאנדיק בנוגע לשבת חוה"מ, אז וויבאלד אויך שבת איז אסור במלאכה, ואדרבה, בשבת איז מען אסור אפילו במלאכת אוכל נפש — קומט דאך אויס, אז בשבת חוה"מ קען זיין נאך מער שמחה ווי ביו"ט.

וואָרום דער תענוג וואס ער האט ביו"ט דורך טאן מלאכת אוכל נפש — דאס איז דאך פאראן אויך בשבת, וואָרום שבת איז כל מלאכתך עשוי'; און נוסף לזה — איז דאך בשבת פאראן בא אים נאך דער תענוג, ניט ווי ביו"ט וואס ער דארף אנקומען צו מלאכה והכשר להתענוג.

און דאס איז אויך די מעלה ווען שבת חוה"מ קומט גלייך נאך יו"ט (כקביעות שנה זו): בשעת אז ס'איז דא א הפסק בין יו"ט לשבת, איז וויבאלד אז במוצאי יו"ט איז בא אים נפסק געווארן (געמאכט הבדלה פון) דעם שטורעם פון שמחת יו"ט און ער גייט ארויין אין שבת בלויז מיט דער שמחה פון חוה"מ (וואס איז קלענער פון שמחת יו"ט). משא"כ ווען גלייך פון יו"ט גייט ער ארויין אין שבת אן הבדלה, גייט ער ארויין מיטן שטורעם פון שמחת יו"ט, און עס קומט בא אים נאך צו א תוספות, מצד דעם וואס שבת איז אסור אויך במלאכת אוכל נפש, קומט אים נאך צו א תוספות שמחה (אף שבשבת „לא נאמר בה שמחה") ותוספות בזמן — כנ"ל.

ז. דערביי איז פאראן נאך א נקודה:

ענין הנ"ל אז שבת איז אסור אפילו במלאכת אוכל נפש איז נוגע במיוחד צו נשים, וואס וועלכע איז בעיקר פארנומען מיט די מלאכת אוכל נפש — נשים, ווי די גמרא (יבמות סג, א) זאגט „אדם מביא חיטין חיטין כוסס", נאר מען דארף אנקומען צו דעם „עזר כנגדו", וואס זי גרייט צו די אלע ענינים זיי זאלן זיין ראוי למאכל אדם — אוכל נפש: איז דערפון פאר־שטאנדיק, אז דער אויפטו פון שבת לגבי יו"ט — אז ס'איז ניטא אפילו די מלאכות וואס זיינען פארבונדן מיט אוכל נפש, שמשו"ז איז פאראן א תוספות שמחה בשבת (אפילו לגבי יו"ט) — איז נוגע בפרט לנשים, ווייל בא זיי איז פאראן דער עיקר פארנומענקייט מיט מלאכת אוכל נפש.

דאס פארשטארקט דעם קישור פון דער קביעות של שנה זו מיט כללות ענינה של שנה זו — שנת הקהל, וואס די מצוה פון הקהל איז, כמ"ש — „הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו", אויך נשים, אע"פ אז דאס איז א מצות עשה שהזמן גרמא, דאס איז דער חידוש פון הקהל אז אויך נשים זיינען מחוייבות בזה.

הקהל איז אויך פארבונדן במיוחד מיט טף, ואדרבא: בנוגע צו אנשים ונשים, איז די מצוה פארבונדן (אויך) מיט אנדערע ענינים; ביי אנשים איז דא דער ענין פון „ללמוד", ביי נשים — דער ענין פון „לשמוע", ד. ה. אז ביי אנשים ונשים מישן זיך אריין נאך זאכן, ואדרבה — הם דבר עיקרי וכמש"נ: למען ישמעו גו', משא"כ בנוגע צו טף — איז פאראן בלויז די עצם מצוה פון הקהל, אן קיינע אנדערע ענינים: דאס וואס מ'זאגט „טף למה באים לתת שכר", איז דאס „למביאיהם", אבער בנוגע צו טף עצמם[1], איז זייער השתתפות אין דער מצוה פון הקהל נאר המצוה עצמה[2], אן קיין אנדערע פניות, אפילו ניט פניות דקדושה.

וי"ל בדא"פ: דאס איז אויך דער ביאור אויף דעם וואס די מצוה פון הקהל איז אויך בא טף, אע"פ אז לאו בני דיעה נינהו — ווייל דער ענין פון הקהל שאצלם איז אן ענין נעלה ביותר, שאין בו מדידות והגבלות.

ח. ויש להוסיף בד"א: אע"פ אז בנוגע לכמה מצות זיינען די ענינים פאראן איצטער בלויז ברוחניות כנ"ל, זעט מען אבער אז דאס האט אויך א קישור מיט גשמיות — געמיינט ווי מ'האט מקיים געווען די מצות בגשמיות כפשוטם.

---

1) לכאורה מוכח הפכו מהקושיא טף למה באים (חגיגה ג, א) — אבל ראה שם תוד"ה כדי וע"פ מפרשי המשנה אשרי יולדתו (אבות פ"ב מ"ח — מירושלמי יבמות ספ"א). ועפ"ז יומתק מש"כ ברמב"ם (סוף הל' חגיגה) שהוא כיום שניתנה בו בסיני (שכל בנ"י היו באותו מעמד). והקושיא למה באים — היא בגדר הטעם המפורש בקרא: ישמעו וילמדו. ואכ"מ.

2) ועפ"ז יומתק מש"כ במנ"ח מצוה תריב דטף שאינו שייך לשום מצוה (כשיגדל) ג"כ שייך להקהל.

ע"ד ווי דער ענין פון תפלה שבמקום קרבנות תקנום, איז ניט קוקנדיק אויף דעם וואס תפלה איז אן עבודה רוחנית, איז דאס פארבונדן דוקא מיט די זמנים ביום ווען עס איז געווען הקרבת הקרבנות כפשוטם:

דער ענין פון תורת הקרבנות איז אן ענין בפני עצמו, תורה איז ניט אן ענין וואס קומט פארבייטן הקרבת הקרבנות, במילא איז דאס לגמרי ניט פארבונדן מיט די הגבלות וועלכע זיינען דא אין ענין הקרבנות: העוסק בתורת עולה — אפילו בלילה — איז הקריב עולה; משא"כ תפילות תקנום במקום (דאס פארבייט) קרבנות, במילא איז דאס געבונדן עכ"פ באיזה ענין, מיט די הגבלות דקרבנות[3] — מיט זמן הקרבת הקרבנות: תפלת מנחה מוז מען דאוונען דוקא אין דעם זמן ביום ווען מ'האט מקריב געווען דעם תמיד של בין הערביים,

לכאורה, וויבאלד אז תפלה איז אן עבודה רוחנית, א עבודה שבנפש, איז וואס ארט עס אויב ער וועט דאוונען מנחה מיט א שעה פריער אדער מיט א שעה שפעטער? זאגט מען, ניין, כאטש אז איצטער איז טאקע ניטא הקרבת הקרבנות בגשמיות, בלויז דער ענין ברוחניות — תפילות, מוז דאס אבער האבן א קישור אויך מיט די גשמיות, דעריבער מוז מען דאוונען דוקא אין די זמנים ביום ווען עס איז געווען די הקרבת הקרבנות כפשוטם.

ועד"ז קען מען זאגן בנוגע צו דעם ענין פון „זמן שמחתינו" של חג הסוכות, אז אע"פ אז איצטער איז ניטא דער ענין פון „באספך מגרנך ומיקבך" בגשמיות (כבזמן הבית), בלויז די ענינים ברוחניות כנ"ל, האט אבער „באספך מגרנך"[4] א קישור אויך איצט מיט גשמיות, וואס דאס איז בענין פון די ד' מינים, וכפי שיתבאר לקמן (בהמאמר).

ט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה חג הסוכות שבעת ימים להוי'.

י. די נקודה פון דעם דרוש וואס מען האט געוואלט ארויסבריינגען

— וואס (הדרוש) איז מיוסד אויף די דרושים פון רבותינו נשיאינו, ובפרט אויף די מאמרים פון המשך מים רבים און המשך וככה (ובעיקר — אויף המשך וככה) פון רבי'ן מהר"ש, וואס ער האט געזאגט (כנ"ל בההתועדות ד"ג תשרי) אז מען דארף מלכתחילה אריבער —

איז: אזוי אין עולם איז דאך „אילו ניתנה רשות לעין לראות" (שער היוה"א פ"ג), מען דארף האבן א ספעציעלע נתינת רשות, ווייל די התהוות העולם איז אין אן אופן פון „עולם", העלם והסתר, בכדי עס זאל זיין בחירה חפשית, ניט קיין נהמא דכסופא, דעריבער איז די התהוות געווען באופן של העלם כו', אז דער גילוי האין זאל זיין בבחירה חפשית,

---

3) להעיר מענין השליחות דצ"ל מה אתם בני ברית כו' (גיטין כג, ב. וש"נ).
4) נוסף על ה„פסולת גורן" — סכך (סוכה יב, א).

אבער אעפ״כ, איז אין געוויסע ענינים פאראן דער גילוי האין, וואס דאס איז אויך דער ענין האחדות שבהד׳ מינים אפילו איידער מען איז מקיים אין זיי א מצוה, וואס די אחדות שבהם איז מצד דעם גילוי האין, כמשנ״ת בהמאמר בארוכה.

וואס דאס (דער ענין האחדות שבהם) איז דאך אן ענין שבגילוי, וואס אלע קענען דאס זען, אפילו אן אינו יהודי זעט די אחדות שבהד׳ מינים.

ואף על פי אז מען דארף אנקומען צו תורה אור ובפרט צו מאור שבתורה — פנימיות התורה שנתגלתה בתורת החסידות, וואס זי איז מסביר אז די אחדות שבהד׳ מינים איז מצד דעם גילוי האין (וואס חסידות שטעלט זיך בפרטיות (משא״כ במדרש כו׳) אויף דער שאלה למה נבחרו ד׳ מינים אלו דוקא, און איז מבאר אז דאס איז מצד ענין האחדות שבהם וואס קומט מצד גילוי האין),

איז דאך אבער די אחדות גופא שבהד׳ מינים, זעט דאס יעדער איינער, אפילו אן אינו יהודי. אייר ער ווייס ניט וואס איז די סיבה של אחדות זו — איז אויף דעם איז דאך פאראן דער ענין וואס שטייט אויף אידן ונתתיך לאור גוים, א איד קען דאס (ענינים כהנ״ל [5]) מסביר זיין אויך צו אן אינו יהודי.

יא. ונוסף לזה: וויבאלד אז דער ביאור (שהאחדות שבהד׳ מינים קומט מצד דעם גילוי האין) רעדט זיך אין תורת החסידות, און חסידות איז דאך ארויסגעקומען אויך אין די שבעים לשונות, וואס דער רבי דער נשיא האט דאך ארויסגעגעבן חסידות אויך אין די אנדערע לשונות,

חסידות בלשון אידיש איז נאך מהבעש״ט, וכידוע וואס עס שטייט אין אגה״ק (סכ״ה) אז דער בעש״ט פלעגט זאגן חסידות בל״א ולא בלה״ק, ס׳איז נאר וואס מען האט דאס פארשריבן בלה״ק, אבער דער בעש״ט אליין פלעגט זאגן אין אידיש,

איז געווען באידיש בכו״כ דורות, און דערנאך האט זיך אויפגעטאן ע״י כ״ק מו״ח אדמו״ר, אז חסידות איז געקומען אויך אין די אנדערע לשונות, וואס האבן קיין שייכות ניט לכאורה צו תורת החסידות, און אעפ״כ איז אויך אין זיי נתגלה געווארן חסידות, וואס דאס איז א ווייטערער פאל אין הפצת המעינות חוצה.

און וויבאלד אז עס רעדט זיך אין חסידות דער ביאור פון דעם ענין האחדות שבהד׳ מינים, אז דאס איז מצד דעם גילוי האין — און חסידות איז געקומען בכל לשון — קומט דאך אויס, אז דאס איז נתגלה געווארן אויך אין וועלט, אין די לשונות פון די ע׳ אומות.

---

5) דיש בעה״ב לבירה זו כו׳. משא״כ עכו״ם הלומד תורה — שלא מז׳ מצות דילי׳ (ראה סנה׳ נט, א).

יב. ס׳איז דאָך מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, וכמרז״ל (שמו״ר פ״ל, ט) אַז דאָס וואָס דער אויבערשטער הייסט טאָן אידן טוט ער דאָס אליין — און אין דעם זיינען פאַראַן צוויי פירושים ואו״א דא״ח: א) דער פירוש הפשוט — אַז פריער איז דער אויבערשטער מקיים די מצות (חוקיו ומשפטיו), און דאָס איז אַ נתינת כח אַז אידן זאָלן עס מקיים זיין. ב) אַז דורך דעם וואָס אידן זיינען מקיים די מצות, טוט דאָס אויף, כביכול, אַז דער אויבערשטער זאָל עס מקיים זיין,

וואָס דאָס (אופן הב׳) איז אַ העכערער ענין, וואָרום דאָס קומט לאחרי העבודה ואתעדל״ת.

וכידוע פירוש המגיד (וואָס השנה איז שנת המאתים להסתלקותו) עה״פ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (או״ת שם ונת׳ באוה״ת להצ״צ אחרי ע׳ ק), אַז דורך דעם וואָס אַ איד איז מקיים די מצות איז ער ממשיך חיות אין די מצות. והיינו אַז ער טוט אויף אַ הוספה אין די מצות של הקב״ה (אַז די מצות של הקב״ה, לאחרי הקדמת העבודה של קיום המצות דישראל, זיינען אין אַ העכערן אופן).

וואָס דאָס איז דאָך אויך וואָס עס שטייט אויף מצות ועשיתם אותם (אותם חסר וא״ו), אַז דורך דעם וואָס אידן זיינען מקיים את המצות איז מעלה כאילו עשאוני, אַז דורך דעם קיום רמ״ח פקודין טוט מען אויף דעם ענין פון רמ״ח אברים דז״א (וואָס אין ז״א זיינען פאַראַן ט׳ ספירות, און טפ״ט, ובכל אחת מהן יש רת״ס, צוזאַמען מיט די ה׳ חסדים המגדילים, איז עס מספר רמ״ח, כמבואר בתו״א — לז, סע״ד. ועוד).

שמזה מובן אַז אידן טוען אויף אַ תוספות, וואָרום דער ענין פון ז״א איז דאָך פאַראַן אויך מצד עצמו, און דער „כאילו עשאוני״ וואָס וועט ע״י קיום המצות, איז עס אין אַ העכערן אופן.

יג. וואָס דאָס איז אויך איינע פון די כוונות של התועדות זו — ובהמשך צו דעם וואָס מען האָט גערעדט (בההתועדות די״ג תשרי) בנוגע צום סיום פון מס׳ חלה (שנאמר בההתועדות דו׳ תשרי), וואָס אין דעם זיינען פאַראַן נאָך דיוקים, וואָס מען האָט דעמאָלט ניט מבאר געווען, ובהתועדות זו, וועט מען עס מבאר זיין.

ולכאורה, וואָס וועט זיך אויפטאָן אין וועלט דורך דעם וואָס מען וועט עס איצטער מבאר זיין — זאָגט ער אָבער אין אגה״ק (סכ״ו), ווי דורך בירור הלכה „מן הגמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים״ וועט אויפגעטאָן „בשמים ממעל״ אַן „ענין פלא גדול מזה מאד״,

אַז „העליונים אין בהם כח לברר״, און דערפאַר קומען זיי הערן מהתחתונים

[און דאָס איז אַן ענין וואָס איז שייך ניט נאָר צו יחידי סגולה, נאָר ווי ער זאָגט אין אגה"ק, אַז דאָס איז נוגע צו „כל איש ישראל". און ווי ער זאָגט אין קו"א (שבתניא, קס, א), „חיוב כל נר"ן להשלים כל התרי"ג במחדו"מ שהן פרטי ההלכות", וואָס כל נר"ן מיינט מען דאָך יעדער אידן (כדמוכח גם בהל' ת"ת לאדה"ז (פ"א ס"ד) שמוכרח לבוא בגלגול כו').

און הגם ער דאַרף טאָקע אַנקומען צו ראשונים און אויך צו אחרונים, ביז צו אחרונים שבזמנינו, ווי ער זאָגט באגה"ק אַז ער איז מברר די הלכה פון פוסקים ראשונים ואחרונים, איז ער דאָך אָבער כננס העומד ע"ג ענק, אַז דאָס וואָס ער איז מברר די הלכה איז עס דורך דעם כח של ראשונים ואחרונים. און דעריבער, איז יעדער איד, אפילו אַ פשוט שבפשוטים, אויב ער גייט נאָר מיט דעם כח של הראשונים והאחרונים, קומען די עליונים הערן די הלכה ווי ער האָט אים מברר געווען, וכמרז"ל עה"פ חבירים מקשיבים לקולך השמיענו]

און וויבאַלד אַז דורך זיין בירור הלכה טוט ער אויף אַזוי בעליונים, אין צבא מרום במרום, במילא ווערט דאָך אויפגעטאָן דער ענין אויך למטה, וואָרום זייער תוקף המציאות איז דאָך דער מזל המכה בו ואומר לו כו'.

ובמילא, איז דער ענין הבירור הלכה וואָס מען רעדט, ובפרט אַז דאָס איז במעמד כו"כ עשיריות מישראל, איז דאָך דאָס נוגע אויף צו אויפטאָן אין וועלט.

ואעפ"י שאין דנין בשבת — איז דאָ רעדט מען דאָך ניט וועגן אַן ענין פון „דנין", נאָר וועגן בירור הלכה, און בירור הלכה קען דאָך זיין אויך בשבת, ואדרבה: בשעת מען קען מברר זיין אַ הלכה, טאָר מען דאָך דאָס ניט אָפלייגן אויף שפעטער (אויף לאחרי שבת).

וועט מען איצטער ריידן דעם בירור הלכה אין סיום מס' חלה.

יד. אין דעם סיום דסיום פון מס' חלה שטייט: „הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים". איז דעם כללות הענין האָט מען שוין מבאר געווען בהתועדות הקודמת *. ס'איז נאָר אָבער געבליבן דער דיוק: פאַרוואָס זאָגט ער „כקונה בפרוור שבירושלים", דלכאורה הול"ל כקונה בארץ ישראל?

[וע"ד אין דער פריערדיקער משנה וואָס עס שטייט אנשי אלכסנדריא הביאו חלותיהן מאלכסנדריא, האָט מען דאָך געדעדט אין דעם (בי"ג תשרי) אַז נוסף על הדיוק וואָס עס שטייט „חלותיהן" (און ניט „חלות" סתם) איז דאָ פאַראַן אויך דער דיוק וואָס ער זאָגט „מאלכסנדריא" און ניט מחו"ל סתם — עד"ז אויך אין סיום המסכת, איז נוסף להביאור בכללות הענין (שנת' בי"ג תשרי) איז פאַראַן אויך דער דיוק וואָס ער זאָגט „בפרוור שבירושלים" און ניט בארץ ישראל סתם]

---

*) נדפס לעיל ע' 407-8. המו"ל.

איז דער ביאור אויף דעם פאַרבונדן מיט אַ ספרי און מדרש — וואָס ספרי איז בכלל אַ סדר פון הלכה, און מדרש איז אַ סדר פון אגדה, וואָס רוב סודות התורה גנוזין בה (אגה"ק סכ"ג) — און מיט אַן ענין אין כתבי האריז"ל, ומיוסד אויף אַ פסוק אין תושב"כ.

עס שטייט אין נבואת זכרי' (זכרי' ט, א) „חדרך ודמשק מנוחתו". שטייט אויף דעם אין ספרי (ר"פ דברים) און אין מדרש (שהש"ר ז, ה) אַז „חדרך" גייט עס אויף משיח'ן, וואָס ער איז „חד לאומות העולם ורך לישראל", און דער פירוש פון „ודמשק מנוחתו" איז — „שעתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק".

וואָס דערמיט איז פאַרשטאַנדיק וואָס עס שטייט אין משנה „הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים" — און ניט „כקונה בארץ ישראל" — ווייל סוריא (דמשק, כדלקמן) האָט אַ שייכות מיוחדת דוקא מיט ירושלים, יען ירושלים להיות מגעת עד דמשק.

און דאָס איז אויך דער ביאור פון דעם וואָס עס שטייט „כקונה בפרוור שבירושלים" — און ניט „כקונה בירושלים — סתם" — וואָרום ווי ער זאָגט בספרי שם, אַז וויבאַלד עס שטייט „ונבנתה העיר על תילה" איז אַ ראי' אַז ירושלים איז „אין עתידה לזוז ממקומה", ס'איז נאָר וואָס זי וועט קומען אויך אין דמשק, קומט דאָך אויס אַז דמשק וועט זיין די פאַרשטאָט פון ירושלים, וואָס דערפאַר זאָגט ער „בפרוור שבירושלים".

טו. מען דאַרף נאָך אָבער פאַרשטיין: אין ספרי ומדרש רעדט ער דאָך וועגן דמשק, און אין משנה שטייט דאָך „הקונה בסוריא" (ובדיוק — שה"ה בענין אפמיא)?

איז דאָס מובן ע"פ מ"ש בכהאריז"ל (בספר הלקוטים זכרי' שם. וראה ג"כ ספר הליקוטים תהלים לט. מאו"א מע' דמשק ומע' ירושלים), אַז ירושלים איז בחי' לאה (מקד"ש, דמש"ק. גם הקליפה שלה נק' דמשק), און „נגד סוריא בסוד דמשק", וואָס דאָס איז וואָס דמשק איז בגימט' מדת בסוד ד' אלפי"ן (ד"פ אל"ף (א' במילואו) בגימט' מד"ת) דלאה [והיינו, אַז ס'איז פאַראַן קליפה הנק' מת (כי נלקח החיות שלהם — א ונשאר מת), ובצירוף החיות ד' אלפין איז עס מדת, מדת ימי גו'], ועפ"ז הרי (כל) סוריא הוא בסוד דמשק.

און אַזוי איז עס אויך אין פשטות, וואָרום דמשק איז דאָך די עיר הבירה פון סוריא (בל' הכתוב: ראש ארם דמשק — ישעי' ז, ח), איז בשעת מען נעמט דמשק, עיר הבירה, האָט מען במילא גאַנץ סוריא. (וברוחניות ג"כ (סוריא בסוד דמשק) כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא).

טז. אין אגה"ק הנ"ל רעדט ער וועגן אַ בירור הלכה פון „ראשונים ואחרונים". דער ענין פון אחרונים בבירור הלכה הנ"ל,

וגם: דער ענין וואָס געדעדט פריער אַז „עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק" איז דאָך אַן ענין וואָס וועט זיין לעתיד ע"י חדרך — משיח, וואָס האָט עס פאַר אַ שייכות איצטער קודם הגאולה

[וואָרום ס'איז חס ושלום צו זאָגן אַז איצטער איז אפילו אַן אתחלתא דגאולה — ואדרבה מען געפינט זיך איצט אין אַ גלות וחשך כפול ומכופל שלא הי' כמוהו, וואָס ניט איצט איז דער זמן צו ריידן וועגן דערויף,

ניט אין די טעג פון שבת יו"ט וחוה"מ, און ניט אין דעם זמן וועט מען דאָרף איינגעמען די וועלט דורך קו השמחה, וואָס שמחה איז פורץ גדר, כל גדרי העולם.

אָבער עכ"פ: מען געפינט זיך אין גלות. טאָ וואָס איז דאָ נוגע דער ענין פון עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק]

איז דאָ קומט דער בירור הלכה פון אחרונים. וואָס עס שטייט אין כהאריז"ל, און עס בריינגט זיך אַראָפּ אין מגן אברהם [אַז מען זאָגט אַן ענין פון כהאריז"ל, קען מען מיינען אַז דאָס איז נוגע נאָר צו בעלי קבלה, אָבער דאָס איז אַן ענין וואָס בריינגט זיך אין מג"א (או"ח רסר"נ. שו"ע אדה"ז שם) להלכה], אַז בערב שבת דאָרף מען טועם זיין פון יעדן פון מאכלי שבת (וכמ"ש טועמי' חיים זכו — פע"ח שי"ח רפ"ג).

וואָס בכלל איז דער זמן פון לעתיד, גאולה — שבת, שבת מן המזיקין, אויס גלות, לא ירעו ולא ישחיתו, און דער זמן פון קודם ביאת המשיח איז ערב שבת — איצט לאחרי חצות. איז אויף דעם זאָגט מען טועמי' חיים זכו, פאַר דער צייט פון דעם עסעו, אַז נאָך פאַר ביאת המשיח, וועט מען געפינט זיך נאָך אין גלות, דאָרף מען טועם זיין פון די ענינים דלעתיד.

וואָס אַזוי איז דאָס בענין פון טעימה פון תורת המשיח, וואָס איז נתגלה געווארן, עכ"פ במקצת (טועמי'), דורך דעם בעש"ט ותלמידיו און דעם אַלטן רבי'ן והנשיאים שלאחריו,

און אַזוי ווי דאָס איז בנוגע לתורת המשיח, עד"ז איז אויך בנוגע להנהגת העולם, אַז אויך אין דערויף (די הנהגה דעוה"ז בגשמיות), איז נאָך בזמן הגלות דאָרף זיין „טועמי" פון דער הנהגה וואָס עס וועט זיין בביאת המשיח.

וכידוע וואָס רבותינו נשיאינו האָבן מפרש געווען, אַז נאָר די גופים זיינען געגאַנגען אין גלות אָבער די נשמות זיינען ניט געגאַנגען אין גלות. ומובן, אַז וויבאַלד אַז בכח המפליא לעשות איז די נשמה פאַראיינציקט מיטן גוף, איז דאָס וואָס די נשמה איז ניט אין גלות פועל'ט עס אויך אויפן גוף הגשמי.

שגם בזה נראה, אַז דער ענין פון „טועמי' חיים זכו", דאָס וואָס בזמן הגלות איז מען טועם פון לע"ל, איז דאָס ניט נאָר בנוגע לתורת המשיח,

[הגילוי דפנימיות התורה, וואָס זי איז אויך אַ הכנה לביאת המשיח, וכמובא באגה"ק (דער אגה"ק וואו עס רעדט זיך דער ענין המובא לעיל אַז די עליונים באים לשמוע מהתחתונים דעם בירור הלכה כו', איז די אגרת פאַנגט זיך אָן) אַז בהאי חיבורא כו' ספר הזהר יפקון בי' מן גלותא ברחמים]

נאָר אויך בנוגע להנהגת העולם בגשמיות.

ומפורש בפס"ד הנ"ל שטועמים „מכל תבשיל ותבשיל".

און דערפאַר, איז אויך דער ענין פון „עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק", דאַרף עס זיין בדרך טעימה אויך איצטער. וואָס כאָטש אַז דאָס רעדט זיך טאָקע וועגן „חדרך" וואָס דאָס גייט אויף משיח'ן כנ"ל — פסק'נטן דאָך להלכה (וידוע עד כמה האָט דער אַלטער רבי געבויט אויפן מג"א), אַז די טעימה דערפון דאַרף זיין אויך איצטער,

וואָס דער פירוש פון „טועמי'" איז, אַז מען פאַרזוכט בפועל ממש פון די מאכלי שבת, און דערנאָך לייגט מען עס אַוועק אַן אַ זייט און מען וואַרט אויף שבת כו'.

יז. און ווי ער זאָגט אין פסוק: „כי תצא למלחמה על אויביך" איז אַ זיכערע זאַך אַז „ונתנו הוי' אלקיך בידך" און „ושבית שביו", אַז מען וועט אַרויסנעמען אַלע אידן וואָס געפינען זיך דאָרט בשבי, און אויך אַלע ניצוצות הקדושה הנמצאים שם.

ובפרט ווען אידן זיינען אין מצב ודרגא של הצדיקים: איצט האָט זיך אָנגעפאַנגען כל הענין אין דעם טאָג וואָס עיצומו של יום מכפר[6], ובמילא זיינען דאָך אַלע אידן — ועאכו"כ די וואָס האָבן ניט געקוקט אויף זיך, און זיך מוסר נפש געווען בפועל אויף מגין זיין אַף מיליאָנען אידן — אין אַ דרגא פון צדיקים גמורים.

קען דאָך קומען דער צד שכנגד און טענה'ן, אַז אויף די ענינים פון יו"כ גופא איז יו"כ ניט מכפר

— איז דאָך אָבער דער דין (שו"ע או"ח סו"ס תקע"א — דינים שבזמן הגלות — בעיר שהקיפוה עכו"ם, שמזה מובן) אַז היוצא למלחמה דאַרף טאָן כל הענינים שיהי' בריא וחזק, און וויבאַלד אַז די מלחמה איז דאָך „עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" (ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ה), און אויך דער אַלטער רבי ברייגט בשו"ע שלו (סשכ"ט ס"ו) אַז „נכרים שצרו על עיירות

---

6) על כל עברות שבתורה (יומא פה, סע"ב. וש"נ). ואפילו לדעת רבנן דצ"ל עם התשובה — הרי הפס"ד הוא דהרהר תשובה נעשה צדיק גמור (קדושין מט, ב). וביוהכ"פ אפילו קל שבקלים נתעורר כו' ודבר זה נראה בחוש (קונטרס העבודה פ"ה) — ומוכרח הנ"ל ממרז"ל ד'ביומא דכיפורא לית לי' (לשטן) רשותא לאסטונני" (יומא כ, א. נדרים לב, ב. ויק"ר פכ"א, ד. במדב"ר ותנחומא ס"פ קורח. זח"א סד, א. ובכ"מ). ובזח"א (קיד, ב) שע"י השעיר אתהפך סנגוריא עלייהו דישראל.

ישראל", אפילו ווען זיי קומען „על עסקי תבן וקש" (בעיר הסמוכה לספר) דאַרף מען מיט זיי לוחם זיין, ובפרט בנדו"ד וואָס ס'איז ניט געווען „על עסקי תבן וקש",

און פון דעם וואָס אויך דער אַלטער רבי ברייגט עס בשלחנו איז מוכח אַז דאָס איז נוגע אויך בזמן הגלות,

איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז די אַלע ענינים וואָס מען האָט געטאָן וועל־כע ברייגען לבריאות וחיזוק הגוף דהמגינים, איז ניט נאָר וואָס זיי זיינען געווען מותר, נאָר ס'איז ע"ד ווי דער אַלטער רבי שרייבט דאָרט בנוגע שמירת שבת.

ובמילא איז אפילו אויב ס'איז געווען איינער אַדער צוויי וואָס כו', איז ניט נאָר וואָס איז אַן ענין וואָס „נעשה היתר גמור" (אגה"ק דנדו"ד — קמד, רע"א), נאָר נאָך מער: וויבאַלד אַז מען האָט דאָס געגוצט לחיזוק במלחמה, שהיא פקו"נ דרבבות מישראל, איז דאָס אַ חיוב כו' כנ"ל.

חי. כאמור לעיל, אַז דורך דעם וואָס למטה איז דאָ אַ בירור הלכה, זאָגט אדה"ז אַז עס ווערט אויפגעטאָן למעלה ובמילא ווערט עס נמשך דערנאָך ונתגלה למטה,

איז דאָ פאַראַן דער בירור ההלכה בנוגע להענין דעיצומו של יום מכפר וכו' זיינען אַלע אידן צדיקים, און אויך דער בירור הלכה פון טועמי' חיים זכו, וכמודגש לעיל, אַז אעפ"י אַז מען געפינט זיך נאָך אין גלות

[וח"ו צו זאָגן אַז ס'איז אפילו נאָר אתחלתא דאתחלתא דגאולה, ניט צוליב דעם האָבן אידן געליטן די אַלע יסורים כו'. און דאָס וואָס אַנדערע זאָגן אַז ס'איז אתחלתא דגאולה, איז דאָס אַ פרט נוסף אין דעם חשך כפול ומכופל פון גלות, און דער טעות (אַז ס'איז אתחלתא דגאולה) איז שוין בטל געוואָרן מעיקרו]

און מען דאַרף האָבן אַז עס זאָל זיך ענדיגן דער גלות און עס זאָל זיך אַנהויבן די אתחלתא דגאולה, און כפשוטו ממש. וכידוע דער סיפור פון דעם צ"צ מיטן רבי'ן מהר"ש, וואָס דער רבי מהר"ש (וואָס ער האָט געזאָגט אַז מען דאַרף מלכתחילה אַריבער) האָט געזאָגט צום צ"צ אַז מען דאַרף האָבן משיח'ן כפשוטו.

וואָס זיכער האָט דאָך דער צ"צ געוואוסט דערפון ובל' הרמב"ם (מלכים רפי"א) עס שטייט בתורה ובנביאים „כל הספרים מלאים בדבר זה" — ער האָט אַבער געוואָלט, אַז דאָס זאָל זאָגן און מאַנען אַזאַ וואָס דעמאָלט איז ער ניט געווען אין דעם ציור פון אַ נשיא נאָר ער איז געווען אַ מקבל.

איז אעפ"י אַז מען געפינט זיך נאָך אין גלות, איז אַבער פאַראַן דער פסק דין פון טועמי' חיים זכו, וכנ"ל בארוכה,

און ווי‌באלד אז מען טוט עס עפ"י ציווי התורה, וואס תורה איז תורת חסד און תורת שלום, זאל דאס זיין בחסד וברחמים ובדרכי שלום. ובפרט אז דאס איז פארבונדן מיט שבת, וואס שבת איז דאך ענין התענוג, זאל דאס זיין מתוך תענוג וכו',

ויהי רצון, אז מען זאל זען נפלאות הוי', בעיני בשר, מען זאל אנער־קענען אז ניט כחי ועוצם ידי נאר יד הוי' עשתה זאת, און זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, און ווי חסידות טייטשט בו בעצמותו,

וואס דאס קומט ע"י בירור בדבר הוי' זו הלכה, ובהסכם כל הנאספים, וואס אכל בי עשרה שכינתא שריא ובפרט אז דא זיינען פארען כמה וכמה עשיריות מישראל,

און בשעת מען זאגט אויף דעם אמן, ווערט כפי' אמת ואמונה, אז כל הנ"ל וועט זיין בדרכי נועם ובדרכי שלום, און מען וועט וויסן אז יד הוי' עשתה זאת,

און דאס אלעס וועט זיין א הכנה צו דער גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו וואס יבנה ביהמ"ק במקומו, ושם נעשה לפניך כמצות רצונך, וכמבואר הענין בכ"מ ובפרט בהמשך וככה,

און מען וועט מקיים זיין די מצוה פון הקהל כפשוטו, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

(בסיום ההתועדות (וגם קודם תפלת מנחה) התחיל לנגן הניגון ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה).

(משיחת שבת חוהמ"ס, תשל"ד)

א. ... ווי גערעדט פריער (אין מאמר), אז דורך די הקרבת שבעים פרים בחג הסוכות — ועד"ז אויך דורך „ונשלמה פרים שפתינו" בזמן הגלות — ברענגט מען ארויס בגילוי אין די שבעים אומות דעם תכלית הכוונה צוליב וועלכער זיי זיינען באשאפן געווארן, אז זייער תכלית איז אז זיי זאלן זיין בדוגמת ווי עס וועט זיין לעתיד לבוא אז „והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"[1], און עס איז דאך „אתה בחרתנו מכל העמים".

וואס דאס איז אויך וואס מען זאגט אין הלל [וואס יעדער טאג פון סוכות זאגט מען — גאנץ הלל מיט א ברכה], „הללו את הוי' כל גוים שבחוהו כל האומים, כי גבר עלינו חסדו" — אז דאס וואס „גבר עלינו חסדו" איז א טעם („כי") אויף „הללו את הוי' כל גוים שבחוהו כל האומים" — ווייל די עבודה פון אידן בחג הסוכות פועל'ט אין „כל גוים" און „כל האומים" אז זיי זאלן „פילן" ווי זיי זיינען מקבל זייער השפעה פון אידן. און ווי דערקלערט באריכות אין מאמר.

ב. אזוי ווי איצטער — מצד דערויף וואס בא אנדערע איז דא א קס"ד צו אנרירן ח"ו שלימות הארץ [וואס ס'איז זיכער אז „עוצו[2] עצה ותופר" ווייל „כי עמנו א-ל"] — דארף מען ארויסברענגען בגילוי די שליטה פון אידן אויף אלע שבעים אומות,

איז דעריבער מן הנכון, אז אין דעם מבצע פון „ושמחת בחגך", וואס אויך בחוה"מ איז „ושמחת בחגך" א מ"ע מן התורה[3],

אז אין יעדער ארט וואו מען וועט קומען משמח זיין אידן [אדער מוסיף זיין אין זייער שמחה] בשמחת חג הסוכות — וואס בחגה"ס ברענגט מען ארויס בגילוי די שליטה פון אידן איבער די שבעים אומות — זאלן זיך באטייליקן אין דעם אויך אידן פון אן אנדער מדינה, וואס דורך דעם וועט מען ווייזן בגילוי אז ניט נאר וואס קיינער קען ניט אנרירן ח"ו אין דעם שלטון פון אידן, נאר אדרבה, אז אויך א איד פון אן אנדער מדינה זאגט א דיעה און איז א בעל־הבית אויך אין דער מדינה.

וואורום בשעת א איד זאגט אז מען דארף זיין פריילעך מצד דערויף וואס ס'איז יו"ט און דער אויבערשטער האט געהייסן „ושמחת בחגך" — גייט ער מיט א שליחות פון אויבערשטן, און בשעת מען גייט מיט א שליחות פון דעם אויבערשטן — איז מען בעה"ב בכל העולם כולו[4].

ג. בכדי צו ארויסברענגען ענין הגי"ל נאך מער בגילוי — איז מן הנכון, אז אין יעדער ארט וואו מען וועט קומען משמח זיין אידן בשמחת החג, זאל זיך באטייליקן אויך א איד פון ארץ הקודש —

---

1) ישע' מט, כג.
2) שם ח, יו"ד.
3) שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"ו.
4) ממש — ולא ברובו שהוא „ככולו" (ראה ט"ז או"ח סתקפ"ב סק"ג).

וואָס בשעת עס קומט אַ איד פון ארץ ישראל און רעדט וועגן אַן ענין פון תומ״צ, איז ער דער אמת׳ער פאָרשטייער פון ארץ ישראל.

יעדער איד (אויך די אידן וועלכע געפינען זיך אין חו״ל) האָט אַ נחלה אין ארץ ישראל[5]. בשעת אַבער עס רעדט זיך וועגן אַ אידן וואָס אויך מקום מושבו בגשמיות איז אין ארץ ישראל — איז בשעת ער קומט פון א״י אין חו״ל און רעדט וועגן אַן ענין פון תומ״צ, נעמט ער מיט זיך פון קדושת א״י און ברענגט איר בכל העולם כולו. און דאָס וועלט אַ הכנה צו עתידה א״י שתתפשט בכל הארצות[6].

ד. אַזוי ווי די גאולה העתידה וועט דאָך קומען דורך תורה און צדקה — כמ״ש ציון במשפט (תורה) תפדה ושביה בצדקה[7] (ווי געלערנט כו״כ פעמים בשנה האחרונה) —.

איז מן הנכון, אַז בכל מקום וואו מען וועט זיך צוזאַמענקלייבן לשמוח בשמחת החג זאָל מען — נוסף צו אמירת לחיים, ניגונים וריקודים — זאָגן אַן ענין אין תורה, צי אין נגלה צי אין חסידות אַדער אין ביידע. ומה טוב — אַן ענין וואָס איז שייך צו סוכות (אַדער שמע״צ ושמח״ת), הלכות החג בחג.

און מען זאָל אויך מזכה זיין אידן מיט מצות נתינת צדקה [בעת די מסיבה, אַדער פועל׳ן דאַמאָלס אַז זיי זאָלן עס טאָן בהזדמנות קרובה אחרת].

ה. ויהי רצון, אַז כל הענינים הנ״ל זאָלן געטאָן ווערן אין אַן אופן פון דברים היוצאים מן הלב, וואָס דורך דעם וועלן זיי זיין נכנסים אל לב האדם העליון כביכול. ובלשון הפסוק — צו דעם „לבבי וחלקי אלקים לעולם״[8].

און דאָס וועט ברענגען אַז „ואלקים מלכי מקדם״ — אַז דער אויבערשטער וואָס ער איז דער מלך פון אַלע מאָל און עד היום הזה און עד סוף כל הדורות — וועט זיין „פועל ישועות בקרב הארץ״, אַז מען זאָל אַנזעהן די ישועות אויך למטה „בקרב הארץ״, אין אַן אופן נראה ונגלה אויך לעיני בשר,

ביז צו דער ישועה האמיתית והכללית — גאולה האמיתית והשלימה[9] ע״י משיח[10] צדקנו בקרוב ממש.

(ראשי פרקים משיחות ליל ערב חג הסוכות, תשל״ו)

---

5) ראה שו״ת מהר״ם ב״ר ברוך סי׳ תקל. ס׳ השטרות לר״י ברצלוני ע׳ 43. אוצר הגאונים קדושין סי׳ קמו־קנא.

6) יל״ש ישעי׳ רמז תקג. פסיקתא רבתי פ׳ שבת ור״ח. נת׳ בלקו״ת מסעי פט, ב.

7) ישעי׳ א, כז.

8) תהלים עג, כו. וראה אגה״ק סל״א.

9) שאז יעלו „מדי שנה בשנה״ „מכל הגוים״ „להשתחוות למלך ה׳ צבאות ולחוג את חג הסוכות״ (זכרי׳ יד, טז — הפטורת יום ראשון דחה״ס).

10) ראה רמב״ם הל׳ מלכים ספי״א.

ב"ה, חוהמ"ס ה'תשל"ו.

במענה לשאלה איך להסביר ענין השמחה במצב של ירידת גשמים שמונעים לישיבה בסוכה —

„כיון שבו ביום קיימו מצות סוכה (כמה פעמים, ובמילא גם לדעת ר"א — שצ"ל ב' סעודות — סוכה כז, א) ה"ז הוכחה דהקב"ה ניחא לי' בשימושו (סוכה כט, א. שו"ע אדה"ז סתרל"ט סכ"ד), ובפרט שגם ברכו ע"ז בשם ומלכות ע"פ ציווי ה' בתורתו — אשר קדשנו .. וצוונו. — ועפ"ז מובן זה שבמשנה וש"ס וכו' מובא המשל לעבד כו' בנוגע להנמצא בסוכה וצריך לצאת כו' — ואכמ"ל.

ועפ"ז — זה שההתועדות הרי ע"פ תורה מותרת ולכן צ"ל דוקא בבית — ה"ז סימן שרוצים מלמעלה שתהי' נוחה יותר ובישוב הדעת יותר — כדין ת"ת בכל אופן, וכן בתפלה — התבוננות בגדלות ה' (ומעשיו — כולל מצותיו) — כמבואר בשו"ע סי' תרל"ט,

— ששניהם (תורה והתבוננות זו) ה"ה עיקרי תוכן התועדות. וק"ל".

שיחה לתלמידי שיעורי לימוד הדת

יום ד', ג' דחוהמ"ס, ה'תשל"ז — בסוכה — בסעודת היום.

א. ניגנו הניגון אתה בחרתנו.

„אתה בחרתנו מכל העמים" איז געזאגט געווארן אויף יעדן אידן[1], פון גרויס ביז קליין, וואס דער אפטייטש דערפון איז, אז יעדערן פון זיי האט דער אויבערשטער אויסגעקליבן פון אלע פעלקער.

און מ'זאגט אויך „אהבת אותנו", אז דער אויבערשטער האט ליב יעדן אידן, און „ורוממתנו מכל הלשונות", אז דער אויבערשטער מאכט יעדן אידן — און (אין דעם אלעם) אלע אידן צוזאמען — העכער פון אלע פעלקער,

וואס דערפון איז פארשטאנדיק, אז אזוי ווי מ'זעט ביי יעדען ענין וועלכן מ'קלייבט אויס פון אלע איבעריקע — דארף אזוי זיין אויך ביי יעדן אידן.

דער דרך איז, אז בשעת מ'קלייבט אויס (צום ביישפיל) — א מדריך (אן אנפירער) פון קינדער, אדער פון צווישן קינדער גופא — איינעם וואס זאל

---

1) לא רק על עם ישראל בכללותו — ראה תניא ספמ"ט.

זיין אַן אַנפירער במשך פון דעם טאָג, אַדער די וואָך וכדומה — קלייבט מען אויס דעם וועלכער קען באַווייזן א לעבעדיקן ביישפיל ווי אַזוי צו פירן זיך.

וואָס זיין ביישפיל, צוזאַמען דערמיט וואָס ער (הנבחר) איז זיך מוסר נפש אַז זיינע מודרכים — די כיתה אַדער די גרופּע אַדער דער באַנק — זאָלן זיך פירן ווי עס דאַרף צו זיין —

ווירקט דאָס אויף אַלע וואָס געפינען זיך אַרום אים, אַז זיי זאָלן אים וועלן נאָכטאָן.

ד.ה. אַז ווי גוט די קינדער אַדער די מיטגלידער פון דער גרופּע וכו' זאָלן זיין — דאַרף דער וועמען מ'האָט אויסגעקליבן ער זאָל אַנפירן מיט זיי, זיין נאָר העכער און בעסער און באַטראַכטער פון אַלעמען.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק אויך בנוגע צו אידן (וואָס כאמור — האָט דער אויבערשטער אויסגעקליבן יעדערן פון זיי — אויך קינדער — און זיי געמאַכט העכער פון אַלע איבעריקע פעלקער):

וויבאַלד אַז זיי זיינען די אויסגעקליבענע פון אַלע פעלקער, איז דערפון מובן (פאַרשטאַנדיג) אַז דאָס איז אַן אַנזאָג צוזאַמען מיט א נתינת (געבן) כח פון דעם אויבערשטן, אַז ווי גוט אַלע פעלקער זיינען, זאָל ער זיין נאָר בעסער, און שטייגען העכער פון זיי, און באַווייזן א לעבעדיקן ביישפיל ווי אַזוי מ'דאַרף זיך פירן לויט דעם אויבערשטן'ס רצון. און וויבאַלד אַז דער אויבערשטער פאַרלאַנגט פון אידן נאָר לויט די כחות וואָס ער האָט זיי געגעבן[2], און דער אויבערשטער זאָגט אויף יעדן אידן אַז ער האָט אים בוחר געווען, איז דאָס א סימן אַז ער האָט געגעבן יעדערן פון זיי — כולל (אויך) די גאָר קליינע קינדער — כחות און מעגלעכקייטן אויף דורכפירן זייער תפקיד אַלס אויסגעקליבענע.

זיי דאַרפן נאָר האָבן דעם רצון אויף דעם — וועלן זיי זיין בעסער פון אַלע קינדער וואָס געפינען זיך אַרום זיי,

ביז וואָנעט אַז זיי וועלן באַווייזן א לעבעדיקן ביישפיל פאַר אַלעמען, און דורך דעם — מיטציען נאָך מערער קינדער, זיי זאָלן זיך אויך אַזוי פירן.

און דורך דערויף באַרעכטיקן זיי דאָס וואָס „אתה בחרתנו" — דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט זיי אויסגעקליבן פון אַלעמען, און דעם „אהבת אותנו (און) ורצית בנו" — דאָס וואָס ער וויל אַז מ'זאָל האָבן צו טאָן מיט (ליב האָבן) אים און טאָן זיינע מצות, זיין תורה און אידישקייט —

וואָרום דער קינד וויקט אַז זיינע עלטערן מיט דער גאַנצער משפחה,

---

2) במדב"ר פי"ב, ג.

פירן זיך אלע לויט זיין ביישפיל; זיי זיינען נאך בעסער פון די אלע ארום זיי — ווי גוט יענע זאלן זיין.

און כדי צו באקומען די כחות און די לעבעדיקייט אויף דעם — זאגט מען „אתה בחרתנו וכו״ אין די טעג וואס ווערן אנגערופן „ימים טובים״, גוטע טעג — וואס דעמולט איז לייכטער צו נעמען אויף זיך טאן די אלע זאכן אין א גוטן אופן, און אין דער גרעסטער מאס.

און דערמיט באראכטיקט מען (כאמור) דאס וואס דער אויבערשטער האט אויסגעקליבן יעדערן פון אייך, און יעדערן פון אונז, און דעם גאנצן אידישן פאלק — ווייל דער אידישער פאלק נעמט אויף זיך לערנען זיין תורה, און אויפפירן זיך לויט זיינע ציווייס (מצוות), און אין אן אופן אז דאס וועט זיין א לעבעדיקער ביישפיל פאר א צווייטן אידן, און פאר אלע פעלקער וואס ארום אידן.

און דעמולט ברייגט דאס אויך אז די פעלקער ארום אידן, וועלן שטייען ארום און אפגעבן כבוד צו אידן און אידישקייט, און זיי וועלן אפהיטן זיי פון אלע שוועריקייטן[3] —

וואס דעמולט וועלן קינדער און עלטערע קענען לערנען תורה און מקיים זיין מצוות, רוהיקערהייט און פרייליכערהייט, ביז משיח צדקנו וועט קומען.

און טאן דאס מיטנעמענדיק די כחות אויף דעם (כאמור) פון די ימים טובים — אנהויבנדיק פון פסח, און דערנאך פון שבועות, און איצטער — בחג הסוכות,

און טאן דאס אין דער פולסטער מאס,

און דעמולט וועט מען קומען צו דעם יום טוב פון דער גאולה, ע״י משיח צדקנו בקרוב ממש[4].

ב. ניגנו הניגון ושמחת בחגיך.

ס׳איז דא אמאל וואס איינער קען טראכטן, אז אויפפירן זיך אזוי ווי תורה פארלאנגט איז דאס א שווערע זאך.

ובפרט נאך אויב ער ווייל ניט זיין א בן חכם (וועגן וועלכן מ׳רעדט פסח), אדער אויב ער ווייל ניט זיין אזוי ווי אן אתרוג — א שיינע פרי — טראכט ער ביי זיך אז אויפפירן זיך אזוי ווי תורה פארלאנגט איז דאס א שווערע זאך,

---

3) ע״ד מחז״ל (ראה במדב״ר פ״א, ג. תנחומא בחוקותי ב. וראה סוכה נה, ב — בשייכות לחה״ס) שאילו היו יודעים עכו״ם כו׳ היו מעמידים לישראל (ולביהמ״ק) לגיונות לשומרם.

4) כמחז״ל: היום — אם בקולי תשמעו (סנהדרין צח, סע״א).

וואָרום די צייט וואָס ער קען זיך שפילן „פוטבאָל" [5], אַדער אַן אַנדער „גיים" — דאַרף ער אָפגעבן (די צייט) אויף זיצן און לערנען תורה (להבדיל):

און אַז ס'קומט שבת איז ער באַגרעניצט, וואָרום ער טאָר זיך ניט פאַר־נעמען מיט „גיימס", דערפאַר וואָס שבת טאָר מען דאָס ניט טאָן:

און אַז ער דאַרף עסן דאַרף ער פריער וויסן צי דאָס איז אַ כשר'ער מאכל, ער קען ניט עסן אַלע זאַכן וואָס זיינען ניט כשר, אע"פ אַז ער הערט (פון אַ ניט קיין איד) אַז דאָס איז אַ געשמאַקע זאַך —

קען ער טראַכטן ביי זיך אַז דאָס איז אַ שווערע זאַך, און דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט אים אויסגעקליבן — האָט ער אַרויפגעלייגט אויף אים אַ שווערע שליחות (אַ שווערע „משיאן").

און אפי' בשעת ער טוט דאָס וואָס תורה פאַרלאַנגט — טוט ער דאָס נאָר דערפאַר וואָס ער וויל פאַלגן דעם אויבערשטן, ער האָט אַבער ניט קיין פריילעכקייט און קיין געשמאַק אין דערויף [6], וואָרום ער קוקט אויף דעם אַזוי ווי דאָס איז אַ לאַסט, און אַ זאַך וואָס מאַכט שווערער דעם אויפפירן זיך [7] אין דעם טאָג טעגליכן לעבן —

דערפאַר איז אויף די זעלבע ימים טובים וועט מ'זאָגט „אתה בחרתנו" — זאָגט מען אויך „ושמחת בחגך" [8], אַז דער אויבערשטער האָט אַנגעזאָגט [9] אַז אַ איד זאָל זיין פריילעך מיט דעם יו"ט (מיט אַלע זאַכן וואָס זיינען פאַר־בונדן מיט יו"ט).

און ס'איז פאַרשטאַנדיק פאַרוואָס מ'דאַרף זיין פריילעך — וואָרום דאָס אַלעס איז ניט אַ זאַך וואָס מאַכט שווערער אַ אידן, אַ קליינעם אַדער אַ גרויסן, נאָר אדרבה (פאַרקערט),

וויל דורך דערויף וואָס ער וועט זיך פירן אַזוי ווי תורה פאַרלאַנגט: שבת וועט ער ניט טאָן דאָס וואָס מ'טאָר ניט טאָן שבת, און ער וועט ניט עסן אַ ניט כשר'ן מאכל, און די צייט וואָס אַ ניט איד גייט זיך שפילן, וועט ער אָפגעבן אויף לערנען דעם אויבערשטן'ס תורה —

וועט דאָס אים דערנאָך בריינגען גוטס אַ סאַך מערער ווי די צייט און די ענערגיע און די כחות וואָס ער האָט אַריינגעלייגט אין דערויף.

---

5) שעכ"פ רגליו יתעסקו בעניני הרשות.

6) ומקרא מלא דבר הכתוב אשר צ"ל עבדת את ה' אלקיך (דוקא) בשמחה ובטוב לבב (תבא כח, מז. וראה תניא פכ"ו. רמב"ם הל' לולב בסופן).

7) שצ"ל כל מעשיך לשם שמים ובכל דרכיך דעהו (שו"ע או"ח סרל"א).

8) ראה טז, יד.

9) ביחד עם נתינת כח ע"ז, כנ"ל (בפנים).

און ווי מ׳זעט אז בשעת מ׳מאכט א מסחר (א ביזנעס), איז כדי מ׳זאל מצליח זיין אין דעם מסחר, דארף מען אוועקגעבן צייט, און אויסגעבן געלט, כדי צו האבן א צימער וואו צו פירן דעם מסחר, אדער כדי צו קויפן די סחורה —

אבער דורך דערויף פארדינט מען דערנאך א סאך געלט, און מ׳האט געלט אויף צו באצאלן די הוצאות וואס מ׳האט ארייניגעלייגט אין איינ־ארדענען דעם מסחר; און מ׳האט נאך מער געלט, ביז אז מ׳קען לעבן א רוהיקן לעבן און א פרייליכן לעבן און א גליקלעכן לעבן.

וואס דאס איז וואס מ׳זאגט אויף תומ״צ — „הם חיינו ואורך ימינו״, דאס איז א זאך וואס גיט א אידן לעבן, און ניט סתם לעבן, נאר „אורך ימינו״ — א ליינגען און גוטן לעבן.

דער אויבערשטער זאגט אויף תורה[10] „לקח טוב נתתי לכם״, ער האט געגעבן אידן די תורה, דערפאר וואס דאס איז פאר זיי גוט — אין דעם טאג טעגליכן לעבן אויך אין עוה״ז.

און בשעת א איד אפי׳ א קינד, וועט זיך אריינטראכטן אין דערויף, אז דער אויבערשטער האט אים ליב, ווי מ׳זאגט גלייך נאך „אתה בחרתנו״ — אז דאס איז פארבונדן מיט „אהבת אותנו״,

און ביים אויבערשטן איז דאך יעדער זאך אין א גאר גרויסער מאס, איז דאך די ליבשאפט וואס ער האט צו יעדן אידן — אויך אין גאר א גרויסער מאס,

איז דערפון פארשטאנדיק אז אלס וואס דער אויבערשטער טוט מיט אידן, און אלס וואס ער הייסט אידן טאן — איז דאס כדי אז אידן זאל זיין גוט, נאך בעסער ווי ס׳איז גוט ביי אלע פעלקער ארום זיי.

און אפי׳ אז דאס איז פארבונדן דערמיט וואס לשעה קלה (א קורצע ווייל) דארף מען טאן א זאך וואס עס וועזט זיך אויס אז דאס איז ניט אזוי גוט און ניט אזוי געשמאק — דארף מען אבער וויסן אז דאס איז בכדי אז גלייך נאך דערויף זאל מען האבן א סאך מערער גוטס (אויך) אין עוה״ז.

דערפאר איז יעדער יו״ט פארבונדן מיטן אנזאג פונעם אויבערשטן אז מ׳זאל זאגן[11] „אתה בחרתנו״ און „אהבת אותנו״, וואס דאס ברייגט נאך מער שמחה אין דער שמחה פון יו״ט.

און וויבאלד אז דאס שטייט אין תורת אמת, דארף די שמחה זיין א אמת׳ע — ווארום דאס איז דער אמת׳ער פארדינסט און די אמת׳ע גוטס־קייט אין עוה״ז (אין דער וועלט).

---

10) משלי ד, ב. וביארו חז״ל ע״ז: אין טוב אלא תורה (אבות פ״ו מ״ג).
11) וע״ז להתבונן בפירוש המלות.

און דורך דעם האָט מען הצלחה אין אַלע זאַכן, און אַז מ׳גייט דערנאָך (צווישן די סדרים פון לערנען) שפּילן, האָט מען הצלחה אין דעם שפּילן אויך — דער עיקר איז אָבער אַז מ׳האָט הצלחה אין לערנען תורה און אין מקיים זיין מצוות, און הצלחה אין דעם לערנען בכלל,

אין אַן אופן אַז מ׳איז אַליין צופריידן, און די עלטערן זיינען צופריידן, און דער גאַנצער אידישער פאָלק איז צופריידן — דערפון וואָס ער האָט אַזוינע קינדער וואָס פרייען זיך בימים טובים, און פרייען זיך מיט תומ״צ און מיט אידישקייט, און לעבן אַזוי דעם טאָג טעגליכן לעבן.

ובפרט אַז מ׳נעמט דאָך די שמחה און די לעבעדיקייט פון יו״ט — אויף א גאַנץ יאָר[12].

ג. אמרו את הי״ב פסוקים ומרז״ל.

לאחרי וואָס מ׳וויסט כל האמור לעיל — אַז דער אויבערשטער האָט אויסגעקליבן יעדער אידן, פון קליין ביז גרויס, פון אַלע פעלקער: און אַז ס׳דאַרף זיין „ושמחת״, א אמת׳ע פריילעכקייט,

דער אויבערשטער וויסט דאָך וואָס איז באמת גוט, און האָט דאָס אַרויסגעגעבן אין תורת אמת, איז דאָך א זיכערע זאַך אַז אינגיכן וועט מען זען דעם גוטס נאָך אין עוה״ז, במילא דאַרף מען זיין באמת פרייליך —

טרעפט אָבער אַמאָל, אַז לאחרי כל זה מישט זיך אַריין דער יצר, און וויל פאַרטומלען און פאַרטונקלען דעם פאַרשטאַנד פון א אידן, א קליינעם אָדער א גרויסן, און זוכט עצות ווי אַזוי ער זאָל אים צושטערן זיין שמחה, ער זאָל ניט זיין אַזוי פרייליך מיט אידישקייט, מיט תומ״צ.

ביז אַז ער זוכט עצות אויף ניט צולאָזן אים ער זאָל וועלן פירן זיך ווי עס דאַרף זיך פירן איינער וואָס דער אויבערשטער אליין, וואָס ער איז מלך מלכי המלכים, וואָס ער האָט מלאכים און א גאַנצע וועלט וכו׳ — האָט ער זיי אַלעמען אָפגעלאָזן, און האָט אויסגעקליבן דעם אידן (א קליינעם אָדער א גרויסן כנ״ל), ווי דער אַלטער רבי ערקלערט בארוכה אין תניא[13] די פרטים אין דעם

און אַזוי ווי ער זוכט שטענדיק עצות אין דעם, קען דאָך אַמאָל טרעפן אַז ער זאָל אַריינבריינגען א צוטומלענישׂ, אַז מ׳זאָל ניט זען קלאָר דעם אמת און די גוטסקייט.

זאָגט מען, אַז וויבאַלד דער אויבערשטער וויסט דאָך אַז א איד האָט צו טאָן אַמאָל מיטן יצר — גיט ער אים כח און שטאַרקייט ער זאָל ניט אַננעמען די פאַלשע טענות וטעמים וואָס דער יצר גיט אים, אע״פ אַז ער (דער יצר) טענה׳ט אַז דאָס איז א עצה טובה —

---

12) ראה לקו״ת ברכה צח, ב.

13) פמ״ט.

עס איז אַ זיכערע זאַך אַז דאָס (די צוטומלעניש) וועט בטל ווערן, און דער קינד אַדער דער ערוואַקסענער וועט ניט אַנגענומען די עצה, וויבאַלד ער ווייסט אַז ער איז צוזאַמען מיטן אויבערשטן, דורך לערנען זיין תורה און מקיים זיין זיינע מצוות.

און בשעת ער ווייסט דאָס (אַז ער איז פֿאַרבונדן מיטן אויבערשטן)/— איז ניט נאָר וואָס ס'ווערן בטל די טענות ועצות היצר — נאָר ער זעצט פֿאָר דעם פירן זיך ווי אַ אידישער קינד אַדער ערוואַקסענער דאַרף זיך פירן, וויסנדיק אַז דער אויבערשטער אליין האָט אים אויסגעקליבן פון אַלע פעלקער, און ער גייט מיט אים מיט, אויך אין (ותופר) איבערקומען די פאַלשע טענות ועצות היצר.

און בשעת דער אויבערשטער זעט אַז אַ איד ווערט ניט נתפעל פון די עצות פון יצר — כאָטש ער שטעלט פאָר די טענות אַז זיי האָבן אין זיך אַ אינהאַלט — גיט ער דעמולט דעם שכר[14], אַז טאָמער איז דאָ איינער פון די פעלקער (ניט אידן) וואָס עצה'ט קעגן דעם אידישן פאָלק, אַדער קעגן עטלעכע אידן, אַדער אפילו קעגן איין און אייניציקן אידן — ווערן אויך זייערע עצות אינגאַנצן בטל, און האָבן ניט קיין שטאַנד[15].

דער אויבערשטער העלפט אַז אין דעם זכות וואָס דער איד און דער קינד הערט זיך ניט צו לעצת היצר שלו — ווערן בטל די עצות פון די וואָס זיינען ניט קיין גוטע פריינד צו אידן אלס פאָלק, אַדער צו עטלעכע אידן, אַדער אפילו צו איין און אייניציקן אידישן קינד,

ער העלפט זיי און איז זיי מציל און היט זיי אַף נאָך בזמן הגלות — זיי זאָלן קענען זיין פרייליך, און פירן זיך אין אַ אידישן וועג,

און פירט זיי בקרוב (גאָר אין גיכן) אַרויס פון גלות — צו דער גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש[16].

ניגנו הניגון עוצו עצה. הושיעה את עמך ג"פ.

---

14) מדה כנגד מדה (סוטה ח, ב במשנה).

15) כמש"נ (ישעי' ח, י) עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א-ל.

16) בל' הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה): הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין.

...ענין מיוחד ישנו בקיום מצות סוכה, והיא הידיעה, דכיון דכתיב למען ידעו וגו' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה, שצוונו לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים[1].

וכבר נתבאר בכמה מקומות[2] אשר עיקר הדעת אינה הידיעה לבדה מפי סופרים ומפי ספרים אלא העיקר הוא להעמיק דעתו ולתקוע מחשבתו בחוזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מקושרת בזה בקשר אמיץ וחזק.

והידיעה היא אשר בסוכות הושבתי ואשר הי' זה בהוציאי אותם מארץ מצרים[3].

והנה בכל יום ויום בבוקר ובערב חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא עת יציאת מצרים והיא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף כו' ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים[4].

ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ[5]:

„ראשית דבר הוא היציאה ממצרים וגבולים, שבכללות העבודה הם דרכי החיים הכללים וואס דער אדם מאכט זיך פלענער באופן ארחות חייו, מיט די בעגרעניצונגען און גבולים וואס ווערן בא אים געשאפן לויט זיין מעמד ומצב, דאס הייסט לויט ווי ער וויל זיך אוועקשטעלן אין לעבן. כו'.

איז ראשית דבר מוז זיין יציאת מצרים, ארויס גיין פון די אלע בעגרעניצונגען, דאס הייסט אז וואס פאר א פלענער בא אים זאל ניט זיין, מוז בא אים זיין קביעות עתים לתורה בכל יום, און דער דאוונען מוז זיין געדאוונט, ניט אפגעדאוונט. וכו'.

נאך יציאת מצרים איז קריעת ים סוף, ווארום ווי דער מענטש הויבט אן אין דרכי העבודה, איז גלייך שאפן זיך בא אים פערשידענע שטערונגען, וואס יעדערער פון זיי איז שטארק און גוואלדיק גרויס, אט ווי בא די אידן ביציאתם ממצרים, פון הינטן דער שונא פון פארנט דער ים, און אליין איז מען אין מדבר.

קריעת ים סוף איז געווען מלמעלה, דער אויבערשטער ב"ה האט געשפאלטן דעם ים און געמאכט אים א דרך פאר אידן, כמו דרכי היבשה, נאר פריער האט געמוזט זיין א שפרינגער אין ים, און אז עס איז געווען

---

1) ב"ח לטור או"ח ר"ס תרכ"ה. מג"א שם. והובאו בשו"ע רבינו הזקן. — בב"ח שם כותב שבדוגמת זה הן ג"כ מצות ציצית ותפילין. אבל — בהם נאמר רק זכרון, משא"כ בסוכה שכתבה תורה למען ידעו. ובדרז"ל (סוכה ב, א) עד עשרים אמה אדם יודע כו'.

2) ראה תניא פמ"ב. תו"א ר"פ משפטים. תו"ח שם. ובארוכה בהמשך ר"ה עת"ר ד"ה ואני נתתי ואילך.

3) כי הוי לי' לומר בסוכות הושבתי את בנ"י במדבר, ולמה תלה זה ביצי"מ (ב"י או"ח סתרכ"ה).

4) תניא פמ"ז. תו"א פ' וארא ד"ה לכן אמור. ובכ"מ.

5) שיחת שמע"צ תרצ"ג (קונטרס כא).

דער שפרינגער דער מסירת נפש מענטש, יעמאלט האָט השי"ת געמאכט את הים ליבשה".

ואז הושיבם הקב"ה בסוכה „וכמשל תינוק תיכף שנולד הנה רוחצין אותו מזוהמתו, וכורכין אותו בכריכת בד נקי', אשר בזה הנה לבד זאת שנשמר מן הזוהמא שמבחוץ, הנה עוד זאת שמתיישרים ומתחזקים אבריו, והגם שהוא רק לפי שעה, אבל זה פועל בחיזוק אבריו גם על כל זמן גידולו והיותו לאיש.

אשר כן הוא בעבודה דכאשר האדם פועל בעצמו היציאה מהמצרים והגבולים שלו, אַז ער זאָל אַרויס פון זיינע פלענער, וואָס ער מאכט זיך בארחות חייו, וואָס יעמאָלט איז דאָך דער רע פון נפש הטבעי מיט זיינע צרכי החיים הגשמים והבשרים איידעלער, איז תיכף דאָרף זיין דער ויסעו לסוכות.

סוכה איז אַ מקיף, אָבער דאָס איז אַ מקיף וואָס פועל'ט אין פנימי', וכמשל מכריכתו של התינוק הנ"ל שזה נוגע בחיזוק אבריו גם בהיותו לאיש.

וזהו כי בסוכות הושבתי את בנ"י בהוציאי אותם מארץ מצרים".

וסיוע וכח על זה בכל ימות השנה נמשך מחג הסוכות בכלל וקיום מצות ישיבת סוכה בפרט.

והזכרת נשיאינו ופעולותיהם ותורתם מסייע בזה, וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ: עס איז דאָ די חסידישע אושפיזין: הבעש"ט, ה"מ, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש נ"ע, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע.

ואף אנן נאמר: כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ.

(ממכתב מחרח יום הכפורים ה'תשי"א)

למסור לכל אנ"ש בתוככי כל ישראל ברכות זמן שמחתנו, ובהתחלתו מבצע ארבע מינים באופן דופרצת לכל ארבע הסוגים דבני ישראל, לאחד אותם ולהלהיבם לתורה ומצות ופנימיותם, כהוראת רבן של כל ישראל הבעש"ט, שנכנסנו בשנת המאתים להילולא שלו, ויפוצו מעינותיו חוצה וייתי מר מלכא משיחא. חג שמח ולבשורות משמחות

(מברק לחגה"ס תש"כ)

שמע"צ שמח"ת

מבואר בסוף המאמר שבקונטרס זה*, אשר בשמיני עצרת היא האסיפה דכל האורות והגילויים הכללים שנמשכים בחדש השביעי, הקליטה והעכבה בזריעה טובה בכדי שתהי' מזה צמיחה בריבוי טוב.

עוד יותר מפורש במק"א[1], אשר „חדש תשרי הוא ראש הכללי לכל החדשים, ובו ימים שהם שרשים ומקורים על כל השנה: ראש השנה — שרש ומקור על יראה, שמקבלים ישראל יראה באותו יום על כללות השנה. יום הכפורים — על תשובה ומחילה וסליחה. שבעת ימי הסוכות — על אהבה ושמחה על כללות השנה. אבל יום שמחת תורה — הוא כלל גדול יותר, הכולל כל חדש תשרי, כי אז נמשך בחי' מקיף העליון הכללי, בחי' שעשועי המלך בעצמו, כתר תורה[2], וגילוי זה נמשך בשמח"ת בהרקודים, שאינם ענין המוחין כלל".

וכמוש"כ במאמר שבקונטרס שהשמחה שייכת לאותיות התורה, שבאותיות התורה נקודותיהן וטעמיהן, בלימוד זה — כל ישראל שוין, ולכן השמחה היא בריקוד והיינו שהשמחה מגיעה עד הכח האחרון שבנפש ובכלים היותר תחתונים — הרגלים.

ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אשר אחר שמחת תורה מתחיל הסדר ד„ויעקב הלך לדרכו", הוא דרך הוי', דרך התורה והמצוה. וביאר[3] כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בענין שמע"צ ושמח"ת, אז אף אַ יריד קויפט מען איין די סחורה, און קומענדיג אהיים — במשך ימות השנה — פאקט מען עס פאנאנדער און מען הייבט אן טאן דערמיט וואס מ'דארף טאן.

כן הוא בכל אחד ואחת מישראל: בחודש השביעי שהוא משובע בכל טוב* נותנים להם ולנו „סחורה" במה להתפרנס כל השנה כולה, אבל צריך לפתוח האמתחות, פאנאנדער פאקען און טאן מיט דער סחורה וואס מען דארף.

והזהיר[5] כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע: די פערציג אכט שעה פון שמע"צ און שמח"ת דארף מען זעהר מייקר זיין, יעדע רגע קען מען שפּאן אוצרות מיט עמערס און קאדקעס (חביות) בגשמיות וברוחניות. און דאס איז ע"י הריקודים.

(ממכתב ערב חה"ס, ה'תשי"א)

---

*) קונטרס פה, נדפס בסה"מ תשי"א, המו"ל.

1) סד"ה צהר תעשה תש"ב. ונעתק כאן בקיצור ל' קצת.

2) ראה זח"ג רנו, ב: וביום השמע"צ .. ונהגין ישראל למעבד עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרן לספר תורה בכתר דילי'. ועי"ג ת"ז ת' כא (נו, סע"א).

3) שיחת שמע"צ ה'תש"ז.

4) ויקרא רבה פכ"ט, ח.

5) שיחת שמע"צ ה'תש"ד.

בס״ד. ר״ד מה שאמר כ״ק אדמו״ר שליט״א בעת ההקפות, לפני הקפה ה׳, בליל שמע״צ ה׳חשל״ז.

אזוי ווי ס׳איז הזמן גרמא צו פראווען הקפות אין חברון עיר האבות,

איז ע״פ תורת הבעש״ט אז במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא, איז בשעת אז אידן ווילן פראווען הקפות אין חברון, געפינט מען זיך דארטן,

איז די שמחה פון שמחת תורה (וואס מען וויל פראווען אין חברון, ובמילא איז מען דארטן) זאל פועל׳ן אז חברון וסביבותי׳, און אזוי אויך גאנץ ארץ ישראל,

זאל מען זען בגלוי אז זיי זיינען אפגעגעבן געווארן צו אידן אין אן אופן פון ברית עולם, לדורי דורות,

און וויבאלד אז אזוי האט געזאגט דער אויבערשטער, וואס דבר אלקינו יקום לעולם, זיינען אידן די בעלי־בתים אויף זיי, און קיינער האט ניט קיין שליטה אויף זיי.

און וויבאלד אז אין ארץ ישראל גופא, זאגט דער אויבערשטער אז ארבעים ושמונה ערים זיינען אפגעגעבן געווארן צו די לויים, צווישן זיי אויך חברון — איז אין דער הקפה (ה׳) זאלן גיין די לויים, סיי די לויים פון ארה״ק וועלכע געפינען זיך דא לזמן קצר סיי די לויים וואס לע״ע איז דירתם הקבועה אין חו״ל, און מען זאל זינגען דעם מארש הידוע און ע״ז מכריז זיין אז אנן ניצוחייא,

מכריז זיין גלוי לעין כל אז דער אויבערשטער, דער מלך עולמים, האט עס אוועקגעגעבן צו די לויים און קיין אנדער האט ניט קיין שליטה איבער דעם,

און עס זאל זיין ונשלמה פרים שפתינו, אז דורך דעם וואס מ׳זאגט דאס דא בדיבור, וועט אזוי ארויסקומען במעשה בפועל, בביאת משיח צדקנו און אידן וועלן האבן גאנץ ארץ ישראל השלימה.

אח״כ אמר: מלך עולמים כו׳.

בס״ד. ר״ד מה שאמר כ״ק אדמו״ר שליט״א בעת ההקפות, לפני הקפה ה׳, בליל שמח״ת ה׳תשל״ז.

אזוי ווי מען געפינט זיך נאך בזמן הגלות, נאך פאר די אתחלתא דגאולה (וכמדובר כמ״פ אז די אתחלתא דגאולה וועט זיין ע״י משיח צדקנו), וואס דעריבער — מצד דעם חושך כפול ומכופל — דארף מען אנקומען צו לבושי הטבע

— בשעת משיח וועט קומען, וועט דעמולט זיין באופן ניסי למעלה מהטבע לגמרי. אבער דערווייל׳ע, איז דאס וואס לא ינום ולא יישן שומר ישראל, וויל דער אויבערשטער אז עס זאל זיין אין לבושי הטבע,

זיינען דערפאר פאראן אידן וואס זיינען מגין און היטן אידן אין חו״ל דורך די משטרה וכיו״ב, און פאראן אידן וואס זיינען מגין און היטן אידן אין ארץ הקדושה דורך דעם וואס זיי זיינען זיך מסכן על הגבולות ובתוך הגבולות,

וואס (כאמור לעיל) זיינען דאס די לבושי הטבע צו דער שמירה פון דעם אויבערשטן, וואס לא ינום ולא יישן שומר ישראל, און די אידן וואס היטן איז — אנחנו בשם הוי׳ אלקינו נדגול.

א טייל פון זיי ווייסן אז אנחנו בשם הוי׳ אלקינו נדגול, א טייל פון זיי איז כאטש בשכלם ווייסן זיי דאס ניט — פילן זיי דאס, און די טייל וואס זאגן אז זיי פילן עס ניט איז עס בלויז מצד דערויף וואס זיי זיינען תינוקות שנשבו, און בשעת מען וועט זיי זאגן דאס ובדרכי נועם — וועט נתגלה ווערן זייער אמונה וועלכע זיי האבן נאך פון פריער, ווארום אלע אידן זיינען דאך מאמינים בני מאמינים.

איז די אלע השייכים להצבא — סיי די וואס זיינען איצטער אין צבא, סיי די וועלכע זיינען געווען אמאל אין צבא, סיי די וועלכע דארפן דורכגיין נאך שירות מילואים — זאלן זיי גיין מיט דער הקפה (ה׳) מיטן ניגון הושיעה את עמך,

און דורך דעם וואס מ׳טאנצט מיט א ספר תורה איז מען מדגיש גלוי לעין כל אז אנחנו בשם הוי׳ אלקינו נדגול, און דאס וועט מגלה זיין דעם ענין (אז אנחנו בשם הוי׳ אלקינו נדגול) אויך בא די וואס דערווייל׳ע איז דאס נאך בא זיי ניט בגילוי,

און דאס וועט פועל׳ן, אז מען וועט ניט דארפן אנקומען צו קיינע ענינים בלתי רצוים, און עס וועט מספיק זיין די עצם מציאות פון דעם וואס עס געפינען זיך אזוינע וואס זיינען מטיל אימה,

און עס וועט זיין ושכבתם ואין מחריד, און וחרב לא תעבור בארצכם אפילו חרב של שלום — פון יו־ען וכיו״ב — און וישבתם לבטח בארצכם,

און דאָס וועט זיין אַ הכנה קרובה צו ביאת המשיח, וואָס ילחום מלחמת ה' וינצח, באופן ניסי למעלה מדרך הטבע לגמרי, ויבנה ביהמ"ק במקומו ויקבץ נדחי ישראל, און אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו כולם שכם אחד, והיתה לה' המלוכה.

זאָל מען גיין מיט דער הקפה און זינגען הושיעה את עמך, און עס זאָל זיין אַ ישועה לכל ישראל, סיי אין א"י סיי אין חו"ל, באופן דלמעלה מהטבע — אויך איצטער (קודם ביאת המשיח), ולכל בני ישראל יהי' אור במושבותם (עוד בהיותם במצרים).

אח"כ אמר: מלך עולמים כו'.

אח"כ התחיל לנגן הושיעה את עמך גו'.

מכתבים כלליים
לראש השנה

מכתבים כלליים לראש השנה

ח״י אלול ה׳תשל״ה 449
וא״ו תשרי ה׳תשל״ו 454
ח״י אלול ה׳תשל״ו 458
ימי הסליחות ה׳תשל״ו 461
יום ו׳ תשרי ה׳תשל״ז 465
י״ג תשרי, אור ליי״ד ערב חגה״ס 469
ח״י אלול ה׳תשל״ז 473
וא״ו תשרי ה׳תשל״ח 477

מכתבים כלליים לר״ה *

ב״ה, ח״י אלול, ה׳תשל״ה
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

אין אָנבליק פון ראש השנה, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה —

וואָס ראש השנה איז דאָך דער „קאָפּ" פונם יאָר און גיט די ריכטונג און אָנווייזונגען און פירט אָן מיט דעם מענטשנ׳ס אויפפירונג אין אָלע טעג פונם יאָר, אַזוי ווי דער קאָפּ פירט אָן מיט אָלע איברים פון גוף,

און ער איז דאָך אויך דער טאָג וועז דער ערשטער מענטש, פון וועמען עס שטאַמען אָלע מענטשן, אדם הראשון, איז באַשאַפן געוואָרן —

דאָרף מען זיך ערנסט און שטאַרק אָריינטראַכטן אין די אָנווייזונגען פון ראש השנה, ווי זיי ווערן אָנגעגעבן בפירוש אָדער אָנגעדייטעט אין תורה, וואָס דאָס איז דאָך דער ענין פון תורה. פון וואָרט „הוראה" — אָנווייזונג, תורת־חיים — אָנווייזונג אין טאָג־טעגלעכן לעבן פון יעדן אידן, מאָן און פרוי,

די אָנווייזונגען זיינען דאָ סיי אין ענינים פון ראש השנה וואָס זיינען אָלגעמיינע פון אָלע ראש השנה׳ס, סיי אין די ענינים אין וועלכע זיי אונטער שיידען זיך צווישן זיך (טאָג אין וואָך, עיבור יאָר אָדער איינפאַכער יאָר, א.ז.ו.),

---

חי אלול: יום הולדת את שני המאורות הגדולים: כ״ק הבעש״ט (בשנת נחי״ת) וכ״ק רבנו הזקן, בעל התניא והשו״ע (בשנת קה״ת).

ראש השנה .. „קאָפּ": שלכן נקרא ראש השנה ולא תחלת השנה (לקו״ת דברים מא, ג).

גיט .. פירט אָן: נתבאר בארוכה בעטרת ראש בתחלתו.

עס שטאַמען אָלע מענטשן: ושייכותם עד כדי כך — שכאו״א דומה לאדה״ר שנברא יחידי וכו׳ (סנהדרין לז, א). וראה בשער הגלגולים הקדמה וא״ו ואילך (ובכ״מ בכתהאריז״ל) שכל נשמה הייתה כלולה בנשמת אדה״ר ע״ד דרז״ל בפסוק איפה היית (שמו״ר פ״מ, ג. — ומש״כ שם שהראה לאדה״ר כל צדיק וכו׳ יש שהוא תלוי בראשו וכו׳ — ע״פ הנ״ל מובן שרק דצדיקים הראה, אבל כל הנשמות תלוים באדה״ר). ובלקו״ת (נצבים מז, ב) שבכאו״א יש מנשמת אדה״ר ולכן „אתם קרויים אדם".

תורה .. „הוראה": זח״ג נג, ב.

---

*) המכתבים כלליים לר״ה תשי״א — תשל״ה נדפסו בהוספות ללקו״ש ח״ט. המו״ל.

חאָטש, בכלל, איז יעדער ראש השנה בריינט נייע אָנווייזונגען.

* * *

מיר וועלן זיך דאָ אָפשטעלן אויף איינע פון די אָנווייזונגען פון ראש השנה, וואָס ווערט אָנגעדייטעט אין דעם מאמר חכמינו זכרונם לברכה:

אדם נברא בערב שבת, ומפני מה כו׳ משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואחר כך הכניס אורחין כו׳ זו מדתו של הקב״ה שברא את כל העולם כולו בחכמה כו׳ וכל צורכי עולם (ואח״כ הכניס אורחים) זה אדם וחוה — (דער מענטש איז באשאפן געווארן ערב שבת; פארוואס?... עס איז א משל צו א מענטשן א קעניג וואס האט אויפגעבויט א פאלאץ און האט אים באפוצט און אויסגעריכטעט און האט צוגעגרייט א סעודה, און ערשט דערנאך האט ער איינגעלאדן געסט .. אזוי האט זיך געפירט דער אויבערשטער: ער האט באשאפן די גאנצע וועלט בחכמה .. און אלע באדערפענישן פון דער וועלט (און ערשט דערנאך האט ער איינגעלאדן געסט) — דאס זיינען אדם און חוה).

צוזאמען דערמיט, זאגט תורה, אז אדם לעמל יולד (דער מענטש ווערט צו האַרעוואניע געבאָרן), און יעדער מענטש דארף זאגן אני נבראתי לשמש את קוני (איך בין באשאפן געווארן צו דינען מיין באשעפער).

דאַרף מען פארשטיין, ווי אזוי שטימען די צוויי קעגענזעצטע גע־דאנקען וועגן דער באשאפונג פונם מענטשן: אלס דעם אויבערשטנ׳ס חשובער „גאסט״ וואס געפינט אלץ פארטיג און צוגעגרייט און גלייכצייטיג אלס „קנעכט״ וואס דארף דינען שטענדיג דעם אויבערשטן און מיט האַרעוואניע.

נאָך מער פאַדערט זיך אַ דערקלערונג וועגן דעם, ווען ראש השנה פאלט אויס שבת, ווי הייאָר, וואס דאן ווערט נאָך מער אונטערשטראָכן דער

נייע אָנווייזונגען: ראה אגה״ק ס״ד.

מאמר חכמינו: סנהדרין לח, א. תוספתא שם ספ״ח.

ומפני מה: י״ל תוקף הקושיא מפני שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר (ב״ר פ״א, ד). והל׳ בתוספתא שם: ולמה נברא באחרונה. ובויק״ר (ר״פ תזריע): אחור וקדם צרתני .. אחור זה יום האחרון וקדם זה יום הראשון. — וראה יהל אור להצ״צ עה״פ (תהלים קלט, ה). קונטרס קנין החיים, תרפ״ח ס״ז. וראה רש״י עה״ת (ר״פ תזריע — מויק״ר שם): כשם שיצירתו כו׳ כך תורתו כו׳ ובמפרשי רש״י שם.

אדם לעמל יולד: איוב ה, ז. ובסנהדרין (צט, ב): כל אדם לעמל נברא שנאמר כו׳. ובב״ר (פי״ג, ז): לא נברא אדם אלא לעמל.

אני .. קוני: קידושין בסופה.

ראש השנה .. שבת: ראה מכתב ח״י אלול תשל״ב • עוד פרטים בזה.

•) נדפס בלקו״ש ח״ט ע׳ 471 ואילך. המו״ל.

ענין פון הכל מוכן לסעודה (אלץ איז צוגעגרייט צו דער סעודה), וואָרום שבת איז דאָך כאלו כל מלאכתו עשוי׳ (פונקט ווי אלע ארבעט איז שוין אָפגעטאָן), ווערט נאָך שטאַרקער די פראָגע, ווי פאָרט זיך דאָס מיט דעם ענין פון אדם לעמל יולד און לשמש את קוני?

* * *

איינע פון די דערקלערונגען אין דעם איז, אז דוקא דער צוזאַמענשטעל פון ביידע זאַכן גיט אונז אָ גאָר טיפע אַנווייזונג אין לעבן, ביז אין טאָג־טעגלעכן לעבן, וואָס דריקט זיך אויס אין עטלעכע נקודות:

(א) מ׳דערוואָרט פון אדם און חוה — און דאָס איז די אַנווייזונג פאָר יעדן אידן, מאָן און פרוי — אז אפילו בשעת זיי געפינען זיך אין אָ מצב וואָס איז ווי אָ קעניגליכער פאַלאַץ, וועלכער איז פאַרזאָרגט ניט נאָר מיט אַלע גוטוועדיקייטן נאָר אויך מיט „שיכלול״ — פאַלקאָמנהייט, און זיי זיינען דאָרט איינגעלאָדן אַלס חשובע געסט, דאָרפן זיי דערפון מאַכן אַן עבודה צום אויבערשטן, דעם באַשעפער פון דער גאַנצער וועלט,

ביז אין דער העכסטער דרגא, ווי תורה דערציילט אַז משה רבנו, וואָס לא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו הוי׳ פנים אל פנים (עס איז נישט אויפגעשטאַנען ביי אידן נאָך אַזאַ נביא ווי משה וואָס דער אויבערשטער האָט זיך צו אים דערקענט פנים צו פנים), און וועלן ער איז צוגעקומען צו זיין העכסטער שלימות, בלשון פון חכמינו זכרונם לברכה — צום שער החמישים דבינה — איז ער אויך דאָמאַלס געווען אין דעם מצב פון „משה עבד הוי״ (משה דער קנעכט פון דעם אויבערשטן).

אויך, אין דעם צווייטן קצה (עקסטרעם) איז, ווי דערקלערט מערערע מאָל, דינען דעם אויבערשטן דאַרף מען ניט נאָר מיט דאַוונען, לערנען תורה און טאָן מצוות, נאָר אויך — לויטן לשון פון רמב״ם — במאכלו ובמשקהו כו׳ ובמשאו ובמתנו — מיטן עסן און טרינקען און אין אַלע באַשעפטי־קונגען, ביז אפילו מיטן שלאָפן. וואָרום אָ איד דאַרף זיך צוגרייטן צום

ראש השנה .. כאלו כל מלאכתו עשוי׳: גם בכל יו״ט צ״ע כנ״ל בפנים, כיון דאסור בכל המלאכות השייכות לכל הבריאה. ולהעיר דיוקשה ביותר באם נאמר דהכתוב (בא יב, טז) „כל מלאכה לא יעשה בהם (ביו״ט)״ הוא כפשוטו, אלא — כשנעשות לצורך אוכל נפש הוציאה אותן התורה מכלל „כל מלאכה״. וראה שו״ע אדה״ז סתצ״ה ס״ב: מלאכת או״נ שהתורה התירה לעשותה כו׳ (באריכה — בלקו״ש ח״א ע׳ 34 ואילך). נוסף ברי״ה על שאר יו״ט שיש אומרים שמצוה להתענות בו (טושו״ע או״ח סתקצ״ז) ובמילא אסור לו לעשות גם מלאכת או״נ אפילו לצורך אחרים (שו״ע אדה״ז שם).

כאלו כל מלאכתו עשוי׳: שו״ע אדה״ז סש״ו סו״ס כא (ממכילתא יתרו כ, ט. הובא ברש״י שם).

לא קם .. פנים: ברכה לד, יו״ד.

צוגעקומען .. צום שער החמישים: של״ה ס״פ ואתחנן (שסט, א־ב). לקו״ת במדבר (יב, א): וביאור ההי״מ נ״ע כו׳. וצע״ק מאו״ת להה״מ ד״ה מ״ט שערי בינה (ק, ב).

לשון פון רמב״ם: הל׳ דעות רפ״ה. וראה שו״ע אדה״ז או״ח סקנ״ו, ס״ב.

מיטן שלאָפן: ראה רמב״ם שם ספ״ג. וראה ב״ר (פ״ט, וא״ו): שינה טובה מאד. וראה צוואת הריב״ש סכ״ז.

שלאפן אזוי אז אויך דאס שלאפן ווערט דערהויבן צו אן עבודה, וואס דאס איז דאך איינע פון די דערקלערונגען און טיפערער אינהאלט פון קריאת שמע שעל המיטה.

(ב) א צווייטע נקודה, וואס דארף זיך אויך אויסדריקן אין טאג טעגלעכן לעבן, איז, אז דער אויבערשטער האט געגעבן אדם און חוה׳ן — און דורך זיי צו אלע אידן מענער און פרויען עד סוף כל הדורות — די כוחות און מעגלעכקייטן „לשמש", צוצוגעבן אין דעם קעניגלעכן „פאלאץ" מיט אלע זיינע אייניריכטונגען, כאטש זיי זיינען א באשאפונג פון דעם אויבערשטן מיט ג־טלעכער חכמה. ווי גוט דער צושטאנד איז ארום עם און בא עם, קען (און במילא, מוז) יעדער איינער און איינע ברענגען דאס צו נאך א העכערע מדריגה פון שלימות, ביז — ווי תורה זאגט וועגן דעם מענטשלעכן בייטראג צו דער בריאה, דעם ואונדערלעכן ווארט — „ער ווערט א שותף צו הקדוש ברוך הוא אין מעשה בראשית", ער קען און טוט אויף אזוי פיל ביז אז תורת אמת זאגט אז ער איז א שותף.

(ג) די אויבנדערמאנטע נקודות מאכן לייכטער יעדן איינעם און איינע צו טאן אלץ וואס עס דארף געטאן ווערן צו שטייגען העכער און העכער אין אלע ענינים וועלכע זיינען פארבונדן מיט תורה און מצוות און אידיש־קייט אין אלגעמיין, אין פולן איינקלאנג מיט דעם מענטשנ׳ס אויפגאבע אין לעבן — אני נבראתי לשמש את קוני, ארייניטראכטנדיק זיך אין די וואונדער־לעכע כוחות וואס דער אויבערשטער האט עם געגעבן, ביז צו ווערן א שותף — און ניט אין א קליינע זאך און איין זאך, נאר אין דער גאנצער בריאה, די שאפונג פון דער ג־טלעכער חכמה.

(ד) דער דאזיגער בייטראג קען ניט דערגרייכט ווערן אין דער פולער מאס דורך א באגרענעצטע, פון צייט־צו־צייט עבודה, בא אויסער־געווייגלעכע געלעגנהייטן אדער ספעציעלע צייטן: נאר — דורך א לעבנסווענ וואס דריקט זיך אויס אין טאג־טעגלעכער עבודה, אז יעדע מעשה, דיבור און מחשבה זאל זיין לשם שמים און בכל דרכיך דעהו — עס זאל זיך אנזען ג־טלעכקייט אין אלע ענינים אויך פון צורכי עולם, און ווי געזאגט פריער, אפילו אין עסן און טרינקען א.ז.ו. אין א וואכענדיגן טאג.

(ה) אין לשמש את קוני, דינען דעם אויבערשטן, איז דאך דא די אנווייזונג און אנזאג: עבדו את ה׳ בשמחה, דינען דעם אויבערשטן מיט שמחה און אויך מיט תענוג (פערגעניגען) וואס ער קען דינען הקדוש ברוך הוא,

---

ער .. בראשית: ראה שבת קיט, ב. זח״א ה, א. תקו״ז תס״ט (קד, א. קיד, סע״א). וראה אוה״ת בראשית עה״פ ויכולו (מג, ב).

לשם .. דעהו: טושו״ע או״ח סרל״א.

עבדו .. בשמחה: תהלים ק, ב. וראה רמב״ם סוף הל׳ לולב.

וואָס אויך דאָס ווערט נאָך מער אונטערשטראָכן דעם ראש השנה — וואָס פאַלט אויס שבת, וואָס שבת איז דאָך וקראת לשבת עונג.

* * *

זאָל דער אויבערשטער בענטשן און מצליח זיין יעדן איינעם און איינע טאָן אין דאָס אַלעס אויבנדערמאָנטע אין אַן אופן פון שמחה און עונג,

דער אויבערשטער זאָל מבטל זיין אַלעס וואָס קאָן שטערן, ח״ו, אין דעם דורך זיין פועל ישועות בקרב הארץ אין אַן אופן נראה ונגלה — כולל ועיקר

גאָבן יעדן אידן און אַלע אידן אַ שנה טובה ומתוקה אין אַלע הינזיכטן און אין אַלע ענינים.

בברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה

ראש השנה .. שבת .. עונג: ראה ד״ה יו״ט של ר״ה שחל להיות בשבת בלקו״ת וכו׳ (ובהמשך זה דתרס״ו בארוכה) ענין העונג בר״ה ובשבת.

שבת .. עונג: להעיר מירוש׳ מגילה (פ״א, ה״ד) שבת .. שמחתו תלוי׳ בידי שמים. ובספרי לבהעלותך (י, י): וביום שמחתכם אלו שבתות. אבל ראה שו״ע אדה״ז ר״ס רמ״ב. לקו״ת צו (יא, ד). המשך וככה פ״ה ואילך ועוד. ואכ״מ.

וקראת לשבת עונג: ישעי׳ נח, יג.

פועל .. הארץ: תהלים עד, יב.

שנה טובה ומתוקה: י״ל ענינים טובים מצ״ע ואלו שנמתקו (ע״ד — ג״ז לטובה). וראה תניא פכ״ז דוגמתם בעבודת האדם. וראה זח״א רמ, סע״א. זח״ג ר״פ חוקת וברמ״ז שם. בליקוטי לוי יצחק שם בפי׳ ומתוקים מדבש. קהלת יעקב ערך מתוק (ספר שהובא בכ״מ ע״י כ״ק אדנ״ע).

ולהעיר אשר בליל א׳ דר״ה „נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש״ „ואח״כ יאמר יה״ר מלפניך שתחדש עלינו שנה טובה (כן הוא בכל הסידורים שראיתי) ומתוקה״.

ב״ה, וא״ו תשרי, ה׳תשל״ו
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך צום בריוו פון ח״י אלול בנוגע דער באַדייטונג פון ראש השנה אַלס „קאַפּ״ פון יאָר, וואָס גיט אַנווייזונגען ווי צו פירן זיך אַלע טעג פון יאָר, על דרך ווי דער קאַפּ פירט אָן מיט אַלע איברים פונם גוף, און אין צוזאַמענהאַנג מיט דער באַמערקונג, אַז אויסער די אַנווייזונגען אין ענינים וואָס זיינען אַלגעמיינע פאַר אַלע ראש השנה׳ס, זיינען פאַראַן ספּעציעלע אַנווייזונגען אין ענינים אין וועלכע איין ראש השנה טיילט זיך אָפּ פון אַ צווייטען, ווי, למשל, הייאָר, ווען ראש השנה פאַלט אויס שבת, ווי דאָרט ערקלערט,

וועלן מיר זיך דאָ אָפּשטעלן אויף נאָך אַ נקודה אין וועלכע ראש השנה פון היינטיקס יאָר אונטערשיידט זיך פון אַנדערע ראש השנה׳ס, און דאָס — אַז הייאָר איז דאָס ראש השנה פון אַן עיבור־יאָר. און אין דעם זעלבסט:

ניט אַלע עיבור־יאָרן זיינען גלייך, און הייאָר צייכנט זיך אויס דער עיבור־יאָר דערמיט וואָס ער אַנטהאַלט דעם מאַקסימום צאָל טעג וואָס אַן עיבור־יאָר קען האָבן — 385 טעג*.

ווי ס׳איז אַרומגערעדט געוואָרן בארוכה בא אַ פריערדיגע געלעגנ־הייט**, איז דער ענין פון אַן עיבור־יאָר אין תורה־לוח כדי צו ממלא זיין דאָס וואָס עס פעלט אין דער צאָל טעג אין פריערדיקע יאָרן, כדי אויסצו־גלייכן דעם יאָר לויטן חשבון פון דער לבנה — מיט די תקופות (וועטער פעריאָדן) פון יאָר (לויט דער זון), וואָס די תקופות פון יאָר זיינען אויך, פאַרשטייט זיך, באַשטימט פון דעם אויבערשטן, ווי תורה זאָגט: זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף .. לא ישבותו („די צייטן פון זייען און שניידן, קעלט און היץ, זומער און ווינטער, וועלן ניט אויפהערן").

---

*) להעיר שזהו מספר שלם של שבועות. ובקביעות דהשנה — גם ר״ה שלאחריו חל בש״ק.

**) ראה ג״כ מכתב ב׳ דר״ח אד״ר, תשל״ג (נדפס בלקו״ש חי״א ע׳ 310 ואילך).

ענין פון אַן עיבור יאָר: ראה רמב״ם הל׳ קדה״ח פ״א ה״ב ופ״ו הי״א ובמפרשיו שם. ובכ״מ.

עיבור: להעיר שבעיבור ישנו סוד העיבור (וראה רמב״ם שם פי״א ה״ד). ובירוש׳ סנהדרין (פ״א ה״ב): בסוד עמי לא יהיו זה עיבור. ונת׳ בלקוטי לוי״צ אגרות ע׳ קטו.

כדי אויסצוגלייכן: ראה רש״י ראה (טז, א) שזהו פשוטו של מקרא. — וברמב״ם שם רפ״ד כדי שיהא הפסח כו׳ — משא״כ ע״ד הפשט „שמור את חודש האביב״ הוא ענין בפ״ע, ואביב שייך לעומר (ויקרא ב, יד), ולכן בפרש״י: עומר.

זרע .. ישבותו: בראשית ח, כב. פדר״א רפ״ח.

ניט נאָר גלייכט דער עיבור חודש אויס דאָס וואָס עס איז פאַרפעלט געווארן, נאָר ער גיט נאָך אַן „אַדרויף״ אויף להבא.

און הייאָר איז דער עיבור אַ מאַקסימום, ווי אויבנאַמערקט.

* * *

עס איז ידוע, אַז אַלעס וואָס מיר זעען און געפינען אין גשמיות, ובכלל — אין עולם הזה, אין אונזער וועלט — איז דאָס ווייל אַזוי איז דאָס ברוחניות, אין עולמות העליונים, אין העכערע וועלטן, וואָס (און ווייל) „נשתלשלו מהן״ (זיי זיינען אַראָפגענידערט געווארן פון זיי). אַזוי אויך בפרט אין דאָס אויבנדערמאַנטע:

דער דאָזיגער סדר פון ממלא זיין און אויסגלייכן די צאָל טעג אין איינפאַכן זין, אין גשמיות, איז דאָס דערפאַר וואָס אַזוי איז דאָס ברוחניות וואָס כל יומא ויומא עביד עבידתי׳ — „איטליכער טאָג האָט זיין אויפגאַבע צו דערפילן״, און דאָס איז אויך די ספעציעלע אַנווייזונג פאַר אונז וועגן דער אויפגאַבע פון יעדן פון אונז — אין זיין אויספירן בפועל: אדם לעמל יולד, כל מעשיך לשם שמים און בכל דרכיך דעהו — ווי אַנגעדייטעט אין דעם בריוו פון ח״י אלול.

לויט דאָס אויבנגעזאָגטע איז פאַרשטאַנדיג, אַז די הכנות און עבודה וואָס מ׳דערווארט פון אַ אידן צום נייעם יאָר — אין די טעג פון ראש השנה, בפרט — די טעג פון סליחות, ראש השנה גופא און די עשרת ימי תשובה און במיוחד אין דעם יום הקדוש — דאַרפן זיין על דרך פון אַן עיבור־יאָר, צו ממלא זיין און בריינגען צו שלימות פון דער עבודה וואָס ס׳איז ניט דערטאַן געווארן אין פאַרגאַנגענעם יאָר ביז — אויך געבן אַן אַדרויף אויף להבא.

און דאָס אַלעס דאַרף געטאַן ווערן אין דער פולסטער, מאַקסימאַלסטער מאָס.

און ווי ס׳איז אָפט אונטערשטראָכן געווארן — וויבאַלד אַז דער אויבערשטער בעט און ערווארטעט פון אַ אידן אַ געוויסע עבודה, איז זיכער אַז ער האָט אים באַזאָרגט מיט אַלע נויטיגע כוחות און מיטלען דורכצופירן דאָס בפועל ממש, און — נאָכמער — דורכצופירן דאָס מיט שמחה וטוב לבב, ווייל אַזוי דאַרפן דאָך זיין אַלע ענינים פון עבודת ה׳.

* * *

ער גיט נאָך אַן „אַדרויף״: רק בחלק משנות העיבור, אבל לא בכולם. ראה מפרשי הרמב״ם שם.

עס איז ידוע: ראה של״ה מס׳ שבועות שלו (קפט, א) ובכ״מ. מים רבים, תרל״ו פקנ״ה ואילך.

נשתלשלו מהן: תניא רפ״ג. וראה פרדס שער טז בתחלתו.

כל .. עבידתי׳: זח״ג צד, ב. וראה זח״א רסד, ב, שכל יום ויום יש לו כחו. ובשו״ת הרשב״א ח״א סתכ״ג.

בעט .. מיטלען: במדב״ר פי״ב, ג.

ווייל .. ה׳: רמב״ם סוף הל׳ לולב. ועיין או״ת סד״ה תבא (נו, ג). וראה מכתב ח״י אלול תשל״ה (מכתב שלפנ״ז).

חכמינו ז״ל זאגן אז די עשרת ימי תשובה, זיינען טעג אויף וועלכע עס איז געזאגט געווארן: דרשו ה׳ בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב „זוכט ג־ט וועו ער לאזט זיך געפינען, רופט אים וועו ער איז נאענט״. און אויף דעם „קירוב״ וועלט געזאגט, אז דאס איז דער קירוב פון מאור צום ניצוץ, די דערנעענטערונג פון דעם קוואל פון ליכט צום פונק,

און דאס קומט נאך די סגולה־טעג פון חודש אלול, וועו דער „מלך איז בשדה״ און ווייזט א פריינטלעכן פנים צו אלעמען, וועלכע קומען אים באגעגענען.

דער אויבערשטער, דער מאור אוו מקור הברכות זאל העלפן יעדן איינעם אוו איינע אוו געבן זיי הצלחה דורכצופירן די אויבנדערמאנטע עבודה אויף דעם בעסטן אופן אוו אין א מאקסימאלסטן אופן, דורכצופירן אין דער פולסטער מאס, ווי מיר זאגן אין די תפלות פון ראש השנה אוו יום הכפורים: ותמלוך אתה הוא הוי׳ אלקינו לבדך על כל מעשיך (אוו דו זאלסט קעניגען דו ג־ט אונזער ג־ט אליין אויף אלע דיינע טואונגען (באשאפונג))

— דורך פראקלאמירן „אלקינו״ — שתמליכוני עליכם — זאל זיין ותמלוך על כל מעשיך — אויף אלעס אוו אומעטום,

אוו דער אויבערשטער וועט זיין בגלוי פועל ישועות בקרב הארץ,

ובקרוב ממש די ישועה וגאולה האמתית, ובפרט — ווי די פארטזעצונג פון דער תפלה: בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשך (אין הר ציון דער רו ארט פון דיין כבוד אוו אין ירושלים דיין הייליקע שטאט),

וועלכע זיינען שטענדיג משכן כבודיך אוו עיר קדשיך אויך איצט בזמן הגלות,

* * *

חכמינו .. קרוב: ר״ה יח, א. בארוכה ראה אוה״ת לשבת שובה (א׳תסא ואילך).

עשרת ימי חשובה: עפמש״כ בכתר ש״ט סשי״ב — מובן גודל ענינם בזמן הגלות.

קרוב .. ניצוץ: קונטרס העבודה ספ״ה. ובקונין החיים (תרפ״ח) פי״ג: התגלות המאור אל הניצוץ (וצ״ק מעט״ר נג, א). וראה אוה״ת דברים ע׳ א׳תסו. עוד פי׳: בהמצאו, קרוב — הנפה״א. מלך אין בשדה: ראה לקו״ת ראה לב, ב. מכתב דר״ח אלול תשל״ה (נדפס לעיל ע׳ 272).

דורך .. זאל זיין .. אויך אלעס: וכמו שהוא בזה שהם „נבראים מאין ליש וחיים וקיימים״ (אגה״ק סל״א. וראה שם הטעם).

„אלקינו״ — שתמליכוני: ראה טושו״ע או״ח ס״ה.

שתמליכוני עליכם: ר״ה טז, א. וראה שו״ע אדה״ז רסתקפ״ב (מרש״י ברכות יב, ב) שבכל עשי״ת הקב״ה מראה מלכותו כו׳. ובפ״ח ובסי׳ האריז״ל ובכ״מ — שכל עשי״ת הוא בנין המלכות.

בגלוי פועל: ולא כבהזמן דאותותינו לא ראינו (תהלים עד, ט) אף שישנם.

פועל .. הארץ: תהלים שם, יד. וקאי על „מלכי מקדם״ שלפניו.

בקרב הארץ: באגה״ק סכ״ח משמע שזהו גם במקום שליטת ג׳ קליפות הטמאות.

זיינען שטענדיק: כי (רמב״ם הל׳ ביהב״ח ספ״ו) קדושתן „מפני השכינה כו׳ אע״פ ששוממין (כ״ה בדפוס רומי ולא כבדפוסנו „ששמומין״. וכן הוא גם בדפוסנו ברמב״ם הל׳ תפלה פי״א הי״א) בקדושתן הן עומדים״.

זוכה זיין בקרוב צו דער ישועה וגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

בכבוד ובברכה לחתימה וגמר חתימה
לשנה טובה ומתוקה

ב״ה, יום שני פ׳ אתם נצבים היום כולכם,
ח״י אלול, ה׳תשל״ו.
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

דער חודש אלול איז, ווי באַוואוסט, דער חודש פון חשבון־צדק פאַר דעם פאַרגאַנגענעם יאָר, און צוגלייך דער חודש פון הכנה, צוגרייטונג, צום נייעם יאָר — וואָס דאָס איז דאָך אויך אַ תכלית פון דעם חשבון־צדק: ניט נאָר צו טאָן און משלים זיין (דערגענצען) דאָס וואָס מ׳האָט פאַרפעלט, נאָר אויך — צו וויסן און באַשליסן מיט דער נויטיקער שטאַרקייט וועגן דער טאָג טעגליכער אויפפירונג אַ גאַנץ יאָר וואָס וועט מאַכן דעם נייעם יאָר פאַר אַ שנה טובה ומתוקה ברוחניות, ובמילא וועט עס זיין א שנה טובה ומתוקה בגשמיות.

אין דעם חודש אלול גופא, קומט דער טאָג פון ח״י אלול און ברענגט אַ ספּעציעלע דערמאָנונג, ערמוטיגונג און אויך אַ וועגדונג אין די צוויי ענינים פון חשבון און הכנה: פון דעם טאָג הויבן זיך אָן די לעצטע 12 טעג פון יאָר, און דעריבער דאַרף דער חשבון זיין נאָך מער פנימיות׳דיקער און אַרומנעמען די אַלע חדשים פון יאָר — יום לחודש, אַ טאָג פאַר יעדן חודש, און זייער אָנהייבס איז ח״י אלול. אויך — לויט דער ערקלערונג פון רבותינו נשיאינו — איז דער טאָג ח״י אלול דאַרף אַריינבריינגען חיות, לעבעדיקייט, אין דער עבודה פון גאַנץ חודש אלול אין אַלע אירע פרטים, ובכלל — אין די ענינים פון חשבון און פון הכנה.

* * *

אתם נצבים היום כולכם: נצבים כט, ט. ראה לקו״ת עה״פ דהיום קאי על ר״ה. וראה זח״ב ר״פ נא.

ח״י אלול: יום הולדת שני המאורות הגדולים מורנו הבעש״ט (בשנת תנ״ח) ורבנו הזקן (בשנת תק״ה). וראה באורוכה ס׳ השיחות ה׳תש״ג ע׳ 141.

חודש אלול..פאַרפעלט: ראה ליקוטי מהריי״ל במקומו. טוואו״ח ר״ס תקפ״א. ל״ת להאריז״ל ר״פ תצא עה״פ וראית גו׳ ירח ימים. לקו״ת ד״ה אני לדודי (וכן בסידור וכו׳ ד״ח זה). באוה״ת שם. ובפנים יפות (לבעל ההפלאה) פ׳ אחרי ד״ה ביד איש עתי דהם ימי כפרה על כל השנה ונרמז במשנה (כתובות נז, א) נותנין לבתולה (אלול מזלו בתולה) י״ב חודש.

יום לחודש: ס׳ השיחות ה׳תש״ג ע׳ 177, 179.

ח״י אלול..חיות: ס׳ השיחות ה׳תש״ה ע׳ 122. נתבאר בלקו״ש כרך ב׳ ע׳ 388 ואילך; שם כרך ד׳ ע׳ 1352.

אין אַלע אירע פרטים: שכללותם ג׳ העמודים דתורה עבודה וגמ״ח, וענין התשובה (ליקוט אלול, ובכ״מ).

אייגענטלעך וואָס איז שייך לעבעדיקייט אין אַן ענין פון אַ חשבון צדק וואָס האָט צו טאָן מיט ,,טרוקענע״ פאַקטן? נאָר

עס איז באַוואוסט די הוראה, אַז אַזוי ווי מ׳דאַרף ניט פאַרגעסן די אייגענע חסרונות, כדי זיי אויסצובעסערן ובשלימות, אַזוי דאַרף מען אויך ניט פאַרגעסן די אייגענע מעלות, כדי זיי אויסצונוצן אין דער פולסטער מאָס,

כדי דאָס זאָל אָפגעטאָן ווערן כדבעי לי׳ למיעבד — אין דער גרעסט מעגליכער מאָס — מוז עס געטאָן ווערן מיט אמת׳ער לעבעדיקייט.

אַ חשבון צדק פון די חסרונות קען אַ מאָל בריינגען צו אפהענטיקייט, אָדער נאָכמער, צו יאוש. אַ חשבון צדק פון די מעלות קען בריינגען צו זעלבסט־צופרידנקייט מיט דעם אויספיר אַז ער האָט שוין דערגרייכט דעם מצב פון זיין שלימות.

דער סימן און אויפטו פון לעבעדיקייט אָבער איז — וואָקסן

און ניט נאָר דער וואָקסן פון אַ צומח, אין זעלבן אָרט (און מצב), נאָר פון אַ חי — אַריבערגיין אין אַן אָרט וואָס איז בעסער פון זיין אָרט ביז איצט,

און ניט נאָר בייטן זיין אָרט, נאָר וואָקסן אין בייטן זיך אַליין, זיין טבע, געווייניהייטן און זיין גאַנצן מהות, פון גוט צו נאָך בעסער און נאָך בעסער — אמת׳ע לעבעדיקייט פון אַן אידן וואָס איז אָנגעזאָגט געוואָרן לשנות טבע מידותיו.

* * *

און דער כח אויף צו דערגרייכן דאָס אַלעס איז געגעבן געוואָרן יעדער אידן, צו ,,כולכם״ פון ראשיכם שבטיכם ביז חוטב עציך ושואב מימיך,

וואָרום יעדן׳ס לעבעדיקייט נעמט זיך און איז שטענדיק פאַרבונדן מיט, ווי תורה זאָגט: ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כולכם היום — זייענדיק

די הוראה..חסרונות..מעלות: ראה לקו״ד כרך ד׳ ע׳ תקפא. היום יום ע׳ קז.

כדבעי לי׳ למיעבד: ראה כתובות סז, א.

חסרונות..אפהענטיקייט: ראה תניא פכ״ו ואילך.

מעלות..זעלבסטצופרידענקייט: ראה צוואת הריב״ש סי״ב. קונטרס ומעין מט״ו־טז.

וואָקסן אין בייטן זיך אַליין: שאז כל העליות (הצמיחות) שלפני זה הן באופן אחר לגמרי. וע״ד החילוק דצומח וחי שבצומח וחי לצומח וחי שבאדם. (עיין ספר תקס״ח לאדה״ז ע׳ קכג). ובהלכה (זבחים צא, א) אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני (בתמי׳). וראה צפע״נ ר״פ קורח דמסיק שזהו עיקר באמונה מירוש׳ סנהדרין רפ״י.

זיין טבע..מהות: ראה סד״ה לך לך תרס״ו, תרס״ז.

לשנות טבע מידותיו: ח״פ להרמב״ם פ״ו. תו״א תולדות יט, ב ואילך. לקו״ד כרך א׳ ע׳ נו ואילך. ראשיכם..מימך: נצבים כט, ט־יו״ד. — וראה תנחומא. אוה״ת עה״פ (ע׳ א׳רז).

ואתם הדבקים..היום: ואתחנן ד, ד. וראה אדר״נ ספל״ד. לקוטי לוי״צ לזח״ב (ע׳ קלג).

אינגאַנצן צוגעטראָגן צו ג־טלעכקייט, דער מקור פון לעבן און לעבעדיקייט, דורך תורת־חיים און אירע מצות, וחי בהם.

און מ׳זעט באַשיינפערלעך, אַז יעדע זאַך וואָס ווערט געטאָן מיט לעבעדיקייט, ווערט דאָס דערגרייכט מיט מער הצלחה און מיט מער שלימות. און — וואָס איז ניט ווייניגער וויכטיג — אַזאַ פּעולה מאַכט דעם געהעריגן רושם אויף אַנדערע, צו ווערן מיטגעצויגן איז דעם זעלבן גייסט, וואָרום די בעסטע השפּעה איז אַ לעבעדיגער ביישפּיל.

* * *

ויהי רצון, אַז יעדער איינער און איינע זאָל אויסנוצן די גרויסע געלעגנהייט פון די לעצטע טעג פון יאָר, און אויך דערנאָך אין די אַלע טעג פון דעם קומענדן יאָר — מיט אמת׳ר לעבעדיקייט אין דער פולסטער מאָס, ווי אויבן דערמאָנט,

און דאָס זאָל בריינגען יעדן איינעם און איינע, בתוככי כלל ישראל, אַ כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, לחיים טובים ולשלום,

ביז צו ביאת משיח צדקנו, ווען ס׳ווערט מקויים ווערן די ג־טלעכע הבטחה: תרוממנה קרנות צדיק, בקרוב ממש.

בכבוד ובברכה

וחי בהם: אחרי יח, ה. וראה אור תורה שם (נת׳ באוה״ת שם).
וחתימה...ולשלום: להעיר מסיום וחותם המשך מים רבים תרל״ו.
תרוממנה קרנות צדיק: תהלים עה, יא. וברש״י: צדיקו של עולם ישראל שהם שבחו של הקב״ה.

ב״ה, ימי הסליחות, ה׳תשל״ו
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

שטייענדיג געציילטע טעג פאר ראש־השנה, אין די טעג פון סליחות און רחמים, וועו אלע ענינים פון חודש אלול דריקן זיך אויס נאך טיפער ווי פריער, און בהמשך צום בריוו פון ח״י אלול, וואו עס האט זיך געריעדט, אז דער מהות פון א אידן איז פארבונדן מיט דער לעבעדיקייט פון ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כולכם היום — דורך דער טאג־טעגלעכער הנהגה על פי תורה, תורת חיים און אירע מצוות, וחי בהם,

איז אויך אין אט דער לעבעדיקייט דארף צוקומען א הוספה אין די דאזיקע טעג דערנעענטערנדיג זיך צו ראש־השנה, וועו מיר בעטן: זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים — א הוספה סיי אין איכות און סיי אין כמות — און אויך אין די טעג נאכדעם, עשרת ימי תשובה,

לויט דעם אינהאלט פון דעם אויסדרוק פון חכמינו ז״ל „מחי׳ חיים״ —

* * *

דעם תואר און טיטול „מחי׳ חיים״ זאגן חז״ל אויף דעם אויבערשטן, וואס ער איז דער קוואל פון לעבן און ער באלעבט די לעבעדיגע, וואס דאס מיינט אויך אז די (וואס זיינען שוין) לעבעדיקע (דורך דעם אויבערשטן, בורא הכל), באקומען פון עם נאך א „נשמה לנשמה״, אויך א נשמה יתרה א.ז.וו.

עס איז דאך אבער דא דער אנזאג והלכת בדרכיו — צו גיין אין דעם אויבערשטנ׳ס וועגן און מדות: מה הוא נקרא חנון אף אתה הי׳ חנון וכו׳ — אזוי ווי ער גיט אין אן אופן פון מתנת חנם און שפע רב אזוי דארף,

---

ימי הסליחות: הי׳ דוד יודע שעתיד ביהמ״ק להיות חרב והקרבנות יהיו בטלין והי׳ מצטער על ישראל במה יהי׳ כפרה על עונותיהן ואמר הקב״ה לדוד כו׳ יעמדו לפני יחד באגודה אחת ויתודו כו׳ ויאמרו לפני סדר סליחה ואני אענה אותם (אלי׳ זוטא פכ״ג).

ואתם...היום: ואתחנן ד, ד. וראה לקוטי לוי״צ לתצוה (ע׳ קלג): שיכול להיות כולא חד ולא כדקא יאות כו׳ זה נעשה ע״י כו׳ ישראל דוקא כו׳ גבורי כח כו׳.

ראש השנה וועו מיר בעטן: וכל עשי״ת (טושו״ע או״ח סתקפ״ב). וראה פע״ח ש׳ תפלות ר״ה פ״ו.

מחי׳ חיים: יומא עא, א. ועיין המשך ר״ה תרס״ג. המשך ר״ה תש״ח. וראה ד״ה אתה הבדלת תש״י ס״ך.

נשמה לנשמה...נשמה יתרה: זח״א (רמה, א). ביצה (טז, א) ובכ״מ. וראה ס׳ שערי זוהר (להרב מרגלית) לב״ר פי״ד. וש״נ.

אנזאג...חנם: מ״ע מה״ת (שו״ע אדה״ז חאו״ח סקנ״ו ס״ג בארוכה. רמב״ם הל׳ דעות פ״א ה״ה־ו (ובסהמ״צ מ״ע ח׳ בשינוי הסדר). וראה גם מו״נ ח״א פנ״ד).

כביכול, אויך יעדער איד זיין אַ חנון וכו׳. דאָס גלייכן אין דעם ענין פון „מחי׳ חיים״, דאַרף יעדער איד זיין אַ „מחי׳ חיים״ — אַריינגעבן לעבעדיקייט אין לעבעדיגע אידן, און אין אַן אופן אַז דאָס זאָל ניט נאָר צוגעבן מער לעבעדיקייט (אין כמות), נאָר אויך — אַ נייע לעבעדיקייט (אין איכות), און אויף אַזוי פיל ביז אַז דאָס טוט אויף ווי עס טוט אויף דאָס אַריינבלאָזן לעבן אין אַ דומם.

און וויבאַלד אַז דאָס איז אַן אַנזאָג פון דעם אויבערשטן, איז זיכער אַז ער גיט די כוחות אויף מקיים זיין דאָס אין דער פולסטער מאָס.

אַזוי ווי דער עיקר איז דאָך מעשה בפועל, דאַרף זיך דער ענין פון „מחי׳ חיים״ אויסדריקן אין אַ קאָנקרעטן אופן, אַנהויבנדיג מיט דער מצוה פון צדקה — וואָס צדקה איז פאַרבונדן מיט לעבן, דורך צדקה איז מען מחי׳ נפש — פון דעם אַרעמאַן און זיין הויזגעזינד.

און אין דעם גופא איז פאַראַן דער ענין כפשוטו — צו דערהאַלטן דעם אַרעמאַן ביים לעבן, און אויך אין אַ טיפערן אופן — ווען דער אַרעמאַן געפינט זיך אין אַ פאַרצווייפלטע לאָגע און זעט ניט „מאין יבוא עזרי״, און דער בעל־צדקה העלפט אים אַרויס און טוט עס בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב, איז דאָס אַן ענין פון מחי׳ נפש אין אַ טיפערן אופן.

און פון צדקה בגשמיות צו צדקה ברוחניות. ובפרט אַז, ווי באַוואוסט, האָט דאָך יעדע גשמיות׳דיגע זאַך איר רוחניות׳דיגען שורש און מקור, פון ווועלכע די זאַך קומט אַראָפּ אין דער גשמיות׳דיגער וועלט און שעפט איר עקזיסטענץ און חיות.

דער ענין פון צדקה ברוחניות און דער באַטראַפענדער „מחי׳ חיים״ איז, ווי חכמינו ז״ל זאָגן: כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו — „דער וואָס לערנט תורה מיט אַ חבר׳ס זון איז גלייך ווי ער וואָלט אים געבאָרן״, און „תלמידים״ ווערן אַנגערופן „בנים״.

שפע רב: ספורנו לתשא לג, יט.

זיכער אַז ער גיט: כי אינו מבקש אלא לפי כוחן (במדב״ר פי״ב, ג).

„מחי׳ חיים״..צדקה: ראה סד״ה אם כסף, תרכ״ז.

מצוה פון צדקה: להעיר שע״ד הרגיל (משא״כ כשאין הרגש בלב, כשאינו יודע למי נותנה וכיו״ב) מקיים בזה גם מצות ואהבת לרעך כמוך (ראה רמב״ם הל׳ אבל רפי״ד).

צדקה איז פאַרבונדן מיט לעבן: ראה תניא פל״ז (מח, ב): בצדקה כו׳ נותן חיי נפשו לה׳. ועד״ז בתורה דאימתי הוא חייכם בשעה שאתם יגעים בו (ירוש׳ כתובות ספ״ח).

צדקה..הויזגעזינד: תנחומא משפטים טו.

בסבר..ובטוב לבב: טושו״ע יו״ד סרמ״ט ס״ג (ואולי גם ברמב״ם הל׳ מ״ע פ״י ה״ד גריס „ובטוב לבב״).

צדקה ברוחניות: ראה רמב״ם הל׳ אבל רפי״ד.

יעדע גשמיות׳דיקע..מקור: ראה לקו״ת שלח רד״ה ענין הנסכים. סידור ד״ה אנת הוא חד.

צדקה ברוחניות..המלמד את בן חברו תורה: ויש בזה גם הציווים: ושננתם לבניך (הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״א, ס״ח מרמב״ם הל׳ ת״ת פ״א ה״ב), ואהבת לרעך כמוך (רמב״ם הל׳ אבל הנ״ל), ואכ״מ.

כל..ילדו: סנה׳ יט, ב (הובא בפרש״י במדבר ג, א). אור״ת להה״מ ד״ה זה (קיא, א). — וי״ל הבי׳ עפמשנ״ת בסהמ״צ להצ״צ מצות פו״ר רפ״ב ובכ״מ.

תלמידים..בנים: ספרי לואתחנן ו, ז (ובפרש״י שם).

און דאָ מיינט מען ניט נאָר אַ תלמיד אין יאָרן, נאָר אויך אַ דערוואַקסענעם אין יאָרן אָבער אַ תלמיד אין דעם ענין וואָס ער לערנט עם אין תורה און מצוות.

די מצוה פון צדקה ברוחניות לייגט אַרויף אַ פליכט אויף יעדן אידן, מאָן און פרוי, צו טאָן און העלפן שאָפן די מעגליכקייט, אַז אַלע אידן — יונג און אַלט — זאָלן לערנען תורה און מקיים זיין אירע מצוות.

און דורך דעם ענין פון צדקה אין גשמיות און (על אחת כמה וכמה) צדקה אין רוחניות — וואָס אין צדקה שפיגלט זיך אָפ דער אינהאַלט פון אַלע מצוות — ווערט אַ איד אַ „מחי׳ חיים״ בפועל ממש.

* * *

דער יסוד פון דער עבודה פון אַ אידן, סיי בנוגע זיך און סיי בנוגע צו אַלעמען אַרום זיך, וואָס די עבודה נעמט דאָך אַרום, אין אַלגעמיין, די דריי עמודים פון תורה, עבודה און גמילות חסדים, צוזאַמען מיט דעם ענין התשובה — און ספעציעל אין די דאָזיגע טעג פון יאָר, איז — דער כלל גדול בתורה: ואהבת לרעך כמוך. אין ליכט פון דאָס אויבנגעזאָגטע, מיינט דאָס, אַז אין אַלע פרטים פון דער עבודה, ועל אחת כמה וכמה אין דער מצוה כללית פון ואהבת לרעך כמוך, דאַרף זיך אָפשפיגלען דער ענין פון „מחי׳ חיים״, דאָס דאַרף געטאָן ווערן מיט אַזאַ חיות און האַרציקייט און ברען, אַז דאָס זאָל דורכנעמען יעדן איינעם פון די מושפעים און מאַכן אויך זיי פאָר „מחי׳־חיים׳ס״, אַז אויך זיי זאָלן ברענגען, לויט דעם אויסדרוק פון חכמינו ז״ל, פירות און פירי־פירות, עד סוף העולם, ביז עס ווערט דערגרייכט חיים כולכם היום.

* * *

ויהי רצון, אַז די דאָזיגע עבודה אין אַן אופן פון כסדר־שטייגענדער לעבעדיקייט און ליכטיקייט, ווי אויבנדערמאָנט, זאָל נאָכמער מוסיף זיין אין

אויך אַ דערוואַקסענעם: והרי בני אהרן (דסנה׳ שם) גדולים היו בשנים ובתורה — כשלמדם משה תורה.

די מצוה פון צדקה ברוחניות..פרוי: דבזה (או — מצות ואהבת לרעך כמוך) גם נשים מחוייבות, משא״כ בהציווי ושננתם לבניך (וגם בזה חולקת כשעוזרת בגופה ומאודה — אבל צ״ע שהרי כותב אדה״ז (הל׳ ת״ת פ״א ס״ד) „לבנה או לבעלה״, ואולי נקט המפורש בש״ס (סוטה כא, א) ורגיל. וראה שם פ״ג ה״ד. וראה לעיל ע׳ 37 ואילך).

דורך..צדקה אין גשמיות..אין רוחניות: להעיר ממש״נ ציון במשפט (תורה) תפדה ושב׳ בצדקה.

דריי..התשובה: ראה ליקוט אלול. המכתב מיום בדר״ח אלול ה׳תשל״ו — בפרטיות יותר.

אין אַלע...„מחי׳ חיים״: להעיר משלילת חיות „ברפיון ידים״ (סידור סוף שער התקיעות רמו, ב).

עבודה...„מחי׳ חיים״: ראה כתר ש״ט ד״ה כל תפלה (סי׳ שנח — הוצאת קה״ת).

כלל..כמוך: ראה קונטרס אהבת ישראל. וש״נ.

---

*) קה״ת תשי״ד. תשל״ה. המו״ל.

די ברכות פון השם יתברך, וואָס ער איז אין־סופי און זיינע ברכות זיינען אין־סוף.

און עס זאָל זיין אַ כתיבה וחתימה טובה צו יעדן איינעם און אייניע, בתוככי כלל ישראל, צום נייעם יאָר הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה,

און עס וועט זיין ביי אַלעמען שטענדיג: הודינו לך אלקים הודינו וקרוב שמך ספרו נפלאותיך (מיר לויבן דיר אַלמעכטיקער, מיר לויבן דיר און אַלעמאָל איז דיין נאָמען נאָענט אויף אונז באַשיצן און העלפן און, ווי אונזערע עלטערן, דערציילען דיינע וואונדער).

בכבוד ובברכת שנה טובה ומתוקה
בגשמיות וברוחניות גם יחד

הודינו..נפלאותיך: תהלים עה, ב.

ב״ה, יום ו׳ תשרי,
עשרת ימי תשובה,
ה׳תשל״ז. ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

די עשרת ימי תשובה — אויסערדעם וואָס זיי זיינען אויסגעטיילט פון אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָר אַלס טעג פון תשובה (וואָס תשובה איז מחי׳ חיים), וועלכע תשובה קען לייכטער דערגרייכט ווערן אין די תשובה איז אויך ווירקזאַמער, אין דער רושם פילט זיך אַלע טעג פון דעם נייעם יאָר,

זיינען זיי אויך אויסגעטיילט אין דעם וואָס אין די טעג דערנעענטערט זיך דער אויבערשטער צו אַ אידן נאָך מער, ווי חכמינו ז״ל דערקלערן דעם פסוק דרשו ה׳ בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב — „זוכט דעם אויבערשטן ווען ער געפינט (אַנטפלעקט) זיך, רופט צו אים ווען ער איז נאָענט״, אַז דאָס באַציט זיך אויף די עשרת ימי תשובה.

דאָס מיינט, אַז אין די דאָזיגע סגולה־טעג זיינען אַלע ענינים וועלכע זיינען פאַרבונדן מיטן אויבערשטן נאָענט און לייכטער צו דערגרייכן ווי אַ גאַנץ יאָר. וואָס כאַטש עס פאַדערט זיך פון אַ אידן שויתי הוי׳ לנגדי תמיד (שטענדיג האָב איך דעם אויבערשטן פאַר זיך) און ווי אין אַלעם איז המעשה עיקר, עס דאַרף זיך אויסדריקן (אויך) אין מעשה בפועל, און דאָס אַלעס ווערט אַ כלי פאַר דער ברכה פון דעם אויבערשטן (וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה) — קען מען אָבער, מצד דער ספּעציעלער סגולה פון די

עשרת ימי תשובה: ר״ה, יח, א. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב, ה״ו. ובשו״ע אדה״ז תאו״ח רסתקפ״ב (מרש״י ברכות יב, ב): בימים הללו הקב״ה מראה מלכותו לשפוט את העולם. ובכתהאריז״ל (פע״ח וכו׳) שאז הוא בנין המלכות ובעשר מידות שלה.

תשובה: ואין לך דבר עומד בפני בעלי תשובה (ירוש׳ פאה א, א).

מחי׳ חיים: ראה מכתב דימי הסליחות ה׳תשל״ו בארוכה. וראה לקו״ת ריש פרשתנו (האזינו).

אויך אויסגעטיילט: וזה בזה תלוי, כמובן ממרז״ל הנ״ל.

נאָך מער: כי תמיד בנ״י הם „גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו״ (ואתחנן ד, ז). ובמד״ר שם: בכל מקום שאתה (יהודי) הולך אלקיך עמך.

חכמינו..דעם פסוק: ישע׳ נה, ו. ר״ה שם. יבמות מט, ב.

בהמצאו: לבחי׳ מהותו ועצמותו דווקא (סידור ש׳ ר״ה רלד, ג ואילך. עט״ר דרוש לעשי״ת ס, א).

קראוהו בהיותו קרוב: בכו״כ כת״י הרמב״ם שם נעתק ג״ז (ועפ״ז תובן ראייתו במילואה: יפה ביותר — ממש״נ בהמצאו, מתקבלת מיד — ממש״נ בהיותו קרוב). וכן הוא בזח״א קה, ב. וראה אוה״ת לשבת שובה (דברים א׳תסא ואילך).

שויתי..תמיד: תהלים טז, ח. וראה רמ״א ושו״ע אדה״ז תאו״ח רס״א (ממו״נ ח״ג פנ״ב, והכתוב — הביאו בפנ״א). ועי״ג כ׳ צוואת הריב״ש בתחלתה, ואו״ת להה״מ תהלים עה״פ (באופן אחר קצת).

וברכך..תעשה: ראה טו, יח ובספרי שם.

דאָזיגע טעג, אויפטאָן פיל מער מיט דער זעלבער עשי׳ אין די עשרת ימי תשובה ווי אין אַן אַנדער צייט, על אחת כמה וכמה — מיט אַ גרעסערער עשי׳.

איינער פון די פרטים אין דעם איז, אַז פיל ענינים וועלכע ווערן אויפגעטאָן אַ גאַנץ יאָר נאָר בציבור, קענען אויפגעטאָן ווערן אין די עשרת ימי תשובה דורך אַ יחיד. און נעמענדיג אין אַכט די מעלה פון אַ ציבור לגבי אַ יחיד שטענדיג, איז פאַרשטאַנדיג אַז אין די עשרת ימי תשובה קענען די ענינים אויפגעטאָן ווערן שלא בערך מער בציבור, ווי דורך אַ יחיד,

און מעלת הציבור לגבי אַ יחיד איז ניט נאָר בנוגע תפילה, נאָר אויך בנוגע אַלע גוטע פעולות און מצוות.

דעריבער איז איצט די צייט צו דערמאָנען און מעורר זיין, וועגן אויסנוצן די איצטיגע ספעציעלע גינסטיגע טעג צו טאָן אַלס מער און מער אין אַלע גוטע זאַכן — און וועט נאָר מעגליך טאָן זיי בציבור.

אַנהויבנדיג מיט דעם קיום המצוה וואָס דאָס איז „יסוד ושרש כל התורה", די מצוה פון ואהבת לרעך כמוך, וואָס פאַראייניגט אידן, אַלע אידן אין איין ציבור, און אויך בפרטיות — אין די דריי עמודים פון תורה, עבודה (תפלה) און גמ״ח (צדקה), צו טאָן זיי בציבור: שעורי לימוד תורה בציבור, תפילה בציבור און צדקה בציבור, וואָס צדקה איז כולל אַלע מצוות.

* * *

בהמשך צו דעם וואָס עס האָט זיך געריעדט לעצטענס און — צו דער ספעציעלער וועגדונג און בקשה צו די גבאים און גייסטיגע פירער פון בתי כנסיות (שולן), אַז אין צוגאָב צו דעם וואָס אַ שול איז דאָך (בעיקר) אַ מקום תפלה, זאָל מען זען מאַכן די שול אויך אַ מקום תורה און צדקה, און די אַלע דריי עמודים אין דעם בית הכנסת זאָלן זיין אין אופן פון בציבור,

ווייל איך זיך דאָ וועגדן אויך צו די מוסדות וואָס דער עיקר זייערער

בציבור..ביחיד: ר״ה ויבמות שם.

אין די..מער בציבור: ראה אוה״ת לש״ש שם (ע׳ א׳תסב).

אויך בנוגע..מצוות: ראה אגה״ק סכ״ג. החלצו, תרנ״ט ס״ז. וראה ע״ז ד, ב.

„יסוד..איין ציבור: תניא פ׳ לב. וראה קונטרס „אהבת ישראל".

ואהבת לרעך כמוך: קדושים יט, יח. ובפרש״י שם: א״ר עקיבא זה כלל גדול בתורה (וי״ל דמדייק להעתיק שרע״ק אמרו — שאמר משה שתנתן התורה על ידו (מנחות כט, ב)). ראה שיחת ל״ג בעומר ה׳תש״ח (לקו״ד כרך ג׳ תקיד, ב) מהבעש״ט הה״מ ואדה״ז בזה.

דריי עמודים: אבות פ״א מ״ב.

כולל אַלע מצות: ראה תניא פל״ז (מח, ב). אגה״ק סל״ב.

שול..תורה: ובפרט לאחר התפלה (ראה שו״ע או״ח ר״ס קנה. ובבאה״ט שם: והמנהג בכ״מ שקובעים ללמוד אחר התפלה בביהכנ״ס). וראה אגה״ק סכ״ג שם.

און צדקה: נוסף על צדקה־פושקע (בכדי לקיים בקל נתינת צדקה לפני התפלה — שו״ע או״ח סוסצ״ב) — גם קרן קבוע דגמ״ח, צדקה וכו׳.

איז לימוד התורה (ישיבות, חדרים, תלמוד־תורה׳ס וכדומה), אז מען זאל אין זיי גופא (אין צוגאב צו דעם וואס די תלמידים טוען דאס בבית הכנסת וכו׳) אייגפירן אויך די צוויי עמודים פון תפלה און צדקה בציבור. און דאס גלייכן אין די מוסדות צדקה און גמילות חסדים זאל מען אריינגעמען אויך די אנדערע צוויי עמודים, דורך טיילן הילף פאר עניני תורה און תפילה — פארשטייט זיך, ניט אויפן חשבון פון די אנדערע עניני צדקה, נאר אין צוגאב צו דעם.

און ווי געזאגט, דארט וואו די ענינים זיינען שוין אייגעפירט פון פריער — צו מוסיף זיין אין זיי אלע (בכמות ובאיכות), אין איינקלאנג מיט דער ספעציעלער אפלערנונג פון די עשרת ימי תשובה:

ווי׳באלד אז דאס איז די צייט פון „בהמצאו״ און „היותו קרוב״ פון דעם אויבערשטן, איז דאך באוואוסט די הוראה והלכת בדרכיו, מה הוא חנון כו׳ — צו גיין, כביכול, אין דעם אויבערשטנ׳ס וועגן און נאכטאן זיינע מידות. במילא דארף יעדער איד אויך זיין „בהמצאו״ און „קרוב״ — זיין צוגעטראגן און אריינגעטאן נאך מער ווי אלעמאל אין אלע גוטע זאכן, טאן זיי אין א בעסערן און גרעסערן אופן, בכמות ובאיכות, סיי אלס יחיד, און על אחת כמה וכמה אלס א טייל פון א ציבור.

און זעלבסטפארשטענדליך, זאל דאס פארטגעזעצט ווערן מיט דעם זעלבן חיות (פעולה נמשכת) און נאכמער — מעלין בקודש — א גאנץ יאר.

* * *

און אין דעם זכות וואס אידן וועלן פארשטארקן זייער „בהמצאו״ און „היותו קרוב״ איינער צום צווייטן און צו כלל ישראל און — יעדערער און אלע צוזאמען צו אלע דריי עמודים פון תורה, תפילה און צדקה, וועט השי״ת נאך מער צוגעבן און פארשטארקן זיין „בהמצאו״ און „היותו קרוב״ צו יעדן און צו אלע אידן און בענטשן יעדן איינעם ובני ביתו, בתוך כלל ישראל, מיט א חתימה וגמר חתימה טובה אין אלעם וואס מ׳נויטיגט זיך,

כולל הצלחה רבה אין אלע גוטע פעולות ווי אויבנגעזאגט, וואס וועט

ישיבות .. אין זיי גופא (אין צוגאב .. תפלה: ראה שו״ע או״ח ס״צ סי״ח ובשו״ע אדה״ז סי״ז. ובנ״כ שם.

די הוראה: מ״ע מה״ת (שו״ע אדה״ז חאו״ח סי׳ קנ״ו ס״ג בארוכה. רמב״ם הל׳ דעות פ״א ה״ה־ו (ובסהמ״צ מ״ע ח׳ בשינוי הסדר). וראה גם מו״נ ח״א פנ״ד).

פעולה נמשכת: ע״פ מרז״ל כל ימיו בתשובה (שבת קנג, א). וראה אגה״ת ספי״א: תמיד כו׳ כל ימיו בתשובה עילאה כו׳. וראה ג״כ רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב סוף ה״ח. — ולהעיר דכל חטא ה״ז שופך דם האדם דקדושה (לקו״ת במדבר יג, ג) ושופ״ד נקרא בספרי ס״פ שופטים חוטא (לא שכבר חטא) ונמשך (צפע״נ למכות ה, ב).

צוגעבן און פארשטארקן: ע״ד שיוהכ״פ מוסיף על ימים הקודמים, ולאחי״ז „מתודה עליהן ביוהכ״פ אחר אע״פ שהוא עומד בתשובתו״ (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ח). וראה תורת שמואל, תרי״ל (ע׳ שט).

נאָך מער פאַרגרעסערן די ג־טלעכע ברכות אויך בגשמיות, בני חיי ומזוני רויחי — פיל אמת׳ע נחת פון קינדער, לעבן און געזונד און פרנסה בריוח,

ביז צו דער אמת׳ר הרוחה און אין אַלעס — דורך דער ערפילונג פון דער הבטחה וירם קרן משיחו, די גאולה האמתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, וועט עס וועט זיין תרוממנה קרנות צדיק, פון יעדן אידן, וואָס ועמך כולם צדיקים, און פון אַלע צוזאַמען אַלס איין ציבור — ל׳ יחיד — צדיק.

בכבוד ובברכת חתימה
וגמר חתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה

וירם קרן משיחו: ש״א ב, י (סיום הפטורת יום ראשון דעשי״ת).
תרוממנה קרנות צדיק: תהלים עה, יא.
ועמך כולם צדיקים: ישעי׳ ס, כא. וראה לקוטי לוי״צ לזח״ב (ע׳ מח).

ב״ה, י״ג תשרי, אור ליי״ד ערב חג הסוכות, ה׳תשל״ז
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

קומענדיג פון יום הקדוש, אחת בשנה, דעם סיום וחותם פון די עשרת ימי תשובה, און שטייענדיג ערב חג הסוכות, זמן שמחתינו, וואָס מיט דעם יום טוב הויבט זיך אָן די צווייטע העלפט פון חודש תשרי און ער איז אויך דער סיום און חותם פון די ימים טובים פון דעם „חודש השביעי״ —

וואָס אין צוגאָב צו דעם פשוט׳ן טייטש „דער זיבעטער חודש״, איז ער אויך דער „זאָטער חודש״ (שביעי פון לשון שובע), דער חודש וואָס איז משובע, אָנגעזעטיגט, מיט אַלע גוטע זאַכן, סיי בגשמיות און סיי ברוחניות, ווי אונזערע חכמים זכרונם לברכה דערקלערן —

איז כדאי זיך אָפצושטעלן אויף דער באַדייטונג פון די קומענדיגע טעג לגבי דעם ערשטן טייל פון דעם חודש, און מאַכן דעם געהעריגן אויספיר.

בכלל איז דער חודש תשרי איינגעטיילט אין צוויי גרונט־טיילן, וועלכע אונטערשיידן זיך איינער פון צווייטן, אַבער צוגלייך — דערגענצן זיי זיך און שאָפן אויך איין איינהייטלעכן חודש, אַלס אַריינפיר און אָנהייב פון נייעז יאָר:

דער ערשטער טייל פון דעם חודש איז דורכגענומען מיט דעם ענין פון תשובה, אידן געפינען זיך אין אַ תנועה פון „אַוועקגיין״ פון זייער מצב (צושטאַנד) און אויפהויבן זיך אַלס העכער אין דער ריכטונג פון (מער) רוחניות און ג־טלעכקייט,

---

י״ג תשרי: יום הילולא של אדמו״ר מהר״ש (בשנת תרמ״ג). ראה ס׳ התולדות — אדמו״ר מהר״ש.

ערב חג הסוכות: להעיר שאז „צריך לפזר מעות לעניים״ (סידור ש׳ הסוכות רנז, ג). ועד״ז בשע״ת לשו״ע או״ח סתרכ״ה (ומפרע״ח ש׳ חה״ס בסופו).

אחח בשנה: להעיר מתוד״ה עד (מנחות יח, א).

שביעי .. משובע .. בגשמיות .. ברוחניות: ויק״ר פכ״ט, ח.

צווי גרונט־טיילן: שמאלו תחת לראשי (עש״ת) וימינו תחבקני (חה״ס) — זח״ג ריד, ב (אוה״ת ראה ע׳ תרצז. ובכ״מ). בנוגע הימים שבין יוהכ״פ וחה״ס — הם ימי שמחה (מהרי״ל הובא באחרונים לשו״ע או״ח סר״ס תרכ״ד). וראה פע״ח ש׳ חה״ס פ״א (ושה״כ וסי׳ האריז״ל במקומם). לקו״ת סוכות (עט, א). פתגם אדנ״ע שאז „דאַרפן ערשט תשובה טאָן״ (סה״מ תש״ט ע׳ 42). ימים שלאחרי החג — שאין אומרים בהם תחנון כו׳ (סידור אדה״ז. וראה מג״א סר״ס תרס״ט). אין מתענין כו׳ מפני שהחודש מרובה במועדות (ב״י או״ח סתצ״ב). ואכ״מ.

חשובה .. אַלץ העכער: כמרז״ל כל ימיו בתשובה (שבת קנג, א) וראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ח בסופה. תניא פכ״ט (לו, ב). לקו״ת ר״פ האזינו.

וואָס דאָס איז דער אַלגעמיינער אינהאַלט פון די עשרת ימי תשובה, ווי חכמינו ז״ל דערקלערן אַז דער אָנזאָג (און אויך — בקשה): דרשו ה׳ בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב — „זוכט דעם אויבערשטן וועָן ער געפינט (אָנטפלעקט) זיך, רופט צו אים וועָן ער איז נאָענט״ — באַציט זיך אויף די עשרת ימי תשובה. אויך די נאָכפאָלגענדע פיר טעג שטייען אונטערן רושם פון תשובה, אַזוי אַז ערשט דער פופצענטער טאָג פון חודש ווערט באַצייכנט אַלס „יום הראשון״, דער ערשטער טאָג פון א נייעם חשבון.

דער צווייטער טייל פון חודש תשרי שטייט אונטער דער ווירקונג פון א תנועה וואָס איז געווענדעט אין דער ריכטונג פון אַראָפּבערענגען ג־טלעכקייט אין וועלט, דורך מאָכן די גשמיות׳דיקע זאַכן פון וועלט פאַר ענינים פון קדושה און מצוות, און ביז צו אַזאַ מדריגה אַז דאָס רופט אַרויס שמחה, געזאַנג און ריקודים, וואָס דאָס איז די נקודה פון דעם יום טוב סוכות, זמן שמחתינו: די מצוה באָשטייט אין דעם אַז זיינע טאָג טעגלעכע עסן און טרינקען א.א.וו. זאָלן זיין אין סוכה, דער עסן וועָרט א מצוה, א דערמאָנונג פון די ניסים באָם אַרויסגיין פון מצרים א.ז.וו.

ספעציעל קומט די דאָזיקע שמחה צום אויסדרוק אין די ארבעה מינים, וואָס מען דאַרף נעמען באַלד פון ביום הראשון אָן (אויסער דער טאָג פון שבת), און ווי די תורה זאָגט: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר (א שיינע פרוכט דוקא) מיט נאָך דריי מינים און מען מאָכט פון זיי א מצוה, מיט א ברכה אשר קדשנו במצוותיו וצונו, און מיט א שמחה פון ושמחתם לפני הוי׳ אלקיכם.

און די דערמאָנטע צוויי תנועות פון חודש תשרי, וועלכע זיינען אין אָן אופן פון מלמטה למעלה און מלמעלה למטה, דערגענצן זיך און שאָפן איין אייניהייט, ווי אויבנגעזאָגט.

* * *

דערצו איז פאָראָן א געמיינזאָמע עיקר׳דיגע נקודה פון ביידע טיילן, וועלכע קומט אויך אַלס אַריינפיר אין דעם חודש און דרינגט דורך אַלע ענינים פון דעם חודש, און דאָס איז דער ענין פון אידישע אחדות.

אַלגעמיינער אינהאַלט .. דרשו: וישנה תשובה מיוחדת לר״ה ותק״ש (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד), ליוהכ״פ (רמב״ם שם פ״ב ה״ז) ועוד. וראה תורת הבעש״ט עה״פ כי לולא התמהמנו (כתר ש״ט הוספות סי״ג).

חכמינו ז״ל דערקלערן: ר״ה יח, א. במכתב דוא״ו תשרי בארוכה.

דרשו .. קרוב: ישעי׳ נה, ו.

שטייען אונטערן רושם: טאו״ח סתקפ״א שאו „עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות״. וראה ט״ז שם.

א דערמאָנונג .. נסים: ובפרט להפס״ד דבסוכות הושבתי היינו ענני הכבוד (שו״ע או״ח סתרכ״ה. וכ״פ רש״י ויקרא כג, מג). וראה שו״ע אדה״ז שם שזהו חלק בקיום המצוה (ועפי״ז יובן מה שהובא זה בשו״ע הב״י ובסימן בפ״ע!).

ולקחתם .. אלקיכם: ויקרא כג, מ.

פאַר׳ן אַנהויב פון חודש, דעם שבת פאַר ראש השנה לייענט מען בצבור, פאַר אַלע אידן: אתם נצבים היום כולכם לפני הוי׳ אלקיכם — אידן שטייען פעסט אַלע צוזאַמען פאַר דעם אויבערשטן: כולכם — לאחדים כאחד, „אַלע ווי איינער״, א „קומה אחת שלימה״ — ווי איין קערפער.

אַזוי אויך די צווייטע העלפט פון דעם חודש ווערט אַריינגעפירט מיט דער מצוה פון סוכה, וואָס נעמט אַרום און פאַראייניגט אַלעמען וועלכע געפינען זיך אין דער סוכה, גלייך, פון דעם גרעסטן ביז דעם איינפאַכסטן, ביז אַז עס ווערט געזאָגט, אַז כל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת (אַלע אידן זיינען ראוי צו זיצן אין איין סוכה).

נאָך אויסדריקלעכער ווערט דער ענין פון אחדות פון אידישן פאָלק אַרויסגעבראַכט אין דער מצוה פון די ארבעה מינים — אתרוג, לולב, הדסים און ערבות — וועלכע שפיגלען אָפּ, כידוע, די פיר סוגים אידן, פון די וועלכע האָבן א „טעם״ און א „ריח״ (תורה און מצוות) ביז די וועלכע זיינען (נאָך דערווייל) אָן א טעם און אָן א ריח. און דוקא וועגן אַלע פיר מינים זיינען פאַראייניגט צוזאַמען קען מען מקיים זיין די מצוה.

* * *

ווי אין אַלע ענינים פון תורה, זיינען אויך אין די אויבנדערמאַנטע ענינים פאַראַן גאָר א סאָך הוראות און רמזים. איינע פון די גאָר פשוט׳ע און קלאָרע הוראות פון דאָס אויבנגעזאָגטע, א הוראה וואָס איז פאַרבונדן מיט מעשה בפועל, וואָרום מעשה איז דאָך דער עיקר, איז די מצוה פון ואהבת לרעך כמוך. און ווי עס ווערט אונטערשטראָכן אין מערערע ערטער, מיינט דאָס ליב האָבן א אידן, יעדן אידן, ווי ער איז און וואו ער איז, און כמוך, ווי זיך אַליין, ווי א טייל פון זיך — ווי דאָס ווערט דערקלערט אין ירושלמי — דער צווייטער ווערט באַטראַכט אַלס עצם מעצמי ובשר מבשרי — ווי איין קערפער ממש.

פאַרן אַנהויב: טאו״ח סתכ״ח.

אתם נצבים .. שלימה״: ר״פ נצבים. לקו״ת שם.

סוכה .. פאַראייניגט: להעיר מענין האושפיזין (והזמנת עניים) דבסוכה (זח״ג קג, ב (ועיי״ש צד, ב)). ובסי׳ ש׳ הסוכות. וראה או״ת ס״פ בהר. — ל׳ אושפיזא ראה לקוטי לוי״צ לזוהר (ח״א ע׳ רסו. ח״ב ע׳ שו).

כל .. אחת: סוכה כז, ב. וראה ד״ה בסוכות תשבו תרצ״ד (בסה״מ תשי״א).

נאָך אויסדריקלעכער: להעיר שע״י הלולב כו׳ נמשך הגילוי דסוכה בפנימיות (סד״ה לולב וערבה תרס״ו. ובכ״מ).

שפיגלען אָפּ: ויק״ר פ״ל, יב.

פאַראייניגט צוזאַמען: וגם שבכאו״א אחדות (סי׳ ש׳ הלולב. המשך וככה תרל״ז — פפ״ז, צג ואילך). ולהעיר מדעת רע״ק כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת (סוכה פ״ג מ״ד).

ואהבת לרעך כמוך: קדושים יט, יח. וראה קונטרס אהבת ישראל בארוכה.

ירושלמי: נדרים פ״ט, ה״ד.

און כמוך אויך אין דעם זין: פונקט ווי אויף זיך אליין חאטש ער זעט זיינע אייגענע חסרונות, איז (מצד אהבת עצמו) על כל פשעים תכסה אהבה (די ליבשאפט צו זיך אליין פארדעדקט אלע אייגענע עבירות), און ניט קוקענדיג אויף זיינע פעלערן באמיט ער זיך צו באזארגן אלע זיינע באדערפענישן בגשמיות וברוחניות, מיט דער גרעסטער אנשטרענגונג, און טוט עס מיט א לעבעדיקייט, אזוי דארף זיין זיין באציאונג צו א צווייטן אידן.

בפרט, אז, בנוגע אייגענע חסרונות וויים דאך יעדער איינער דעם אמת, אבער בנוגע די חסרונות פון א צווייטן איז דאך אין אדם יודע מה בלבו של חבירו (א מענטש וויים ניט וואס עס איז באם חבר אין הארצן), קען ער לייכט מאכן א טעות אין חשבון און אפשאצונג.

* * *

ויהי רצון אז עס זאל זיין זמן שמחתינו אין דער פולסטער מאס, און לויט דעם צוועק פון יעדן יום טוב וואס פאדערט אז דער אינהאלט פון דעם יום טוב זאל בעאיינפלוסן און באלעבן די טעג וועלכע קומען נאך דעם יום טוב, זאל אזוי אויך זיין מיט זמן שמחתנו, אז די שמחה זאל באגייסטערן און באלעבן אלע טעג פון א גאנץ יאר, ובלשון הכתוב ואני אגיד לעולם אזמרה לאלקי יעקב (איך וועל שטענדיג ערציילן דעם אויבערשטנס נסים וועל לויבן דעם ג־ט פון יעקב).

בכבוד ובברכה לחג שמח

עצם .. תכסה אהבה: סהמ״צ להצ״צ מצות אהבת ישראל.

אין חבירו: פסחים נד, ב. ולהעיר שהשווה זה שם לידיעת מלכות ב״ד מתי תחזור (ראה אגה״ק סכ״ב).

זאל .. באלעבן: לקו״ת ברכה צח, ב.

ואני .. יעקב: תהלים עה, יו״ד. ובתרגום.

ב״ה, ח״י אלול, ה׳תשל״ז
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

אין די דאָזיגע טעג ביים אָפשלוס פון חודש אלול, דער חודש פון חשבון־הנפש, חשבון־צדק פאַר דעם פאַרגאַנגענעם יאָר און פון צוגרייטונג צום נייעם יאָר, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, און שטייענדיג ערב שבת־קודש וואָס דער שבת פירט אַריין אין די טעג פון סליחות,

ווען אידן שטרענגען זיך אָן אין צוגרייטן זיך וואָס בעסער און פולקאָמער, ביז צו דער העכסטער מדריגה פון שלימות, בכדי אויסצובעטן אַ כתיבה וחתימה טובה אין דער פולסטער מאָס, און דער אויבערשטער איז אויך ממלא זייער בקשה בשלימות —

איז פאַרשטאַנדיג, אַז די דאָזיגע אַנשטרענגונג דאַרף זיין אַנגעוואַנדעט אַז דער פאַרגאַנגענער יאָר זאָל זיין אַ שלימות׳דיקער: וואָס שלימות מיינט ביידע זאַכן: גאַנצקייט (עס זאָל אין עם ניט פעלן) און פולקאָמענהייט,

וואָס די מעגלעכקייט צו דערגרייכן די דאָזיגע שלימות ווערט געגעבן דורך תשובה שלימה, ספּעציעל אין די לעצטע צוועלף טעג פון יאָר, יום לחודש — צו דערגענצן וואָס מ׳האָט פאַרפעלט, און פאַרפולקאָמען וואָס עס איז ניט געווען בשלימות.

און אויך זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז די החלטות וואָס מ׳נעמט אַן אויף

ח״י אלול: יום הולדת את שני המאורות הגדולים הבעש״ט (בשנת נח״ת) ורבנו הזקן (בשנת קה״ת) — ראה קונטרס ח״י אלול ה׳תש״ג, רשימה בסו״ס המאמרים תש״ח (ע׳ רצב).

אלול .. חשבון הנפש: ראה סה״מ אידיש ע׳ עה.

אלול .. צוגרייטונג צום נייעם יאָר: ועד שיש אומרים ש.משנכנס אלול כשכותב אדם אגרת שלום לחבירו צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו כו׳ בשנה טובה תכתב ותחתם וכה״ג (ליקוטי מהרי״ל במקומו).

שבת פירט .. סליחות: נוסף ע״ז דמשבת מתברכין כולהו יומי (דשבוע לאחריו. זח״ב סג, ב), הרי פתיחת הסליחות: במוצאי מנוחה. ובב״ר ספכ״ב: כך היא כוחה של תשובה כו׳ מזמור שיר ליום השבת וגו׳. (בויק״ר פ״, ה — אין תיבת וגו׳. אבל ראה שוחט״ט ס״ק). ושבת אותיות תשב (אגה״ת ספ״י. ד״ה לך הוי׳ הצדקה לרבנו הזקן. וראה הוספות לכתר ש״ט סקי״ח: תשובה איז שבת ו״ה כו׳. ובלק״א להה״מ (סקכ״ו) ד״ה איתא במדרש (הנ״ל) נת׳ השייכות גם לתשרי).

שלימות מיינט .. פולקאָמענהייט: כמבואר במפרשי התנ״ך. וראה במקומות שהובאו באוה״ת לך ד״ה ומלכי צדק. ולהעיר מפרש״י וישלח לג, יח. מו״נ בסופו.

תשובה שלימה: ראה אגה״ת ספ״ח. ובלקו״ת ס״פ בלק שיש בה ב׳ דרגות. וי״ל שהן מתאימות לב׳ פירושי שלמות.

צוועלף .. לחודש: סה״ש ה׳תש״ג ע׳ קעז, קפט.

דעם נייעם יאָר זאָלן אויך זיין בשלימות — אז מ׳זאָל זיך ניט באַגנוגענען מיט דאָס סאַמע נויטוועניגסטע און מינימאַלסטע, נאָר זיי זאָלן זיין אין דער פולסטער און פולקאָמענער מאָס, אין אַלע געביטען פון דעם מענטשנ׳ס טאָג־טעגלעכע טעטיקייט — אין מחשבה, דיבור און מעשה.

עס איז אויך פאַרשטאַנדיג, אז די שלימות וואָס ווערט פאַרלאַנגט פון א מענטשן — שטייגט צוזאַמען מיט דעם מענטשן; דאָס הייסט, אז בשעת א מענטש דערגרייכט א העכערע מדריגה, ווערט פון עם פאַרלאַנגט א העכערע סאָרט שלימות, וואָרום די שלימות וואָס אַנטשפרעכט זיין פריערדיגען מצב איז שוין ניט גענוג פאַר זיין העכערן צושטאַנד. אַזוי אז פון צייט צו צייט, וואָס א מענטש ווערט עלטער און קליגער, ווערט פאַרלאַנגט פון עם, אז אויך די שלימות אין אַלע זיינע טעטיקייטן זאָל שטייגן אין אַנטשפרעכנדער מאָס.

* * *

ווי גערעדט פיל מאָל, איז אין דער שליחות פון א מענטשן אויך איינגעשלאָסן — „אויפצוהייבן״ די סביבה אין וועלכע ער לעבט, לויט דער ג־טלעכער כוונה אין דער גאַנצער בריאה און אין אירע איינצעלהייטן, דורך אַריינברענגען קדושה און ג־טלעכקייט אין אַלע טיילן פון וועלט וועלכע ער קען דערגרייכן — אין דומם, צומח, חי און מדבר,

וואָס דאָס קומט אויך צום אויסדרוק אין די ספעציעלע מצוות וועלכע זיינען פאַרבונדן מיטן אַנהייבס און אַריינפיר אין יאָר — די ימים־טובים פון חודש תשרי:

די מצוה פון סוכה, וואָס דאָס איז דער בית הדירה אין וועלכער א איד

בשלימות .. אין מחשבה, דיבור און מעשה: ראה אגה״ת פ״ט. תניא פמ״ה־מו.

פולסטער און פולקאָמענער מאָס: להעיר מכתובות (סז, א) דצ״ל כמאן דבעי לי׳ למיעבד דוקא וגודל העונש ע״ז.

א העכערע מדריגה, ווערט פון אים פאַרלאַנגט כו׳: יתרה מזה איתא בתניא סכ״ט (לו, ב) בנוגע לתשובה.

שליחות .. די סביבה: ראה ע״ח שכ״ו (הובא בתניא פל״ז (מח, ב)). ולהעיר מזח״א רכא, ב. זח״ג קז, ב (וראה פדר״א פי״א) שאדה״ר אמר לכל הנבראים בואו נשתחווה ונכרעה נברכה לפני ה׳ עושנו (בראש השנה. וכן עשו).

„אויפצוהייבן״ די סביבה: ועד „שמגביה״ גם המצוות (נוסף ע״ז שרק ע״י עשיית האדם נעשית מצוה (תפלין על ידך גו׳ משא״כ כשמונחים על השלחן)), ראה או״ת להה״מ פ׳ אחרי. לקו״ת וכו׳ בפי׳ וזכרתם את כל מצות ה׳. ועוד.

אירע איינצעלהייטן: כמחז״ל (אבות ספ״ו) כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו. וראה מאמרי דא״ח עה״פ כל הנקרא בשמי (אוה״ת נ״ך (ע׳ רמ). סה״מ תרצ״ט (ע׳ 47). ועוד) — דקאי על כל העולמות. וראה תניא ספמ״ט: וזהו תכלית כו׳.

דומם .. מדבר: כנגד ד׳ אותיות שם הוי׳ (תניא פל״ח), שנכלל בזה גם הקוץ שעל היו״ד (אגה״ת פ״ד), ומזה מובן גם במדבר.

אַנהייבס .. תשרי: אותיות רשית (השנה) — אוה״ת להצ״צ דברים (ע׳ א׳תשנו). וראה עט״ר בתחלתו דראש כולל כל האברים כו׳.

בית הדירה: פיהמ״ש סוכה ספ״ב.

לעבט אין די זיבן טעג פון סוכות, וואָס די וועגט פון דער סוכה שטעלן מיט זיך פאָר די וועלט פון דומם:

די מצוה פון די ד׳ מינים — אתרוג, לולב, הדסים און ערבות, וועלכע זיינען פון דער וועלט פון צומח:

די מצוה פון שופר אין ראש־השנה, וואָס דער שופר איז א האָרן פון א בעל חי:

און די אַלע זאָכן וועלן (א מצוה) דערהייבן דורך דעם מדבר — דער מענטש וואָס איז מקיים די דערמאָנטע (און אַלע אַנדערע) מצוות — און וואָס דורך קיום המצוות דערהייבט ער זיך אַליין אויך, מדבר —

סיי אין דעם געביט פון קום ועשה, ווי אין די דערמאָנטע מצוות, און סיי אין דעם געביט פון לא־תעשה, ווי דאָס דריקט זיך אויס אין דער מצוה פון פאָסטן אין דעם יום הקדוש, יום הכפורים.

און דורך דעם וואָס א איד ברענגט אַריין קדושה אין די אַלע פיר טיילן פון וועלט און מאָכט דעם דומם, צומח, חי און מדבר א „כלי״ צו ג־ט־לעכקייט, וואָס דורכדעם וועלט אויסגעפירט דער ציווי (אָנזאָג) פון בורא — דערהייבט ער זיי צו זייער אמת׳ע שלימות.

און פונקט ווי בנוגע צו זיין אייגענע שלימות, וואָס וועלט פון עם פאַרלאַנגט אין א שטייגענדער מאָס אין איינקלאַנג מיט זיין שטייגנדיגען מצב, אַזוי אויך בנוגע דעם דומם, צומח, חי און מדבר, וועלט פון עם פאַרלאַנגט (און עס וועלט עם געגעבן די מעגלעכקייט) צו פאַרגרעסערן פון צייט צו צייט די שלימות וואָס ער ברענגט אין זיי אריין, ווי אויבנדערקלערט, סיי אין כמות און סיי אין איכות — אין דעם אופן קיום המצוה (גוט אויך לכתחילה, לויט אַלע דעות, מהודר א.ז.וו.) און אין אירע כוונות.

סוכה אלא הסכך בלבד (שו״ע אדה״ז רסתרל״ח) צומח — ה״ז דוקא פסולת (גורן ויקב — סוכה יב, א) צומח, משא״כ מצות ד׳ מינים — הדר דוקא. — ולהעיר דבית סוכה ודומם — כולם ספי׳ המל׳.

זיבן טעג: רצופים, וי״ל ע״ד מש״כ בכתבי האריז״ל (שער הכוונות דרושי ר״ה (לפני דרוש הא׳). סידור האריז״ל עשי״ת) בנוגע לז׳ הימים שבין ר״ה ליוהכ״פ, דיום ראשון שבהם כולל כל יום א׳ בשבוע דכל השנה, יום ב׳ כולל כל יום ב׳ וכו׳ (בענין התשובה), כן הוא בנדו״ד (בענין הוראת מצות סוכה).

וועגט פון דער סוכה: ראה ט״ז באו״ח רסתרל״ח. שו״ע אדה״ז שם.

ד׳ מינים .. צומח: דבכולם מודגש ענין האחדות (וביטול) — סידור ד״ה להבין ענין לולב (רסה, א). המשך וככה פפ״ז.

מצוה פון שופר .. חי: ונעשה מצוה נעלית דגזירת הכתוב וגם הרמז שלה — תשובה (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד).

ציווי: לשון צוותא וחיבור להמצווה (לקו״ת בחוקותי מה, ג. ובכ״מ. וראה אוה״ת בשלח (ע׳ תסד) שהוא עד רום המעלות).

פאַרלאַנגט .. מעגלעכקייט: כי אין הקב״ה מבקש אלא לפי כוחן (במדב״ר פי״ב, ג).

קיום המצוה .. אירע כוונות: שהן ע״ד דומם צומח חי מדבר (תניא ספל״ח). וראה המשך תער״ב פקמ״ה־ח.

נעמענדיג אין באטראכט, אז ס׳איז פאראן די פארזיכערונג, אז דער אויבערשטער פאדערט ניט פון א מענטשן איבער זיינע כוחות, איז ניט קוקנדיג וואס עס זיינען געבליבן בלויז געציילטע טעג ביז צום אפשלוס פון יאר, קען יעדער איינער און איינע דערגרייכן די פולסטע שלימות אין אלע אויבנדערמאנטע ענינים, לויט דעם אויסדרוק פון אונזערע חכמים זכרונם לברכה — בשעתא חדא ברגע חדא (מיט איין „קער״ אין איין רגע), וויבאלד אז ער באקומט אין דעם די הילף פון דעם אויבערשטן, דער אין־סוף אמתי, פאר וועמען עס זיינען ניטא קיינע באגרענצונגען.

* * *

ויהי רצון, אז דער טאן אין דער דערגענצונג פון דער שלימות פון דעם פארגאנגענעם יאר, און די החלטות טובות צו דערגרייכן שלימות אין אלע דערמאנטע ענינים יעדן טאג פון דעם נייעם יאר, זאלן אראפברענגען יעדן איינעם און איינע די ג־טלעכע ברכות אין אלץ וואס מ׳נויטיגט זיך, בגשמיות וברוחניות, אין אן אופן פון שלימות, אין דער פולסטער און פולקאמענסטער מאס, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה,

ובקרוב ממש — די ברכה שלימה צו אלע אידן און צו יעדער אידן: ויהי בשלם סוכו — עס וועט זיין זיין (דעם אויבערשטענ׳ס) סוכה — דער בית המקדש אין דער פולקאמענער שטאט — ירושלים,

בגאולה האמתית והשלימה דורך משיח צדקנו.

בכבוד ובברכה להצלחה בכל האמור
ובברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה

לויט דעם אויסדרוק: זח״א קכט, א. וראה לקוטי לוי״צ לשם.

בשעתא .. „קער״: מלשון וישע גו׳ לא שעה (ראה סה״מ קונטרסים ח״ב ע׳ 792).

המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה: ברכה שלישית דברהמ״ז. וי״ל שזהו כנגד ד׳ אותיות שם הוי׳; מל׳ (מלאה — שלימות דמקבל). ז״א (פתוחה — משפיע). חו״ב. וראה סי׳ היעב״ץ.

הקדושה: להעיר אשר בסידורו של הבעש״ט כתוב הגדושה (בגימ״ל) וכן הוא בכמה נוסחאות.

ויהי בשלם סוכו: תהלים עו, ג ובתרגום שם.

בשלם .. פולקאמענער שטאט — ירושלים: ראה ראב״ע שם: היא ירושלים אולי נקראה כן כי היא שלימה כו׳. וראה תוספתא ברכות ספ״א. זח״א פו, ב (ובביאוה״ז לאדהאמ״צ ולהצ״צ שם). זח״א קעב, ב. תוד״ה הר (תענית טז, א). אוה״ת הנ״ל ד״ה ומלכי צדק. לקוטי לוי״צ לזח״א ע׳ פו.

בגאולה האמתית והשלימה: להעיר משני אופני: גאולה — בעתה, אחישנה (ישע׳ ס, כב),לא זכו וזכו (סנה׳ צח, א. וראה שערי אורה ד״ה יביאו לבוש פצ״ד): אמת — אמת, אמת לאמתו (ראה תוד״ה דין שבת י, א (וש״נ בגליון הש״ס). ד״ה כל השונה וד״ה אם בחוקותי תרס״ז (המשך תרס״ו ע׳ תלא ואילך)); שלימה — שלא חסר כלל, שלימות (כנ״ל במכתב).

משיח: ראה סנה׳ (שם) עם ענני שמיא כו׳ וכתיב כו׳. — וב׳ זמנים בביאת משיח: יומות המשיח, תחה״מ (וראה זח״א קלו, ב ואילך. קלט, א. ומש״כ בירוש׳ מע״ש פ״ה, ה״ב „קודם למלכות ב״ד״, י״ל מלכות שלימה, על כל ישראל, שזה בא לאחר קיבוץ גלויות דוקא, כפשוט. וראה רמב״ם הל׳ מלכים רפי״א וסופו). וי״ל אשר ב׳ הדרגות בכהנ״ל — מתאימות לב׳ ההשפעות (ובהברכות מלמעלה): — די מחסורו (כולל — עבד לרוץ לפניו וכו׳), לעשרו (כתובות סז, ב) וראה מרי״ח ח״ג, רפנ״ג. המשך תער״ב פקנ״ז, שם פשע״ג־ה.

ב"ה, ואי"ו תשרי, ה'תשל"ח
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נאָכן אַריינגיין אין דעם נייעם יאָר, און שטייענדיג אין מיטן פון די עשרת־ימי־תשובה, אין די טעג צווישן ראש־השנה און יום־כיפור, איז דאָך דאָס די צייט פון פאַרטיפן זיך אין דעם ענין פון תשובה,

וואָס דער אינהאַלט פון תשובה — לויט דער באַדייטונג פון דעם וואָרט — איז „צוריקקערן זיך", דאָס צוריקקערן זיך פון א אידן צו זיין מקור און אמתן מהות, וואָס דער עצם (אינערלעכער וועזן) פון א אידן איז זיין ג־ט־לעכע נשמה, חלק אלוקה ממעל ממש (א טייל) פון דעם אויבערשטן אַליין, כביכול). וואָס דאָס מיינט (אויך), אַז די טאָג־טעגלעכע אויפפירונג וועלט איינגעשטעלט אין פולסטן איינקלאַנג מיט דעם רצון פון דעם אויבערשטן, ווי ער האָט עס פאַראַרדענט אין דער תורה־הוראה.

פאַרשטייט זיך, אַז אויב צוליב אירגענד וועלכע סיבה איז די אויפפירונג געווען ניט ווי עס באַדאַרף צו זיין, מוז מען, קודם כל, פאַריכטן דאָס דורך חרטה גמורה על העבר און אויך — קבלה טובה אויף להבא. אָבער אפילו ווען די הנהגה איז געווען אין פולן איינקלאַנג מיט תורה און מצוות, איז אויך פאַרשטאַנדיק, אַז מצד דעם וואָס די עצמיות פון א אידן איז די ג־ט־לעכע נשמה וואָס באַלעבט יעדן אידן, מאַן אַדער פרוי, דאַרף דאָך א איד שטענדיג באַמיען זיך צו דערנעענטערן זיך וואָס מער צו זיין באַשעפער, וואָס דער באַשעפער איז דאָך בתכלית השלימות: במילא וועלט פון א אידן פאַרלאַנגט, און עס זיינען אים געגעבן געווארן די כחות, צו שטייגן אַלץ העכער אין שלימות — ווי דאָס איז געדעדט געווארן אין דעם בריוו פון ח"י אלול, צום אָפשלוס פון דעם פאַרגאַנגענעם יאָר.

* * *

נאָכן אַריינגיין: לאחרי העבודה דחודש אלול ודר"ה — ראה תורת הבעש"ט עה"פ כי לולא התמהמהנו (כתר ש"ט — קה"ת, תשל"ד — הוספות ז, א).

עשרת־ימי־תשובה .. פאַרטיפן: ראה רמב"ם הל' תשובה (פ"ב ה"ו) דג' חילוקים בשנה בנוגע לתשובה: כל השנה, עשי"ת, יוהכ"פ.

ראש־השנה און יום־כיפור .. תשובה: ראה תורת הבעש"ט הנ"ל.

חשובה .. צוריקקערן זיך": לקו"ת ר"פ האזינו. וגם בנוגע לתשובה על חטא כו' — ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

חלק .. ממש: ראה תניא רפ"ב. ליקוט פירושים לשם.

אזוי ווי מען איז שוין נאָך ראש השנה, מען איז שוין אין אַ נייעם יאָר, און יעדער מענטש, ניט קוקענדיג ווי צופרידנשטעלנד ס׳איז זיין צושטאַנד אין וויסן און הנהגה בפועל, דאַרף ער דאָך נוצען די צייט אויף לערנען נאָך מער און דורכדעם זאָל אויך צוקומען אין זיין הנהגה (מחשבה, דיבור, מעשה), ווי עס שטייט רוב שנים יודיעו חכמה („פיל יאָרן מאַכן וויסן מער חכמה״),

ברענגט מיט זיך יעדער נייער יאָר אַ דערמאָנונג, אַז עס דאַרף זיך אַנהייבן אַ נייע און העכערע מדריגה פון שלימות אין דעם טאָג־טעגלעכן לעבן.

בנוגע דעם יאָר ה׳תשל״ח קומט צו נאָך אַ ספעציעלע אַנווייזונג מצד דעם וואָס דער נייער יאָר איז אַן עיבור־יאָר, און אַ ספעציעלער עיבור יאָר, ווי ערקלערט ווייטער.

דער ענין פון אַן עיבור־יאָר איז, כידוע, אויסצוגלייכן און דערגענצן דעם חשבון פון די חדשים און יאָרן וואָס מיר אידן זיינען אָנגעוואָגט געווארן צו ציילן — לויט דער לבנה, אַז עס זאָל ניט פעלן לגבי דעם חשבון פון די יאָרן וואָס ווערט באַשטימט לויט דעם גאַנג פון דער זון, וואָס דער זון־יאָר איז מיט אַ צאָל טעג לענגער ווי דער לבנה־יאָר. די דאָזיגע דערגענצונג איז נויטיג וויבאַלד אַז די פיר תקופות פון יאָר — פרילינג, זומער, הערבסט און ווינטער — ווערן באַשטימט לויט דער זון, און די תורה פאָדערט אַז די ימים טובים זאָלן אויסקומען אין זייער פאַסענדער צייט פונם יאָר — סוכות, חג האסיף, אין הערבסט, אין דער צייט פון איינזאַמלען די תבואות פון פעלד; פסח אין חודש האביב (פרילינג). דערפאַר איז אונזער לוח אַזוי איינגעשטעלט געווארן, אַז פון צייט צו צייט ווערט צוגעגעבן אַ חודש (אדר שני), כדי קלענער מאַכן דעם אונטערשיד צווישן די לבנה יאָרן מיט די זון יאָרן, אַזוי אַז די ימים טובים זאָלן זיין אין זייערע באַטרעפענדע תקופות.

פולקאָמענהייט אין דעם — אַן אויסגלייכונג פון די ביידע ציילונגען קומט פאָר באַם אָפשלוס פון יעדן 19־יאָריגען ציקל (מחזור קטן), וועו דער חשבון פון די לבנה יאָרן און די זון יאָרן גלייכן זיך אויס.

רוב שנים יודיעו חכמה: איוב לב, ז.

יעדער נייער יאָר .. נייע און העכערע: ראה אגה״ק סי״ד.

ענין .. עיבור: להעיר מלקוטי לוי״צ לפסוקים כו׳ ע׳ קטו.

עיבור־יאָר .. אויסצוגלייכן: רמב״ם הל׳ קדה״ח רפ״א, רפ״ד. טור או״ח סוף הל׳ ר״ח. ועוד.

אידן .. לבנה: סוכה כט, א. ב״ר פ״ו, ג. וראה אוה״ת בראשית ד, ב ואילך. ובכ״מ. — וצע״ק לשון הרמב״ם ריש הל׳ קדה״ח שם: והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה.

אין זייער פאַסענדער צייט: שמות לד, כב (סנה׳ יג, א). דברים טז, א (ובפרש״י שם. ר״ה כא, א).

קלענער מאַכן: ראה רמב״ם שם פ״א, ה״ב וצע״ק במש״כ שם „כמו שלושים יום״.

19־יאָריגען .. גלייכן זיך אויס: רמב״ם שם פ״ו, ה״י. (ומסיים דנשאר יתרון בכל מחזור שעה אחת ותפ״ה חלקים (ובצפע״נ להרגצ״בי מציין לתוס׳ שבועות י׳, ב). וראה שם הפירוש לפ״ט ה״ג. אבל זהו לחשבון דשמואל, משא״כ לדרב אדא (שעפ״ז קובעים המועדים) אין יתרון כלל, וכמש״כ הרמב״ם שם פ״י. וראה ס׳ עתים לבינה מי״ב).

און אין דעם האָט דער יאָר ה׳תשל״ח די ספעציעלע באַדייטונג, וואָס דאָס איז אַ יאָר וואָס שליסט אָפּ דעם איצטיגען מחזור (19־יאָריגען צייט־אָפּשניט), וועלן די דערגענצונג און צופאָסונג פון דעם לבנה־און־זון חשבון איז אין דעם פולסטען אופן.

* * *

אין דעם ענין פון עיבור־יאָר בכלל — איז פאַראַן אַ ספעציעלע הוראה, ובהקדמה:

די זון און די לבנה זיינען ביידע באַשאַפן געוואָרן להאיר על הארץ — צו באַלייכטן די ערד. אין דעם איז אָבער פאַראַן אַן אונטערשיד, וואָס די זון שיינט און גיט איר אייגענע ליכטיקייט, אָבער די לבנה האָט ניט קיין אייגענע ליכטיקייט, נאָר זי באַקומט די ליכטיקייט פון דער זון, און שפיגלט עס אָפּ און באַלייכט די ערד.

אין אַנדערע ווערטער: די זון און די לבנה שטעלן מיט זיך פאָר און סימבאָליזירן דעם ענין פון משפיע (ווירקונגסקראַפט) און מקבל (אויפנאַמסקראַפט): די זון איז משפיע — ווירקט און באַאיינפלוסט; די לבנה איז מקבל — ווערט באַווירקט און באַאיינפלוסט, און דערנאָך ווערט זי אויך אַ משפיע.

די הוראה דערפון איז: אַ איד דאַרף זיין אַ משפיע און ער דאַרף זיין אַ מקבל. פון אים ווערט פאַרלאַנגט, אַז ער זאָל פאַרשפרייטן ליכטיקייט (גוטלעכקייט) באַ זיך און אַרום זיך. אָבער כדי צו זיין אַ משפיע, דאַרף ער פריער זיין אַ מקבל — אויפנעמען די ליכטיקייט פון תורה און מצוות, וואָס זאָלן באַלייכטן זיין שכל און מידות און אָלע זיינע טעטיקייטן.

עס זיינען דאָ צייטן וועלן דער עיקר דאַרף ער זיין אַ מקבל, אָדער — נאָר אַ מקבל (ווי צום ביישפיל — אַ תלמיד וועלן ער הערט תורה מרבו); דאָס זעלבע בנוגע צו זיין תפקיד אָלס משפיע (ווי צום ביישפיל — באַם געבן צדקה) — וויבאַלד אָבער אַז עס ווערט פון עם פאַרלאַנגט שלימות, אָלעס זאָל זיין אין דער ריכטיקער און פולקאָמער מאָס — דאַרפן זיך אין דעם סך הכל אויסגלייכען זיך זיין הנהגה אָלס מקבל און זיין הנהגה אָלס משפיע — זיי זאָלן זיין בשלימות (לויט די כחות און מעגליכקייטן וואָס מען האָט אים בפרט געגעבן) יעדערע פאָר זיך און ביידע צוזאַמען, וואָס דאָמאָלס איז עבודתו בשלימות,

וואָס דאָס פאַדערט אַ טיפע אַריינטראַכטונג און חשבון צדק, בכדי אויסצונוצן אָלע זיינע כחות, די אויבנאויפיגע און אינערלעכע, אין דער

ביידע .. להאיר על הארץ: בראשית א, טו.

לבנה .. באַקומט: זח״א עה״פ (לג, ב). שם רמט, ב. ובכ״מ.

משפיע .. מקבל: ראה ד״ה תקעו תרכ״ח (סו״ס תורת שמואל תרכ״ז). המשך תער״ב פרצ״ד ובכ״מ.

פולסטער און פולקאָמענסטער מאָס, אין אָלע געביטן פון אַ מענטשנ'ס טעטיקייט, אין מחשבה, דיבור און מעשה.

* * *

די עשרת־ימי־תשובה, וועלן מען נעמט אָן (קבלה טובה על להבא) — אין דעם אָלעם אויבענדערמאָנטן — די החלטות טובות פאַר דעם נייעם ספעציעלן עיבור יאָר — צוזאַמען מיטן מאַכן (נאָכאַמאָל) דעם חשבון צדק (פון דעם עבר) פון דעם פאַריגן יאָר, איז — אין לך דבר העומד בפני התשובה, ס'איז ניטאָ קיין זאַך וואָס קען אים שטערן ח"ו, און ער איז מצליח ובשלימות אין ביידע זאַכן

און עס ווערט מקויים: שובה ישראל עד הוי' אלקיך, ווי דער אָפטייטש אין דעם, אַז אידן טוען תשובה ביז דער אויבערשטער, וואָס ער איז אלקים „בעל היכולת ובעל הכחות כולם", דער אַלמעכטיקער און אויבערהערשער פון אָלע כחות, ווערט אלקיך, אָלע כחות און דער גאָנצער לעבן פון אַ אידן ווערן אָנגעפירט, דורכגענומען און באַלעבט מיט ג־טלעכקייט,

און עס ווערט מקויים: נודע ביהודא אלקים בישראל גדול שמו — „באָוואוסט אין יהודא (דער גאַנצער אידישער פאָלק) איז אלקים, אין ישראל איז גרויס זיין נאָמען" דורך דער אויסלייזונג פון גלות — דער שובה ישראל בריינגט דעם „מיד הן נגאלין",

בגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

בכבוד ובברכת חתימה וגמר חתימה טובה

עשרת־ימי־תשובה: להעיר מס' האריז"ל במקומו (וכו') בענין עשי"ת.

אין לך .. התשובה: רמב"ם הל' תשובה ספ"ג. וראה ירוש' פאה פ"א, ה"א. זח"ב קו, א. מדרש הנעלם בז"ח ס"פ בראשית. ועוד.

שובה .. אלקיך: הושע יד, ב.

שובה ישראל: ראה לקו"א ואו"ת להה"מ סד"ה גדולה תשובה.

אלקים .. הכחות כולם: שו"ע או"ח ס"ה. ולהעיר שבשו"ע אדה"ז (שם) פס"ד כהטור „לן היכולת בעליונים ובתחתונים" (ואף שבכמה דרושים פי' גם הענין דבעל היכולת כו') — אבל מובן דאף שלכוין בברכות (שבזה קאי בשו"ע) ובנוגע לאלקים הפי' „לו היכולת כו" — בנוגע ל„אלקיך" ולפרטי מחדו"מ בנ"א משתלשל ב„בעל הכחות כו".

מיט ג־טלעכקייט: ועד לאופן ש„הוי" יהי' „אלקיך" והוא המחי' כו' (ראה ד"ה שובה ה'תש"ד ובכ"מ).

נודע .. שמו: תהלים עו, ב.

יהודא .. פאלק): שכל ישראל נקראו על שם (כן הוא בכמה דפוסים) יהודא (מדרש תהלים עה"פ).

„מיד הן נגאלין": רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

והשלימה .. משיח: להעיר מתו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה — תרל"ז פי"ז ואילך.

לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר מה"מ

*

נדפס ע"י
הרוצה בעילום שמו
להצלחה רבה ומופלגה בעסקיו

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
ליובאוויטש